13-21-B-3

SVMMA IVRIS CANONICI IN QVATVOR INSTITVTIONVM LIBROS CONTRACTA.

PASSIM CONCILIORVM PRÆSERTIM FLORENTINI ET TRIDENTINI DECRETIS, ET LEGIBVS IVRIS CIVILIS adaucta.

His acceſſerunt

Concordata Germaniæ vnà cum notis.
Commentarius in Regulas Iuris libri VI. Decretal.

AVCTORE

HENRICO CANISIO NOVIOMAGO, IC. ET SS. CANONVM IN CELEberrima Academia INGOLSTADIENSI Profeſſore Ordinario.

Collegij SS.ti Blasij et Caroli Romae

AD

SER.mum ET R.mum PRINCIPEM AC DOMINVM, D. FERDINANDVM COMITEM PALATINVM RHENI, V. BA. DVCEM, ET Coadiutorem Electoratus Colonienſis, &c.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſariæ Maieſtatis.

INGOLSTADII,
Ex officina Typographica EDERIANA *apud* ANDREAM ANGERMARIVM.
Impenſis Eliæ VVilleri.
Anno M. D C.

13.21 B.3

SERENISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FERDINANDO, COMITI PALATINO RHENI, VTRIVSQVE BAVARIÆ Duci, & Electoratus Colonienſis Coadiutori, &c. Domino ac Principi ſuo clementiſſimo.

HENRICVS CANISIVS NOVIOMAGVS SALVTEM ET FELIcitatem perpetuam precatur.

OPVS hoc Summa Iuris Canonici, iam pridem felici auſpicio Ser.tis Veſtra, in hac alma Ingolſtadienſi Academia inchoatum, & tandem abſolutum, Eidem humilitèr offero; &, vt hoc facerem, fortè quàm par eſt audaciùs, multa me rationes impulerunt. Meminit Ser. Veſtra, cùm ante quadriennium, vnà cum fratre ſuo germano Sereniſſ. & Reuerendiſſ. D. PHI-

LIPPO, *SS. Rom. Eccleſiæ Cardinale, & Epiſcopo Ratisbonenſi, &c. piæ recordationis, ex Sereniſſ.* PARENTIS *voluntate, ſtudiorum cauſa hîc ageret; me vtriq; Veſtrûm (nec enim ignorabatis pro Veſtra ſingulari indole ac prudentia, quantum vtilitatis omnibus, præſertim viris Eccleſiaſticis, Sacrorum Canonum cognitio adferret) Inſtitutiones iuris Canonici, à Clariß. Viro Ioanne Paulo Lancelotto editas, priuatim explicâſſe; additis nonnullis rei augendæ & illuſtrandæ cauſa. Quæ licèt tunc inter explicandum, propter temporis breuitatem & Canonum multitudinem, necdum ſatis cogitata & diſcuſſa mihi exciderent; illa tamen ita ex me tumultuariè accepta, Vtraque Ser. Veſtra pro eo deſiderio, quo tenebatur, huius ſcientiæ percipiendæ, diligentèr in ſeparatum commentarium referebat. Quæ commentatio præſentis operis quaſi initium fuit. Hinc in eam cogitationem curamq; deſcendi, me Iuris ſtudioſis, & præcipuè Ser*^tı^ *. V. R^me^. Princeps* FERDINANDE, *Domine & Patrone Clementiß. non inutilem operam nauaturum, ſi repetitis apud me iis, quæ*

Lan-

Lancelotti Inſtitutionibus continentur, quæq́; inter explicandum occurriſſent, & poſteà in recognoſcendo acceſſerant; adiunctis iis, quæ in publicis lectionibus Auditoribus meis communicâram; in vnum quaſi volumen reiicerem. In quod & ideò propenſior fui, quod idem ſuaderet auctoritas admodùm Reuerendi Nobilis & Clariſs. Viri Quirini Leonini Theologi, & quondam Moderatoris Vtriuſq; Ser. Veſtræ, hoc tempore ex Decano, Præpoſiti, & non ita pridem Vicarij Generalis, Cathedralis Eccleſiæ Ratisbonenſis, Domini, amici & cognati mei obſeruandi. In hoc igitur opere, cùm diu multumq́; verſarer, & in eo adornando & expoliendo, totus occuparer, factum eſt, vt longè diuerſum prodeat à Lancelotti (quondam Peruſij Præceptoris mei honorandi) Inſtitutionibus. Neque enim vitio verti debet, quod poſt tot Clariſsimos viros, Iuris vtriuſq; ſcientia egregiè inſtructos, qui in Ius Canonicum ſunt commentati, aut Inſtitutiones ediderunt; aliquid in hoc genere ſim conatus. Si enim in Philoſophia à ſcribendo Ariſtotelem (liceat mihi

hoc exemplo vti) non deterruit amplitudo Platonis; nec Ariſtoteles admirabili ſua ſcientia, rerumq́; copia, caeterorum ſtudia reſtinxit; neque veteres excellentes Iuriſconſulti, poſteros continuerunt, quò minus & ipſi experirentur, quid efficere, aut quò progredi poſſent in iuris ſciētia; ita neq; hoc meum qualecunq; ſtudium, communis vtilitatis causâ ſuſceptum, alij, licèt Iuris vtriuſque ſcientia viri praeſtantes, remorari debuerunt; quorum eruditione me plurimùm adiutum lubens fateor. Benignum eſt enim, vt arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris. ait Plinius.

H o c *autem opus, Summam Iuris Canonici ideò inſcipſi, quòd plura cōplectatur, quam Iuris Canonici prima ferant elementa; nomine tamen Inſtitutionum reſeruato, propter formam, quam in ea contrahenda, more Inſtitutionum ſum ſecutus. Neq; idcircò aliquid detractum velim Inſtitutionibus doctiſsimis, Clariſsimi viri Lancelotti: Verùm illud potiùs in hac Summa elaboraui, vt quae in illius Inſtitutionibus deſiderare aliqui fortè, aut certo con-*

ſilio

ſilio prætermiſſa videri poſſent (ætas enim ſubſequens plerunq; aliud conſilium ſubminiſtrat) illa ex Conciliis, præſertim Florentino & Tridentino, aliorumq; Pontificum Decretis, & Conſtitutionibus iuris Ciuilis adiicerem; opusq; noſtrum auctius & locupletius in lucem aſpectumq; prodiret. Cùm ergo Ser.ma V.R.a vnà cum Sereniß. fratre PHILIPPO *Cardinale piæ memoriæ, huius Summæ Iuris Canonici cauſam edendæ dederit, iure quodammodo eam ſibi vendicare, &, vt ſub ſuo nomine in publicum prodeat, ratio ipſa poſtulare videtur; quamuis maiora & illuſtriora Eidem debeantur; ac in primis Ser.mo* PARENTI GVLIELMO, *& MA*XIMILIANO *Germano fratri, Vtriuſq; Bauariæ Ducibus, &c. quorum munificentia & benignitate ſingulari, in hac Catholica, & florenti, nobiliſsimisq; ingeniis abundanti Academia, nouem annos Ius Canonicum hactenus profiteor. Hanc Summam grauioribus curis ſoluta, dum leget Ser.tas V. in memoriā reuocabit, quæ ſuperioribus annis priuatim; tum etiam publicè ex meis prælectionibus auidè excepit; & quod non*

igno-

ignorat, intelliget alia eſſe Iura Eccleſiaſticorum, alia Ciuilium Magiſtratuum; & diſtinctionem eſſe maximam inter poteſtatem Eccleſiaſticam & Ciuilem. Ut verè ſcripſerit D. Ambroſius ad Imp. Valentinianum: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, Imperiale aliquod ius habere; nolite extollere, ſed ſi vis diutiùs imperare, eſto DEO ſubditus: Scriptum eſt; quæ DEI DEO, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ; Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. *Et Gregorius S. Pontifex.* Quis dubitet Sacerdotes Chriſti, Regum & Principum omniumque fidelium Patres & Magiſtros cenſeri. Nonne miſerabilis inſaniæ eſſe cognoſcitur, ſi filius Patrem, diſcipulus Magiſtrum ſibi cenſetur ſubiugare, & iniquis obligationibus illum ſuæ poteſtati ſubiicere, à quo credit non ſolùm in terra, ſed etiam in cœlis ſe ligari poſſe & ſolui?

Epiſtola 32. & extat in c. cōuenior. §. allegatur 23. q. 8.

Extat apud Gratianū in c. quis dubitet 96. diſt.

Subieci huic Summæ & Commentarium in Regulas Iuris lib. VI. Decretalium, ab Vtraq; Ser. Veſtra, eodem etiam tempore ex me exceptum, & ex repetita lectione auctum; qui &

Ei-

Eidem Ser.ⁱⁱ V. R.ᵐᵉ meritò debetur; & auctoritate nominis ſui in vulgus emittitur.

DEVS Opt. Max. Ser.ᵗᵉᵐ V. R.ᵐᵃᵐ diutiſſimè ſaluam & felicem conſeruet Eccleſiæ Catholicæ, Archiepiſcopatui Colonienſi atq; adeò toti Reipub. Chriſtianæ. Ingolſtadij Kalend. Nouemb. Anno Domini M. D. XCIX.

CARMEN AD AVTHOREM INTIMÆ AMICITIÆ ERGO SCRIPTVM A REVERENDO ADMODVM, NOBILI ET AMPLISSIMO VIRO, DOMINO QVIRINO LEONINO SS. Theolog. Doctore, Proth. Apoſtolico, Eccleſiæ Cathedralis Ratisbon. ex Decano, nunc Præpoſito, Conſil. Bauarico.

TAndem expectanti iuuat oſtia pandere famæ
Et gazas tot iam luſtris proferre latentes?
Nempe hoc peccatum peccabas hactenus vnum
Aurea tam longis damnando ſcripta tenebris.
Vicit ad extremum res publica, vicit amica
Turba, precumq́, tui vicit ſociatio cætus.
Quamq; excluſiſti, victuris gloria pennis
Iam patulas inuecta fores, iubar vndiq; maius
Spargit, & Europæ diuerberat ora videntis.
Scilicet hæc decuit, mundi ſpectanda theatro
Ponere,

Ponere, quæ quondam mea cura, & lumina Boia
Et decora alta domus, ſub te didicere Magiſtro
(Me præſente etiam) facundo pendulus ore
Hauribat documenta tuo FERNANDVS, & alter
Ah alter: dolor eſt ſolũ meminiſſe PHILIPPI:
Vix lachrima effari nomen ſinit, ò æternum
Boiariæ vulnus: iam miſſo Roma galero
Juſſerat Auſonio cum Patre tuerier orbem,
Et velut Herculeis cælum fulcire lacertis.
Sed ſæuæ vetuere Deæ, ſpretaq́ precum vi
Fatalem celeri properarunt turbine fuſum.
Suffice tu tantis, Caniſi, ſolatia damnis
Mæroremq́ leua ingenio, genioq́ librorum
Et iuris nodos, & Sacræ ænigmata legis
Fac verum, neſcire alios, te ſoluere poſſe.

APPROBATIO.

HAEC Iuris Canonici Summa, cum notis in Concordata Germaniæ, & commentario in Regulas Iuris lib. VI. Decretal. quam Nob. & Clariſſ. D. Henricus Caniſius I. V. D. SS. Canonum Profeſſor &c. quatuor Inſtitutionum libris elegantèr & copioſè comprehendit; erudita, vtilis, omnibusque Iuris ſtudioſis neceſſaria eſt. Nam pretèr doctrinam SS. ſcripturæ, Conciliis Oecumenicis, & SS. Patrum decretis conformem, maximam etiam multis quæſtionibus & legum obſcuriorum difficultatibus diſcutiendis, lucem affert; Typis proinde mandata, publicari poteſt.

PETRVS STEVARTIVS
Leodius, SS. literarum in Academia Ingolſtadienſi Profeſſor ordinarius, & Decani Collegij Theologici hoc tempore, vices gerens.

ORDO TITVLORVM.

LIBRI I.

I. *De inſcriptione & notione iuris Canonici.* 1
II. *De iuris ſcripti partib.* 2
III. *Quæ conſtent traditione, & de vi ſiue effectu traditi:* 9
IV. *De iure perſonarum.* 11
V. *De ordinibus & gradibus Clericorum.* 12
VI. *Qui ordines Eccleſiaſticos conferant & de litteris dimiſſoriis.* 16
VII. *Quibus Eccleſiaſtici ordines rectè cōferantur.* 19
VIII. *De temporibus ordinationum & de ætate ordinandorum.* 27
IX. *De Clerico furtiuè, vel per ſaltum promoto.* 29
X. *De officiis Clericorum.* 30
XI. *De electione.* 32
XII. *De poſtulatione.* 40
XIII. *De confirmatione.* 42
XIV. *De conſecratione Epiſcopi & vſu Pallij.* 44
XV. *De translation Epiſcopi, & renuntiatione.* 46
XVI. *De officio & poteſtate Ordinarij.* 49
XVII. *De officio Legati.* 52
XVIII. *De officio & poteſtate iudicis delegati.* 54
XIX. *De officio Archidiaconi.* 60
XX. *De officio Archipreſbyteri.* 61
XXI. *De officio Primicerij, Sacriſtæ & cuſtodis.* 62
XXII. *De officio Vicarij.* 63
XXIII. *De officio Coadiutoris.* 66
XXIV. *De officio Capituli Sede vacante & de Adminiſtratore & Oeconomo.* 69
XXV. *De Regularib. & Monachis.* 72
XXVI. *De vita & honeſtate Clericorum.* 79

LIBRI II.

I. *De rerum diuiſione.* 85
II. *De Sacramentis in genere.* 86
III. *De Baptiſmo.* 88

IV. *De Confirmationis Sacramento.* 92
V. *De Euchariſtia.* 94
VI. *De pœnitentia.* 97
VII. *De extrema vnct.* 100
VIII. *De Ordinis Sacram.* 101
IX. *De ſponſalibus & matrimoniis.* 102
X. *Quæ in contrahendo matrimonio ſpectāda.* 109
XI. *Qui prohibentur matrimoniū contrahere.* 114
XII. *De cognatis.* 115
XIII. *De affinibus.* 119
XIV. *De profeſſis & ſacro ordine inſignitis.* 125
XV. *De frigidis, maleficiatis, aliiſq; impotentib.* 126
XVI. *De infidelibus.* 128
XVII. *De homicidis, adulteris & raptoribus.* 129
XVIII. *De coniugatis.* 131
XIX. *De clàm contrahentibus matrimonium.* 133
XX. *De impedimentis nō dirimentib. matrimoniū.* 135
XXI. *De diuortiis.* 136
XXII. *De Eccleſiis ædificandis, conſecrandis, repurgandis & reficiendis.* 138
XXIII. *De religioſis domib.* 141
XXIV. *De immunitate Eccleſiaſtica.* 143
XXV. *De cenſibus, exactionib. & procurationib.* 146
XXVI. *De decimis.* 152
XXVII. *De præbendis.* 157
XXVIII. *De conceßione præbēdæ ſiue beneficij Eccleſiaſtici.* 160
XXIX *De inſtitutione & iure patronatus.* 166
XXX. *De Cler. nō reſidētib.* 171
XXXI. *De peculio Clericorū.* 173
XXXII. *De rebus Eccleſiæ non alienandis.* 176

LIBRI III.

I. *De contractibus & eorum diuiſione.* 180
II. *De emptione & vend.* 181
III. *De locato & conducto & de emphyteuſi.* 184
IV. *De commodato, depoſito & mutuo.* 186
V. *De precariis.* 189
VI. *De feudis.* 191
VII. *De donationibus.* 197
VIII. *De rerū permutatiōe.* 200
IX. *De pignoribus & fideiuſſoribus.* 202
X. *De teſtamentis & vltimis voluntatibus.* 205

XI. De

XI. *De ſucceſſionibus ab inteſtato.* 211
XII. *De ſepulturis & Canonica portione.* 213
XIII. *De delictis.* 219
XIV. *De Simonia.* 220
XV. *De hæreticis, ſchiſmaticis & apoſtatis.* 224
XVI. *De ſortilegis, blaſphemis & ſacrilegis.* 226
XVII. *De homicidio voluntario & caſuali.* 228
XVIII. *De adulteriis, ſtupro, raptu & inceſtu.* 230
XIX. *De crimine falſi.* 234
XX. *De furto, rapina, iniuria & damno dato.* 237
XXI. *De vſuris.* 241
XXII. *De pœnis.* 244
XXIII. *De ſentētia excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti.* 249
XXIV. *De pactis & tranſactionibus.* 257
XXV. *De arbitris.* 259

Libri IV.

I. *De iudiciis* 262
II. *De in ius vocando.* 269
III. *De procuratoribus & defenſoribus.* 271
IV. *De dolo & contumacia.* 276
V. *De libelli oblatione.* 280
VI. *De exceptionibus.* 283
VII. *De litis cōteſtatione.* 294
VII. *De iuramento calumniæ.* 296
VIII. *De probationibus & de poſitionibus.* 298
IX. *De teſtibus & atteſtationibus.* 300
X. *De fide inſtrumētorū.* 305
XI. *De iureiurando.* 308
XII. *De præſumptionibus, inſpectione oculorum, & de fama.* 311
XIII. *De ſententia & re iudicata.* 313
XIV. *De appellationib. & ne pendente appellatione aliquid innouetur.* 318
XV. *De in integrum reſtitutione.* 327
XVI. *De ſupplicatione contra ſententiā; item de reuiſione, & de ſyndicatu.* 330
XVII. *De executione rei iudicatæ.* 332
XVIII. *De accuſationibus, inquiſitionibus, & denuntiationibus.* 334
XIX. *De purgatione canonica.* 344

OR-

ORDO TITVLORVM ALPHABETICVS.

A.

De Accuſationibus, inquiſitionibus & denunciationibus. fol. 334
Adulteriis, ſtupro, raptu & inceſtu. 230
Affinibus. 119
Appellationibus & ne pendente appellatione aliquid innouetur. 318
Arbitris. 259

B.

De Baptiſmo. 88

C.

De Cenſibus exactionibus & procurationibus. 146
Clàm cōtrahentibus matrimonium. 135
Clerico furtiuè vel per ſaltum promoto. 29
Clericis non reſidentib. 171
Cognatis. 115
Cōmodato depoſito & mutuo. 186
Conceſſione præbendæ ſiue beneficij Eccleſiaſtici. 160
Confirmatione. 42
Cōfirmationis Sacramento. 92
Coniugatis. 131
Conſecratione Epiſcopi & vſu pallij. 44
Contractibus & eorum diuiſione. 180
Crimine falſi. 234

D.

De decimis. 152
Delictis. 219
Diuortiis. 136
Dolo & contumacia. 276
Donationibus. 197

E.

De Eccleſiis ædificandis, conſecrandis, repurgandis & reficiendis. 138
Electione. 32
Emptione & venditione. 181
Euchariſtia. 94
Exceptionibus. 283
Executione rei iudicatæ. 332
Extrema vnctione. 100

F.

De Feudis. 191

Fide

Fide inſtrumentorum. 305

Frigidis, maleficiatis aliiſque impotentibus. 126

Furto, rapina, iniuria, damno dato. 237

H.

De Hæreticis, ſchiſmaticis & apoſtatis. 224

Homicidis, adulteris & raptoribus. 129

Homicidio voluntario & caſuali. 228

I.

De Immunitate Eccleſiaſt. 143

Impedimentis non dirimentibus matrimonium. 135

In integrum reſtitutione. 327

Inſcriptione & notione iuris Cano. 1

Infidelibus. 128

Inſtitutione & iure patronatus. 166

In ius vocando. 269

Iudiciis. 262

Iuramento calumniæ. 296

Iureiurando. 308

Iure perſonarum. 11

Iuris ſcripti partibus. 2

L.

De Libelli oblatione. 280

Litis conteſtatione. 294

Locato & conducto & de emphyteuſi. 184

O.

De Officiis Clericorum. 30

Officio & poteſtate ordinarij. 49

Officio & poteſtate iudicis delegati. 54

Officio Archidiaconi. 60

Officio Archipresbyteri. 61

Officio coadiutoris. 66

Officio Capituli ſede vacante & de adminiſtratore & Oeconomo. 69

Officio legati. 52

Officio primicerij, ſacriſtæ & cuſtodis. 62

Officio Vicarij. 63

Ordinis Sacramento. 101

Ordinibus & gradibus Clericorum. 12

P.

De Pactis & tranſactionib. 257

Peculio Clericorum. 173

Pignorib. & fideiuſſorib. 202

Pœnis. 244

Pœnitentia. 97

Poſtulatione. 40

Præbendis. 157

Precariis. 189

Præſumptionibus, inſpectione

)( )( )(oculo-

oculorum, & de fama 311
Probationibus & de poſitionibus. 298
Procuratoribus & defenſoribus. 271
Profeſſis & ſacro ordine inſignitis. 125
Purgatione canonica. 344

Q.

Quæ conſtent traditione & de vi ſiue effectu traditionis. 9
Quæ in contrahendo matrimonio ſpectanda. 109
Qui ordines Eccleſiaſticos cõferant & de litteris dimiſſoriis. 16
Quibus Eccleſiaſtici ordines rectè conferantur. 19
Qui prohibentur matrimonium contrahere. 114

R.

De Rebus Eccleſiæ non alienandis. 176
Regularibus & Monachis. 72
Religioſis domibus. 141
Rerum diuiſione. 85
Rerum permutatione. 200

S.

De Sacramentis in genere. 86
Sententia & re iudicata. 313
Sententia excommunicationis ſuſpenſionis & interdicti. 249
Sepulturis & canonica portione. 213
Simonia. 220
Sortilegis blaſphemis & ſacrilegis. 226
Sponſalib. & matrimoniis. 102
Succeſionibus ab inteſtato. 211
Supplicatione contra ſententiam; item de reuiſione & ſyndicatu. 330

T.

De temporibus ordinationum & de ætate ordinandorum. 27
Teſtamentis & vltimis voluntatibus. 205
Teſtibus & atteſtationib. 300
Translatione Epiſcopi, & renunciatione. 46

V.

De vita & honeſtate Clericorũ. 79
Vſuris. 241

I V-

JVLIVS PAPA AD EPISCOPOS ORIENTALES, EPIST. I.

NOLITE errare fratres mei chariſſimi: doctrinis variis & extraneis nolite abduci. En inſtituta Apoſtolorum, & Apoſtolicorum virorum, canonesq; habetis: his fruimini, his circundamini, his delectamini, his armamini; vt his freti, circundati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum iacula perſiſtere valeatis. Satis enim indignum eſt, quemquam vel Pontificum vel ordinum ſubſequentium, hanc regulam refutare, quam Beati Petri ſedem & ſequi videat, & docere. Multum enim conuenit, vt totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſeruatione concordet, quæ inde authoritatem habet, vbi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum.

extat in decreto Gratiani. in c. nolite, diſt. 11.

JVSTINIANVS NOVEL. 131. DE ECCLESIASTICIS TITVLIS. §. 1.

SANCIMVS igitur, vicem legum obtinere ſanctas Eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quatuor Conciliis expoſitæ ſunt aut firmatæ. *Niceno ſcilicet, Conſtantinopolitano, Ephesino, Chalcedonenſi.* Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas Scripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſeruamus.

Concordat textus in §. fin. Nouel. 83. Vt Clerici apud proprios Epiſcopos.

EX CAPITVLIS CAROLI MAGNI IMP.

IN memoriam B. Petri Apoſt. honoremus ſanctam Romanam & Apoſtolicam Sedem, vt quæ nobis Sacerdotalis

Extat in c. in memoriam diſt. 19. et apud Nauclerũ vol. 2. Gen. 28.

talis mater eſt dignitatis, eſſe debeat Eccleſiaſticæ magiſtra rationis. Quare ſeruanda eſt cum manſuetudine humilitas: vt vix licet ferendum ab illa ſancta Sede imponatur iugum, tamen feramus & piâ deuotione toleremus.

SVM-

SVMMÆ IVRIS CANONICI,

LIBER PRIMVS.

DE IVRE CANONICO, ET EIVS PARTIBVS.

TITVLVS I.

De inſcriptione & notione Iuris Canonici.

IVs Canonicum ideò hoc nomine inſcriptum eſt: quòd collectum & coacervatum ſit ex Canonibus, id eſt, regulis ad rectè viuendum inſtitutis[a]. Etenim Canon græcè, latinè regula dicitur[b], & quidem per antonomaſiam, regula Eccleſiaſtica[c]. Vnde hoc ius, quo regulæ Eccleſiaſticæ continentur, non immeritò Ius Canonicum appellatur: ſicut & ius Ciuile eâdem locutionis formâ pro iure Ciuium Romanorum accipitur.[d] Non minùs tamen rectè & Ius Pontificiũ dicitur ab auctoribus Pontificibus, quorum curâ & auctoritate in vnum quaſi corpus redactum eſt[e].

a c. 2. diſt. 3. iuncto cap. 1. c. 5. ex 1. de conſtitution. Intellige rectè, id eſt, Chriſtianè, pro ſubiecta materia.

b c. 1. d. diſt.

c vt in d. c. 1. ext. de conſtit. inc. violatores. 25. q. 1.

d §. Sed ius quidem ciuile. Inſtit. de iure naturali.

e excepto tamen decreto Gratiani, quod non tam auctoritate SS. Pontificum, quam vulgò reliquo corpori aſſutum eſt: niſi quòd poſtremò Gregor. XIII. illud recognoſci, emendari & retineri curauerit. De auctoritate huius Decreti vide Panormitanum & alios ad c. 2. ext. de reſcript. in fin.

Ex quibus conſtet ius Canonicum?

CONSTAT autem hoc ius; aut ſcripto: aut ſine ſcripto: Quæ ad ius ſcriptum pertinent, ea deſumpta ſunt, vel ex iure diuino, vel ex decretis Conciliorum, vel ex placitis Principum, vel ex ſententijs Patrum. Non ſcripto, traditiones & conſuetudines continentur.[f]

f c. 5. c. 8. diſt. 11.

DE IVRIS SCRIPTI PARTIBVS.

TITVLVS II.

Quid ſit Ius diuinum.

IVs diuinum eſt, quod legib⁹ veteris & noui Teſtamenti cõtinetur; quo non ſolùm hoc ius paſſim reſperſum eſt, verum etiam ex eo potiſſimùm profluxit[a].

a c. qualiter. 24. in princ. ext. de accuſ.

Decreta Conciliorum triplicis generis.

DECRETA Conciliorum; aut ſunt Vniuerſalium, aut Prouincialium, aut Epiſcopalium[b].

b §. Porrò diſt. 3. c. ſicut 25. ext. de accuſat.

Addunt alij quartum genus Nationalium, id eſt, certæ alicuius nationis ſiue regni, vt pleraque Concilia Toletana & Carthaginenſia, ſed hæc commodè ad Prouincialia reuocantur.

Concilia vniuerſalia quæ?

CONCILIA Vniuerſalia ſunt; quæ à Prælatis Eccleſiarum in vnum locum ex toto orbe coactis, celebrantur. Vnde & Oecumenica, id eſt, totius orbis Concilia appellantur. Horum quatuor celebriora recenſentur; Nicœnum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum & Calcedonenſe; quæ ab Eccleſia Catholicâ tanquam quatuor Euan-

Euangelia probata & recepta ſunt[c]. Non minorem tamen vim & poteſtatem habent & reliqua Concilia Vniuerſalia auctoritate Summi Pontificis congregata, & confirmata[d]. In quibus enim S. Pontificis auctoritas deſideratur, non tam Concilia cenſenda ſunt, quàm conciliabula ſiue improbata conuenticula[e].

Concilia Prouincialia quæ?

CONCILIA Prouincialia ſunt: quæ inter Epiſcopos & alios Clericos eiuſdem prouinciæ inſtituuntur; olim quidem ſemel aut bis, annis ſingulis[f]; nunc verò ex præſcripto Concilij Tridentini quolibet ſaltem triennio cogi iubentur per Metropolitanum, aut eo legitimè impedito per Coëpiſcopum antiquiorem; quibus omnes Epiſcopi, alijq́; quibus id vel ex iure vel ex conſuetudine competit, intereſſe iubentur [g].

Concilia Epiſcopalia ſiue Diœceſana.

CONCILIA verò Epiſcopalia ſiue Diœceſana ſunt, quæ à Epiſcopis inter ſuæ Diœceſis Clericos & Abbates indicuntur; & quidem quotannis, vt canones præſcribunt[h]. Ad quæ exempti etiam omnes, qui aliâs ceſſante exemptione intereſſe deberent, nec Capitulis generalibus ſubduntur, accedere tenentur[i].

De vi & effectu Conciliorum.

ET quidem Decreta Conciliorum Vniuerſaliũ omnes omninò Chriſtianos ligant[k]. Prouincialium verò & Epiſcopalium, non item; ſed tantùm

c c. 1. §. inter cætera. diſt. 15. adde Nouel. Iuſtin. de Eccleſiaſticis titulis. in princ. & l. 4. §. nos reddentes. C. de Summa Trinit.

d d. c. 1. §. hæc ſunt quatuor. c. 3. diſt. 15. c. 4. cum ſeq. diſt 16. iuncto c. 1. c. 2. diſt. 19.

e c. 1. c. 2. c. 5. diſt. 17.

f c. 6. c. 7. c. 15. diſt. 18. c. 15. ext. de accuſat.

g Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 2. de reformat.

h in c. annis. diſt. 18. Concil. Tridens. d. a. d. 2. §. fin.

i Vide Concil. Trid. de §. fin.

k c. 1 § 1. diſt. 15. c 5. c. 7. 25. q. 1 c. 1. c. 5 extr. de conſtit. l. nemo C. de

ſubditos ſuos, quamdiu in prouinciâ ſiue diœceſi ſunt. Extrà enim territorium ius dicenti impunè non paretur.[l] Quæ tamen ex his in corpus Canonicum relata (vt plerisque in locis videre eſt[m]) aut aliâs à S. Pontifice generalitèr comprobata ſunt[n], ea hauddubiè & cæteros Chriſtianos obligant[o].

ſum. Trinit. Concil. Flor. in vnion. Armeniorum.

l c.2. de conſtit. lib. 6. l. fi. ff. de iuriſd. om. iud.

m in c. 2. ext. de elect. c. nec epiſco. 7. ext. de tempor. ord. c. 1. ext. de fil. bresbyt. tum alibi.

n c. 1. diſt. 20. *o per rationem in §. fin. in fine. i. h. tit.*

De placitis Principum; & inprimis Eccleſiaſticorum.

PLACITA Principum; aut ſunt Eccleſiaſticorum[p], aut ſecularium. Inter Ecceſiaſticos primum locum obtinet Summus Pontifex, cuius voluntas ſiue per epiſtolam, ſiue per decretum, ſiue per edictum explicata, vim & auctoritatem iuris habet[q]. Sic omnes, (*inquit ſacer canon*) „ Apoſtolicæ ſedis ſanctiones accipiendæ ſunt, tanquã ipſius „ diuini Petri voce firmatæ ſint[r].

p nam & Epiſcopi principes appellantur. Pſal. 44.

q c. 1. et paßim diſt. 19. c. ſiquis dogmata. 25. q. 2.

r c. 2. diſt. 19.

Duplex genus placitorum.

Ex his tamen quædam perſonalia ſiue ſingularia ſunt; certas tantummodò perſonas ſiue loca concernentia[s], quæ quoniam contrà iuris communis rationem introducta ſunt, ac proinde in exemplum trahi non poſſunt[t], priuilegia appellantur[u], quaſi priuatæ leges[x]. Alia verò, quæ generalia ſunt, ad omnes procul dubio pertinent[y].

s vt in placitis ſiue conſtitut. principum ſecularium. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure natur.

t l. quod verò 14. cum 2. ll. ſeqq. ff. de legib.

u ſane 9. ext. de priuil.

x c. 3. diſt. 5. *y c. 1. c. 3. ext. de conſtitut. c. ſiquis dogmata. 25. q. 2. & d. §. ſed & quod in fin.*

Con-

Conſtitutiones de eadem re, quando ſibi inuicem derogant, & quid de ſtatutis & conſuetudinibus.

In generalibus placitis ſiue conſtitutionibus id cuſtodimus; vt poſteriores de eâdem re conſtitutiones ad priores trahantur, & è contrà, declarandi vel ſupplendi causâ[z]: niſi inter ſe contrariæ ſint, quo caſu prior cõſtitutio ſemper reuocata intelligitur per poſteriorem, etiam nullâ illius mentione factâ[a]. Licet diuerſum obtineat in ſtatutis & conſuetudinibus locorum: ſicut diſertis verbis à Bonifacio VIII. expreſſum eſt, cuius verba hîc libet adſcribere: « Licèt Romanus Pontifex (*inquit*) qui iura omnia in ſcrinio pectoris ſuí « cenſetur habere, conſtitutionem condendo po- « ſteriorem, priorem quamuis de ipsâ mentionem « non faciat, reuocare noſcatur: quia tamen loco- « rum ſpecialium ac perſonarum ſingularium con- « ſuetudines & ſtatuta (cùm ſint facti & in facto cõ- « ſiſtant) poteſt probabilitèr ignorare; ipſis, dum « tamen ſint rationabilia, per conſtitutionem à ſe « nouiter editam (niſi expreſsè caueatur in ipsâ) « non intelligitur in aliquo derogâre[b]. «

z *l. non eſt nouum 26. & ibi gloſſ. cum 2. ll. ſeqq ff. de legib.*

a *c. 1. de conſtitut. lib. 6. l. ſed & 2º. ff. de legib.*

b *tex. eſt in d. c. 1. de conſtit. in 6.*

De reſcriptis ad beneficia & ad lites.

Interdvm à S. Pontifice reſcripta impetrantur, vel ad beneficia eccleſiaſtica obtinenda; vel ad lites per delegatos iudices cognóſcendas ſiue dirimendas; quæ etſi perſonalia ſint, cùm ius tantùm inter partes conſtituant: recipiunt tamen hanc interpretationem à iure communi; vt

ſi reſcriptum ad beneficium, impetratum ſit ab eo, qui aliud beneficium eccleſiaſticum, licèt exiguum, habeat, nullâ eius mentione factâ; ipſo iure tanquam ſubreptitium non valeat[c]. Quod æquè obſeruandum eſt, & ſi ab alio, eius nomine, impetratum ſit[d]. Similitèr reſcriptum ad litem, per falſi ſuggeſtionem aut ſuppreſſionem veri extortum, aut etiam ſine huiuſmodi fraude obtentum (dummodò S. Pontifex expreſſa veritate vel falſitate omiſsâ, aliâs non erat conceſſurus) exceptione ſubreptionis oppoſitâ, coràm datis iudicibus, refellitur[e]. Quippè hæc clauſula, *Si preces veritate nitantur*[f], vel, *Si ita eſt*[g], ſemper reſcripto tacitè ineſſe cenſetur, etiamſi in eo non ſit expreſſa[h].

c c. ſi motu proprio. 23. de præbend. lib. 6. c. cùm adeò. 17. c. poſtulâſti 27. ext. de reſcript.

d d. c. ſi motu proprio.

e c. ſuper literis 20. ext. de reſcrip.

f c. 2. ext. de reſcrip. adde latius Panorm. ibid.

g c. olim 2. ext. d. tit.

h iam dictis iurib. De iure autem ciuili exprimi debet in reſcripto Principis ſecularis. l. fi. C de diuerſ. reſcrip.

Reſcriptum ad lites obreptitium quandoq; valet & quatenus.

SIN ceſſante fraude nihilominus erat conceſſurus reſcriptum S. Pontifex; eatenus valet reſcriptum, quod iudices in eo delegati, omiſsâ ſpeciali formâ ipſius reſcripti, procedere poſſit ſeruato ordine iuris communis[i]. Exemplo res magis illuſtrabitur. Statuamus; rem à me emptam in precibus S. Pontifici oblatis, narratum fuiſſe, eo falsò, ſed præter opinionem adiecto, quòd & precium eius ſoluerim; quo motus S. Pontifex iudicibus reſcripto datis mandauit, vt cauſa ſummariè & de plano abſque ſtrepitu & formâ iudicij cogno-

i d. c. ſuper literis. verſ. inter alios.

cognoſceretur. Hac etenim ſpecie & ſimilibus, iudices non ſecundùm ſpecialem reſcripti formam procedent, ſed obſeruato iuris communis ordine; videlicet per oblationem libelli, per litis conteſtationem; cæteriſq; ſolemnibus iudicij adhibitis[k].

De ſtatutis Legatorum ſedis Apoſtolicæ & Epiſcoporum.

POST Summum Pontificem & Legati Sedis Apoſtolicæ[l], & Epiſcopi[m] ſtatuendi ius habent, ſed duntaxat in territorij ſui ſubditos: vt tamen conſtitutiones SS. Pontificum & Conciliorum Vniuerſalium non offendant, neq; iuriſdictionis ſuæ limites excedant[n].

De placitis Principum ſecularium.

PLACITA Principum ſecularium; ſunt Imperatorum leges ſiue cōſtitutiones[o], quarum veſtigia paſsim in Iure Canonico occurrunt[p]. Et quidem de his in Ius Canonicum coniectis, ſiue etiam aliis conſtitutionibus SS. Pontificum inſertis; dubitari non debet, quin iuris noſtri auctoritatem habeant[q]. Reliquæ verò; etſi quoad perſonas & res eccleſiaſticas, ex ſe nullius momenti ſint[r]: ex benignitate tamen ſacrorum Canonum, & in forum eccleſiaſticum recipiuntur; dummodò ſacræ Scripturę vel canonicis ſanctionibus, vel bonis moribus non aduerſentur[s]. Nam hûc ſpectat

k Iuxtà ea, quæ lib. 4. tradidimus i & quæ tradunt Dd. ad l. prolatam 4. C. de ſentent. & interloc. om. iud.

l c. fi. ext. de officio legati.

m c. 2. ext. de maior. & obed. c. 2. de conſtitut. lib. 6.

n d. c. 2. de conſtit. lib. 6. c. 2. circà princ. de elect. in Clement. c. pen. ext. de maior. & obed. c. inferior. diſt. 18.

o §. ſed & quod Principi Inſt. de iure nat.

p in c. 8. ext. de iudic. c. 2. ext. de ord. cognit. c. 1 ext. de iuram calum c. 10. ext. de probationib. aliiſq; infinitis locis.

q ex ratione §. fin. i h. tit. Intellige tamen de legib. quæ iuri Canonico decretaliū inſertæ ſunt; non quæ decreto Gratiani priuatâ eius authoritate comprehenſæ ſunt: nam hæ ad ſequentem verſ. pertinent iuxta Panorm.

r c. eccleſia 10. ext. de conſtitut.

s c. 2. c. 4. c. 9. cum ſeqq. diſt. 10. c. 1. ext. de ſent. & re iud.

„ ctat illud Lucij S. Pontificis: Sicut leges non de-
„ dignantur ſacros canones imitari; ita & ſacrorum
„ ſtatuta canonum „ Principum conſtitutionibus
„ adiuuantur[t].

[t] tex. eſt in c. 1. ext. de op. no. nunciat.

De ſententiis Patrum.

POSTREMÒ quod attinet ad ſententias Patrum, puta Auguſtini, Hieronymi, Iſidori & ſimilium; licèt & hæ nullam iuris auctoritatem habeant (cùm in condendo iure non ſolùm ſcientia, ſed poteſtas magis neceſſaria ſit[u]) attamen ex Leonina conſtitutione, poſt SS. Pontificum & ſacrorum conciliorum decreta & ſanctiones, alterum in decidendis cauſis locum ſortitæ ſunt[x]. Exceptis illis, quæ iuris Canonici corpore aut aliâ conſtitutione S. Pontificis comprehenſæ ſunt[y], quæ & parem cum iis, vim & auctoritatem habent. Vulgatum enim illud Iuſtiniani eſt[z], & à Bonifacio repetitum[a]: Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimus.

Hæc de ſcripti iuris partibus.

[u] diſt. 20. in princ.

[x] in c. 1. diſt. 20.

[y] vt in c. 3. c. 4. c. 5. ext. de conſtitut. & alibi.

[z] in l. 1. §. ſed neq; C. de veteri iure enucl.

[a] in c. ſi Apoſtolicæ 22. de præbend. lib. 6.

DE

DE IVRIS NON SCRIPTI PARTIBVS, ID EST, DE TRADITIONE ET CONSVETVdine.

TITVLVS III.

Quæ conſtent traditione, & de vi ſiue effectu traditionis.

TRADITIONE conſtant ea, quę initio ſolâ voce à Iuris conditoribus prodita, ad nos veluti per manus peruenerunt; licèt ea poſteritas ſcripto complexa ſit[a]. Cuiuſinodi ſunt in ſacrificio Miſſæ, permixtio aquæ cum vino[b]; oculorum eleuatio ad exemplum Chriſti;[c] trina inunctio eorum, qui baptizantur[d]; ieiunium Quadrageſimale[e]; baptiſmus paruulorum[f], aliaq; quamplurima: quæ non minorem, quàm ſi à principio ſcripto comprehenſa & publicata eſſent, auctoritatem habent[g]. Nam hûc pertinet illud D. Pauli; Itaque fratres ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem ſiue per epiſtolam noſtram[h]. Tum aperta Tertulliani ſententia eſt: Si legem, *inquit*, poſtules ſcripturarum, nullam inuenies, traditio tibi prætendetur auctrix[i].

a c. 1. eccleſiaſticarum diſt. 11.
b c. 1. de conſecrat. diſt. 2.
c c. cum Marthæ 6. ext. de celebr miſſar.
d d. c. eccleſiaſticarũ.
e Hieronymus ad Marcellam de erroribus Montani.
f Origenes in cap. 6. epiſt. ad Roman.
g d. c. eccleſiaſticarũ & c. illa aũt diſt. 12.
h 2. Theſſalonicenſ 2.
i lib. de corona militis.

Quid ſit conſuetudo, & de eius vi.

CONSVETVDO verò eſt ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm de-

ficit

ficit lex[k]. Sed & receptum eſt, vt ſi conſuetudo legitimè præſcripta ſit, legí, id eſt, iuri ſcripto deroget[l]. Eoq́; magis conſuetudo legem interpretabitur: Optima eſt enim legum interpres conſuetudo[m].

k c. conſuetudo diſt. 1 c. 3. diſt. 12. l. de quibus 32 cum l. ſeq. ff. de legib.

l c. fin. ext. de conſuetud. c. 3. ext. de cauſa poſſeſſ d. l. de quibus in fin.

m l. ſi de interpretatione 37. ff. de legib. c. cùm dilectus 8. circà med. ext. de conſuetud.

Conſuetudo rationabilis eſſe debet.

VT autem conſuetudo ſuis partibus conſtet, eam rationi conſonam eſſe oportet[n], hoc eſt, non contrariam iuri diuino, non naturalibus ſiue bonis moribus[o], neque aliàs improbatam à iure[p]. De conſuetudine his verbis reſcripſerunt Leo & Nicolaus SS. Pontifices: Scit ſancta Romana Eccleſia, quòd nihil obſunt ſaluti credentium diuerſæ pro loco & tempore conſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtat auctoritas, pro quâ iis obuiare debeamus. Vnde nihil iudicamus, iis debere vel poſſe reſiſtere[q].

n d. c. fin. in verb. rationabilis.

o c. veritate. cum aliquot cc. ſeqq. diſt. 8. c. conſuetudinis. diſt. 11. & d. c. fi. in verb. naturali iuri. tex. opt. in c. illa autem. diſt. 12.

p c. 3. in verb. ſi illis canonica. diſt. 12. exempla ſunt in c. 5. ext de conſanguin. & affin in c. 49. ext. de ſent. excom. in c. 1. de conſuetud in 6.

q tex. eſt in d. c. 3 diſt 12.

Materia, circà quam verſatur Ius Canonicum.

VERSATVR autem Ius canonicum; vel circà perſonas, vel circà res, vel circa iudicia. Sed cùm perſonarum causâ omne ius conſtitutum ſit; primùm omnium de perſonis diſſeramus, poſteà ex ordine de cæteris dicturi[r].

r ſimile eſt in §. fi. Inſtit. de iure natur. in l. 1. et 2. ff. De ſtatu hom.

DE

DE IVRE PERSONARVM.

TITVLVS IV.

SVMMA perſonarum diuiſio iure Canonico hæc eſt; quòd aut ſunt Clerici, aut Laici, aut his interiecti, Regulares [a].

a ex c. duo ſunt. 12. q. 1. unctio tit. ext. de regularib.

Clerici qui.

CLERICI dicuntur, qui Eccleſiaſticis miniſteriis obeundis mancipati vel deſtinati ſunt [b], dicti à græco verbo κλῆρος, quod Latinis ſors vel hæreditas eſt; quia in ſui ordinatione, *inquit Innocent. III.* [c] vel aſſumuntur in hæreditatem Domini, vel aſſequuntur hæreditatem in ipſo. Vnde & meritò conuenit, eos abſtinere à negotiis ſecularibus [d].

b d.c. duo ſunt. & c. clericus ead. q. 1.
c c. cùm ſecundùm 16. ext. de præbend. adde & d.c. clericus.
d toto tit. decretal. Ne clerici vel monachi. Vide & tit. 1. de vita & honeſt. clericorũ.

De Clericorum bonis.

ET licèt Clerici moribus primitiuæ Eccleſiæ nihil proprij haberent; [e] poſtea tamen eò decurſum eſt; vt non tantùm bona propria poſſidere [f], ſed & eadem arbitratu ſuo diſponere, & in alium transferre poſſint [g].

e d. c. clericus. cum cc. ſeqq. 12. q. 1.
f c. certè ego. cum cc. ſeqq. d. q. 1.
g c. 1. c. 7. c. 9. c. 10. ext. de teſtam.

Laici qui.

LAICI à græco verbo, λαός, quod latinè populum ſignificat, denominationem traxerunt. Hi nullis Eccleſiaſticis muneribus addicti vel voto Religionis obſtricti; liberè commerciis ſecularibus

bus vacant[h]. Quos magis intelligemus, vbi de Clericis & Regularibus priùs diſſeruimus.

h *d.c. duo ſunt.*

Regulares qui.

REGVLARES ſunt Monachi, Moniales, aliiq́; certæ religioni adſcripti: dicti à regulâ ſpeciali, quam profitentur[i].

i *de his agitur. t. de Regularib.*

De numero Ordinum Eccleſiaſticorum.

CÆTERVM de Clericis primùm diſpiciamus; Horum ſeptem Ordines à Theologis recenſentur; quatuor ſcilicet minores; veluti, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſatus, Acolytatus: & tres maiores, ſiue ſacri ordines; Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus[k]. Quibus ex ſententia SS. Canonum duo alij adiiciuntur ordines, Clericalis[l], & Epiſcopalis[m]; ſed diuerſa à Theologis ratione[n].

k *Vide Theologos in lib. 4. ſentent. diſt. 24. Bellarmin. de Clericis lib. 1. cap. 11. adde & Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 2. in doctrina de Sacram. Ordinis.* l *ex c. cùm contingat. n. ext. de ætate & qual.* m *c. 1. circà princ. diſt. 21. c. 3. diſt. 84. c. 23. diſt. 93. Concil. Trid. d. ſeſſ. 23. cano. 6. & 7.* n *Theologi enim conſiderant ordines, vt habent ſe ad ſacrificium diuinum, quod æquè ab Epiſcopis & Presbyteris exhibetur: Canoniſtæ verò vt Hierarchiam in Eccleſia conſtituunt. Bellarmin. de Clericis lib. 1. cap. 11.*

DE ORDINIBVS ET GRADIBVS CLERICORVM.

TITVLVS V.

ITAQVE inter Clericos primi recenſentur, Clericali ordine inſigniti, quos gradatìm aſcendendo ſubſequuntur Oſtiarij, Lectores, Exor-

Exorciſtæ, Acolyti, qui in minoribus ordinibus conſtituti dicuntur: pòſt, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri & Epiſcopi, quorum ordines maiores ſiue ſacri appellantur[a].

[a] *Concil. Trid. ſeſſ. 23. in doctrina de Sacram. Ord. c. 2. et cā. 2. c. 1. circà princ. diſt. 21. quamuis in hoc c. 1. & Pſalmiſta inter Clericos numeretur. qui etiam Cantor dicitur, ſed quia hîc abſque licentia Epiſcopi poteſt ſolâ iuſsione Presbyteri, officium ſuſcipere cantandi. c. Pſalmiſta. diſt. 23. ad Lectorem referri poterit.*

Singuli Ordines, quâ ſolennitate conferantur.

CLERICIS primi gradus, cùm inſigniuntur, prima tonſura confertur[b], Oſtiariis traduntur claues Eccleſiæ[c], Lectoribus codex[d], Exorciſtis libellus, quo exorciſmi continentur[e], Acolytis ceroferariū cum cereo & vrceolo vacuo[f], Subdiaconis porriguntur patena & calix vacui, vrceolus cum aquâ, mantile & manutergium[g], Diaconis manus ab Epiſcopo imponitur[h]; ſimilitèr & Presbyteris; niſi quòd in his & omnes presbyteri præſentes manus ſuas cum Epiſcopi manu coniungant[i]. Cùm verò ordinatur Epiſcopus, duo Epiſcopi ponunt & tenent Euangeliorum codicem ſuper caput & ceruicem eius, & vno, *vt loquitur Concilium Carthaginenſe IV.* ſuper eo fundendo benedictionem, reliqui omnes Epiſcopi, qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangunt[k]. Hæc de inſignibus ordinum Eccleſiaſticorum; quæ fuſiùs alibi perſequere[l].

[b] *c. cùm contingat. 11. ext. de æt. & qual.*
[c] *c. Oſtiarius diſt. 23.*
[d] *c. lector. d. diſt.*
[e] *c. exorciſta d. diſt.*
[f] *c. acolytus. ead. diſt.*
[g] *c. ſubdiac. ead. diſt.*
[h] *c. diaconus ead. diſt. 23. c. fi. ext. de ſacram. non iterand.*
[i] *c. presbyter. ead. diſt. & d. c. fi.*
[k] *ex c. Epiſcopus diſt. 23.*
[l] *in c. 1. diſt. 21. c. 2. diſt. 25. & d. diſt. 23. & in Pōtificali Romano.*

Epiſcoporum & presbyterorum nomina olim communia, nunc diſtincta.

ET quamuis olim promiſcuus eſſet vſus nomi-

num Epiſcopi & presbyteri, vt ij, qui Epiſcopi erant, dicerentur & presbyteri; & è diuerſo: poſtea tamen in Eccleſia receptum eſt ad impediendum ſchiſma, vt ſicut Epiſcopi & presbyteri ipsâ à ſe inuicem diſtinguuntur, ita & nominibus inter ſe diſcernerentur[m]. Quod diſcrimen etiam hodie obtinet.

Epiſcoporum quatuor genera.

EPISCOPORVM verò quatuor genera recenſentur[n]. Alij enim ſimplicitèr Epiſcopi dicuntur, qui vni diœceſi præſunt; alij Metropolitani (& hi interdum Archiepiſcopi vocantur) qui ſingulis prouinciis præſident; alij Archiepiſcopi, quibus Metropolitani ſubiiciuntur, cæteriq; eiuſdem prouinciæ Epiſcopi, cuiuſmodi ſunt in Italia Gradenſis ſiue Venetus, & Aquileienſis; in Hiſpania Toletanus; in Germania Magdeburgenſis, qui quandoq; Patriarchæ, quandoq; Primates vocantur[o]. Quartum genus conſtituunt Patriarchæ propriè dicti; qui poſt S. Pontificem hi ſunt; Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus[p]. Omnes tamen eodem Epiſcoporum ordine cōtinentur. Sunt enim duntaxat hæc nomina dignitatis & iuriſdictionis, quã alius alio latiore vel reſtrictiore vtitur; Imo & ipſe Romanus Pontifex eodem Epiſcoporum Ordine cenſetur, licèt alios oẽs dignitate, auctoritate & poteſtate antecellat[q]. Siquidem hic eſt Vicarius Chriſti, ſucceſſor Petri, vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus, director gregis Dominici[r], à quo reliqui Epi-

m *c. legimus 93. iuncta ibid. gloſ. c. olim. diſt. 95. adde D. Thomam in 2. 2. q. 184. art. 6. ad primum & Concil. Trid. ſeſſ. 23. de ſacram. Ord. cano. 7.*

n *ab Iſidoro in d. c. 1. diſt. 21.*

o *impropriè tamen, vti conſtat ex c 1. c. 2. diſt. 99.*

p *Hoc enim ordine numerari debent ex c. antiqua 23. ext. de priuileg. c pen. & vlt. diſt. 21. iuncta ibid. notatione Gregorij XIII.*

q *c. antiqua. 23 ext. de priuileg. c. 1. c. 2. diſt. 22.*

r *c. 3. §. cæterum de*

Epiſcopi in partem ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis vocantur[s].

electi. lib. 6. c. 1. §. quapropter inſtructi. diſt. 23. c. ſiquis putauerit 2 q. 6. Concil. Trid. in fi. in acclamationibus Patrum. Neque huic obſtat c. fin. diſt. 99. vt videre eſt in notis Gregorianæ editionis, ad d. c. fi.

s c. decreto c. qui ſe ſcit. 2. q. 6. c. multum 3. q. 6.

De Chorepiſcopis ſublatis.

ERANT & olim Chorepiſcopi; Epiſcopis quidem inferiores, ſed presbyteris ſuperiores; quorum vſus hodiè ab Eccleſia ſublatus eſt[t].

t c. quamuis. cum c. ſeq. diſt. 68.

De Cardinalibus.

SVNT & Cardinales, perſonæ Eccleſiaſticæ præcipuæ, quæ Romano Pontifici adſiſtunt, & in adminiſtranda Eccleſia Vniuerſali conſilium ſubminiſtrant[u]. Verùm & horum ſeparatus ordo non eſt, ſed dignitas & officium; quod ex eo elucet, quod ex his quidam denominentur Cardinales Epiſcopi, quidam Cardinales presbyteri, quidam Cardinales Diaconi[x], certis titulis inter ſe diſtincti, à quibus etiam appellationem recipiunt[y].

u Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 1 in fi. de reformat.

x c. penult. 2. q. 4.

y De Cardinalib. vide Onuphrium Panuinum de interpretatione vocum Eccleſiaſticarum, & de origine Cardinalatus.

QVI

QVI ORDINES ECCLESIASTICOS CONFERANT; ET DE LITERIS DIMISSORIIS.

TITVLVS VI.

IVs ordinandi Clericos penes Epiſcopos eſt[a], qui tamen animaduertere debent, nè alienæ Diœceſis ſubditum abſq; ſui Superioris licentia ad Eccleſiaſticum ordinem, etiam primæ tonſuræ admittant[b], non impunè laturi, tam Ordinantes quàm ab iiſdem ordinati, ſi ſecus fecerint[c].

a c.1. §. ad Epiſcopum diſt 25. c. quamuis diſt. 68. Concil. Florent. in vnione Armeniorũ. de Sacra. ord. Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4. § proinde & can 7. de ſacra. ord.

b c. 2. c. 3. c. 4. de tempor. ord. lib. 6. c. 1. 9. q. 2. c. primatus. diſt. 71.

c d. c. 2. & c. 4. & vtrobiq; gloſ. iuncto tex. in c. 1. c. 3. c. 6. c. 7. 9. q. 2. in c. 1. & per tot. diſt. 71. adde Concil. Trid. ſeſſ 23. cap. 8. §. 1. de reform.

Licentia ab alieno Epiſcopo ordinandi, à ſuo Epiſcopo impetranda eſt.

» SVPERIOR autem intelligitur in hoc caſu E-
» piſcopus, de cuius diœceſi eſt is, qui ad ordines
» promoueri deſiderat, oriundus; ſeu in cuius diœ-
» ceſi beneficium obtinet eccleſiaſticum; ſeu habet
» (licèt alibi natus fuerit) domicilium in eadem[d].
Et haud dubiè ſuperior eſt, & S. Pontifex propter ſummam in vniuerſam Eccleſiam poteſtatem[e]. Cæterùm Prælati Epiſcopis inferiores tam religioſi quàm ſeculares hanc poteſtatem alienum Epiſcopum adeundi ſuis Clericis aut ſubditis (niſi ex ſpeciali indulto Sedis Apoſtolicæ) facere non poſſunt:

d tex. eſt in c. 3. in princ. de tempor. ord. in 6.

e c. 1. d. tit. de temp. ord. in 6.

poſſunt: nec etiam Officialis Epiſcopi, cùm ad hoc ſe non extendat ipſius officium[f].

f d. c. 3. de tempor. ord. in 6.

Quando & ab alio Dimiſſoriæ rectè impetrentur.

VBI tamen Superior remotiore loco agit, poteſt ipſius in ſpiritualibus Vicarius generalis, vel Sede vacante Capitulum, ſeu is, ad quem tunc temporis adminiſtratio ſpiritualium ſpectat, hanc gratiam facere ex Bonifacij VIII. conſtitutione[g]; à quâ tamen nonnihil diſceſſum eſt per Concilium Tridentinum, quo non licet Capitulis Eccleſiarum, Sede vacante infrà annum à die vacationis ordinandi licentiam, aut literas dimiſſorias ſeu reuerendas, vt aliqui vocant, tam ex iuris communis diſpoſitione, quam etiam cuiuſuis priuilegij aut conſuetudinis vigore, alicui, qui beneficij eccleſiaſtici recepti vel recipiendi occaſione arctatus non fuerit, concedere[h]. Cæteris verò, qui ſede vacante Capituli loco in iuriſdictione Epiſcopi ſuccedunt, hæc poteſtas ab alieno Epiſcopo ordinandi, prorſus adimitur[i]. In tranſgreſſores certæ pœnæ ab eodem Cócilio ſtatutæ ſunt[k].

g in d. c. 3.

h ſeſſ. 7. cap. 10. de reform.

i ſeſſ. 23. cap. 10. de reform.

k vt videre eſt dictis locis.

Literis de promouendo à quocunque legitima cauſa inſerenda eſt.

SED & ab eodem Concilio ſancitum eſt, vt facultates de promouendo à quocunq; non ſuffragentur, niſi habentibus legitimam cauſam, ob quam à propriis Epiſcopis ordinari non poſſint in literis exprimendam; & tunc non ordinantur, niſi

„ ab Epiſcopo in ſua diœceſi reſidente, aut pro eo
„ Pontificalia exercente, & diligenti præuio exa-
„ mine[l].

Epiſcopo an & quando liceat exercere Pontificalia in aliena Diœceſi.

SICVT igitur Epiſcopo interdictum eſt, ne ordinet alienæ diœceſis ſubditum[m], etiam familiarem ſuum[n]; ita neq; in aliena Diœceſi Pontificalia exercere poteſt obtentu etiam cuiuſuis priuilegij[o]; niſi de Ordinarij loci expreſſa licentia, & in perſonas eidem Ordinario ſubiectas tantùm; ſub pœnâ ſuſpenſionis ab exercitio Pontificalium ipſi Epiſcopo, & Ordinatis ab executione ordinum ipſo iure infligenda[p].

De Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopatui, & de Clericis ab eo ordinatis.

DE Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopatui, & de Clericis ab eodem ordinatis hoc reſcriptum extat Alexandri III. ad Archiepiſcopum Tole-
„ tanum. Reſpondemus, *inquit*, diſtinguendo, v-
„ trum, *Epiſcopus*, renunciauerit loco tantùm, an
„ loco ſimul & dignitati: nam in primo caſu ordi-
„ nes (ſicut antè) rogatus ab Epiſcopo aliquo po-
„ terit de ratione conferre: In ſecundo verò caſu
„ diſtinguendum putamus; vtrum ſacros contule-
„ rit, an minores; ſi enim à tali ordines vſq; ad Sub-
„ diaconatum aliquis acceperit: quia & huiuſmodi
„ ordines à non Epiſcopis quandoq; conferuntur;
„ & in illis deſeruire poterit, & ad maiores (ſi ido-
neus

l *d. ſeſſ. 7. cap. 11.*

m *niſi ſecundùm ea, quæ iam dicta ſunt.*

n *Concil. Trid. de ſeſſ. 23. cap. 9. vbi tamen latius.*

o *c. 1. c. 3. c. 6. c. 7. 9. q. 2. Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. de reform.*

p *d. cap. 5. Concil. Trid.*

neus fuerit) promoueri. Sanè ſi ab eodem ſacros ordines ſcientèr quis receperit; quia indignum ſe fecit; executionem officij non habebit: vbi autem non ſcientèr, poterit (niſi craſſa & ſupina fuerit ignorantia) diſcretus Pontifex diſpenſare [q].

[q] tex. eſt in c. 1. ext. de ordinatis ab Epiſc. qui &c.

De ordinatione per Abbatem.

PORRÒ, quod initiò diximus, ius conferendi ordines ad Epiſcopum ſpectare; iuris ordinarij eſt. Nam ſingulariter, & Abbatibus à ſacris canonibus permittitur poteſtas conferendi primam tonſuram, & Lectoratum ſui Monaſterij Monachis; dummodò ipſi Presbyteri ſint, & impoſitionem manus ab Epiſcopo acceperint [r].

[r] c. 1 diſt. 69. c. cùm cōtingat. ext. de ætate et qual. c 3. de priuil. lib. 6. c. 1 ext. de ordinat. ab Epiſc. adde Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 10. de reform.

QVIBVS ECCLESIASTICI ORDINES RECTE CONFERVNTVR.

TITVLVS VII.

TALES, *inquit Clemens Pontifex*, ad miniſterium eligantur Clerici, qui dignè poſſint Dominica ſacramēta adminiſtrare [a]. Itaque idonei tantùm ad Eccleſiaſticos ordines aſſumendi ſunt; quales cenſentur omnes, quibus ſuſceptione Ordinum non eſt interdictum [b]. Quocirca de iis videamus, qui à ſuſceptione Ordinum à ſacris canonibus, ſubmouentur: Nam ſi hos cognouerimus, conſequentèr eos intelligemus, qui admittendi ſunt.

[a] tex. eſt in c. 4. diſt. 23.

[b] c. fin. ext. de pſump.

Interdicitur Ordinibus, Non baptizatis.

In primis igitur ab Eccleſiaſticorum Ordinum receptione remouentur, non baptizati; adeò vt & ordines, ſi quos fortè anteà receperint, poſt ſuſceptum baptiſmum repetere cogantur[c]. Eſt enim baptiſmus aliorum Sacramentorum fundamentum & ianua[d].

c c. 1. c. 3. ext. de preſbyt. non baptiz.
d c. cùm itaq; in fi. de conſecr. diſt. 4. c. 2. de cognat. ſpirit. in 6. d. c. 3. gloſ. Innoc. & Panorm. ad d. c. 1.

Item Mulieribus.

Secvndò mulieres, propter ſexum muliebrem[e]: his ſiquidem adeò Eccleſiaſticis miniſteriis interdictum eſt, vt nè ad altare quidem accedere, aut presbytero miniſtrare, aut intrà cancellos conſiſtere ſiue conſidêre, aut ſacra vaſa vel ſacratas pallas contingere, illis liceat, etiamſi Sanctimoniales ſint[f].

e mulieres. diſt. 32.
f c. 1. in fin. ext. de cohab. cler. c. ſacratas. diſt. 23. c. in ſancta. de conſecr. diſt. 1.

Item ſeruis vel alteri conditioni obnoxiis.

Tertiò, remouentur ſerui[g], originarij[h], curiales, aut ſimili conditioni obnoxij[i]; item libertate donati, ſed retento obſequio temporali[k], Debet enim, *ait Leo Pontifex*, eſſe immunis ab aliis, qui diuinæ militiæ eſt aggregandus, vt à caſtris Dominicis, quibus nomen eius adſcribitur, nullius neceſſitatis vinculis abſtrahatur[l].

g c. 1. c. 2. diſt. 54. c. 1. c. 2. ext. de ſeruis nõ ord.
h c. quis autem. c. generalis. c. admittantur diſt. 54. Originarij dicuntur nati ex iis, qui colẽdo agro perpetuò adſcripti ſunt, etiamſi liberi ſint. l. 7. l. 13. C. De agricol. & cenſ. *i c. præcipimus. diſt. 34. c. ſiquis obligatus. c. admittuntur. diſt. 54. Sunt autem curiales, qui Curiæ, id eſt, Senatui adſcripti ſunt, l. 12. C. de Epiſc. & cler. Cuiacius ad tit. C. de decurion. & filiis cor.* *k quicunq; diſt. 54. iuncto c. nullus. & ibi gloſ. ext. de ſeruis non ord.* *l tex. eſt in c. 1. d. diſt. 54.*

De Tutoribus, Curatoribus, & ſimilibus.

Qvibvs ſimiles ſunt tutores, curatores, actores, excuratores, procuratores antè depoſitum officium & rationes ab eis redditas[m].

m c. vnico. ext. de oblig. ad ration. c. magnus. diſt. 54. c. legem. diſt. 53.

De ſeruis ordinatis ſcientibus dominis ſuis.

A B illis tamen excipiuntur ſerui, qui dominis ſuis ſcientibus nec cōtradicentibus, & multò magis ipſis aſſentientibus in Clericorum numerum aſſumuntur. Cùm eo ipſo non tantùm liberi, ſed & ingenui fiant, extincto iure patronatus[n].

n §. ſi ſeruus. Nouel. de ſanctiſſ. Epiſcop. c. ſi ſeruus ſciente. c. admittuntur. diſt. 54.

De criminoſis non ordinandis.

QVARTÒ, à ſuſceptione ordinum arcentur; adulteri, periuri, homicidæ, falſarij, vſurarij, fures, alioue graui crimine irretiti[o]; item ſcurræ, mimi, ſcenici ludicri, ſeditioſi, iniuriarum vltores, adulatores, proditores, aleæ atq; ebrietati deditip[p], & his ſimiles[q], dummodò hi omnes notorij ſint; Nam ob delictum occultum nemo iure ſubmouetur ab ordinibus Eccleſiaſticis[r]; cùm latentia delicta publicè vindicanda non ſint[s]. Exceptis homicidis & Simoniacis, qui & occulti ſubmouentur etiam poſt peractam ab iis pœnitentiám[t].

o c. fin. ext. de temp. ord. c. ſi epiſcopus. diſt. 50. c. 1. cum ſeqq. diſt. 81. c. 2. diſt. 33. c. 1. cum ſeqq. diſt. 47. c. 1. diſt. 48. c. ſiquis omnem. 1. q. 7.

p c. 3. cum ſeq. diſt. 46. c. 2. diſt. 33. c. 1 c. fi. d. 35.

q Vide infames. 6. q. 1. & 1. q. 7. per tot.

r c. 4. c. fi. ext. de temp. ord. Notorium tribus modis dicitur, vel per ſententiam, vel per confeßionem in iure factam, vel per rei euidentiam: quæ tergiuerſatione aliqua celari non poteſt. c. fi. ext. de cohab. cler. & ibi Dd. Vide latius Panor. ad d. c. fi. *s c. fi. 32. q. 5.* *t d. c. fi. ext. de temp. ord. c. inquiſitionis. 21. circa princ. ext de accuſ. c. niſi 10. §. propter conſcientiam. ext. de renunc. vide Hoſtienſem. in ſumma de temporib. ordin. num. 8. verſ. excipiuntur homicidium, &c.*

Explicatio de homicidis.

HOMICIDAS autem eos intelligimus, qui conſultò ſiue datâ opera homicidium perpetrârunt, vel ſaltem culpa eorum homicidium admiſſum eſt. Cæterùm ſi furioſus, ſi infans, ſi dormiens, ſi fortuitò quis, dum rei licitæ operam daret, aut dum defendendi ſui causâ iniuriam propulſaret, homicidium admiſerit: non ideò ab Ordinibus reiicitur[u]. Tametſi his duobus poſterioribus caſi-

u c. vnico. de homicidio in Clement. c. lator. 9. c. dilectus 11. cū ſeqq ext. de homicid.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EM. ROMA

caſibus cognitio & diſpenſatio quædam requiratur ex decreto Concilij Tridentini[x].

In homicida voluntario nihil intereſt, ipſe occidat, an cauſam præſtet homicidij.

NEQVE intereſt in homicida voluntario, ipſe manu ſua occiderit, an mandato, ſiue conſilio[y], ſiue opera ſua cauſam homicidij præſtiterit[z]. Cùm & hac ratione, miles, iudex, aſſeſſor in cauſa homicidij etiam iuſta, hanc irregularitatis notam incurrant[a].

x Vide ſeſſ 14. c. 7. de reform. vbi latius & Nauarrum in Manuali cap. 27. n. 239.

y c ſiquis viduã. diſt. 50. & ibi gloſſ. c. penult. ext de homicid.

z c. ſuſcepimus 10. cum c. ſeq ext. de homicid. c. fi. eod. tit. in 6.

a d. c. ſiquis viduam. & ibi gloſſ. c. 1. c. 2. c. 4. diſt. 51. facit c. his à quibus 23. q. 8. c. 5. ext. ne Clerici vel Monachi. Rationem reddit Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 206. Vide tex. ſingularem in c. 2. de homicidio, lib 6 quo permittitur clericis conqueri de malefactoribus ſuis apud iudicem ſecularem præmiſſa proteſtatione quod non intendant ad pœnam vel vindictam ſanguinis: licet poſtea iudex malefactori pœnam ſanguinis irroget. Huius mentio fit & ĩ tit. de accuſationib.

De illegitimis non ordinandis, & de eorum diſpenſatione.

QVINTÒ, Ordinibus Eccleſiaſticis interdicitur; filiis presbyterorum, aliiſq; ex quouis illicito concubitu natis; niſi Religionem ingrediantur, & à prælaturâ abſtineant[b]. Quibus tamen gratiam facere poterit Epiſcopus, quoad minores ordines & ſimplex beneficium. Ad maiores enim ordines, vel ad curata beneficia ſolus diſpenſat S. Pontifex[c].

b c. 1 ext. de filiis preſbyteror. cui quantum derogauerit Sixtus V. vide extrauag eius: Cum de omnibus. editam anno dñi 1587. 6. Kal. Decembris.

c c. 1. de filiis presbyteror. in 6.

De bigamis non ordinandis.

SEXTÒ, & bigamis interdicitur. Sunt autem bigami, qui duas vxores legitimas habuerunt, vel vnam tantùm, ſed viduam ſiue anteà corruptam[d]: vel etiam vxorem vnam, à ſe virginem ductam, ſed conſtante matrimonio ab alio, & deinde à ſe cogni-

d c. maritum. diſt. 33. c. ſiquis viduam. diſt. 34. & ibi Cardinal. de turrecrem. c. 8. c. 63. diſt. 50 & toto tit. ext. de bigamis. vide c. 18. diſt. 34.

cognitam[e]. Hi enim omnes bigamorum numero cenſentur, & ordinari prohibentur propter defe-ctum ſacramenti[f].

De Subdiacono, qui alteram vxorem duxit, vel viduam de facto.

IN eundem numerum reiicitur & is, qui cùm laicus priorem vxorem virginem duxiſſet, & in ſacris alteram: Quamuis enim hic propriè bigamus non ſit, quòd in ſacro ordine matrimonium perperam contrahatur[g], tamen eâdem bigamiæ notâ afficitur, non propter ſacramenti defectum, ſed, *vt ait Innocentius III.* propter affectum intentionis cum opere ſubſecuto[h].

De concubinario.

LICET diuerſum obtineat in eo, qui pluribus concubinis vſus eſt[i], quiuè Virginem quidem ab alio ductam, ſed nondum cognitam, vxorem duxit[k], Cum in neutro ſubſit ſacramenti defectus.

De Eunuchis.

SEPTIMÒ, ab Ordinibus eccleſiaſticis ſubmouentur Eunuchi, ij ſcilicet, qui ſpontè ſibi virilia præciderunt, etiam ſedãdæ libidinis cauſa[l]. Cùm hi, *inquit canon Apoſtolicus*, ſui homicidæ ſint, & Dei conditionis inimici[m]. Nam & in eoſdem iure ciuili animaduertitur[n].

De his, qui digitum ſibi præciderunt.

QVIN & illi, qui partem digiti ſibi præciderunt, eâdem hac interdictione continentur[o].

e *c. ſi cuius. cum c. ſeq. diſt. 34.*

f *c. debitum. 5. ext. de bigamn.*

g *c. 1. c. 2. ext. qui Clerici vel vouentes. c. vnico. de conſang & affin. in Clem.*

h *in c. 4. & c. fi. ext. de bigam.*

i *c. penult. ext. iam d. tit. vbi diſpenſari cũ eo poteſt tanquam cũ ſimplici fornicario.*

k *c. debitum. ext d. tit. adde gloſ. ibid. & quæ tradunt Theologi in 4. ſent. diſt. 26. & ſeq.*

l *c. 4 & c. 5. diſt. 55. c. 4 c. 5. ext. de corpore vitiatu.*

m *d. c. 4. diſt. 55.*

n *l. 4. §. fi. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.*

o *c. qui partem diſt. 55*

Qui

Qui alieno facto hæc paſſi ſunt.

Qvi verò à Medicis, vel à Barbaris ſiue à dominis ſuis exectionem hanc paſſi ſunt[p], aut qui fortuitò vel alieno facto digitum amiſerunt; hac interdictione liberantur[q]: ſicut enim in illis peruerſa voluntas iuſtè vindicatur; ita in his caſus vel alienum factum, meritò veniam tribuit[r].

p c. ſiquis à medico. cũ 3. ſeqq. diſt. 55.

q d. c. qui partem. iuncto c. 1. ext. de corpore vitiat.

r d. c. qui partem. & c. lator. diſt. 55.

De corporis deformitate.

Porrò, in quo corporis deformitas tanta eſt, vt in ſcandalum publicum rapi poſſit; diſtinguendum non videtur, ſponte an alieno facto ſiue fortuitò, ea deformitas obtigerit; ſicut à Gelaſio reſponſum eſt in eo, cui per vim oculus ab alio excuſſus erat; nè ad ſacerdotij gradum eueheretur[s].

s c. fi. diſt. 55. adde & c. 2. & ibi Panor. ext. de corp. vitiat.

De claudis.

Sane claudis minimè ordinibus interdictum eſt[t], vt tamen ordinati ad ſolennia Miſſarum celebranda baculo non incedant[u].

t c. 10. diſt. 55.

u c. nullus Epiſcopus. 57. de conſecr. diſt. 1.

De publicis pœnitentibus, Apoſtatis, olim furioſis aliiſq.

Octavò, ab ordinibus arceantur; qui publicam & ſolennem pœnitentiam egerunt[x]; item Apoſtatæ[y], & qui aliquando in furorem acti, vel à diabolo exagitati fuerunt[z]; item rebaptizati, baptizati apud hæreticos[a], neophyti & epileptici[b]. Dummodò baptizati illi apud hæreticos, adulti fuerint non infantes; nam his parentum error nihil officit[c].

x c. ex pœnitentibus. c. illud quoq. c. placuit. iuncto c. in cap diſt. 50.

y c. fi. diſt. 50.

z c. maritum. cum 3. ſeqq. diſt. 33.

a c. qui in qualibet. 1. q. 7. c. ventum. inſ. 1. q. 1. c. quibus. 117. de cõſecrat. diſt. 4. & vtrobiq. gloſſ.

b De quibus vide c. communiter. diſt. 33. c. fi. 51. diſt.

c c. placuit. cum c. ſeq 1. q. 4.

De

De baptizatis in ægritudine.

De baptizatis in ægritudine hic canon extat Concilij Neocæſarienſis: Si quis in ægritudine conſtitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet: Non enim fides illius voluntaria, ſed ex neceſſitate eſt: niſi fortè poſtea ipſius ſtudium & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit[d].

d *tex. eſt in c. 1. diſt. 57.*

De Clerico non ordinato miniſtrante.

Et Hormiſda Pontifex; Si quis, *ait*, non ordinatus baptizauerit, aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abiiciatur ab Eccleſia, & nunquam ordinetur[e].

e *tex. eſt in c. 1. ext. de cler. non ordin. iunƈto. c. 2. ibid.*

De vxoratis & illiteratis.

Postremò, reiiciuntur à receptione Ordinum Eccleſiaſticorum, vxorati; præterquam, ſi ab vxore continentiam vouente fuerint abſoluti[f]. Item literarum ignari. Si in laicis, *inquit Leo Pontifex*, vix tolerabilis videtur inſcitia; quantò magis in iis, qui præſunt, nec excuſatione digna eſt nec venia[g].

f *c. fi. de tempor. ord. in 6. iunƈto c. 4. c. 5 ext. de conuerſ. coniug & quæ ibi tradunt Dd.*

g *tex. eſt in c. ſi in laicis. diſt. 38.*

Quæ & quanta literarum cognitio in ordinandis requiratur ex Concilio Tridentino.

Non tamen in omnibus ordinandis vna eademq; literarum cognitio exigitur; ſed in quibuſdam maior, in quibuſdam minor pro ratione ordinum ſuſcipiendorum: ſicut poſt antiquos canones[h], explicatè à Concilio Tridentino definitum eſt. cuius verba cùm alia præterea contineant, hîc à nobis repetenda ſunt. Itaq; de primâ tonſurâ

h *vt videre eſt diſt. 38 per totam.*

» initiandis ita conſtituit. Prima tonſura non ini-
» tientur, qui ſacramentum Confirmationis non ſu-
» ſceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint,
» quiq; legere & ſcribere neſciant, & de quibus pro-
» babilis coniectura non ſit, eos non ſecularis iudi-
» cij fugiēdi cauſa, ſed vt Deo fidelem cultum præ-
» ſtent, hoc vitæ genus elegiſſe[i]. *De aliis ordini-*
» *bus ita ſtatuit:* Minores ordines iis, qui ſaltem lin-
» guam latinam intelligant, per temporum interſti-
» tia (niſi aliud Epiſcopo expedire magis videretur)
» cōferantur[k]. *Et paucis interiectis:* Cumq; hinc ad al-
» tiores gradus & ſacratiſſima myſteria ſit ingreſſus;
» nemo iis initietur, quem non ſcientiæ ſpes maio-
» ribus ordinibus dignum oſtendat[l]. Subdiaconi
» & Diaconi ordinentur, habentes bonum teſtimo-
» nium, & in minoribus iam probati ac literis & iis,
» quæ ad ordinem exercendū pertinent, inſtructi[m].
» Qui piè & fideliter in miniſteriis antè actis ſe geſ-
» ſerint, & ad presbyteratus ordinem aſſumuntur;
» bonum habeant teſtimonium, & hi ſint, qui non
» modò in Diaconatu ad minus annum integrum,
» niſi ob Eccleſiæ vtilitatem ac neceſſitatem aliud
» Epiſcopo videretur, miniſtrauerint; ſed etiam ad
» populum docendum ea, quę ſcire omnibus neceſ-
» ſarium eſt ad ſalutem, ac ad adminiſtranda ſacra-
» menta, diligenti examine præcedenti idonei cō-
» probentur[n]. *De Epiſcopis ita cenſuit idem Conci-*
» *lium Tridentinum.* Ad Cathedralium Eccleſia-
» rum regimen, niſi ex legitimo matrimonio na-
» tus & ætate maturâ, grauitate morum literarumq;
» ſcientia, iuxtà conſtitutionem Alexandri III.

quæ

i *Concil. Triden. ſeſſ. 23. cap. 4. de reformat.*

k *d. ſeſſ. 23. cap. 11. de reformat.*

l *d. cap. 11.*

m *ibidem cap. 13.*

n *ibidem cap. 14.*

quæ incipit: Cùm in cunctis, in Concilio Lateranenſi promulgatam [o], præditus aſſumatur [p].

Cautio ad ſuperiora.

QVARE nè contrà præſcripta SS. Canonum & Concilij Tridentini, ab Ordinario peccetur; eius partes erunt, adſcitis ſibi ſacerdotibus, & aliis prudentibus viris peritis diuinæ legis, ac in eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis; ordinandorum genus, perſonam, ætatem, inſtitutionem, mores, doctrinam & fidem diligentèr explorare [q]. Nam & ex doctrina D. Pauli nemini manus temerè imponenda eſt [r].

o extat in c. 7. ext. de electio.
p Concil. Trid. ſeſſ. 7. cap. 1. de reform.
q Concil. Trid. d. ſeſſ. 23. cap. 7. de reform. c. nullus c. quando. cum 2. cc. ſeqq. diſt. 24. c. 14. ext. de æta. & qual.
r 1. ad Timoth. 5. cap. iunge c. 3. diſt. 78.

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET DE ÆTATE ORDINANDORVM.

TITVLVS VIII.

Quibus temporibus ſint ordines conferendi.

SED & certa tempora ordinibus conferendis à ſacris canonibus præſtituta ſunt. Etenim minoribus ordinibus vni vel duobus cõferendis dies Dominici & alij feſtiui [a]; ſacris quatuor tempora, & dies Sabbathi ſancti, & qui Dominicam de paſſione antecedit; deſtinati ſunt, nihil impediente contraria conſuetudine [b].

a c. 3. ext. de temp. ordin.
b c. 1. c. 2. c. 3. c. 8. c. 18. c. 16. ext. d. tit. c. ordinationes presbyterorum. diſt. 75. adde & cap. 7. & 8. de reform. Concil. Trid. ſeſſ. 23.

Plures ordines ſacri, eodem die vni non ſunt conferendi.

NON tamen vno eodemq́; die, vel etiam duobus continuato ieiunio ad binos ordines ſacros quis admitti debet: in tranſgreſſores pœna ſuſpenſionis conſtituta eſt[c].

Quâ ætate ordines recipiendi.

NEC minùs ætatis ratio habetur: qui enim ad primam tonſuram, & ad tres ſequẽtes ordines minores admitti deſiderat; ipſam infantiam[d]: qui ad Acolytatum, duodecimum ætatis annum, neceſſe eſt exceſſerit[e]. Poſt hoc tempus omnes ordines minores rectè recipiuntur, ſed per temporum interſtitia: niſi aliud Epiſcopo expedire magis videatur[f]. Quoad Subdiaconatum, Diaconatum & Presbyteratum, diuerſa olim tempora conſtituta erant[g]. Verum hodie ex Concilij Tridentini decreto, nullus ad Subdiaconatus ordinem antè XXII; ad Diaconatus antè XXIII; ad Presbyteratus, antè XXV. ætatis ſuæ annum promoueri poteſt[h]. In Epiſcopo ordinando, ætas XXX. annorum, vt minimùm exigitur[i].

c c. literas. 13. c. dilectus 15. ext. de tempor. ordinat. Concil. Trid. d. ſeſſ. 23. cap. 13 in fi.

d d. c. fi. de temp. ord. in 6 c. 2 diſt 77.

e d. c. 2. vide ibid. gloſ. & Cardinal à turrecrem. c. 3. d. ſt. 28.

f c. 3. & ibi gloſ. ext. de temp. ord. Concil. Tridend. d. ſeſſ. 23. cap. 11.

g ſicut videre eſt in c. 2. cum ſeqq. diſt. 77. in c. 1. cum ſeq. diſt. 78. in c. 5. diſt. 28. in c. fi. de ætate & qual. in Clem.

h d. ſeſſ. 23. cap. 12. de reform.

i c. cùm in cunctis. 70. in princ. ext. de electio.

DE

DE CLERICO FVRTIVE, VEL PER SALTVM PROMOTO.

TITVLVS IX.

De promoto furtiuè.

QVòd ſiquis furtiuè, id eſt, clàm Epiſcopo ordinante, ad aliquem ordinem ſubrepſerit; tam ab vſu recepti ordinis, quàm ab aliis in poſterum recipiendis, ſubmouetur; donec diſpenſationis gratiam obtinuerit[k].

k *toto tit. ext. qui furtiuè ord.*

De promoto per ſaltum.

DE eo verò, qui non gradatìm ſicut canones iubent[l], ſed per ſaltum, id eſt, prætermiſſo ordine inferiore, ad ſuperiorem ſuâ negligentia aſcendit; conſtitutum eſt, vt tandiu ab executione ſuſcepti ordinis ceſſet, donec omiſſus ab eo ordo reſtituatur[m]. Extat & Concilij Trident. hac de re ſanctio: Cùm promotis, *inquit,* per ſaltum,
“ ſi non miniſtrauerint, Epiſopus ex le-
“ gitima cauſa poſſit diſ-
“ penſare[n].

l *c. 1. c. 2. c. 3. diſt. 77.*

m *iuxtà c. vnic. 52. etc. vnic. ext. de clerico per ſaltum.*

“ n *tex. eſt in c. 14.* “ *de refor. ſeſſ. 23.*

DE OFFICIIS CLERICORVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

HACTENVS de ordinibus Clericorũ diſſeruimus: ſequitur, vt diſpiciamus de eorundem officiis, quæ partim exercent Clerici, ratione ordinum ſuſceptorum [o]; partim ex ordinariâ ſiue mandatâ iuriſdictione, aliouè munere Eccleſiaſtico [p].

o de quib. hoc tit. agitur.

p de his §. fi. i eod. cum titulis ſeqq.

Officia minorum ordinum.

RATIONE ſuorum ordinum; Oſtiarius curam gerit Eccleſiæ aperiundæ & claudẽdæ: Lector, lectiones & prophetias populo denunciandi: Exorciſta, exorciſmos exercẽdi in energumenos & cathecumenos: Acolytus, præparandi & deferendi cereos, quando Euangelium legendũ, aut ſacrificium offerendum eſt [q]: Primâ tonſurâ initiati nullum peculiare in Eccleſia officium eſt, tantummodò ad alios ordines ſuſcipiendos deſignatur [r].

q hæc traduntur & quidem latius in c. 1. diſt. 25. in c. 1. diſt. 21. & paſſim diſt. 23. vide & Pontificale Romanum.

r Gregorius de Valentia, tomo 4. de ſacram. ord. quoad eius ſubſtãt punctlo. 2 verſ. hanc autem.

Officia maiorum ſiue ſacrorum ordinum.

RELIQVORVM officia his verbis deſcribuntur ab Iſidoro: Ad Subdiaconatum, *inquit*, pertinet calicem & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis tradere iisq́; miniſtrare, vrceolũ quoque & aquam, manile & manutergium tenere, Epiſcopoq́; & Presbytero & Leuitis pro lauandis antè altare manibus aquam præbere.

Ad

Ad Diaconatum pertinet, aſſiſtere ſacerdoti- "
bus & miniſtrare in omnibus, quæ aguntur in Sa- "
cramentis Chriſti, in Baptiſmo ſcilicet, in Chriſ- "
mate, & patenâ & calice; oblationes quoque in- "
ferre & diſponere in altario, componere etiam "
menſam Domini atq; veſtire, crucem ferre & prę- "
dicare Euangelium & Apoſtolum; nam ſicut Le- "
ctoribus vetus Teſtamentum, ita Diaconis no- "
uum prædicare præceptum eſt, &c. "

Ad Presbyterum pertinet, ſacramentum cor- "
poris & ſanguinis Domini in altario Dei confice- "
re, orationes dicere, & benedicere dona Dei. "

Ad Epiſcopum pertinet, Baſilicarum conſecra- "
tio, vnctio altaris, & confectio Chriſmatis: ipſe "
prædicta officia & ordines Eccleſiaſticos diſtri- "
buit: ipſe ſacras virgines benedicit, & dum præ- "
ceſſit vnuſquiſque in ſingulis; ipſe tamen eſt præ- "
ordinator in cunctis[s]. "

Hoc tamen amplius in presbytero eſt, quod & hic annunciet verbum Dei[t], baptizet[u], abſoluat pœnitentes[x], & extremam vnctionem ægrotis conferat[y]. Et in Epiſcopo, quòd hic ſacramentum Confirmationis adminiſtret[z], publicam & ſolemnem pœnitentiam iniungat[a], Eccleſias pollutas repurget, reconciliet[b].

s tex. eſt in c. 1. §. ad Subdiaconum vſq; ad §. hi ſunt ordines. diſt. 25. adde & c. 1. diſt. 21. & Pontificale Roman.
t c. 6. diſt. 95.
u c. 19. de conſecrat. diſt. 4.
x Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 6. in doctrina de ſanctiſſ. pœnitent.
y idem Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. de ſacram. extremæ vnct. c. 6. diſt. 95.
z c. quamuis. diſt. 68. Concil. Trid. ſeſſ 7. can. 3. de Confirmat.
a d. c. quamuis c. 2. 26. q. 5. iuncto c. in capite diſt 50.
b c. aqua. 9. ext. de conſecrat. Eccleſ.

De aliis officiis Clericorum.

CÆTERA verò officia, quæ non ratione ordinum à Clericis, vt dictum eſt, ſed iuriſdictionis, ſiue alterius muneris Eccleſiaſtici cauſâ exercen-

tur; ea rurſus variè & à diuerſis explicantur: Alia enim ab Epiſcopo, alia ab Archidiacono, alia ab Archipresbytero, alia ab aliis exercentur, de quibus ex ordine diſpiciamus. Prius tamen de electione, poſtulatione, & confirmatione acturi; quibus ad huiuſmodi officia aditus aperitur.

DE ELECTIONE.

TITVLVS XI.

De notione nominis.

ELECTIONIS nomen vi quidem ſuâ denotat delectũ rei alicuius vel perſonæ ex duabus vel pluribus [a]; verùm nos in præſenti argumento electionem ad perſonas dirigemus; quatenus quis ad certam Eccleſiæ functionem ſeligitur [b]; quod quandoq; fit à Collegio, quandoq; à perſonis ſingularibus; vti hic & ſequentes tituli declarabunt.

a c. in alternatiuis. de regul. iur. lib. 6. c. in cauſis. cum c. ſeq. ext. de elect. c. cum ſpeciali. 6. ext. de appella. l. plerunque. 10. ff. de iure dot. l ſiquis ſtipulatus. 112. ff. de verbo. oblig.

b vt paßim toto tit. ext. & in 6. de electio.

De forma eligendi Epiſcopum.

Ac in primis à Collegio ſiue Capitulo eligitur Epiſcopus, non qualicunq; modo, ſed ſeruatâ formâ, ab Innocentio III. in Concilio generali Lateranenſi editâ, quam hîc integram ſubiiciam.

» Quia propter diuerſas electionũ formas, quas
» quidam inuenire conantur, & multa impedimen-
» ta proueniunt, & magna pericula imminent Ec-
» cleſiis viduatis. Statuimus, vt cùm electio fuerit
» celebranda, præſentibus omnibus, qui debent &

volunt

volunt & poſſunt commodè intereſſe; aſſumantur tres de Collegio fide digni, qui ſecretè & ſigillatim vota cunctorum diligentèr exquirant, & in ſcriptis redacta mox publicent in communi: nullo prorſus appellationis obſtaculo interiecto: vt is collatione habitâ eligatur, in quem omnes vel maior & ſanior pars Capituli conſentit. Vel ſaltem eligēdi poteſtas aliquibus viris idoneis committatur, qui vice omnium Eccleſiæ viduatæ prouideant de paſtore. Alitèr electio facta non valeat: niſi fortè communitèr eſſet ab omnibus quaſi per inſpirationem abſque vitio celebrata. Qui verò contrà præſcriptas formas eligere attentauerint, eligendi eâ vice poteſtate priuentur[c].

Triplex itaque eligendi modus hac Conſtit. Innocentianâ præſcribitur; vnus per ſcrutinium, alter per compromiſſum, & tertius per quaſi inſpirationem diuinam. Quibus & quartus rectè adiici poterit, qui miſtus eſt ex ſcrutinio & compromiſſo[d]; quamuis hic ſub prioribus quodammodo contineatur. Sed rem paululùm illuſtremus.

Explicatio formæ ſuperioris.

QVOD ad illa verba attinet Innocentianæ Cōſtitut. *præſentibus omnibus qui debent*; hanc ſignificationem habent; quòd ad electionem inſtituendam, non ſolùm ipſum Collegium (de cuius prælato ſurrogando agitur, & ad quod iure Decretalium electio pertinet[e]) ſimul conueniat, ſed & illi

c tex eſt in c. quia propter 42. ext. de electio.

d vt i. eod. §. interdū.

e c. 3. circà fin. ext. de cauſa poſſeſſ. c. 1. c. cùm terra. 13. ext. h. tit. Alitèr enim iure antiquo. diſt. 60. 61. 62. 63. paßim per tot. Adde ne quidē in Italia hoc ius poſterius obſeruari: in Germania in vſu eſt.

adſciſcantur, qui vel ex conuentione[f]; vel ex præſcriptione ius eligendi ſibi adquiſiuerunt, vel ſaltem in eius quaſi poſſeſſione ſunt[g].

f c. ſcriptum. 40. ext. h. tit.
g c. 8 ext. de cauſa poſſ. ſſ.

Laici eligere non poſſunt, & qui ex Clericis.

EXCEPTIS tamen laicis, quibus eligendi poteſtas permitti non poteſt, ne quidem ex conſuetudine[h]: item Clericis ſuſpenſis[i], excommunicatis[k], irregularibus[l], etiamſi eiuſdẽ Collegij ſint[m].

h c. Maſſana. 56. c. ſacroſancta. 51. ext. h. tit.
i c. cùm dilectus. 8 ext. de conſuetud. c. cùm intèr. 16. ext. h. tit.
k c. fi. ext. de cleri. excom. iuncto c penult. ext. de ſentent. excom.
l de quibus in c. u qui. 1º. ext. de ſentent. excom. lib. 6.
m iam dictis iuribus.

Abſentes quando ad electionem vocandi.

IN abſentium vocatione eo iure vtimur, vt & hi, ſi commodè fieri poteſt, ad electionem vocentur[n]; alioqui ſi quiſpiam ex iis, qui electioni intereſſe debẽt, præteritus fuerit; ob ſui contemptum agere, & infirmare poterit electionem; niſi malit electioni accedere[o]; vel conſuetudo loci dictaret abſentes non vocandos eſſe, qua ſpecie impunè abſentes negligerentur[p].

n c. quod ſicut 28. c. coràm. 35. cũ c ſeq. c. cùm inter. 18. iuncto c. quia propter. 42. in verbo. commodè. ext. de electio.
o d. c. quod ſicut. in fi. princ. arg. c. 3. ext. de his, quæ ſi à præl. & l. 3. C. De rei vind.
p Panorm. ad d. c. coràm. per tex. in c. cùm in Eccleſiis 32. de præbend. lib. 6. facit c. cùm dilectus. c. cùm in Geneſi. 55. ext. h tit.

An abſens impeditus poßit eligere.

SED quæſtionis eſt ſi quis legitimè impeditus electioni intereſſe nequit, annè per literas ſuffragium ſuum conferre poſſit? Minimè; Quippè in electione ſecretè & ſigillatim omnium vota exprimenda ſunt[q]. Sed an per procuratorem? Vtique, dummodò hic ex Collegis aſſumatur[r], & ſi plures ex Collegis conſtituantur ſinguli in ſolidũ

q c. ſi quis iuſto 46. §. abſens. h. tit. in 6. d. c. quia proptèr, in verbis, qui ſecretè & ſigillatim.
r d. c. quia propter. §. illud.

ſint

ſint, quorum & occupantis melior conditio erit[s]: Vt tamen procurator eundem non diuerſos, ſuo & procuratorio nomine in ſcrutinio nominet; alioqui nihil agit[t]: niſi fortè certa perſona eligenda mandato ſuo comprehenſa eſſet, à quâ procurator, licèt ſuo nomine diſſentire poſſit, non tamen procuratorio[u]: cùm mandati fines diligentèr cuſtodiendi ſint[x]. Receptum tamen eſt, Collegis hoc mandatum detrectantibus, extraneum procuratorem conſtitui poſſe, ſed permittente Capitulo[y].

Inuitus electioni intereſſe nemo cogitur.

NEMO verò inuitus electioni intereſſe cogitur[z].

Ordo ſcrutinij in electione.

HIC igitur ordo ſcrutinij eſt: vt tres ſeligantur de Collegio fide digni, qui præſentium vota ſecretè & ſigillatìm diligentèr excipiant, eaq; certa, pura nulla adiectâ conditione vel alternatione[a]: Deinde in ſcripturam redacta, ſtatìm publicè in Collegio recitentur[b]. Quâ publicatione facta, nullius ſuffragij mutatio admittitur[c], ſed ex ſuffragiorum collatione, is vnus eligitur, in quem omnes vel maior & ſanior pars conſenſerit[d]. Eſtque hæc electio per vnum aliquem vice omnium pronuncianda; vt eo ſignificetur, electionem vnicam & communem eſſe[e]. Vnde & hic pronunciãdi modus in electione per compromiſſum obſeruandus eſt[f].

s d. c. ſiquis iuſto. in princ. & d. §. abſens.

t d. c. ſiquis iuſto. §. porrò.

u d. §. porrò.

x l. diligentèr. 5. ff. Mandati. c. cùm dilecta. 22. ext. de reſcrip.

y d. §. abſens.

z d. c. quia propter. in verbo. volunt. c. quod ſicut. 28. ext. h. tit. ad. de Panor. ad d. c quia propter. num. 4 & 5.

a c. 2. eod. lib 6. iuncto d. c. quia propter.

b d. c. quia propter.

c c. penult. ext. eod.

d d. c. quia propter. d. c. penult c. Eccleſia veſtra. 48 c. in Geneſi. 56. ext. de elect.

e c. ſicut. 21. eod. in 6. c. 4. de ſent & re iudic. in 6. forma pronuntiandi hæc eſſe poteſt per eum cui Capitulũ commiſerit: Ego talẽ nomine meo & nomine Capituli eligo. vt in caſu d. c. 4.

f d. c. ſicut. forma in compromiſſo hæc eſſe poſſet. Ego compromiſſarius talem eligo vide latius gloſſam. ad d. c. 4.

Explicatio de maiore & ſaniore parte Capituli.

Porrò quæ in eâdem Conſtit. ſequuntur: *in quem maior & ſanior pars Capituli conſenſerit*; coniunctìm accipienda ſunt. Neque enim ſatis eſt, maiorem numerum ſuffragantium in eandem perſonam concurriſſe, ſi ſanior abſit. Vt verbi gratia; ſi duodecim Canonici in Titium eligendum conuenerint; nouem in Sempronium, qui tamen ſint ſanioris iudicij: certè neutra electio ſubſiſtet, quòd in vtroque alterum deſideretur[g]: præterquam ſi numerus eligentium alterius partis, alteram in duplum exceſſerit; quo ſanè caſu nulla ratio habebitur alterius partis, licèt ſanioris: tametſi huic ſaluum ius maneat impugnandi aliorum vota ex alio capite, quòd vel excommunicâti, vel ſuſpenſi, vel irregulares alterum elegerint[h].

g *c. eccleſia veſtra. 57. ext. eod.*

h *c. ſi quando. 9. eod. in 6 innocto §. exceptu. 3. eod.*

De electione per compromiſſum.

Cæterum in electione per compromiſſum etſi Conſtit. Innocentiana[i], *aliquorum*, meminerit; nihilominus ſatis erit, vel in vnum compromiſſum eſſe[k]. Quod & interdum expeditius eſt propter naturalem hominum ad diſſentiendum voluntatem[l]. Cuius ratio pendet ex hac iuris regula: Qui facit per alium, perinde eſt, ac ſi faciat per ſeipſum[m]?

i *in d. c. quapropter 42. ext. de electio.*

k *c. ſi compromiſſarius 37. c. ſi cui. 23. eod. in 6. c. cauſam. 8. ext. eod. gloſſ. & Imola ad d. c. quapropter. nu. 9.*

l *l. itē ſi vnus. 17. §. principalitèr. ff. De recep. arb.*

m *c. qui facit. 72. de regul. iur. in 6.*

In compromiſſo omnium conſenſum requiri.

In compromittendo autem omnium conſenſus exigitur: Licèt enim regularitèr in Collegij nego-

negotiis explicandis, ſufficiat conſenſus maioris partis Collegij[n]: attamen in hoc compromiſſo vnius etiam diſſenſus compromiſſum impedit[o].

Item in electione per quaſi inſpirationem.

ITEM in electione per quaſi inſpirationem, quæ & omnium concurſum requirit[p].

De concurſu compromiſſi cum ſcrutinio.

INTERDVM compromiſſum ſimul concurrit cum ſcrutinio & permixtìm exercentur: puta, ſi ita compromiſſum ſit; vt compromiſſarij ſiue vnus ſiue plures ſecretò & ſigillatìm ſingulorum vota exquirant, illumq́; eligant, in quem maior & ſanior pars Capituli conſenſerit[q]. Vnde quæ in ſc[illegible]io obſeruatu neceſſaria ſunt, eadem & hac ſp[illegible]dhibenda erunt[r].

De electione aliorum Prælatorum.

ET hæc de Epiſcopi electione. De aliis Prælatis inferioribus paſsìm controuertitur. An hæc eadem eligendi forma ab Innocentio præſcripta, in aliis obſeruari debeat? Quod quidam exiſtimant[s]; Sed minùs rectè; cùm id iure cautum non ſit; præterquam in Prælatis Eccleſiarum regularium, ad quos eadem forma rectè producitur ex ſententia eiuſdem Innocentij III.[t] Verùm ſacra Tridentina Synodus hanc diſputationem nobis ſuſtulit, dum his verbis decernit: In electione Superiorum quorumcunque, Abbatum temporalium, & aliorum Officialium ac Generalium, &

n c. 1. c. fin. ext. de his quæ fin. à prælat.

o Probat ex communi ſententia Panorm ad d. c. quia propter. in verb. vel ſaltem. num. 2. Et ratio eſt, quia compromiſſum eſt voluntarium, ergo ab omnibus recipi debet. c. quod omnes. de regul. iur. lib. 6.

p per tex. in d. c. quia propter. in fi. princ.

q c. cùm expediat. 29. h. tit. lib. 6. iuncto c. cùm dilectus. 32. ext. eod.

r c. ſicui 23. eod. in 6.

s apud Hoſtienſ. in ſummà huius tituli. num. 19.

t in d. c. quia propter. in verbo, Eccleſiæ viduatæ iuncto c. ne pro defectu. 41. ext. eod. c. indemnitatibus §. ſanè. cùm §§ ſeq. eod. tit. li. 6.

„ Abbatiſſarum, atq; aliarum Præpoſitarum; quo
„ omnia rectè & ſine vlla fraude fiant; inprimis ſan-
„ cta Synodus diſtrictè præcipit; omnes ſuprà di-
„ ctos eligi debere per vota ſecreta; ita vt ſingulorũ
„ eligentium nomina nunquam publicentur: Nec
„ in poſterum liceat Prouinciales aut Abbates, Pri-
„ ores aut alios quoſcũq; Titulares, ad effectum ele-
„ ctionis faciendæ conſtituere; aut voces & ſuffra-
„ gia abſentium ſupplere. Si verò contrà huius de-
„ creti conſtitutionem, aliquis electus fuerit, electio
„ irrita ſit; & is qui ad hunc effectum ſe in Prouin-
„ cialem, Abbatem, aut Priorem creari permiſerit;
„ deinceps ad omnia officia in religione obtinenda
„ inhabilis exiſtat; facultatesq; ſuper his conceſſæ,
„ eo ipſo abrogatæ cenſeãtur; & ſi in poſterum a-
„ liæ concedantur, tanquã ſubreptitiæ habea[ntur] [u].

u Seſſ. 25 cap. 6. de regularibus.

De electione S. Pontificis.

SINGVLARI verò iure receptum eſt [illegible]-tificis electione, quæ à Collegio Cardinaliu[m] fit: vt ad eam Cardinales abſentes non vocentur, ſed tantùm expectentur ad decem dies: neq; hic maior & ſanior pars eligentiũ ſpectatur, ſed quæ conſenſu duarum partium facta eſt: Aliaq; ſpecialia huic electioni inſunt, quę hîc repetere longum eſſet, ſed ex ſuis locis petenda ſunt [x].

x c. licet 6 ext. hoc tit. c. vbi periculorum. 3. eod. in 6. vide & c. 1. diſt. 23. c. 1. cum ſeqq. diſt. 75. c. Hadrianus. cum aliquot cc. ſeqq. diſt. 63.

De Epiſcopis auctoritate S. Pontificis aſſumptis.

NEQVE dubium eſt, quos S. Pontifex pro ſuprema in omnes Eccleſias poteſtate, Epiſcopos, omiſſa electione Collegij ſiue Capituli, aſſumit (vt paſsim in Italia) eos, veros eſſe Epiſcopos [y].

y Concil. Trid. ſeſſ. 23. Can. 8 de ſacra. Ordinu. regula 2. Cancella. Apoſtoli. iuncto c. 2. de præbend. lib. 6.

Quis rectè eligatur in Epiſcopum.

IAM quod attinet ad perſonas eligendorum: in Epi-

Epiſcopum nemo eligitur, niſi qui legitimè natus, trigeſimũ ætatis ſuæ annũ exceſſerit, ſitq́; probatę vitæ & ſcientiæ[a]; & vt minimùm in Subdiaconatus ordine conſtitutus[b].

Quis in Decanum, Archidiaconum, &c.

AD alia inferiora miniſteria, vtpotè; ad Decanatum, Archidiaconatũ, cæteraq́; quæ curã animarum annexã habẽt, nemo aſſumitur, niſi qui vigeſimũ quintum ętatis annũ attigerit, & à ſcientia ac moribus cõmendetur. Aſſumptus verò eum ordinẽ quem miniſteriũ requirit (niſi eo antè inſignitꝰ ſit) intra tempus à Canonibus præfixum ſuſcipere tenetur[c]. Ad cæteras aũt dignitates vel perſonatꝰ, quibus animarũ cura nulla ſubeſt, clerici alioqui idonei & XXII. añis nõ minores, rectè admittũtur[d].

Quæ in Abbatiſſam & Prioriſſam eligi poßit.

IN Abbatiſſam, aut Prioriſſam (vbi Monaſteriũ per Prioriſsã gubernatur) nulla eligitur, niſi trigeſimũ annum compleuerit, & expreſsè profeſſa ſit ordinẽ regularem. Ex conſtitutione Bonif. VIII.[e] Aliter verò ex præſcripto Cõcilij Trid. cuius hæc verba ſunt: Abbatiſſa & Prioriſſa & quocunq; alio nomine Pręfecta vel Prępoſita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit. Quod ſi his qualitatib. nõ reperiatur in eodẽ monaſterio, ex alio eiuſdẽ Ordinis eligi poſſit. Si hoc etiam incõmodũ Superiori, qui electioni præeſt, videatur; ex ijs, quæ in eodẽ monaſterio annũ trigeſimũ exceſſerint, & quinq; ſaltẽ annis poſt profeſſionẽ rectè vixerint, Epiſcopo vel alio Superiore conſentiente, eligatur[f]. In Abbate retinemus quod proximo §. dictum eſt[g].

DE

a c. cùm in cunctis 7. ext. h. tit. Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 1. de refor. & ſeſſ. 22. c. 2. de reform. vbi latius.

b c. à multis. ext. de æta. & qual.

c d. c. cùm in cunctis. §. inferiora. adde Conci. Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. de refor. & ſeſſ. 7. cap. 3. ſeſſ. 22. cap. 4.

d Conc. Trid. d. c. 12. §. ad cæteras. adde c. vnic. de æta. & qual. in 6. vbi permittitur Epiſc. diſpenſare cũ maiore 20. añis in dignitatib. & perſonatibus non curatis. Sed videndum eſt, ne huic diſpenſationi per d. cap. 12. derogatum ſit.

e in c. indemnitatibus 43. circa princ. de electione. lib. 6.

f Cõcil. Trid. ſeſſ. 25. ca. 7. de regularibus.

g Gloſſa ad d. c. indemnitatibus in verb. tricesimũ. Panor. ad d. §. inferiora.

Cautio circà poſtulationem.

CAVENDVM verò in poſtulatione eſt; ne is, qui poſtulandus eſt, eligatur, ſed poſtuletur, huius verbi, *poſtulo*, mentione factâ[k]. Licèt enim iure antiquo promiſcuus vſus eſſet verborum, poſtulationis & electionis[l]; hodiè tamen à ſe inuicem planè diſtincta ſunt[m]; Adeò, vt ne quidem
" hæ formulæ admittantur: Eligo poſtulando, vel
" poſtulo eligendo; aut eligo poſtulandum, ſeu po-
" ſtulo eligendum: cùm nec vera electio, nec vera
" poſtulatio reſultet ex ipſis, quin ſibi potiùs inui-
" cem aduerſentur: aut eligo in poſtulandum; vel
" poſtulo in eligendum; cùm rem imperfectam ſi-
" gnificare noſcantur: Item, eligo & poſtulo prout
" poteſt melius de iure valere (cùm incertitudinem contineat[n]) niſi poſtremâ hac ſpecie probabilitèr dubitaretur, vtrum quis eligendus an poſtulandus eſſet; Quo caſu poſtulatus aut electus, conſenſus tempore (quod menſtruum eſt poſt præſentationem ſibi factam[o]) viam electionis vel poſtulationis (ne in incerto vagetur) eligere neceſſariò tenetur, & vnâ electâ ad alteram regreſſum non habet[p].

k *d. c. fi.*

l *§. his omnibus. diſt. 61. c. literas. diſt. 63.*

m *d. c. fi.*

n *tex. eſt in c. vnico. de poſtulatio. lib. 6.*

o *c. quàm ſit. 6. de elect. lib. 6.*

p *d. c. vnico.*

De votis poſtulantium.

SED de ſuffragiis poſtulantium videamus: Etenim, ſi omnium vota in vnum eundemq́; conueniunt; dubium non eſt, quin poſtulatio legitimè celebrata ſit[q], Idem, ſi pro maiore parte poſtulantium[r]. At ſi concurrat poſtulatio cum electione,

q *c. 3. c. 4. in fin. ext. eod. c. cupientes. 16. §. fi. de elect. lib. 6.*

r *Goffredus, quem ſequitur Panor. ad d. c. 3. nu. 12. & probatur per tex. in l. quod maior. 19. ff. Ad municipal. in c. 1. in fin. ext. de his quæ fin. à prælat.*

hîc neceſſe eſt, numerus poſtulantium duplo maior ſit eligentium; alioqui electio præfertur[s].

s c. ſcriptum. 40. ext. de electio & ibi latè Panor. & Imola. & ratio eſt; quia poſtulatio gratia nititur, electio iure, quod expugnatu difficilius eſt.

DE CONFIRMATIONE.

TITVLVS XIII.

Electus confirmari debet.

PERACTA electione, non ſtatim electus administrandæ Eccleſiæ ſuæ ius habet, ſed neceſſe eſt, prius confirmetur à Superiore ſuo[a], Abbas enim aliiq; inferiores à ſuo Epiſcopo[b], Epiſcopus à ſuo Archiepiſcopo[c], Archiepiſcopus à ſuo Patriarchâ[d], & hiç conſequentèr à S. Pontifice, confirmandi ſunt: niſi ex his quiſpiam Romanę Sedi immediatè ſubiectus ſit: aut S. Pontifex ſingulari iure ſibi reſeruauerit confirmationem; veluti in Epiſcopis Germaniæ vigore Concordatorum[e]: Nam his caſibus confirmatio petenda erit à Sede Apoſtolicâ[f].

a c. nihil. 44. ext. de electio.
b c. cùm monaſteriū. 13 ext. de electio. c. nullus. 16. q. 7.
c c. cùm dilectus. 32. ext. de electio. c. fi. diſt. 64.
d c. antiqua. 23. ext. de priuileg.
e quæ ad calcem huius ſummæ inuenies.
f d. c. nihil. §. ceterùm. c. cùm venerabilis. 7. ext. de conſuetud. adde Hoſtienſem in ſumma de electio. num. 27. Panorm. ad c. cùm Eccleſia. num. 8. ext. de electio.

De neceſſitate confirmationis.

QVÆ vſq; adeò obtinent; vt ſi electus omiſſa confirmatione, quouis etiam titulo aut prætextu, adminiſtrationi Eccleſiæ ſuæ ſe ingeſſerit; ius ex electione ſibi quæſitum ipſo facto amittat.[g] His tamen exceptis, qui extrà Italiam in concordiâ electi

g c. auaritiæ. 5. De electio. lib. 6. d. c. nihil. circà princ. c. qualitèr. 17 ext. de electio.

electi, à S. Pontifice confirmandi ſunt; quibus ex conceſſione Concilij Lateranenſis propter neceſſitatem Eccleſiarum & vtilitatem, poteſtas facta eſt etiam antè confirmationem, adminiſtrandi tam ſpiritualia quàm temporalia Eccleſiæ ſuæ; dummodò ex rebus Eccleſiaſticis nihil prorſus alienent[h]. Idq; à Bonifacio VIII. & ad Abbatiſſas certo modo porrectum eſt[i].

h *c. nihil. 44. §. cæterum. ext. de electio.*

i *in c. indemnitatib. 43. §. ſi verò. §. cæterũ de electio. lib. 6.*

Ordo petendæ confirmationis.

CÆTERVM petendæ confirmationis ordo hic à Gregorio X. in Concilio Lugdunenſi præſcriptus eſt: vt electores, quàm primùm cõmodè poſſunt, electi aſſenſum habeant, quem electus intrà menſem à tempore inſinuatæ electionis accommodare, & deinde intrà tres alios menſes ſubſequentes, confirmationem petere tenetur, ſub pœna priuationis iuris per electionem ſibi adquiſiti; niſi iuſta cauſa electi moram excuſet[k]. Verùm poſtea Nicolaus III. hoc trimeſtre tempus immutauit in electis ad Cathedrales vel Regulares Eccleſias, quorum confirmatio ad S. Pontificem ſpectat, vel interiecta appellatio deuoluit; vt intrà vnum menſem poſt conſenſum vel notitiam electionis; ipſimet ad Sedem Apoſtolicam iter arripiant, & ad conficiendum, tantũ temporis ſumant, quantum neceſſe erit pro locorum interuallo. Pleraq; alia adiecit, quæ ex ipſo contextu Decretalis, rectiùs petuntur[l].

k *c. quàm ſit. 6. de electio. lib. 6.*

l *c. cupientes. 16. de electio. lib. 6. iuncto c. ſi poſtquam. 33 eod. lib. 6.*

Confirmanti quid incumbat.

ILLVD verò confirmanti cauendum eſt, ne

præceps ſit in cõfirmando, ſed perſonam electi, & actum electionis diligentèr exploret; & ſi ritè omnia confecta viderit, tunc confirmationis munus electo impendat[m].

m d. c. nihil. c. cum nobis. 19. c. venerabilem. 34. ext. de electio.

Cautio antè confirmationem.

Vnde ſi electus coëlectum, aut alium electionis ſuæ aduerſarium habeat, is antè confirmationem omninò citãdus eſt: aliàs generale & peremptorium edictum in Eccleſia, in qua electio celebrata eſt, proponendum; quo contradictores, ſi qui ſint, moneantur & euocentur: cùm prætermiſſa hac obſeruatione, confirmatio nullius momenti ſit[n].

n c. fi. de electio. lib. 6.

DE CONSECRATIONE EPISCOPI, ET VSV PALLII.

TITVLVS XIV.

Epiſcopi conſecratione matrimonium ſpirituale perficitur.

Electo Epiſcopo & confirmato, reſtat poſtremò conſecratio, qua matrimonium ſpirituale inter Epiſcopum & Eccleſiam ſuam, electione inchoatum & confirmatione contractum, conſecratione tandem perficitur[a].

a c. 2. cap. 4. ext. de translatio Episc.

Conſecratio intrà quod tempus adhibenda.

Qvæ poſt confirmationem vltrà tres menſes protrahi non debet, niſi extrema neceſſitas cogat, tem-

tempus conſecrationis prorogati[b]; vt & Concilij Tridentini decreto plenius continetur[c].

b c. quoniam. diſt. 75. c. 1. diſt. 100. vide gloſ. penult. ad c. ſi. electio. 26. de electio. in 6. quam commendat. Panor. ad c. cùm in cunctis. §. cùm verò. nu. 5. ext. de electio. c ſeſſ. 23. cap. 2. de reform.

Conſecratio à quo & quâ formâ explicanda.

CONSECRATVR verò Epiſcopus à tribus, vt minimùm, eiuſdem prouinciæ Epiſcopis iuſſu Metropolitani, cæteriſq; Epiſcopis abſentibus aſſenſum ſuum accommodantibus: quamuis melius foret, ſi ipſe Archiepiſcopus vnà cum Suffraganeis ſuis, hoc munus conſecrationis obiret[d]. At Archiepiſcopus ab omnibus Suffraganeis ſuis conſecrandus eſt[e]. Quâ autem formâ hæc conſecratio peragi debeat, ſuprà recenſuimus[f].

d c. ſi Archiepiſcopus. cum c. ſeq. ext. de tēp. ord. c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. diſt. 64.

e d. c. ſi Archiepiſcop. c. 6. diſt. 64. c. Metropolitanā. diſt. 63. adde Hen. Boich. ad c. nec Epiſcopi. d. tit. de temporibus.

f §. clericis 5. de ordin. & grad. clericor.

Poſt conſecrationem beneficia conſecrati vacare.

VBI meminiſſe oportet; conſecratione Epiſcopi peractâ, aut elapſo termino conſecrationi præſtituto; omnia beneficia Eccleſiaſtica, ſi quæ habet Epiſcopus, ipſo iure vacare; & ab eo, ad quem ſpectant, liberè conferri poſſe[g]. Neq; enim antè vacant, cùm conſecratio Epiſcopi ex causâ reijci poſſit à Superiore[h].

g c. cùm in cunctis 7 §. cum verò. & ibi Panor. nu. 3. ext. de electio. c. cùm noſtris. 6. circa fi. ext. de conceſſ. præb. h c. ſuper his. 16 ext. de accuſatio. iuncto c. 2. diſt. 23. & cap. 1. diſt. 75. gloſſ. ad d. §. cùm verò. d. c. cum noſtris. 6. ext. de conceſſ. præb.

De Pallio.

ILLVD præter conſecrationem ſingulare eſt in Archiepiſcopo, quòd huic Pallium veluti dignitatis ſuæ inſigne communicetur à ſuo Patriarchâ, vel à S. Pontifice[i]. Nam ſine eo, nec Archie-

i c. antiqua 23. ext. de priuileg. diſt. 100. per tot. Hoſtiēs in ſumma, de auctor. & vſu Pallij.

piſcopi nomen ſibi iure vendicat[k], nec ea, quæ Ordinis ſunt Epiſcopalis, rectè exequitur[l].

k c.3. ext. de auctо. & vſu pallij.

l c. quod ſicut. 28. §. penul. in fi. ext. de electio.

Quando vtendum Pallio.

NON tamen eo Pallio ſemper & vbique vti poterit Archiepiſcopus, ſed certis duntaxat diebus, & in Eccleſiis prouinciæ ſuæ[m].

m c. 1. c. 4. c. 5. c. 6. & c. 7. ext. d. tit. de auctо. & vſu pallij. Recenſentur autem dies in gloſſa ad d. c. 4.

Epiſcopo interdum pallium concedi.

INTERDVM & Epiſcopo pallium conceditur; verùm id extrà ordinem, ſingulari S. Pontificis beneficio[n].

n c. cùm in iuuentute. 15. ext. de præſumptio.

DE TRANSLATIONE EPISCOPI, ET DE RENVNTIATIONE.

TITVLVS XV.

TAMETSI Epiſcopus Eccleſię ſuę ſpirituali cõiugio alligatus ſit[a]: nihilominus apud SS. canones obtinuit, vt ſuadẽte neceſſitate vel vtilitate Epiſcopus ad aliã Eccleſiã tranſire, vel Epiſcopatu ſuo ſe abdicare poſſit[b]: verùm vtroq; caſu, S. Pontificis auctoritate opus eſt; ad quem ſpectat huius matrimonij diſſolutio[c].

a c. 2. c. 3. ext. de trãſlatio. Epiſc.

b c. mutationes. 34. cũ c. ſeq. 7. q. 1. & c. niſi. 10. ext. de renunciat.

c iam dd. iuribus.

De pœna in Epiſcopos tranſeuntes ſponte ſua ad alium Epiſcopatum.

IN tranſeuntem ſponte ſua hoc reſcriptum pœnale extat Leonis Papæ ad Anaſtaſium Epiſcopũ Teſ-

Teſſalonicenſem, in hæc verba: Si quis Epiſcopus mediocritate ciuitatis ſuæ deſpectâ, adminiſtrationem celebrioris loci ambierit, & ad maiorem plebem ſe quacunque ratione tranſtulerit: non ſolùm à cathedra quidem pellatur alienâ, ſed carebit & propriâ; vt ne illis præſideat, quos per auaritiam concupiuit, nec illis quos, per ſuperbiam ſpreuit[d]. Quâ reſcripti pœnâ animaduerſum eſt ab Innocentio III. in Epiſcopum Heldeſimēſem[e]. Adeoq; alieni Epiſcopatus affectatio odioſa eſt SS. Canonibus, vt ne quidem Archiepiſcopus auctoritate Patriarchæ, nè dicam priuatâ, ad inferiorem Epiſcopatum poſſit deſcendere[f].

d *tex. eſt in c. ſi quis Epiſcopus. 7. q. 1.*

e *teſtatur tex. in c. 3. ext. de translat. Epiſc.*

f *c. 1. ext. de translatio. Epiſc.*

Epiſcopus ex quibus cauſis poſſit renunciare.

SOLET autem Epiſcopo abdicanti ſe Epiſcopatui, ex his cauſis annuere S. Pontifex: vel propter nimiam corporis imbecillitatem: vel propter conſcientiam admiſſi delicti, quod executionem officij etiam peractâ pœnitentiâ impedit, vt ſunt, homicidium & ſimonia: vel propter defectum ſcientiæ neceſſariæ: vel propter peruicaciam ſubditorum: vel propter graue ſcandalum: vel propter irregularitatem, præcipuè bigamiæ[g]: vel denique propter mortis metum imminentis[h].

g *hæ cauſæ recenſentur & latius, in c. niſi 10. ext. de renunciatio.*

h *c. ad ſupplicationē. 9. ext. de renunc.*

De Abbatibus & Clericis renunciantibus.

IN Abbatibus aliiſque Clericis, id iuris eſt; quod nec hi dignitatibus vel beneficiis ſuis renunciare

ciare poſſint, inconſulto Epiſcopo ſuo [i]: niſi fortè aliud priuilegio, aut conſuetudine loci receptum ſit; quibus certum eſt, iuribus Epiſcopalibus derogari poſſe [k].

i *c. Abbas ꝑ humiliatione. 18. q. 2. c. fi. 16. q. 7. c. fi. ext. de renunciatio. c. 4. ext. eod.*

k *per tex. in c. accedẽtibus. 12. ext. de exceſſ. prælat. c. auditis. 15. c. cùm olim. 18. ext. de præſcriptio.*

Admiſſâ renunciatione locum non eſſe pœnitentiæ.

SEMEL verò cedendi licentiâ impetratâ à Superiore etiam per procuratorem, nullus amplius pœnitentiæ locus eſt [l], etiamſi procuratoris mandatum medio tempore reuocatum fuerit; dummodò procurator, & is, cui ceſſio inſinuanda erat, reuocationem ignorauerint [m].

l *c. quidam. 12. vbi & ratio redditur. ext. de renunciat.*

m *c. vnico. de renunciat. in Clement.*

De renunciatione S. Pontificis.

CÆTERVM de S. Pontifice aliquando hæſitatum fuit, an is Pontificatui ſuo renunciare poſſit? Sed obtinuit, eum poſſe, ex conſtitutione Cæleſtini V. [n].

n *in c. 1. de renunciat. lib. 6.*

Continuatio ad ſequentia.

HIS itaque præmiſſis, ad Clericorum officia, prout ſuprà promiſimus [o], digrediamur: quorum primum & maximum eſt Epiſcoporum, qui Ordinarij vocantur.

o *de officiis clericor. in princ.*

DE OFFICIO ET POTESTATE ORDINARII.

TITVLVS XVI.

Ordinarius quis hîc intelligatur, & quod ipſius officium.

ORDINARIVM intelligimus, Epiſcopum; cuius officiũ latiſſimè patet. Nam præter ea, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis, puta, ordinare Clericos, conſecrare Eccleſias & altaria, & id genus alia[a]; etiam iuriſdictionem Eccleſiaſticam in omnes Diœceſis ſuæ ſubditos exercet, atque adeò in ipſos Principes ſeculares[b]. Proinde iure ſuo, Eccleſias & monaſteria Diœceſis ſuæ viſitat, corrigit, reformat[c], beneficia Eccleſiaſtica confert[d], item vnit & diuidit, vbi neceſſitas vel euidens vtilitas Eccleſiæ poſtulat[e]. Sed & in adulteros alioſq; facinoroſos inquirit & animaduertit iuxta præſcripta Canonum, implorato etiam, ſi opus ſit, publico auxilio[f].

a de quib. in §. ad Epiſcopum cum §. ſeq. ſ. de officiis clericorum. b c. omnes. 4. ext. de maior. & obed. c. cùm Epiſcopus. 7. de officio ordin. lib. 6. c. duo. cum 2. cc. ſeqq. diſt. 96. c c. conquerẽte. ib. ext. de offic. iud. ord. c. abbates pro. c. monaſteria. c. viſitandi. c. non ſemel. 18. q. 2. c. omnes cum c. ſeq. 16. q. 7. De modo & ſcopo viſitationũ vide Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. de reform. & ĩ. §. quis autem. de cenſibus. d c. conquerente. 16. ext. de off. iud. ord. d. c. omnes. cum c. ſeq. 16. q. 7. adde ĩ. tit. de conceſſ. præb. Vbi latius traditur. e c. expoſuiſti. 33. ext. de præb. c. ſicut. 8. ext. de exceſſ. præla. Vide Concil. Trid. ſeſſ. 7. cap. 6. & 7. ſeſſ. 14. cap. 9. ſeſſ. 21. cap. 5. ſeſſ. 24. cap. 13. & 15. de reformatio. f c. 1. ext. de offic. iudic. ordin.

Comminatio in Prælatos negligentes.

HINC illa comminatio Innocentij III. in generali Concilio Lateranenſi: Irrefragabili, *inquit*, « conſtitutione ſancimus, vt Eccleſiarum Prælati «

 ad

» ad corrigendum ſubditorum exceſſus maximè
» Clericorum, & reformandos mores prudentèr
» & diligentèr intendant, nè ſanguis eorum de ſuis
» manibus requiratur[g]. Nec enim poteſt eſſe pa-
» ſtoris excuſatio, ſi lupus ouem comedit, & paſtor
» neſciat[h].

De exceſſibus Canonicorum Cathedralis Eccleſiæ.

» Excessvs tamen, *inquit idem Innoc.* Canonico-
» rum Cathedralis Eccleſiæ qui conſueuerunt cor-
» rigi per Capitulum, per ipſum in illis Eccleſiis (quę
» talem hactenus conſuetudinem habuerunt) ad
» commonitionem vel iuſſionem Epiſcopi corri-
» gantur infrà terminum competentem ab eo præ-
» figendum: alioqui ex tunc Epiſcopus Deum ha-
» bens præ oculis, ipſos (vt animarum cura requi-
» rit) per cenſuram Eccleſiaſticam corrigere non
» poſtponat[i].

Subditi ad quid Epiſcopo teneantur.

Qvare & ſubditorum partes erunt: Epiſco-
po præſtare & exhibere Canonicam obedienti-
am, reuerentiam: item procurationem ratione vi-
ſitationis, cenſum Eccleſiaſticum, quartum deci-
mationum & mortuariorum, Synodaticum ſiue
Cathedraticum, moderatum auxilium[k].

De Archiepiſcopi poteſtate.

Hæc omnia non minus Archiepiſcopo com-
petunt in ſubditos ſuæ Diœceſis, non item in cæ-
teros Prouinciæ ſuæ ſubditos; in quos nihil iuris
habet

g tex. eſt in c. irrefragabili. 13. ext. de offic. iud. ordin.

h c. quamuis ext. de regul. iur.

i tex. eſt in d. c. irrefragabili. §. exceſſus. Adde latius Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 4. ſeſſ. 14. cap. 4. ſeſſ. 25. cap. 6. de reformat.

k d. c. conquerente. iunge tit. 1. de cenſibus vbi hæc latius traduntur.

habet Archiepiſcopus; niſi quantum ipſi à ſacris Canonibus permiſſum eſt[l], vt eſt, viſitare Prouinciam ſuam[m]; ſed cauſa cognita & probata in Concilio Prouinciali[n]: quo caſu & ſubditorum Suffraganeoum ſuorum confeſſiones audire, abſoluere & pœnitentiam ipſis iniungere poterit[o]. Item appellationem à ſententia Suffraganei ſui vel Officialis eius, ipſe rectè recipit[p]. Et licèt à ſententiâ excommunicationis à Suffraganeo latâ, nulla prouocatio detur; tamen rectè ad Archiepiſcopum recurritur pro eâ remittendâ, ſeruatâ tamen iuris formâ[q].

l c. Archiepiſcom. & 3. cc. ſeqq. 9. q. 3 c. paſtoralu. 11. ext. de off iud. ord. c. 1 in verb cum id nō inuenıatur. de ſupple negligentia. in 6.

m c. 1. & c. fi. de cenſibus. lib 6.

n Conc. Trid. ſeſſ 24. c. 3. §. à Metropolitan. de reforma.

o d. c. fi. in fi.

p c. 3. in princ. de appellatio. lib. 6. vide latius; tit. de appellatio.

q in c. ad reprimendam. 8. ext. de offic. iud. ordin. c. qua fronte 25. ext de appella. c. per tuas. 40. ext. de ſent. ex com. Vide ſi quæ alia ſint, quæ competunt. Archiepiſcopo, in gloſſa, & apud Panorm. ad c. paſtoralu. 11. ext. de off. iud. ord. & Hoſtiens. in ſumma de offic. ordina. num. 3.

De poteſtate Romani Pontificis.

SOLVS Romanus Pontifex hac prærogatiua vtitur, vt is omnia iura Epiſcopalia, non ſolùm Romæ, ſed & vbilibet locorum in omnes Eccleſias & Chriſtianos exerceat[r]: ſiquidem Romana Eccleſia, *vt diſertè inquit canon,* non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſaluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt[s].

r c. patet. 9. q. 3. c. quiſe ſcit. 11. q. 6. c. 2. de præb. lib. 6.

s in c. 2. diſt. 22.

DE OFFICIO LEGATI.

TITVLVS XVII.

Cur Legati introducti.

QVIA verò Summus Pontifex pro curâ ſuâ in Chriſtianum gregem, ſingulis Eccleſiis adeſſe non poteſt, multaq; perſępe accidant, quæ eius iudicium & auctoritatem deſiderant; idcircò in Prouincias interdum vel legatos ſuos mittit vel ibidem aliis demandat legationis officium [a].

De triplici genere Legatorum.

HORVM itaquè Legatorum triplex genus eſt; Aut enim ſunt Legati Cardinales, qui cùm de latere S. Pontificis ſumantur; vocantur *Legati de latere:* aut ſunt *Legati miſſi*, qui extrà ordinem Cardinalium conſtituuntur: aut ſunt *Legati nati*, qui legationis munus ſingulari priuilegio S. Pontificis, ſuæ dignitati annexum habēt [b]; ita dicti, quòd quaſi nati vnà cum dignitate videantur: cuiuſmodi ſunt in Anglia, Cantuarienſis [c], in Germania Salisburgenſis Archiepiſcopi.

Quæ ſpectant ad officium legatorum.

ITAQVE officium Legatorum eſt, vt in Prouinciis ſibi decretis, vice S. Pontificis, noxia euellant & diſſipent, ſalutaria inducant, promoueant [d], & Prouincialium cauſas veluti iudices ordinarij audiant

a *c. 1. de conſuetud. in extrauag. commu.*

b *de triplici genere horum legatorum eſt tex. in c. 1. hoc tit. in 6.*

c *c. 1. ext. eod.*

d *c. 2. hoc tit. in 6. d. c. 1. de conſuet. c. mādat. 6. ext. de præſumptio.*

audiant & cognoſcant[e]. Nam & ad eos à Prouincialibus rectè appellatur[f].

Legati in quibus à ſe inuicem diſtant.

INTER Legatos verò hoc diſcriminis eſt: quod Legato de latere Prouinciam ſuam ingrediente, ſuſpendatur aliorum Legatorum, ſi qui in eadem prouincia ſunt, officiũ donec ipſe rurſus egrediatur[g]. Item quod Legatus de latere poſſit abſoluere excommunicatos propter iniectionem manum in Clericos[h]: nec non beneficia vacantia conferre, etiamſi ſpectẽt ad præſentationem patroni clerici[i]: Quæ non æquè permiſſa ſunt alijs Legatis, abſque ſpeciali mandato S. Pontificis[k].

Exceptio in Legato de latere.

A PRÆLATVRIS tamen Cathedralium, Regularium, & Collegiatarum Eccleſiarum; item dignitatibus Eccleſiarum Cathadralium maioribus, quæ per electionem conferuntur abſtinere oportet Legatũ etiam de latere[l]; ſicut & à tranſlatione Epiſcoporum, ab vnione & diuiſione Epiſcopatuum[m].

Collatio beneficij Eccleſiaſtici per Legatum vel alium Ordinarium facta habenti aliud beneficium, an valeat.

SANE ſi Legatus Sedis Apoſtolicæ illi conferat beneficiũ, qui aliud obtinet beneficium nullà eius mentione factà; nullius momenti eſt collatio[n]. Cùm & idem obtineat in collatione S.

e c. 1. ext. hoc tit. iun. cto d. c. 2. in verb. ornarios reputantes.
f d. c. 1. eod. et ibi expli. Panorm.
g c. volentes. 8. ext. eod.
h c. 4. c. excommunicatos. 9. ext. eod.
i c. 1. eod. in 6. c. dilectus 6. ext. eod.
k dictũ cc.
l c. penult. eod. in 6.
m c. 3. c. 4. eod. in 6.
n c ſi eod. in 6. c. 2. de offic. ord. in Clement.

Pontificis [o], licèt diuerſum ſit in aliis collatoribus inferioribus [p].

De cauſa ſpecialitèr mandatâ alteri, aut ad S. Pontificem remiſſa per Legatum.

Neqve poteſt Legatus cauſam ſpecialitèr à S. Pontifice alteri demandatam, ad ſuam notionem trahere [q]; Neque etiam de eâ cognoſcere, quam remiſit ad S. Pontificem [r].

o c ſi motu proprio. 23. de præbend. lib. 6.
p d. c. 2. in Clem. et vide j. de præbendis. ſ.
q c. 2. ext. hoc tit. vbi & ratio redditur.
r c. 5. ext. eod. vbi & ratio.

DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

TITVLVS XVIII.

Iudices delegati qui.

Solent & interdum Summi Pontifices, aliiq; Epiſcopi & Legati Sedis Apoſtolicæ, cùm ordinariam iuriſdictionem habeant [a], cauſas ad forum ſuum ſpectantes aliis delegare, id eſt, demandare, qui vice ſuâ eas cognoſcant vel dirimant: qui & idcircò delegati iudices dicuntur [b].

a Nam ordinarij omnes, rectè cauſas delegant. l. more. §. ff. de iuriſd. om. iud.
b toto tit. ext. & in 6. de off. & pot. iud. de leg. Quod autem Legati Sedis Apoſtolicæ ordinarij ſint, & cauſas delegare poſſint, probat tex. in c. 2. de offic. legati iuncto c. fi. ext. hoc noſtro tit.

Cauſâ ſimplicitèr delegata quæ veniant.

His igitur licèt ſimplicitèr cauſæ delegatio facta ſit, poſſunt nihilomin⁹ & citare partes, & coërcere contumaces, & recipere teſtes, aliaq; perficere,

cere, quæ ad expeditionem cauſæ pertinet: cùm & hæc tacitè delegatione contineantur[c]. Cui iuriſdictio, *inquit elegantèr ICus Iabolenus*, data eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt[d].

c c. præterea. §. c. prudentiam. 21. § penul. ext. h. tit.

d l. 2. ff. d. iuriſd. om. iud.

Omnes actus iudiciales ſigillatim vel coniunctim demandari poſſunt.

Non minus tamen rectè omnes actus iudiciales expreſsè demandantur, ſiue coniunctìm ſiue ſigillatìm[e], adeò, vt & executio rei iudicatæ[f]: licet refragari videatur Iuſtiniani conſtitutio[g].

e c. ſuper quæſtionum. 27. §. intentionis. cum §. ſeq. c. paſtoralis. 28. §. 1. c. cùm te. 18. ext. eod.

f d. c. ſuper. §. nos autem. d. c. paſtoralis. §. quia verò. g Nouel. vt Defuncti ſeu funera. §. illud. Auth. adhæc. C. de iudic. cuius mentio fit in d. §. intentionis.

An quæ meri Imperij ſunt, delegati poßint.

Hinc quæſitum eſt, an ea, quæ meri Imperij ſunt, hoc eſt, quæ concernunt publicorum iudiciorum cognitionem vel coërcitionem[h], poſſint alteri delegari? Si ius Ciuile conſulamus, negandum quidem videretur[i]: at aliud iure Canonico receptum eſt, quo permittitur Epiſcopis aliiſque Prælatis & Clericis iuriſdictionem temporalem habentibus, mandare alteri criminum cognitionem & coërcitionem; ne ſi per ſe exerceant, irregularitatis notam incurrant[k].

h In his enim duobus, in cognitione ſcilicet & coërcitione publicorum criminum, cōſiſtit merum imperiū. l. 1. ff. de off. eius. & l. ſolet. 6. ff. de off. procons. Nam in l. 3. ff. de iuriſd. om. iud. non tā definitio meri Imperij traditur, quàm exempli loco adfertur.

i per tex. in l. 1. ff. de off. eius. in §. illud. Nouel. 128. de collatorib. k c. fi. ne clerici vel mona. lib. 6.

Vna vel etiam plures res, vni vel pluribus rectè delegantur.

Præterea non tantùm vna, ſed & plures ſimul cauſæ, imò & vniuerſitas cauſarum, id eſt, omnis

omnis iuriſdu&tio à iudice ordinario rectè demandatur vni vel pluribus[l].

l paſſim toto h.tit. noſtro. ext. & in 6. & in l. prætor. 17. ff. de iuriſd. om. iud. c. cùm Epiſcopus. 7. de off. ord. in 6.

De variis formulis delegationis.

ITA vt in pluribus delegatis, diligens formulæ delegationis habeatur ratio: ſi enim tribus V. G. ſimplicitèr delegatio facta ſit; omnes conuenire neceſſe eſt; ac proinde ſi vnus eorum rebus humanis exemptus, aut alitèr abſens fuerit, reliqui in eâdem causâ procedere non poterunt[m]. Sin adiectâ hac clauſula; *Quòd ſi omnes intereſſe non poſſunt, alij nihilominus in causâ procedant:* duo præſentes ita demum procedent, ſi de impedimento tertij per certum nuncium, aut alitèr legitimè conſtiterit: neq; intererit hoc impedimentum iuris, an facti ſit: Iuris, vt quia tertius ille vel ſeruus, vel infamis, vel excommunicatus eſt, vel alitèr à iure prohibitus: Facti; puta, quia mortuus, infirmus, aut alia neceſſitate præpeditus cauſæ adeſſe non poteſt[n]. Quod & eò productum eſt, vt etiam is, qui nõ vult intereſſe, cùm aliâs poſſit, eâdem clauſulâ cõtineatur, quòd attinet ad conſolidandam aliorum iuriſdictionẽ[o]. Vbi verò formula delegationis hoc modo concepta eſt: *vt omnes aut duo, vel vnus eorum procedat.* cuiuis delegatorum poteſtas facta intelligitur in ſolidum, ita vt inter eos præuentioni locus ſit; neq; alij vlterius cæptæ ab alio cauſæ ſe immiſcere poterunt: niſi is, qui præuenit, infirmitate aut alia iuſtâ ex causâ impediatur, aut nollet eam proſequi[p].

m c. cauſam matrimonij. 16. ext. eod. l. duo ex tribus. ff. de re iudic.

n c. prudentiam. 21. circa princ. ext. eod. iuncto c. ſuſcitatus. 13. ext. de reſcript. l. cum prætor. 17. §. non autem ff. de iudic. vide & Hoſtien. ſ. in ſumma huius tit. noſtri. §. 3.

o d. c. prudentiam. §. adiicimus.

p c. cum plures. 8. eod. tit. lib. 6.

Diffe-

Differentia inter delegatos à Summo Pontifice, & ab alio Ordinario.

ILLVD diſcriminis eſt inter delegatos à S. Pōtifice, & ab alio Ordinario iudice; quòd illi ſubdelegare poſſint ſiue extraneo ſiue adiuncto ſibi delegato: cùm hanc poteſtatem à iure habeãt[q]; Delegati verò ab alio Ordinario, non item[r], niſi cui vniuerſa iuriſdictio mandata eſt: Quâ ſpecie & hic ſubdelegare poteſt[s].

Delegati à S. Pontifice, quibus caſibus ſubdelegare non poſſunt.

SED quid ſi delegato Sedis Apoſtolicæ mandatum ſit, vt perſonalitèr ipſe negotium exequatur? Adhuc ſubdelegationi locus erit, dummodo partes conſentiant: præterquàm ſi inquiſitionem fieri, vel Eccleſiis de Prælatis vel aliis miniſtris prouideri, mandatum eſſet; Cùm in his omnibus caſibus, induſtria & fides perſonæ ſpectata & electa ſit[t]. Idem eſt, ſi mandatum ſit nudum miniſterium: puta, vt excommunicet, abſoluat, diſpenſet, aut ſimile quid: ſaluâ tamen hac in re Legatorum Sedis Apoſtolicæ authoritate[u]. Res quoque grauiores, quæ magis præſentiam delegati deſiderant, per ſubdelegatum ſolum explicari non poſſunt[x].

Altera differentia delegatorum S. Pontificis & aliorum.

ALTERVM diſcrimen eſt: quòd delegati S. Pontificis, poſſint ſententiam ſuam exequi intrà

H annum

q c. paſtoralis. 28. ext. eod. l. à iudice. ſ. C. de iudic.

r l. mandatum. ſ. ff. de off. eius. l. more. ſ. cũ l. ſeq. ff. de iuriſd. om. iud.

s l. cum prætor. 12. §. is quoq. ff. de iudic. l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appell. adde gloſ & Bart. ad d. l. more.

t c. fi. §. 1 ext. hoc. tit. c.

u cui. 12. eod. in 6.

u d. c. fi. § fi.

x c. 3. ext. eod. vide Decium ibid.

annum[y], vel etiam Ordinario iudici eam exequẽdam demandare, qui & cogetur eam exequi licèt ſciat iniuſtam eſſe; niſi efficere poſſit apud delegatum, vt hoc onere liberetur[z]. Secus eſt in delegatis ab Ordinario, quorum officium, cùm latâ ſententiâ expiret; executio in ipſum Ordinarium reiicitur[a].

Tertia differentia delegatorum.

TERTIVM diſcrimen eſt; quod etſi ab Epiſcopo, Clericus etiam ſimplex, iudex dari poſſit[b], modò hic vigeſimum annũ peregerit[c], & nullo alio iure prohibeatur[d]: Aliud tamen eſt in S. Pontifice & Legato Sedis Apoſtolicæ; qui non aliis ex præſcripto iuris cauſas delegant, quàm Clericis in dignitate vel perſonatu conſtitutis, vel Eccleſiarum Cathedralium Canonicis[e], vel Prioribus Conuentualibus, vel Epiſcoporum Officialibus principalibus non foraneis[f], prout Bonifaciana conſtitutione latiùs continetur[g]. Cui tamen ne fraus fiat propter malitioſam petentium ſuggeſtionem, aut error committatur ob locorum interuallum; prudentèr additum eſt ex decreto Concilij Tridentini; vt in ſingulis Synodis Prouincialibus aut Diœceſanis, quatuor perſonæ, aut etiam plures conformes eidem conſtitutioni Bonifacianæ, & alioquin ad id idoneæ, deſignentur, quibus prætèr Ordinarios locorum, cauſæ Eccleſiaſticæ ac ſpirituales, & ad forum Eccleſiaſticum pertinentes, à Sede Apoſtolica & eius Legato demandari poſſint. Ita vt ſi aliquem ex deſignatis interim mori contigerit, Ordinarius loci cum conſilio

y c. quærenti. 26. ext. eod.

z c. paſtoralis. 28. §. quia verò. ext. eod.

a l. à Diuo Pio. 15. in princ. ff. de re iud. c. 4. & ibi latius Dd. ext. de foro comp.

b c. cum Epiſcopus. 7. de offic. ord. in 6. gloſſ. ad c. ſtatutum. in ver. Sedis Apoſtolicæ. de reſcrip. in 6.

c c. cum vigeſimum. 31. ext. hoc. tit. ibi lat.

d de quo ſ. eod. in §. ita vt in.

e c. ſtatutum. 11. de reſcrip. in 6.

f c. 2. de reſcrip. in Clement.

g in d. c. ſtatutum.

ſilio Capituli in demortui locũ, alium ſubſtituat, vſque ad futuram Prouincialem aut Diœceſanam Synodum. Quâ deſignatione factâ (quæ ſtatim ab Epiſcopo tranſmittenda eſt ad S. Pontificem) aliorum iudicũ delegationes ſi quæ factæ fuerint vti ſubreptitiæ cenſeantur[h].

h *Concil Trid. ſeſſ. 25. cap. 10. de reformat.*

Delegatorum iuriſdictio quibus modis expiret.

EXPIRAT verò Delegatorum iuriſdictio variis modis; Aut ſententiâ latâ ſiue finito negotio[i]: aut re integrâ morte delegantis[k], vel delegati[l]: niſi ſub nomine dignitatis delegatio facta ſit[m]: aut reuocatione mandati[n]: aut elapſo termino ad decidendam cauſam præſtituto; niſi hic terminus conſenſu partium prorogatus fuerit[o]: Item reuocatur, per poſteriorem delegationem ab aduerſario impetratam, factâ tamen mentione prioris delegationis[p].

i *c. in literis. 9. c. venerabili. 27 ext. h. tit. l. iudex. 55. ff. de re iudic. adde ſ. eod. §. alterum. Vbi diſcrimen obſerua quoad executionem inter delegatos S. Pontificis & aliorum.*
k *c. gratum. 20. c. licet. 30 ext. eod. l. & quia. 6. ff. de iuriſd. om. iud.*
l *c. vno. 42 ext. eod.*
m *c. quoniam abbat. 14. & ibi latius Dd. ext. eod.* n *l. iudicium ſoluitur. ff. de iudic.*
o *c. 4. ext. hoc tit. noſtro.* p *c. cæterum. 3. ext. de reſcrip. vide latius gloſſ. & Dd. ad d. c. in literis.*

De delegatis à iure conſtitutis.

ATQVE hæc de delegatis ab homine (vt ita loquar) conſtitutis. Sunt enim & delegati iuris, hoc eſt, qui à iure delegatam iuriſdictionem habent, ſicut pluribus caſibus Epiſcopi, reſeruatis alioqui Sedi Apoſtolicæ, præſertim in Eccleſias & monaſteria exempta, eorumque perſonas; quibus ipſi auctoritate Canonum tanquam delegati Sedis Apoſtolicæ nonnunquam procedunt, abſque vllo alio mandato: vt multis locis videre eſt

in Decretalibus, & in Decretis Concilij Tridentini[q].

q *Vide tex. in c. irrefragabili. 13. §. caeterum. ext. de off. iud. ord. c. ad abolendam. 9. in fi. ext. de haeretic. c. vnico. de clerico aegrot. in 6. c. per hoc. 17. eod. tit. in 6. & in Concil. Trid. pluribus locis. Seſſ. 5. cap. 2. de reforma. Seſſ. 6. cap. 2. & 3. de reforma. Seſſ. 4. cap. 4. de reforma. Seſſ. 21. cap. 6. & 8 de reform. Seſſ. 22. in decreto de obſeruādu & euitādis in celeb & c. 7. de reform. Seſſ. 24. cap. 9. 10, 11. & 14. de reforma. Seſſ. 25. cap. 5, 8, & 9. sum alibi.*

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TITVLVS XIX.

ARCHIDIACONVS, latinè Princeps diaconorum dicitur. His etenim imperat; necnon Archipresbyteris, Presbyteris, aliisq; Clericis, quorum Eccleſiarum curam & ipſe agit, eaq;, quae corrigenda ſunt, corrigit, niſi maioris ſint momenti, vt ad Epiſcopum referri debeant: item examinat promouendos ad ſacros Ordines & ad beneficia, quos & corporalitèr inſtituit[a], vt hinc meritò oculus Epiſcopi appelletur[b].

a *c. adhaec. & paſſim. ext. h. tit. c. 1. §. Archidiaconus. & §. Archipresbyter. diſt. 25. c. Diaconi. diſt. 93.*

b *d. c. adhaec. verſ. item in epiſtola. & Concil. Trident. Seſſ. 24 cap. 12. de reformat. vbi & quales eligi debeant. Quatenus autem viſitant, vide j. titul. de cenſibus. §. vlt.*

DE

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TITVLVS XX.

ARCHIPRESBYTER, id eſt, Princeps ſiue primus Presbyterorum, à plerìſque Decanus appellatur[a]; hic ex decreto Cõcilij Toletani ſuper omnes Presbyteros in ordine Presbyterali poſitos, curam agit animarum: huius eſt aſſiduè in Eccleſiâ ſtare, & in Epiſcopi ſui abſentia ad vicem eius miſſarum ſolemnia celebrare, & collectam dicere, aut cui ipſe iniunxerit[b].

a *d.c. adhæc. §. Archipresbyteri. ext. de officio Archidiaco.*

b *c.1. ext. de off. Archipresb. quæ explicatius recẽſentur in c.2. & c.3. ext. eod.*

Archipresbyterorum duplex genus & de officio vtriuſque.

QVÆ quidem propria ſunt Archipresbyteri Vrbani, id eſt, in Vrbe conſtituti: De Rurali verò, ſiue ruri conſtituto, ita Synodus Rauennatenſis: Vt ſingulæ, *inquit*, plebes Archipresbyterum habeãt propter aſſiduam erga populum Dei curam, qui non ſolùm imperiti vulgi ſolicitudinem gerat; verum etiam Presbyterorum, qui per minores titulos habitant vitam iugi circumſpectione cuſtodiant, & qua vnuſquiſq; induſtria diuinum opus exerceat, Epiſcopo ſuo renunciet[c].

c *tex. in c. fi. ext. eod.*

DE OFFICIO PRIMICERII, SACRISTÆ ET CVSTODIS.

TITVLVS XXI.

Quæ ſpectant ad officium Primicerij.

AD Primicerij (qui & cantor ſiue præcentor dicitur[a],) curam pertinet; vt in docendo præſit Diaconis & aliis Eccleſiæ miniſtris, lectioneſq; diſtribuat Diaconis ad nocturna clericorum officia[b].

a Hoſtienſ. in ſumma huius tit.

b ex c. vnico. ext. de offic. Primercerij. vbi & latiùs.

Quæ ad Sacriſtam.

SACRISTÆ (qui & theſaurarius dicitur) incumbit cuſtodia ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, ſiue totius theſauri Eccleſiaſtici, nec non eorum, quæ ad luminaria pertinent[c].

c tex. eſt in c. 1. ext. de offic. Sacriſtæ.

Quæ ad Cuſtodem.

AD Cuſtodem verò reliquarum rerum Eccleſiæ cura ſpectat: ſpeciatìm verò, vt Archidiaconi iuſſu ad Canonicas horas ſigna tintinnabulorum det, item pallia & lintéamina altaris ſeu cuncta vtenſilia Eccleſiæ indeſinentèr cuſtodiat, lampades & laternam accēdendo ſeu extinguendo peruigil exiſtat[d]: nec non panem & vinum omni tempore præparatum ad Miſſam habeat[e].

d tex. eſt in c. 1 ext. de offic. cuſtod.

e c. 2 ext. eod.

Clau-

Clauſula adhunc & duos præcedentes titulos.

Hic tamẽ meminiſſe oportet ea, quæ de officiis Archidiaconi, Archipresbyteri, aliorumque diximus & ſi quæ ſimilia ſunt; in quibuſdam Eccleſiis alitèr quãdoq; obſeruari: quod minimè abſurdũ videri debet: cùm locorum conſuetudines, vbi rationabiles ſunt; iuri ſcripto derogare poſſint.[f]

f c. dilecti. 4. ext. de arbitru. c. 2. ext. de conſued. l. fi. C. de emancipatio. adde quæ diximus de conſuetudine 5. tit. de iuris non ſcripti partib.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXII.

Vicarius quis dicatur.

Vicarius is diciur, qui vicem alterius gerit; qualis quidem eſt & Archidiaconus, aliiq;, de quibus proximè egimus[a], ſed cùm hi nomẽ proprium & adminiſtrationem ex Canonum præſcipto habeant: nõ ſolent appellari Vicarij: Nos enim eos ſolos Vicarios intelligimus, qui ab Epiſcopo, vel eius auctoritate ab alio conſtituuntur, & recepto loquendi more, ſimplicitèr Vicarij nominantur[b].

a per tex. in c. 1. ext. de off. Archidiac. in c. 1. ext. de off. Archipreſ.

b de quib. agitur. ext. & in 6. de off. Vicarij. & in c. vnico. in Clement. eod.

De triplici genere Vicariorum.

Atqve horum quidam in Spiritualibus, id eſt, ad obeunda Spiritualia[c], quidam in temporalibus, quidam in vtriſq; ſimul, conſtituuntur[d].

c Siritualium Vicariorum mentio fit in c. 3. verſ. Epiſcopo autem. de tempor. ord. in 6. in 4. c. ext. de offic. iud. ord.

d c. 2. hoc tit. in 6. c. 3. de prebend. in 6.

De

De Vicariis in ſpiritualibus.

VICARII in ſpiritualibus rurſus, aut deſtinantur ad diuina miniſteria peragenda, aut ad exercendam iuriſdictionem rerum ſpiritualium.

De Vicariis ad diuina miniſteria.

RECEPTVM enim eſt apud ſacros canones, vt ille, qui parochialem Eccleſiam ſub beneficio annexã habet [e], aut qui ex iuſta & probabili causâ ab Eccleſia ſua abſuturus eſt, ſubſtituere ſibi poſſit Vicarium, ſed auctoritate Epiſcopi [f]. Similitèr & ipſe Epiſcopus, ſi vel inualetudine vel aliâs legitimè impediatur, vt concionibus, confeſſionibus, aliisq́;, quæ ad ſalutem ſubditorum pertinent, ſuperesse non poſſit. Nam & huic permiſſum eſt, viros idoneos ſibi aſſumere, qui illa exequantur. Vt autem idoneos ad manum habere poſſit Epiſcopus; decernit generale Concilium Lateranenſe perſonas idoneas deſignari & conſtitui in Cathedralibus & aliis Conuentualibus Eccleſiis [g].

e c. extirpandæ. 30. §. qui verò ext. de præb. Concil Trid. Seſſ. 7. cap. 7. de reform.

f c. peruenit. 28. ext. de appell. c. 4. ext. de clericis non reſiden. c. nõ oportet de cõſecrat. diſt. 5. vide Conc. Tri. Seſſ. 25. cap. 1. §. eadem omninò. de reform & latè Hoſtienſ in ſumma huius tit. §. & in quibus caſibus. Henricum Boich ad c. clericos ext. eod. & ꝑ tit. de cler. non reſid.

g c. inter cætera. 15. ext. de off iud. ordin. & Conc. Trid. Seſſ. 5. cap. 2. de reform.

De Vicariis Epiſcopi in ſpiritualibus.

QVÆ autem cõcernunt iuriſdictionem rerum ſpiritualium; veluti ſunt, inquirere, punire, corrigere exceſſus ſubditorum, conferre beneficia & officia Eccleſiaſtica. Item excommunicare, ſuſpendere, interdicere, diſpenſare, vota commutare in caſibus Epiſcopo à iure permiſſis; & ſi quæ alia ſunt; ea ab Epiſcopo etiam ſine causâ impedito, rectè alteri demãdantur [h]. Qui Epiſcopi Vicarius in ſpiritualibus appellari ſolet.

h c. 2. c. 3. hoc tit. in 6.

De

De Vicariis in temporalibus.

SED & ea, quæ temporalis iuriſdictionis ſunt; vt ſunt cauſæ matrimoniales, beneficiales, decimales, vſurariæ, & id genus aliæ, quæ fori contentioſi ſunt; rectè ab Epiſcopo etiam ſine causâ alteri committuntur[i]. Quem Vicarium, vulgò Officialem vocamus. Qui etſi mandatâ ſibi ab Epiſcopo iuriſdictione vtatur[k]; tamen vbi cauſam cognoſcit, fingitur eadem cum Epiſcopo perſona, idem vtriuſq; auditorium[l]. Neq; enim ab Officiali ad Epiſcopum, ſed ad Archiepiſcopum appellatur[m]: quamuis ab Archidiacono aliiſq; Prælatis inferioribus rectè prouocetur Epiſcopus, non Archiepiſcopus; niſi aliud conſuetudine receptum ſit[n].

De Vicariis in ſpiritualibus & temporalibus ſimul.

CVM itaque ea, quæ iuriſdictionis ſunt ſpiritualis & temporalis; ſigillatìm rectè ab Epiſcopo demandentur[o]; conſequens eſt, ea ſimul omnia vni alicui committi poſſe[p]; vt tamen ea, quæ ſpiritualis iuriſdictionis ſunt, ſpecialitèr exprimantur. In temporalibus enim ſufficit, conceſſionem vel generalitèr Vicario factam fuiſſe[q].

i *d. c. 2. c. cùm Epiſcopus. 7. ibi, per ſe vel per alium. de offic. ordin. in 6.*

k *& idcircò iudex delegatus non immeritò dici poſſet. Secundùm ea, quæ diximus ſ. de off. & poteſt. iud. deleg.*

l *c. 2. de conſuetud. in 6. & hinc putant quidam officialẽ eſſe ordinarium, vt latius probat Hoſtienſ. in ſum. huius tit. num. 2.*

m *d. c. 2. de conſuetud.*

n *c. Romana. §. ab Archidiaconis. de appellatio. lib. 6.*

o *iuxta ea, quæ iam dicta ſunt.*

p *quia nihil impedit, cùm aliâs à iudice ordinario vniuerſa iuriſd. demandari poſſit. l. prætor. 17. ff. De iuriſd. om. iud.*

q *d. c. 2. & c. 3. hoc noſtro tit. in 6.*

I DE

DE OFFICIO COADIVTORIS.

TITVLVS XXIII.

COADIVTORis dicitur, qui alteri in ſubſidium adiungitur explendi officij cauſâ; Iſq; interdum Epiſcopo datur, interdum aliis Clericis.

Quibus ex cauſis, & qua formâ Epiſcopo & aliis Superioribus Coadiutor datur.

EPISCOPO ex his cauſis, & hac formâ Coadiutor datur, ex conſtitutione Bonifacij VIII. „ quàm hîc integram adſcribam. Paſtoralis, ***inquit,*** „ officij debitum exequentes, declaramus atq; ſta„ tuimus, Coadiutorum Epiſcoporum & Superio„ rum Prælatorum dationem intelligendam eſſe de „ cauſis maioribus, & referendam ad Sedem Apo„ ſtolicam, ac ab eâ (conſuetudine non obſtante „ contrariâ) tantummodo poſtulandam. Verùm „ ne hoc prætextu Eccleſiæ (exiſtentes præcipuè „ in remotis) diſpendia patiantur: nos earum in hac „ parte indemnitatibus præcauere volẽtes, hac ge„ nerali conſtitutione ſancimus; vt Epiſcopus ſenio „ aut valetudine corporali grauatus, vel etiam aliâs „ adeò impeditus perpetuò, vt officium ſuum ne„ queat exercere: poſſit de ſui conſilio & aſſenſu „ Capituli vel maioris partis ipſius, vnum vel duos „ auctoritate Apoſtolicâ Coadiutores aſſumere, ad dictum

dictum officium exſequendum. Si verò Epiſcopus demens fuerit, & quid velit aut nolit exprimere neſciat, vel non poſſit; tunc eius Capitulum, vel duæ ipſius partes eâdem auctoritate vnum vel duos Coadiutores aſſumat idoneos, qui eius officium exequantur. Si autem Epiſcopus ſenio aut incurabili morbo grauatus, vel perpetuò impedimento detentus ad ſui executionem officij reddatur inutilis, & Coadiutorem aſſumere vel habere noluerit, licèt à Capitulo requiſitus, proprio ſe illius non indigere ſuffragio forſitan aſſerendo: tunc nil per Capitulum innouetur, ſed hoc caſu & etiam proximo, idem Capitulum Epiſcopi & Eccleſiæ ſuæ conditionem & ſtatum ac facti circumſtantias vniuerſas, quàm citò poterit, fideliter & explicitè referat ad notitiam dictę Sedis, recepturi humilitèr & efficacitèr impleturi, quod ſuper hoc per Sedem ipſam contigerit ordinari. Præſenti quoque adiicimus ſanctioni, vt Coadiutores huiuſmodi de prouentibus Prælatorum, in quorum aſſumentur auxilium, ſumptus recipiant moderatos, ab alienatione qualibet de bonis Eccleſiaſticis Prælatorum ipſorum vel Eccleſiarum ſuarum quomodolibet facienda penitus abſtinentes; rationem non ſolùm in diſtricto examine, ſed & Prælatis iiſdem (ſi ſanæ mentis extiterint) ac Capitulis eorundem, ſeu etiam ipſorum Prælatorum ſucceſſoribus (ſi hoc anteà non fecerint) plenariam reddituri. Cæterùm quòd de Epiſcopis præmittitur ad ſuperiores etiam Prælatos eſſe volumus & intelligimus referendum[a].

a text. in c. vnico. de clerico ægrot. lib. 6.

De Coadiutore inferiorum Clericorum.

Aliis verò inferioribus Clericis Coadiutor adiungitur, vbi & hi morbo impediti muneri ſuo ſupereſſe non poſſunt: vt in rectore Eccleſiæ leprâ, & in Archidiacono paralyſi laborantibus à SS. Pontificibus reſcriptum eſt[b]. Nec enim morbo implicitos moueri loco conuenit[c], ne afflictis (quod dici ſolet) addatur afflictio[d].

b in c. 3 & in c. fi. ext. de Clerico ægrot. vide Panor. latius ad d. c. fi.
c c. Pontifices. 7. q. 1.
d c. ex parte. 5. ext. de Clerico ægrot. c. cùm percuſſio. 7. q. 1. l. diuus ff. de offic. præſid.

De Coadiutore cum futurâ ſucceſſione.

Nullus verò Coadiutor cuiuſcunq; generis, cum futurâ ſucceſſione dari poteſt[e], nè inducatur votum captandæ mortis alienæ, contrà iuris vtriuſq; regulas[f]. Preterquam, ſi Eccleſiæ Cathedralis ſiue Monaſterij vrgens neceſſitas, aut euidens vtilitas poſtulauerit, Prælato dari Coadiutorem; qui tamen non alitèr cum futura ſucceſſione dabitur, quàm causâ prius à S. Pontifice diligentèr cognita, & concurrentibus in illo qualitatibus, quæ à iure & decretis Concilij Tridentini, in Epiſcopo & Prælato requiruntur. Alioqui conceſſio Coadiutoris ſurreptitia cenſebitur[g].

e Conc. Trid. Seſſ. 25. cap. 7. de reform.
f in c. 2. ext. de conceſſ. præb. in l. fi. C. de pact.
g Concil. Trid. d. c. 7.

DE

DE OFFICIO CAPITVLI, SEDE VACANTE, ET DE ADMINISTRATORE ET OECONOMO.

TITVLVS XXIV.

Mortuo vel capto Epiſcopo ſuccedit intereà Capitulum.

QVIA verò Epiſcopo ab hac luce ſubtracto, non ſtatìm illi alius ſufficitur, idcircò ne mora hæc damnoſa ſit Eccleſię vacanti conſtitutũ eſt à SS. Canonibus, vt intereà adminiſtratio tam ſpiritualium quàm temporalium rerum, penes Capitulum ſit eiuſdem Eccleſiæ[a]. Idem fit, & ſi Epiſcopus à Paganis vel à Schiſmaticis captus & nondum Eccleſiæ ſuæ reſtitutus ſit: niſi hac de re conſultus S. Pontifex alitèr cenſuerit[b].

In quæ nòn ſuccedat Capitulum.

HINC tamen excipiuntur beneficia Eccleſiaſtica, quę ad Epiſcopi collationem pertinent: nam hæc ſucceſſori Epiſcopo reſeruantur ab eo conferenda[c]. Item quæ ſunt ordinis Epiſcopalis; puta, ordinare clericos, conſecrare Eccleſias, & ſimilia; quæ neq; per Capitulum ſed per vicinos Epiſcopos explicari debent[d]. Cæterum, an Capitulum ſedeuacante dimiſſorias dare poſſit, alibi retulimus[e].

a c.3. de ſupp. negl. prælat. in 6. ibi, ac ſi ſedes per mortem. c. cùm olim. 14. ext. de maior. & obed. c. 1. d. tit. in 6.

b d. c. 3.

c c. 2 ext. Ne ſede vacante. c. fi. in fi. de ſupp. negl. in 6. iuncto c. vnico. Ne ſede vacante in 6.

d c. Pontifices. 7. q. 1. c. in cui. 42. infi. de electio. in 6. gloſſ. ad d. c. 3. in verbo ſpiritualib. iuncto c. 4. diſt. 68. vide quæ de adminiſtratione fuſius tradunt Panor. & alij ad c. cùm olim. ext. de maior. & obed. conferant.

e in §. vbi tamen. §. Qui ord. Eccleſiaſt.

De adminiſtratore Eccleſiæ Cathedrali conſtituendo.

PORRO, ſi Capitulum in hac adminiſtratione perperàm aut negligentèr ſe geſſerit; tunc Archiepiſcopo poteſtas ſit, vocato ad ſe Capitulo, cauſæq́; cognitione adhibita, Viſitatorem ſiue Adminiſtratorem, vacanti præficere Eccleſiæ [f]. Qui certè caſus ſingularis eſt: cùm aliâs Eccleſiæ Cathedrali vacanti Viſitator ſiue Adminiſtrator ab alio quàm à Romano Pontifice conſtitui non poſſit [g].

f *c. ſi. iũcto c. 3. de ſuppl. neglig. prœla. in 6.*

g *c. ſi. d. tit. in 6.*

De Oeconomo, Officiali ſeu Vicario, & adminiſtratoribus, ſede vacante, èx Concilio Tridentino.

CÆTERVM Concilium Tridentinum hac in
» re ita cenſuit: Capitulum, *inquit*, ſede vacante vbi
» fructuum percipiendorum ei munus incumbit,
» Oeconomum vnum vel plures fideles & diligẽtes
» decernat, qui rerum Eccleſiaſticarum & prouen-
» tuum curam gerant, quorum rationẽ ei, ad quem
» pertinebit, ſint redditurí. Item Officialem ſeu Vi-
» carium infrà octo dies poſt mortem Epiſcopi con-
» ſtituere vel exiſtentem cõfirmare omninò tenea-
» tur, qui ſaltem in iure Canonico ſit Doctor vel Li-
» centiatus, vel aliâs, quantum fieri poterit, idone-
» us: ſi ſecus factum fuerit, ad Metropolitanum de-
» putatio huiuſmodi deuoluatur; & ſi Eccleſia ipſa
» Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulumq;
» vt præfertur negligens fuerit, tunc antiquior Epi-
» ſcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & pro-
» pinquior Epiſcopus in exempta Oeconomum &

Vica-

Vicarium idoneos poſſint conſtituere. Epiſcopus « verò ad eandem Eccleſiam vacantem promotus « ex iis, quæ ad eum ſpectant, ab eiſdem Oecono- « mo, Vicario, & aliis quibuſcunq; Officialibus & « Adminiſtratoribus, qui Sede vacante fuerunt à « Capitulo vel ab aliis in eius locum conſtituti, et- « iamſi fuerint ex eodem Capitulo; rationem exi- « gat officiorum, iuriſdictionis, adminiſtrationis, « aut cuiuſcunq; eorum muneris; poſſitq; eos puni- « re, qui in eorum officio ſeu adminiſtratione deli- « querunt, etiamſi prædicti Officiales redditis rati- « onibus à Capitulo vel à deputatis ab eodem, ab- « ſolutionem aut liberationem obtinuerint. Eidem « quoq; Epiſcopo teneatur Capitulum de ſcripturis « ad Eccleſiam pertinentibus, ſi quæ ad Capitulum « peruenerunt, rationem reddere [h]. «

h ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 16 de reforma.

Sede vacante nihil innouandum.

Et cùm Sede vacante nihil innouari Canones iubeant [i]; ſubſequens eſt, neq; iudicium [k], neque præſcriptionem aduerſus Eccleſiam vacantem valere [l]; neq; vnitam Eccleſiam illi interim adimi poſſe [m].

i tit. ext. Ne ſede vacante.
k c. fi. ext. d. tit.
l c. 4. c. 10 c. 15. ext. de præſcriptio.
m c. 1. ext. d. tit. Ne ſede vacante.

DE

DE REGVLARIBVS ET MONACHIS.

TITVLVS XXV.

Qui Regulares.

NVnc ad tertiũ genus perſonarum tranſeamus: has Regulares ſuprà diximus [a], eò quòd certæ viuendi regulæ, ſingularitèr, id eſt, prætèr communem aliorum Chriſtianorum morem adſcriptæ ſint: Sunt autem Monachi, Moniales, Canonici regulares, Milites, Hoſpitalarij & Teutonici, Religioſi Societatis Ieſu, aliique his ſimiles, qui ſub certâ & probata â Sede Apoſtolica regulâ ad tria vota, paupertatis ſcilicet, caſtitatis & obedientiæ ſe obſtrinxerunt [b].

a tit. de iure perſonar.

b c. fi. ext. de religioſ. domib. iuncto c. vnico. eod. tit. in 6. c. cùm ad monaſterium. 6. ext. de ſtatu Monach.

Monachi vnde dicti.

Ac inprimis Monachi & Moniales à ſolitudine clauſtri, cui ſe addixerunt, nomen ſortiti ſunt [c]; Monachus enim græcè, latinè ſingularis dicitur [d], non quòd ſeparatìm extrà aliorum fratrum conſortium viuat (id enim Monacho à SS. canonibus interdictum eſt [e]) ſed quod ſemotus à vita & moribus ſecularium, ſoli Deo quaſi mundo mortuus, vacare debeat [f].

c c 1. c. 8 placuit. 16. q. 1.

d d. c. 1.

e c. 2. ext. de ſtatu monach. c. penult. & vlt. ext. de capell. monach. c. 1. §. adhæc. de ſtatu monach. in Clement.

f c. qui verè. iuncto d. c. placuit. 16. q. 1.

Monachi aut fiunt oblatione parentum, aut propriâ profeſſione.

Fivnt autem Monachi; aut parentum oblatione, aut propriâ profeſſione [g]: oblatione parentum;

g c. monachum. 20. q. 1. c. cùm virum. 12. ext. de regularib.

tum; puta, ſi pater vel mater filium filiamuè impuberem intrà ſepta Monaſterij in diſciplinam regularem tradat[h]. Quo tamen caſu filius vel filia adultior facta, id eſt, pubertatis annos ingreſſa, diſſentire poterit, & ad ſecularem vitam redire[i]. Neque enim religionis monaſticæ profeſſio antè pubertatem emiſſa obligat, propter defectum iudicij[k].

h *c. 2. d. q. 1.*

i *c. illud. iuncto c. 1. 20. q. 1. c. ſignificatum. 11. c. cùm ſimus. 14. et vtrobiq; Panor. ext. de reg.*

k *c. 1. de regularib. lib. 6.*

Propria profeſſio aut eſt expreſſa aut tacita.

PROPRIA profeſſione quis Monachus efficitur; vel expreſsè, vel tacitè: Expreſsè, ſi pubes Religioni nominatim ſe deuoueat in man⁹ Abbatis vel alteri⁹ Superioris; aut factam anteà profeſſionem, expreſsè ratam habeat, etiam habitum monaſticum non aſſumendo. Non enim Monachum facit habitus, ſed profeſſio[l].

l *c. porrectum. 13. iuncto c. ad Apoſtolicam. 16. & c. ex parte 22. ext. de regularib. c. 2. eod. in 6.*

De anno probationis.

NEQVE impedit, quòd profeſſionem præcedere debeat annus probationis[m]. Quia id obtinet, vbi nondum profeſſio emiſſa eſt; At eâ emiſsâ, nullâ aliâ probatione opus eſt: cùm multa fieri prohibentur, quæ tamen facta valent[n].

m *d. c. ad Apoſtolicā. Adde c. Gonſaldus. 17. q. 1. et iura ibid. in gloſ. Quibus interdū añus, interdum biennium, interdū trienniū datur ad probandū: & idcircò arbitrariū eſt. Panor. ad d. c. ad Apoſtolicam.*

n *c. ad noſtram. 4. c. ad Apoſtolicam. 16. c. ſtatuimus. 23. de regularibus.*

De anno probationis Mendicantium.

PLANE in Ordinibus Mendicantium, videlicet Minorum, Dominicanorum, & ſimilium, ſingularitèr conſtitutum eſt; ne quis abſq; probationis anno, ad profeſſionem Ordinis admittatur. Quod ſi ſecus factum fuerit, non tantùm admiſſus

eorum Ordini non alligatur; verùm etiam ipſi receptores ſuſpenſione ab aliorum receptione aliaque grauiori Ordinis ſui pœnâ coërcentur [o].

o vti latius videre eſt in c. 2. & c. 3. de regularibus lib. 6.

Tacita profeſſio.

TACITA profeſſio inducitur; quando quis non verbis, ſed alio indicio mentem ſuam explicat Religionis à ſe tacitè ſuſceptæ; veluti, ſi maior quatuordecim annis Religionis habitum per annum geſtet, vbi is Nouitiis & profeſſis communis & indiſtinctus eſt: At vbi diſtinctus eſt, ſufficit Profeſſorum habitum triduò geſtâſſe [p].

p c. 1. c. 3. vbi latius, de regularibus. lib. 6. c. 2. eod. in Clement. c. ad noſtram. 2. ext. eod. tit.

Correctio ex Concilio Tridentino.

VERVM hodiè ex præſcripto Concilij Tridentini hoc iure vtimur; quod profeſſio cuiuslibet Religionis fieri non poſſit, antè expletū decimum ſextum annum & probationem annuam; nullamque antè facta obligationem inducat. Verba Concilij hæc ſunt: „ In quacunque Religione tam „ virorum quàm mulierum profeſſio non fiat ante „ decimum ſextum annum expletum, nec qui mi- „ nore tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum „ habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem „ admittatur. Profeſſio autem antea facta, ſit nulla: „ nullamq; inducat obligationem, ad alicuius Re- „ gulæ vel Religionis vel Ordinis obſeruationem, „ aut ad alios quoſcunq; effectus [q]. Nulla quoq; re- „ nunciatio aut obligatio anteà facta, etiam cum iu- „ ramento, vel in fauorem cuiuſcunq; cauſæ piæ, „ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi ſiue ejus Vicarij fiat

q textus eſt in c. 15 Seſſ. 25. de regularibus.

fiat intrà duos menſes proximos antè profeſſionē: ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecutâ profeſſione: alitèr verò facta, etiamſi cum huius fauoris expreſſâ renunciatione etiam iuratâ, ſit irrita & nullius effectus[r].

Noua Religio nec inſtitui, nec ſuſcipi debet.

Sed & cautum eſt in Concilio Lugdunenſi generali: ne quis nouum Ordinem aut Religionem inueniat, vel habitum nouæ Religionis aſſumat, ſed quicunq; ad Religionem conuerti voluerit, vnam de approbatis aſſumat. Similitèr qui voluerit religioſam domum de nouo fundare, Regulam & inſtitutionem accipiat de approbatis[s].

De Monacho diuerſorum Monaſteriorum.

Qvin additum eſt in codē Lugdunenſi Concilio: ne quis in diuerſis Monaſteriis locum Monachi habere præſumat: nec vnus Abbas pluribus Monaſteriis præſideat[t].

De migratione Monachi ad aliud Monaſterium, & de bonis Monachorum.

Adhæc, interdictum eſt Monacho, priuatâ auctoritate commigrare ab vno Monaſterio ad aliud, aut aliquid proprii ſibi vſurpare[u], Cùm vtrumq; profeſſioni ſuæ aduerſetur[x]. Licèt alioqui ipſi permiſſum ſit ad arctiorem Religionem tranſire, petitâ tamen à Prælato ſuo licentiâ, quamuis non obtentâ[y]. Exceptis Religioſis Ordinum Mendicantium, quibus omnis ad alium Ordinem (præterquam Carthuſienſium) tranſitus interclūſus eſt, abſq; ſpeciali gratiâ Sedis Apoſtolicæ[z].

r tex. eſt in cap. 16. eiuſdem ſeſſ. 25. de regulár.

s tex. eſt in c. fi. ext. de religioſ. domib. iuncto c. vnic. eod. tit. in 6.

t d. c. fi. in fi. Idē in Præfectu Monialium ſtatutū eſt à Conc. Trid. Seſſ. 25. cap. 7.

u c. Ioannes 5. ext. de regular. c. cùm ad monaſteriū. 6 ext. de ſtatu monach. c. non dicatis. 12. q. 1. Conc. Trid. Seſſ. 25. cap. 2. & c. 19. in fi. de regularib. & Seſſ. 14 ca. 11. de refor.

x d. c. cùm ad monaſt.

y c. licèt. 18. ext. de reg.

z c. 2. de regularibus in extrauag. commu.

Abdicatio proprietatis quàm ſit propria Religioſo.

Et quidem proprietatis abdicatio ita Religioſo propria eſt, vt ne quidem S. Pontifex huius gratiam facere poſſit [a], adeoq; iubetur Religioſus, qui proprium poſſediſſe ſub mortẽ deprehenſus eſt, extrà Monaſterium, vnà cum eo, quod poſſedit, in ſterquilinio humari; exemplo D. Gregorij [b]. Vt hinc prudentèr ſtatutum ſit ad Innocentio III. vt ſi quid Monacho ſpecialitèr deſtinetur ab alio, id non ipſe recipiat, ſed Abbati, vel Priori vel Cellario Monaſterij conſignetur [c]. Explicatius verò Concilium Trid. Nemini, *inquit*, Regularium tam virorũ quàm mulierũ, liceat bona immobilia vel mobilia, cuiuſcunq; qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis adquiſita, tanquam propria, aut etiam nomine Conuentus poſſidere vel tenere: ſed ſtatìm ea Superiori tradantur, Conuentuiq; incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vſumfructum vel vſum, adminiſtrationẽ aut commendam. Adminiſtratio autem bonorum Monaſteriorum ſeu Conuentuum, ad ſolos Officiales eorundem, ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat. Mobilium verò vſum, ita Superiores permittãt, vt eorum ſuppellex ſtatui paupertatis, quam profeſſi ſunt, conueniat: nihilq; ſuperflui in eâ ſit, nihil etiam quod ſit neceſſarium eis denegetur. Quod ſi quis alitèr quidquam tenere deprehenſus aut conuictus fuerit, is biennio actiuâ & paſſiuâ

[a] *d. c. cùm ad monaſt.*

[b] *d. c. cùm ad monaſt.*

[c] *in ſæpè d. c. cùm ad monaſteriũ. verſ. vnde ſi quiſquã alicui.*

paſſiuâ voce priuatus ſit; atq; etiam iuxtà ſuæ Regulæ & Ordinis conſtitutiones puniatur[d].

d tex. eſt Concil. Trid. in ca. 2 Seſſ. 25. de regularib.

De bonis in communi poſſidendis à Monaſterio, eiuſdẽ Concilij Tridentini hoc decretum extat:

Concedit ſancta Synodus omnibus Monaſteriis & domibus, tam virorum quàm mulierum & mendicantium: exceptis domibus fratrum ſancti Franciſci Capucinorum, & eorum, qui Minorum de obſeruantiâ vocantur, etiam quibus aut ex conſtitutionibus ſuis erat prohibitum, aut ex priuilegio Apoſtolico non erat conceſſum, vt deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat[e].

e d. Seſ. 25 de regularib. cap. 3.

De Monialium egreſſu, & de externorum ingreſſu in Monaſterium.

Porro illud prætereundum non eſt: nemini Sanctimonialium licere poſt profeſſionem, exire à Monaſterio, etiam ad breue tempus quocunq; prætextu, niſi ex aliquâ legitimâ causâ ab Epiſcopo approbanda; indultis quibuſcunq; & priuilegiis non obſtantibus[f]. Sed nec ingredi intrà ſepta Monaſterij alicui licet, cuiuſcunq; ſit generis, vel conditionis, ſexus, vel ætatis: ſine Epiſcopi vel Superioris licentiâ in ſcriptis obtentâ, ſub excõmunicationis pœnâ ipſo facto incurrenda[g]. Vt hinc Moniales ad ſuſcipiendum in ſe iudicium, vel ad dicendum teſtimonium foris, à iudice euocari non poſſint[h].

f Concil. Trid. d. Seſſ. 25. cap. 5. de regularib. adde & c. vnic. de ſtatu regularium. in 6.

g d. Seſſ. 25. cap. 5. §. nemini ibi latius.

h d. c. vnico. §. porrò. c. 2. de iudic. lib. 6.

Caſus, quo Monialis licitè egreditur Monaſterium.

VBI tamen Monaſterium feudum recognoſcit à Principe, ſeu domino temporali; & homagium ſiue fidelitatis Sacramentum per Abbatiſſam aut Prioriſſam præſtandum ſit: hac quidem ſpecie licebit ipſis (niſi obtinere poſſint à domino, vt id per procuratorem fiat) honeſto & decente comitatu exire Monaſterium; vt tamen homagio ſiue fidelitatis iuramento præſtito, è veſtigio ad Monaſterium reuertantur[i].

De Biguinis.

DE Biguinis, quæ hoc nomine vulgò appellantur, diſputare hîc non attinet, cùm Monialium numero non cenſeantur; vtpote obedientiæ vel paupertatis voto minimè adſtrictæ, atque adeò nulli Regulæ à Sede Apoſtolica approbatæ. Has quidem Clemens v. quod alitèr de miſteriis fidei noſtrę ſentirent, vnâ quaſi clauſulâ abrogauerat[k]; Verùm poſtea Ioannes XXII. eâs, quæ culpâ carent, nec ſuſpectæ ſunt, declarauit eādē Clementis cōſtitutione non contineri; ac proinde nullo incommodo afficiendas[l]. Hæc de Monachis, Monialibus & Biguinis[m].

De Canonicis Regularibus.

CANONICI verò Regulares; tametſi tria ſubſtantialia probatæ Religionis vota inſtar aliorum Monachorum, profiteantur; in hoc tamen à Monachis diſtant, quod Eccleſiæ parochiali præfici poſſint, Monachi non item[n]: adhibito tamē tempera-

i d.c. vnico. §. verum.

k c. 1 de religioſ. domibus in Clement. iunge & c. 3 de hæreticis. in Clement.

l c. vnico. de religioſis domib. in extrauag. commun.

m quæ latius perſequere indicatis locis præcipuè Conc. Trid.

n c. quod Dei §. iuncto c. 2. ext. de ſtatu monach.

peramento Concilij Tridentini, quo hodiè Canonici Regulares prohibentur promoueri ad curata beneficia ſecularia[o].

o Seſſ. 14. cap. 11. de reforma.

De Religioſis militibus, & Societatis I E S V.

MILITES Hoſpitalarij (qui hodiè Melitenſes ſunt) & Teutonici[p]; item Religioſi Societatis IESV[q]; licet hi omnes iiſdem, quibus Monachi, votis obſtricti ſint; tamen in plurimis quoad viuendi modum à cæteris Religioſis diſſident; vt teſtantur eorũ Regulæ à Sede Apoſtolicâ approbatæ[r].

p de illorum origine vide Chaſſaneum in catalogo gloriæ mūdi. 9. parte. 4. conſid. cum ſeqq.

q de hiis vide Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 16. de regularib.

r vt videre eſt apud alios.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

TITVLVS XXVI.

POSTREMO hîc ſubiiciendum eſt de vitâ & honeſtate Clericorum; quam vel ipſa nominis notio indicat; κλῆρος enim græcè (vnde Clerici) latinè ſors dicitur, eò quod de ſorte ſint Domini; vel quia Dominus ſors, id eſt, pars illorum eſt[a], ſicut & ſuprà meminimus[b].

a c. Clericus. 12. q. 1.
b §. de iure perſonarũ.

Clericorum vita ac mores in genere.

QVAPROPTER ſic decet omninò Clericos «
in ſortem Domini vocatos vitam moreſq; ſuos «
omnes cõponere, vt habitu, geſtu, inceſſu, ſermo- «
ne, aliiſq; omnibus rebus nil, niſi graue, modera- «
tum ac religione plenum præ ſe ferant, leuia etiam «

» iam delicta, quæ in ipſis maxima eſſent, effugiant; » vt eorum actiones cunctis adferant venerationẽ[c]. Nam & hùc ſpectat illud Innocentij II. in Concilio Lateranenſi: Præcipimus, *inquit*, vt tam Epiſcopi quàm Clerici in ſtatu mentis, in habitu corporis Deo & hominibus placere ſtudeant, & nec in ſuperfluitate, ſciſſurâ aut colore veſtium, nec in tonſurâ, intuentium (quorum forma & exemplum eſſe debent) offendant aſpectum; ſed potius, quod eorum deceat ſanctitatem, præ ſe ferant. Quod ſi moniti ab Epiſcopis emendare noluerint, Eccleſiaſticis careant beneficiis[d].

c ex Conc. Trid. Seſſ. 22. cap. 1. de reforma.

d tex. eſt in c. fi. 21. q. 4.

De habitu Clericorum in ſpecie.

QVARE ſpeciatim Clericis interdicitur; nè pannis rubeis aut viridibus, aut habitu breuiori aut longiore vtantur, ſed qui conuenit eorum Ordini, nullo alio admixto[e]. » Omne quippè, quod non propter neceſſitatem ſuam, ſed propter venuſtatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum Magnus ait Baſilius[f].

e c. penult. ext. de vita & honeſt. cler. c. 2. eod. in 6.

f citatus in c. 1. circa fi. 21 q. 4.

De moribus Clericorum in ſpecie.

ITEM; nè comam aut barbam* nutriant; ſed gerant coronam & tonſuram congruentem[g]: ſimilitèr abſtineāt ab armis, ab officiis & commerciis ciuilibus: à minis, ioculatoribus, hiſtrionibus, à luſu alearum & taxillorum, adeò vt ne quidem his ludentibus aliis, intereſſe poſſint: item à tabernis, annulorum geſtatione, niſi quibus ex officio dignitatis annulos deferre licet[h]: item à venationibus & ſyluaticis euagationibus[i]: ab vſu Chi-

** De coma aliter conſuetudine receptū eſt in Germania. Barba vtuntur Itali vel ex conſuetudine, vel ex permiſſione S. Pontifi.*

g c. 4. c 5. c. 7. c. penult. ext. h. tit.

h de hu & ſimilibus in c. 2. & c penult. ext. eod. Concil. Trid. Seſſ. 14. cap. 6. de reform.

i toto tit. ext. de clerico venatore.

Chirurgiæ, quæ aduſtionem vel inciſionem infert: nec non à iudicio ſanguinis, atque adeò à loco ſupplicij quod publicè exercetur[k].

k c. penult. & c. clericis. 5. ext. ne clerici vel mona.

Clerici à ſuſpectâ muliere abſtinere debent ſub pœnis hîc expreßis.

ILLVD grauiſſimè interdicitur Clericis; nè cũ muliere incontinentiæ ſuſpectâ, conuerſationem ineant; alioqui excommunicandi ſi contumaces ſint[l]. Multò verò minus, vt ſuſpectam domi foueant, etiamſi ea mater ſit, amita aut ſoror; Quia inſtigante diabolo, *inquit Concilium Moguntinenſe,* & in illis ſcelus perpetratum reperitur, aut etiam in pediſſequis earundem[m]. Atque hi licèt per ſuſpenſionem à beneficiis & officio Eccleſiaſtico, item per depoſitionem & excommunicationem conſtringi poſſint, vt concubinam ſiue fornicariam domo eiiciant; non tamen eam abiurare cogendi ſunt, propter metum periurij[n].

l c. 2. ext. de cohabit. clericor.

m c. 1. ext. eod. de cohabita.

n c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. ext. de cobab. clericor.

Decretum Concilij Tridentini in Clericos incontinentes.

QVAM rem & Concilium Tridentinum accuratius perſequens, hæc quę ſequuntur, conſtituit; Quàm turpe, *inquiens,* ac Clericorum nomine qui ſe diuino cultui addixerunt, ſit indignum in impudicitię ſordibus immundoq; concubinatu verſari, ſatis res ipſa communi fidelium omnium offenſione ſummoq; Clericalis militiæ dedecore teſtatur: Vt igitur ad eam quam decet, continentiam ac vitæ integritatem, Miniſtri Eccleſiæ reuocentur, populusq; hinc eos diſcat reuereri, quò illos vitâ

L hone-

„ honeſtiores cognouerit; prohibet ſancta Synodus
„ quibuſcunq; Clericis, nec cõcubinas aut alias mu-
„ lieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo
„ vel extrà detinere, aut cum iis vllam conſuetudi-
„ nem habere audeant, alioqui pœnis à ſacris Cano-
„ nibus vel Statutis Eccleſiarum impoſitis punian-
„ tur. Quod ſi à Superioribus moniti, ab iis ſe non
„ abſtinuerint; tertiâ parte fructuum, obuentionum
„ ac prouentuum beneficiorum ſuorum quorum-
„ cunq; & penſionum ipſo facto ſint priuati, quæ fa-
„ bricæ Eccleſiæ aut alteri pio loco arbitrio Epiſco-
„ pi applicetur. Sin verò in delicto eodem cum eâ-
„ dem vel alia fœminâ perſeuerantes ſecũdę moni-
„ tioni adhuc nõ paruerint, non tantùm fructus oẽs
„ ac prouentus ſuorum beneficiorum & penſiones
„ eo ipſo amittant, quæ prædictis locis applicentur,
„ ſed etiam à beneficiorum ipſorum adminiſtratio-
„ ne, quoad Ordinarius, etiam vti Sedis Apoſtolicę
„ delegatus arbitrabitur, ſuſpendantur; & ſi ita ſu-
„ ſpenſi nihilominus eas non expellant, aut cum iis
„ etiam verſentur, tunc beneficiis, portionibus ac
„ officiis & penſionibus quibuſcunque Eccleſiaſti-
„ cis perpetuò priuentur, atque inhabiles ac indi-
„ gni quibuſcunque honoribus, dignitatibus, bene-
„ ficiis ac officiis in poſterum reddantur: donec
„ poſt manifeſtam vitæ emendationem, ab eorum
„ Superioribus cum iis ex causâ viſum fuerit diſpẽ-
„ ſandum. Sed ſi poſtquam eas ſemel dimiſerint,
„ intermiſſum conſortium repetere, aut aliâs huiuſ-
„ modi ſcandaloſas mulieres ſibi adiungere auſi fu-
„ rint, præter prædictas pœnas excommunicatio-

nis gladio plectantur; nec quæuis appellatio aut exemptio prædictam executionem impediat aut ſuſpendat: Supradictorumq; omnium cognitio non ad Archidiaconos nec ad Decanos aut alios inferiores, ſed ad Epiſcopos ipſos pertineat, qui ſine ſtrepitu & figurâ iudicij, & ſolâ facti veritate inſpectâ, procedere poſſint.

Clerici verò beneficia Eccleſiaſtica aut penſiones non habentes, iuxtà delicti & contumaciæ perſeuerantiam & qualitatem ab ipſo Epiſcopo carceris pœna, ſuſpenſione ab Ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisuè modis iuxta ſacros Canones puniantur. Epiſcopi quoq; (quod abſit) ſi ab huiuſmodi crimine nō abſtinuerint, & à Synodo Prouinciali admoniti, ſe non emendauerint; ipſo facto ſint ſuſpenſi, & ſi perſeuerent, etiam ad Sanctiſſimum Romanum Pontificem ab eâdem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ etiam per priuationem, ſi opus erit, in eos animaduertat [o].

[o] *tex. eſt Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 14. de reforma.*

Clericus concubinarius ſiue fornicator an in officio vitandus.

His affinis quæſtio incidit; an Clerici concubinarij ſiue fornicatoris, officium audiendum ſit, nondum peractâ ab eo pœnitentia? Et reſponſum eſt, à Gregorio IX. quod cùm hic, quoad ſe tantùm ſuſpenſus ſit, non verò quoad alios; in officio nequaquam vitari debeat: niſi peccatum huiuſmodi ſit notorium per ſentētiam, ſeu per confeſſionem factam in iure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuerſatione aliqua cælari non poſſit [p].

[p] *c. fi. ext. de cohab. clericor. c. 5. & 6. diſt. 32. vide Nauarrum in Manuali. cap. 25. num. 77.*

 Qui-

Quibus Clericis non eſt permiſſum audire Leges & Medicinam.

AD extremum: Cùm ab Alexandro III. interdictum eſſet Religioſis, ne poſt votum & profeſſionem emiſſam, ad audiendas Leges ſeculares aut aut Phiſicam; Monaſterium egredi poſſint; conſtitutâ inter alia excommunicationis pœnâ in tranſgreſſores[q]. Idem poſtea traductum fuit ab Honorio III. ad Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpoſitos, Cantores & alios Clericos perſonatum habentes, item ad Presbyteros[r], adhibitâ tamen moderatione Bonifacij VIII: quâ Plebani nondum Sacerdotij Ordine inſigniti, neque Capellas ſub ſe habentes, in quibus Clerici perpetui inſtituuntur; hac interdictione Honorianâ liberantur[s].

q c.3. iuncto c. fi. ext. ne clerici vel mona. per Phyſicã intellige Medicinam. Nauarrus in Manuali. cap. 27. nu. 116.

r c. fi. ext. d. tit.

s Vt videre eſt in c. 1. eod. tit. ne clerici.

FINIS LIBRI PRIMI.

SVM-

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER SECVNDVS *Qui eſt de rebus.*

DE RERVM DIVISIONE.

TITVLVS I.

SVPERIORE LIBRO EXPOſuimus de iure perſonarum: modò de altera tripartitæ diuiſionis iuris parte, quæ eſt de rebus, pertractemus. Summa verò Eccleſiaſticarum rerum diuiſio hæc eſt: quod aut ſunt corporales, aut incorporales. Corporales ſunt, quæ tangi aut alio corporis ſenſu percipi poſſunt, veluti ſunt Sacramenta Eccleſiæ, templa, monaſteria, calices, prædia, ſyluę, fructus & ſimilia. Incorporales ſunt, quæ nullo ſenſu corporis percipiuntur; vtpote, quæ in iure conſiſtunt; vt ſunt, electio, collatio, inſtitutio, ius patronatus, ius decimandi, ſuccedendi, ſepeliendi; & obligationes quoquo modo contractæ.

Similis diuiſio extat apud Iuſtinianum tit. Inſtitut. de rebus corporalib. & incorporal.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

TITVLVS II.

De notione Sacramenti & eius definitione.

SACRAMENTI varia acceptio eſt; Quandoque idem ſignificat, quod iuſiurandum [a]: quandoque rem abditam ſiue occultam [b]; in propoſito autem argumento, denotat ſignum rei ſacræ: Quâ ſignificatione ita vulgò definiri ſolet: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma [c]. Vel, vt explicatius in eandem ſententiam: Sacramentum, eſt inuiſibilis gratiæ viſibile ſignũ, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum [d].

a vt in Auth. Sacramenta puberum. C. Si aduerſus venditio. in l miles. §. ignominioſa. ff. de re militari. hinc ſacramentales, in vſib. feudor. c. 1. circa fi. Tit. ſi de inueſtitura inter.

b vt apud D. Paulum 1. ad Epheſios 1. cap. & apud Thobiam cap. 2.

c extat in c. ſacrificiũ. 32. de conſecrat. diſt. 2. in fi. adde c. multa. 83. circà med. 1. q. 1. & Bellarmin. de Sacrament. lib. 1. cap. 11.

d Catechiſmus Romanus de Sacrament. in genere. cap. 1. num. 3.

Septem nouæ legis Sacramenta.

SVNT autem nouæ legis Sacramenta ſeptem; videlicet, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, extrema Vnctio, Ordo & Matrimonium [e].

e Concil. Florent. in inſtructione Armeniorum ſub Eugenio IV. & Tridentin. Seſſ. 7. can. 1. de Sacrament.

Sacramentorum quædam neceſſaria, quædam arbitraria.

HORVM quædam ad ſalutem neceſſaria ſunt: quædam non ſunt, ſed voluntaria, id eſt, pro cuiuſque arbitrio & voluntate ſuſcipiuntur [f]. Neceſſaria ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia & extrema Vnctio: hæc enim ſine

f c. veniens. 8. ext. de tranſact. Concil. Trid. d. Seſſ. can. 4.

ne periculo ſalutis prætermitti; aut certè temerè negligi non poſſunt[g]. Voluntaria ſunt, Ordo & Matrimonium[h].

g probat tex in c. nulla præter. cum c. ſeq. de conſecrat. diſt. 4. in c. 1. cum c. ſeq. de conſecrat. diſt. 5. in c. omnis vtriuſque. 12. ext. de pœnit. & remiſſ. & in c. 1. 26. q. 7.

h c. 2. c. 24. ext. de ſponſal. 1. ad Corinth. 7.

Quædam characterem imprimunt, quædam non imprimunt.

RVRSVS ex Sacramentis, quædam characterem imprimunt, id eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile: vnde nec iterari poſſunt abſq; ſacrilegio; veluti Baptiſmus, Confirmatio & Ordo[i]: cætera repeti non prohibentur[k].

i Concil. Trid. d Seſſ. can 9.

k De extrema vnctione probat Conc. Trid Seſſ. 14. cap 3. in doctrina de Sacram. ext. vnctio. De Euchariſtia, Pœnitentia & Matrimonio probat præter alia, quotidianus vſus.

Ad quid ordinata ſunt nouæ legis Sacramenta.

« ET quidem per Baptiſmum ſpiritualitèr renaſcimur: per Confirmationem augemur in gratiâ & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur diuinâ Euchariſtiæ alimoniâ. Quod ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam ſpiritualitèr ſanamur; ſpiritualitèr etiam & corporalitèr (prout animæ expedit) per Extremam Vnctionem: per Ordinem verò Eccleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritualitèr: per Matrimonialium corporalitèr augetur[l].

l Concil. Florent. in inſtructione Armenorum de Sacramētis, ſub Eugenio IV.

De eſſentialibus Sacramentorum.

« OMNIA autem Sacramenta tribus perficiuntur; videlicet rebus tanquam materiâ; verbis tan-

quam

„ quam formâ; & perſonâ miniſtri conferentis Sa-
„ cramentum cum intentione faciendi quod facit
„ Eccleſia: quorum ſi aliquid deſit, non perficitur
„ Sacramentum[m].

m Concil. Florent. d. loco. De intentione miniſtri eſt & Concil. Trident. d. Seſſ. 14. can. 11. In Sacramento tamen Matrimonij, loco verborum ſunt literæ vel nutus, vel aliud ſignum conſenſum matrimonialem exprimens. c. cùm apud ſedem. 23. c. is qui fidem. 30. ext. de ſponſal. c. vnico. §. 2. de deſponſat. impub. lib 6.

De Miniſtro Sacramentorum.

„ Et quia Miniſtri in Sacramentorum functio-
„ ne non ſuam ſed Chriſti perſonam gerunt, eâ re
„ fit, vt ſiue boni ſiue mali ſint (modò eâ formâ &
„ materiâ vtantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper
„ Catholica Eccleſia ſeruauit, idque facere propo-
„ nant, quod Eccleſia in eâ adminiſtratione facit)
„ verè Sacramentum conficiant & conferant; ita vt
„ gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi qui
„ ea ſuſcipiunt, ſeipſos tanto bono fraudare, & Spi-
„ ritui ſancto velint obſiſtere[n].

n Catechiſ. Rom. in 2. parte de Sacram. num. 17. c. 2. diſt. 19. c. Sic autem. c. Sacramenta. cum aliquot cc. ſeqq. 1. q. 1. Concil. Triden. Seſſ. 7. can. 12. de Sacram. in genere.

DE BAPTISMO.

TITVLVS III.

„ PRIMVM omnium Sacramentorum locum
„ tenet Baptiſma, quod vitæ ſpiritualis ianua
„ eſt. Per ipſum enim membra Chriſti ac de
„ corpore efficimur Eccleſiæ[a].

a Concil. Flor. in inſtructione Armenior. §. primũ. c. cùm itaq. in fi. 112. c. ad hoc. 143. de conſecr. diſt. 4.

Baptiſ

Baptiſmus quid, & quæ eius materia.

Est autem Baptiſmus, Sacramētum regenerationis per aquam in verbo vitæ [b]. Nec enim hoc Sacramentum confertur, niſi per aquam (vel ipſo Chriſto teſte apud Ioannem: Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu &c. [c]) eamq́; verã & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida [d]. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperàm confertur [e].

b *ita Catechiſm. Roma. ex duobus locis Sacræ ſcripturæ, Ioan. 3. & ad Epheſ. 5. cap.*
c *Ioan. cap. 3.*
d *Concil. Floren. d. loco. Conc. Trid. d. Seſſ. 7. car. 2. De Baptiſmo. adde c. 21. de cõſecrat. diſt. 8.*
e *c. penul. ext. de bapt.*

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſe ipſum baptizet.

Baptismi forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti* [f]. Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtēditur inter baptizantem & baptizatum; cùm nemo ſe ipſum baptizare poſſit [g]. Non tamē negandum eſt, quin & per illa verba; *Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*; vel: *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*; verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini [h].

f *Concil. Florent. d. loco. c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſmo.*
g *c. debitū. 4. ext. eod.*
h *ſ. alleg. loco in inſtruct. Arme. de hoc Sacramento.*

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

Plane error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob imperitiam linguæ latinæ hac baptizandi formula vſus erat: *Baptizo te in nomine Patria & Filia & Spiritu ſancta* [i].

i *c. retulerunt. 86. de conſecrat. diſt. 4.*

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari & retineri magis conueniat[k].

k c. de trina. 80. de cõſecrat. diſt. 4. Catech. Roma. de hoc Sacra. num. 14.

De neceſſitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantùm adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parẽte contraxerunt, eluendum[l]. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.*[m]

l c. 3. de conſecrat. diſt. 4 c firmiſſimè. 15 q. 1.

m Ioannis 3. cap.

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur[n]: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit[o].

n c. Catechumenum. 37. de conſecr. diſt. 4.

o c. debitum. 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext. de preſbyt. non baptiz.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptum ſit ab Innocentio III. de Presbytero, qui non baptizatus ab hac luce deceſſerat. Quia, *inquit Inno.* in ſanctæ matris Eccleſiæ fide & Chriſti nominis confeſſione perſeuerauit, ab originali peccato ſolutum, & cæleſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus incunctantèr. *Illud ex D. Auguſtino addens:* Baptiſmus inuiſibilitèr miniſtratur, quem non contemptus Religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit[p].

p ex. eſt in d. c. 2.

De

De triplici Baptiſmo.

VNDE vulgaris hæc diſtinctio nata eſt; quòd Baptiſmus alius fluminis ſit: alius flaminis: alius ſanguinis[q]. Sed primus veram naturam Sacramenti; reliqui duo, effectum duntaxat Sacramenti habent[r].

Si incertum ſit aliquem eſſe baptizatum.

DE quo incertum eſt, vtrum baptizatus ſit, his verbis Baptiſmo abluendus eſt: *Si baptizatus es, non te baptizo: ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine &c.*[s]. De illo tamen, *inquit Innocentius* III. qui natus eſt de Chriſtianis parentibus & inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur, quod fuerit baptizatus, vt hæc præſumptio pro certitudine ſit habenda: donec euidentiſſimis forſitan argumentis contrarium probaretur[t].

De Miniſtro Baptiſmi.

MINISTER huius Sacramenti eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causâ autem neceſſitatis nō ſolum Sacerdos vel Diaconus, ſed etiam Laicus, vel mulier, imò etiam Paganus & Hæreticus baptizare poteſt; dummodò formā ſeruet Eccleſiæ & facere intendat, quod facit Eccleſia[u]. Idque receptum eſt, ne quis ſine lauacro regenerationis ex hoc ſeculo decedat[x].

q *ex c. baptiſmi vicē. c. Catechumenum. de conſecra. diſt. 4. & d. c. debitum.*

r *D. Thomas 3. parte. q. 66. art. 11.*

s *c. 2. ext. de Baptiſ. adde c. paruulos. 110. cū ſeqq. de conſecr diſt. 4.*

t *tex. eſt in c. vlt. § fi. ext. de presb. non baptiz.*

u *Concil. Flor. in inſtruct. Armen. ſub Eugenio IV. c. conſtat. c. in neceſſitate. cum multis cc. ſeqq. de conſecr diſt. 4. c. ſi quem. 24. q. 1 c. Super. 30. q. 3. Nauarrus in Manuali c. 22. nu. 7.*

x *d. c. conſtat. in fi.*

De Patre Filium proprium baptizante.

HINC Ioannes VIII. probat factum pij cuiuſdam parentis, qui filium ſuum corpore moriente

» aſpiciens, ne animam perpetuâ morte pereuntem
» dimitteret, ſacri vndâ Baptiſmatis lauit, vt eum de
» poteſtate auctoris mortis & tenebrarum eriperet,
» & in regnum Chriſti iam regnaturum ſine dubi-
» tatione tranſmitteret y.

y *tex. eſt in c. ad limina 30. q. 1.*

De loco Baptiſmatis.

PORRO de loco Baptiſmi conferendi ita ſta-
» tuit Clemens V. in Concilio Viennenſi. Præſenti,
» *inquiens*, prohibemus edicto, ne quis de cætero in
» aulis vel Cameris aut aliis priuatis domibus, ſed
» duntaxat in Eccleſiis, in quibus ſunt ad hoc fontes
» ſpecialitèr deputati, aliquos (niſi Regum vel Prin-
» cipum, quibus valeat in hoc caſu deferri, liberi ex-
» titerint, aut talis neceſſitas emerſerit, propter quã
» nequeat ad Eccleſiam abſq; periculo propter hoc
» acceſſus haberi) audeat baptizare. Qui autem ſe-
» cus præſumpſerit, aut ſuam in hoc præſentiam ex-
» hibuerit, talitèr per Epiſcopum ſuum caſtigetur,
» quod alij attentare ſimilia non præſumant z.

z *tex. eſt in c. vnic. de Baptiſ. in Clement.*

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

TITVLVS IV.

Materia & forma Sacramenti Confirmationis.

» SECVNDVM Sacramentum eſt Confirma-
» tio, cuius materia eſt Chriſma confectum ex
» oleo (quod nitorem ſignificat conſcientiæ)
&

& balſamo (qui odorem ſignificat bonæ famæ) per Epiſcopum benedicto. Forma autem eſt: Signo te ſigno crucis & confirmo te Chriſmate ſalutis in nomine patris & filij, & Spiritus ſancti[a].

Effectus huius Sacramenti.

EFFECTVS autē huius Sacramenti eſt; Quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes; vt videlicet, Chriſtianus audactèr Chriſti cōfiteatur nomen[b]. Quamuis, *inquit Melchiades Papa*, continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia: victuris tamen neceſſaria ſunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſeculi recipiendos; Confirmatio autem armat & inſtruit ad agones mundi huius & prælia reſeruandos[c].

Miniſter huius Sacramenti.

ORDINARIVS Miniſter huius Sacramenti eſt Epiſcopus[d]. Nam quòd ſimplicem Sacerdotem aliquando Confirmationem contuliſſe accepimus; id planè extrà ordinem fuit, ex diſpenſatione S. Pontificis[e].

a *Conc. Florent. in inſtruct. Arm. de hoc Sacram.*

b *idem Concil. Flor. d. locó. c. 1. c. 5. de conſecra. diſt. 5.*

c *c. 2. d. diſt. 5.*

d *Concil. Flor. d. loco. Trident. Seſſ 7. can. 3. de confirma. c. 3. cum 2. cc. ſeqq. de conſecra. diſt 5. c. quanto. 4. ext. de conſuetud.*

e *Concil. Flor. d. loco. adde tex. in c. 1. diſt. 95.*

DE EVCHARI-STIA.

TITVLVS V.

Euchariſtia quid: Chriſtum ipſum continet.

TERTIVM Sacramentum eſt Euchariſtia, latinè bona gratia dicta; q; re ipsâ Chriſtum contineat, qui eſt plenus gratia[a]. Et his verbis rectè deſcribitur: Euchariſtia eſt Sacramentum continens ſub ſpecie panis & vini vel alterius eorum, verum corpus & ſanguinem Chriſti[b]. Corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub vini ſpecie ex vi verborum: ipſum autem corpus ſub ſpecie vini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animamq; ſub vtraq; vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, quâ partes Chriſti Domini, qui iam ex mortuis reſurrexit, non amplius moriturus, inter ſe copulantur: Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cum corpore & animâ hypoſtaticam vnionem[c].

a c. multi. 84. circa med. 1 q 1. D. Thomas in 3. parte. q. 73. art. 4. in reſpons.

b probatur. hæc definitio ex c. nos autem. 41. cum c. ſeq. de conſecra. diſt. 2. & Concil. Flor. in inſtruct. Armen. de hoc Sacramento. Concil. Trid. Seſſ. 13. cap. 1. & cap. 3. can. 1 & 3.

c ex Conci. Trid. Seſſ. 13 cap. 3. in decreto de hoc Sacramento. c. ſpecies. c. cùm frangitur. c. ante benedictionem cum 3. c. ſeqq. de conſecra. diſt. 2. ſimò & ſub qualibet ſpeciei parte ſeparatione facta continetur totus Chriſtus vti declarauit Concil Florent. d. loco. & Trid. d. Seſſ. 13. can. 3. quo & ſecus ſentientibus anathema dicitur.

De materia & forma Euchariſtiæ.

QVARE materia Euchariſtię eſt panis triticeꝰ, & vinum de vite (vt loquitur Concilium Florentinum[d]) cui ante conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet[e]. Et hæc, formâ verborum acce-

d allegato loco.
e ex eodem Concil. Flore. d. loco. & c. 1. de conſecra. diſt. 2.

accedente, in corpus & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantiantur ſiue conuertuntur[f].

f c. nos aūt. 41. c. panis. 55 c corpus. 60. de conſecra. diſt. 2. c. 1. §. vera. ext. de ſumma Trinit. Concil. Florent. d. loco. & Trid. cap. 4.

De Miniſtro huius Sacramenti.

ET ſicut hoc Sacramentum nemo alius conficit quàm Sacerdos[g]: ita nemo alius præter Sacerdotem erogat[h]. Vbi tamen Epiſcopus & Presbyter abſunt, poterit & Diaconus illud conferre[i]. Imò & præſente Presbytero ſi neceſſitas cogat, & iubeatur Diaconus[k]. Religioſi verò abſq; ſpeciali licentia Presbyteri parochialis vel conceſſione S. Pontificis, Clericis aut Laicis hoc Sacramentum adminiſtrare non poſſunt, ſub excommunicatione ipſo facto incurrendâ, cuius abſolutio S. Pontifici reſeruata eſt[l].

g d. §. vera.

h c peruenit. d. diſt. 2.

i c. diaconos 13. diſt. 93.

k c. præſente 18. diſt. 3.

l c. 1. de priuileg. in Clemẽt. Excepti ſunt Patribus Societatis, Minoritis & ſimilibus, qui hac in re priuilegium habent, excepto die Paſchatis; de quibus apud Nauarrum in Manuali, ca. 21. nu. 52.

De vſu huius Sacramenti.

ET licèt olim conſtitutum eſſet, vt quilibet (niſi grauioribus criminibus præpeditus) ter ſaltem in anno, videlicet in feſto Paſchatis, Pentecoſtes & Natalis Domini, Euchariſtiam ſumeret[m]: hodiè tamen eò decurſum eſt, per Concilium generale Lateranenſe vt ſufficiat ſemel tantùm ſingulis annis in Paſchate communicâſſe: hac tamen comminatione additâ, vt ſi quis huic communioni ſe ſubtraxerit, viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceri, & mortuus Chriſtianâ ſepulturâ carere debeat; niſi fortè ex conſilio proprij Sacerdotis rationabili cauſâ ſuadente, communionem in aliud tempus differendam duxerit[n].

m c. etſi. 16. de conſecra. diſt. 2.

n tex. eſt in c. omnis vtriuſq. 12. ext. de pœnit. & remiſſ. Concil. Trid. Seſſ. 13. can. 9. de Sacra. Euchariſt.

An

An quis à perceptione Euchariſtiæ reijci poſsit.

CÆTERVM hîc dubitationis eſt; An Sacerdos, accedentem ad perceptionem huius Sacramenti reijcere poſſit? Et magis eſt non poſſe, etiamſi ſciat Sacerdos eum indignè accedere[o]: niſi crimen eius notorium ſit[p]. Quanquam ex ſententiâ D. Pauli, is, qui manducat indignè, iudicium ſibi mãducet quod nõ diiudicet corpus Domini[q].

o c. Chriſtus 88. 1. q. 1. c. non prohibeat. de cõſecrat. diſt. 2. c. 2. de off. iud. ord. ext.

p c. pro dilectione. 95. d. diſt. 2. D. Thomas in 3. part. q. 80. art. 6.

q 1. ad Corinth. 11.

De Euchariſtia aſſeruanda pro infirmis

NE autem & infirmis hoc Sacramentum deſit, Parocho incumbit; vt Euchariſtiam ſemper paratam habeat pro infirmis, eamq; fideli cuſtodiâ & clauibus aſſeruatam; ne ſacrilegorum manus eò poſſint pertingere[r].

r c. presbyter. de conſecrat. diſt. 2. Concil. Trid. Seſſ. 13. cap. 6 in decreto de hoc Sacra.

De ſumptione vnius ſpeciei, & de oblatione in ſacrificio Miſſæ.

ET quamuis in Eccleſia DEI hactenus receptum & vſurpatum ſit; vt ſacramentum hoc ſub vnâ tantùm panis ſpecie Laicis & Clericis non conficientibus, diſtribuatur[s]: vbi tamen in Sacrificium Deo offerendum eſt à Sacerdotibus, neceſſe eſt vtramq; ſpeciem ſimul coniungi & offerri[t]; adeò vt ſi inchoato Sacrificio morbo præpediatur Sacerdos, alius ipſi Sacerdos ſuccedere debeat, qui cæptum Sacrificium peragat[u].

s Concil. Trid. Seſſ. 21. cap 1. in doctrina de communio. & can. 1.

t c. relatũ. cum c. ſeq. de conſecr. diſt. 2.

u c. nihil contrà. 7. q. 1.

De Sanguine Chriſti è calice effuſo.

DE Sanguine Chriſti è calice per negligentiam effuſo hoc decretum extat Pij Papæ: Si per negligen-

gligentiam aliquid de Sanguine Domini ſtillauerit in terram, linguâ lambetur, & tabulâ radetur: Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradetur & igne conſumetur, & cinis intrà Altare recondetur: & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si ſuper Altare ſtillauerit calix, ſorbeat Miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteum Altaris, & ad aliud ſtilla peruenerit; quatuor diebus pœniteat. Si vſq; ad tertium; nouem diebus pœniteat. Si vſq; ad quartum; viginti diebus peniteat, & linteamina quæ tetigerit ſtilla, tribus vicibus Miniſter abluat calice ſuppoſito, & aqua ablutionis ſumatur, & iuxtà Altare recondatur [x].

[x] tex. eſt in c. ſi per negligentiã. de conſecr. diſt. 2.

DE POENITENTIA.

TITVLVS VI.

QVARTVM Sacramentum eſt Pœnitentia, quo in peccatum lapſi poſt Baptiſmum, Deo reſtituimur & recōciliamur[a]; atq; idcircò ſecūda poſt naufragium tabula appellatur[b].

[a] c. 1. §. vna. in fi. extr. de ſumma Trinit.
[b] c. ſecunda. de pœnit. diſt. 1. Conc. Trid. Seſſ. 14. can. 2. de ſanctiſſ. pœnit. Sacra.

De Materiâ, Formâ, & Miniſtro huius Sacramenti.

CVIVS quaſi Materia ſunt actus pœnitentis; qui in tres diſtinguuntur partes. Quarū prima eſt; cordis contritio; ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt, oris confeſſio; ad quam perti-

„ pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum me-
„ moriam habet, ſuo Sacerdoti confiteatur integra-
„ litèr. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm
„ arbitrium Sacerdotis; quæ quidem præcipuè fit
„ per orationem, ieiunium & eleemoſynam[c].
„ Forma verò huius Sacramenti ſunt verba abſo-
„ lutionis, quæ Sacerdos profert & dicit: *Ego te ab-
ſoluo &c.[d]

c Concil. Flor. d. loco. & Concil. Trid. Seſſ. 14. in doctr. de ſanctiſſ. pœnit. cap. 3. 4. 5. & can 4.

d Concil Flor. d. loco. & Trid. c 3.

„ Miniſter, Sacerdos eſt habens auctoritatem ab-
„ ſoluendi vel ordinariam, vel ex commiſſione Su-
perioris; alioqui ab alio facta abſolutio nullius mo-
menti eſt, inſtar ſententiæ à non ſuo iudice latæ[e].

e Conc. Flor. d. loco & Trid cap. 6. & 7. can. 9. & can. 10. & Seſſ. 23. cap. 15. de reform.

De Caſuum reſeruatione.

NON dubium tamen eſt, quin Summi Pontifices aliiq; Epiſcopi pro data ſibi in ſubditos poteſtate, nonnulla grauiora crimina, præſertim quibus cenſura excommunicationis annexa eſt, ſuo iudicio reſeruare poſſint, à quibus inferiores Sacerdotes abſoluere non poſſunt[f]; niſi in mortis articulo, quo permiſſum eſt, omnibus Sacerdotibus quoslibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere[g].

f Concil. Trid. Seſſ. 14. cap. 7. in doctr. de pœnitentia. Caſus reſeruatos à iure S. Pontifici & Epiſcopis vide apud Nauar. in Manuali cap. 27. nu. 49. cum ſeqq.

g Concil. Trid. d. c. 7. & can. 11. c. 2. de pœn. & remiſſ. in 6.

De vſu & frequentatione huius Sacramenti.

NE autem vſus huius Sacramenti obſoleſcat,
„ prudentèr ſtatutum eſt in Concilio Lateranenſi;
„ vt omnes fideles vtriuſq; ſexus, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, ſemel ſaltem in anno confiteantur[h]. Quod & mos hodiernus tempore Quadrageſimæ confitendi, in vniuerſa Eccleſia

h c. omnis vtriuſq; 12. ext. de pœn. & remiſſ.

rece-

receptus comprobat; quem & ſancta Tridentina Synodus amplectitur & retinendum cenſet[i].

Pœna in Sacerdotem reuelantem peccatum.

Cavere autem debet Sacerdos, qui confeſſionem excepit; ne verbo aut alio quouis modo, « aliquatenus prodat peccatorem, ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirat: Quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio ſibi detectum, præſumpſerit reuelare; non ſolùm à Sacerdotali officio deponi decernitur, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monaſterium detrudi: Ex conſtitutione eiuſdem Concilij Lateranenſis[k].

De publicâ pœnitentiâ & ſolenni.

Si quæ autem peccata publicè admiſſa fuerint, ea rurſus publicâ pœnitentiâ, id eſt, ſatiſfactione expianda ſunt[l]: niſi forte Epiſcopo videatur, vt hæc publica in priuatam pœnitentiam conuertatur[m]. Et hinc duplex genus pœnitentiæ; priuatæ & publicæ; Quæ poſterior nonnunquam ſolemni ritu peragitur, ſi ita dictet delicti grauitas[n], quo caſu ſolemnis pœnitentia dicitur[o].

[i] d. Seſſ. 14. cap. 5. circà fi.

[k] in d. c. omnis vtriuſq. §. vlt.

[l] c. 1. ext. de pœnitent. c. ſed illud. diſt. 45.

[m] Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 8. de reform.

[n] de qua in c. in capite diſt. 50.

[o] c ſiquis poſt. § poteſt. d. diſt. 50. latius Rober. Bellar. tom. 2. controuerſ. de pœn. lib. 1. c. 21.

DE EXTREMA VN- CTIONE.

TITVLVS VII.

QVINTVM Sacramentum, eſt Extrema Vnctío, quod infirmo, de cuius morte timetur tantummodò, exhibetur; Nam & hinc Sacramentum exeuntium appellatur[a].

a Concil. Flor. d. loco. in §. Quintum. iuncto Trident. Seſſ. 14. cap. 3. in doctr. de Sacram. extr. vnct.

De materia huius Sacramenti, miniſtro, formâ.

MATERIA huius Sacramenti, eſt oleum oliuæ per Epiſcopum benedictum[b]. Miniſter verò Presbyter, ſiue is Epiſcopus ſit ſiue alius Sacerdos ab eo ritè ordinatus[c]; qui infirmi oculos, aures, nares, os, manus, pedes & renes, hoc ſacro oleo inungit[d]. Adhibita hac verborum formulâ: *Per iſtam ſanctam vnctionem & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid per viſum, &c.* Et ſimilitèr in aliis membris[e].

b Conc. Flor. et Trid. d. loco. cap. 1.
c Concil. Trid d. loco. cap 3. c. illud diſt. 95.
d Concil. Florent. d. §. Quintum, Honeſtatis tamen ratio poſtulare videtur in fœminis, vt renes non vngatur. Bellarmin. de ext. vnct. cap. 10.
e Conci. Flor. d. §. Quintum.

Religioſi ne hoc Sacramentum conferant.

INTERDICTVM verò Religioſis eſt, ne hoc Sacramentum Clericis aut laicis conferant, abſq; ſpeciali licentia Presbyteri parochialis, ſub excommunicationis pœnâ ipſo facto incurrendâ: cuius & abſolutio S. Pontifici reſeruata eſt[f].

f c. 1. in princip. iuncto §. fin. de priuileg. in Clement.

DE

DE ORDINIS SA-CRAMENTO.

TITVLVS VIII.

De Sacramenti Ordinis Materiâ, Formâ, Miniſtro, Effectu.

SExtvm Sacramentum eſt Ordo; cuius materia eſt illud, per cuius traditionem confertur Ordo; ſicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino & patenæ cum pane, porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem: Subdiaconatus per calicis vacui cum patenâ vacuâ ſuperpoſitâ, traditionem. Et ſimilitèr de aliis per rerum ad Miniſteria ſua pertinentium, aſſignationem. Forma Sacerdotij talis eſt: *Accipe poteſtatem offerendi Sacrificium in Eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Et ſic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latius continetur[a]. Miniſter, eſt Epiſcopus, & interdum Abbas quoad minores Ordines[b]. Effectus, eſt augmentum gratiæ, vt quis efficiatur idoneus ad obeundum Miniſterium Eccleſiaſticum[c]. De numero Ordinum alibi retulimus[d].

a Concil. Flor. in inſtruct. Arme. de hoc Sacra. in §. Sextum. adde quæ dixi s̄. tit. de Ordinib. et gradib. §. 1.

b vide s̄. tit. qui Ordines Eccleſiaſticos.

c Concil. Flor. d. loco.

d s̄. tit. de Ordinib. et gradibus Clericorum.

DE SPONSALI-BVS ET MATRI-MONIIS.

TITVLVS IX.

SEPTIMVM & poſtremum Sacramentum eſt Matrimonium, quo vir & mulier indiuidua vitæ conſuetudine coniunguntur[a]. Cuius materia eſt conſenſus contrahentium: Forma ipſa verba vel alia ſigna conſenſum exprimentia[b]. Sed quia ſponſalia vt plurimum præcedere ſolent Matrimonium; idcircò prius de ſponſalibus diſpiciamus.

Sponſalia quæ & vnde dicta.

SVNT autem Sponſalia, futurarum nuptiarum promiſſio[c]; dicta à ſpondendo, quòd moris fuerit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi vxores futuras. Vnde & ſponſi & ſponſæ appellatio nata eſt[d].

Conſenſum nudum ſufficere in ſponſalibus contrahendis.

RECEPTVM tamen eſt, vt & nudo conſenſu quoquo modo expreſſo ſiue per ſe ſiue per alium ſiue per epiſtolam, ſponſalia rectè contrahantur[e]. Qui conſenſus & eo caſu intercedere intelligitur; vbi parentes nomine filiorum ſiue puberum ſiue impuberum præſentium & non contradicentium, ſponſalia contrahunt[f]; ita vt hoc caſu Regulæ locus ſit: Qui tacet, conſentire videtur[g].

Abſen-

a de quo latius.̄*j. eod. §. Eſt autẽ matrimonium; cum ſequentib.*

b per tex. in c. tua nos. 26. ext. de ſponſalibus, & notat ibid. Panor. Nauarrus in Manuali cap. 22 nu 20. Miniſter. ipſi contrahentes.

c c. noſtrates. 30. q. 5. Floren. IC, in l. 1 ff. De ſponſalib. repromiſſionẽ vocat futurarũ nuptiarũ, quaſi reciprocaſiue mutua promiſſio ſit, quæ hinc inde fit inter ſponſum & ſponſam.

d l. 2. & l. 3. ff. de ſponſal.

e l. ſufficiat. 4. cum l. ſeq. & l. ſi ff. d tit. c. vnico. § fi. de deſponſat. impub. in 6.

f d. § fi & l. in ſponſalibus. 7. l. ſponſalia. 11. cum l. ſeq ff. eod. tit.

g c. qui tacet. de regul. iur. lib. 6.

Abſentem abſenti deſponderi poſſe.

CVI etiam conſequens eſt; abſentem abſenti deſponderi poſſe, dummodò ſcientibus ipſis aut poſtea ratum habentibus[h]. Ratihabitio enim retrotrahitur, & mandato comparatur[i].

[h] *d. l. ſufficit. tum l. ſeq & d. c. unico §. fi.*
[i] *c. ratihabitionem de reg. iur. in 6. & l. fi. C. ad SC. Macedo.*

De ſponſalibus puris & conditionalibus, & eorundem effectu.

SED & ſponſalia purè, & ſub conditione contrahi poſſunt[k]: purè his verbis vel ſimilibus; Ego te accipiam in vxorem; & Ego te in maritum[l]. Sub conditione; hac vel ſimili forma: Ego te in vxorem accipiam, ſi centum donaueris, vel; ſi patri placuerit, & mulier vtroq; caſu aſſentiatur[m]. Et priora quidem ſponſalia perfecta ſunt ab initio, & publicæ honeſtatis iuſtitiam inducunt[n]: poſteriora non item, niſi eueniente conditione[o]: aut niſi poſtea conſenſus de præſenti, aut copula carnalis inter ſponſum & ſponſam ſubſecuta fuerit. Nam his duobus caſibus cenſentur ambo à conditione receſſiſſe, & in Matrimonium conceſſiſſe[p].

[k] *c. vnico. de ſponſal. in 6.*
[l] *c. penult. ext. de ſpõſalib.*
[m] *cap. 3. ca. 5. ext. de condit. appoſ. & d. c. vnico. §. fi. de ſponſalib. in 6.*
[n] *d. c. vnic. circa principiũ. De iuſtitia publicæ honeſtatis vide Tit. de affinib. § in affinitã. cum §§. ſequentib.*
[o] *d. c. vnico. §. fi.*
[p] *d. c. 3. c. 5. c. 6. ext de conditio. appoſ. c. ſi qui. 30 ext. de ſponſal. Adhibita tamẽ moderatione Concil. Trid. de matrimonio clàm non contrahendo. de quo Tit. de clàm cõtrah. matr.*

De ætate contrahentium ſponſalia.

AETAS verò contrahentium ſponſalia, vt minimùm ſeptennis eſſe debet[q], cùm hac ætate, vtpote, ſuperatâ infantia, iudicium aliquod animi prius inſit contrahentibus[r]; Antè contracta ſponſalia nullius momenti ſunt[s].

[q] *c. literas. 4. cum c. ſeq. c. atteſtationes 10. & c. duo pueri. 12 ext. de deſponſ. impub. Niſi malitia ætatis defectum ſuppleat, vt in caſu c. 3. ext. de ſponſalib. de quo latius in gloſſa, & apud Innocentium ibid. & Couarr. in 4. decretal. parte 2. cap. 2.*
[r] *l. ſi infanti 18. in princ. iuncta l. 5. C. de iure delib.*
[s] *d. c. literas cum ſimilib. ante allegat.*

De ſponſalibus duorum infantium, vel alterutrius.

» Qvo ſpectat illud Bonifacij VIII. Si infantes, » *inquit*, ad inuicem, vel vnus maior ſeptennio & al- » ter minor, ſponſalia contraxerint, ipſi vel paren- » tes pro iis; niſi per cohabitationem eorum mutu- » am, ſeu aliâs verbo vel facto ipſorum liquidò appa- » reat, eoſdem in eâdem voluntate factos maiores » ſeptennio perdurare: ſponſalia huiuſmodi, quæ » ab initio nulla erãt, per lapſum dicti temporis mi- » nimè conualeſcunt: & ideo cùm ſint nulla ratione » defectus conſenſus, publicæ honeſtatis iuſtitiam » non inducunt[t].

[t] *tex. eſt in c. vnico. in princ. de deſponſ. impub. lib. 6.*

Effectus ſponſalium.

Vbi autem ſponſalia legitimè contracta ſunt; ea ſtatìm obligatio naſcitur inter ſponſum & ſponſam contrahendi Matrimonij, vt ad contrahendum iudicis auctoritate alter ab altero conſtringi poſſit[u]. Non tamen planè cogi; cùm coactiones » difficiles ſoleant exitus frequentèr habere. Ex re- » ſcripto Lucij III.[x].

[u] *c. de illis. 7. ext. de deſponſ. impub c. ex literis. 10. ext. de ſponſal. Quia graue eſt fidem fallere. l. 1. ff. de conſt. pecun. Intellige autẽ de puris ſpõſalib. aliud in cõditionalib. vt ĩ eo inf. quartus.*

[x] *in c. requiſiuit. 17. ext. de ſponſal.*

Caſus, quibus ſponſalia impunè diſſoluuntur; & primùm per mutuum diſſenſum.

Svnt tamen caſus, quibus impunè à ſponſalibus diſceditur; Quorum primus eſt, ſi id mutuo conſenſu fiat ſponſi & ſponſæ; ſicut Innocentius III. reſcripſit Epiſcopo Exonenſi, cuius hæc ver- » ba ſunt: Præterea hi, qui de Matrimonio contra- » hendo purè & ſine omni conditione fidem dede-

runt,

runt, commonendi ſunt & modis omnibus inducendi, vt præſtitam fidem obſeruent: Si autem ſe ad inuicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, vt talem ſcilicet ducat, quam odio habet, videtur quod ad inſtar eorum, qui Societatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſteà eandem ſibi remittunt, hoc poſſit in patientia tolerari[y].

De ſponſalibus impuberum, quando diſſenſu ſoluantur.

IDQVE in ſponſalibus inter puberes contractis. Cæterùm ſi vterq; impubes ſit, vel alter eorũ; ſponſalia vtriuſq; diſſenſu non ſoluuntur; ſed tum demum, vbi puberes facti ſunt: hac enim ſpecie, vel ſolo ipſius diſſenſu, qui pubes factus eſt, ſponſalia diſtrahuntur, non expectato altero ſiũe pubere ſiue impubere[z]. Niſi fortè ſponſalia iureiurando confirmata eſſent; quo caſu & alterius diſſenſum requirerent[a].

Sponſalia diſſolui ob diſceſſum alterius.

ALTER caſus eſt diſſoluendi ſponſalia; ſi ſponſus imprudẽte ſponsâ, in remotiores partes ſe contulerit[b]. Cùm enim eo ipſo ſponſus videatur ex parte ſuâ renunciâſſe ſponſalibus; vtriq; & ſponſæ eadem poteſtas renunciandi facta intelligitur[c].

Sponſalia ſolui ob lapſum temporis appoſiti.

TERTIVS eſt, ſi tempus contrahendi matrimonij conuentum inter ſponſum & ſponſam, elapſum ſit[d]. Siquidem hoc tempus cum reſtringendæ obligationis causâ adiectum ſit, vltrà pro-

y tex. eſt in c. 2. ext. de ſponſal. et explicat Couarruuias in 4. decretal. in 1. parte. cap. 5.

z c. de illis. 7. cum cã ſeq. ext. de deſponſ. impub.

a per tex. in c. ex literis. 10. ext. de ſpõſalib. adde Couarru. de cap. 5. §. 2.

b c. de illis. 5. ext de ſponſalib.

c arg. §. in iis autem animalibus. Inſtit. de rer. diuiſ.

d c. ſicut. 22. ext. de ſponſalib.

tendi non debet contrà mentem contrahentium[e].

e l nõ omnĩ. ff. ſi cert. petat. l. fi. C. de non nu. pecun.

Item, ſolui ob defectum conditionis.

QVARTVS. Si conditio ſponſalibus adiecta; puta, ſi decem dederis, vel, ſi pater cõſenſerit, impleta non ſit[f]. Quæ enim ſub conditione promittuntur, non antè pariunt obligationem, quàm ſi conditio extiterit[g].

f c. 3. ext. de condit. appoſ.

g §. ex conditionali. Inſt. de verb. oblig. l. cedere diem. 213. de verb. ſignif. ff.

Item ob profeßionem Religionis.

QVINTVS caſus eſt, ſi ab vtroque vel ab altero ſponſorum, profeſſio Religionis emiſſa fuerit. Si enim Matrimonium nondum conſummatum per copulam, Religionis ingreſſu dirimitur[h]; multo magis ſponſalia[i].

h c. 2. c. ex publico. 7. c. ex parte. 9. ext. de cõuerſ. coniug.

i facit l. oratio. 16. ff. de ſponſal.

Item ob ſuſceptionem ſacri Ordinis.

SEXTVS eſt: Si ſponſus ſacrum Ordinem, ſaltem Subdiaconatum receperit. Idque hanc rationem habet; quod ſacer ordo planè obſit matrimonio contrahendo[k]: vnde neceſſe eſt, ſponſalia in caduci cauſam incidant[l].

k c. 1. c. 2. ext. Qui clerici vel vouent. c. 1. ext. de cler. coniug. c. vnico. de conſang. & affin. in Clement.

l arg. d. l. oratio.

Per ſubſequens matrimonium diſſolui ſponſalia.

SEPTIMVS eſt: Si matrimonium cum alio tertio contrahatur; adeò licet ſponſalia iurata ſint, propter fortius vinculum, quod matrimonio ineſt[m].

m c. ſicut. 22. & c. ſi inter. 31. ext. de ſponſalibus.

Item per ſubſequentem fornicationem, lepram, &c.

OCTAVVS eſt: Si alter fornicationem admiſe-

miſerit, vel in lepram ſiue paralyſin inciderit, vel oculos ſiue naſum amiſerit, aut aliud quid turpius in ſe contraxerit. Nam & ex his cauſis à ſponſalibus licèt iuratis, diſcedi poteſt [n]. Quippè in ſponſalibus hæc conditio tacitè continetur: Si res in eodem ſtatu permanſerit [o].

n per tex. in c. quemadmodum. 25. ext. de iureiur. in c. fi. ext. de coniug. lepr.

o d c. quemadmodum.

Item propter affinitatem ſubſequentem.

NONVS caſus eſt: Si affinitas inter ſponſum & ſponſam interuenerit: veluti, per concubitum ſponſi cum matre vel cum ſorore ipſius ſponſæ. Cum enim proptèr affinitatem Matrimonium impediatur contrahi, fruſtrà cõtenditur de ſponſalibus [p].

p c. fraternitati. 7. cum 2. cc. ſeqq. ext. de eo qui cognouit conſang. vx. iuncto §. atq; hæc. cum 2 §§. ſeqq. J. de affinib. Atq; hi caſus expediti iuris ſunt. Sunt qui regulam generalem diſſoluendi ſponſalia hanc adiiciunt: Toties ſponſalia diſtrahi poſſunt, quoties tale quid euenerit, quod ſi præceßiſſet, non fuiſſent contracta ſponſalia. Neque hæc regula ratione caret: Cùm in generali ſiue ſimplici obligatione non contineantur ea, de quibus veriſimilitèr cogitatum non eſt, ex mente D. Thomæ in lib. 4. ſentent diſt. 27. quem refert Nauarrus in Manuali cap. 22. num. 27. circà fi. & Syluester in verbo, ſponſalia. num. 10. & probat l. obligatione generali. lib. 6. ff. de pignorib. l. 1. C. quæ res pig. oblig. poſſ. l. ſi libertus. 30. ff. de oper. lib. c. veniens 16. ext. de iureiur. Quæ tamen regula præcipuè ad conſcientiæ forum pertinet.

De duplici genere ſponſaliorum.

CÆTERVM hìc meminiſſe oportet; quæ hactenus dicta ſunt, pertinere ad ſponſalia propriè dicta, quæ de futuro appellamus, id eſt, in futurum tempus Matrimonij contrahendi concepta: non autem ad ſponſalia de præſenti, *vt loquuntur Doctores, ſubaudi* conſenſu coniugali contracta, quæ verum Matrimonium ſunt, licèt nondum conſumatum per concubitum [q]. Sed de Matrimonio conſequentèr videamus.

q horum ſponſaliorũ fit mentio in c. ſicut. 22. in c. ſi inter. 31. cum c. ſeq. extr. de ſponſalib. in c. 4. ext. de ſponſa duor. in c. qui deſponſatam. 27. q. 2.

Definitio Matrimonij.

» Eſt autem Matrimonium maris & fœminæ » coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem re- » tinens[r]. Atq; hæc coniunctio non tam corporum eſt, quàm animorum: Siquidem nuptias non concubitus ſed conſenſus facit[s]. Vnde nec dirimitur Matrimonium ſolo conſenſu contractum, per aliud ſubſequens cum aliâ Matrimonium, licèt carnis copulâ conſummatum[t].

r c. illud. 11. ext. de præſumptio. Eadē ferè definitio à Iuſtiniano prodita eſt in Inſtitut. de patria poteſt. in princ.

s c. ſufficiat. 27. q. 2. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. c. cùm locum. 14. c. tuæ 25. ext. de ſpōſal.

t c. 3. c. fi. ext. de ſponſa duor.

Conſuetudo indiuidua quæ in Matrimonio.

Indiuiduam vitæ conſuetudinem non eā intelligimus, quæ re ipsâ indiuidua & perpetua eſt; ſed quoad mentem contrahentium (cùm Matrimonium ad tempus contrahi non poſſit[u].) Siquidem conſtat hanc vitæ conſuetudinem, ex poſt facto præter mentem contrahentium multis ex cauſis interrumpi & diſſolui poſſe; vt puta, propter adulterium & ſæuitiam alterius coniugum; item, propter ingreſſum Religionis &c. vt infrà latius explicabitur[x].

u c. fi. ext. de conditio. appoſ. in verbo, vel donec inueniam.

x ſub tit. de diuortiis.

De varia inſcriptione Matrimonij.

Porro indiuidua hæc maris & fœminæ conſuetudo; quandoq; Matrimonij, quandoq; Coniugij, interdum Nuptiarum ſiue Connubij nomine inſcribitur: Matrimonij propter matrem, cuius præcipuum munus verſatur in procreandâ & educandâ prole[y]. Coniugij; quòd per eam vir & mulier, vno quaſi iugo adſtringantur[z]. Nuptiarum; quòd puellæ, vt Auguſtinus teſtis eſt, in Matrimonium

y c. 2. ext. de conuerſ. coniug.

z c. cùm initiatur. 27. q. 2.

nium ductæ, olim pudoris gratiâ obnubebantur[a]. Quo & ſignificabatur, viris eas obedientes ſubiectasq́; eſſe oportere[b].

Nuptiarum nomine interdum accipi ſolennitates Matrimonij.

INTERDVM Nuptiarum nomen aliò trahitur; videlicet, ad denotandam illam ſolemnitatem & hilaritatem, quæ Matrimonij celebrandi cauſa adhiberi ſolet: Quâ ſignificatione loquũtur ſacri Canones, cùm certis temporibus Nuptias prohibent[c]. Alioqui Nuptiæ pro contractu matrimoniali ſumptæ, nunquam interdictæ ſunt, ne quidem Quadrageſimali tempore[d].

a c. nec illud. 30 q 5.
b c. fœminæ. 30. q. 5. Catechiſ. Rom. de Sacra. matrimo. nu. 2.
c in c. Capellanus. 4. ext. de feriis. c. non oportet. cum 3. cc. ſeqq. 33. q. 4. Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 10. de reform. matr. vbi nouiſſimè Conc. Trid. prohibet nuptias celebrari ab Aduentu Domini vſq; in diē Epiphaniæ; & à feria 4. Cinerum vſq; in octauam Paſchatis incluſiuè.
d d. c. Capellanus. vbi vide Panor. & alios.

QVÆ IN CONTRAHENDO MATRIMONIO SPECTANDA.

TITVLVS X.

IN Matrimonio contrahendo tria hæc neceſſariò ſpectantur; perſonæ, ætas & conſenſus contrahentium

De perſonis contrahentium.

IN perſonis hæc Regula obſeruatur; quòd omnes ad contrahendum Matrimonium admittantur, quibus à iure non eſt interdictum; Quippe edicti prohibitorij eſt Matrimonium[a]. Quibus autem interdictum ſit, ſequentibus titulis explicabitur.

a tex. eſt in c. cùm apud. 23. ext. de ſponſal.

O 3 De

De ætate contrahentium.

Qvoad ætatem contrahentium: ea quidem ex annorum numero iuxtà præſcriptum iuris Ciuilis ęſtimari ſolet[b], videlicet, in maſculo decimoquarto anno, in fœminâ duodecimo: ſed rectius ſacri Canones eam metiuntur ex pubertate, id eſt, ex vigore naturali, quo quis generare poteſt; adeò quòd hic vigor prædictum annorũ numerum nonnunquam anteuertat[c]. Et hoc cùm accidit, dicitur malitia ſiue prudentia ſupplere ætatem, ſcilicet, iuris ciuilis[d].

b Tit. Inſtitut. de nuptiis. in princ. iuncto tit. Inſtit. Quib. mod. tut. finit. & c. 3. ext. de deſponſatio. impub.

c d. c. 3. c. 8. c. 9. c. fin. ext. de deſponſ. impub. c. fi. ext de eo qui cognouit conſang.

d d. c. 9. & fi. c. vnic. §. 1. de deſponſ. impub. in 6.

De contractu impuberum.

Vnde ſi pubes & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatem malitia non ſupplet, verbis cõſenſum matrimonialem exprimentibus, contraxerint; nullum inter eos erit Matrimonium; Vſq; adeò, vt ne quidem pubertate adueniente Matrimonium conualeſcat; niſi per carnis copulam ſubſecutam, vel aliquem modum alium cõtrahentes eoſdem cum eiuſdem perſeuerantia voluntatis, ad pubertatis tempora perueniſſe conſtiterit euidentèr[e]. Licet alioqui illud Matrimonium ita perperàm contractum, iuris interpretatione reſoluatur in ſponſalia de futuro[f], vt eo ſaltem modo contractus valeat, quo valere poteſt[g].

e tex in d. c. vnico. §. 1. c. à nobis. 8. c. atteſtationes. 10. & c. fi. ext. de deſponſ. impub.

f d. c. 10. & c. fi & d. §. 1. Intelligendo tamen dummodo contrahentes ſeptenniũ impleuerint c. ad diſſoluendum 13. ext. de deſponſ. impub. iuxta ea, quæ diximus tit. prox. in §. ætas. » » »

g arg. l. ſi tam anguſti 13 ff. de ſeruitutib.

Caſus ſingularis, quo inter impuberes Matrimonium permittitur.

Sane vnus caſus eſt, quo inter impuberes Matrimonium toleratur, ex conſtitutione Nicolai Papæ:

Papæ: Diſtrictius, *inquit*, inhibemus, ne aliqui quorum vterq; vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur: Niſi forte aliqua vrgentiſſimâ neceſſitate interueniente, vtpote pro bono pacis, talis coniunctio toleretur[h].

De conſenſu contrahentium Matrimonium.

IAM quod attinet ad conſenſum contrahentium; is planè in Matrimonio contrahendo neceſſarius eſt[i]; adeoq; liber ab omni metu[k]: cùm coactæ Nuptiæ difficilem ſolent habere exitum[l]. Intelligimus autem metum, qui iuſtus eſt, hoc eſt, qui in conſtantem virum cadit[m]. Cuiuſmodi eſt metus mortis, verberum, ſeruitutis[n], vinculorũ[o]; ſtupri[p]. Neq; intereſt contrahens ſuâ culpâ, an alienâ in hunc metum inciderit; veluti in eo, qui in ſtupro deprehenſus cum puellâ ſtricto pugione adigitur, vt cum eâdem in Matrimonium conueniat[q].

h *tex. eſt in c. 2. ext. de deſponſ. impub.*

i *c. tua nos. 26. in fi. ext. d. ſponſal. c. ſufficiat, 27. q. 2.*

k *c. cùm locum. 14. ext. de ſponſalib. l. ſi pater. 22. ff. de ritu nup.*

l *d. c. cùm locum. c. requiſiuit. 17. in fi. ext. de ſponſalib.*

m *c. veniens. 15. c. conſultationi. 28. ext. de ſponſal.*

n *l. 3. §. fi. cum ll. ſeqq. ff. de eo quod met. cauſ. c. penult. ext. eod. tit.*

o *l. penult. §. ſi iuſto. d. tit.*

p *l. iſti quidem. 8. § quod ſi dederit. ff. eod. tit*

q *c. veniens. 15. iuncto c. cùm locum. 14. ext. de ſponſal. l. nec timorem. 7. § 1. cum l. ſeq. ff. de eo quod met. cauſ.*

Vanus timor Matrimonio nihil obeſt.

CÆTERVM vani metus nulla excuſatio eſt[r]: qualis eſt & metus reuerentialis, quo filius vel filia ob reuerentiam parentum nullis verberibus aut alio iuſto metu adacta in Matrimonium oblatum conſentit[s].

r *l. vani timorũ. 184. ff. de reg. iur. l. metũ 9. ff. de eo quod met. cauſ.*

s *l. ſi pater. 22. ff. de ritu nup.*

Purgatur iuſtus metus duobus modis.

A iuſto tamen metu receſſum videbitur, ſi metum paſſus paſſaue, ſponte alteri contrahentium cohabitauerit[t]: aut corpus illi ſuum commiſcuerit:

t *c. ad id. 21. ext. de ſponſalib.*

rit[u]: Conualeſcit enim huiuſmodi Matrimonium nouo ſuccedente conſenſu libero, ſaltem tacito[x].

u c. 2 ext. de eo qui dux. in vxor.

x iam dd. iuribus. facit tex. in l. 1. C. De his quæ vi metuſuè. coniunge decretum Concil. Trid. de quo j. de clandeſtino matrimo. quo huiuſmodi præſumpta matrimonia abrogata ſunt.

Sufficit quocunq; modo ex primi conſenſum liberum.

NIHIL verò intereſt; conſenſus in Matrimonio verbis an nutu, an alio indicio à contrahentibus exprimatur[y]. Nam & per procuratorem Matrimonium iniri poſſe placuit; dum tamen ad id ſpecialitèr conſtitutus, neq; medio tempore reuocatus fuerit[z].

y c. cùm apud. 23. c. tuæ fraternitati. 25. et ibid. Panor. et alij ext. de ſpōſalib. c. ſufficiat. 27. q. 2. iuncta l. 2. ff. de actio. & oblig.

z c. fi. de procuratoribus lib. 6.

Matrimonium purè, & ſub conditione contrahitur

PLANE, & purè & ſub conditione hic conſenſus interponi poteſt. Purè: veluti, Accipio te in vxorem; & ipſa mulier conſentiat: Sub conditione: Accipio te in vxorem, ſi patri placuerit; vel ſi centum dederis. Et purè contractum Matrimonium, ſtatìm effectum ſuum ſortitur: alterū ex euentu conditionis pendet[a].

a c. ſuper eo. 5. cum c. ſeq. ext. de cōditio. appoſ. iuncto §. ex conditionali. Inſt. de verb. oblig.

Qualis conditio adiici poſſit contractui matrimoniali.

CONDITIONEM autem honeſtam & poſſibilē intelligimus. Si qua enim turpis vel impoſſibilis conditio contractui Matrimonij adiecta fuerit, vt puta, ſi hominem interfeceris, ſi cœlum digito tetigeris; ea pro non adiectâ habetur, in fauorem Matrimonij[b]; niſi conditio repugnet naturæ Matrimonij; quales ſunt, ſi generationem prolis euites,

b c. 1. c. fi. ext. de condit. appoſ.

tes, vel donec inueniam aliam honore vel faculta- "
tibus ditiorem, aut ſi pro queſtu adulterandam te "
tradas. Nam harum adiectione etiam vnius, con- "
tractus matrimonialis vitiatur, nulliuſq; momenti eſt [c]; eò quod hæ conditiones pugnent cum tribus bonis, vt appellant, ſubſtantialibus Matrimonij; quæ ſunt proles, fides & Sacramentum [d].

c d. c. fi. in princ. c. ſoles. cum c. ſeq. 32. q. 2.

d c. omne. 27. q. 2. iuncto d. c. ſolet. cum c. ſeq. Quâ ratione vitiabitur matrimonium et ſi conditio honeſta contrà ſubſtantiã matrimonij adiecta fuerit: veluti, ſi dictum ſit, contraho tecum, ſi mecum viuas in perpetua caſtitate & continentia. De his Did. Couarru. in 4. ext. in part. 2. cap. 3. §. 1.

Conſenſus parentum an neceſſarius ſit.

DE conſenſu parẽtum vulgo quæſitur, an is omiſſus à filiofamiliâs infirmet contractum Matrimonij? Sed magis eſt, eum non infirmare [e]; cùm ſolo contrahentium conſenſu, Matrimonium conſtet. Idem namq; videre eſt & in Matrimonio ſerui, repugnante & inuito domino inito, quod nihilominus verum Matrimonium eſt, auctoritate SS. Canonum [f].

e per tex. in c. penult. ext. de raptor. in c. per tuas. 6. ext. de condit. appoſ. Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. in princ. de reforma. matri. & declaratio Carolina in Comitiis Auguſtanis Anno 1548 tit. de Sacra. matri circà fi.

f c. 1. ext. de coniug. ſeruorum: Nec obſtat, tex. in c. aliter. 30. q. 5. quia ſeipſum explicat in fin. ibi, niſi voluntas propria, &c. adde c. noſtrates. ead. q. 5.

Matrimonium impediri propter errorem perſonæ & ſtatus: ſecus de aliis qualitatibus.

ILLVD quoq; animaduertendum eſt in conſenſu matrimoniali; vt & is in certam perſonam conferatur: Nam ſi quis errore ductus contrahat cum Mæuiâ quam Titiam arbitratur; nihil efficit [g]: cùm nihil tam cõtrarium conſenſui ſit, quàm error [h]. Idem eſt, & ſi quis circa ſtatum perſonæ errauerit, putans ſe contrahere cum liberâ, quæ reuerâ ancilla eſt [i]. Quauis diuerſum ſit, ſi in nobili-

g 29. q. 1.

h l. ſi per errorem. 15. ff de iuriſdict. om. iud.

i c. 2. c. fi. ext. de coniug. ſeruor. & d. q. 1.

bilitate, virginitate, diuitiis aut in ſimili qualitate erratum fuerit. Nam in his error nihil officit contractui matrimoniali[k].

[k] d. q. 1. Henr. Boich. ad c. propoſuit. ext. de cõiug. ſeruor. latè Couarru. in 4. ext. in 2. parte. cap. 3. §. 7. Et ĩ eo ratio diuerſitatis eſt, quod non impediatur liber uſus matrimonij: ſecus in aliis.

QVI PROHIBENTVR MATRIMONIVM CONTRAHERE.

TITVLVS XI.

De duplici genere eorum, qui impediuntur contrahere Matrimonium.

NON tamen omnibus licet contrahere Matrimonium: Quidã enim adeò prohibentur; quòd Matrimonium per eos contractum inane prorſus & irritum ſit. Quidam prohibentur quidem, ſed tamen valet ab iis contractum Matrimonium, ita permittentibus ſacris Canonibus; adeò quòd nefas ſit Matrimonium diſſolui. Prioris generis ſunt Cognati, Affines, Religionem profeſſi, in ſacro ordine cõſtituti, impotentes, infideles, homicidæ, adulteri, coniugati, clàm contrahentes Matrimonium. Poſterioris generis ſunt ſimplici caſtitatis voto adſtricti, hæretici, inceſtuoſi, & nonnulli alij. De quibus omnibus ſeparatìm & ex ordine diſſeremus.

DE

DE COGNATIS.

TITVLVS XII.

Cognati vnde dicantur.

COGNATI dicũtur, qui ex vno nati ſunt: aut, vt Labeoni videtur, qui vnum quaſi naſcendi initium commune habent[a]; vel verè, vt in conſanguineis, vel ficte ſiue iuris interpretatione, vt in adoptatis & coniunctis ſpirituali cognatione[b].

Cognatio triplex.

QVARE cognatio triplex eſt; Vna naturalis: altera legalis: tertia ſpiritualis.

Naturalis cognatio inter quos eſt.

NATVRALIS cognatio inter eos eſt, qui ex communi parente deſcendunt, qui & Conſanguinei dicuntur, quaſi vno ſanguine coniuncti[c]. Quo numero cenſentur non tantùm ex legitimo Matrimonio, ſed & ex illicito concubitu nati[d].

Cognationis naturalis triplex Ordo.

ATQVE horum cognatorũ triplex Ordo eſt; aut enim ſunt aſcendentes, vt parentes; aut deſcendẽtes, vt liberi; aut ex latere ſiue ex tranſuerſo venientes, vt fratres, ſorores liberiq́; eorum, patruus, amita, auunculus, matertera, patruus magnus, amita magna, id eſt, aui frater & ſoror, auunculus magnus, matertera magna, id eſt, auiæ frater & ſoror[e].

a l. 1. ff. vnde cognati.

b de quib. in ſ. penult. & vlt. ȷ. eod. hoc tit.

c de quibus tit. ext. de conſang. & affin. et 25. q. 1. cum qq. ſeqq. Non ideò tamen oẽs homines inter ſe cognati ſunt, quòd communẽ parentem habeant Adamum: quia is parens nimis longè petitus eſt, & nihil facit ad matrimonium, in quo de propinquo parente quæritur.

d c. per tuas. ext. de probatio. l. 2. ff. vnde cognati.

e de his & aliis latius ſub tit. Inſtit. de grad. cognatio. in l. 1. cum ll. ſeqq. ff. de grad. affin.

Inter aſcendentes & deſcendentes perpetua Matrimonij prohibitio eſt.

E T quidem inter aſcendentes & deſcendentes perpetua ſiue in infinitum Matrimonij prohibitio eſt, ex iure gentium, teſte Paulo I C.[f].

f in l. fi. ff. de ritu nup. iuncta l. nuptiæ. 53. ff. eod. tit. Panorm. ad c. non debet. nu. 8. ext. de conſang. & affin. Agunt igitur contrà ius gentium, qui contrarium aſſerunt, & ad quartū tantum gradū hanc prohibitionem conſtringunt.

Inter tranſuerſales prohibitio quo ſe extendat.

I N T E R tranſuerſales verò ſiue ex latere venientes, olim quidem prohibitio Matrimonij ſeptimo gradu circumſcripta erat[g]. Sed hodiè ex conſtitutione Innocentij III. in Generali Concilio Lateranenſi redacta eſt ad quartum conſanguinitatis gradum[h]. Quare qui quinto gradu ex tranſuerſo à ſe inuicem diſtant, hodiè in Matrimonium rectè conueniunt[i]: Similitèr & illi, quorum vnus quinto, alter quarto vel tertio vel proximiore à communi ſtipite diſtant; cùm is, qui remotiori gradu eſt, proximiorem ad ſe trahat fauore Matrimonij[k].

g c. de conſanguinitate. c. nulli. 35. q. 3.

h c. non debet. 8. ext. de conſang. & affin. c. cùm inhibitio. 3. ext. de clandeſt. deſponſ. Intellige, vt et ſi quartus gradus eâdem prohibitione cōtineatur; vt ex ſequētib. patet.

i ex d. c. non debet.

k c. fi. ext. de conſang. & affin.

Quid gradus.

G R A D V S autem dicti ſunt, à ſimilitudine ſcalarum locorumq́ꝫ procliuium, quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum, id eſt, cum qui quaſi ex eo naſcitur, traſeamus[l].

l ita Paulus IC. in l. Iuriſconſultus. 10. §. gradus. ff. de grad. affin.

Graduum ſubductio.

I T A Q V E ex aſcendentibus ſurſum verſus, primum gradum occupāt pater & mater, ſecundum auus & auia, tertium proauus, proauia; & ſic deinceps. Ex deſcendentibus deorſum verſus, primum gradum

gradum faciunt filius & filia, ſecundum nepos & neptis, tertium pronepos & proneptis; & ita ſubſequentèr[m]. Ex Collateralibus verò ſiue tranſuerſalibus primum gradum conſtituunt, frater & ſoror, ſecundum ex his filius & filia, tertium nepos & neptis, quartum pronepos & proneptis[n]. Et inter hos ſolos hodiè Matrimonium prohibitum eſt[o].

m vt videre eſt ſub tit. Inſtit. de grad. cogna. in d. l. 1. & in l. iuriſconſultus. 10. ff. de gradib. affin. in c. primo gradu. 35. q. 5.

n c. ad ſedem. c. parentelæ. 35. q. 5. Aliter quidem enumerat ius ciuile tranſuerſalium gradus, & fratrem ac ſororem conſtituit in ſecundo gradu; verùm id propter ſucceſſionem hæreditariam, cuius ius ciuile præcipuè rationem habet, non matrimonij; ac proinde inter duorum fratrum vel ſororum, vel fratru & ſororis liberos matrimonium permittit. §. duorum. Inſtitu. de nupt. l. 3. ff. de ritu nup. ſed perperàm, refragante iuris canonici diſpoſitione. in d. c. non debet. ext. de conſang. & affin. & alibi.

o d. c. non debet. ext. de conſang.

Subductio graduum in collateralibus quomodo ineunda.

AD cognoſcendum autem, quoto gradu collateralis vel tranſuerſalis vnus ab altero diſtet, antè omnia inueſtigandũ eſt, in quem tanquam cõmunem ſtipitem vterq; concurrat; quo reperto incipiatur ſurſum verſus ab vtroq;, ſi æqualis ſint gradus; ſin minus, ab vlteriori: (nam vlterior proximiorem ſtipiti ad ſe retrahit in fauorem Matrimonij[p]) Deinde ab hoc gradu, tranſitus fiat in proximum gradum, & ſic conſequentèr aſcendendo per ſingulos gradus, proximum ſemper numerando, donec ad communem parentem deueniatur: qui tamen parens gradum non efficit, ſed ipſius filius & filia primum gradum conſtituunt: & ex his filius & filia ſecundum gradum; donec ita per ſingulos gradus deſcendendo, redeatur ad eos, de quorum coniunctione agitur[q].

p vt s. eod. §. inter. in fi. dictum eſt.

q hanc ſubducẽdi formulam tradit tex. in d. l. iuriſconſultus. §. ſunt & ex lateribus. Et res ipſa dictat. Neq; diſſentit arbor cõſanguinitatis, quæ corpori Canonico aſſuta eſt, quæ ad hanc normam explicanda eſt, quantum aſſequor.

De cognatione ſpirituali.

COGNATIO ſpiritualis ex eo dicta eſt, quòd contrahatur ratione Sacramentorum, quæ ſpiritualia ſunt: non quidem omnium, ſed duntaxat Baptiſmi & Confirmationis[r]. Etenim per Baptiſmum ſpiritualitèr renaſcimur, & per Confirmationem perfectiores reddimur Chriſtiani[s]. Vtigitur per naturalem natiuitatem naturalis cognatio naſcitur[t]: ita per ſpiritualem cognatio ſpiritualis[u].

r c. vlt. hoc tit. lib 6.
s c 1. c. 2. de conſecr. diſt. 5.
t de qua iam antè egimus.
u de quâ ext. & in 6. de cogna. ſpirit. & in l. ſiquis alumnã. 26. C. de nuptiis. Cuius & Origenes mentionem facit in epiſt. D. Pauli ad Roman. 16. cap.

Cognatio ſpiritualis, inter quos contrahitur.

CONTRAHITVR verò hæc cognatio, iure
» decretalium nedum inter baptizatum, & illum,
» qui eum ſuſcepit de Baptiſmo, ac inter eundem
» baptizatum & ſuſcipientis filios & vxorem antè
» ſuſceptionem carnalitèr cognitam ab eodem;
» imò etiam inter ſuſcipientem, patremq́; baptizati
» & matrem[x]. Eiſdem modis & ex Confirmatione[y]. Vtraq; & ex Baptiſmo & ex Confirmatione, Matrimonium non ſolùm impedit cõtrahendum, verum etiam poſt contractum dirimit[z].

x tex. eſt in c. 1. de cogna. ſpirit. in 6. adde c. 3. 4. 6 & 8 ext. eod. tit.
y d. c 1. § fi.
z iam alleg. iuribus.

Correctio Concilij Tridentini in cognatione ſpirituali.

VERVM Concilium Tridentinum hanc co-
» gnationem ſpiritualem nõ nihil reſtrinxit: ſtatuit
» enim, vt vnus tantùm ſiue vir ſiue mulier iuxta ſa-
» crorum Canonum inſtituta, vel ad ſummum vnus
» & vna baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant; inter
» quos ac baptizatum ipſum, & illius patrem & ma-
» trem, nec non inter baptizantem & baptizatum,

bapti-

baptizatiq́; patrem ac matrem tantùm ſpiritualis cognatio contrahatur. *Et paucis interiectis.* Ea quoque cognatio, *inquit*, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusq́; patrem & matrem ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimentis omninò ſublatis [a].

a tex. eſt Concil. Trid. ſeſſ. 24 c. 2. de reform. matr. vbi latius. adde extrauag. Py V. cum illius vicem. editã anno 1560.

De cognatione legali.

COGNATIO legalis ex eo appellationem ſortita eſt, quòd à legibus ciuilibus primùm omnium inuenta & inducta ſit [b]: deinde probata & recepta à ſacris Canonibus [c]. Si qua enim per adoptionem mihi ſoror eſſe cœperit, quandiu durat adoptio, inter me & ipſam nuptiæ conſiſtere non poſſunt [d]. Neq; enim honeſtas patitur (cuius & in contrahendis nuptiis habetur ratio [e]) vt quis cùm ſorore licèt adoptiuâ, in Matrimonium coëat.

b §. ſed ſi qua Inſtit. de nupt. l. per adoptionẽ. 17 ff. de ritu nup.

c vt in c. vnico. ext. de cognat legali. Vide c. 1. 30. q 3. & Couarr. in 4 ext. in 2 parte c 6 § 5.

d tex eſt in d. c. vnico.

e l. ſemper in coniunctionibus. 42. ff. de ritu nup.

DE AFFINIBVS.

TITVLVS XIII.

Affines qui.

AFFINES ſunt viri & vxoris cognati; dicti ex eo, quòd duæ cognationes, quæ diuerſæ inter ſe ſunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit [a]: non quòd cognati viri & vxoris inter ſe affines ſint, ſed quòd cognati viri fiant affines vxori, & è contrà, cognati vxoris fiant affines viro; vt verbi gra-

a l. 4. §. affines ff. de gradib. affin.

bi gratiâ: Titius affinis eſt cognatis vxoris ſuæ; & è diuerſo, vxor eſt affinis cognatis Titij. Ad cæteros enim affinitas non porrigitur[h]. Vt hinc pater & filius cum matre & filiâ, item duo fratres cum duabus ſororibus, auunculus & nepos cum duabus ſororibus, & ſic de cæteris conſanguineis diuerſarum cognationum inter ſe; canonicè coniungantur, non autem ipſe vir cum cognatis mulieris, neque ipſa mulier cum cognatis viri ſui[c].

b *c. quod ſuper. 5. ext. de conſang. & affin.*

c *d. c. quod ſuper.*

Affinitatem contrahi etiam ex illicito concubitu.

NON minùs hæc affinitas contrahitur iuxtà præſcriptum ſacrorum Canonum, ex illicito concubitu[d]: adeò vt ſiquis priuignam vel aliam ex cognatis vxoris ſuę cognouerit, nec debitum poſſit petere ab vxore, vtpote iam affine nec eâ mortuâ, cognitam in vxorem ducere[e].

d *quia affinitatis cauſa, eſt vnitas carnis per copulam. c. nullum in vtroque. c. æqualitèr cum 2. et ſeqq. 35. q. 3. c. 1. ext. de conſang. & affin. quæ vnitas nõ minus contingit in illicito concubitu. c. in eo. 32. q. 4. 1. ad Corinth. 6. Vbi tamen nulla adhuc copula inter maritum & vxorem interceſſit, nulla quidem propriè affinitas dicitur, ſed nihilominus ſubeſt impedimentum publicæ honeſtatis. c. ſiquis vxorem cum c. ſeq. 27. q. 2. extrauag. Pij V. ſuper impedimento publicæ honeſt. edita anno 1564.* e *c. 1. ext. de eo qui cognouit conſang. c. quædam cum fratrecum et ſeqq. 32. q. 7.*

Prohibitio matrimonij inter affines quouſque ſe extendat.

ERAT & olim hoc impedimentum matrimonij, quod ex affinitate exurgit, ad ſeptimum vſque gradum[f]: Sed hodiè inſtar conſanguinitatis, redactum eſt ad quartum gradum incluſiuè[g]. Cùm enim per mutuam corporum cõmunicationem, vir & mulier vna caro fiant[h]; ratio poſtulat, vt alter ab alterius conſanguineis æquè vt à propriis abſtineat[i].

f *c. nullum in vtroque. c. æqualitèr. c. ſanè. cum c. ſeq. 35. q. 3.*

g *c. non debet 8. §. prohibitio. ext. de cõſang. & affin.*

h *d. c. nullum in vtroque c. ſanè et d. c. in eo.*

i *c. 1. ext. de cõſang. & aff. et d. c. æqualitèr.*

Corre-

Correctio huius impedimenti inter affines ex fornicatione.

ADHIBITA tamen moderatione Concilij Tridentini quoad affinitatẽ ex fornicatione prouenientem, quam hîc libet iiſdem verbis ſubiicere: Prætereà, *inquit*, ſancta Synodus iiſdem & aliis grauiſſimis de cauſis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium poſtea factum dirimit, ad eos tantùm, qui in primo & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit. In vlterioribus verò gradibus, ſtatuit huiuſmodi affinitatem matrimonium poſteà contractum non dirimere[k].

k Seſſ.24.c.4.in decreto de refor. matri. iunge extrauag. Pij V. Ad Romanum. editã Anno 1566.

Inter affines graduum ſubductio.

INTER affines eodem ordine, quo inter conſanguineos, gradus ſubducuntur; verbi gratiâ, qui cum ſorore meâ rem habuit, ſiue licitam, vt in Matrimonio, ſiue illicitam, id eſt, extrà Matrimonium; is in eodem gradu, hoc eſt, in primo gradu mihi affinis eſt; qui cum nepte mea, in ſecundo gradu; & ſic deinceps[l].

l c. porrò. 35. q. 5. Quid de affinibus aſcendentibus & deſcendentibus, vide Hen. Boich. ad c. non debet. nu. 2. ext. de conſang. & aff.

De variis generibus affinitatis.

CÆTERVM hîc animaduertendum eſt, nos loqui de primo affinitatis genere, non de ſecundo aut vlteriore: quod exemplo illuſtrandum eſt: Sit mihi frater vel alius conſanguineus, qui Titiam vxorem duxit: hæc Titia mihi meiſq; conſanguineis affinis eſt in primo affinitatis genere. Sin fratre vel conſanguineo illo defuncto, ſuperſtes Titia alteri rurſus nupſerit, hic ſecundus maritus Titiæ,

mihi & reliquis meis conſanguineis coniunctus erit in ſecundo affinitatis genere; Eò quòd nobis iungatur propter copulam cum Titiâ affine noſtrâ. Quod ſi Titia mortuâ, hic ſecũdus maritus aliam vxorem duxerit; hæc vxor me, cœteroſque conſanguineos meos continget in tertio affinitatis genere: quia ei iungitur, qui nobis ſecundo affinitatis genere iunctus eſt: Nam copula addita copulæ efficit hæc diuerſa genera affinitatis. Itaq; iure veteri inter hos affines cuiuſcunque generis interdictæ erant nuptiæ [m]: verum poſtea ex Innocentianâ conſtitutione in Concilio generali Lateranenſi editâ; interdictum hoc, ad primum affinitatis genus coarctatum eſt [n]; ita vt qui ſuperſtiti vxori fratris mei defuncti Matrimonio iunctus fuit, non prohibeatur hodie, eâ mortuâ, aliam ducere ex conſanguinitate meâ; imò ne quidem filius prohibetur ex ſecundo affinitatis genere natus, ex conſanguinitate meâ vxorem accipere [o].

m c. 2. cum ſeqq. 35. q. 10. c. de propinquis. & c. porrò. 35. q. 2.

n in d. c. non debet. circà princ. ext. de conſang. & affin.

o d. c. non debet. Vide gloſſ. Panorm. & alios ibid. & Hoſtienſem in ſumma de affini.

De iuſtitia publicæ honeſtatis.

In affinium claſſem quodammodò referuntur cognati ſponſi & ſponſæ; licèt nondum matrimonium inter eos contractum ſit [p]. Exigit enim publica honeſtas, vt ſponſus à cognatis ſponſæ ſuæ, & è diuerſo ſponſa à cognatis ſponſi ſui, abſtineat [q]. Non enim in coniunctionibus tantùm ſpectatur, quod licet, ſed etiam quod honeſtum eſt [r]. Hinc vulgò hoc impedimentum dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, cuius & ius Ciuile meminit [s].

p l. Seruius. 8. ff. de grad. affin.

q c. 3. c. 8. ext. de ſponſal. c. 4. cum 2. cc. ſeqq. ext. de deſponſ. impub.

r l. ſemper. 42. ff. de ritu nup.

s in l. ſi qua. 12. §. 1. ff. de ritu nup. in §. ſi vxori. Inſtit. de nuptiis.

Iuſti-

Iuſtitiam publicæ honeſtatis oriri ex quibuſlibet ſponſalibus.

NEQVE ſolùm hoc impedimentum prouenit ex ſponſalibus legitimè contractis; verùm etiam, ſi quæ ob cauſam conſanguinitatis, affinitatis, Religionis profeſſionis, vel ſimilem; ſponſalia perperàm contracta ſint; dummodò non ſint nulla ex defectu conſenſus; Idq; ex Bonifacij conſtitutione[t]: A quâ tamen diſceſſum eſt per Concilium Tridentinum, vt iam dicetur.

t in c. vnico. de ſponſalib. lib. 6. Quod & Alexander III. in ſponſalibus inter conſanguineos contractis, antea conſtituerat. in c. 4. ext. de ſponſal.

De gradibus huius impedimenti.

ET quidem iure Decretalium, hoc impedimentum quarto gradu circumſcriptum erat[u]: Nunc verò ex decreto Concilij Tridentini valdè imminutum eſt, cuius verba hæc ſunt: Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quâcunq; ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit; vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſq; diſpendio obſeruari[x].

u non debet 8. ext. de conſang. & affin. probat eleganter Panor. ad c. ſponſam. ext. de ſponſalib.

x tex. eſt ſeſſ. 24. cap. 3. in decreto de reformat matrim.

De ſponſalibus de præſenti, quoad hoc impedimentum.

VBI tamen meminiſſe oportet, hanc Concilij Tridentini moderationem nō pertinere ad ſponſalia, quæ de præſenti appellamus, ſed tantùm ad ſponſalia de futuro, hoc eſt, quæ in futurum tempus matrimonij contrahendi collata ſunt; ex declaratione Pij V[y].

y vide extrauag. ad Romanum. editā anno 1564.

De ſponſalibus conditionalibus.

Sed neque impedimentum hoc pertinet ad ſponſalia conditionalia, antè conditionis euentum; ſicut diſertè à Bonifacio VIII. expreſſum
» eſt: Ille vero, *inquit,* qui ſponſalia cum aliquâ mu-
» liere ſub conditione contraxit, ſi poſtmodùm an-
» tè conditionis euentum, cum alia prioris conſan-
» guineâ, per verba contraxerit de præſenti, cum
» ſecundâ remanere debebit: cùm ex ſponſalibus
» conditionalibus antè conditionem extantem, ſi-
» cuti conſenſum non habentibus & incertis, nulla
» publicæ honeſtatis iuſtitia oriatur[z].

z tex. eſt in c. vnico. §. fi. de ſpõſal. lib. 6.

Pœna contrahentium matrimonium in gradibus prohibitis. Item de Diſpenſatione.

Si quis autem, *inquit Concilium Tridentinum,*
» intrà gradus prohibitos ſcientèr matrimonium
» contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpẽ-
» ſationis conſequendæ careat; idque in eo multò
» magis locum habeat, qui non tantùm matrimo-
» nium contrahere, ſed etiã conſummare auſus fue-
» rit. Quod ſi ignorantèr id fecerit; ſiquidem ſo-
» lemnitates requiſitas in contrahendo matrimo-
» nio neglexerit, eiſdem ſubiiciatur pœnis: Non
» enim dignus eſt, qui Eccleſiæ benignitatem facilè
» experiatur, cuius ſalubria præcepta temerè con-
» tempſit. Si verò ſolemnitatibus adhibitis, impe-
» dimentum aliquod poſtea ſubeſſe cognoſcatur,
» cuius ille probabilem ignorãtiam habuit; tunc fa-
» ciliùs cum eo & gratis diſpenſari poterit. In con-
» trahendis matrimoniis vel nulla omninò detur
diſpen-

diſpenſatio, vel rarò: idq́; ex cauſâ & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur; niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam[a].

De liberis ex iniuſtis nuptiis natis ſiue conceptis.

Porro quod attinet ad liberos ex iniuſtis nuptiis; eadē ferè diſtinctio adhibetur, vt ſi ſcientèr parentes eorū contraxerint, liberi ex eodē matrimonio nati pro illegitimis habeantur. Si ignorantèr, ſed præmiſsâ denūciatione publicâ in Eccleſiâ; legitimorum numero ſint[b]: adeò quòd & vnius contrahentium ignorantia hac in re ſufficiat[c]. Secus vbi publica in Eccleſia denunciatio omiſſa fuit; nihil enim tunc prodeſt liberis prætenſa ignorantia parentum: cùm illi talitèr contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur[d].

a Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 5. de reform. matrim. coniunge c fi. ext. de clandeſt. deſponſ.

b Vide c. fi. § ſiquis verò. ext. de clandeſt. deſponſ. c. 2. ext. qui filij ſint legit.

c gloſſa ad d. §. ſiquis. per tex. ſingul. in c. penult. ext. qui filij ſint legit.

d d. §. ſiquis verò.

DE PROFESSIS, ET SACRO ORDINE INSIGNITIS.

TITVLVS XIV.

PROFESSOS intelligimus, Monachos, Moniales, omneſq́; alios, qui votum caſtitatis ſolemne emiſerunt in Religione aliqua à Sede Apoſtolicâ approbatâ: Inſignitos ſacro ordine, Subdiaconos, Diaconos, Presbyteros, Epi-

ſcopos, de quibus ſuprà diſſeruimus [a]. Atque his omnibus nuptias planè interdictas eſſe, cõuincunt ſacri Canones [b], licèt in voto ſimplici alio iure vtamur [c]. In quam rem iuuat adferre reſcriptum Bonifacij VIII. ad Epiſcopum Bituricenſem, cuius
» hæc verba ſunt: Præſentis declarandum duximus
» oraculo ſanctionis; illud ſolum votum debere dici
» ſolemne, quantum ad pòſt contractum matrimo-
» nium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit
» per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſio-
» nem expreſſam vel tacitam factam alicui de Re-
» ligionibus per Sedem Apoſtolicam approbatis.
» Reliqua verò vota etſi quandoq; matrimonium
» impediant contrahendum, & quantò manifeſtius
» ſunt emiſſa, tantò propter plurium ſcandalum &
» exemplũ durior pœnitentia tranſgreſſoribus de-
» beatur: non tamen reſcindere poſſunt matrimo-
» nia pòſt contracta [d].

a lib. 1. tit. 4 & 5.
b c. vouentibus. c. ſi nupſerit. c. quid interrogâſti c. penult. et vlt. 27. diſt. c. ſiquis eorum. c. de illo. 32. diſt. c. 2. c. 2. c. 3. ext. qui clerici vel vouent. Concil. Triden. ſeſſ. 24. can. 9 de Sacra. matrim.
c c. 3. c. 6. ext. d. tit. qui cler. vel vouent.
d tex. eſt in c. vnico. de voto & voti redemp. in 6.

DE FRIGIDIS, MALEFICIATIS, ALIISQVE IMPOTENTIBVS.

TITVLVS XV.

Frigidi & maleficiati, qui contrahere matrimonium non poſſunt.

FRIGIDI præſenti loco dicuntur, qui naturali frigiditate ita conflictantur, quod mulieri commiſceri non poſſint. Maleficiati, qui

qui dæmonis aut improbi hominis faſcinatione conſtricti, præpediuntur idem officium exercere; quibus & idcirco matrimonio interdictum eſt[a]. Sicut enim puer, *inquit Alexander*, III. qui non poteſt reddere debitum, non eſt aptus coniugio, ſic qui impotentes ſunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur[b].

a *c. 2. c. 5. c. fi. ext. de frigid. & malef. c. requiſiſti. c. ſi per ſortiarias. 33. q. 1.*

b *c. 2. ext. h. tit.*

De mulieribus obſtructis. Item de ſpadonibus & caſtratis.

QVARE idem iudicium eſt de mulieribus adeò obſtructis, vt cognoſci non poſſint[c]; item de ſpadonibus & caſtratis[d].

c *c. 3. c. fraternitatiſ. ext. eod. tit.*

d *per tex. in d. c. 5. in verbū, quod nunquā per carnū copulam. Panor. ad c. 2. n. 5. ext. eod. tit. adde Domini. Soto, in 4. ſentent. 34. diſt. q. 1. art. 2. cum ſeq. & præcipuè Nauarrum, conſilio. 2. ext. de frigidu & malefic. vbi inter ſpadones diſtinguit.*

Frigiditas & maleficium triennio exploranda, &c.

VBI tamē contractum eſt matrimonium à frigido, & de frigiditate certò non conſtat, non antè matrimonium dirimitur, quàm triennium cohabitationis præceſſerit iuxtà formam à Cæleſtino & Gregorio Sūmis Pontificibus præſcriptam[e]; Quæ & in maleficiato diſiungendo, ferè obſeruatur[f].

e *in c. laudabilem. 5. ext. hoc tit & in c. requiſiſti. 33. q. 1.*

f *vt in d. c. ſi per ſortiarias 33. q. 1. iuncto c. fi. ext. hoc tit. adde Henric. Boich ibid.*

Mulier obſtructâ quando ſeparanda.

SED & in muliere obſtructa hoc iure vtimur, vt matrimonio iuncta tunc demùm ſeparetur, vbi humanâ operâ vel induſtria, ſine graui læſione corporis curari nequit[g].

g *c. 3. c. o. ext. eod.*

Impe-

Impeditis frigiditate vel obſtructione cohabitatio permittitur.

NON tamen prohibentur frigiditate vel obſtructione impediti, ex vtriuſq; conſenſu ſimul commorari; vt quam vir vxorem habere non poteſt, habeat ſaltem vt ſororem, ex reſcriptis Cæleſtini & Lucij SS. Pontificum [h].

h in c. 4. & c. 5. ext. hoc. tit. de frigidis.

DE INFIDELIBVS.

TITVLVS XVI.

Inter infideles verum matrimonium contrahitur: non autem inter fidelem & infidelem.

TAMETSI inter infideles, hoc eſt, qui nondum Chriſtianis ſacris initiati ſunt, verum & legitimum conſtet matrimonium, etiam in ſecundo, conſanguinitatis gradu [a]: non tamen inter fidelem & infidelem [b]. Nam auctore Cypriano, iungere cum infidelibus vinculum matrimonij, eſt proſtituere cum gentilibus membra Chriſti [c]. Et hûc ſpectat illud D. Pauli, Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli [d]? ſed ſi vult, nubat tantum in domino [e]. Hinc ex conſtitutione Valent. Theodos. & Arcad. Imperatorum adulterij crimine obſtringitur Chriſtianus, ſi is Iudæam, vel Iudæus ſi Chriſtianam in coniugem ſibi adſciuerit [f].

a c. gaudemus. 8. c. quãto. 7. ext. de diuortiis. Quia pagani non ligantur cõſtitutionib. Eccleſia. d. c. gaudem. Igitur ſecundùm ius Ciuile rectè contrahũt in tertio gradu, qui eſt ſecũdus iuxtà computationem Canonicam. §. duorum. Inſtit. de nuptiis. In Iudæis lex Moſaica ſeruatur. Couarruuias in 4. ext. in 2. parte. ca. 6. §. 10. nu. 6. & 7.
b c. cau. c. Iudæi. 28. q. 1.
c in ſermone de lapſis.
d 2. ad Corinth. 6.
e 1. ad Corinth. 7. Bellar. de Matrimon. lib. 1. cap. 23; ex omniũ ferè Interpretũ ſententia.
f l. nequis. 5 C. de Iudæis.

DE

DE HOMICIDIS, ADVLTERIS ET RAPTORIBVS.

TITVLVS XVII.

Homicidæ qui à matrimonio re mouentur.

INTERDVM & homicidium matrimonij contractum impedit & dirimit, eâ ſpecie; quâ quis alterius coniugis potiundi causâ, alteri coniugi necem attulit: ſi tamen vtriuſq; conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul concurrerit. Nam vnius delictum hac in re non ſufficit [g].

g c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel. Excepto, ſi adulteriū interuenerit, tūc enim ſufficit vel alterū machinatū fuiſſe mortē mariti, ex ſententia Ioan. Andr. Panor. & communi. Vide Nauar. in manuali ca. 22. nu 46. & confirmat. tex in c. ſi quis viuente. 31. q. 1.

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, datâ ſponſione de contrahendo cum eâ matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo in vxorē ducere [h]. Dum tamen & hîc vtriuſq;, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd videlicet ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Cæterum ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœlibe contraxerit, non prohibetur defunctâ vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eod. conuenire [i]. Sicut, & ſi adulteriū tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto [k].

h c. ſi. c. 3. c. 5. ext. de eo q. duxit in matrim.

i c. 1. c. veniēs. 7. ext. de eo, qui duxit in vxor.

k c. ſignificâſti. 6. c. cùm haberet. 5. ext. d. tit.

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator[l]. At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis ſequimur[m]: Adhibito tamen temperamento Concilij Tridentini, cuius decretum hîc integrum ſubiiciam: » Dècernit, *inquit*, ſancta Synodus, inter raptorem & » raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimoniũ. Quòd » ſi rapta à raptore ſeparata & in loco tuto & libero » conſtituta, illum in virum habere conſenſerit; » eam raptor in vxorem habeat; & nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium, & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, » ac perpetuò infames, omniumq; dignitatum incapaces, & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem » raptam, ſiue eam vxorem duxerit, ſiue » non duxerit, decentèr arbitrio » iudicis dotare[n].

l in l. vnica. C. de raptu virg.

m in c. fi. ext. de rapt. iuncto c. penult. et vlt. ext. de ſecundu nupt.

n Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 6. de reform. matrim.

DE

DE CONIVGATIS.

TITVLVS XVIII.

Coniugati qui, & qua ratione prohibentur aliud matrimonium contrahere.

CONIVGATOS vocamus, virum & mulierem in vnum quaſi iugum matrimonij coactos: quorum ea conditio eſt, vt durante matrimonio alteri tertio coniungi non poſſint[a]. Erunt duo in carne vnâ; inquit diſertè ſacer textus[b].

Nec mouet, quód Patriarchæ, & alij viri iuſti legantur plures vxores ſimul habuiſſe; Nam id planè extraordinarium fuit, vtpote diuinâ reuelatione (vt interpretatur Innocentius III) illis conceſſum[c]; ac proinde trahi non debet in conſequentiam[d].

a *c. gaudemus. 8. ext. de diuort.*

b *Geneſis 2. in fi. Matthæi 19. adde Concil. Trid. ſeſſ. 24 in doctrina de Sacra. matri. in princ. & cano. 2.*

c *d. c. gaudemus.*

d *l. quod vero. 14. ff. de legib. c. quod ob gratiam. de regu. iur. li. 6.*

Matrimonium licèt inutile, nibilominus impedimento eſt ſecundo matrimonio contrahendo.

IDQVE adeò obtinet; etiamſi prius matrimonium planè nullius vſus ſit propter morbum, vel exectionem[e], vel ſterilitatem[f], vel propter diuturnam abſentiam alterius coniugum[g].

e *c. hi qui. 32. q. 7.*

f *c. tantum. d. q. 7.*

g *c in pſentia. 19. ext. de ſponſalibus. Concil. Trid ſeſſ 24. cano. 5.*

Abſentiam alterius coniugum legitimam cauſam non eſſe matrimonij contrahendi, niſi de morte abſentis certò conſtet.

QVÒ ſpectat reſcriptum Clementis III. ad Epiſco-

piſcopum Cæſarauguſtanum, de mulieribus, quæ viros ſuos abſentes, vltrà ſeptenniũ cum diligenti diſquiſitione præſtolatæ; continere ſe non poterant: Quòd quantocunq;, *inquit*, annorum numero ita remaneant viuentibus viris ſuis, non poſſunt ad aliorum conſortium canonicè conuolare: nec auctoritate Eccleſiæ, *addit*, permittas contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum[h]. Quod non minus in viris, vxoribus ſuis abſentibus obſeruandum eſſe, docet Lucij III. conſtitutio[i].

h tex. eſt in d. c. in præſentia.
i in c. 2. in princ. ext. de ſecund. nup.

De eo, qui non expectato certo nuncio de morte abſentis coniugis, aliud matrimonium contraxit.

SI qua tamen mulier non recepto certo nuncio de morte abſentis mariti, matrimonium fortè contraxerit; non ideò tamen matrimonium reſcindendum erit, ſed eatenus ſuſtinebitur matrimonium, vt ipſa poſteriori marito quidem poſtulanti debitum reddere teneatur; è diuerſo verò exigere ipſa non poſſit[k]. Quæ ſimilitèr abſente vxore à marito obſeruanda ſunt[l]. Quod enim ad fidem & debitum coniugale attinet, maritus & vxor pari paſſu ambulant[m]. Vt enim ſecundus maritus innocens, contrà legem coniugij, iure ſuo priuandus non eſt; ita mulieri minimè permittendum eſt, vt contrà ſenſum conſcientiæ ſuæ, debitum ab eo poſtulet.

k d. c. 2. §. ſi verò. ext. de ſecund. nup.
l d. c. 2. vide omninò Nauarrum in Manuali. cap. 22. num. 53.
m c. præcepit. 19. c. apud nos. & c. ſi. 32. q. 5. & d. c. 2.

Coniuge redeunte, vel aliter ſuperſtite, prius matrimonium reſtituitur.

ILLVD nihilominus perpetuò retinendo, vt quo-

quocunque caſu & tempore coniunx abſens redierit, aut ſuperſtitem eum eſſe conſtiterit; poſterius matrimonium ilicò diſſoluẽdum & prius redintegrandum ſit[n].

n d. c. 2. in fi. ext. de ſecud. nup.

DE CLAM CONTRAHENTIBVS MATRIMONIVM.

TITVLVS XIX.

De clàm contrahentibus matrimonium.

HIs enumeratis, accedant poſtremò ex decreto Concilij Tridentini, qui clàm matrimoniũ contrahunt; Nam & horum matrimonium irritum eſt[a]. Quamuis enim iure antiquorum Canonum matrimonium clandeſtinum libero contrahentium conſenſu initum, verum erat matrimonium[b], (ſiquidem & conſenſus priuatìm interpoſitus, conſenſus eſt[c]; qui ſufficit in contrahendo matrimonio[d].) Attamen cùm dictum Concilium animaduerteret, non leuia incommoda oriri ex huiuſmodi matrimonio, præſertim in illis, qui in ſtatu damnationis permanẽtes, dum priore vxore, cum quâ clàm contraxerant, relictâ, cum aliâ palàm contrahunt, & cum eâ in perpetuo adulterio viuunt: prudentèr ſtatuit, vt non niſi præmiſſis denunciationibus in Eccleſiâ, aut iis ex iuſtâ cauſâ ab Ordinario cognitâ, omiſſis; in facie Eccleſiæ ſolemni ritu matrimonium contrahatur[e], adiecta hac clauſula irritante:

a Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 1. de reforma. matrimo.

b c. 2. ext. de clandeſt. deſponſ. & fatetur idem Concil. Trid. d. cap. 1. in princ.

c l. ab Anaſtaſio. & ibi Bald. C. mandati. l. non minorem. C. de tranſact.

d c ſufficiat. 27. q. 2. c. cùm locum. c. tuæ. ext. de ſponſal.

e in d. cap. 1. in princ.

" Qui alitèr, *inquit*, quàm præſente Parocho, vel a-
" lio Sacerdote de ipſius Parochi ſeu Ordinarij li-
" centiâ, & duobus vel tribus teſtibus matrimoni-
" um contrahere attentabunt: eos ſancta Synodus
" ad ſic contrahendum omninò inhabiles reddit:
" & huiuſmodi contractus irritos & nullos eſſe de-
" cernit, prout eos præſenti decreto irritos facit &
" annulat[f].

f in d. c. 1. §. qui aliter.

Quos hoc decretum liget.

VBI tamen animaduertendum eſt; decretum hoc, ad ea tantùm matrimonia pertinere, quæ poſt publicationem eius im Parochiâ factam contracta ſunt, adeoq; poſt triginta dies à die primæ publicationis numerandos. Quare vbi hoc decretum nondum publicatum eſt, ibidem neminem obſtringit, ſed valet matrimonium ſiuè clàm ſiue publicè contractum[g].

g id colligitur ex ſi. d. cap. 1. Concil. Trid. cõiunge § ſi ſ. de affinibus & c. 3 ext. de clãdeſt. deſponſ. vbi & de liberis ex clandeſtino vel interdicto matrimonio natis, quid iuris?

Continuatio ad ſequentia.

ET hæc hactenus de impedimentis, quæ vulgò appellantur impedientia & dirimentia matrimonium: Nunc ſubſequentèr videamus de impedimentis non dirimentibus matrimonium, hoc eſt, quæ matrimonium quidem contrahendum impediunt, ſed contractum non diſſoluunt; ita permittentibus ſacris Canonibus*.

** Igitur hoc matrimonium abſq; peccato non contrahitur, quia contra Canones; ſed ab Eccleſia ſuſtinetur ob iuſtas cauſas.*

DE

DE IMPEDIMENTIS NON DIRIMENTIBVS MATRIMONIVM.

TITVLVS XX.

IMPEDIMENTA matrimonium contractum non dirimentia hæc ſunt: Votum caſtitatis ſimplex [a], hæreſis [b], Catechiſmi inſtructio in baptizando [c], ſponſalia cum alio antè contracta [d], prohibitio iudicis Eccleſiaſtici nè matrimonium contrahatur, donec de impedimento, quod obijcitur, cognitum fuerit [e]. Item ſunt hæc crimina; inceſtus [f], cædes Presbyteri [g], vel vxoris ſuæ [h], raptus ſponſæ alterius [i], matrimonium cum Moniali de facto & ſcientèr contractum [k], publica & ſolemnis pœnitentia [l]; ſuſceptio filij à parente eo animo facta, vt contractâ ſpirituali cognatione, alteri parenti debitum coniugale ſubtrahatur [m]. Deniq; quoduis peccatum mortale, quo contrahens, contractus tempore detinetur. Quippe matrimonium Sacramentum eſt, & idcircò ſanctè tractandum [n].

a c. vnico. de voto. in 6 c. 3. c 5. c. 6 ext. qui clerici vel vouent.
b c. decreuit. 4. de hæretic. in 6. iuncto c. non oportet. 28. q. 2. adde latiùs Couarru. in 4. ext. in 2 part. cap. 6. §. 11. Nauarrum in Manuali cap. 22. nu. 49.
c c. 2. de cogna. ſpiritu. in 6.
d c. ſicut. c. ſi inter. c. de illis. ext. ſponſalibus.
e c. vetit. ext. de matri. contracto contra interdict. Eccleſ.
f c. 1. & ibi gloſ. in fi. c. tranſmiſſ. 4. ext. de eo qui cogno. cōſang. vxo.
g c. qui presbyt. ext. de pœnit. & remiſſ.
h c. admonere. 33. q. 2. c. 5. ead. q. 2.
i c. ſtatutū. 27 q. 2. iuncto c. fi. ext. de raptorib. & §. fi. 3. de homicidiis.
k c hi ergo. 27. q. 1.
l c de his. c. antiqui. 33. q. 2.
m c. de eo. 30. q. 1. & ibi latius.
n Conci. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. in fi. de refor. matrim Couarru. d. c. 6. in princ. de his omnib plenius apud Nauarr. in manuali. c. 22. nu. 74. cum ſeq. Couarru. d. c. 6. D. Thomam. in ſuppl. q. 50. cum ſeqq.

DE

DE DIVORTIIS.

TITVLVS XXI.

Diuortium quid? & ex quibus cauſsis permittitur diuortium.

DIVORTIVM eſt diſtractio matrimonij, quæ vtroq; coniuge viuente fit[a], idq; ex duabus tantummodò cauſis[b]; Cùm alioqui matrimonij ſemel legitimè contracti perpetuus & indiſſolubilis nexus ſit[c].

a ex l. 2. ff. de diuort.
b intellige hoc iure noſtro Canonico, quo in hac re vtimur. Nam iure Ciuili & aliis ex cauſis ſoluitur matrimonium, vt in l. 1. & paſsim. d. tit. de diuor.
c c. puto. c. ſi vxorem. c. præcepit. c. præceptum. 32. q. 5. c. penult. 33. q. 2. c. gaudemus. 8. ext. de diuort. Conc. Trid. Seſſ. 24. in doctrina de Sacra. matrimo.

Per ingreſſum Religionis matrimonium nondum conſummatum ſolui: ſecus per ſuſceptionem ſacri ordinis.

PRIOR cauſa eſt: Si alter coniugum nondum conſummato matrimonio, Religionem ingrediatur; quod ipſi licet per ſacros Canones etiam inuito altero coniuge[d], licèt diuerſum ſit in ſuſceptione ſacri Ordinis ex declaratione Ioannis XXII.[e]

d c. 2. c. ex publico. 7. ext. de conuerſ. cõiug.
e in c. vnic. de voto in extrauag. Ioan. XXII.

Matrimonium diſſolui ab infideli conuerſo, poteſt.

ALTERA cauſa eſt: Si alter infidelium coniugum (inter quos etiam iuſtum matrimonium conſtat, ſed vt contractus ciuilis, non vt Sacramentum[f]) ad fidem Catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum,

f d. c. gaudemus. & ibi Dd.

tum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad ſecunda vota tranſire poteſt g.

Matrimonium propter conſanguinitatem, affinitatem, vel ſimile impedimentum non diſſolui propriè.

CÆTERVM quod vulgò dici ſolet; matrimonium diſſolui vel dirimi, propter conſanguinitatem, affinitatem, frigiditatem, aut ob ſimilem cauſam: non tam ius matrimonij reſpicit, quàm factum; cùm matrimonium, in quo ſubeſt huiuſmodi impedimentum, ipſo iure nullum ſit. Etenim matrimonium ſemel legitimè contractum, non niſi ex duabus cauſis iam dictis, diſſoluitur h.

De ſeparatione tori.

NONNVNQVAM ſolius tori ſeparatio inducitur inter coniuges durante vinculo matrimonij; quæ & ſpecies quædam diuortij eſt i; vtpote, ſi alter eorum adulterium ſiue fornicationem admiſerit k, vel ſi ad hæreſin ſiue gentiliſmum deflexerit l, vel ſi ſæuerior ſit in coniugem ſuam m, vel ſi ad peccandum eam compellat n. Ob furtum verò, vel ob aliud crimen, ſiue ob morbum, coniuges à ſe inuicem minimè ſeparantur o.

g c. quanto 7. d. c. gaudemus ext. de diuort. c. ſi infidelis cũ cc. ſeqq. 28. q. 1. c. 2. eod. q. 2.

h iuribus iam allegat. Hoc tamen addito, quòd etiam auctoritate S. Pontificis matrimonium nondum cõſummatũ diſſolui poſſit, etiam quoad vinculum. iuxta gloſſ. ad c. ex publico. ext. de conuerſ. coniug. quam ſingularem, & à Canoniſtis receptam teſtatur Nauarrus in Manuali cap. 22. nu. 21.

i c. 1. 32. q. 2.

k c. puto. 32. q. 5. c. ſignificâſti. 4. cum c. ſeq. ext. de diuort. adde quæ de adulterio diximus. j. de adulteri.

l c. 2. c. 6. cum c. ſeq. ext. de diuort.

m c. literas. in fi. ext. de reſtitu.

n iuxta illud Matthæi. cap. 18. Si oculus &c. & ibi Hieronymus. Bellarminus lib. 1. de Sacra. matrim. cap. 14. Nauarrus d. cap. 22. nu. 22.

o d. c. 2. ext. de diuort. c. horrendus. c. ſi vxorem. 32. q. 5. adde his latius Couarru. in 4. ext. in 2. parte. cap. 7. §. 5. vbi & de Sodomiæ vitio, & furore. Nauarr. in Manuali cap. 22. nu. 22.

DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS, CONSECRANDIS, REPVRGANDIS ET REFICIENDIS.

TITVLVS XXII.

Continuatio huius Tituli.

QVIA Sacramenta vt plurimum in Eccleſiis adminiſtrantur, idcircò quæ ad Eccleſias pertinent, hîc breuitèr ſubijciamus.

Eccleſiæ nomine quid hîc intelligatur.

ECCLESIÆ nomine hîc intelligimus ædificium diuino cultui exercendo deputatum, præcipuè verò ſacrificio Miſſæ[a].

Extrà Eccleſiam Miſſæ ſacrificium non peragendum.

„ SICVT enim, *inquit Felix in prima epiſtola ad omnes Orthodoxos,* non alij quàm ſacrati Domino Sacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia ſuper altare offerre; ſic nec in aliis quàm Domino ſacratis locis, id eſt, in tabernaculis diuinis precibus à Pontificibus delibutis, Miſſas cantare aut ſacrificia offerre licèt: niſi ſumma coëgerit neceſſitas[b].

a toto tit. ext. de eccleſiis ædificand. De aliis acceptionibus Eccleſiæ vide gloſſ. ad c. ſi in verb. præfatã Eccleſ. ext. ne prælati vices ſuas.

b tex. eſt in c. ſicut 11. de conſecrat. diſt. 1. De neceſſitate eſt tex. in c. concedimus. 30. de conſecra. diſt. 1. de quo latius Nauarrus in manuali cap. 25. num. 81.

De

De Oratorio.

ADEO; etiamſi cuilibet permiſſum ſit domi ſuæ habere Oratorium, orationis cauſa[c]; non tamen ad exercendum Miſſæ officium; niſi Oratorium ad diuinum tantummodò cultum dedicatum, & ab Ordinario deſignatum ſit, quod & ab eodem viſitetur[d].

c c. vnicuique. 33. de conſecra. diſt. 1.

d Concil. Trid. ſeſſ 22. cap. 1. §. neminem, in decreto de obſeruand. & euit. in celeb. miſſæ.

Quibus ſolemnitatibus Eccleſia extruenda.

NVLLA verò Eccleſia à quoquam extrui poteſt, niſi auctoritate Epiſcopi[e], qui eo in loco, vbi extruenda eſt, crucem figet, atrium publicè deſignabit, conſtitutâ dote ab eo, qui extruit, pro luminaribus & miniſtris Eccleſiæ[f]. Quod ſi fortè dote omiſsâ, Eccleſia extructa fuerit, nihilominus extructor dotis nomine rectè conuenitur[g], aut in ſubſidium ad Epiſcopum conſecratorem recurritur[h].

e c. nemo eccleſiam. de conſecra. diſt. 1 c. cùm olim. 14. §. inſuper. & ibi gloſ. ext. de priuile.

f d c. nemo. c. piæ mentis. 16. q. 7. §. 1. Nouel. vt nullus fabricet oratorium.

g c. cum ſicut. 8. ext. de conſecr. eccleſ. arg. l. legatis. 6. ff. de alimen. & tib. leg.

h arg. c. 2. & c. 16. ext. de præbend. probant Panor. & alij ad. d. c. cùm ſicut.

De noui operis nunciatione.

IN extruendo animaduerti debet; ne vicinis ædibus noceatur; puta, luminibus earum officiendo, aut non legitimum ſpacium relinquendo. Licèt enim Religionis fauor ſummus ſit[i], is tamen ad iuſticiæ normam reuocandus eſt[k]. Vnde operis noui nunciatione factâ ex vicinis ædibus ſiue iure ſiue iniuria, id quod extructum eſt, diruendum eſt[l].

i l. ſunt perſonæ. 43 in fi. ff. de relig. & ſump. funer.

k c. 1. §. ſed diuerſ. de aliena. feudi. in vſib. feud.

l c. 1. c. 2. ext. de op. no. nuncia.

Eccleſiam & altaria conſecranda eſſe, & conſecratio Eccleſiæ an repeti poſſit.

ECCLESIA ædificata conſecranda eſt per E-

piſcopum [m], ſimiliter & altaria [n]. Quæ conſecratio inſtar Baptiſmi non repetitur [o], etiam eo caſu, quo Eccleſia illæſis parietibus corruit [p]. Porrò exuſtâ aut dirutâ Eccleſiâ, deinde in eandem vel ſimilem formam reſtituta, reconſecrari debet [q].

m c. Eccleſias. 16. q. 7. c. Eccleſias. de conſecr. diſt. 1.
n c. 5 ext. de conſecra. Eccleſ.
o c. Eccleſiis ſemel. 20. d. diſt. 1.
p c. lignen. 6. ext. de conſecr. Eccleſ.
q d. c. Eccleſiis ſemel.

Altaris conſecratio quando repetenda.

QVOD ſi altare motum aut lapis illi impoſitus qui ſigillum continet, confractus aut diminutus fuerit, ex conſtitutione Alexandri III. reconſecrari iubetur, non verò ipſa Eccleſia [r].

r in c. 1. ext. de conſecra. Eccleſ.

De reconciliatione Eccleſiæ.

IN Eccleſiâ pollutâ per effuſionem ſanguinis, aut ſeminis humani, aut per ſepulturam excommunicati, eo iure vtimur; vt prius reconciliari ab Epiſcopo debeat per aſperſionem aquæ cum vino & cinere benedicto, quàm diuina officia in ea reſumi poſſint [s]. Idq; in terrorem delinquentium receptum eſt. Vnde ſunt, qui rectè putant propter occultam pollutionem, Eccleſiæ reconciliatione minimè opus eſſe [t].

s c. 4. c. 7 & 9. c. ſi. ext. de conſecr. Eccleſ. c. 5. ext. de adulter. c. 1. de conſecr. in 6. c. ſi motum. cum c. ſeq. de conſecr. diſt. 1. Pontificale Romanum fol. 152.
t Panor. ad d. c. 4. nu. 5. de conſecra. Eccleſ.

Per Eccleſiæ pollutionem, & cœmiterium polluitur: non è contrà.

PLANE polluta Eccleſia ſimilitèr & cœmiterium illi coniunctum pollutum intelligitur, non è contrà; ne minus dignum maius, aut id quod acceſſorium eſt, trahat ad ſe principale [u].

u c. vnico. de conſecr. in 6. iuncto c. acceſſorium. de reg. iur. in 6.

De Eccleſia refectione & dedicatione.

REFECTIO verò Eccleſiæ ab eo prçſtanda eſt, qui

qui obtinet beneficium eiuſdem Eccleſiæ[x]; adhibitâ tamen moderatione Concilij Tridentini; ad quam lectorem breuitatis causâ remittimus[y]. Dedicatio verò Eccleſiæ ſingulis annis recolenda eſt, exemplo Chriſti Saluatoris[z].

x c. 1. ext. de Eccleſ. ædif.

y Seſſ. 21. cap. 7. in decreto de reforma.

z c. ſolemnitas. de conſecra. diſt. 1.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

TITVLVS XXIII.

Quæ dicantur domus religioſæ.

RELIGIOSAS domos appellamus, Monaſteria & Hoſpitalia, quæ pietati exercendæ ex profeſſo dedicata ſunt, & plerunque Eccleſiis cohærent[a].

a toto tit. ext. & in 6. de religioſ. domib.

Monaſteria & Eccleſiæ cui ſubiecta ſunt.

MONASTERIA illi Epiſcopo ſubiecta ſunt, in cuius diœceſi ſunt ſita, ſicut & omnes Eccleſiæ eiuſdem diœceſis[b]: niſi Monaſteria vel Eccleſiæ exemptæ ſint priuilegio aut præſcriptione legitima 40. annorum[c].

b c. quidā cum c. ſeqq. c. monaſteria. 18. q. 2. c. omnes Baſilicæ. 16. q. 7. c. qui verè. ead. q. 1.

c c. cùm perſonæ. 7. de priuileg. lib. 6. c. cum venerabilis. 7. cum c. ſeq. ext. de relig. dom. c. auditis. 15. c. cùm olim. 18. cum c. ſeq. ext. de præſcriptio. c. frater. 16. q. 1.

Exemptio quouſque ſe extendat.

VT tamen priuilegium exemptionis à iuriſdictione Epiſcopi, ad loca exempta reſtringatur, & non vltrà producatur[d]: ſiquidem priuilegium iuri communi derogans ſtrictè accipiendū eſt[e]. Quò fit,

d c. 3. in fi. c. porrò. 7. c. petiſti. 20. ext. de priuileg.

e c. 1. in fin. de filiis presbyt. in 6.

fit, vt ſi exempti in loco non exempto contrahant aut delinquant, vel res de quâ agitur, extrà locum exemptum ſita ſit; ibidem exempti rectè conueniantur, neque reuocandi domum ius habeant[f]. Idem iudicium eſt de Parochiis & Capellis exempto Monaſterio ſubiectis vel vnitis[g]. Niſi & in his legitimè præſcriptum ſit Epiſcopalibus iuribus, aut priuilegio derogatum[h]. Quibus conſequens eſt, vt & Monachi, qui ab exempto Monaſterio ad Prioratus Ordinario ſubiectos tranſmittuntur, ibidem Ordinarij iuriſdictioni ſubſint[i].

f per tex. in c. 1. de priuileg. lib. 6. iuncta ibid. gloſſ.

g c. ex ore. 17. ext. de priuileg. c. 2. ext. de religioſ. dom. c. per exemptionem. 9. de priuileg. in 6.

h d. c. auditu. & c. cùm olim.

i c. 1. §. fi. de priuileg. in 6. adde omninò Concil. Trid. ſeſſ. 7. cap. 14. de reforma. & quæ ſ. diximus, de Regularibus.

De Hoſpitalibus.

HOSPITALIA ab hoſpitibus piè excipiendis & tractandis dicuntur; quæ pro hoſpitum varietate, varia quoq; nomina ſortiuntur: Alia enim ſunt Xenodochia, quibus peregrini; alia Orphanotrophia, quibus orphani; alia Gerontocomia, quibus ſenes; alia Brephotrophia, quibus egentium infantes; alia Noſocomia, quibus ægroti: excipiuntur[k]. Et hęc ſimilitèr Epiſcopo loci ſubiecta ſunt[l] dummodo eius auctoritate ſint extructa[m], neque excepta doceantur[n]. De quorum adminiſtratione latè Concilium Viennenſe[o], et Tridentinum[p].

k c. in qualibet. 23. q. 8. c. illud. 17. l. ſancimus. 18. C. de ſacroſ. Eccleſ.

l c. 3 c. 4 ext. de relig. domib.

m d. c. 4.

n c. 2. de relig. dom. in Clement.

o d. Clement. 2. de re. dom.

p Seſſ. 7. cap. 15. & Seſſ. 22. cap. 8. & Seſſ. 25. cap. 8. de reformatio.

DE

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA.

TITVLVS XXIV.

Eccleſiaſtica immunitas cur introducta.

NE autem Eccleſiaſticus cultus vllâ ratione vel impediatur vel dehoneſtetur; ſancitum eſt à ſacris Canonibus, ſuffragantibus etiam iuris Ciuilis conſtitutionibus: vt Eccleſiæ, earumq; perſonæ & res, ab oneribus & officiis ciuilibus immunitatem habeant[a].

[a] *toto tit. ext. & in 6. de immuni. Eccleſ. & paßim 17. q. 4. & ſub tit. C. de his qui ad Eccleſ.*

Immunitas Eccleſiaſtica triplex.

PROINDE triplicem Eccleſiaſticam immunitatem conſtituimus; vnam localem, alteram perſonalem, tertiam realem[b].

[b] *ſecuti Lancelottum. in ſuis Inſtitutionib. hoc tit.*

Immunitas localis quæ, & in quibus conſiſtat.

LOCALIS immunitas eſt, quæ Eccleſiis ipſis, earumq; cœmiteriis tributa eſt, & in his potiſſimum verſatur: ne in ipſis negotiationes, præſertim nũdinarum ac fori cuiuſcunque tumultus, exerceantur, ne iudiciorum ſecularium ſtrepitus, aut illius cauſæ præcipuè criminalis cognitio, per laicos ſuſcipiatur aut agitetur[c], neuè in Eccleſiis vniuerſitatum & ſocietatum concilia, coitiones fiant, neuè fœda & prophana, atque adeò vana colloquia miſceantur[d]. Eſt enim Eccleſia domus orationis, vel ipſo Chriſto teſte[e].

[c] *c. 2 §. ceſſent. in Eccleſiis. hoc tit. lib. 6. c. 1. & 5. ext. eod.*

[d] *d. c. 2 §. ceſſent in locis adde Concil. Trid. ſeß. 22. cap. 1 in decreto de obſer. & euit. in celeb. miß.*

[e] *apud Matthæum. 21. cap.*

Reus

Reus ab Eccleſiâ non abripiendus.

QVIN & reus cuiuſcunque criminis ad Eccleſiam confugiens, inde abripi non poteſt, ſi tamen liber homo ſit; ſin ſeruus, non antè ab Eccleſiâ extrahitur, quàm dominus illi impunitatem iurauerit[f].

Immunitas pro reis latè patens.

NEQVE intereſt, Eccleſia conſecrata, vel nondum conſecrata ſit[g]. Imò & ad atria, ad ſepta[h], ad quadraginta paſſus in circuitu, ſi baptiſmalis Eccleſia ſit: ſin Eccleſia minor; ad triginta paſſus, hæc immunitas porrigitur[i]. Adeò vt & domus Eccleſiæ, intra triginta paſſus conſtitutæ eâdem immunitate gaudeant[k]. Quin & ad Epiſcopi domum quocunq; loco ſitam[l], item ad Monaſteria[m], ad hoſpitalia Epiſcopi auctoritate erecta[n], hæc immunitas traducitur[o].

f c. inter 6. c. 9. ext. hoc tit. noſtro. c. reum. ad Eccleſiam. c. diffinnuit. cum c. ſeq 17. q. 4. l. 2. & l. 5. C. de his qui ad Eccleſ.

g c. penult ext. hoc tit. & ibid. Panor.

h c. ſiquis contumax. c. id conſtituimus. 17. q. 4 & c. frater. c. metuentem. ead. q. 4.

i c. ſicut antiquitus. c. quiſquis. d. q. 4.

k d. c. quiſquis. probant Hoſtienſ. & alij apud Remigium Gonnum in tractat. de immuni. Eccleſ. in verbo, domus. intellige autem domos Clericorũ iuxta gloſſ. ad d. c. quiſquis.

l d. c. id conſtituimus. & communitèr receptũ teſtatur Gonnus d. loco, in verbo, palatium, 15. amplia.

m d. c. quiſquis. facit & l. 4. in verbo, venerabilibus. C. de his qui ad Eccleſ. confug.

n l. omnia. 33. C. de Epiſc. & Cler. ibid. Bartol. & Panor. ad c. penult. num. 6. ext. de relig. domib. iuncto ibid. c. 4.

o vt iam dd. locis.

Exceptio.

SOLI hac immunitate excluduntur, publici latrones, nocturni agrorum populatores[p], & qui ſpe immunitatis in ipſo loco deliquerunt[q]. Addunt alij quartum genus, & non improbabilitèr, eorum ſcilicet, qui ex induſtriâ & ex inſidiis proximum ſuum occiderunt[r].

p c. inter. 6. ext. hoc tit. noſtro. c. ſicut antiquitus. d. q. 4. facit tit. C. Quando lic. vnicuique.

q c. fi. ext. hoc. tit. ad de Gonnum de immu. Eccleſ. fall. 3.

r per tex. in c. 1. ext. de homicidio. adde Couarru. var. reſol. lib. 2. cap. 20. nu. 7. Gomezium var. reſol. tomo 3. cap. 10. nu. 2.

De immunitate perſonali & reali.

QVOAD immunitatẽ perſonalem & realem: vtramque hac vnâ regulâ complecti licet: Perſonæ Eccleſiaſticæ ab omnibus muneribus,id eſt,oneribus ciuilibus ſolutæ ſunt, ſiue illa perſonalia ſint, ſiue patrimonialia, id eſt, realia ſiue mixta[s]. Perſonalia munera ſunt,quæ animi & corporis intentione exercentur: patrimonialia ſiue realia, quæ ſumptibus adminiſtrantis: mixta, quæ ſimul & corporis miniſterio, & expenſis gerentis expediuntur[t].

s ex c.1.c.3. diſt.88. c. Cyprianus.21.q.1. c.4. ext. ne clerici vel monachi. c. non minus.4. c. aduerſus.7. ext. hoc noſtro tit. c.1. c.3. eod. in 6. iuncta Clement. 1. eod. tit. l.1. l.2. cum Auth. ſeq. C. de Epiſ. & Cler. c. Eccleſiarũ. 12. q. 2.

t l. munerum. 18. ff. de muneribus.

De angariis & aliis præſtationibus.

VT hinc pugnent cum ſacris Canonibus & Imperatorum conſtitutionibus, angariæ, perangariæ, præſtationes annonæ & operarum, exactiones, contributiones, aliaq; ciuilia onera Eccleſiis, earumque miniſtris & rebus impoſita[u]: non obſtante etiam quauis conſuetudine contrariâ[x].

u probant dd. iura.

x Auth. caſſa. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Auth. item nulla. C. de Epiſ. & Cler. c.1. de iureiur. lib. 6. Adde Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 20. de reformat.

A quibus oneribus non eximantur Clerici.

OBTINVIT tamen, vt Clerici ad ciuitatis vigilias tempore neceſſitatis compelli poſſint[y]; neque à legitimâ tutela, curâ pupillorum, orphanorum,& viduarum prohiberi debeant[z].

y c.2. ext. hoc tit.

z c. fi. diſt. 86. Auth. presbyteros, diaconos. C. de Epiſ. & Cleric.

Immunitate non gaudent prædia Eccleſiaſtica antè affecta.

SED neq; Eccleſiaſtica prædia penſione alioue onere antè affecta, quàm ad Eccleſiam peruenirent, huius immunitate gaudent[a]: Quippè res

a c. cùm dilecti. 6. ext. de donatio. c. præterea. 23. ext. de iure patro. c.1. ext. de cenſibus c. tributum. 23. q. 8. c. ſi tributum. 11. q. 1.

cum ſuo onere tranſit[b]. Aliâs cùm bona Eccleſiarum vſui Clericorum & pauperum deputata ſint; impium eſt, ea in prophanum vſum conuerti[c]. niſi aliud ferret auctoritas Summi Pontificis, iuxta formam Concilij Lateranenſis[d].

b c. ex literis. circa fi. ext. de pignor. c. paſtoralis. ext. de decimis. l. alienatio. ff. de contrah. emp.

c c. qui Chriſti. c. nulli, cum aliquot cc. ſeqq. 12. q. 2. c. ſemel dicatum. de reg. iur. lib. 6.

d *quam vide in c. non minus. 4. & in c. aduerſus. 7. ext. de immu. Eccleſ.*

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS ET PROCVRATIONIBVS.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

QVÆ ſuperiori titulo dicta ſunt, pertinent ad onera ciuilia ſiue ſecularia; non Eccleſiaſtica, hoc eſt, quæ à iure Eccleſiaſtico ſiue Canonico iuſtis ex cauſis, introducta ſunt in perſonas & res Eccleſiaſticas: veluti ſunt, cenſus, procurationes, exactiones certis caſibus[a].

a Hoſtienſ. in ſumma huius tituli.

Cenſus quid.

CENSVM autem hîc vocamus penſionem, quæ ex prouentibus Eccleſiæ ſoluitur Epiſcopo,[b], interdum verò S. Pontifici[c], interdum aliis Clericis[d], quandoq; & patrono Eccleſiæ[e].

b c. conſtitutus. 6 ext. de relig. domi.

c c. recepimus. 8. ext. de priuileg.

d c. querelam. 14. ext. de electio. c. cum Canonicis. 26. ext. h. tit. noſtro.

e vt j. eod. inf. ſed neg

De cenſu Epiſcopo debito.

ETENIM Epiſcopo ab Eccleſiis ſuæ diœceſis debentur duo ſolidi nomine Synodatici ſiue Cathe-

thedratici[f]: item cenſus ab initio ſiue antiquitùs Eccleſiæ impoſitus[g]. Nam ad nouum, ſiue ad augendum veterem cenſum Eccleſia cogi non poteſt; ex conſtitutione Concilij Lateranenſis, cuius hæc verba ſunt: Prohibemus inſuper, ne ab Abbatibus, Epiſcopis, vel aliis Prælatis noui cenſus imponantur Eccleſiis, nec veteres augeantur, nec partem redituum ſuis vſibus appropiare præſumant; ſed libertatem, quam ſibi maiores cõſeruare deſiderant, minoribus ſuis bonâ voluntate conſeruent. Si quis verò alitèr fecerit, irritum quod egerit, habeatur[h]. Vſq; adeò; etiamſi fideiuſſoria vel iuratoria cautio de nouo cenſu ſoluendo, aut de veteri augendo interceſſerit; non enim ideò magis debebitur cenſus, ſed iuramentum omninò remittendum eſt[i].

f c. conquerẽte. 16 ext. de off. iud. ord. c. placuit. 10. q. 3. c. paſtoralis. 7. ext. de donatio.

g c. 3. c. 7. ext. hoc tit. c. Eleutherius. 18. q. 2.

h tex. eſt in c. prohibemus. 7. ext. hoc tit.

i c. grauis. 15. c. ſignificauit. 13. ext. hoc tit. de cenſib.

Noui cenſus impoſitio quando permiſſa.

PERMISSVM eſt tamen Epiſcopo; vt ſi quando Eccleſiam ſuæ diœceſis, exemptione donat aſſentiente ſcilicet, Capitulo ſuo[k]) cenſum in eadem ſibi reſeruare poſſit[l]: ſiquidem & ipſe S. Pontifex, cum Eccleſiam à iuriſdictione Epiſcopi eximit vel in tutelam ſuam recipit, ſolet & oblatum eo nomine cenſum recipere[m].

k c. paſtoralis. 7. in fi. ext. de donatio.

l c. conſtitutus. 6. ext. de religioſ. domib. c. cùm venerabilis. 21. ext. hoc tit. noſtro.

m d. c. cõſtitutus. verſ. nos quoq; cum libertatis. d. c. recepimus. ext. de priuileg. c. ſi papa. de priuileg. in 6.

De penſione patrono conſtituendâ.

SED neq; impeditur Epiſcopus, patrono Eccleſiæ fundationis tempore, moderatos reditus, penſionis nomine, conſtituere[n].

n c. præterea. 26. & ibi gloſſ. & Panor. ext. de iure patro.

Clerici abſq; aſſenſu Epiſcopi, Eccleſiam ſuam cenſualem facere non poſſunt.

IN aliis verò clericis hoc iure vtimur, quòd hi Eccleſias, quibus præſunt, cenſu onerare non poſſint abſq; auctoritate & aſſenſu Epiſcopi o.

o *c. preterea. 8. ext. hoc tit. ſecus cum auctoritate Epiſcopi, & ſubſtit iuſta cauſa. gloſ. & Panor. ad d. c. ſignificauit: & quidem latius Panor.*

Ne Epiſcopi, Archid. & Deca. exactionibus onerent ſubditos ſuos, excepto charatiuo ſubſidio, &c.

ILLVD quæſitum eſt, an Epiſcopus extraordinariam præſtationem, ſiue contributionem imperare poſſit ſubditis ſuis? Verùm huius rei extat apertum decretum eiuſdem Concilij Lateranenſis. Prohibemus, *inquit Concil.* ne ſubditos ſuos talliis & exactionibus Epiſcopi grauare præſumant. Suſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquoties ſuperueniunt, vt ſi manifeſta ac rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium poſtulare. *Et paulo poſt*, Archidiaconi verò ſiue Decani nullas exactiones ſiue tallias in Presbyteros ſiue Clericos exercere præſumant p.

p *tex. eſt in c. cùm apoſtolus. 6. § prohibemus. ext. de cenſibus. adde c. conquirente. 16. in fi. ext. de offic. iud. ord.*

A procuratione nulla Eccleſia vel Monaſterium excuſatur: Et quid ſit procuratio.

A procuratione verò nulla Eccleſia vel Monaſterium excuſatur; ne quidem temporis præſcriptione q. Eſt autem procuratio hoc loco r, neceſſariorum ſumptuum exhibitio, quæ ratione viſitationis debetur Prælatis: puta, Legatis Sedis Apoſtolicæ, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Archi-

q *c. cum inſtantia. 17. c. cùm venerabiln. 21. ext. de cenſibus. iuncto c. cùm ex officij. 16. ext. de præſcript.*

r *Nam et latiùs quandoq; ſumitur procuratio. vt in c. quanto. 16. ext. eod. tum apud Ciceronem pro adminiſtrat.*

Archidiaconis, Decanis prouinciam ſuam vel diœceſin viſitantibus[s]. Cùm enim Apoſtolo teſte, nemo cogatur militare ſuis ſtipendiis; & qui ſpiritualia ſeminat, magnum non eſt ſi metat carnalia[t]. non ſine ratione receptum eſt apud SS. Canones, vt dum Prælati viſitando ſpiritualia ſuis exhibent, ab iiſdem contrà temporalitèr exhibeantur[u].

Quis modus viſitationis & procurationis.

QVIS autem viſitationis & procurationis modus ſit; præſcribunt quidem Concilia Lateranenſe[x], & Lugdunenſe[y]; verùm hodiè hæc res reuocanda eſt ad decretum Tridentinæ Synodi, quod hîc integrum adſcribemus: Patriarchæ, *inquit Synodus*, Primates, Metropolitani & Epiſcopi propriam diœceſim per ſe ipſos, aut, ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum generalem Vicarium aut Viſitatorem, ſi quotannis totam, propter eius latitudinem, viſitare non poterunt, ſaltem maiorem eius partem, ita tamen vt tota biennio per ſe, vel per Viſitatores ſuos compleatur; viſitare non prætermittant. A Metropolitanis verò, etiam poſt plenè viſitatam propriam diœceſim, non viſitentur Cathedrales Eccleſiæ, neq; diœceſes ſuorum comprouincialium, niſi cauſâ cognitâ & probata in Concilio prouinciali: Archidiaconi autem, Decani & alij inferiores in iis Eccleſiis, vbi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueuerunt, debeant quidem, aſſumpto Notario, de conſenſu Epiſcopi deinceps per ſe ipſos tantùm ibidem viſitare. Viſitatores etiam à Capitulo deputandi, vbi Capi-

s d. c. cum apoſtolus. c. procurationes. 23. ext. hoc noſtro tit.

t 1. ad Corinth. 7. d. c. cùm ex officij.

u iuxta alleg. infra.

x in d. c. cùm apoſtol.

y c. 2. eod. tit. in 6.

„ tulum ius viſitandi habet, prius ab Epiſcopo ap-
„ probentur: ſed non ideò Epiſcopus, vel, eo impe-
„ dito, eius Viſitator eaſdem Eccleſias ſeorſim ab
„ his viſitare prohibeatur: cui ipſi Archidiaconi, vel
„ alij inferiores, viſitationis factæ infrà menſem ra-
„ tionem reddere, & depoſitiones teſtium, ac inte-
„ gra acta ei exhibere teneantur: non obſtantibus
„ quacunq; conſuetudine, etiam immemorabili, at-
„ que exemptionibus & priuilegiis quibuſcunq;. Vi-
„ ſitationum autem omnium iſtarum præcipuus ſit
„ ſcopus, ſanam orthodoxamq; doctrinam, expul-
„ ſis hæreſibus inducere, bonos mores tueri, pra-
„ uos corrigere; populum cohortationibus & ad-
„ monitionibus ad religionem, pacem, innocen-
„ tiamq; accendere; cætera, prout locus, tempus,
„ & occaſio feret, ex viſitantium prudentia ad fide-
„ lium fructum conſtituere. Quæ vt facilius feli-
„ ciusque ſuccedant; monentur prædicti omnes &
„ ſinguli, ad quos viſitatio ſpectat, vt paternâ chari-
„ tate, Chriſtianoque zelo omnes amplectantur:
„ ideoq; modeſto contenti equitatu famulatuq; ſtu-
„ deant quàm celerrimè, debitâ tamen cum dili-
„ gentia, viſitationem ipſam abſoluere. Interimq;
„ caueant, ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues
„ oneroſiuè ſint; neuè ipſi, aut quiſquam ſuorum
„ quidquam procurationis causâ pro viſitatione, et-
„ iam teſtamentorum ad pios vſus, præter id, quod
„ ex relictis piis iure debetur, aut alio quouis nomi-
„ ne, nec pecuniam, nec munus quodcunque ſit,
„ etiam qualitercunque offeratur, accipiant: non
„ obſtante quacunque conſuetudine, etiam imme-

mora-

morabili: exceptis tamen victualibus, quæ ſibi ac ſuis frugalitèr moderateq; pro temporis tantùm neceſſitate, & non vltrà, erunt miniſtranda. Sit tamen in optione eorum qui viſitantur, ſi malint ſoluere id, quod erat ab ipſis anteà ſolui, certâ pecuniâ taxatâ, conſuetum, an verò prædicta victualia ſubminiſtrare: ſaluo item iure conuentionum antiquarum cum monaſteriis, aliiſuè piis locis, aut Eccleſiis non parochialibus inito, quod illæſum permaneat. In iis verò locis ſeu prouinciis, vbi conſuetudo eſt, vt nec victualia, nec pecunia, nec quicquam aliud à Viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant; ibi id obſeruetur. Quod ſi quiſquam, quod abſit, aliquid amplius in ſupradictis omnibus caſibus accipere præſumpſerit; is præter dupli reſtitutionem intrà menſem faciendam, aliis etiam pœnis iuxta Conſtitutionem Concilij generalis Lugdunenſis, quæ incipit, Exigit*; nec non & aliis pœnis in Synodo prouinciali, arbitrio Synodi, abſque vllâ ſpe veniæ, multetur. Patroni verò in iis, quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem ſpectant, nullatenus ſe præſumant ingerere; neque viſitationi ornamentorum Eccleſiæ, aut bonorum ſtabilium, ſeu fabricarum prouentibus immiſceant; niſi quatenus id eis ex inſtitutione ac fundatione competat; ſed Epiſcopi ipſi hæc faciant, & fabricarum redditus in vſus Eccleſiæ neceſſarios & vtiles, prout ſibi expedire magis viſum fuerit, expendi curent[z].

** extat in C. 2. de cenſibus lib. 6.*

z tex. Conc. Trid. Seſſ. 24. cap. 3 de reformatio.

DE

DE DECIMIS.

TITVLVS XXVI.

NVNC de Decimis agamus, quæ & Eccleſiaſtici iuris ſunt. Siquidem à ſacris Canonibus diſertè ſancitum eſt, vt ex omnibus rebus, quas quis quauis ex cauſâ iuſtè acquiſiuit, decimas, id eſt, decimam earum partem pendat Eccleſiæ miniſtris [a].

Duplex genus Decimarum.

HARVM duplex genus eſt; aliæ enim perſonales ſunt, aliæ prædiales. Perſonales ſoluuntur ratione perſonæ; puta, ex lucro negotiationis, venationis, militiæ, vel alterius muneris ſiue artificij [b]. Prædiales, ex prouentibus prædiorum; veluti, ex frugibus, fœno, vino, fructibus arborum, ex obuentionibus molendinorum [c], locatarum ædium [d], & ſimilium. Nam hæc omnia ex præſcripto ſacrorum Canonum, decimarum functioni ſubiecta ſunt [e].

De tertio genere decimarum.

SVNT qui his tertium genus decimarum interijciunt, quas mixtas appellant, id eſt, partim prædiales, partim perſonales; quales ſunt, quæ ex fructibus pecorum aliorumq́; animalium; veluti, fœtu, lanâ, lacte, colliguntur [f]: Sed commodius hæ reuocantur ad prædiales decimas, vbi animalia in prædiis paſcuntur [g]. At ſi domi, porrecto paſtu,

a c. non eſt. 22. cum c. ſeq. c. tua nos 26. ext. hoc tit. c. quicunq. cum 2. cc. ſeqq. 16. q. 7. c. decimæ. ead. q. 1.

b iam dictis iuribus.

c c. 3. cum 3. capp. ſeqq. ext. h. tit. c. 2. c. 22. c. 23. & c. 28. ext. hoc tit.

d c. penult. ext. de pactis.

e vt videre eſt iam dd. iurib.

f c. peruenit. 5. cum c. ſeq. c. ex tranſmiſſa. 23 ext eod. Vide Hoſtienſ. in ſumma huius tit. nu. 3. Rebuffum in tract. de decim. q. 3 in fi. Nauarrum in manuali cap. 21. nu. 29.

g ex ſententia c. 4. ext. h. tit.

ſtu, ad perſonales referantur; niſi fortè vtrinque æquè paſcerentur, quâ ſpecie mixtum genus conſtituerent[h].

h arg. §. ſi Titius Inſtit. de rer. diuiſ.

Differentia inter perſonales & prædiales decimas.

ILLVD diſcriminis eſt inter perſonales & prædiales decimas; quòd in his expenſæ ſeminis, culturæ, vel alterius rei non deducantur: In illis detrahantur impenſæ, quæ factæ ſunt quærendis, emendis & conuehendis rebus[i]. Quare in prædialibus decimis id ſingulare eſt: Cum alioqui fructus non intelligantur, niſi deductis expenſis, quæ quærendorum, colligendorũ, conſeruandorumq́; eorum gratiâ factæ ſunt[k].

i c. paſtoralis. 28. c. cũ homines. 7. c. ex parte 21. cum 2. cc. ſeqq c. tua. 26. ext. hoc noſtro tit.

k l. ſi à patre vel domino. 39. §. fi. ff. de petitio. hæred. l. fructus 7. ff. Sol. matrimo. & l. 1. C. de fructib. & lit. expenſ.

Cui decimæ prædiales ſoluendæ ſint.

SOLVVNTVR verò decimæ prædiales Parocho, cuius Parochiæ finibus prædia continentur[l], niſi conſuetudine aut præſcriptione[m], aut priuilegio vel ex cõpromiſſo ius decimandi alteri Eccleſiæ quæſitum ſit[n].

l c. cùm contingat. 29. cum c. ſeq c. quoniam. 13. ext. hoc tit.

m c. cùm ſint homines. 18. c. ad apoſtolicæ. 20. ext. hoc tit c. 1. de præſcript. lib. 6.

n c. ex parte 27. d. c. cùm contingat. & ibi gloſſ. & Innoc. in fi. ext. eod. c. 2. eod. tit. in 6. de compromiſſo. vide textum & ibi Panor. ext. de his quæ fiunt à prælat.

Laico an Ius decimandi poſſit competere.

Laicis verò neq; præſcriptione[o], neq; auctoritate Epiſcopi vel alterius ius decimandi competere poteſt[p], ſiquidem hoc ius ſpirituale eſt, ac proinde in laicum non cadit[q]. Exceptis his, quibus à S. Pontifice nominatim id conceſſum eſt[r], aut quibus ante Concilium Lateranenſe decimæ

o c. cauſam. 7. ext. de præſcrip.

p c. 1. 16. q. 7. c. adhæc. 15. c. quamuis. c. prohibemus. 19. ext. h. tit.

q c. fi. ext. de rer. permuta. innoc. c. cauſam 7. ext. de præſcriptio.

r arg. c. Hadrianus. cũ c. ſeq. 63. diſt. Panor. ad d. c. cauſam. nu. 3.

in feudum datæ ſunt[s]: his enim duobus caſibus decimæ à laico rectè poſſidentur[t].

s c. cùm apoſtolica. 7. ext. de his quæ fi. à præla. & ibi Panor. n. 11. c. 2. §. ſanè eod. in 6. vide Couarru. var. reſol. lib. 1. cap 17. nu. 15. verſ. olim ſanè. *t iam dd. iuribus.*

Cui decimæ perſonales exoluendæ.

PERSONALES decimæ illi Eccleſiæ ſoluuntur, in qua quis Sacramenta Eccleſiaſtica percipit, licèt alibi lucrum obtigerit[u]. Verùm rarior harum decimarum vſus eſt.

u c. ad apoſtolicæ. 20. ext. hoc tit. c. fi. ext. de parochiis. c. queſt. 16. q. 1

De Noualium decimis.

NOVALIVM decimæ, prædialium numero cenſentur; atque idcircò Parocho loci penduntur[x]. Eſt autem nouale, ager de nouo ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit[y].

x c. quoniam. 13. c. cum contingat. 29. ext. hoc tit.
y c. quid per. 21. ext. de verb. ſignif. c. fi. ext. de priuile. Alitèr iure Ciuili accipitur. l. ſylua. 30 ff. de verb ſignif.

De noualibus incertæ parochiæ.

QVOD ſi noualia incertæ parochiæ ſint; propiùs eſt, vt eorum decimæ ad Epiſcopum pertineant; qui vel alteri Eccleſiæ eas aſſignabit, vel in opus ſuum conuertet[z].

z d. c. quoniam.

Præſcriptio & priuilegium non extenduntur ad noualia.

PORRO vbi decimæ alteri quàm Parochiali Eccleſiæ ex præſcriptione vel priuilegio competunt, non continebuntur decimæ noualium[a]. Cuius aperta ratio in præſcriptione eſt; quod præſcriptio non procedat abſq; poſſeſſione, quæ in decimis noualium nulla dari poteſt. In priuilegio verò

a d. c. cum contingat. c. tua. 25. §. fi. ext. hoc tit.

rò, propter ſtrictam eius interpretationem, cùm vltrà quàm priuilegio comprehenſum eſt, porrigi non debeat[b].

Qui ad decimas teneantur.

QVOD ad debitores decimarum attinet: illud conſtituti iuris eſt, quemlibet ad decimarum functionem teneri, ſiue is Eccleſiaſticus ſit, ſiue ſecularis, ſiue monachus[c]. Et quidem in prædialibus hæc ratio eſt, quòd fructus prædiorum hoc onere affecti ſint; ac proinde cum ſuâ causâ quemlibet poſſeſſorem comitantur[d]. In perſonalibus, eſt Sacramentorum perceptio[e]. Quo fit vt ſi Clerici in ſuis Eccleſiis Sacramenta percipiant, ad præſtationem perſonalium nequaquam cogi poſſint[f].

Monachi ad quas decimas non teneantur.

SED & in Monachis hoc temperamentum adhibetur; vt qui ſunt Ordinis Ciſtercienſium, Templariorum, & Hoſpitalariorum, decimas ſuorum laborum non pendant[g], ex iis, ſcilicet, prædiis, quæ ante Concilium Lateranenſe ſibi acquiſiuerunt[h]. Cæteris autem Monachis decimæ ſuorum noualium, quæ propriis manibus aut ſumptibus excolunt, item animalium & hortorum ſuorum, beneficio Hadriani Pontificis remiſſæ ſunt[i].

Ex decimis perceptis canonica portio debetur Epiſcopo; niſi ea præſcripta ſit.

IN Clericis illud obtinuit; vt ex decimis à ſe perceptis Canonicam portionem inferre cogantur Epiſcopo, quæ eſt quarta pars decimarum per-

V 2 cepta-

b c. dilecti. 8. ext. eod. & c. porrò. 7. ext. de priuil. & ſ de relig. domib. §. vt tamẽ. adde Couarr. var. reſol. li. 1. c. 17. n. 13.

c c. à nobis. 24. ext. hoc tit. c. ſiquis laicus. 42. et c. antepen. 16 q. 1.

d c. cùm nõ ſit. 30. ext. hoc tit. iuncta l. alienatio. 67. ff. de contrah. emp. c. ex literis. 5. ext. de pignor.

e c. ad apoſtolicæ. 20. ext. hoc tit. & c. fi. ext. de paroch.

f c. 2. ext. hoc tit. iuncto d. c. ad apoſtolicæ.

g c. ex parte. 10. cum c. ſeq. ex. hoc tit.

h ita attẽperauit Innocentius III. in c. penult. ext. hoc tit.

i d. c. ex parte. 10. verſ. cæterùm verò.

ceptarum[k]. Verùm huic Canonicæ portioni quadraginta annorum ſpacio à Clericis præſcribitur contrà Epiſcopum[l].

k c. conquerente. 16. ext. de off. ind. ordi. c. quoniã. 13. ibi, tua parte retenta. ext. hoc tit.
l c. 4. ext. de præſcrip.

Exemptio à decimis quatuor ex cauſis.

CÆTERVM immunitas à decimarum præſtatione, ex quatuor capitibus contingere poteſt; Aut priuilegio S. Pontificis, aut conſuetudine ſiue præſcriptione, aut tranſactione, aut remiſſione eius, cui debentur decimæ.

De priuilegio & præſcriptione exemptionis à decimis.

DE priuilegio explorati iuris eſt[m]; quemadmodum & de conſuetudine ſiue præſcriptione[n]: niſi quod in priuilegio animaduertendum ſit, ne illud nimium damnoſum ſit Eccleſiæ, cui aliâs decimæ debentur; Nam hac ſpecie priuilegium ſubreptionis exceptione refelli poſſet[o]. Idem eſt, ſi cauſa priuilegij ceſſet[p]: cùm ſublata cauſa tollatur quoq; eius effectus[q].

m per tex. in c. 3. c. 9. c. 10. c. 25. & c. penult. ext. hoc tit.
n c. in aliquibus. 32. in fi. ext. eod. c. 1. de præſcrip. in 6. & d. c. 4.
o c. quid per nouale. 21. ext. de verb. ſignif. iuncta l. 2. C. de precib. Imp. offer.
p c. ſuggeſtum. 9 ext. hoc noſtro tit.
q c. cum ceſſante. 60. ext. de appellat.

Rurſus de priuilegio exemptionis.

SED & duobus aliis modis huic priuilegio derogatur: aut per renunciationem expreſſam ſiue tacitam, aut per ſentẽtiam iudicis. Per expreſſam renunciationem; ſi is, cui priuilegium competit, expreſsè illi renunciet[r]: per tacitam; ſi 30. vel 40. annorum ſpacio decimæ contrà priuilegium ſolutæ ſint ab Eccleſiâ vel Monaſterio priuilegiato[s]. (Nam in priuato ſufficit vel vna ſolutio conſultò facta[t]) Per ſententiam verò iudicis; ſi ea lata ſit contrà priuilegium deductum in iudicium; vel non

r c. nuper. 34. ext. hoc tit. c. 1. de pactis in 6. ratio eſt in l. penult. C. de pact.
s c. ſi de terra. 6. & c. accedentibus. 15. ext. de priuileg.
t c. cùm acceſſiſſent. 8. ext. de conſtitutio.

non deductum, ſed ſupreſſum vel neglectum à parte[u]: Nam prætextu priuilegij de nouo reperti ſententia non retractatur[x]: niſi ex iuſtâ cauſa petatur in integrum reſtitutio[y].

u c. ſuborta 2. ext. de ſent. & re iudica.
x l. imperatores. 33. ff. de re iudica. facit l. ſub prætextu. C. de tranſactio.
y c. ſuſcitata. ext. de in integ. reſtitu. l. nemo. 5. ff. d. tit. Vide 7. tit. de in integr. reſtitu.

De tranſactione decimarum non ſoluendarum.

TRANSACTIO verò de decimis non ſoluendis, ita demum valet; ſi nihil temporale ab altero præſtandum interceſſerit[z]: eaq; perpetua eſt, ſi & Epiſcopi conſenſu facta ſit[a]; aliâs perſonam tranſigentis non egreditur[b].

z c. fi. ext. de rerum permuta.
a per tex. in c. 2. ext. de tranſactio.
b c. veniens. 8. iuncto c. de cætero. ext. d. tit. de tranſact.

De remiſſione decimarum.

DENIQVE decimæ rectè remittuntur, proſpectu paupertatis debitoris[c]; aut vitandi ſcandali causâ, exemplo D. Pauli[d]; idq; ad tempus, non in perpetuum: alioqui hæc remiſſio, alienationem ſaperet, pernicioſaq; eſſet Eccleſiæ[e].

c c. decimæ. & c. fi. 16. q. 1.
d Acto. 20. circa fi. 2. ad Corinth. 11. cap. de quo latius D. Thomas in 2. 2. q. 87. art. 1. in reſponſo ad 5. & ibid. Caieta.
e c. 2. ext. de donatio.

DE PRÆBENDIS.

TITVLVS XXVII.

Præbenda quid.

PRÆBENDA nihil aliud eſt, quàm beneficium Eccleſiaſticum[a]; ſiue ius percipiendi prouentus Eccleſiæ ratione miniſterij Eccleſiaſtici.

a c. ſiquis dator. c. ex multis. §. conſtituenus 1. q. 3.

Diuiſio præbendarum ſiue beneficiorum.

Præbendarum ſiue beneficiorum Eccleſiaſticorum quædam curata ſunt, quædam non curata. Curata dicuntur, quæ animarum curam annexam habent: idq; duplici ratione; vel quia beneficiatus certis perſonis, puta, parochiæ ſuæ, Sacramenta Eccleſiaſtica adminiſtrat, & verbum Dei denunciat[b]: vel quia exercet ea, quæ ſunt iuriſdictionis ſpiritualis; veluti, ſunt viſitare, inquirere, ſuſpendere, excommunicare, abſoluere[c]. Nam & hęc animarum curam concernunt[d]. Non curata beneficia ſunt, quibus nulla huiuſmodi cura annexa eſt.

b c. 2. §. verum de ſepultu. in Clement.
c t. execrabilis. §. fi. de præbend. in extrauag. commu.
d Vide latius Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. de reforma & Panor. ad c. de multa. nu. 24. ext. hoc tit.

Altera diuiſio.

Rursvs beneficiorum Eccleſiaſticorum, alia adiunctam habent dignitatem, alia perſonatum, alia præpoſituram, alia adminiſtrationem, alia officium; alia nihil horum habent[e].

e c. 1. de conſuetud. lib. 6. & ibi Doctores. vide Panor. ad d. c. de multa. n. 20. cum ſeqq. vbi hæc explicat.

De Clerico abſq; beneficio non ordinando.

Prvdenter verò à ſacris Canonibus ſancitum eſt; ne quis in Clericorum numerum cooptetur, niſi cum beneficij titulo; idque adeò olim obtinuerat, quòd etiam ordines Eccleſiaſtici abſque titulo ſuſcepti, irriti & inanes haberentur, in odium Ordinantium[f]. Quo iure hodie non vtimur, ſed Epiſcopus à ſe ordinato ſine titulo, vel ipſius ſucceſſor, tam diu alimenta ſubminiſtrat, donec is beneficium Eccleſiaſticum conſequatur[g].

f c. neminem. c. ſanctorum. 70. diſt. c. cùm ſecundùm. 16. ext. h. tit.
g c. 2. & d. c. cum ſecundùm. ext. eod. adde c. ſi Epiſcopus. 37. eod. in 6. vbi quid iuris, ſiquis ab alieno Epiſcopo ſine titulo ordinetur.

Decretum Concilij Tridentini.

QVAM in rem extat & Concilij Tridentini decretum; Statuit, *inquit*, ſancta Synodus; ne quis deinceps Clericus ſecularis, quamuis aliàs ſit idoneus moribus, ſcientia & ætate, ad ſacros ordines promoueatur; niſi prius legitimè conſtet eum beneficium Eccleſiaſticum, quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat, pacificè poſſidere. Id verò beneficium reſignare non poſſit, niſi factâ mentione, quod ad illius beneficij titulum ſit promotus; neque ea reſignatio admittatur, niſi conſtito, quod aliunde viuere commodè poſſit, & alitèr facta reſignatio nulla ſit. Patrimonium verò vel penſionem obtinentes, ordinari poſthac non poſſint, niſi illi, quos Epiſcopus iudicauerit aſſumendos pro neceſſitate vel commoditate Eccleſiarum ſuarum; eo quoque prius perſpecto, patrimonium illud vel penſionem verè ab iis obtineri, taliaque eſſe, quæ eis ad vitam ſuſtentandam ſatis ſint, atque illa deinceps ſine licentia Epiſcopi alienari aut extingui vel remitti nullatenus poſſint, donec beneficium Eccleſiaſticum ſufficiens ſint adepti, vel aliunde habeant vnde viuere poſſint; antiquorum Canonum pœnas ſuper his innouando[h].

h tex. Trid. 2. de r

DE

DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ, SIVE BENEFICII ECCLESIASTICI.

TITVLVS XXVIII.

Præbendæ à quibus concedantur.

PREBENDA ſiue beneficiũ Eccleſiaſticum confertur; aut ab Epiſcopo, aut à Capitulo, aut à S. Pontifice, aut à Legato Sedis Apoſtolicæ.

Epiſcopus quo iure beneficium conferat, item Capitulum.

AB Epiſcopo ideò rectè confertur; quòd is ex præſcripto ſacrorum Canonum, Eccleſiarum omnium ſuæ diœceſis curam gerat[a]. Vt tamen in conferendo beneficium, Epiſcopus & Capituli ſui (cum quo vnum corpus conſtituit) conſilium adhibeat[b], niſi fortè conſuetudine vel ſtatuto Eccleſiæ alitèr receptum eſſet, vt vel ſolus Epiſcopus, vel ſolum Capitulum beneficium conferat; quod meritò retinendum eſt[c].

a c. omnes Baſilicæ. cũ c. ſeq. 16. q. 7. c. decretum. cum 3. cc. ſeqq. 10 q. 1. c. cùm ex iniunctio in fi. ext. de hæretic.
b c. nonit. 4 cum c. ſeq ext. de his quæ fi. à præla.
c c. ſũm Eccleſ. 31. ext. de electio. c. ea noſcitur. 6 ext. de his quæ fi. à præla. c. vnico. §. fi. ne ſede vac. in 6. iniunctoc. fi. ext. de conſuet.

Beneficia antequam vacent, non ſunt conferenda.

PRIVSQVAM verò vacent beneficia Eccleſiaſtica, alteri conferenda vel etiam addicenda non ſunt; nè votum captandæ mortis alterius inducatur[d], adeoq; collatio vel addictio huiuſmodi, ipſo

d c. 2. ext. de conceſſ. præbend.

ipſo iure nullà eſt e. Neq; intereſt, generalitèr vel ſpecialitèr beneficij nondum vacantis promiſſio quibuſcunq; verbis facta ſit[f].

e c. 3. c. 13. ext. eod. Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 19. de reforma.

f c. 2. eod. lib. 6.

Vacantia beneficia quando conferenda.

VBI autem vacant beneficia vel officia Eccleſiaſtica, conferenda ſunt, intra ſex menſes; alioqui his elapſis, ab Epiſcopo, ſi ad eum ſpectat, collatio deuoluitur ad Capitulum; & è diuerſo, à Capitulo ad Epiſcopum: his autem negligentibus ad Metropolitanum[g]; & poſt hunc ad Patriarcham, cui Metropolitanus ſubeſt; quem ſi non habet, ad S. Pontificem collatio defertur[h].

g d. c. 2. ext. eod.

h c. 3. ext. de ſupplenda neglig. præla. adde Panor. ad d. c. 2. nu. 7. ext. eod.

Vbi non eſt certus numerus beneficiatorum, nulla vacatio datur.

QVÆ certè obtinent in beneficiis cuiuſcunque generis: exceptis Epiſcopalibus & Regularibus prælaturis, quarum electioni trium menſium ſpacium præſtitutum eſt à iure[i]. Item Eccleſiis, quæ certum beneficiorum numerum conſtitutum nō habent; ac proinde in iis nunquam cenſetur vacare beneficium[k].

i c. ne pro defectu. 41. ext. de electio. c. dilectum. 12. ext. de conceſſ. prebend. vide 3. tit. de electio.

k c. ex parte. 10. ext. hoc noſtro tit.

Tempus ſex menſium vnde incipiat currere.

TEMPVS verò ſex menſium non à tempore vacationis beneficij, ſed notitiæ computandum eſt, neq; legitimè impeditis currit[l].

l c. quia diuerſitatem. 5. ext. hoc tit. d. c. 3.

Sede vacante non ſuccedit Capitulum in collatione beneficiorum.

CVI conſequens eſt, vt neque Sede Epiſcopali

vacante ſuccedat Capitulum in collationem beneficiorum ad Epiſcopum ſpectantium: cùm hîc nulla argui poſſit negligentia Epiſcopi: ac proinde ceſſat hoc caſu deuolutio beneficij vacantis ad Capitulum [m].

De collatione poſt tempus facta.

PLANE ſi decurſo collationis ſpacio, nihilominus per negligentem fiat collatio beneficij vacantis; ſuſtinetur quidem eo caſu collatio, ſed ex patientiâ, ſi modo idoneo facta ſit [n].

De authoritate S. Pontificis in beneficiis conferendis.

AD S. Pontificem quod attinet; dubium non eſt, quin is pro ſummâ in vniuerſa Eccleſia poteſtate, omnes Eccleſias earũq; beneficia cuiuſcunque generis liberè conferre poſſit, non tantùm vacantia ſed & vacatura [o]: non tamen hodiè eo iure vtitur [p], niſi in beneficiis apud Sedem Apoſtolicam vacantibus, quæ ſingulari iure diſpoſitioni S. Pontificis reſeruata ſunt [q].

Quæ beneficia Eccleſiaſtica apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur.

DICVNTVR autem beneficia vacare apud Sedem Apoſtolicam, ex Bonifacij VIII. declaratione; quæ ab illis poſſidebantur; qui in Curia Romanâ, vel in vicino ei loco, per duas dietas legales, id eſt, per itèr duorum dierum (computando vicena millia paſſuum in ſingulos dies, id eſt, viginti milliaria Italica [r]) dum ad Curiam irent vel redirent;

m c. 2. ext. ne Sede vacan.

n c. litera. 4. ext. de ſuppl. neglig.

o c. 2. de præbẽd. in 6.

p propter Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 19. de reforma. vbi vide.

q d. c. 2. de præbend. lib. 6.

r l. 1. & ibi gloſſ. ff. Si quis cautionibus. l. itinere. 3. ff. de verb. ſignif.

rentè viuis exceſſerint[s]. Quæ tamen, ſi non conferat Sum. Pontifex intrà menſem à die vacationis, redit ad eos collatio, ad quos aliâs ſpectabat[t].

Beneficium, quod vacat per aliud beneficium incompatibile reſeruatum eſt Sedi Apoſtolicæ, & de Concordatis Germaniæ.

SANE ex Ioannis XXII. conſtitutione & ea beneficia, quæ per adeptionem alterius beneficij incompatibilis quocunq; loco vacant, Sedi Apoſtolicæ ſpecialitèr reſeruata ſunt[u]. Verùm in his aliiſq; quoad Germaniam noſtram; minimè negligenda ſunt Concordata Germaniæ cum Sede Apoſtolicâ inita, quæ ad calcem huius ſummæ ſubijciuntur.

De Legatorum Sedis Apoſtolicæ poteſtate in conferendis beneficiis.

QVO ad Legatum Sedis Apoſtolicæ; quam ſcilicet is poteſtatem habeat in beneficiis Eccleſiaſticis conferendis, ſupra retulimus[x].

In quo conueniunt collatio beneficij à S. Pontifice facta, & ab eius Legato, cum aliis.

ILLVD commune eſt collationi S. Pontificis & Legati Sedis Apoſtolicæ, quòd vtraq; tanquam ſurreptitia, & nullius momenti ſit, ab eo ſiue eius nomine impetrata, qui aliud beneficium licet exiguum obtinet, nullâ huius mentione facta[y]. Diuerſum verò eſt in aliorum collationibus[z].

s c. in præſenti. 34. de præbend. lib. 6. Excipe tamē parochialem Eccleſiã defuncto Papâ iuxtà c. ſi apoſtolica. 35. eod. tit. lib. 6.
t c. 3. eod. lib. 6.
u in c. execrabilis. de præbend. in extrauag. commu.
x tit. de officio Legati
y c ſi motu. 23. de præbend. in 6 c. fi. de off. leg. in 6.
z c. 2. de off. iud. ord. in Clement.

Beneficium motu proprio collatum.

SANE, vbi motu proprio expreſsè collatio beneficij facta eſt per S. Pontificem; conſtat omninò collatio; nullâ etiam aliorum beneficiorum, quot qualiacunq; illa ſint, factâ mentione [a].

An in caſu motus proprij, & in collatione Ordinarij intelligatur diſpenſatio facta ſuper pluralitate beneficiorum.

QVÆ tamen non eò trahenda ſunt, quaſi collatio beneficij, motu proprio à S. Pontifice, vel ab Ordinario facta, diſpenſationem inducat duo vel plura beneficia ſimul retinendi; ſed duntaxat eò pertinet, ne poſterior illa collatio ſubreptionis argui poſſit [b]. Quò fit, vt ſi beneficium poſterius cum priori incompatibile ſit (qualia ſunt duo beneficia curam animarum, dignitatem perſonatum, vel officium annexum habentia) vtique in priori retinendo diſpenſatio exigitur; alioqui ipſo iure prius beneficium vacat [c].

Cauſæ diſpenſationis ſuper pluralitate beneficiorum incompatibilium.

LEGITIMA verò diſpenſationis cauſa eſt in Cardinalibus, & Regum filiis [d]. Item in ſublimibus & literatis perſonis, ſi & in his iuſta cauſa S. Pontificem permouerit ad diſpenſandum [e]. Etenim conniuētia nihil prodeſt plura beneficia poſſidenti; Cum is qui conniuet, diſpenſare non intelligatur [f].

a d. c. ſi motu. cum c. 4. de præbēd. in Clem.

b per tex. in c. non poteſt. 21. de præbend. lib, 6.

c c. execrabilis. §. porrò. cum §. ſeq. de præbend. in extrauag. cōmun. c. de multa. 28. ext. de præbend. c. 1. de conſuetud. in 6.

d d, c. execrabilis. §. 1.

e d. c. de multa.

f c. cùm iamdudū. 18, in fi. ext. de præbend.

Decretum Concilij Tridentini ſuper pluralitate beneficiorum &c.

QVA in re prætereundum non eſt ſacri Concilij Tridentini decretum; quod hîc libet adſcribere: Cum Eccleſiaſticus, *inquit*, Ordo peruertatur quando vnus plurium officia occupat Clericorum: ſanctè ſacris Canonibus cautum fuit; neminem oportere in duabus Eccleſiis conſcribi: Verùm quoniam multi improbæ cupiditatis affectu ſeipſos non Deum decipientes, ea quæ benè conſtituta ſunt, variis artibus eludere, & plura ſimul beneficia obtinere non erubeſcunt; ſancta Synodus debitam regendis Eccleſiis diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti decreto, quod in quibuſcunque perſonis quocunque titulo, etiamſi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obſeruari; ſtatuit, vt in poſterum vnum tantum beneficium Eccleſiaſticum ſingulis conferatur; quod quidem ſi ad vitam eius, cui confertur, honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrunque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modò ad Cathedrales Eccleſias, ſed etiam ad omnia alia beneficia tàm ſecularia quàm Regularia quæcunq; etiam commendata, pertineant, cuiuſcunque tituli ac qualitatis exiſtant g. Cæterùm quæ ad ſubleuandam tenuitatem Eccleſiarum Cathedralium & Parochialium, item Canonicorum Cathedralium & Collegiatarum inſignium, ſpectant, hîc conſultò omit-

g *ex Conc. Trid. Seſſ. 24. cap. 17. de reformatio.*

omittimus breuitatis cauſâ. De his idem Concilium Tridentinum adeatur[h].

h d. Seſſ. 24. cap. 13. cap. 15. de reformat.

Cui Eccleſiaſticum beneficium conferendum ſit.

AD extremum, nullus ad Eccleſiaſticum beneficium aſſumi poteſt, niſi Clericus, primâ ſaltem tonſurâ initiatus, quatuordecim annorum[i], & qui in loco beneficij ſui poteſt reſidere & deſeruire[k]. In dignitatibus tamen, canonicatibus, portionibus Eccleſiaſticis, quæ ſacrum ordinem annexum habent, illud amplius eſt; vt qui ad eas aſſumuntur etiam eodem ordine inſigniti ſint, aut eius ætatis, quod infra tempus à iure & â Concilio Tridentino definitum eo poſſint inſigniri[l].

i Concil. Trid. Seſſ. 23. cap 6. de reformat.

k vt j. de clericis non reſidentibus.

l idem Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 12. de reformat.

DE INSTITVTIONE ET IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXIX.

Quid nomine inſtitutionis veniat.

ALTER modus adquirendi beneficij Eccleſiaſtici eſt, vt ſupra diximus[a], inſtitutio; quæ etſi hoc iure noſtro quandoque ſumatur pro collatione Eccleſiæ ſiue Eccleſiaſtici beneficij[b]: quandoque pro deductione in poſſeſſionem Eccleſiæ ſiue beneficij Eccleſiaſtici, quæ iure communi ad Archidiaconum ſpectat[c]: propriè tamen, & hoc quidem loco, accipitur pro tranſ-

a §. fi. de præbend.

b vt paßim tit. De inſtitutio. ext. c. 4. ext. de his quæ fiunt à præl. c. cum ex iniũcto. 12. ext. de hæretic.

c c. ad hæc. 7. c. vt noſtrum. ext. de offic. Archidiaco.

tranſlatione iuris Eccleſiaſtici ad pręſentationem patroni Eccleſię ſiue beneficij Eccleſiaſtici facta[d].

Ad quem pertineat inſtitutio.

EA QVE inſtitutio fit, aut per Epiſcopum[e], aut ipſius Vicarium[f], aut ſedeuacante per Capitulum[g], aut per eum, cui aliâs ex priuilegio vel ex præſcriptione[h], vel ex lege fundationis competit[i]. Cæterùm de iure Patronatus hic latiùs diſpiciamus.

Definitio iuris Patronatus.

EST itaq; ius Patronatus, poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium vacans[k]; quod attinet ad præſens argumentum, in quo de inſtitutione agitur. Alioqui & in Prælaturis, quæ ſine inſtitutione per electionem conferuntur, ius Patronatus locum ſibi vendicat, non vt eligendus per Patronum prius præſentetur, ſed vt electione factâ eius aſſenſus ſiue comprobâtio honeſtè requiratur[l]: niſi fortè Patronus & tractandæ electionis ius habeat[m].

Quibus modis ius Patronatus inducatur.

INDVCITVR autem ius Patronatus; vel per fundationem, vel per cõſtructionem, vel per dotationem Eccleſiæ[n], nec non per præſcriptionem[o], & S. Pontificis priuilegium[p]. Per fundationem, ſi prædium donetur vel relinquatur Eccleſiæ extruendæ.

d c. 4. c. 5. c. 8. cum ſimilib. ext. de inſtitut.

e c. 4. c. 5. c. 8. c. 10. c. 21. et c. fi. ext. de iur. patr.

f c. 3. ext. de inſtitut.

g c. 1. eod. in 6. c. 1. ne ſede vacante in 6.

h c. auditis. 15. c. cùm olim. 18 ext. de præſcr. Panor. ad d. c. cũ olim. Felinus, quem vide latiùs ad c. cum venerabilis. num. 32. cum ſeq. ext. de præſcriptio.

i Panor. ad c. cum dilectus. per eundem tex. nu. 5. ext. de conſuetud. Vide omninò Concil. Trid. Seſſ. 14. cap. 12. & 13. & Seſſ. 25. cap. 9. de reformat.

k ita rectè Lancelottus in Inſtitutionibus ſuis hoc tit.

l c. nobis. 25. ext. de iurepatro. c. cum terra. 14. c. ſacroſancta. 51. ext. de elect.

m d. c. nobis. verſ niſi aliter.

n c. filiis. cum aliquot cc. ſeqq. 16. q. 7. d. c. nobis. c. paſtoralis 29. c. quod autem. 5. ext. de iure patro c. propoſuit. 6. ext. de fil. presbyter. de electio. c. generalis 13 d. tit. in 6.

o c. querelam. 24. ext.

p ex c. 2. De preb. in 6.

endæ [q]. Per conſtructionem, ſi Eccleſia impenſis alicuius ædificetur [r]. Per dotationem, ſi miniſtris Eccleſiæ & luminaribus neceſſaria conſtituantur [s]; vt tamen Epiſcopi conſenſus vbiq; accedat [t]. Præſcriptionem verò immemorialem eſſe oportet, vt iuri Patronatus locus ſit [u]. Nec dubitandum eſt, priuilegio S. Pontificis hoc ius induci poſſe, propter ſummam eius in omnes Eccleſias & beneficia, poteſtatem [x].

q c. abbatem in monaſterio. 18. q. 2.
r d. c. nobis. c. piæ mentis. c. fulgentium. c. monaſterium. 16. q. 7.
s c. nemo. de conſecra. diſt 1. adde gloſſ ad c. quicunq; fidelium. 16 q. 7. & Panor. ad c. 3. nu. 4. ext. de Eccleſ. ædif.
t d. c piæ mentis. c. frigentium. c. conſiderandum. 16. q. 7. c. cura. c. nobis poteſtatem. ext. de iure patro.
u per d. c. querelam d. c. generali. adde Couarr. ad c. poſſeſſor. in 2. parte relect. §. 1. nu. 2. de reg. iur. in 6.
x c. 2. de præbend. lib. 6.

Ius Patronatus & ad hæredes tranſit.

ATQVE his modis ſemel inductum ſiue conſtitutum ius Patronatus etiam ad hæredes Patroni transmittitur [y]; ita tamen vt ſi ex pluribus Patronis vnius defuncti multi hæredes ſint, hi omnes in præſentando vnius vocem habeant iure repræſentationis [z].

y c. 2. de iure patro. in Clement.
z d. c. 2. in Clement. adde Crotum ad d. c. 3.

Quin & ad alios.

SED & titulo donationis [a], permutationis [b], venditionis vniuerſitatis [c]; rectè in alium tranſit ius Patronatus: Dum ſi in laicum donatio fiat, etiã Epiſcopi approbatio accedat; nam ſi in Eccleſiã aut in locum religioſum, nullo Epiſcopi conſenſu opus eſt [d]. Permutatio verò ita demum permiſſa eſt, ſi fiat cum alia re ſpirituali; puta, cum alio iure Patronatus [e].

a c. ex inſinuatione. 14. ext. de iure patro. c. vnico eod. in 6.
b gloſſ. ad c. cum ſeculum. 13. ext. de iure patro. Inn. ad Rubr. eiuſdẽ tit. Hoſtienſ. in ſumma verſ. qualiter trãſferatur. per tex. in c. nemini. 16. q. 7.
c d. c. cum ſeculum.
d c. vnic. de iur. patro. lib. 6. c. nullus. & quæ ibi notant gloſſ. & Dd. ext. d. tit.
e per tex in c. ad queſtiones. 6. ext. de rer. permut. Vide Innoc. & Hoſtienſ. antè citatos.

Vni-

Vniuerſitatis nomine quæ veniant, & quomodo transferatur ius Patronatus.

VNIVERSITATIS verò nomine veniunt; hęreditas, bonorum poſſeſſio [f], ciuitas, pagus, caſtrum, prædium [g], in quibus Eccleſia Patronata continetur: quæ ſi in alium transferantur, & ius Patronatus illis inhærens, vnâ transfertur [h]. Licèt in conductore Vniuerſitatis oppignoratæ diuerſum obtineat [i]. Per ſe verò ſiue ſeparatim, ius Patronatus vendi non poteſt; cum ſpirituali annexum ſit [k].

Non refert Patronus ſecularis an Eccleſiaſticus ſit, vnus vel plures, qui & viciſſim ex conuentione præſentare poſſunt.

Ex quibus conſtát; nihil intereſſe, Patronus ſecularis ſiue Eccleſiaſticus, vnus vel plures ſint [l]: dummodo ſi plures ſint, in præſentando omnes vel certè maior pars in eundem conueniant [m]: Tametſi Patroni inter ſe paciſci poſſint, vt alternis vicibus ſinguli præſentent [n].

Præſentatio quo tempore fieri debet.

PRÆSENTATIO autem fieri debet intra quatuor menſes à tempore vacationis, ſi Patronus ſecularis eſt: Sin Eccleſiaſticus, intrà ſex menſes [o]. Alioquin decurſo hoc tempore aut Patronorum contentione extracto, ad Ordinarium collatio ſpectat [p].

Etiam plures præſentari poſſe.

PORRO non tantùm vnus, ſed & plures ſimul

f l. item veniunt. 20. §. ait Senatus cum antequam. in fi. ff. De petit. hæred. l. 1. ff. Quorum bonor.

g l. cum fundus. 10. in fi. ff. De leg. 2.

h arg. d. l. cum fundus. l. in modicis. 24. in fi. ff. de contrah. emp.

i c. cum bartholdus. 18. ext. de ſent. & re iud.

k c. de iure. 16. ext. de iure patro.

l c. vnico. de iure patro. in 6. c. 1. c. 3. cum ſimil. ext. eod.

m d. c. 3. vide ibid. gloſſ. & Panor.

n c. 2. verſ. & vt facilius. de iure patro. in 6.

o c. vnico. §. 1. de iure patro. in 6.

p c. 3. c. 12. c. 22. c. 27. ext. d. tit.

Clerici à Patrono laico præſentari poſſunt[q]: imò & ſucceſſiue plures poſteriorem accumulando priori[r]; licèt priori ſine cauſa reiecto regreſſus detur aduerſus inſtitutorem[s]. Patronus verò Eccleſiaſticus vni à ſe præſentato adhęrere cogitur[t].

q d. c. 2. in Clement.
r Ide Rochum in repetitio. Rubr. de iure patro. in verbo, honorificum. nu. 28. & 34.
r c. cùm autem. 24. c. quod autem. 5. ext. de iure patro.
s c. paſtoralis. 29. ext. eod. tit.
t d. c. cum autem.

Patrono honor & commodum debentur.

ILLVD præter præſentationem, in Patrono fundatore Eccleſiæ amplius eſt; quòd ipſi honor in progreſſu publico debeatur; & ſi ad inopiam redigitur, modeſtè ſuccurratur ab Eccleſia[u]: idque naturali quadam ratione, qua ad remunerandum obſtringimur illis, à quibus beneficium accepimus[x].

u c. nobis. 25. ext. d. tit. c. quicunq. 16. q. 7.
x c. cùm in officiis. 7. in princ. ext. de teſtament. l. ſed etſi. 25 §. cõſuluit. ff. de petit. hæred.

De cura Patroni.

VT vel hinc non iniuria Patronus & eius hæredes, curam rerum Eccleſiæ ſiue beneficij in ſe recipiant: » vt ſi Sacerdotem ſeu miniſtrum aliquid » ex collatis rebus præuiderint de fraudare; aut cõ» monitionis honeſtæ conuentione compeſcant, » aut Epiſcopo vel iudici corrigenda denuncient. » Quod ſi talia Epiſcopus agere tentet, Metropoli» tano eius hæc inſinuare procurent: ſi autem Me» tropolitanus alia gerat; Regis hæc auribus inti» mare non differant. Ex decreto Concilij Toletani[y]. Quod tamen non cò producendum eſt; quaſi & rationem adminiſtrationis exigere poſſint à Sacerdote vel miniſtro, cùm ea Epiſcopo relinquenda ſit[z]; præterquam ſi Patronus Eccleſiaſticus ſit, cui id à iure permittitur[a].

y in c. filiis, 16. q. 7.
z c. nouerint. 10. q. 1.
a c. cùm et plantare. 3. §. in Eccleſ. ext. de priuileg. c. ex literis. 7. & ibi Panor. nu. 3. circa fi. ext. de iure patro. d. c. filiis.

De

De modis amittendi iuris Patronatus.

DEMVM amittitur ius Patronatus; ſi Patronus Rectorem vel alium Clericum eiuſdem Eccleſiæ, per ſe, vel per alium cædere ſiue mutilare nefariè præſumpſerit[b]; aut crimine hæreſis ſiue Maieſtatis ſe obſtrinxerit[c]: ita vt primo caſu, ius Patronatus Eccleſiæ, cui iniuria illata eſt, cedat[d]; poſterioribus verò, vnà cum vniuerſitate rerum fiſco inferatur[e]. Quin & emptor iuris Patronatus ſingularis; amiſſione iuris multatur[f].

b *c. in quibuſdam. 12. c. ad aures. 11. ext. de pœnis.*
c *per c. vergentis. 10. ext. de hæretic. auth. Gazaros. C. eod. tit. & quiſquis. l. penult. C. Ad l. Iul. maieſt.*
d *d. c. in quibuſdam. in verb. prorſus amittant. iuncta ibid gloſſa.*
e *d. c. vergentis. & d. auth. Gazaros. l. 1. C. de bon. libertor. vide late Lambertinum de iure patro. lib. 3.*
f *vt in caſu c. 6. ext. de iure patron.*

De iudice iuris Patronatus.

NEQVE dubitandum eſt, cauſam iuris Patronatus ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere[g].

g *c. 3. ext. de iudic. ſed verùm quo ad poſſeſſorium. Vide quæ tradit Did. Couarruuias practic. quæſtio. cap. 35.*

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS.

TITVLVS XXX.

De neceſſitate reſidendi.

CVM beneficia Eccleſiaſtica, diuini officij explendi cauſa inſtituta ſint[a], rectiſſimè ſancitum eſt à ſacris Canonibus, vt nullus ad Eccleſiaſticum beneficium aſſumatur, niſi qui in loco eiuſdem beneficij reſidere, & per ſe deſeruire poſſit[b]. Quòd ſi alitèr quis aſſumptus fuerit, & citatus non paruerit; coërcetur eius contuma-

a *c. fi. de reſcrip. lib. 6.*
b *c. 3. & c. 4. ext. h. tit.*

cia vel per ſuſpenſionem, vel per excommunicationem, vel per priuationem beneficij [c], etiamſi beneficij reditus exigui ſint [d].

c c. ex tuæ. 9. ext. eod. c. ſi qui verò. cum c. ſeq. c. ſi quis in clero. 7. q. 1. d. c. 3. & 4. c. ex parte. 8. cum 2. cc. ſeqq. ext. eod. ſecundùm diſtinctionem Panorm. ad d. c. ex tuæ. d c. conquerente. 6 ext. eod.

Quæ cauſa abſentem Clericum excuſet.

EXCVSATVR autem abſens iuſta ex cauſa: veluti, ſi morbo impediatur [e]; ſi in ſeruitio S. Pontificis [f], vel Epiſcopi [g], vel Eccleſiæ ſuæ verſetur [h]; ſi ſtudiorum cauſa, aut aliàs honeſtè abſit, ex Prælati licentiá [i]; aut conſuetudo Eccleſiæ non damnoſa, abſenti ſuffragetur [k].

e c. 1. ext. de clerico ægrot. c. 1. de cleric. non reſid. in 6. iuncta l. 4. §. pen. ff. de ſtatu lib.
f c. cum dilectus. 14. ext. hoc tit.
g c. ad audientiam. 15. c. 7. ext. eod.
h c. ex part. 13. ext. eod.
i c. 4. ext. eod.
k c. cum omnes. 6. ext. de conſtitutio. iuncto c. 1. ext. de conſtitutio.

De abſentia Prælatorum aliorumq́ beneficiatorum ex Concilio Tridentino.

CÆTERVM cùm ex ſententia veterum Canonum illi, qui aliquantiſper abſunt, non videantur abeſſe, quia ſtatìm reuerſuri ſunt: idcirco ſancta Tridentina Synodus hac in re modum adhibens, ſtatuit vt in omnibus Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, Cathedralibus Eccleſiis, quibuſcunq; quocunq; nomine & titulo præfectis etiamſi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales ſint: illud abſentiæ ſpacium, ſingulis annis ſiue continuum ſiue interruptum (ſi tamen ex æqua cauſa fiat & abſq; gregis detrimento) duos menſes aut ad Summum tres non debere excedere: Niſi fortè Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia & euidens Eccleſiæ vel Reip. vtilitas maius abſentiæ ſpacium requireret. In aliis curatis inferioribus illud abſentiæ tempus duobus

quo-

quoq; menſibus concluſit; cauſa tamen prius cognita & probata per Epiſcopum, niſi & hîc rei grauitas longius tempus poſtularet[l], Ex Canonicis verò Cathedralium & Collegiatarũ Eccleſiarum, aut in iis præbendas aut portiones, obtinentibus, nemini permittit vigore cuiuslibet ſtatuti aut cõſuetudinis vltra tres menſes abeſſe[m].

l *Vide Concil. Trid. Seſſ. 23. cap. 1. de reform. iuncto cap 1. ſeſſ. 6. de reform. adde omnino Bullam Pij IV. ſuper reſidẽtia prælat.*

m *Seſſ. 24. cap. 12. §. prætereà obtinẽtib. de reform. Vbi latius, & de pœnis in tranſgreſſores.*

DE PECVLIO CLERICORVM.

TITVLVS XXXI.

Peculium vnde dictum.

HIc conſequentèr de peculio Clericorum videamus. Dicitur autem peculium quaſi puſilla pecunia, auctore Vlpiano[a]; quod certè Clericis vel in primis competit, ſi veteres Canones ſpectemus[b].

a *in l. depoſiti. 5. §. 2. ff. De peculio.*

b *in c. Clericus. in c. duo ſunt. 12. q. 1.*

Clericorum triplex peculium.

SED cum hodie ex recentioribus Canonibus, Clericis circa res poſſidendas maior poteſtas, facta ſit[c]: ſolet eorum peculium triplex conſtitui. Aut enim conſtat ex propriis bonis ipſius Clerici: aut ex bonis Eccleſiæ: aut ex bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis[d].

c *§. & licet. ſ. de iure perſonarum.*

d *tototit. ext. de peculio cler. c. 1. c. 2. 12. q. 3.*

Propria bona Clericorum quæ; eaq́ pro arbitrio alienari poſſe à Clerico.

PROPRIA bona ſunt, quæ ex ſucceſſione hæ-

reditaria, legato, fideicommiſſo, donatione alio-uè titulo Clerico obuenerunt, dummodò non occaſione Eccleſiæ. Et hæc cùm nihil à bonis priuatorum ſiue ſecularium diſtet; permiſſum eſt Clerico, quo velit modo de iis diſponere ſiue inter viuos ſiue in vltima voluntate [e].

[e] d. c. 1. verſ. ſi autem. cum ſeq. c. quia. 9. c. relatum. 12. iun. c. re-quiſiſti. 15. ext. de teſtam. c. 1. & ibi gloſſ. ext. de ſucceſ. ab inteſt. c. Epiſcopi. cum 2. cc. ſeqq. 12. q. 1. c. 1 c. ſi xñ. cua. q. ſ.

Bona Eccleſiæ quæ; eaq; Eccleſia dominio contineri.

BONA Eccleſiæ dicuntur; quæ Eccleſiæ, eiuſque miniſtris exhibendis conſecrata vel deſtinata ſunt; veluti ſunt, domus, agri, vineæ, ſyluæ, calices, aliauè; quæ vel ex donatione, emptione vel ex alio contractu, vel ex alicuius hæreditate, legato, ſiue fideicommiſſo ad Eccleſiam peruenerunt [f]. Quę cùm ipſius Eccleſiæ dominio contineantur, nihil in his miniſtri Eccleſiæ, ſibi iuris vendicare poſſunt præter adminiſtrationem [g].

[f] c. nulli. cum cc. ſeqq. 12. q. 2.

[g] c. 2. ext. de donatio. c. ſi. 12. q. 1. c. Epiſcopi. c. manifeſta d. q. 1.

Bona ex rebus vel proſpectu Eccleſiæ adquiſita quæ; & de eorum vſu.

BONA verò ex rebus, ſiue proſpectu Eccleſiæ adquiſita à Clerico; vt ſunt, fructus aliiq; reditus & obuentiones Eccleſiaſticæ: hæc licèt Clerico cedant [h], non tamen in alium quàm neceſſarium & pium vſum à Clerico conuerti debent [i]. Nam hûc ſpectat illa Hieronymi vox [k]: ,, Tibi Sacerdos de ,, altario viuere non luxuriari permittitur. Et quod ,, à Concilio Tridentino diſertè edictum eſt: Om-,, ninò interdicit, *inquit Concilium de Epiſcopis aliiſq; ,, Clericis, etiam Cardinalibus*, ne ex reditubus Eccleſiæ

[h] an etiã quoad dominium? Vide Martin. Nauar & Frãciſ Sarmien. tum de reditib. Eccle.

[i] c. ex his. cum c. ſeq. c. ſi. 12. q. 1. c. cùm ſecũdum. 16. ext. de præbend.

[k] apud Gratianũ in ſumma 44.

conſanguineos familiareſue ſuos augere ſtudeat; cum & Apoſtolorum canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed ſi pauperes ſint, iis vt pauperibus diſtribuant; eas autem non diſtrahant nec diſſipent illorum cauſa[l].

Empta ex reditibus & oblationibus Eccleſiæ, eidem remanere debent.

VNDE & Concilium Remenſe de his, quæ ex Eccleſiæ reditibus & oblationibus cõparata ſunt, ita pronunciat: Inquirendum eſt; ſiquis Presbyterorum de reditibus Eccleſiæ, vel oblationibus vel votis fidelium, alieno nomine res comparauit; quia ſicut nec ſuo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de facultatibus Eccleſiaſticis debet: Quoniam hoc ſacrilegium eſt & par crimini Iudæ furis, qui ſacras oblationes aſportabat & furabatur[m].

Melioramenta à Clerico facta, ſunt eius quoad vixerit.

ET Concilium Toletanum; Siquis ſanè Clericorum, *inquit*, agella vel vineolas in terra Eccleſiæ ſibi feciſſe probabitur, ſuſtentandæ vitæ cauſa, vſque ad diem obitus ſui poſſideat: verùm poſt ſuum deceſſum Eccleſiæ reſtituat, nec teſtamentario aut ſucceſſorio iure cuiquam hæredum, prohæredumue relinquat: niſi forſan cui Epiſcopus pro ſeruitijs ac præſtatione Eccleſiæ largiri voluerit[n].

[l] *in cap. 1. ſ. omnino. Seſſ. 25. de reformatione.*

[m] *qui textus Côcil. Rem. relatus eſt inter decretales & extat in c. penult. ext. de pecul. cleric.*

[n] *extat in c. fi. ext. de pecul. clericor.*

DE

DE REBVS ECCLESIÆ NON ALIENANDIS.

TITVLVS XXXII.

Res Eccleſiæ & Monaſterij alienari non poſſe, & quid veniat nomine alienationis.

QVIA res Eccleſiæ, propriæ ipſius Eccleſiæ ſunt, in cuius vſum & miniſterium ſunt dedicatæ [a]: idcircò disertè à ſacris Canonibus cautum eſt, nè illæ à Clericis etiam Summis Pontificibus, vel aliis quibuſcunq; alienari poſſint [b]. Idem ſtatutum eſt de rebus Monaſterij [c]. Alienationis autem nomine hîc continentur, donatio, venditio, permutatio, emphiteuſis, infeudatio, vſusfructus, hypotheca, locatio ad longum tempus [d], & ex Pauli II. conſtitutione etiam locatio vltra triennium [e]; & haud dubiè, hæredis inſtitutio, legatum, fideicommiſſum [f].

a Nihil tamẽ impedit has res Dei dici. 3. tit. prox. §. bona verò: de quo latius apud Sarment. de reditib. Eccleſ. part. 1. cap. 1.
b toto tit. ext. in 6. & Clement. de reb. Eccl.
c prædia. c. non liceat. cum c. ſeq. 12. q. 2.
c Clement. 1. h. tit.
d c. nulli. 5. §. alienationu. ext. h. tit. d. c. nõ liceat. & d. Clem. I.
e in c. vnico. in extrauag. com. de qua vide Couarru. var. reſol. lib. 2. cap. 16. & 17. Nauarrum. ad d. c. nón liceat.
f l. 1. c. cùm in officiũ 7. cum 2. cc. ſeqq. ext. de teſtam. c. Epiſcopi. c. manifeſta. c. ſint manifeſtæ. 12. q. 1.

Alienatio rei Eccleſiaſticæ ipſo iure nulla eſt.

VNDE ſi qua rei Eccleſiaſticæ alienatio fiat, ea ipſo iure non ſubſiſtit; adeoq; per ipſum alienantem, vel quemuis alium Clericũ infringi & retractari poteſt [g]. Quod in præſenti argumento ſingulare eſt; cùm regulariter nemo factum ſuum improbare poſſit [h].

g c. ſi quis presbyterorum. 6. ext. h. tit. & ibi notant gloſ. Panor. c. q quu. 35. q. 9. d. c. vnico. in extrauag. com. iuncta l. non dubium. 5. C. de legib. c. quæ contrà. de reg. iur. in 6.
h c. inter dilectos. 8. ext. de donatio. l. 4. C. de reuoc. donatio. l. factum cuiq. ff. de reg. iuris.

Res

Res peritura & ſuperuacua animalia rectè alienantur.

QVÆ certè intelligenda ſunt, de rebus immobilibus & mobilibus quæ ſeruando (vt loquimur) ſeruari poſſint. At in rebus perituris, quæ diuturnitatem non patiuntur, vt ſunt fructus, veſtes & his ſimilia[i]; item in ſuperuacuis animalibus; alienatio minimè interdicta eſt[k].

i d. c. vnico. in extrauag. com. & d. Clem. 1. iuncto §. conſtituitur. Inſtit. de vſu fructu. licet veſtimenta Eccleſiæ vetuſtate cõſumpta comburi, & eorum cineres recondi debeant iuxtà c. altaris. 39. de conſecrat. diſt. 1.

k Hoſtienſ. in ſumma. num. 2. adde tex. in l. lex quæ. 22. in fi. C. de adminiſt. tutor.

Caſus à ſuperiori regula excepti.

NEQVE quod de rebus immobilibus & mobilibus diximus, perpetuum eſt. Nam & certi caſus exiſtunt, quibus ex permiſſione ſacrorum Canonum etiam illæ rectè alienantur: quorum vnus eſt, ſi neceſſitas Eccleſiæ alienationem ſuadeat[l]; puta, ſi Eccleſia alieno ære oppreſſa ſit[m]. Alter eſt, ſi pauperes alendi aut captiui ab hoſtibus redimendi ſint[n]: Aurum enim, *ſententia Ambroſij eſt*, Eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget & ſubueniat in neceſſitatibus[o]. Tertius eſt, ſi Eccleſiæ expediat alienationem fieri[p]. Nec enim prohibitio alienationis in læſionem Eccleſiæ retorquẽda eſt[q].

l d. Clem. 1. h. tit. c. 1. ext. de pignorib.

m auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. Eccleſ.

n c. aurum. cum c. ſeq. 12. q. 2. c. fi. 16. q. 6.

o in d. c. aurum.

p d. Clem. 1. c. ſine exceptione. 12. q. 2. c. 8. §. fi. ext. hoc tit.

q l. quod fauore. 6. C. de legib.

De ſolennitatibus adhibendis in alienatione iis caſibus, quibus permiſſa eſt.

VT tamen his tribus caſibus, quibus alienatio permiſſa eſt; Capituli conſenſus & ſubſcriptio adhibeantur, vbi ſcilicet Epiſcopus alienationem molitur[r]. Sin alius Clericus, qui Capitulum non

r d. c. ſine exceptione. d. Clem. 1. c. 1. cũ c. ſeq. ext. de his quæ fi. à prælat.

habet; Epiſcopi aſſenſus accedat[s]. In alienatione verò rerum Monaſterij non tantum opus eſt conſenſu Capituli, ſed & Epiſcopi; ex decreto Conciliorum Aurelianenſis[t] & Agathenſis[u].

s c. placuit. 12. q. 2. & d. Clem. 1.
t c. abbatibus. d. q. 2.
u c. in venditionibus. 17. q. 4.

Ius ſingulare in bonis Laico ſubijciendis.

ILLVD verò ſingulari iure ſancitum eſt à Gregorio x. in generali Concilio Lugdunenſi; vt in Eccleſiæ bonis immobilibus ſiue iuribus, Laico tanquam ſuperiori vel tanquam Patrono ſiue aduocato ſubijciendis præter Capituli conſenſum, etiam Apoſtolicæ Sedis licentia ſpecialitèr adhibeatur[x].

x c. 2. hoc tit. in 6.

In exiguis & longè diſsitis, non requiri ſolennitatem.

PORRO in terrulis & vineolis exiguis & Eccleſiæ minus vtilibus aut longè diſſitis, remiſſa eſt omnis ſolemnitas; cùm per ſolum Epiſcopum, ſi neceſſitas vrgeat, rectè diſtrahantur[y].

y c. terrulas d. q. 2.

In feudum & emphyteuſin, eandem rem rurſus concedi poſſe & quando.

IDEM eſt in rebus in feudum olim datis, ſi per mortem vltimi vaſalli ad Epiſcopum redeant; Nam & has poteſt Epiſcopus (ſi viderit expedire) liberè in feudum alteri concedere[z]: ſimiliter, & res in emphyteuſin ab antiquo dari ſolitas; ſi euidens Eccleſiæ vtilitas ſuaſerit[a].

z c. 2. ext. de feudis. c. 1. §. 1. Epiſcopum vel Abbat.
a d. c. vnico. in extrauag. com.

Emphyteuſis noua quo caſu permiſſa.

DE agris verò in emphyteuſin nouam concedendis hoc reſcriptum extat Alexandri III. ad Epi-

Epiſcopum Vigornienſem: Illas terras, *inquit*, quæ de ſyluis ex tirpatę, ſunt arabiles factæ; eis hæreditario iure poteris concedere, ſub annuo cenſu tenendas, à quibus ſuo, vel parẽtum ſuorum labore conſtiterit extirpatas. Niſi fortè tunc aliis poſſint ad maiorem Eccleſiæ vtilitatẽ cum eodem labore & onere conferri[b].

b *tex. eſt in c. ad aures. 7. ext. hoc tit.*

Prælatus rem vnius Eccleſiæ cum alia permutare poteſt vtriuſq; conſenſu.

SED & permiſſum eſt Epiſcopo, terrã vnius Eccleſiæ cum alia permutare, interueniente vtriuſq; Eccleſiæ conſenſu[c]; & ſi vnius æſtimatio alteram exceſſerit, refuſione pecuniæ ab altera Eccleſia præſtanda, rem ad æqualitatem redigere[d]. *An autem, quæ hoc et 2 præcedentib. §§. dicuntur, per ſe poſſit Epiſcopus abſque Capitulo ſuo, dubium eſt, propter c. 1. & c. 4. ext. de his quæ fiunt à prælat. Sed in his conſuetudini magis ſtandum eſt. c. ea noſcitur. 6. ext. de his quæ fiunt à præl. Adde quæ ſ. tit. de iuris non ſcripti partibus, diximus.*

c *c. 1. ext. de rer. permut.*

d *c. ad quæſtiones. 6. ext. de rer. permut.*

Per præſcriptionem rem alienari ſiue auferri legitimè ab Eccleſia.

POSTREMÒ ſciendum eſt; per præſcriptionem, id eſt, poſſeſſionem continuam 40. annorum cum bona fide, prædium ſiue aliud ius cuiuſlibet Eccleſiæ vel Monaſterij (excepta tamen Romana Eccleſia, aduerſus quam ſolùm centenaria præſcriptio currit) alienari vel tolli[e]. Sicut infra commodius dicetur[f].

e *c. 4. c. 6. c. 8. c. 13. c. 14. ext. de præſcrip.*

f *j. de exceptionib. §. iam de præſcriptio.*

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER TERTIVS, QVI EST DE CONTRACTIBVS, VLTIMIS VOLVNTATIBVS, ET DE DELictis.

DE CONTRACTIBVS ET eorum diuiſione.

TITVLVS I.

CONTRACTVM vocat Labeo IC. vltrò citroq; obligationem [a]; ſecutus proprietatem nominis; quaſi contrahere idem ſit, quod ſimul trahere alterum alteri obligando. Aliâs vſurpatione iuris, contractus etiam depoſitum, precarium, donationem & ſimiles conuentiones continet, quæ vtrinque obligationem non pariunt; vti ex ſequentibus patebit. Contractum Auctores iuris diuidunt in Nominatum & Innominatum. Nominatus contractus eſt, qui in certum & diſtinctum ab aliis contractibus nomen tranſit: vt ſunt, emptio, venditio, locatio, conductio, commodatum, depoſitum, mutu-

a l. Labeo. 19. ff. de verb. ſign.

mutuum, pignus, fideiuſſio, & nonnulli alij[b]. Quibus & adiiciuntur; precarium, precaria, feudum, donatio[c]. Contractus verò innominatus certo nomine caret; cauſam tamen obligandi habet; videlicet, dationem vel factum. Horum quatuor genera recenſentur: Do vt des: facio vt facias: do vt facias: facio vt des[d]. quorum numero eſt & per mutatio[e].

b l. 1. §. fi. & l. iuris gentium. 7. circa pri. ff de pact. l. naturalis. 5 ff. de præſcrip. verb.

c de quib. ſ. quamuis ſint qui controuertãt.

d de his in d. l. iuris gentium. & toto tit. ff. de præſcrip. verb.

e de qua lib. 3. ext. & in 6. de rer. permut. permutationem nihil aliud eſſe quàm contractum, (do vt des) probat Coraſius lib. 2. Miſſella. cap. 15.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

TITVLVS II.

EMPTIO & venditio tunc contrahitur, ſimul atque de pretio conuentum eſt, etiamſi pretium nondum numeratum & res empta nondum tradita ſit[a]. Sed pretium in numerata pecunia conſiſtere debet[b]. Qualiſcunque autem res empta & vendita ſit, ſiue mobilis ſiue immobilis ea ſit, corporalis ſiue incorporalis; nihil planè intereſt, modò ea poſſideri aut quaſi poſſideri poſſit[c]. Poſſidentur propriè res corporales, quaſi poſſidentur res incorporales; veluti ſunt hæreditas, ſeruitutes, obligationes, actiones aliæque his ſimiles[d].

a Tit. Inſtit. de emptio. in pri.

b §. pretium. Inſt. d. tit. & l. empti. 9. C. de contrah. emp.

c l. ſi in emptione. 34. §. omnium. ff. de contrah. emp.

d l. 1. & ibi gloſſa, in verb. corporalia. ff. de acquir. vel amitt poſſ. iuncto tit. ſ. de rerum diuiſ.

Annuum cenſum ſiue reditum rectè emi.

NAM & annuus cenſus rectè emitur, id eſt, ius

præſtandi & ſoluendi annuum cenſum ſiue reditum[c].

c *c. 1. c. 2. de emptio. in extrauag. com. vide latius Couarru. var. reſol. lib 3. cap. 7. And. Geil. lib. 2. obſ. 7. Nauarr. in Manuali cap. 17. nu 234. cum ſeqq.*

De iuſto pretio emptionis & venditionis.

VT autem hic contractus reprehenſione careat: neceſsè eſt, pretiũ rei emptæ & venditæ iuſtum ſit: alioqui læſus vltrà dimidium iuſti pretij agere poteſt, vt vel contractus reſcindatur; vel quod iuſto pretio deeſt, ſuppleatur, ſi venditor læſus ſit: ſin emptor, detrahatur ſi nondum ſolutum ſit pretium; vel reſtituatur, ſi ſolutum ſit, quod iuſtum pretium excedit[f].

f *c. 3. c. 6 ext. h. tit. & l. 2. & ibi Dd. C. de reſcind. vend.*

De dolo in hoc contractu.

QVOD tamen non aliter accipiendum eſt, quàm vbi emptor vel venditor re ipſa, id eſt, circà rei æſtimationem, nullo aduerſarij dolo læſus eſt: Cæterum ſi dolus aduerſarij interceſſit; poteſt agi vel ad reſciſſionem contractus[g], vel quantò pluris ſiue minoris res empta vel vendita eſt[h]. Etenim iniquum eſt, alteri alterius dolum nocere, & ſibi prodeſſe[i]. Nam & hûc pertinet illa D. Pauli commonitio[k]: Ne quis ſupergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem ſuum.

g *l. ex empto. §. ſi quis virginem. ff. de actio. emp. l. dolus. 10. C. de reſcind. vend.*
h *l. Iulian. 13. § ſi venditor. ff. de actio emp.*
i *l. 1. circa pri. ff. de dolo.*
k *1. ad Theſſal. 4.*

De rebus, quæ vendi prohibentur.

SED quod antè dictũ eſt: quamlibet rem, quæ poſſideri vel quaſi poteſt, venire in emptionis & venditionis contractum; exaudiendum eſt; niſi ius vel boni mores huic contractui obſtent[l]. Siquidem Eccleſiaſticorum Ordinum, beneficiorum-

l *d. l. ſi in emptione. §. omnium.*

alia,

aliarumq; rerum ſpiritualium nulla emptio & venditio eſt[m]. Item nec rei datæ in dotem vel donationem propter nuptias, nè quidem aſſentiente vxore[n]. Adde, neq; iudici iudicium, neq; teſtimonium etiam iuſtum, vendere licere[o]: tametſi aduocato permiſſum ſit vendere patrocinium & Iuriſconſulto conſilium iuſtum[p].

m c. ad Eccleſiæ. 9 & paßim tit. ext. de Simonia. c. ex multu. 9. cum ſeqq. 1. q. 3.

n l. vnica. §. & cùm lex. C. de rei vxor act. auth ſine à me. C. ad SC. Vellei. §. & illud. Nouel. Vt immobilia antè nup do. Niſi duobus caſibus, qui ibidem continentur. & in c. 4. ext. de emptio. in c. cum contingat. 28. ext. de iureiur. & c. 2, de pact. in 6. iuncto c. 2. de iureiur. lib. 6.

o c. non licet. 11. q. 3. c. fi. 14. q. 5. l. vernales. 7. C. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. 1. §. 1. & l. falſi pœna. 20. ff. ad l. Corn. de falſ.

p d. c. non licet. & d. c. fi.

De re aliena venditâ & euictâ.

ET licèt res aliena vendi non poſſit ad eum effectum, vt in emptorem dominium tranſeat[q]: tamen eatenus valet venditio, vt ſi res per verum dominum euicta fuerit, emptori ſuccurratur aduerſus venditorem in id, quod ſua intereſt[r]. Niſi fortè emptor poſt inſtitutum contrà ſe iudicium omiſerit denunciare venditori, vt rem venditam defenderet, aut ſi propter abſentiā ſuam, ſiue per iniuriam iudicis emptor condemnatus ſit. Nam his caſibus venditor euictionis nomine non tenetur[s].

q l. 1. l. 6. C. de reb. alien. non alienand.

r l. venditor. 8. ff. de euictio.

s c. fi. ext. h. tit. l. emptio. 8. C. de euictio.

DE LOCATO ET CONDVCTO, ET DE EMPHYTEVSI.

TITVLVS III.

Quid locatio & conductio; & quot modis contrahantur.

LOCATIO & conductio iiſdem regulis, quibus emptio & venditio conſiſtit. Nam ſicut emptio & venditio contrahitur, ſi de pretio conuenerit: ita & locatio & conductio contrahi intelligitur vbi merces conſtituta eſt pro vſu alicuius rei vel opera hominis[a]. Idq; quandoque ad tempus fit, quandoq; in perpetuum[b]. Ad tempus, puta ad annum, biennium, aut ad aliud maius minuſuè tempus. In perpetuum, vt quandiu merces ſoluitur, neq; ipſi conductori neq; hæredi eius aut alteri, qui eorum in locum ſucceſſit, auferre liceat[c].

a l. 2. ibi, ſi de mercede. l. 5. & l. 5. ff. locati. iuncto princ. Inſt. tit. de locat.

b l. viam. 10. C. h. tit.

c §. adeo. Inſt. eod.

De Emphyteuſi.

VERVM hic contractus poſterior, à priori hodiè diſtinctus eſt ex Zenoniana conſtitutione, vocaturque contractus emphyteuticus[d]. In quo tamen & illud permiſſum eſt, vt & ad vitam vnius aut plurium res in emphyteuſin dari poſſit[e].

d d. §. adeo. & l. 2. C. de iure emph.

e Nouel. de non alien. aut permut. §. emphyteuſin. & Nouel. de alien. & emphyt. §. licentiam. Adde Iul. Clarum § emphyteuſis. q. 6. 42. & 43.

Caſus quibus inquilinus ex domo rectè eiicitur.

PORRO in domo conductâ eo iure vtimur: vt inqui-

inquilinus ante finitum tempus è domo conductâ eijci non poſſit: niſi dominus domus ob neceſſitatem (quæ tamen non imminebat tempore locationis) eam velit inhabitare, vel reficere; vel ſi conductor malè in domo conductâ verſetur; vel mercedem locationis non ſoluat per biennium[f], (vbi ſcilicet ad plures annos locatio contracta eſt; Nam ſi ad minus tempus, dubium non eſt, quin ſtatìm eo decurſo conductor expelli poſſit) vel deniq; , niſi res conducta alteri ab ipſo domino vendita, donata, aut ſimili titulo tranſlata fuerit. Quibus certè caſibus conductor iure ex re conducta expellitur g: ſalua tamē conductori, hoc poſtremo caſu, actione ex conducto contra locatorem; quod ſibi frui re conducta non liceat[h].

f c. 3. §. 1. ext. h. tit. l. 3. C. eod.

g l. emptorē. 9. C. eod. l. ſi merces. 25. §. 1. & l. qui fundum. 32. ff. Locati. l. arbores. §. 1. ff. de vſufr. & iurib. iam antea alleg.

h d. l. ſi merces. §. 1. l. ſi fundum. 36. ff. h. tit.

Emphyteuta quibus caſibus iure ſuo priuetur.

RECEPTVM eſt & in emphyteúſi, vt ſi ſolutio canonis, id eſt, penſionis vltra biennium (in emphytheuſi *ſcilicet* Eccleſiaſticâ) vel triennium (in emphyteuſi ſeculari) ab emphyteutâ protracta, vel ſi ipſa emphyteuſis vendita fuerit nulla denunciatione facta Domino; vel denunciatione quidem facta, ſed nō expectato termino duorum menſium, qui Domino conceduntur ad deliberandum, vtrum oblato pretio velit emphyteuſim ad ſe recipere: emphyteuta eiici poſſit à Domino[i]; niſi fortè celeri ſatisfactione moram ſoluendi canonis purgauerit[k].

i c. ſi. ext. hoc tit. l. 2. & l. 3. C. De iure emph.

k in d. c. ſi. §. ſi.

De remiſſione penſionis propter ſterilitatem.

CÆTERVM in Colono remiſſio penſiônis pro

ratâ, rectè petitur, ſi ſterilitas fortuitò vel vitio ipſius rei abſque culpa ipſius Coloni inciderit; niſi cum vbertate præcedentis vel ſubſequentis anni (vbi ſcilicet plurium annorum conductio contracta eſt) ſterilitas compenſari poſſit[l]: aut ſterilitas modica ſit, quam æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non auferretur[m]. Diuerſum eſt in emphyteuta, cuius periculo cedit ſterilitas; tum etiam ipſius rei particularis interitus. At totius rei interitus liberat eum à Canone[n]; ſicut & ſi ſterilitas anni tanta ſit, quòd fructus percepti Canonem non adæquent; ex benigniore ſententia Doctorum[o].

l c. 3. in princ. ext. hoc tit. l. ex conducto. §. ſi vis tempeſtatis. & §. ſi vno. ff. locati. & l. licet. 8. C. eod.

m l. ſi merces. 25. §. vis maior. ff. locati.

n l. 1. C. de iure emph.

o Barth. add. l. 1. Alexander conſ. 112 lib. 2. vbi latius eum vide.

DE COMMODATO, DEPOSITO ET MVTVO.

TITVLVS IV.

Quare hi contractus re contrahi dicantur.

COMMODATVM, depoſitum, & mutuum, re contrahi dicuntur[a]: ideò quod non niſi rei præſentis interuentu fiant. Quod non æquè eſt in emptione, locatione, ſocietate, mandato, quæ ſolo conſenſu, etiam re nõ præſente, contrahuntur[b].

a l. 1. ff. de oblig. & act. & tit. Inſtit. quib. mod. re contrah. oblig.

b Tit. Inſt. De oblig. ex conſenſu.

De

De Commodato, & in quo diſtet à locatione & precario.

COMMODATVM dicitur quaſi cum modo datum, ſcilicet, ad certum & præſcriptum vſum, idq; gratuitò. Nam mercede interueniente locatio eſt[c], aut ſi ad non certum tempus & præſcriptum vſum datum ſit, in precarium incidit[d]. Atq; hinc, commodatum non niſi expleto vſu reuocatur[e]; precarium verò quandocunque[f].

c §. commodata. Inſt. Quib. mod. re contr. oblig.
d l. 3. iuncta l. 2. ff. de precar.
e c. vnico ext. de commod.
f l. 1. l. 2. ff. de precar. c. fi. ext. de precariis. iunge 3. tit. de precar.

Quid in commodatum veniat.

ET cùm commodatum commodatarij tantum gratiâ contrahi ſoleat; idcircò, ſi res commodata, commodatarij culpâ etiam leuiſſimâ interierit, aut deterior facta fuerit; rectè eo nomine commodatarius conuenitur[g].

g d. c. vnico iuncta l. ſi vt certo. 5. §. commodatum. ff. Commod. & §. 2. eiuſdem leg. vbi & elegans diſtinctio traditur, in quib. contractibus dolus, culpa & periculũ veniant.

De Depoſito, & quid veniat in depoſitum.

EST autem depoſitum, quod cuſtodiendum alicui datum eſt: dictum ex eo, quod apud alium poſitum ſit: præpoſitio enim, *de*, auget poſitum, vt oſtendat totum fidei eius eſſe commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet[h]. Et quia depoſitum deponentis gratia contrahitur; idcircò depoſitarius de ſolo dolo tenetur[i], qui & eâ ſpecie præſumitur, cùm depoſitarius circa rem depoſitam non eandem, quam ſuis rebus diligentiam adhibet[k].

h l. 1. in princ. ff. depoſ.
i § præter. Inſt. Quib. mod. re contrah oblig. l. cõtract. ff. de reg. iur.
k c. 2. in princ. ext. de depoſ. l. quod Nerua. 32 ff. depoſ.

Depoſitarius quandoq; culpa nomine tenetur, & quid de caſu fortuito.

INTERDVM tamen depoſitarius & culpæ nomine rectè conuenitur, vbi, ſcilicet, vltrò ſe depo-

ſito obtulit, aut quid ꝓ cuſtodia accepit, aut cum eo conuentum fuit, vt culpam præſtaret[l]. Caſum verò fortuitum nunquam præſtat depoſitarius, niſi id conuenerit, vel culpa ſiue mora ipſius caſus acciderit[m].

Depoſitum ſemper repeti poteſt.

DEPOSITVM pro arbitrio deponentis ſemper reuocari poteſt, nulla etiā admiſſâ compenſatione aut deductione, propter bonā fidē, quæ in hoc contractu vberior eſt, quàm in cæteris contractibus[n]. Eſt autem compenſatio (vt obiter hoc inſeram) debiti & crediti inter ſe contributio[o].

Eccleſiam, nomine Clerici depoſitarij vel mutuum accipientis conuenire non poſſe, niſi in rem Eccleſiæ verſum ſit.

PORRO cùm depoſitum aliique contractus non pariant obligationem, niſi inter ipſos contrahentes[p], fruſtrà Eccleſia conuenitur propter rem apud Clericum Eccleſiæ depoſitam, vel mutuo ab eo acceptam; niſi fortè ex ea quid in vtilitatem Eccleſiæ verſum probetur; quo caſu quatenus verſum eſt, Eccleſia tenetur[q], nè locupletetur cum alterius iniuriā[r].

De Mutuo.

QVOD ad mutuum attinet; contrahitur mutuum, cùm rem alteri damus, vt eius fiat recepturi aliam eiuſdem generis & bonitatis[s].

In quibus rebus conſiſtat mutuum.

QVOD fieri non poteſt, niſi in rebus, quæ mutuam

---

l d. c. 2. l. 1. §. illud. §. ſiquis ſeruum. & §. ſæpè. ff depoſ.

m d. c. 2. & d. l. 1. §. ſi conueniat. et l. contractus. ff. de reg. iur.

n d. c. 2. & d. l. 1. §. eſt autem. iuncta l. penul. C. depoſ. & l. fi. C. De compenſatio.

o l. 1. ff. de compenſatio.

p l. 3. C. Ne vxor pro marito. l. ſi me. 32. ff. Si cert. petat. l. 1. in prin. ff. de pact.

q c. 1. ext. de depoſ. c. pen. ext. de fideiuſſor.

r l. nam hoc natura. ff. de condict. indeb.

s l. 2. in princ. ff. Si cert. pet.

tuam functionem recipiunt; hoc eſt, quæ numero, pondere vel menſurâ conſtant: Nam in aliis rebus ideò in mutuum nõ itur, quod aliud pro alio ſolui non poteſt inuito creditore [t].

[t] *d. l. 2. §. 1. ſiquidem in aliis rebus cadit affectio.*

De pacto vel ſtipulatione adiectâ mutuo.

ET cùm mutuum re contrahatur; profectò conueniri non poteſt, vt plus, quàm datum eſt, reddatur; puta, vndecim pro decem [u], ne quidem accedente ſtipulatione: cùm hæc res in vſuram incideret, non ſolùm iure Canonico, ſed & lege diuinâ improbatam [x].

[u] *l. rogâſti. 11. § ſi tibi dedero. ff. Si cert. pet.*

[x] *c. conſuluit. 10. ex. de vſur. de quo latius ĵ. tit. de vſur.*

DE PRECARIIS.

TITVLVS V.

Quid precarium, & in quo conueniat cum commodato, & ab eodem diſtet.

PRECARIVM eſt, quod precibus petenti vtendum conceditur, tamdiu, quamdiu is, qui conceſſit, patitur [a]. Conuenit cum commodato in eo, quòd is, qui commodat, etiam permittat vti re commodata [b]. Diſtat verò, quòd precarium ad certum tempus & præſcriptum vſum non detur; commodatum contrà [c].

[a] *l. 1. in princ. ff. de precario.*

[b] *d. l. 1. §. fi. ff. d. tit.*

[c] *§. 1. ſ. de commod. adde Couar. var. reſol. cap. 15. nu. 7.*

Tempus certum precario adiectum reiicitur à precario.

HINC aliâs quæſitum fuit: ſi precarium, ad certum tempus, veluti, ad calendas Ianuarias con-

 ceſſum

ceſſum fuerit, an precariò poſſidens in eum diẽ ſe tueri poſſit, nè antè ab eo res auocetur? Et reſponſum eſt, nullam vim eſſe huius conuentionis: cùm adiectum tempus naturæ precarij repugnet[d].

d l.cum precario.12.ff. de precario. & c.fin. ext.eod.

Ad quid teneatur precariò poſſidens.

Qvò etiam fit, vt propter hanc liberam reuocationem concedentis, is, qui precariò poſſidet, non teneatur vltrà dolum & latam culpam, quæ dolo proxima eſt[e].

e l quæſitum.8. §. & illud annotatur. cum § ſeq.ff.eod.

De precaria.

Extat & hoc iure Can. contractus precariæ, quo pro re donatâ Eccleſiæ, donatori in vicem triplum vel duplum in vſumfructum redditur ab eâdem Eccleſia[f]. Vnde pro arbitrio concedentis nõ reuocatur precaria, ſed expirat morte accipientis[g], dummodò precaria rationabilitèr facta ſit, alioqui à concedentis ſucceſſore impunè reuocatur[h]. De quinquennio autem in quinquennium precariæ renouatio fieri iubetur[i].

f c.precariæ.4.10.q.2.

g c.ſi in fi.ext. h.tit. iuncto d.c.precariæ.

h c.de precariis d.q.2. & c.2.ext.eod. adde Panor. & alios in hunc tit. ext.

i c.1.ext.h.tit.

DE

DE FEVDIS.

TITVLVS VI.

Feudum quid?

FEVDVM eſt beneficium, quod ex beneuolentiâ ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ, penes dantem maneat, vſusfructus verò illius *, ita ad accipientem tranſeat, vt ad eum hæredesq; ſuos maſculos, ſiue fœminas (ſi de his nominatìm ſit dictum) in perpetuum pertineat: ad hoc, vt ille & hæredes ſui fideliter domino ſeruiant, ſiue ſeruitium illud nominatìm, qualè eſſe debeat, ſit expreſſum, ſiue indeterminatè ſit promiſſum [a].

* *id eſt, omnis vtilitas.*

[a] *Hæc definitio traditur in c. 1. §. beneficium. Tit. In quibus cauſis feudũ amit. Conuenitq; feudo vt communiter concedi ſolet Nõ mirum; igitur ſi feudo Guardiæ, &c. de quib. in §. vbi ĩ eod. aut aliis extraordinariis feudis non competat.*

Explicatio definitionis.

VBI, *beneficium*, quod loco generis ponitur, neceſsè non eſt, vt planè gratuitum ſit [b]; cùm feudum pecunia etiam comparari poſſit [c], ſed ſufficit ex beneuolentia & cum gaudio recipientis concedi [d]. Rei verò immobilis nomine venit prædium, ſiue illud vrbanum ſit ſiue ruſticum: item omne id, quod ſolo cohæret, veluti ſunt ædes ſuperficiariæ, arbores, vineæ, ſyluæ; Item quæ immobilibus æqui parantur, vt ſunt reditus annui [e], iuriſdictio [f]. Regnum [g]. Ducatus, Comitatus [h], & ſimilia.

[b] *per tex. in l. 3. ff. de obſeq. à lib. præſt.*
[c] *c. 1. de natura feu. c. 1. de inueſt. in mar. facta c. 1. quemad. feud. ad fil. pert. c. 2. de benef. fratr. c. 1. de feudo Guard. & Caſtald.*
[d] *d. §. beneficium. iuncta d. l. 3.*
[e] *c. 1. §. fi. de feudi cognit. c. extuit. § cumq; annui. de verb. ſig. in Clem.*
[f] *c. ſi diligenti. ext. de præſcriptio. & c. 10 ext. eod. tit.*
[g] *c. paſtoralis. de ſent. & re iud. in Clemens.*
[h] *c. 1 quis dicatur Dux. c. 1. de feudo Marchiæ.*

De diuiſione feudi.

FEVDI duplex diuiſio eſt; Feudum enim aliud

pro-

proprium eſt, aliud improprium [i]. Aliud nouum, aliud antiquum ſiue paternum [k].

i hæc diuiſio colligitur ex c. 1. de feudo nō hab. propr. nat. feu. ex c. 1. §. ſi. quid ſit inueſt. *k ex c. 1. qui teſtes ſunt neceſſ. Plures diuiſiones ſunt apud Dd. Sed quæ ab illis confictæ ſunt. Huius autem diuiſionis frequentius ſit mentio tum in lib. feud. tum apud Dd.*

Quod feudum proprium.

PROPRIVM feudum illud dicitur, quod habet omnes qualitates, quæ feudo naturalitèr, id eſt, ex generali conſuetudine, vel conſtitutionibus Imperatorum, inſunt, etiamſi de iis nihil inter dominum & vaſallum conuentum ſit: Quales hæ præcipuæ ſunt: quòd in eo ſuccedant tantùm legitimi hæredes maſculi ex primo inueſtito deſcendentes in perpetuum; ac proinde non fœminæ, nō teſtamentarij hæredes, vt teſtamētarij; non aſcendentes, non tranſuerſales [l]. Exceptis tamen Clericis, Monachis [m], & filiis beneficio Principis legitimatis, licèt ſint ex deſcendentibus primi inueſtiti [n]. Item, quòd feudum ſine conſenſu domini alienari non poſſit [o], ſicut, nec proprietas feudi inuito vaſallo [p]. Hoc excepto quòd vaſallo permiſſum ſit feudum ſuum alteri rurſus in feudum concedere, modò æquè idoneo, & eâdem lege, quâ ipſe accepit [q], nam & tranſigere de eo poteſt etiam in præiudicium domini, ſi dolus abſit [r]. Item, ſi feudum euictum fuerit; teneatur dominus vaſallo euictionis nomine ad æquiualens feudum præſtandum [s].

l hæc probantur per tex. in c. 1. de natura ſucceſſ. feud. in c. 1. de ſucceſſ. feu. c. 1. §. beneficium. In quib. cauſ. feud. amit. in c. 1. §. ſciendum de iis qui feud. da. poſſ.

m c. 1. de feudo fœm. c. 1. an mutus vel alius. c. 1. §. qui Clericus. Si de feudo def. cont. c. 1. §. mutus. Epiſcopum vel Abb.

n c. 1. §. naturales. Si de feudo def. cont.

o c. Imperialem. de prohib. feud. al. per Frid. c. 1. qual. feud. ol. pet. al. c. 1. de forma fidel. ſimilitèr de lege Corra. Si de feudo def. cont.

p c. 1. §. ex eadem. de lege Corradi. c. 2. quo temp. mil. inueſt. adde c. 1. de controuerſ. inter vaſ. & al. *excipe caſum ſ. eod. in §. fi.* *q c. 1. §. 1. qual. ol. feud. pot. al. c. 1. §. ſimilitèr de lege Corra. & d. c. imperialem. §. illud quoquè.* *r c. 1. §. ſi vaſallus de beneficio.* *s c. 1. de inueſt. de re al.*

De

De feudo improprio.

VBI verò qualitatibus, quæ feudo naturaliter conueniunt, per pactionem aut per particularem loci conſuetudinem, vel ob priuatam naturam alicuius feudi (vt in feudo Guardiæ & Caſtaldiæ, & quod pro mercede datur[t]) derogatur: dicitur feudum improprium[u]; non quidem proſpectu totius feudi, ſed quà ex parte à proprio feudo diſcedit. In reliquis enim retinet naturam proprij feudi[x].

Quod feudum nouum, quod antiquum ſiue paternum, & de eorum proprietatibus.

FEVDVM nouum eſt, quod primùm conceſſum eſt vaſallo, ita quod ex alterius ſucceſſione ad eum non deuenerit[y]. Cuius hæ proprietates ſunt, vt ſolùm ad deſcendentes inueſtiti deferatur, excluſis aſcendentibus & tranſuerſalibus[z]. Item quòd nō acquiratur abſq; inueſtitura aut eo, quod loco inueſtituræ eſt[a]. Tertiò quòd eius inueſtitura non niſi coràm paribus Curiæ explicari poſſit, ſi ſint: ſin minus; coram teſtibus extraneis[b]. Quamuis in feudo Eccleſiaſtico omnes promiſcuè teſtes admittantur[c]. Antiquum ſiue paternum feudum dicitur, quod ex aſcendentium ſucceſſione ad vaſallum deuolutum eſt[d]. Huius natura hæc eſt: quod tam collaterales quàm deſcendentes in ſucceſſionem eius admittantur dummodo ex primo inueſtito prodierint[e]. Item quod in linea collaterali potius ad deſcendentes collateralium, quàm ad aſcendētes transfundatur, licèt hi omnes æque ex primo inueſtito profluxerint[f]. Item quod in

t de quibus in c. 1. de feudo Guard.
u ex c. 1. quid ſit inueſtit.
x per tex in c. 1. de feudo non hab. prop. nat. c. 1. §. feudum ea lege. Si de feudo def.
y c. 1. qui teſtes ſunt neceſſ.
z c. 1. de frat. de nouo benef. inueſt. c. 1. de nat. ſucceſſ feud. c. 1. quibus mod. feud. conſtit. poſſ.
a c. 1. in princ. de conſuetud. recti feudi.
b c. 1. in princ. & §. 1. quid ſit inueſtit. cap. 1. qui teſtes ſint neceſſ. c. 1. §. quod autem. de conſuet. recti feud.
c c. 1. §. hæc omnia. Si de inueſt inter do. & vaſ.
d c. 1. de ſucceſſ frat. & grad. c. 1. de nat. ſucceſſ feud.
e dictis iurib.
f c. 1. §. paternum. vſq. ad fi. de nat. ſucceſſ. feud.

eo ſolemnis inueſtitura non requiratur, vt in feudo nouo; ſed ſufficiat ſola renouatio inueſtiture veteris [g].

g c. 1. in 2. reſp. qui teſtes ſunt neceſſ.

De feudi extinctione & amiſſione.

FEVDVM aut extinguitur, aut amittitur. Extinguitur, nullo ſuperſtite deſcendente ex primo inueſtito; nam ad dominum reuertitur [h]. Amittitur aut propter culpam vaſalli, aut ſine eius culpâ.

h c. 1. de benef. in vſib feud.

Cauſæ amittendi feudum propter vaſalli culpam.

PROPTER culpam vaſalli ex his cauſis feudum amittitur. I. Si vaſallus poſt mortem domini ſui vel defuncti cui ipſe vaſallus ſucceſſit, intra annum & diem inueſtituram ſine iuſtâ causâ non petierit, ſi paganus eſt [i]; Sin miles, intrà annum & menſem [k]; II. Si à Domino euocatus ſeruitium ipſi denegauerit, aut ſpontè non obtulerit in præſenti periculo conſtituto [l]. III. Si Dominum in prælio non lethalitèr vulneratum deſeruerit [m]. IV. Si Dominum vi adortus, aut eius vitæ inſidiatus fuerit, aut graues iniurias illi intulerit, aut alio intentante inſidias vel graue damnum, illum non præmonuerit [n]. V. Si ſecretum ſibi commiſſum à Domino, alteri ſciens prudens communicauerit in præiudicium Domini [o]. VI. Si Domini vxorem adulterauerit, aut tentauerit adulterare, vel etiam turpitèr cum eâ luſerit [p]; Quod in ſuperſtite vi-

i c. 1. de capitulis Corradi. d. c. imperialem. §. præterea ſi quis infeudatus. c. fi. de prohib. feud. ali. per Loth. c. 1. q̄ fuit prima cauſa benef.
k c. 1. quo tempore miles.
l c. 1. §. licèt. Si de feudo def. cont. c. 1. §. 1. hic fin. lex. c. 1. §. illud tamen. quæ fuit prima cauſa. c. 1. de feud. ſine culpa.
m c. 1. §. item qui dominum. quæ fuit prima cauſa. c. 1. in princ. quib. mod. feud. amit. Tit. 1. & 2. c. 1. §. ſi quis miles. de feudo ſine culpa non amit. n c. 1. §. ſimilitèr quib. mod. feud. am. Tit. 1 & 2. c. 1. §. præterea. cum §. ſeq. quæ fuit prima cauſa c. 1. §. ad hoc. verſ. tamē. Hic finitur lex. o c. 1. quib. mod. feud. am. tit. 2. p c. 1. §. item ſi fidelis. quib. mod. feud. amit. tit. 1. & 2.

dua

dua Domini, non æquè obtinet [q]. VII. Si vitium intulerit filiæ domini vel dominæ, aut nurui, aut ſorori in domo adhuc agenti [r]. VIII. Si Domino renuerit ius dicere [s], vel teſtimonium aduerſus eum dixerit, & multò magis, ſi eum accuſauerit aut detulerit [t]. IX. Si Dominum incluſum, cùm poſſet, non exemerit [u]. X. Si cum inimicis Domini amicitias coierit [x]. XI. Si feudum vel eius partem, ſiue conditionem, dolo malo inficiatus & inde conuictus fuerit [y]. XII. Si feudum, vel eius partem alienauerit ſine aſſenſu Domini; adeò licèt alienatum rurſus recuperârit [z]. Alienationis autem nomine (quò ad præſens argumẽtum) continentur, dominij translatio, oppignoratio, & omnis actus, quo Domini vtilitas circa feudum minuitur [a]. Excipiuntur verò, tranſactio [b], infeudatio, quæ & inuito Domino fiunt [c]: item dotis conſtitutio eâ ſpecie, qua mulier feudum, ſi quod habet, marito ſuo in dotem conſtituit [d]. XIII. Si vaſallus feudo inſolentèr abutatur, & à Domino monitus non reſipuerit [e]. XIV. Si fratrem ſuum vel alium qui parricidij appellatione continetur, occiderit [f]. Secus, ſi fratrem Domini ſui, niſi hunc vel alium quemcunq; fraudulentèr prodiderit [g]. XV. Si propter culpam citatus, copiam ſui non fecerit vaſallus cõtumax [h]. XVI. Si vaſalli filius Dominum offenderit & hâc

q c.2. de feud. ſine culpa nõ amit. ibi, domino viuente.

r c.1.§. rurſus. quæ fuit prima cauſa.

s d. c. 1. §. illud tamen. c. 1. §. ſimilitèr. de conſuet. recti feu.

t d. §. ſimilitèr. c. 1. §. item ſi delator. quæ fu. pri. cau.

u d. §. item ſi delator. hoc intellige quò ad operas vaſalli nõ enim ære alieno tenetur liberare dominum. c. 1. §. licet vaſallus. ſi de feudo def. con.

x c. 1. quot teſt. ſunt neceſſ. facit l. 1. § cum patron. ff de off. præf. vrb. & l. liberi. C. de inoff. teſt. Vide Sonſbeck. de feudis parte 12. nu. 43.

y c. 2. §. vaſallus ſi. §. vaſallus feudum. Si de feu. def. cont. c. 1. §. ſi. de lege Corradi.

z c.1. de prohibita feu. alien. per Loth. c. imperialem. § 1 eod. tit. per Frid. c. 1. de vaſallo, qui contra conſt. Loth. iuncto c. 1. quid iur. ſi poſt alien.

a d. c 1 §. 1. de prohib. ali. per Loth. & d. c. imperialem. §. 1.

b c. 1. §. ſi vaſallus. Si de feudo def. c c. 1. §. qualiter o'. feud ali. c. 1. §. ſimilitèr. de lege Corradi. d. c. imperialem. §. callidus. d c. 1, de inueſt. quam Titius. e 1. de eo qui ſibi. adde Clarum in §. feudum q. 36. & c. 6. ext. de donat. inter virum. e c. 1. §. quicunq; aduocatiam. de pace tenenda & eius viol. f c. 1 §. denique. verſ ſi verò. quæ fuit prima cau. g c. 1. an ille qui interfec. frat. Ita vt in Curia amplius ſtare non poſſit. Sic addit ibi textus. h c. 2 de milite vaſallo qui contumax. ibi tamen latiùs.

de cauſâ requiſitus à Domino vaſallus, filium ad eum non deduxerit placandi eius cauſa, aut à ſe non remouerit[i]; quod idem obſeruandum eſt in reliquis domeſticis vaſalli[k], & in ſubuaſallo[l]. Hæ itaque aliæq; ſimiles ſiue grauiores cauſæ iuſtæ ſunt amittendi feudi[m]; quarum ſi vel vna in Dominum admittatur, feudum ad Dominum redit, excluſis omnibus deſcendentibus cæterisque agnatis vaſalli, vt hanc ſaltem Dominus, *inquit textus*, habeat ſuæ iniuriæ vltionem[n]: Sin in alium; feudũ agnatis, qui quarto gradu ſunt, applicatur[o].

vaſall. Si de feudo def. cont. ſit c. 1. Si vaſallus feudo priuetur. Ad quos videntur tex. in d. c. 1. in verb. ad agnatum. an ille qui interſec. fiat.

i c. imperialem. §. inſuper. de prohib. feud. alien. per Frid.
k d. §. inſuper verſ. ſi autem pater.
l iuxtà tamen diſpoſitionem c. imperialem. §. illud quoque præcipimus.
m c. 1. §. prædictis, verſ. ſed quia natura. quæ fuit pri. cauſ.
n d. c. 1. §. deniq. quæ fuit prima cauſ. c. 1. an ille qui interfec.
o c. 1 §. licet. verſ. ſi textus accõmodandi. & in d. §. deniq. verſ. Si verò non.

Feudum Eccleſiaſticum quatenus propter culpam amittitur.

Illvd ſingulariter receptum eſt in feudo Eccleſiaſtico, id eſt, Eccleſiæ vel Monaſterio conceſſo, quod hoc ob culpam Prælati non aliter amittatur, quàm ad vitam prælati delinquentis: Quippe ſucceſſori eius reſtituendum eſt[p].

p c. 1. §. fin. de capit. Corradi. ratio eſt in c. delictum. de reg. iur. lib. 6.

Feudum ſine culpa vaſalli quibus caſibus amittitur.

Sine culpâ verò vaſallus feudo priuatur, ſi Ordine ſacro aut ſolemni Religionis voto inauguretur[q]. Nec enim dignus eſt beneficio, qui officium exercere non poteſt[r]. Vel ſi dominus rem feudalem in Eccleſiam alienauerit[s]; quâ tamen ſpecie dominus vaſallo tenetur in id quod ſua intereſt, hoc eſt, vt vel æſtimationem feudi præſtet, vel aliud eiuſdem generis feudum[t].

q c. 1. §. qui Clericus. Si de feudo def. cont. ſit. c. 1. de feudo fœm.
r c. 1. de vaſallo qui arma belli depoſ.
s c. 1. de allodijs. ibi latius.
t gloſſ. ad d. c. 1. de allod. arg. c. 1. Si de feudo vaſall. ab aliq. interp. c. 1. de inueſt. de re ali. Adde Schenckh. ad d. c. 1. de allod.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS VII.

Donatio ſola liberalitate conſtat.

DONATIONIS contractus ſolâ liberalitate conſtat; cùm quis ob nullam aliam cauſam dat, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat. In quo ſi interuenerit rei traditio, ſtatim ea fit accipientis[a]: ſin minùs, agitur ad rei traditionem[b].

Donatio nonnunquam præſumitur.

INTERDVM hæc donatio præſumitur ea ſpecie, cum quis prudens nullo iure cogente aliquid dat[c]: Cuius enim per errorem dati repetitio eſt, eius conſultò dati donatio eſt[d].

De inſinuatione donationis.

SED videndum eſt, ne donatio quingentos ſolidos excedat, alioqui quod ſupra hanc ſummam erit, magiſtratui inſinuanda erit[e]: niſi donatio in redemptionem captiuorum, vel in refectionem ædium ruina aut incendio conſumptarum conferatur[f]; vel à Principe priuato, ſiue è contrà[g], vel à magiſtris militum, ipſis militibus fiat[h]. Nam his caſibus donatio cuiuſcunq; quantitatis inſinuatione non eget[i].

De his qui donare non poſſint.

NON tamen omnibus donare permiſſum eſt, etiam-

a *l. 1. in princ. l. 6. ff. hoc tit.*

b *condictione certi, ſi ſtipulatio interceſſit, aliàs cōdictione ex lege. l. ſiquis argentum. 35. C. eod. quamuis de iure Canonico nomen actionis exprimere neceſſè non ſit. c. dilecti. 6. ext. de iudic.*

c *l. donari. 29. ff. eod.*

d *l. cuius per errorem. 54. ff. de reg. iur. l 1. ff. de condict. indeb.*

e *l. penult. iuncta l. 34. C. hoc tit.*

f *d. l penult.*

g *l. ſancimus. 34 & auth. item. C. eod.*

h *d. l. penult.*

i *iam dd. iurib.*

etiam ſi rerum ſuarum dominus ſit: non enim minoribus 25. annis[k]; non coniugibus inter ſe[l]: neq; inuicem parentibus & liberis in poteſtate eorum conſtitutis[m]. Quamuis his duobus poſterioribus caſibus, donatio morte donatoris conualeſcat[n]: imò & donatio illa parentis in filium, emancipatione confirmatur[o].

Prælatis Eccleſiæ an donare permiſſum.

ET cùm nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quàm ipſe habet[p], rectè ſequitur, Prælatos Eccleſiarum, cùm rerum Eccleſiaſticarum non domini ſed procuratores ſint[q], rem Eccleſiæ alteri donare non poſſe: prætérquam ſi datæ rei quantitas & loci conſuetudo à ſacris Canonibus non improbata, donationem patiatur[r], aut ſi Epiſcopus, Eccleſiæ ſiue Monaſterio extruendo donationem faciat[s].

Caſus, quibus donatio reuocatur.

ET licèt donatio ſemel legitimè facta retractari non poſſit, ne quidem reſcripto Principis[t]; iure tamen obtentum eſt, vt ſi donatarius ingratus fuerit in donatorem ſuum; videlicet, impias manus vel atroces iniurias vel graue damnum illi inferendo, vel inſidiando vitæ ipſius; donatio à donatore, non verò ab eius hærede reuocari poſſit[u]. Imo, & ſi modo donationi adiecto ſatisfactum non erit à donatario, impunè res donata repetitur[x]. Idq; in donatione priuato facta. Nam quæ Eccleſiæ facta eſt donatio, non reuocatur ob modum non impletum, ſed ad eius impletionem agitur:

k §. nunc admonendi. Inſt. quib. alienare licet.

l toto tit. ff. & C. de dona. inter vir. et vx.

m l. cum de. 9. C. de donat. l. donationes. 25. C. de donat. inter vir. & vx.

n d. l. donationes. c. fin. ext. de donat. inter vir. & vx.

o l. 2. C. Si quis alteri vel ſibi.

p l. nemo plus. 55. ff. de reg. iur. l. 2. C. de euictio ibi, de euictione rei donatæ.

q c. 2. ext. hoc tit.

r c. 3. & ibi latius Dd. ext. eod. facit l. filiusfamilias. 7. ff. hoc tit. l. cum plures. 12 §. cum tutor. ff. de adminiſt. & per. tut.

s iuxta deciſioně tex. in c. pen. ext. h. tit. iŭcto c. 74. bonæ rei. 12. q. 2.

t l. ſi donatione. 5. C. de reuocand. don. l. 2. C. eod. tit.

u c. fin. ext. h. tit. noſtro. & l. fi. C. de reuoc. donatio.

x tex. eſt in l. fi. C. d. tit.

tur; niſi modo adiecta ſit clauſula reuocatoria, hæc vel alia ſimilis: Et ſi modo adiecto paritũ non fuerit, res donata repetatur [a]. Sed & eorum ſententia non improbabilis eſt, qui donationem omnium vel partis bonorum reuocari poſſe contendunt propter liberos poſtea à donatore ſuſceptos [b].

[a] c. verum. 4. ext. de condit. appoſ.

[b] per tex. in l. ſi vnquã. 8. C. de reuoc. donat. vide ad eandem l. Tiraquellum, & Gomezium var. reſol. lib. 2. cap. 4. nu. 11. Adde c. fi. 17. q. 4.

De aliis generibus donationum.

LOQVIMVR autem in præſenti de donatione ſimplici*, quæ propriè donatio dicitur; non quæ fit ob cauſam; qualis eſt donatio cauſa mortis, dotis, propter nuptias, & remuneratoria.

* intellige ſimplicem donationem, quæ non fit ob cauſam. Nam quæ fit adiecta cauſa vel modo ſimplex non eſt.

De donatione cauſa mortis.

DONATIO cauſa mortis, fit ob ſuſpicionem mortis imminentis, etiam ab eo, qui alioqui firmæ valetudinis eſt [c]: eiuſq; effectus poſt mortem donatoris confertur [d], inſtar legati [e]. Reuocatur verò tribus ex cauſis. I. Si donator conualuerit. II. Si donatarius prior ante donatorem deceſſerit. III. Si donatorem pœnituerit donationis [f].

[c] l. 3. cum ll. ſeqq. ff. de mort. cau. don. & Tit. Inſt. de donatio. in princ.

[d] l. non videtur. 32. ff. de mort. cau. dona.

[e] l. illud. 37. ff. d. tit. l. fi. in fi. C. de donatio. cauſ. mort.

[f] d. tit. Inſt. in princ. l. non omnis. 19. circa princ. ff. Si cert. pet. l. qui mortis. 30. ff. de mort. cau. don. Primam autem cauſam intellige, quando in infirmitate facta eſt donatio. de qua vide latius Coſtalium ad d. l. non omnis.

De donatione dotis, propter nuptias, & reuocatoriâ.

DONATIO dotis, fit marito ab vxore, vel huius nomine à parente vel ab alio pro ſuſtinendis oneribus matrimonij [g]. Vnde conſtante matrimonio repeti non poteſt, niſi maritus facultatibus

[g] l. pro oneribus. 20. & paſſim. C. de iure dot. l. vnica. C. de rei vx. act. quod autem dos inter donationes referatur teſtatur l. fi. C. de don. ante nupt.

buſ ſuis labatur[h], aut bona ſua fiſco inferantur[i]. Donatio propter nuptias, contrà conſtituitur mulieri à marito vel ab alio eius nomine, reſpectu dotis[k]. Remuneratoria verò in vicem præſtiti officij fit, atq; idcircò irreuocabilis eſt[l].

h *l. ſi conſtante. 25. ff. Sol. matrim. l. vbi. 39. C. de iure dot. vbi latim.*
i *l. ſi marito. 32. ff. Sol. matrim. l. 1. C. de repud. Adde Nouell. Vt lic. matri. §. quia verò plurimas. & §. cauſa & caſum in l. quemadmodum. 57. ff. Sol. matr.*
k *l. fi. cum auth. dos data & auth. eò decurſum. C. de donat. ante nupt.*
l *l. Attilium. 27. & l. ſi pater. 35. §. fi. ff. de donat.*

Dos & donatio propter nuptias quibus caſibus redeunt, aut lucro cedunt alteri coniugum.

VT autẽ ſoluto matrimonio dos ad mulierem, ita & donatio propter nuptias redit ad virum; niſi de conſuetudine aliter obtineat, aut pactum de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, quod vtrinq; æquale eſt, interceſſerit[m].

m *c. fi. §. fi. ext. de donat. inter vir. & vx. adde Nouell. 97. de æqual. dot.*

DE RERVM PERMVTATIONE.

TITVLVS VIII.

Quæ res permutentur.

PERMVTARI dicuntur res, cùm vna pro aliâ datur & recipitur dominij transferendi cauſa. Et id quidem propriè[a]. Etenim hoc iure & beneficia Eccleſiaſtica rectè inter ſe permutari dicuntur[b], quorum tamen apud Clericos nullum dominium eſt, ſed ſola adminiſtratio[c]. Et de his duntaxat hîc diſpiciamus.

a *l. naturalis. 5. §. 1 ff. de præſcrip. verb. l. 1. §. fi ff. de rer. permut. c. 1. ext. h. tit. Vide ſ. de reb. Eccleſ. non alie.*
b *paſſim hoc tit. ext. et in 6. & in Clement.*
c *c. 2. ext. de donatio.*

Bene-

Beneficiorum permutatio, vt permiſſa eſt.

Et quidem beneficiorum Eccleſiaſticorũ permutatio à iure improbata eſt, ſi ea priuatâ auctoritate permutantium fiat [d]: adeò quòd vterq; permutatis beneficiis priuari poſſit [e]; Igitur auctoritate Epiſcopi opus eſt, in cuius manus beneficiorum prius reſignatio fiat, deinde ab eo vtrinq; alteri alterius beneficium conferatur [f]: Vbi tamen eorum collatio vel præſentatio ad alium ſpectat, etiam illius conſenſus exquiratur [g].

Beneficia ex cauſa permutationis vacantia alteri tertio conferri non debent.

Qvod ſi verò Epiſcopus huiuſmodi beneficia ex cauſa permutationis reſignata ſibi, tertio alicui conferat, nullius momenti erit hæc collatio [h]; etiamſi hic tertius auctoritatis Sedis Apoſtolicæ expectabat primum beneficium vacans: cùm beneficia illa non ſimplicitèr vacent, ſed cum cauſa permutationis [i].

Permutationi beneficiorum nihil temporale admiſcendum.

Cavendvm tamen eſt; nè quid temporale permutationi beneficiorum admiſceatur. Incideret enim hæc res in ſimoniam [k]. Vnde conſultus Clemens III. an Eccleſia Parochialis cum altera permutari poſſet, attributis vtrinq; poſſeſſionibus; reſpondit id quidem fieri poſſe; dummodò Eccleſiæ & poſſeſſiones ſeparatim inter ſe permutentur. Verba reſcripti hæc ſunt: Reſponde- «

 mus,

d c. maioribus. 8. ext. de præbend. c. quæſitum. §. j. h. tit.

e c. cum olim. 7. ext. h. tit.

f c. vnico. hoc tit. in 6. & in Clem. iuncto. d. c. quæſitum. §. ext. eod.

g iuxtà c. quod omnes. de reg. iur. in 6. l. fi. C. de auctor. præſt. c. ad hæc. 7. in fi. ext. de offic. archidiac. Vide latius Egidium Bellamerã in 2. parte. q. 8. & in 4. parte per tot.

h c. vnico. eod. tit. in Clement.

i c. vnico. eod. in 6.

k d. c. quæſitum.

" mus, quòd cum de dictis parochialibus Eccleſiis
" per ſe queat commutatio celebrari, & in permu-
" tatione poſſeſſionum per ſe non ſit inhibitum: Si
" altera, ratione poſſeſſionum, alteri præponderet;
" pecuniam poſſe refundi de ipſarum poſſeſſioni-
" bus ad inuicem, prout viſum fuerit expedire; re-
" fuſa certâ pecuniæ quantitate, poterit contractus
" permutationis iniri: Sic tamen quod illi contra-
" ctus nequaquam ſibi inuicem miſceantur[l].

l *tex. eſt in c. ad quæſtiones. 6 ext. h. tit.*

DE PIGNORIBVS ET FIDEIVSSORIBVS.

TITVLVS IX.

CONTRACTVS pignoratitius ſicut & fideiuſſorius, acceſſorius eſt ad alios contractus. Cum vterq; ad horum ſecuritatem adhiberi ſoleat. Pignus quidem rei, fideiuſſio perſonæ acceſſione contrahitur[a]; quamuis & plurium rerum, etiam bonorum omnium pignus[b], & fideiuſſio multarum etiam perſonarum, iniri poſſit[c].

a *§. fin. in verb. quò magis ei in tuto. Inſt. quib. mod. re contrah. oblig.*
b *l. 2. C. de pignor. l. ſi generalitèr. 6. C. qui potior. in pig.*
c *§. ſi plures. Inſt. de fideiuſſ. l. inter. 27. cũ l. ſeq. ff. de fideiuſſ.*

Pignus vt contrahitur.

PIGNVS vel nuda conuentione conſtituitur & ſi traditum non ſit[d]. Vbi tamen & rei traditio interuenit, propriè pignus dicitur, inſpectâ notione nominis; alioqui propius hypotheca eſt[e].

d *l. 1. ff. de pig. act.*
e *§ item Seruiana Inſtit. de actio. l. ſi rem. 9. §. propriè. ff. de pig. act.*

De vſu pignoris.

Pignvs igitur vbi traditum eſt; creditori vti[f] eo non licèt,ſi in re mobili conſiſtat pignus[f]: ſin in immobili; vtitur quidem creditor[g], cum vtendo magis hoc pignus conſeruetur[h]; attamen fructus ab eo perceptos,& qui percipi potuerunt,vnà cum damno dato in re; in exonerationem ſortis imputat[i]. Quippe pignoris contractus bonæ fidei eſt, ac proinde in eo,ex æquo & bono agitur[k].

f *l. ſi pignore. ff. de furt. §. furtum. Inſtit. de oblig. quæ ex delicto.*
g *l. creditor. 23. ff. de pignor.*
h *l. non intelligitur. §. diui fratres. ff. de iure fiſci. l. ſingularium. C. de ædif. priuat.*
i *l. 2. l. 6. C. de pig. actio. c. cum contra. 6. ext. de pignorib.*
k *§. actionum. autem Inſt. de actio.*

Pactum de lucrandis fructibus pignoris non valet.

Vnde hæc conuentio in pignore non admittitur: vt fructus pignoris tamdiu cedant lucro creditoris,donec ſors,id eſt, debitum,exolutum fuerit;quod pactum à Martiano IC. ἀντίχρησις dicitur[l], adeóq; vſurarium eſt[m].

l *in l. ſi is qui. 11. §. 1. ff. de pignor.*
m *per tex. in c. illo. 4. et d. c. cùm contrà. ext. de pignorib. c. 1. & c. 2. ext. de vſur.*

Pactum legis commiſſoriæ improbatum in pignore.

Nec hæc conuentio permittitur in pignore: vt ſi intrà certum tempus pecunia non reddatur, pignus in ſolutum cedat creditori: quam conuentionem vulgò vocamus, pactum legis commiſſoriæ[n].

n *c. ſignificante. 7. ext de pignorib. l. fi. C. de pact. pig.*

De pignore pignori dato.

Non prohibetur autem creditor rem ſibi pignori obligatam,rurſus alteri dare in pignus,ita vt non ſolum retentio, ſed & vtilis actio hypothecaria eo nomine competat poſteriori creditori ad-

uerſus debitorem principalem. Priori tamen creditori ſoluens debitor etiam à poſteriore creditore liberatur [o]: niſi poſterior antè denunciauerit debitori rem ſibi obligatam eſſe [p].

o Tit. C. Si pignus pig. datum. l. grege. 13. §. cum pignori. ff. de pignor. c. cum contrà. 6. ext. eod.

p l. nomen. 4. C. quæ res pig. oblig. iuncta l. 3. C. de nouatio.

De fideiuſſione.

A D fideiuſſionem quod attinet; hæc ſtipulatione contrahitur [q], & cuiuſuis generis obligationi, etiam quæ ex delicto venit, adhiberi poteſt [r]; dummodò tale delictum ſit, quod corporalem pœnam non perſequatur; Nam huic fruſtrà adhibetur fideiuſſor; cum nemo membrorum ſuorum Dominus ſit [s].

q l. blanditus. 12. C. de fideiuſſorib. l. 5. §. ſatis acceptio ff. de verb. oblig.

r l. 1, l. græcè. 11. §. ſed etiam ex delicto. ff de fideiuſſ. & eod. tit. Inſtit. in princ.

s l. liber homo. 13. ff. ad leg. Aquil. c. ſi non licet. 23. q. 5.

Duplex genus fideiuſſorum.

S O L E T autem fideiuſſor duobus modis intercedere: aut ſimplicitèr fidem ſuam interponendo in id, quod debet principalis; aut quanto minus creditor à ſuo debitore conſequetur: & hic fideiuſſor indemnitatis dicitur, qui & idcircò à creditore antè conueniri nõ poteſt, quàm reus excuſſus fuerit [t]: prior autem antè conueniri poteſt, ſed cum beneficio authenticæ, præſente. C. de fideiuſſoribus.

t l. fi. & ibi Dd. ff. Si cert. pet.

Fideiuſſor quando liberetur, & agere poſſit vt liberetur.

V B I autem fideiuſſor ſoluit creditori, aut alitèr illi ſatisfecit, habet ad repetendum, mandati actionem [u]. Neque enim antè agere poteſt, cùm & ad ſoluendum ſumptus intelligatur [x]: niſi fortè ali-

u § ſiquid autem. Inſt. de fideiuſſ. l. inter. 26. § ſi is qui. ff. Mandati.

x l. indebitum. 47. ff. de condict. indeb.

aliter inter eum & debitorem conuenerit, aut cõdemnatus fuerit fideiuſſor, aut debitor ſolutionẽ diu extraxerit, ſiue bona ſua diſſipare cœperit. Nam his caſibus rectè agit fideiuſſor cõtrà reum, vt eum liberet ab obligatione fideiuſſoriâ[y].

[y] c. fi. ext. de fideiuſſ. l. ſi pro ea. 10. C. Mandati. l. Lucius Titius. 38. ff. Mand.

Clerico interdicitur ne fideiubeat.

ILLVD conſtitutum eſt in Clericum à Concilio Cantuarienſi, vt is fideiuſſionibus inſeruiens à clero ſubmoueatur[z]: licèt ab eo facta fideiuſſio, valeat[a].

[z] c. 1. ext. de fideiuſſ.
[a] c. 2. c. 3. ext. eod.

DE TESTAMENTIS ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS.*

* ita eſt inſcriptio decretalium. ne quis putet teſtamentum non eſſe vltimam voluntatem.

TITVLVS X.

Teſtamentum quid.

TESTAMENTVM eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit[a]. Iuſta, *inquam*, id eſt, perfecta[b], quæ & hæredis inſtitutionem continet. Nam hæc baſis & fundamentum eſt teſtamenti, adeò quod ſine eâ, teſtamenti cauſa corruat[c].

[a] extat hæc definitio in l. 1. ff. de teſtament.
[b] ſicut iuſta vocatur ætas, id eſt, perfecta, in l. quod Seruius. 8. ff. de condict. cau. dat.
[c] §. 1. Inſt. de fideicom. hæred. §. antè hæredis. Inſt. de legat. l. fi. ff. de Codicill.

Codicilli & donatio cauſa mortis, inter vltimas voluntates referũntur.

INTER vltimas voluntates referũntur, & Codicil-

dicilli, & donatio cauſa mortis[d]. Illi minùs perfecti ſunt, quam teſtamentum; cum hæredis inſtitutionem non contineant, ſaltem directam. Nam per fideicommiſſum hæreditas rectè quoq; in Codicillis relinquitur[e], quemadmodum & legata, tutelæ datio, aliaq; eiuſdem generis[f]. Donatio verò cauſa mortis, tametſi eam alibi inter contractus retulerimus[g], nõ minus tamen rectè in Ordinem vltimarum voluntatum redigitur; quòd eius effectus, inſtar legati[h], poſt mortem conferatur[i].

d *l. fi. C. de donat. cau. mort. l. fi. C. de codicill.*
e *l. 2. & l. ſi idem. 7. C. de codicill.*
f *tit. Inſt. de ſingul. rebus per fideicom. l. 2. §. codicillorum. & l. fin. ff. de iure codicill. & l. 3. ff. de teſta. tut.*
g *s̄ tit. de donatio §. Loquimur. & probat l. inter. 38. ff. de mort. cau. don.*
h *l. fi. in fi. C. de don. cau. mort.*
i *l. non videtur. 32. ff. de mort. cau. don.*

Quotuplex teſtamentum.

TESTAMENTVM aliud ſcriptum, aliud non ſcriptum ſiue nuncupatiuum eſt: vtrunq; vel paganicum vel militare. Paganicum teſtamentum, id eſt, eius qui miles non eſt, regulariter ſeptem teſtes requirit, eosque rogatos, vt latius videre eſt apud Iuris ciuilis auctores[k]. Militare verò nullam ſolennitatem deſiderat; quoquo enim modo, de militis ſuprema voluntate ſiue ſcriptâ ſiue nõ ſcriptâ conſtet, valet eius teſtamentum[l]; dummodò illud in expeditione factum ſit: poſt miſſionem enim, aut extrà caſtra licet adhuc militet, ſolemni iure eum teſtari oportet[m].

k *tit. Inſt. de teſtam. & l. hac conſultiſſima. 21. l. iubemus. 29. C. e. od. & Nouell. de teſtam. imperfect. l. pen. ff. de teſtam.*
l *l. ex teſtamento. 10. l. milites. 15. C. de teſta. mil & tit. eod. Inſtit. in princ.*
m *l. penult. C. d tit. §. 1. § ſed hact. Inſt. eod. tit.*

A ſolemnitatibus teſtamenti vt deceſſum eſt per Ius Canonicum: & in legato relicto Eccleſiæ, quot teſtes ſufficiant.

ILLVD verò receptum eſt apud ſacros Canones; vt teſtamentum coràm proprio Presbytero

&

& tribus vel duabus aliis perſonis idoneis confe-ctum, valeat; etiamſi aliis ſolemnitatibus iuris ciuilis deſtitutum ſit [n]. Imò, & ſi quid relictum fuerit, Eccleſiæ, duobus aut tribus tãtùm teſtibus legitimis requiſitis; eodem iure ſuſtineatur, iuxta illud; In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum [o].

n tex. eſt in c. cùm eſſes. 10. ext. de teſtam. quem tamen non habere locũ in terris Imperij, ſed ſolùm in ditionib. Eccleſiæ & foro Eccleſiaſtico rectè defendit Iul. Clarus in § teſtamentum. q. 57.

o c. relatum. 11. ext. eod. iunctò Matthæi 18. & Deuterono. 17.

De liberis inſtituendis vel exhæredandis.

Et licèt nihil magis hominib⁹ debeatur, quàm vt ſupremæ volũtatis liber ſit ſtylus & arbitrium [p]: non tamen permiſſum eſt parentibus, liberos ſuos vtriuſque ſexus præterire, ſed neceſſe habent, eos vel inſtituere hæredes vel exheredare inſertâ legitimâ causâ exhæredationis, quæ & per ſcriptum hæredem probanda eſt [q].

p l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ.

q §. aliud quoq; capitulum. cum §§. ſeqq. Nouell. Vt cùm de appell. & tit. Inſt. de exhæred. liber.

Liberi in quo inſtituendi.

Institvi autem debent liberi vt minimùm in legitimâ, quæ triens eſt, id eſt, tertia pars; vbi quatuor vel pauciores ſunt liberi: ſin plures, legitima ſemis eſt, id eſt, dimidia pars; eorum, ſcilicet, bonorum, quæ habituri erant liberi ab inteſtato, ſi teſtamentum parens non feciſſet: ex æquo inter liberos diuidẽda [r]. Et ſi in minore quàm legitimâ inſtituti fuerint liberi, illud ſuppletur à ſcripto hærede [s].

r Auth. nouiſſima. iuncta l. parentibus. 8. C. de offic. teſt. §. 1. Nouel. de triente & ſemiſſe.

s d. Nouel. vt cùm de apell. §. hæc autem diſpoſuimus.

Legitima grauari non poteſt.

Nvllo verò onere; veluti, vſufructu, fideicommiſſo, conditione, modo, aliauè re, legitima grauari poteſt; & ſi contrà factũ fuerit, onus ipſum reiicitur, ſeu magis pro nõ adiecto habetur [t].

t d. Auth. nouiſſima. in fi. & l. quoniam in prioribus. 32. C. de inoff. teſt.

De

De duplici detractione legitimæ & Trebellianicæ.

HINC filius à patre ita hæres inſtitutus; vt ſi ſine liberis deceſſerit, hæreditatem reſtituat fratri vel alteri cuipiam: non ſolum filius legitimam ſuam ab hoc fideicommiſſi onere liberam retinebit, ſed & quartam ex Trebelliano SC. ex eâdem hæreditate detrahet, & cui vult, vtramq; relinquet; vel ab inteſtato ad legitimos ſuos hæredes tranſmittit; reliquum enim quod ſupereſt, fideicommiſſo tantummodò continebitur[u].

u per tex. in c. Raynutius. 16. in c. Raynaldus. 18. ext. de teſtam.

Eadem quæ de liberis, & in parentibus obtinent.

QVÆ pari ratione obtinent in teſtamentis liberorum reſpectu parentum[x], illis, ſcilicet, caſibus, quibus liberis teſtamentum facere licet; quod tum accidit, cùm patria poteſtate ſoluti ſunt[y]: vel ſi adhuc ſacris parentum continentur, caſtrenſe vel quaſi caſtrenſe peculium habeant, de quo teſtentur. Nam aliâs liberis permiſſum non eſt, facere teſtamentum[z].

x vt probant ſ. alleg. iura. iuncta l. nam etſi. 15. in prin ff. de inoff. teſtam.

y De modis ſoluendæ patriæ poteſtatis vide Iuſtin. ſub Tit. Inſtit. quib. mod. ius patr. pot. ſol. & quæ ibidem latius tradunt Dd.

z Tit. Inſt. in princ. quib. non eſt permiſ. l. penult. & vlt. C. qui teſt. fac. poſſ.

Religioſi teſtari non poſſunt; ſed an Clerici, diſtinguitur.

DE Religioſis dubium nō eſt; quin teſtari non poſſint[a]: cùm neq; liberam voluntatem[b], neq; bona propria habeant[c]. De Clericis verò vulgò contenditur. Sed hanc contentionem iam pridem ſuſtulit Alexander III. cuius reſcripti verba ad Epiſco-

a c. 2. ext. de teſtam.

b c. 2. de teſtam. in 6. Eſt aũt teſtamentum volũtatis noſtræ ſententia &c. ſ. eod. in pr.

c c. cùm ad monaſterium. ext. de ſtatu mona auth. ingreſſi. C. de ſacro. Eccleſ.

piſcopum Vigilenſem hæc ſunt. Conſulationi tuæ talitèr reſpondemus: quòd licèt Clerici de his, quę paternæ ſucceſſionis vel cognationis intuitu, aut de artificio ſunt adepti, ſeu dono conſanguineorum aut amicorũ, non habito reſpectu ad Eccleſiam, peruenerunt ad ipſos; liberè diſponere valeant: de his tamen quæ conſideratione Eccleſiæ perceperunt, nullum de iure poſſunt facere teſtamentum [d].

[d] *tex. eſt in c. quia nos. 9. ext. de teſtament. probat etiã tex. in c. relatum. 12. circa fin. ext. eod. in c. Epiſcopi. in c. ſiut manifeſta. 12. q. 1. in c. 1. c. 2. ead. q. 3. iuncto c. requiſiſti. 15. circa fi. ext. d. tit.*

Clerici de bonis per Eccleſiam adquiſitis interdum rectè aliis conferunt.

ITAQVE Clerico de bonis proſpectu Eccleſiæ adquiſitis teſtari non licet: Conſuetudinis tamen eſt non improbatæ, *inquit idem Alexander III.* vt de his, *mobilibus per Eccleſiam adquiſitis,* pauperibus & Religioſis locis, & illis qui viuenti ſeruierant, ſiue conſanguinei ſint ſiue alij, aliqua iuxta ſeruitij meritum, *à moriente Clerico,* conferantur [e]: non tamen in vim teſtamenti, vt alibi ſe explicat Alexander [f].

[e] *tex. eſt in d. c. relatum.*

[f] *in c. ad hæc. 8. ext. de teſtam.*

De propriis bonis Clerici etiam filij familias rectè teſtantur.

DE propriis verò bonis adeò Clerico permiſſum eſt teſtari; vt & ſi is filiusfamilias ſit, de omnibus etiam quæ ex quacunq; cauſa conſtante clericatu ad eum peruenerunt rectè teſtetur: Cum ex Iuſtiniani conſtitutione huiuſmodi bona licèt aduentitia, in numerum caſtrenſium peculiorum redacta ſint [g].

[g] *in §. presbyteros autem & diaconos. Nouella de ſanctiß. Epiſcop. & extat in auth. presbyteros & diaconos. C. de epiſ. & cler. facit tex. in d. c. quia nos. in verb. libere diſponere. vide ibid. Couarr.*

De ſubſtitutionibus.

SOLET nonnunquam in teſtamento hæredi inſtituto alius hæres ſubſtitui à teſtatore; idq; vel verbis directis, vel obliquis ſiue per fideicommiſſum[h]. Directis verbis; Titius hæres eſto, ſi Titius hæres non erit, Caius hæres eſto. Quod exemplum eſt vulgaris ſubſtitutionis. Vel, filius meus hæres eſto, & ſi hæres erit, & ante pubertatem deceſſerit; Sempronius hæres eſto. Et hoc exemplum eſt pupillaris ſubſtitutionis[i]. Obliquis verò verbis ſiue per fideicommiſſum; cùm hęres de hęreditate vel totâ, vel eius parte reſtituenda alteri, rogatur, vel fidei ipſius committitur à teſtatore: Quâ tamen ſpecie, ſi hæres ex iudicio defuncti, quartam partem hæreditatis non habet; eam detrahit ex SC. Trebelliano[k].

h c. 1. de teſtam. in 6. & l. ſcæuola. 74. ff. ad SC. Trebellian.

i de quibus & ſimilibus. Tit. ff. de vul. & pupil. ſubſt. C. tit. de impub. & ali. ſubſtit. Vulgaris ideo dicta eſt quod vulgò à quolibet & cuilibet fieri poſſit. Pupillaris nō niſi à patre filio ſuo impuberi, qui poſt mortē ipſius, pupillus futurus eſt, l. pupill°. 239 ff. de verb ſignif. Illa ideo inuēta eſt, ne facta caduca inſtitutione teſtator contra voluntatem ſuam inteſtatus decedat, Nam deficiente inſtitutione locum habet ſubſtitutio & totam teſtamenti cauſam ſuſtinet. Pupillaris verò ne pupillus, cum teſtamentū ſibi facere non poſsit, abſq; herede diſcedat. l. 1. & l. 2. ff. de vulga. & pupil. & Inſtit. eod. tit.

k tit. Inſt. de fideicom. hæred & tit. ff. & C. ad SC. Trebell. c. Raynutius. ext. de teſtam.

De legatis, & de lege Falcidia.

SED & quandoque in teſtamento relinquuntur legata & fideicommiſſa ſingularia; quæ ſi dodrantem hæreditatis, id eſt, nouem vncias, exceſſerint, (quippe hæreditas omnis, cuiuſcunque quantitatis in 12. vncias diſtribuitur à iure, ipſa verò hęreditas *As* appellatur) hæres grauat⁹ quartam partem ex iis detrahit beneficio legis Falcidiæ[l]. Exceptis tamen legatis piis, & nonnullis aliis, quæ Falcidiam non patiuntur[m].

l toto tit. ff. & C. & Inſt. ad leg. Falcid.

m de quib. fusè apud Dd. ad l in teſtamento, 7. C. ad leg. Falcid.

Am-

Ambulatoria extrema hominis voluntas eſt.

Et quia ambulatoria eſt defuncti voluntas vſq; ad ſupremum vitæ exitum; poteſt voluntas vltima in teſtamento vel in codicillis relicta, toties quoties videbitur, à teſtatore reuocari vel immutari [n]: ac proinde nihil ei oberit conteſtatio, ſi quam fortè in priore voluntate adiecit teſtator, de non reuocanda aut non immutanda eius voluntate [o].

n *l. 4. ff. de adim. leg.*
o *l. ſi quis. 22. in prin. ff. de legat. 3. l. ſi mihi & tibi. 12. ff. de legat. 1. clauſula tamen opus eſt derogatoria. Si in priore voluntate conteſtatio facta ſit. de qua in d. l. ſi quis.*

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

TITVLVS XI.

Quis dicatur inteſtatus.

Intestatvs is dicitur, qui aut omninò teſtamentum non fecit, aut non iure fecit; aut id quod fecerat, ruptum irritumuè factum eſt, aut nemo ex eo hæres extitit [a].

a *I. eſt. de hæred. quæ ab inteſt. in prin.*

Qui ſuccedant inteſtato.

Hvivs itaq; bona primum deferuntur liberis ſuis deſcendentibus, & his non extantibus, aſcendentibus, deinde collateralibus: vt tamen fratres & ſorores, ſi quos habet inteſtatus ex vtroque parente ſibi coniunctos, cum proximis gradu aſcendentibus concurrant [b]. Cæterum his omnibus deficientibus ſuccedit vir vxori, & è contrà [c], & poſtremò fiſcus [d]. Quod attinet ad bona allodialia:

b *late Nouella Iuſtin. de hæred. ab inteſt.*
c *l. vnica. C. vnde vir et vx. iunge ibid auth. præterea. & vnde ea de ſumpta eſt.*
d *l. 1. et. l. 4. C. de bonis vacant. cum ſimilib. ad l. vnic.*

D d 2 Nam

Nam in feudalibus alius ferè ſucceſſionis Ordo eſt, vt ſuprà explicauimus[e].

e ſub tit. de feudu.

Clerico inteſtato qui ſuccedant.

ET hæc quoad ſucceſſionem in bonis ſecularium. At Clerico inteſtato ſuccedunt liberi, ſi quos ex legitimo matrimonio antè procreauit: deinde conſanguinei, & his deficientibus Eccleſia ſiue altare, cui inſeruiuit[f]. Idq; in bonis propriis ipſius Clerici. Quæ enim proſpectu Eccleſiæ ad eum perueniunt, non hæredibus eius deferuntur, ſed collegio Clericorum; aut ſi ſeparatim extra collegium bona illa poſſidebat (vti Epiſcopus, Parochus & ſimiles) eius ſucceſſori[g].

f c. fi. 12. q. 5. c. 1. & ibi Dd. ext. de ſucceſſ. ab inteſt. §. ſiquis autem epiſ. Nou. de eccleſ. titulis. facit c. ſint manifeſtæ. 12. q. 1.

g c. relatum. 12. ext. de teſtam. c. fi. de off. ord. in 6. c. ſtatuium. 7. de elect. in Clem. & c. 2. eod. in extrauag. Ioannis XXII.

In Capitula aliosq; qui Epiſcopi aut alterius Prælati defuncti bona occupant.

HINC illa Bonifacij VIII. conſtitutio in Capitula, aliosq; qui defuncti Prælati bona occupant: » Quia, *inquit*, ſæpè contingit, quod Cathedralibus » & regularibus ac collegiatis Eccleſiis vacantibus; » Capitula, conuentus, collegia & ſingulares earundem » perſonæ, bona à Prælatis ipſarum dimiſſa vel » vacationis tempore obuenientia, quæ in vtilitatem » dictarum Eccleſiarum expendi, vel futuris » deberent ſucceſſoribus fidelitèr reſeruari: occu» pant, inter ſe diuidunt, ſubripiunt, dilapidant, diſ» ſipant & conſumunt, in earum graue diſpendium » & iacturam. Nos ipſorum auſus reprimere ac Ec» cleſiarum indemnitatibus præcauere volentes: » Decernimus, vt hi qui præmiſſa decætero præ» ſumpſerint, eo ipſo ſint & tam diu maneant ab officio

“cio & beneficiis quibuſcunq; ſuſpenſi, donec plenè reſtituerint, quicquid de bonis perceperint ſupradictis. Non obſtantibus quibuslibet priuilegiis vel indulgentiis, aut contrariis conſuetudinibus, conſtitutionibus vel ſtatutis, iuramento, confirmatione Sedis Apoſtolicæ, aut alia quacunq; firmitate vallatis; quę omnia quo ad hoc auctoritate Apoſtolicâ reuocamus, caſſamus & irritamus; ac nullius deinceps volumus eſſe firmitatis[h].

h *tex. eſt in c. quia ſæpè. 40. de electio. lib. 6.*

DE SEPVLTVRIS ET CANONICA PORTIONE.

TITVLVS XII.

Hic ſubſequenter de ſepulturis videamus, quæ pio & probato maiorum more apud Eccleſias & Monaſteria excitari ſolent[a].

a *c. 3. ext. hoc tit. c. non æſtimemus in fin. c. cum grauia. 13. q. 2. quibus locis & ratio redditur.*

Sepulturæ electio cuilibet libera, exceptis impuberibus.

Liberum eſt autem cuilibet, quo velit loco, ſepulturam ſibi deligere[b]; adeò vt & vxor inconſulto marito, & filius ſine aſſenſu patris ſui, hanc poteſtatem ſibi vendicent[c]. Niſi ſit filius impubes, cui propter defectũ iudicij, pater ſepulturam eligit, ſi id ferat loci conſuetudo: alioqui eâ ceſſante, in ſepulchro maiorum ſuorum, vel in parochiali Eccleſiâ humandus erit[d].

b *c. 1. in verbũ, nulli tamen negamus. & c. cũ ſuper. 8. ext. eod. c. 2 §. fi. eod. in 6.*

c *c. de vxore. 7. ext. eod. & c. pen. eod. in 6.*

d *d. c. penult. adde §. vbi itaq; j. eod.*

Item exceptis Religioſis.

In Religioſis ſequimur præſcriptum Bonifacij VIII. quod ita habet: Religioſi niſi à propriis Monaſteriis adeò forſitan ſint remoti, quod ad ea cùm moriuntur, commodè portari non poſſunt: nequeunt (cùm velle vel nolle non habeant) ſibi eligere ſepulturam; ſed ſunt apud ſua Monaſteria tumulandi[e].

e textus eſt in c. fi. eod. in 6.

Electio ſepulturæ etiam in loco minus Religioſo permiſſa.

Igitur in cæteris, libera ſepulturæ electio eſt, etiam in loco minus Religioſo[f]; modò id malitioſè non fiat: neq; enim malitiis indulgendum eſt[g].

f c. 2. §. fi. eod. in 6.

g c. 3. ext. eod. adde Innocent. in c. 1. ext. eod. & l. in fundo. ff. De rei vind.

Improbatur conuentio de ſepulturâ certo loco eligenda vel electa non mutanda.

Interdicitur verò Clericis & Religioſis, nè quem inducant ad eligendam apud ſe ſepulturam, vel ad eam ſemel electam non mutandam: Secus electio etiam iuratò facta, nullius momenti eſt; inferriq; iubetur defunctus eò loci, quò aliâs ceſſante electione inferendus erat. Et ſi fortè Clerici vel Religioſi eundem in ſepulturam ſuam receperint, conueniri poterunt non ſolùm ad reſtitutionem ſepulti corporis, omniumque eorum, quæ ratione ſepulturæ perceperunt; verumetiam ſi contumaces ſint in reſtituendo poſt decendium, Eccleſia & cœmiterium eorum interdicto Eccleſiaſtico, ipſo iure ſubiicitur, quouſq; reſtitutioni plenè ſatisfiat[h].

h c. 1. eod. in 6. adde gloſſ. ibid. & c. 7. c. 5. c. 6. ext eod. Quid autem ſit interdictũ eccleſ. vide j. de ſententia excommun.

Vbi

Vbi ſepeliendus ſit, qui ſepulturam ſibi non elegit.

VBI itaq; defunctus ſepulturam ſibi liberè non elegit; ſepeliendus eſt in ſepulchro maiorum ſuorum: aut eo deficiente in parochiali Eccleſia[i]: exceptâ vxore, quæ defuncti mariti ſepulturam ſequitur[k], & ſi fortè plures ea maritos habuerit, mariti poſtremò defuncti, cuius domicilium & honorem retinuit[l]. Idem quoq; in marito retinendum eſſe indicat his verbis Hieronymus: "Quos coniunxit, vnum coniugium, coniungat vnum ſepulchrum: quia vna caro ſunt: & quos Deus coniunxit, homo non ſeparet[m]."

i c. 1. & ibi Innoc. c. 5. in verb. ſed in ſuà parochiali. eod. in 6.

k c. vnaquæq. 13. q. 2.

l c. 3. §. fi. eod. in 6.

m extat in c. 2. in fi. 13. q. 2. Sed haud dubiè accipiendũ eſt, vbi ſepultura nõ eſt electa. iuxta ſ. allegata.

Ruri mortuus vbi ſepeliendus.

DE eo addubitari poſſet, quo loco ſepeliendus ſit, qui dum ruri animi gratia vel re ruſtica occupabatur, nulla electa ſepultura ibi deceſſit? Et magis eſt, ſi abſq; periculo inde exportari poſſit, eum ibidem non eſſe ſepeliendum, ſed remittendum ad ſepulturam parochialem, vel potius maiorũ ſuorum[n].

n c. 3. in princ. hoc tit. in 6. c. 1. ext. eod.

Quibus ſepultura Eccleſiaſtica interdictum eſt.

ET quamuis nemo ab Eccleſiaſtica ſepultura prohiberi debeat, iuxta illud Eccleſiaſtici: "Mortuo non prohibeas gratiam, ſciens quoniã omnes moriemur[o]." Occurrunt tamen nonnulli, quibus ſepulturâ Eccleſiaſticâ iuſtè denegatur, imo plane interdicta eſt: Veluti ſunt, hæretici, eorumque receptatores & fautores[p]; in duello interfecti[q], vel

o extat in c. in eccleſiaſtico 13. q. 2.

p c. 2. de hæretic. in 6.

q Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 19. de reforma. Adde c. 1. ext. de torneamentis.

vel aliàs excommunicati[r], quibus cùm viuentibus non communicamus, nec defunctis communicare debemus[s]. Adde Iudæos, paganos[t], vſurarios manifeſtos[u], raptores[x], fures & latrones in flagranti crimine occiſos[y], quiuè mortem ſibi conſciuerunt[z], vel in Paſchâ Euchariſtiæ Sacramentum non ſumpſerunt[a], cæteroſq; qui grauioribus peccatis obnoxij, ex hoc mundo impœnitentes diſceſſerunt[b]. Sed nec interdicti tempore, quis ad ſepulturam Eccleſiaſticam admittendus eſt, neque is, qui nominatìm interdicto multatus eſt[c]; vt infrà latius explicabitur ſub tit. de ſentent. excom.

r c. ſacris. 12. ext. h. tit.
s d. c. ſacris.
t c. eccleſiam. cum c. ſeq. de conſecrat diſt. 1.
u c. 3. ext. de vſur.
x c. 2. ext. de raptorib.
y vide cap. 2. ext. de furt. & c. penult. 23. q. 5.
z c. placuit. 23. q. 5.
a c. omnis vtriuſque. ext. de pœnitent.
b per tex. in c. quibus 23 q. 2.
c c. 1. hoc tit. in Clem. Latius Hoſtien. in ſum. de ſepultur. Syluester in verbo ſepultura.

Pœna recipientium interdictos Eccleſiaſticâ ſepulturâ.

QVI autem hæreticos, receptatores, fautoreſque eorum ſcientèr præſumpſerint Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradere; ex conſtitutione Alexandri IV. excommunicatione notantur, à qua non antè abſoluuntur, quam propriis manibus ſepultos publicè eruerint & proiecerint: Sed & locus ipſe perpetuâ ſepulturâ priuatur[d]. In eos quoque qui vel interdicti tempore; vel excommunicatos publicè, vel interdictos nominatìm, vel vſurarios manifeſtos ſcientèr in cœmiteriis ſepelire præſumpſerint; ex decreto Clementis V. in Concilio Viennenſi, excommunicatio ipſo facto, conſtituta eſt; à quâ neque antè liberantur, quàm arbitrio Diœceſani Epiſcopi, ſatisfactionem iniuriæ, iis, quibus hoc nomine irrogata eſt, competentem exhi-

d c. 2. in prin. de hæretic. lib. 6. Dum tamen eorũ oſſa diſcerni poſſint ab aliis. iuxta. d. c. ſacris.

exhibuerint: nullo exemptionis vel quouis alio priuilegio quauis etiam verborum forma concepto, illis ſuffragante[e].

Reconciliatis ſepultura Eccleſiaſtica reſtituitur, & ad refuſionem damni compelluntur hæredes ipſorum.

QVÆ certè exaudienda ſunt de iis, qui impœnitentes, non reconciliati Eccleſiæ ex hac vita migrârunt. Cæterùm, ſi quis in extremis dum ageret, legitimè abſolutus fuerit; huic cœmiterium aliaq; Eccleſię ſuffragia minimè deneganda ſunt[f]. Cuius tamen hæredes & propinqui, ad quos bona eius peruenerunt, ad reſtitutionem damni à defuncto illati, conueniri & conſtringi poterunt[g].

Caſu ſublato, ſepultura non deneganda.

IN eo, quem caſus inopinatus oppreſſit vel ſuſtulit, hanc regulam ſequimur, vt cui communicabamus viuenti, eidem quoque defuncto comunicemus[h].

Pro ſepulturæ loco nihil exigendum eſt.

ILLVD admonendi ſumus, à ſacris Canonibus omninò interdici; ne pro loco ſepulturæ aut exequiis mortuorum aliquid exigatur; prætextu etiam conſuetudinis[i]: niſi conſuetudo pia & laudabilis, ſi qua ſit, aliud dictauerit[k].

e *c. 1. eod. tit. in Clement. Hæc quæ dicuntur de non ſepeliendis excōmunicatis & interdictis attemperanda ſunt iuxtà extrauagant. Martini V. quam vide in §. ſanè ∵. de ſentent. excom.*

f *c. ſacris. 12. c. fi. extr. h. tit.*

g *d. c. fi.*

h *c. ex parte. 11. extr. eod. Niſi tamen eum in peccato diſceſſiſſe conſtiterit. Gloſſa & Panor. ad d. c. ex parte. per tex. in c. non æſtimemus. c. pro obeuntibus. 13. q. 2.*

i *c. abolendæ. 13. extr. hoc tit. c. queſta. c. in eccleſiaſtico. 13 q. 2. c. non ſatis 8. c. ad apoſtolicam. 42. extr. de ſimonia.*

k *d. c. ad apoſtolicā. gloſſ. ad d. c. abolendæ.*

Et De

De canonica portione Parochiali.

NEMO autem prohibetur Eccleſiæ, cuius ſepulturam elegit, aliquid legare vel relinquere[l], ſaluâ tamen Eccleſiæ parochiali canonica ſua portione, quam hæc detrahit ex relicto, inſtar falcidiæ: quæ quandoq; quarta eſt, quandoque tertia, quandoq; media, pro loci conſuetudine[m].

l c. qui oblationes. cum c. ſeq. 13. q. 2. c. relatum. ext. de teſtam.

m de quarta eſt textus in c. cum ſuper. 8. ext. hoc tit. de tertia, in c. 1. ext. eod. de media, in c. 2. c. 9. ext. eod. de conſuetudine, in d. c. 9.

In quibus legatis ceſſet portio canonica.

EXCEPTIS tamen legatis, pro ornamentis, pro fabricâ, pro luminaribus, pro ſeptimo, vigeſimo, trigeſimo die; ſiue aliâs ad perpetuum cultum diuinum, relictis; in quibus ceſſat detractio canonicæ portionis[n]. Niſi in fraudem Eccleſiæ parochialis hæc legata relicta eſſent[o], aut Fratribus Ordinum Minorum & Prædicatorum; qui & in his aliiſque relictis quartæ detractionem patiuntur[p]. Et hæc de canonica portione parochiali.

n c. fi. ext. de teſtam. adde in Hoſpitalariis, ex equis & armis ipſis relictis: c. in veſtra. 10. ext. de ſepultur.

o d. c. fi.

p c. 2. §. huiuſmodi. de ſepultur. in Clement.

De canonica portione Epiſcopali.

EST & canonica portio Epiſcopalis; quæ ſcilicet, Epiſcopo competit ex relictis alicui Eccleſię, pro curâ quam ipſe in ſuam Diœceſim impendit[q], quæ & quandoque quarta eſt; quandoq; tertia, iuxta loci conſuetudinem[r]. Cuius vſus in diſſuetudinem abiiſſe videtur[s].

q c. conquerente. 16. in verb. mortuariorum. ext. de off. iud. ord. v. officij. 14. cum c. ſeq. ext. de teſtam.

r c. requiſiſti. 15. ext. de teſtam.

s & præſcriptione cōtraria tolli poſſe probat c. de quarta. ext. de præſcrip.

DE DELICTIS.

TITVLVS XIII.

Quid veniat nomine delicti.

DELICTI nomine non ſolum venit, admiſſum dolo malo, ſed & damnum culpa, licèt leuiſſima datum [a], veluti in lege Aquilia [b], oriturq́; delictum ex ipſa re, id eſt, ex maleficio [c]. Nam & cogitatione ſola conceptum delictum, à iure non coërcetur [d].

a l. 1. & ibi gloſſ. C. Si aduerſ. delict. l. 1. ff. de pœnis.
b §. iniuria. Inſt de lege aquil. l. in lege. 44. ff. ad leg. aquil.
c l. 4. in princip. ff. de oblig. & action.
d l. cogitationis. 18. ff. de pœnis. c. cogitationis. de pœnis diſt. 1.

Diuiſio delictorum ciuilis.

DELICTORVM ſiue criminum, quædam publica ſunt, quædam priuata. Publicorum rurſus, quædam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Verùm hæc diſtinctio magis eſt iuris Ciuilis [e]; & ad ius Canonicum non valdè pertinet.

e vt videre eſt in l. 1. & l. 2. ff. de publ. iudic. iuncto tit. ff. de priuat. delict.

Diuiſio delictorum Canonica.

Ex ſententia verò iuris Canonici, delicta hoc modo commodè diſtinguuntur; quod aut principalitèr offendunt diuinam maieſtatem, aut læſionem ſiue damnum proximo adferunt. Primi generis ſunt; Simonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, blaſphemia, ſortilegium. Poſterioris, homicidium, adulterium, ſtuprum, raptus, inceſtus, falſum, furtum, rapina, vſura, iniuria, damnum dolo vel culpa datum. De ſingulis ex ordine ac breuiter videamus.

DE SIMONIA.

TITVLVS XIV.

Simonia in quibus admittitur.

SIMONIÆ crimē admittitur, circà res ſpirituales aut ſpiritualibus annexas; cùm ſcilicet, ſacri Ordines, aliaue Sacramenta Eccleſiæ, conſecrationes Eccleſiarum vel altarium, ingreſſus Regionis, benedictiones nubentium, exequiæ & ſepulturæ mortuorum; item officia & beneficia Eccleſiaſtica, ſiue eorum collationes, electiones, pręſentationes, inueſtituræ, poſſeſſiones, aut his ſimilia; data vel promiſſa, vel etiam ſolo animo deſtinata pecunia vel alia re, quæ æſtimationem recipit; adquiruntur[a].

Conſuetudo an Simoniam excuſet.

ADEO, quod in his non excuſet conſuetudo contraria cuiuſcunq; etiam temporis: cùm diuturnitas temporis non diminuat ſed augeat potius peccatum[b]. Niſi fortè conſuetudo pia & laudabilis ſit[c]; quæ loco ſtipendij aliquid dandum cenſeat; ita quòd ea neq; ſimoniæ, neq; cupiditatis præ ſe ſpeciem ferat: cùm D. Paulus iubeat, etiam à ſpecie malâ abſtinendum eſſe[d].

Decretum Concilij Trid. in ſtatuta & conſuetudines Eccleſiarum, ratione huius criminis, &c.

IN pluribus Eccleſiis, *inquit*, tam Cathedralibus

[a] *c. 1. c. non ſatis. 8. c. cum in Eccleſiæ. 9. & per totum. ext. de Simonia. c. 3. & paſſim. 1. q. 1. cum 5. quæſtionib. ſeqq.*

[b] *c. fi. 1. q. 3. d. c. non ſatis. cum c. ſeq.*

[c] *c. ad apoſtolicam. 42. ext. hoc tit.*

[d] *1. ad Theſſalon. cap. vlt. D. Thomas in 2. 2. q. 100. art. 2 ad 4. adde c. audiuimus. 41. ext. h. tit.*

bus quàm collegiatis & parochialibus, ex earum conſtitutionibus aut ex praua conſuetudine obſeruari intelligitur, vt in electione, præſentatione, nominatione, inſtitutione, confirmatione, collatione vel alia prouiſione ſeu admiſſione ad poſſeſſionem alicuius Cathedralis Eccleſiæ vel beneficij Canonicatuum aut præbendarum, vel partem prouentuum, ſeu ad diſtributiones quotidianas, certæ conditiones ſeu deductiones ex fructibus, ſolutiones, promiſſiones compenſationeſuè illicitæ, aut etiam quæ in aliquibus Eccleſiis dicuntur Turnorum lucra, interponantur: hæc cum ſancta Synodus deteſtetur, mandat Epiſcopis, vt quæcunque huiuſmodi in vſus pios non conuertuntur, atque ingreſſus eos, qui Simoniacæ labis, aut ſordidæ auaritiæ ſuſpicionem habent, fieri non permittant; ipſiq; diligenter de eorum conſtitutionibus ſiue conſuetudinibus ſuper prædictis cognoſcant; & illis tantùm, quas vt laudabiles probauerint, exceptis; reliquas vt prauas ac ſcandaloſas reiiciant & aboleant. Eos verò qui hæc in præſenti decreto comprehenſa, quauis ratione commiſerint, pœnis contra Simoniacos editis, ſacris Canonibus & variis Summorum Pontificum conſtitutionibus, quas omnes innouat, teneri decernit: non obſtantibus quibuſcunque ſtatutis, conſtitutionibus, & conſuetudinibus, etiam immemorabilibus, etiam Apoſtolica auctoritate cõfirmatis: de quarum ſurreptione, obreptione & intentionis defectu Epiſcopus, tanquam Apoſtolicæ Sedis delegatus cognoſcere poſſit[e].

[e] textus eſt Seſſ. 24. cap 14. de reformat.

Caſus, quibus ceſſat Simonia.

PLANE in re exigui momenti, qui recipientis animum non præuertit aut allicit, Simonia non committitur; dummodò ea non ex pacto, & non petenti offeratur; neque compenſationis ſed beneuolentiæ ergò detur [f]. Similitèr ingredienti Religionem, dare vel offerre licet Monaſterio quaſcunque res, ſed purè, ſpontè & plena liberalitate, abſque conuentione vlla [g]; ſicut & illi, qui ius ſuum vitandæ vexationis cauſa ab aduerſario redimit [h]. Tametſi hic aduerſarius accipiendo improbè agat; atque ob id condictione ob turpem cauſam teneatur ad reſtituendum quod accepit [i].

f *c. etſi quæſtiones. 18. ext. hoc tit. iuncto c. ſicut Epiſcopum. 1. q. 2.*

g *c. 1. hoc tit. in extrauag. commu.*

h *c. dilectus. 28. ext. hoc tit.*

i *l. 1. in fi. cum l. ſeq ff. de condict. ob turp. cauſ.*

De pœnis in Simoniacos.

SIMONIA variis modis vindicatur per ſacros Canones; Qui enim ſimoniacè ordinem ſuſcepit, non ſolum ipſo iure ſuſpenſus eſt ab executione ordinis ſui [k]; verùm etiam deponendus eſt [l]; niſi ignorauerit ſe ſimoniacè ordinatum, fortè Epiſcopo à parentibus vel ab alio corrupto; qua ſpecie, ordinatus ex benignitate Canonum ſuſtinetur [m]. Qui verò ad beneficium Eccleſiaſticum, vel ad Monaſterium ſimoniacè electus, poſtulatus, confirmatus, vel alitèr aſſumptus eſt; nullum ius ex eo aſſequitur, adeoq; ad reſtitutionem fructuum, ſi quos percepit, ſub periculo animæ adſtringitur [n]. In beneficio quoq; ſimoniacè collato ignoranti, eo iure vtimur; vt idem Clericus poſt reſignationem à ſe factam ad idem beneficium reſumi poſſit.

k *c. 2. hoc tit. in extrauag. commu. c. 5. ext. eod.*

l *c. ſiquis Epiſcopus. 8. c. ſtatuimus. 107. cum c. ſeq. 1. q. 1.*

m *c. de ſimoniacè. 22. ext. hoc tit. ſed diſpenſatiuè, vt ibi gloſſa per c. præſentium. 1. q. 5. &c.*

n *d. c. 2. in extrauag.*

ſit [o]. Monachus verò ſi ignorans per ſimoniam in Monaſterium receptus eſt, poſt abdicationem monaſterij à ſe factam, ad idem monaſterium reducitur, vel in alio eiuſdem ordinis collocatur [p]; Sin ſciens, ad arctius Monaſterium transfertur [q]: Monialis verò, hoc caſu Monaſterio exturbatur, & ad agendam perpetuam pœnitentiam in locum arctioris regulæ retruditur [r]. Eſt & pœna excommunicationis in Simoniacos, eorumq́; procuratores & mediatores, cuius abſolutio Romano Pontifici reſeruata eſt [s].

o c. ex inſinuatione. 26. ext. eod. c. penult. ext. de electio.

p c. de regularibus. 25. ext. hoc tit.

q d. c de regularibus.

r c. quoniam. 40. ext. eodem. vbi & de recipientib. Simoniacè. & d. c. de regularib.

s d. c. 2. in extrauag. commu. Adde latius Nauarrum in Manuali cap. 23. de Simonia.

Simonia mentalis nulla pœna punitur.

SANE, ſi ſimonia ſola mente concepta vel deſtinata eſt: nulla pœna à iure coërcetur, nè quidem reſignationis aut reſtitutionis: cùm cogitationis pœnam nemo patiatur. Sed ſufficit eam expiari per pœnitentiam coràm Deo [t].

t c. vlt. ext. eod. iuncto c. cogitationis. de pœnit. diſt. 1.

Aliud decretum Concilij Tridentini.

VBI attexendum eſt, quod de Ordinatoribus aliisq́; grauitèr ſanxit Concilium Tridentinum: Quoniam, *inquiens*, ab Eccleſiaſtico Ordine omnis auaritiæ ſuſpicio abeſſe debet; nihil pro collatione quorumcunque Ordinum etiam Clericalis tonſuræ, nec pro literis dimiſſoriis aut teſtimonialibus, nec pro ſigillo, nec alia quacunq; de cauſa, etiam ſpontè oblatũ, Epiſcopi & alij ordinum collatores, aut eorum Miniſtri quouis prætextu accipiant. Notarij verò in iis tantùm locis, in quibus non viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi;

pro

» pro ſingulis litteris dimiſſoriis aut teſtimonialí-
» bus, decimam tantùm vnius aurei partem accipe-
» re poſſint; dummodò eis nullum ſalarium ſit con-
» ſtitutum pro officio exercendo: nec Epiſcopo ex
» Notarij commodis aliquod emolumentum ex eiſ-
» dem Ordinum collationibus directè vel indirectè
» prouenire poſſit. Tunc enim gratis operam ſuam
» eos præſtare omninò teneri decernit: contrarias
» taxas ac ſtatuta & conſuetudines, etiam immemo-
» riales, quorumcunq; locorum; quæ potius abuſus
» & corruptelæ ſimoniacæ prauitati fauentes; nun-
» cupari poſſunt, penitus caſſando & interdicendo:
» & qui ſecus fecerint tam dantes quàm accipien-
» tes, vltra diuinam vltionem, pœnas à iure inflictas
» ipſo facto incurrant[u].

u Concil. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. de reforma.

DE HÆRETICIS, SCHISMATICIS ET APOSTATIS.

TITVLVS XV.

HÆRETICI denominationem ſuam trahunt ab hæreſi, hoc eſt, ab electione quod ſibi eligant doctrinam ſingularem & alienam à ſenſu Catholicæ Eccleſiæ[a], eamq; pertinacitèr defendant[b]. Nam, *vt diſertè inquit Auguſtinus*, qui ſententiam ſuam quamuis falſam atq; peruerſam nullâ pertinaci animoſitate defendunt; præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepere-

a c. hæreſis. 24. q. 3. & l. 2. in C. de hæretic.

b c. qui in Eccleſia. ead. q. 3.

perierunt, ſed à ſeductis atq; in errorem lapſis parẽtibus acceperunt; quærunt autem cautâ ſolicitudine veritatem corrigi parati cum inuenerint; nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi[c].

Schiſmatici vnde dicti, & qui ſint.

SCHISMATICI verò à ſchiſmate, id eſt, à ſciſſurâ dicuntur[d], quòd ab vnitate Eccleſiæ Catholicæ, quæ eſt in Romano Pontifice tanquam in capite; ſe præſcindant[e]. Quod quidem in principio, aliqua ex parte, *ait Hieronymus*, intelligi poteſt. Cæterum nullum Schiſma, non aliquam ſibi confingit hæreſin, vt rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur[f].

De pœnis hæreticorum & ſchiſmaticorum.

IN hæreticos pœna à iura ſtatuta eſt, excommunicatio & bonorum confiſcatio ipſò iure[g]; ita tamen vt confiſcationis executio non antè fiat, quâm per ſententiam iudicis Eccleſiaſtici de hæreſi condemnati ſint[h]. In Clericos (quorum tamen bona fiſco ſeculari non inferuntur, ſed Eccleſię à quâ ſtipendium receperunt, applicantur[i]) hoc amplius eſt; quod beneficiis & Ordinibus Eccleſiaſticis exauctorati, relinquantur iudici ſeculari debitâ animaduerſione puniendi[k]. In Schiſmaticos, itidem excommunicatio ſtatuta eſt[l]; & ordinationes, beneficiorum collationes, & rerum Eccleſiaſticarum alienationes ab iis factæ, irritæ ſunt[m].

c *tex. in c. dixit. ead. q. 3.*

d *c. Schiſma. 24. q. 1.*

e *c. non eſt. circa med. & ibi gloſſ. 23. q. 5. c. quoniã vetuſtas 24. q. 1.*

f *c. inter hæreſin. 24. q. 3.*

g *c. ad abolendam. 9. cum c. ſeq. c. excommunicamus. 13. & 15. ext. de hæret. c. cum ſecun. eod. tit. in 6. adde Aut. Gazaros. C. eod. tit. et Bullam cænæ Domini. in princ. De pœna corporis in hæreticos nulla diſertè eſt expreſſa à l. ciu. niſi in Manichæos vltimum ſupplicium. l. 5. C. de hæreticis. item in l. 8. C. eod. Quamuis Panor. in c. 9. nu. 13. doceat igne abſumendos eſſe. Iulius Clarus lib. 5. §. hæreſ. verſ. ſcias tamẽ.*

h *d. c. cum ſecundum.*

i *d. c. excommunicamus. 13. §. 1.*

k *d. c. ad abolendam. & d. c. excommunicamus. §. 1.*

l *Bulla cœna Domini. in princ. quæ extat apud Nauarr. in Manuali. cap. 27.*

m *c. 1. & c. 2. ext. de ſchiſmat.*

De Apoſtatis.

Apostatæ ſunt, qui deſerunt ſuſceptam à ſe Chriſtianam fidem, vel Monaſticam religionem, vel ſacrum Ordinem [n]; varieq; coërcentur. Nam primi illi publicatione bonorum mulctantur, non extantibus propinquis [o]; neque teſtandi vel teſtimonij dicendi, vel ſuccedendi ius habẽt [p]; Et qui alteri huius apoſtaſię amplectendæ, author eſt, in pœnam capitis incidit [q]. Secundi verò, ab accuſando & à teſtimonio ferendo reiiciuntur, ipſoq; iure infames ſunt [r]. Item carceribus mancipantur, donec deſertum Religionis habitum reſumpſerint [s]. Tertij, amittunt priuilegium Clericis indultum [t]: tùm alitèr caſtigantur [u]. Eſt & quartum genus Apoſtatarum, eorum, ſcilicet, qui Superioris præceptum tranſgrediuntur [x]. Sed hi ad propoſitum argumentum non pertinent.

n *Tit. decretal. & C de apoſtatis.*

o *l. 1. l. 2. l. 4. vbi & latius. C. d. tit.*

p *l. 3. C. eod. c non poteſt. 2. q. 7.*

q *l. 5. C. eod.*

r *c. alieni. 2. q. 7. c. beatus. c. ſi quis. 3. q. 4.*

s *c. penult. ext. de apoſtat.*

t *c. 1. ext. eod. iunge c. 25. & 45. ext. de ſent. excomm.*

u *c. 11. 12. & 13. cauſa 11. q. 3.*

x *c ſi quis. & c. illud. ext. de maior. & obed. vide gloſſ. & Panor. ad d. c. 1 de apoſtat. & D. Thomam. 2. 2. q. 12.*

DE SORTILEGIS, BLASPHEMIS ET SACRILEGIS.

TITVLVS XVI.

Sortilegi qui.

Sortilegi dicuntur: qui id quod occultum eſt, euentu alicuius rei expiſcantur: veluti ſunt, exempli gratia, qui ad deprehendendum furẽ, vel ad præcognoſcendum id quod futu-

futurum ſuſpicantur, codicem, tabulam, aſtrolabium vel aliud quid mouent aut inſpiciunt[a]. Hæc enim, cùm non ſine dæmonis conſpiratione, aut tacita eius imploratione exerciri ſolent; rectè improbantur à ſacris Canonibus: iuxta illud D. Pauli; Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum[b].

a *c. 1. c. 2. ext. de Sortilegiis. c. vnico. 26. q. 1.*

b *1. ad Corinth. 10. cap.*

Sors nihil in ſe mali continet; & quando licitè exercetur.

ALIOQVI ſors nihil mali in ſe continet[c], vti docemur exemplis ſacræ ſcripturæ[d]: adeoq; eâ vti licebit, ſi neceſſitas cogat[e], aut cùm dubium factum inter partes, ſortione dirimi placet[f].

c *c. 1. 26. q. 2.*

d *de Matthia, in actis Apoſtol. cap. 1. de Iona 1. Reg. 14. cap.*

e *c. non exemplo. 26. q. 2.*

f *l. ſi quæ. 5. ff. famil. ercif. l. ſed cum ambo. 14. ff. de iudic. l. 3 C. Com. de leg.*

De pœna ſorte abutentium.

ILLIS igitur, qui ſorte abutuntur, communione Eccleſiæ interdicitur; ſicut & ariolis, aruſpicibus, aliiſq; incantatoribus[g]. Sed & iure ciuili in eos animaduertitur[h].

g *c. 1. & paßim. 26. q. 5. vbi latius.*

h *vt videre eſt tit. C. de malef. & mathem.*

Blaſphemi qui, & quomodo coërceantur.

BLASPHEMI ſunt, qui in Deum vel Sanctos conuitium vel maledictum euomunt[i]. Et hi ex præſcripto iuris Canonici ſolemni pœnitentiâ & pœnâ pecuniariâ coërcentur[k]: à iure ciuili, vltimo ſupplicio, ſi in Deum blaſphemia admiſſa ſit, plectuntur[l].

i *Apocalypſ. cap. 13. c. 2. ext. de maledicen.*

k *d. c. 2.*

l *vide Nouel. Vt non luxurientur homines. Verùm hæ pœnæ quandoq; immutantur, vt apud Did. Conar ad c. quamuis. de pact. in 6. 1. part. §. 7. nu. 11. cum ſeqq.*

Sacrilegi qui, & de eorum animaduerſione.

SACRILEGI ſunt, qui rem ſacram è loco ſacro, vel non ſacram de loco ſacro, vel ſacram de-

loco non ſacro, dolo auferunt[m]: latius hoc iure, quàm Ciuili, quo, in re non ſacrâ quamuis è loco ſacro, ſacrilegium non admittitur, ſed furtum[n]: vtroq; tamen iure, ſi qua iniuria loco diuino vel perſonæ Eccleſiaſticæ illata eſt, ſacrilegij nomine notatur[o].

m *c. quiſquis. §. ſimiliter. 17. q. 4.*

n *l. diuus. 5. ff. ad leg. Iul. pecul.*

o *d. c. quiſquis. c. ſiquis ſuadente. d. q. 4. l. ſiquis. 10. C. de Epiſcop. & Cler.*

De pœna ſacrilegorum.

POENA in Sacrilegos nunc aſperior, nunc mitior ſtatuitur, pro ratione perſonæ, rei, & temporis; adeoq; arbitraria eſt[p].

p *l. ſacrilegij. 6. Ad leg. Iul. pecul. d. c. quiſquis. cum cc. ſeqq. tum alibi.*

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO ET CASVALI.

TITVLVS XVII.

Homicidij nomine quæ contineantur.

HOMICIDII nomine, apud SS. Canones, non tantùm venit hominis interemptio, ſed & odium, detractio, perſuaſio mala, omniſq; motus iniquus ad nocendum alteri[a]. Verùm nos de eo agimus, quæ ad hominis internecionem pertinet[b].

a *c. homicidiorum. cũ 4. cc. ſeqq. de pœnit. diſt. 1.*

b *ita enim accipitur ſub Tit. Decretal. de homicidio. & paßim tit. ff. & C. ad leg. Cornel. de ſicar.*

Duplex homicidij genus, voluntarium & caſuale, & de pœna voluntarij.

ET hoc; ſi animo occidendi & dolo malo admittatur, voluntarium dicitur. Sin caſu, id iſt, præter

ter opinionẽ occidentis, caſuale ſiue fortuitum[c]: illud per Ius ciuile capitali pœna vindicatur[d]; per Ius Canonicum excommunicatione coërcetur per iudicem[e]; tum etiam depoſitione ab ordine, ſi Clericus ſit[f]. Addidimus, *dolo malo*, vt excludamus militem, iudicem, eiuſq; miniſtrum: quorum ille hoſtem, hi nocentem, impunè occidunt[g], licèt non ſine irregularitatis nota[h]. Item vt excludamus eum, qui defendẽdi ſui causâ aggreſſorem ſuum interficit[i]. Cum vim vi repellere omnes leges omniaq; iura permittant[k].

c l. 1. iuncta l. in lege. 7. ff. d. tit. & paßim ext. hoc tit.

d l. 3. §. legis Corneliæ iuncta l. penult. ff. ad leg. Cornel. de ſica. §. item lex Cornelia. Inſt. de publ. iud.

e c. itaq; 24. q. 3. c. ſi quis membrorum. 23. q. 8.

f iuxta diſpoſitionem tex. in c. cum non ab homine. 10. ext. de iudic. in c. tuæ. 6. ext. de pœn.

g c. miles. cum cc. ſeqq. 23. q. 5. h c. ſiquis viduam. diſt. 50. c. penult. ext. de homicid. c. 5. c. 8. ext. ne clerici vel monachi. Vide D. Thomam in 2. 2. q. 40. art. 2. i Clem. vnica. de homicidio. adde omninò Concil. Triden. Seſſ. 14 cap. 7. de reformat. k c. ſignificâſti. 18. circa fi. ext. hoc tit. c. 3. §. ſi verò. ext. de ſent. excom. l. 3. ff. de iuſt. & iure. l. 1. §. vim. ff. de vi et vi arma.

Homicidium caſuale extra noxam eſt, niſi &c.

CASVALE ſiue fortuitum homicidium, quia fato quodammodo imputatur, extra noxam eſt[l]; niſi fortè culpa caſum præceſſerit: hac enim ſpecie homicidium à iure Ciuili punitur, ſed mitius[m]: & à SS. Canonibus, irregularitate notatur[n]: ſicut & ſi, dum rei illicitæ opera dabatur, caſus incidiſſet[o].

l c. lator. 9. ext. de homicid. l. 1. C. ad leg. Cor. de ſica. l. in lege. ff. eod. tit. c. frater. diſt. 50.

m l. 1. §. ſed ſi l. 4. §. 1. ff. eod. tit. l. ſi putator. 31. ff. ad leg. Aquil.

n c. 8. c. 12. ext. de homicidio. c. hi qui. diſt. 50. o d. c. 8. c. 10. c. penul. & vlt. ext. de homicidio. quæ videto.

De homicidio à furioſo, & ſimilibus perpetrato.

CASVALI ſimile eſt, homicidium admiſſum à furioſo, infante vel dormiente: Nam & huius nulla ratio ducitur[p].

p d. clem. vnica hoc tit. l. infans. 12. ff. ad leg. Cor. de ſica.

De infante in lecto reperto mortuo.

ILLVD verò de parentibus, apud quos infans

in lecto repertus eſt mortuus, reſcriptum eſt ab Alexandro III. vt ſi parentes non lateat, eum à ſe oppreſſum vel ſuffocatum eſſe; grauitèr in hoc ſe deliquiſſe parentes agnoſcant, & ad trium annorum pœnitentiam reuocentur, quorum vnum in pane & aqua tranſigant: Sin incertum; pœnitentiam arbitrio imponentis ſubeant[q]. Cùm in eo peccâſſe intelligantur parentes; quòd infantem in communem lectum recipiendo, periculo oppreſſionis vel ſuffocationis expoſuerint[r].

q *Vide c. fi. ext. de his qui filios occid. & ibidem gloſſam & alios.*

r *c. conſuluiſti. 2. q. 5.*

DE ADVLTERIIS, STVPRO, RAPTV, ET INCESTV.

TITVLVS XVIII.

De adulterio, & quæ eius pœna.

ADVLTERIVM, eſt alieni tori violatio[a]: & propriè in nuptam cõmittitur de iure Ciuili[b]: ex ſententia SS. Canonum, etiam in ſolutam mulierem à coniugato[c]; cùm hoc iure eadem in marito, quæ in vxore caſtimonia requiratur[d]. Adulter ex præſcripto iuris Ciuilis, vbi criminalitèr actum eſt, gladio plectitur[e]: adultera verò verberibus affecta in Monaſterium detruditur, poteſtate interim marito relicta eam intrà biennium repetendi[f]. At vbi ciuilitèr, hoc eſt, ad ſeparationem tori actum eſt; ſeparatione factâ, dos

a *ita Gratianus in §. cùm ergo. verſ. adulteriũ verò eſt. 36. q. 1.*

b *l. inter. 6 §. lex Iulia ff. ad leg. Iul. de adult. l. fugitiuus. 225. ff. de verb. ſig.*

c *c. fi. 32. q. 5.*

d *c. nemo blandiatur. 32. q. 4. c. apud nos. d. q. 5.*

e *l. quamuis. 30. in fi. C. ad leg. Iul. de adul. §. item lex Iulia de adul. Inſt. de publ. iud. adde Cuiacium obſer. lib. 20. cap. 18.*

f *§. ſi quando Nouel. Vt nulli iudic. Idem receptum videtur à iure Canonico, in c. gaudemus. 19. ext. de conuerſ. coniug. Et dos hoc caſu diuidetur. prout in d. § ſi quando.*

dos & donatio propter nuptias innocenti coniugi applicantur [g]. Quamuis hoc iudicium non planè ciuile ſit, ſed mixtũ, id eſt, criminalitèr & ciuiliter exerceatur [h].

g iuxta l. conſenſu C. de repud. §. quia verò plurimas Nouel. Vt liceat matri & auiæ. c. plerunque ext. de dona. inter vir. c. 1. ext. vt lite non conteſt. Adde Couarru. in 4. decretal. parte 2, cap. 7. nu. 6.

h c. tuæ. 5. ext. de procurator.

Maritus, adulterâ vxore ingredi poteſt monaſterium.

QVO fit, vt maritus adulterâ vxore monaſterium ipſe ingredi poſſit, cùm à iure ſoluendi debitum coniugale vxori adulteræ, ſolutus ſit [i].

i c. conſtitutus. 15. ext. de conuerſ. coniug.

Caſus, quibus propter adulterium non fit ſeparatio.

VBI tamen vterq; coniunx adulterium ſiue fornicationem admiſit, agi non poteſt ad ſeparationem tori, ſed mutua compenſatione delicta tolluntur [k]. Idem eſt vbi alter alteri adulterij committendi auctor fuit, aut factum probauit [l]: Cur enim, *inquit ſcitè Scæuola*, improbet maritus mores vxoris, quos ipſe aut ante corrupit, aut poſtea probauit [m]?

k c. penult. & vlt. ext. de adulter. & 32. q. 6. per totam. l. viro. 39. ff. Sol. matrim

l c. diſcretionem. 6. ext. de eo qui cognouit conſang. l. cum mulier. 49. ff. Sol. matrim. l. ſi vxor. 13. §. fi. ff. ad leg. Iul. de adul.

m d. l. cum mulier.

De pœnâ in Clericos adulteros.

ATQVE hæc in laicos ſtatuta ſunt*. Clerici verò propter adulterium admiſſum à ſe, deponũtur à iudice Eccleſiaſtico; niſi peractâ pœnitentiâ cum iis diſpenſet Epiſcopus [n].

** Obſeruâ hic; adulteram à marito ſuo, vel etiam filiam vnà cum adultero ſuo occidi à patre nõ poſſe hoc iure noſtro. c. ſi quod verius. 32. q. 2. contrà ius ciuile.*

n c. cum non ab homine. 10. iuncto c. at ſi Clerici. 4. §. fin. ext. de iud.

De

De ſtupro, & eius pœna.

STVPRVM committitur: ſiquis ſine vi, virgini vel viduę honeſtè viuenti, vitium intulerit[o]: Eiuſque pœna eſt ex iure Ciuili in perſonis honeſtis, publicatio dimidiæ partis bonorum: in humilibus, coërcitio corporis cum relegatione[p]. Nonnunquam grauius vindicatur pro perſonarum & delicti qualitate[q]: Ex præſcripto verò SS. Canonum, compellitur is, qui ſtuprum virgini intulit, eandem dotare & in vxorem ducere: niſi pater virginis nolit eam duci; quâ ſpecie dotâſſe eam ſufficit. Sin ipſe ſtuprator nolit eam in vxorem recipere; tunc hic corporalitèr caſtigatus & excõmunicatus in Monaſterium ad agendam pœnitentiam detruditur[r].

o l. inter. 6. §. ſtuprũ. ff. ad leg. Iul. de adul. §. item lex Iulia de adult. Inſt. de publ. iud.

p d. §. item lex Iulia de adult.

q vt in d. §. item lex Iulia. verſ. ſed & eos. in l. 1. §. fi. ff. de extraord. crim. in l. vnica. C. de mulierib. quæ ſe propr. ſeruu. in l. ſiquis aliquid. 38. §. qui nondum. ff. de pœnis. in l. vnica. C. ſiquis eam.

r c. 1. c. 2 ext. de adul. à coniugato verò, vel in ſacris ordinibus cõſtituto, qui ſtuprũ intulit, dos nihilominus conſtituẽda eſt. vt eſt apud Panor. & Henr. Boich ad d. c. 1. & c. 2. ext. de adult. vbi latius eos vide.

De pœna ſtupri ſacrarum Virginum.

IN eos verò, qui ſacris virginibus ſtuprum intulerint hæc pœna conſtituta eſt à Sextâ Synodo:
» Siquis, *inquit*, Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, aut
» Subdiaconus, aut Lector, aut Pſalmiſta, aut Oſtia-
» rius; cum muliere ſanctificatâ Deo, mœchatus
» fuerit; deponatur, quia ſponſam Chriſti corrupit:
Si verò laicus, excommunicetur[s]. Amplius ex Iuſtiniani conſtitutione, res eius Monaſterio applicantur, aliaq́; pœna hoc ſcelus coërcetur[t].

s extat in c. ſiquis Epiſcopus. 27. q. 1. adde c. cùm non ab homine. 10. ext. de iudic. & c. 5. ead q. 1.

t Nouel. 123. §. penult. c. ſiquis rapuerit. 27. q. 1. De fornicatione cum filia ſpirituali vide c. penult. & vlt. 30. q. 1.

De raptu, eiuſque pœna.

RAPTVS eſt; ſi honeſta virgo, vidua, vel etiam vxor alterius, abducitur, licèt non inuita; præcipuè

puè verò, ſi Deo dicata ſit virgo vel vidua. Pœna eius eſt in raptorem & ipſius comites, vltimum ſupplicium & bonorum ademptio, quæ raptæ mulieri ingenuæ, vel aliis, iuxtà ordinem iuris ciuilis applicantur[t]. Item interdictio matrimonij inter raptorem & raptam ex Iuſtiniani conſtitutione[u]; Quod tamen iure decretalium immutatum eſt[x]: dummodò rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto conſtituta, liberè cum raptore contrahat; alioqui quamdiu in poteſtate raptoris eſt, nullum inter eos conſiſtere poteſt matrimonium[y]; aliiſq; pœnis hoc crimē perſequitur Concil. Trid. quas ſuprà retulimus[z].

t l. vnica. C. de rap. virg. & Nouel. de raptis mulierib. vbi de his latius. adde & d. Nouel. 123. §. penult. & c. ſiquis rapuerit. 27. q. 1.

u d. l. vnica. & d. Nouel.

x c. fi. ext. de raptorib. & c. penult. ext. eod. tit.

y hoc additum eſt ad d. c. fi. à Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 6. de reformat. matr. adde & c. de puellis. 36. q. 2.

z lib. 1. tit. de homicidiis, adulteriis. §. fi.

De inceſtu, & eius pœna.

INCESTVS committitur per concubitū cum conſanguineā vel affine[a], non tamen quauis, ſed cum qua interdictæ ſunt nuptiæ[b]. Vnde & nuptiæ inter hos de facto contractæ, inceſtæ appellantur[c]. Sed & virginum Deo conſecratarum non ſolùm inceſta ſed & ſacrilega coniunctio eſt[d].

a c. de inceſtis. 35. q. 2. l. fi. ff. de ritu nup.

b Couarr. in 4. lib. decretal. in 2. parte. cap. 6. §. 8. iunge quæ diximus ſ. de cognatis & Aſſinib.

c Nouel. de inceſt. nup. in prin. l. fi. C. de inceſt. & inut. nup. c. nec eam. 35. q. 2.

d c. virginibus. c. ſiquis ſacro. 27. q. 1.

De pœna inceſtus.

PORRO inceſtus pœna eadem eſt, quæ adulterij[e]: inceſtarum verò nuptiarum, exilium & bonorum publicatio; ſi tamen liberi ex alio matrimonio legitimi non ſuperſint: prætereà in vilibus perſonis additur corporis coercitio[f]. In eum verò,

e l. ſi adulterium cum inceſtu. 38. in princ. ff. ad leg. Iul. de adult. Couarr. d. lo.

f vide Nouel. 12. de inceſt. nup. l. 4. C. de inceſt. & inut. nup. & omnino Couarr. d. lo.

qui virginem Deo conſecratam iungendi matrimonij cauſâ vel ſaltem attentauerit; capitalis pœna conſtituta eſt[g]. Et hæc iuris Ciuilis ſunt. A iure Canonum inceſtuoſis fidelium communione & matrimonio etiam cum alia interdicitur[h]; licèt contractum cùm aliâ, permittatur: Cùm non ſit impedimentum dirimens ſed tantùm impediens matrimonium[i].

g *l. ſiquis non dicam. ſ. C. de epiſ. & cler. adde & Nouel. 123. ſ. penult.*

h *c. fin. 35. q. 8. c. quædam. cum aliquot cc. ſeqq. 32. q. 7. c. 6. c. 8. c. 9. c. 10. 34. q. 1. c. 1. c. 2. c. 4. c. 8 ext. de eo qui cogno. conſang.*

i *c. tranſmiſſæ. 4 ext. d. tit. de eo qui. Adde Nauarr. in Manu. cap. 22. nu. 74. cum ſeq. & ſ. Tit. de impedi. non dirimentib.*

DE CRIMINE FALSI.

TITVLVS XIX.

Quid ſit falſum.

FALSVM nihil aliud eſt, quàm veritatis immutatio, authore Iuſtiniano[a]. In crimen verò & coërcitionem falſum incidit, ſi dolo malo admittatur[b]. Vnde qui falſum dicit, quod putat verum, falſi crimine non obſtringitur, cum non tam fallat, quàm fallatur ipſe[c].

a *Nouel. de inſtru. cau. in prin.*

b *l. nec exemplum. 20. C. ad leg. Cor. de falſ.*

c *c. homines. cum c. ſeq. 22. q. 2.*

Quibus modis falſum incurratur.

VARIIS modis crimen falſi incurritur, ſicut multis exemplis comprobant Iuris vtriuſq; tituli[d]; quæ facilioris doctrinæ cauſa ad hæc quatuor capita reuocari poſſunt: Aut enim falſum admittitur dicto, aut ſcripto, aut facto, aut vſu. Dicto; vt in teſte, qui falſum dicit, aut verum ſupprimit[e]. Vterque

d *in Decretal. de crim. falſi. in ff. & C. ad leg. Cor. de falſ.*

e *c. 1. ext. hoc tit l. 1 ff. ad leg. Cor. de falſ.*

que reus eſt, *inquit tex.* & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat[f]. Scriptura; ſi quis teſtamentum, vel aliud inſtrumentum falſum ſcribat, ſignet, recitet, ſubiiciat[g]. Item ſi in teſtamento quis ſibi adſcribat[h]. Facto; ſi quis falſam monetam percutiat[i]; ſi in aurum quid vitij abdat; ſi argenteos numos adulterinos conflet[k]; ſi pondera aut menſuras publicè probatas, corrumpat[l]; ſi ſignum adulterinum faciat, ſculpat, exprimat[m]; ſi duobus eandem rem in ſolidum vendat[n]; ſi iudicem corrũpat[o]. Vſu deniq; ſi quis falſis literis vtatur[p]; ſi falſas leges alleget[q], ſi falſum nomen aut cognomen ſibi vſurpet[r]; aliiſq; exemplis hæc illuſtrari poſſent, niſi prolixitas moleſta eſſet.

f d.c.1. & c. quiſquis. 11. q. 3.
g §. item lex Cornelia de falſis. Inſtit. de publ. iud. l. 1. §. qui rationes. l. 2 & l. quid ſit falſum. ff. d. tit.
h l. ſi quis legatũ. 6. ff. eod.
i l. qui falſam. 19. ff. eod. & tit. C. de falſa mon.
k l. lege Cornelia. 9. ff. d. tit.
l l. fi. ff. eod.
m d. loco Inſtitu.
n l. qui duob. 21. ff. eod.
o l. 1. in princ. & d. l. qui duobus. ff. eod.
p c. ad falſariorum. 7. ext. hoc tit.
q l. fi. ff. d. tit.
r l. falſi. 13. l. eos. 27. in fi. ff eod.

Pœna falſi ex iure ciuili.

POENA falſi in ſeruos vltimũ ſupplicium eſt, in liberos deportatio & omnium bonorum publicatio[s]. Interdum tamen pro criminis qualitate remiſſius[t], interdum ſeuerius vindicatur[u].

s d. loco Inſt. & l. 1 in fin. ff. ad leg. Cor. de falſ. Quod autem attinet de publicatione bonorum, videnda eſt auth. bona damnatorum. C. de bonis præſcrip. & quæ ibi tradunt Dd.
t vt in d. l. qui duobus. in fi.
u vt in crimine falſæ monetæ.

Pœna falſi ex iure Canonico circa literas Apoſtolicas.

ADDE ex præſcripto iuris Canonici; ſi quis falſum circa Apoſtolicas literas admiſerit, excommunicatione notatur, & Clericus officiis & beneficiis Eccleſiaſticis exuitur, tum etiam degrada-

» tur,ſi per ſe hoc crimen exercuerit. Ita enim ab
» Innocentio III. diſertè conſtitutũ eſt,cuius verba
» plenioris cognitionis cauſa hic libet ſubiicere: Ad
» falſariorum confundendam malitiam: & infrà.
» De communi fratrum noſtrorum Conſilio duxi-
» mus ſtatuendum, vt qui literis noſtris vti volue-
» rint,eas primò diligentèr examinent: quoniam ſi
» falſis literis ſe vſos dixerint ignorantèr, eorum ſe-
» râ pœnitentia euitare nequibunt pœnas inferius
» annotatas. Nos enim omnes falſarios literarum
» noſtrarum,qui per ſe vel alios vitium falſitatis ex-
» ercent, cum fautoribus & defenſoribus ſuis, ana-
» thematis vinculo decernimus innodatos: ſtatu-
» entes, vt Clerici, qui falſarij fuerint deprehenſi,
» omnibus officiis & beneficiis Eccleſiaſticis perpe-
» tuò ſint priuati;ita quod qui per ſe falſitatis vitium
» exercuerint, poſtquam per Eccleſiaſticum iudi-
» cem fuerint degradati;ſeculari poteſtati tradan-
» tur,ſecundum conſtitutiones legitimas puniendi:
» per quam & laici,qui fuerint de falſitate conuicti
» legitimè puniantur. Qui verò ſub nomine noſtro
» literis falſis vtuntur, ſi Clerici fuerint, officiis &
» beneficiis Eccleſiaſticis ſpolientur; ſi laici,tamdiu
» maneant excommunicationi ſubiecti, donec ſa-
» tisfaciant competentèr: ita tamen vt in iſtis & in
» illis malitia grauiùs, quàm negligentia puniatur:
» Quod & de his, qui falſas literas impetrant, ſtatui-
» mus obſeruandum [x].

x textus eſt in c. ad falſariorum. 7. ext. hoc tit. iunge c. penult. ext. eod. vbi in literis ſimplicis iuſtitiæ aliud ſtatuitur. Sed b. bulla cœnæ Domini. §. 6. etiam ad literas iuſtitiæ & ad alios caſus hanc conſtitutionem Innocentij III. extendit, vt videre eſt apud Nauar. in Manuali cap. 27. nu. 62.

De

De pœna Clericorum, qui falſum extra literas Apoſtolicas admiſerunt.

EXTRA literas Apoſtolicas, Clerici ſi falſum admiſerint; ab Eccleſiaſtico iudice deponuntur [y], & pro grauitate criminis quandoq; in monaſterium coguntur [z].

y per tex. in c. cum nõ ab homine. 10. ext. de iudic.

z c. ſi Epiſcopus. diſt. 50. iuncto c. tuæ. 6. ext. de pœnis.

DE FVRTO, RAPINA, INIVRIA, ET DAMNO DATO.

TITVLVS XX.

De furto, rapina, & vtriuſq; pœna.

FVRTVM eſt contrectatio rei fraudulosa, « lucri faciendi gratiâ, vel ipſius rei, vel etiam « vſus eius, poſſeſſioniſuè [a]. Quę cõtrectatio ſi « per vim fiat, adſciſcit ſibi nomen rapinæ [b]. Illius pœna dupli eſt, ſi furtum ſit non manifeſtum: ſin manifeſtum, quadrupli [c], quemadmodum & rapinæ; niſi quòd in pœna rapinæ & res ipſa inſit [d]. Amplius ex decreto Marci, aliorumq; Imperatorum, ſiquis vi rapuerit vel inuaſerit rem alienam; poſt reſtitutionem ipſius rei, tenetur etiam ad æſtimationem eius: ſin verò rem propriam, cadit rei ſuæ dominio [e]. Sed & criminalitèr ad vindictam publicam vtrunq; crimen exercetur: verum hac ſpecie, extraordinaria pœna ex arbitrio iudicis ſtatuitur [f]; ſi tamen laicus ſit: ſin Clericus, deponitur per Eccleſiaſticum iudicem [g].

a tex. eſt in l. 1. ff. de furt. in §. furtum. Inſtit. de oblig. quæ ex delicto.

b Tit. Inſt. de vi bonor. rapt. in prin.

c §. pœna. Inſt. d. tit.

d tit Inſt. de vi bon. rapt.

e l. extat. 13. ff. de eo quod met. cauſ. l. ſiquis in tãtam. C. vnde vi. § ita tamen. Inſtit. de vi bonor. raptor.

f l. fi. ff. de furt. & l. fi. ff. de priuat. delict. Hodiè ex Caroli V. cõſtitutione, pœna ferè ordinaria eſt, vt videre eſt in ordinationib. pœnalib. Anno 30 & 32.

g c. cùm non ab homine. 10. ext. de iud.

De iniuria.

» INIVRIA ex eo dicta eſt, quod non iure fiat:
» omne enim quod non iure fit, iniuriâ fieri dicitur,
» hoc generalitèr: Specialitèr autem iniuria dicitur
» contumelia[h]: vt hic. Et hæc quandoq; re, quandoque verbis, quandoq; literis, interdum geſtu infertur. Re: ſi manus alicui inferantur. Verbis: ſi conuitium fiat[i]. Literis: ſi libellum famoſum quis ſcripſerit vel ſcribi curauerit, vel repertũ non ſuppreſſerit[k]. Geſtu: ſi quis ad inuidiam alicuius veſte lubri vtatur aut ſqualida; vel ſi barbam demittat, vel capillos ſubmittat[l]. Et generalitèr, quod ad alicuius infamiam fit; iniuriâ fieri dicitur[m].

h tex. eſt in l. 1. ff. de iniuriis.
i d. l. 1. §. iniuriam ff. d. tit.
k l. vnica. C. de famos. libell. l. lex Cornelia 5. §. ſi quis. l. non ſolùm. 9. §. ſi mandatu. ff. de iniur.
l item apud Labeonẽ. 15. §. generalitèr ff. d. tit.
m d. § generalitèr.

Propter iniuriam & ciuilitèr & criminalitèr agi, & de pœnis.

OB illatam iniuriam ciuilitèr agitur vel criminalitèr (vt & in cæteris delictis[n]) Ciuilitèr: ad æſtimationem iniuriæ: vt, ſcilicet, iudex tanti reum condemnet, quanti iniuriam paſſus æſtimauerit, vel minoris, prout iudici viſum fuerit[o]. Criminalitèr: ad pœnam extraordinariam officio iudicis reo irrogandam[p]. Hæc ex præſcripto iuris Ciuilis.

n de quo in §. cæterũ j. de pœnis.
o §. in ſummâ. iuncto §. ſeq. Inſt. de iniur.
p d. §. in ſumma. & l. ſi. ff. de iniur. Excipe caſum in d. l. vnica. C. de famos. libell. in l. ſi quis in hoc. 10. C. de Epiſ. & Cler. in §. ſi quis cum ſacra. Nouel. de ſanctiſſ. Epiſ. in l. Senatuſconſulto. 38. ff. De iniur.

De pœnis iuris Canonici.

QVIBVS accedant ex iure Canonico: eum qui violentas manus in Clericum vel Religioſum iniecerit, excommunicationi ipſo facto ſubdi[q]. Et qui Cardinalem fuerit hoſtiliter inſecutus, vel percuſſerit, &c. in eum veluti Maieſtatis reum animaduertitur ex Bonifacij VIII. conſtitutione, cuius

q c. ſi quis ſuadente 17. q. 4. c. 5. cũ ſimilib. ext. de ſent. excommu.

cuius verba hic partim repetenda ſunt: De communi Fratrum noſtrorum conſilio hac inperpetuum valitura conſtitutione ſancimus: Vt ſi quis deinceps in hoc ſacrilegij genus irrepſerit, quòd ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem fuerit hoſtiliter inſecutus, vel percuſſerit aut cæperit, vel ſocius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, vel factum ratum habuerit, aut conſilium dederit vel fauorem, aut poſtea receptauerit vel defenſauerit ſcienter eundem: ſicut reus criminis læſæ Maieſtatis perpetuo ſit infamis, diffidatus, nihilominus & bannitus: ſit inteſtabilis vt nec teſtamenti liberã habeat factionẽ, nec ad alicuius bona ex teſtamento vel ab inteſtato vocetur: quatenus ab omni ſucceſſione repulſus, publicaq; repulſa confuſus minùs inueniat ſuæ malitiæ ſucceſſorem: fiant habitationes eius deſertæ, & vt non ſit, qui eas inhabitet, dentur cuncta ipſius ædificia in ruinam: & vt perpetuæ notam infamiæ perpetua ruina teſtetur, nullo tempore reparentur: nullus ei debita reddere, nullus reſpõdere in iudicio teneatur: quidquid etiam in bonis inuenitur ipſi⁹ fiſci vel Reipublicæ dominio applicetur, &c.[r]

[r] textus eſt in c. felicis. §. de pœnis lib. 6 vbi & plures aliæ pœnæ ſtatuuntur, etiam quòd ad liberos.

Quæ verò in Epiſcopum hæc perpetrauerit iiſdem ferè pœnis coercetur ex Clementina conſtitutione [s]. In auctorem famoſi libelli, aut qui eum inuentũ non ruperit, hic Canõ extat Hadriani Papæ: Qui in alterius famã publicè ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripta non probauerit; flagelletur; & qui ea prius inuenerit, rumpat, ſi non vult auctoris facti cauſam incurrere [t].

[s] in c. 1. de pœnis, quã vide. adde & cap. vnicum eod. in extrauag. Ioann. XXII. c. ſi quis ſacerdotum. c. iõiurationũ. 11. q. 1 c. 1. ext. de pœn.

[t] tex. eſt in c. q. 5. q. 1. adde & c. 3. ead. q. 1.

De

De damno dato.

DAMNVM culpâ, etiam leuiſſimâ, datum tam in rebus animatis, quàm inanimatis; reſarciri debet ab eo, qui intulit[u], cùm factum cuiq; ſuum nocere debeat non alteri[x]. Idem eſt, ſi damnum ex imperitia datum ſit, veluti ab aſſeſſore[y], medico[z], aduocato, artifice; qui iuxta præcepta artis ſuæ diligentiam operi non adhibuit, & idcircò damnum datum ſit[a]: Siquidem imperitia culpæ adnumeratur[b]. Cùm non debeat quis id affectare, in quo vel intelligit, vel intelligere debet infirmitatem vel imperitiam ſuam alicui periculoſam futuram[c]. Idem & in eo eſt, cuius negligentiâ damnum illatum eſt,[d]; vt in medico, qui dereliquit curationem ægroti[e], in notario, cuius negligentiâ error in inſtrumento admiſſus eſt[f], in eo, qui negligentèr ignem cuſtodiuit, ne longius egrederetur[g]. Nam hi omnes & ſimiles ad reſtitutionem damni dati, rectè conueniuntur[h].

u toto tit. ff. C. & Inſt. ad leg. Aquil. præcipuè l. in lege Aquili. 45 ff. d. tit. c. fi. ext. de iniur. l. ſi vſusfructus. 16. & ibi Dd. ff. de vſuſfruct.
x l. factum cuiq. ff. de reg. iur.
y l. 2. ff. quod quiſque iuris.
z l. illicitas. 6. §. ſicuti. ff. de offic. præſid. l. qua actione. 7. in fi. ff. ad leg. aquil.
a l. ſi ſeruus. 27. § ſi calicem. ff. ad leg. aquil. iuncto c. ad aures. & ibi gloſſ. ext. de æta. & qual. tex. eſt & in c. fi ext. de iniur.
b l. imperitia. ff. de reg. iur.
c l. idem iuris. 8. ff. ad leg aquil. & d. § ſicuti.
d d. c fi. ext. de iniur.
e d. l. idem iuris.
f l. fi. C. de magiſtra. conueniend.
g d. l. ſi ſeruus § ſi fornicarius. l. qui occidit. 30. §. in hac quoq; actione ff. ad leg. aquil. c. 9. ext. de iniur.
h dictis iurib.

De damno dato ab animalibus, & ſeruis.

QVOD ſi animal pauperiem, id eſt, damnum dederit; contrà dominum eius agitur; cui tamen liberum erit, vel præſtare æſtimationem damni, vel animal noxæ dedere, hoc eſt, viuum tradere[i]. Idem & in ſeruo obſeruatur, vt, ſi is damnum dederit, vel etiam iniuriam ſeu furtum fecerit, vel quid rapuerit; ſimilitèr dominus noxalitèr teneatur, & præſtando æſtimationē damni, vel ſeruum dedendo, liberetur[k]. Porrò in animalibus feris, quo-

i d. c. fin. verſ. quod ſi animal. & c. 3. ext. de iniur.
k Tit. Inſtit. & ff. de noxalib. act.

(quorum numero habentur, leo, apér, vrſus, verres,canis) hoc amplius eſt, vt ſi ſoluta vel ligata eo in loco,quo vulgò itur,liberum hominem occiderint,in ducẽtos ſolidos; ſin tantũ nocuerint,quantum æquum & bonum iudici videbitur; cæterarum verò rerum, quantum damni datum ſit, in duplum,dominus condemnetur[l].

[l] l.hi enim.40. cum 2. ll.ſeqq. ff. de ædilitio edict. § fi. Inſt. Si quadrup. paup. & d.c. fi. in verb. quod tamen ad liberationem.

De libero homine vulnerato aut aliter læſo.

In libero homine vulnerato aut aliter læſo, eo iure vtimur,vt expenſæ in curatione factæ & operæ amiſſæ,quaſq; amiſſurus eſt,præſtentur;deformitatis verò nulla ratio habeatur: cùm liberum corpus non recipiat æſtimationem[m].

[m] l. liber homo. 13. iuncta l.qua actione.7. ff. ad leg. aquil. l. ex hac. 3. ff. Si quadrup. paup. feciſſe. l fi. ff. de in qui deiecerunt. et c. 1. ext. de iniur. In virgine tamen, quæ nuptura eſt, videtur habenda ratio deformitatis, ſecundum ea, quæ tradit Anto. Gomez. var. reſol. tom. 3. cap. 6. nu. 12.

DE VSVRIS.

TITVLVS XXI.

Vſura eſt ſpecies rapinæ; & quando committatur.

Vſura ſpecies rapinæ eſt[a], cõmittiturq;, vbi lucrum ſorti, id eſt, principali pecuniæ, quæ debetur, accedit, ſiue lucrum in pecunia numeratâ, ſiue in alia re conſiſtat[b], ſiue expreſſè, ſiue tacitè, hoc eſt, ſolo animo lucrũ cõceptũ ſit[c]: appellaturq; alio nomine fœnus[d], quaſi fœ-

[a] c. ſi quis vſuram. 14. q. 4.

[b] c. 1. cum 3. cc. ſeqq. 14. q. 3.

[c] c. conſuluit. 10. ext. de vſuris.

[d] hinc titulus. ff. & C. de nautico fœnore, & verba, fœnerare ac fœnerari. c. 1. 14. q. 4. l. qui ſine vſuris. 39. ff. de neg. geſt.

ſi fœtus pecuniæ, vtpote, quòd in fœnore nummus nummum pariat, vt Ariſtoteles auctor eſt [e].

e lib. 1. polit. cap. 7. vnde liquet quod accipitur propter damnum emergens aut lucrum ceſſans, non eſſe vſuram, eo quod non tanquam fœtus pecuniæ, ſed tanquam intereſſe ex alia cauſa petatur. De quo apud Nauarrum in Manuali. cap. 17. nu. 211.

Conuentio de lucrandis fructibus pignoris vſuraria eſt, exceptis tribus caſibus.

HINC conuentio illa, inter creditorem & debitorem vſuraria eſt; vt tamdiu creditor lucretur fructus pignoris, donec debitum illi exolutum ſit [f], præterquam ſi pignus à ſocero datum ſit genero pro dote nondum à ſe numeratâ; qui interim, donec promiſſa dos ſoluatur, rectè percipit fructus
,, pignoris neq; in ſortem imputare cogitur; cùm
,, frequentèr dotis fructus non ſufficiant ad onera
,, matrimonij ſupportanda [g]. Idem eſt, & ſi feudum à vaſallo in pignus datum ſit domino [h]; aut à laico pignori obligata ſit Clerico res beneficij ſui quam hoc modo redimendã putauerit Clericus [i]: Nam & vtroq; hoc caſu, fructus licitè percipiuntur, neq; in extenuationem ſortis cedunt [k]. Dumtamen interim vaſallus, quo apud dominum eſt feudum, immunis ſit ab onere præſtandi ſeruitij feudalis [l].

f c. conqueſtus. 8. iuncto c. 1. & c. 2. ext. de vſuris. & §. Vnde. ſ de pignor.
g c. ſalubriter 16. ext. hoc tit.
h c. 1. ext. de feudis. c. conqueſtus. 8. ext hoc tit. de vſuris.
i c. 1. in fi. ext. hoc tit.
k dictis iurib.
l d. c. 1. ext. de feudis.

Vſura in contractu emptionis: in quo dubius tamen euentus vſuram excuſat.

ET quamuis vſura propriè circa contractum mutui verſetur; nonnunquam tamẽ & in aliis contractibus admittitur, veluti ſi in fraudem vſurarum emptio & venditio contrahatur [m]. Aut ſi res pluris vendatur propter dilatam ſolutionem [n], licèt ab vſura excuſetur venditor, ſi veriſimilitèr dubi-

m vt in c. ad noſtram. 5. ext. de empt. & vẽd. & in c. illo. 4. ext. de pignor. l. 3. C. Plus val. quod ag.
n c. in ciuitate. 6. c. conſuluit. 10. c. fi. ext. de vſur.

dubitetur auctum vel diminutum iri pretium rei venditæ tempore ſolutionis; neq; contractus tempore erat rem venditurus [o]. Nam & huius dubij euentus causâ, nullam vſuram incurrit is, qui decem ſolidos dat, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini vel olei menſuræ reddantur [p].

[o] *d. c. in ciuitate. & d. c. fi.*

[p] *d. c. fin. & ibi latius Dd. facit l. ſi ea lege. 17. C. de vſur.*

De pœnis vſurariorum.

VSVRARII, ſi laici ſint, iubentur excommunicari: ſin Clerici, ſuſpendi ab officio & beneficio [q], imò & deponi ab officio, ſi ex profeſſo vſuras exerceant [r]. Adde, & vſurarios manifeſtos, nec ad communionem altaris, nec ad Eccleſiaſticam ſepulturam, nec ad oblationes admitti [s]; & ne quidem ad teſtamenti factionem priuſquam vſuras reſtituant, vel de iis reſtituendis idoneè caueant [t].

[q] *c. præterea. 7. ext. de vſur.*

[r] *c. 1. ext. eod.*

[s] *c. 3. ext. eod.*

[t] *iuxtà formam c. 2. de vſur. in 6.*

Pœna eorum, qui admittunt vſurarios.

SED & in eos qui vſurarios manifeſtos in ditiones ſuas admittunt, vel ipſis ædes locant; certæ pœnæ conſtitutæ ſunt à Gregorio X. in generali Concilio Lugdunenſi: quemadmodum & in Poteſtates, Capitaneos, Rectores, Conſules, Iudices, Conſiliarios, alioſq; Officiales communitatum; qui de vſuris ſoluendis, vel non reſtituendis, ſtatuta condunt, vel ſcribunt, ſiue de iis iudicant; à Clemente V. in Concilio Viennenſi. Vti latius videre eſt in eorum conſtitutionibus [u].

[u] *quarum illa Gregorij extat in c. 1. de vſur. in 6 hæc Clemēt. in c. 1. eod. in Clement.*

DE POENIS.

TITVLVS XXII.

Pœnæ delictorum quare inuentæ.

POENÆ ideò à iure inuentæ ſunt, vt earum ſaltem metu homines in officio contineantur, Resq; publica pacata & ſalua perſiſtat [a].

a *l. ſi operis. 14. C. de pœnis. l. licitatio. 9. §. quod illicitè. ff. de publican. l. ita vulneratus. 51. circà fi. ff. ad leg. Aquil. c. vt famæ. 35. ext. de ſent. excom.*

Quædam pœnæ certæ ſunt, quædam arbitrariæ.

HARVM quædam à iure in delinquentes certæ ſtatutæ ſunt [b]; quædam arbitrio iudicis relinquuntur, vt in iis delictis, in quibus nulla certa pœna in delinquentem à iure conſtituta eſt [c].

b *vti videre eſt in ſuperioribus titulis, vbi de delictis diſſeruimus.*

c *c. 4. in fi. ext. de off. & pot. iud. deleg. c. dilectus. 11. ext. de pœnis. c. fi. ext. de tranſact. l. 1. §. expilatores. ff. de effractorib. l. hodiè. 13. ff. de pœnis. l. pædius. 4. ff. de incendio, ruina. l. fi. ff. de iniur.*

Pœnæ certæ quandoque augentur, vel minuuntur.

ET licèt iudex à præſcriptâ in iure pœnâ, diſcedere non debeat [d]; ſi tamen cauſa ſubſit, permiſſum eſt illi, pœnam vel augere vel diminuere [e], inſpectis circumſtantiis cauſæ, perſonę, loci, temporis, quantitatis, qualitatis, euentus [f].

d *per tex. in l. 1. §. 1. ff. ad SC. Turpil. in c. 1. c. 5. ext. de conſtitutio. c. 1. ext. de ſent. & re iud.*

e *l. 3. & l. 4. C. ex quibus cauſ. infa. irroget. l. quid ergo. 13. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infam. l. non omnis. 5 ff. de re mil. & d. c. fi. latè Tiraquel. in tract. de pœnis.*

f *de quibus in l. aut facta. 16. & in l. reſpiciendum. 11 ff. de pœnis. Adde & de iure Cano. crimen per inquiſitionem cognitum, arbitrio iudicis puniri c. inquiſitionis 21. circa prin. ext. de accuſationibus; excepto homicidio & Simonia, vt ibid. latius. quãuis de iure Ciuili nihil intereſt, crimen per accuſationem, an per inquiſitionem cognoſcatur, de quo latius Clarus in §. fi. q. 60.*

Eccleſiaſticus iudex, à pœna & iudicio ſanguinis abſtinere debet.

Eo tamen obſeruato in iudice Eccleſiaſtico, vt is nunquam ſanguinis pœnam inferat[g]: ſed ſi qua ſibi ex delegatione Principis, vel alio iure cognitio criminum competit; eam ſi ſanguinis pœnam irroget, vel ad ipſum Principem remittat[h], vel alicui laico demandet[i].

g *c. clericũ. §. & c. penult. ext. ne clerici vel monachi.*

h *vt in c. 4 ext. de raptorib.*

i *c. fi. ne clerici vel mona. in 6. Vt videre eſt in Epiſcopis Germaniæ noſtræ.*

Delictum quoties repetitum eſt, toties condemnatur; & de pluribus delictis ex eodem facto emergentibus.

Delictvm quoties repetitũ eſt, toties eius nomine condemnatio fit[k]; & ſi ex eodem facto plures delicti ſpecies oriantur, totidem pœnæ infliguntur[l], aut ſaltem altera imponenda augetur[m].

k *c. 1. ext. de pœnis.*

l *l. 2. ff. de priuat. delicti. adde ibid. Bartol.*

m *per l. vnic. § 1. verſ. quæ multò magis. C. de rap. virg. l. ſi adulterium. 38. ff. ad leg. Iul. de adult.*

Ex quolibet delicto duplex iudicium naſci.

Cæterum ex omni delicto duplex iudicium naſcitur, vnum ciuile, alterum criminale. Ciuile; veluti, ſi de poſſeſſione meâ deiectus, experiar interdicto, vnde vi: Criminalitèr, ſi eiuſdem nomine inſtituam accuſationem ex lege Iuliâ de vi[n]. Vel, ſi re mihi furto ſubtractâ, agam ad pœnam furti dupli vel quadrupli; quod & ciuile iudicium eſt: aut ſi ad extraordinariam pœnam furi per iudicem imponendam; quod criminale eſt[o]. Quippe ex delicto tam publico quam priuato, duplex offenſio naſcitur; vna parti læſæ, altera reipublicæ[p], vt tamen vtrunq; iudicium non ſimul intentetur,

n *tex. in l. vnica. C. quando ciuilis actio crim. præiud.*

o *l. fi. ff. de priuat. delict. & vtrobiq; Bart.*

p *l. ititatio. 9. §. quod illicitè. ff. de publican.*

ſed alterum poſt alterum [q], & ſi vtrunq; ad vindiċtam tendat, vno intentato, alterum prorſus quieſcat [r], ne vnius delicti nomine plures pœnæ infligantur [s].

q d. l. vnica.
r l. quod SC. 6. ff. de iniuriis.
s c. 4. § fi. ext. de iudiciis. & ibi gloſſa. l. ſanctio 41. in fi ff. de pœnis.

De duplici depoſitione Clericorum.

PORRO depoſitio Clerici, cuius ſæpè mentio facta eſt ſuprà, duplici modo infertur, vel actualitèr, vel verbalitèr: Hinc depoſitio actualis & verbalis. Illa ſolemni degradatione fit, inſtar exauctorationis militaris; cum ſcilicet Clerico ob delictum veſtes, & inſignia Ordinis ſui detrahuntur per Epiſcopum retrogrado ordine. Verbalis verò fit per ſolam ſententiam Epiſcopi, adſiſtente certo numero Epiſcoporum, ſi Clericus, qui deponitur, in ſacris conſtitutus ſit: In minoribus etenim nulla aliorum Epiſcoporum præſentia opus eſt, ſed ſufficit ſententia Epiſcopi [t]. Cæterùm hodie
» ex præſcripto Concilij Tridentini, licet Epiſcopo
» per ſe ſeu illius Vicarium in ſpiritualibus generalē,
» contrà Clericum in ſacris, etiam Presbyteratus
» Ordinibus conſtitutum, etiam ad illius condem-
» nationem, nec non verbalem depoſitionem; &
» per ſe ipſum etiam ad actualem atq; ſolemnem de-
» gradationem ab ipſis Ordinibus & gradibus Ec-
» cleſiaſticis, in caſibus, in quibus aliorum Epiſco-
» porum præſentia in numero à Canonibus defini-
» to, requiritur [*], etiam abſq; illis procedere: adhi-
» bitis tamen & in hoc ſibi adſiſtentibus totidem
» Abbatibus vſum mitræ & baculi ex priuilegio A-
» poſtolico habentibus, ſi in ciuitate aut diœceſi re-
» periri & commodè intereſſe poſſint; alioqui aliis

t c. 2 & ibi latius vide. de pœnis lib. 6. innoc. 3. & ſeqq 15 q. 7.

* Vide c. 1. cū ſequentib 15. q. 7.

per-

perſonis in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutis, quę ætate graues ac iuris ſcientia commendabiles exiſtant[x].

x tex. eſt in c 4. de reforma. Seſſ. 13. Eadem ferè depoſitionis forma, olim ſingulari iure conſtituta erat in Clericum propter hæreſin; ſicut videre eſt in c. 1. de hæretic. lib. 6.

Depoſitio actualis quibus caſibus locum habeat.

ACTVALIS autem ſiue ſolemnis illa degradatio, ex tribus tantum cauſis infertur: Videlicet, propter hæreſin[y], propter crimen falſi literarum Apoſtolicarum[z], & propter delictum in Epiſcopum admiſſum; de duobus illis ſuprà retulimus[a], de tertio ita Canon loquitur; Siquis Sacerdotum vel reliquorum Clericorum, ſuo Epiſcopo inobediens fuerit, aut inſidias ei parauerit, aut contumeliam, aut calumniam, aut conuitia intulerit, & conuinci potuerit; mox depoſitus curiæ tradatur, & recipiat quod iniquè geſſit[b]

y c. ad abolendam. 9. & c. excōmunicamus. 15. ext. de hæret.

z c. ad falſariorū ext. de crim. falſi. vide latius ē. tit. de crim. falſi. §. adde.

a Tit. de hæreticis. §. in hæreticos et tit. de crim. falſi. d. §. adde.

b tex. eſt in c. ſiquis ſacerdotum. 11. q. 1. Dum tamen corrigi ſe non patiatur, ſecundùm gloſſ. ad c. cùm non ab homine. ext. de iudic. & communem opinionem, teſte Panor, ad c. at ſi clerici. ext. d. tit. de iudic. nu. 37. Adde & tex. in c. clericus. 3. q 4.

Degradatio actualis præſente magiſtratu ciuili fit.

Ex his igitur cauſis Clericus degradatur actualiter, præſente tamen magiſtratu ciuili, cui poſt degradationem coërcendus relinquitur. Pro quo tamen ex reſcripto Innocentij III. debet Eccleſia efficacitèr intercedere, vt citrà mortis periculum, circa eum ſententia moderetur[c].

c c. nouimus. 27. ext. de verb. ſig. iunge & c. 2. de pœnis in 6.

Verba

Verbalis depoſitio quibus caſibus locum habeat.

VERBALIS depoſitio ſiue degradatio locum habet in cæteris criminibus veluti furto, homicidio, periurio, & ſimilibus [d]: In quibus tamen ſi quid atrocius admiſſum fuerit à Clerico; poſt depoſitionem etiam in arctum monaſterium pœnitentiæ cauſa includitur [e].

d d.c. cum non ab homine. 10. ext. de iudic.

e iuxta c. tuæ. 5. ext. de pœnis.

De Epiſcoporum depoſitione.

SINGVLARE eſt in Epiſcopis, vt cauſæ criminales contra eos, qui depoſitione aut priuatione dignæ ſunt; ab ipſo tantùm ſummo Romano Pontifice cognoſci & terminari debeant: niſi neceſſariò extra Ro. curiam committendæ eſſent, quo caſu ſolis Metropolitanis vel Epiſcopis committuntur; ita tamen, vt hi non niſi facti inſtructionem ſumant proceſſumq; conficiant; reſeruata eidem Sanctiſſimo ſententia definitiua [f].

f Concil. Trid. Seſſ. 24. cap. 5 de reforma. vbi & latius. Quid olim, vide c. 3. cum ex ſeq. 15. q. 7.

De crimine aſſaſſinij.

SANE & in crimine aſſaſſinij illud peculiare eſt; quòd Prælati, aliiq; Clerici ob hoc ſcelus ipſo facto abſq; alia ſententia, ordine & beneficio ſuo exuantur [g].

g c. 1. de homicidio. lib. 6. vbi Aſſaſſini infideles ſunt (certum hominum genus) qui in perniciē aliorū Chriſtianorum, à Clericu uel laicis cōducebātur. de quibus Couarr. var. reſol. lib. 2. cap. 20. num. 10. Nauarrus in Manuali cap. 27. nu. 136. vulgo aliter aſſaſſini accipiuntur, ſed malè vt videre eſt apud Iul. Clarū in §. Aſſaſſiniū.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS, SVSPENSIONIS ET INTERDICTI.

TITVLVS XXIII.

Cenſuræ Eccleſiaſticæ quæ.

POENÆ, quæ à SS. Canonibus, vel iudicibus Eccleſiaſticis frequentius infliguntur, ſunt excõmunicatio, ſuſpenſio, & interdictum; quæ cenſuræ Eccleſiaſticæ vocantur [a].

Excommunicatio quid & quotuplex.

EXCOMMVNICATIO eſt Chriſtiani hominis à corpore Eccleſiæ, vel ſaltem à perceptione Sacramentorum eius, excluſio [b]. Eſt enim excommunicatio duplex; vna, quæ maior dicitur; altera, quæ minor. Maior, à communione Eccleſiæ, id eſt, fidelium ſubmouet [c], quæ & idcircò anathema, hoc eſt, æternæ mortis damnatio dicitur [d]: licèt & quandoque anathema latius ſumatur, etiam pro excommunicatione minore [e]: & pro publicâ & ſolemni execratione, quæ fit à Prælato Eccleſiæ contra priùs excommunicatum, in extremam quandam deteſtationem eius [f]. Minor excommunicatio tantùm ſeparat à perceptione Sacramentorum Eccleſiaſticorum [g].

a *c. quærenti. 20. ext. de verb. ſig.*

b *§. euidenter. verſ. hæc ſententia. 11. q. 3.*

c *c. penul ext. de ſent. excom. c. omnis Chriſtianus. cum c. ſeq 11. q. 3.*

d *in c. nemo Epiſcoporum. d. q. 3.*

e *vt in c. quoniam multos. d. q. 3.*

f *vt in c. cum non ab homine. 10. ext. de iudic. latè Couarru. ad c. alma mater. in 1. parte. §. 8. nu. 6. cum ſeqq.*

g *d. c. penult.*

Excommunicatio à iure vel ab homine infertur.

INFERTVR excommunicatio vel à iure, vel ab homine. A iure; cum quis ipſo facto abſque iudicis miniſterio, excommunicationi ſubditur; quæ & idcircò latæ ſententiæ excommunicatio nominatur. Quâ feriuntur hæretici, & eorum receptatores & fautores; falſarij literarum Apoſtolicarum; percuſſores Clericorum; Simoniaci, & alij quamplures[h]: eorumq́; excommunicatio maior dicitur. Minore verò excommunicatione ipſo iure afficiuntur, qui communicant excommunicato maiore excommunicatione[i]. Niſi & in eodem crimine cum eo communicarent; Nam hac ſpecie & in eandem excommunicationem maiorem inciderent[k]. Ab homine excommunicatio infertur; cùm Prælatus vel alius iudex Eccleſiaſticus inobedientem ſiue contumacem ſententiâ ſuâ excommunicat; ſeruata tamen forma generalis Concilij Lateranenſis; vt ſcilicet, non prius ſententiam ferat, quàm præmiſſis tribus monitionibus, vel vna pro omnibus cum iuſto dierum interuallo: niſi forte neceſſitas facti aliud ſuaderet[l]. Qua in re quoque minimè negligenda eſt Concilij Tridentini moderatio, qua iudex Eccleſiaſticus in cauſis ciuilibus & criminalibus prohibetur vti excommunicatione, niſi in ſubſidium[m].

h *Sicuti conſtat ex ſuperioribus titulis, vbi de delictis egimus, & latius refert Hoſtienſ. in ſumma huius tit. §. 3. & Martinus Nauarr. in Manuali cap. 27. nu. 49. cum ſeqq.*

i *c. 3. hoc tit. in 6. c. inſuper. 29. verſ. in ſecundo. ext. hoc tit.*

k *d. c. nuper. c. ſi concubinæ. 55. ext. h. tit.*

l *c. ſacro. 48. ext. hoc tit. iuncto c. conſtitution. 9. eod. in 6.*

m *vide omninò Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 3. de reforma.*

Communicantes cum excommunicato qui excuſentur.

QVOD autem dictum eſt, communicantes cum

cum excommunicato maiore excommunicatione, minorem incurrere, perpetuum non eſt: Nam " ex Gregorij VII. conſtitutione ab ea eximuntur, " vxores, liberi, ſerui, ancillæ, ſeu mancipia, nec non " ruſtici ſeruientes, & omnes alij, qui non adeò cu- " riales ſunt, vt eorum conſilio ſcelera perpetren- " tur, & ij, qui ignorantèr excommunicatis commu- " nicant, ſiue illi, qui communicant cùm eis, qui ex- " communicatis communicant [n]. Item peregrini " propter neceſſitatem; & qui humanitatis intuitu aliquid dant excommunicatis [o]. Accedant his creditor debitoris excommunicati [p], quiuè ex- " communicato in his quæ ad abſolutionem vel ali- " âs ad ſalutem animæ pertinent, in locutione parti- " cipat; licèt etiam alia verba incidentèr (vt apud " eum magis proficiat) interponat [q]. Hi enim o- " mnes impunè communicant cum excommuni- " catis [r]. "

n c. quoniam multos. 11. q. 3.

o d. c. quoniã multos.

p c. intelleximus 7. ext. de iudic. c. ſi verè. 34. ext. h. tit. c. excommunicamus. 13. §. credentes. ext. de hæretic. c. cum inter. 5. ext. de excep.

q c. cum voluntate. 54. c. reſponſo. 43. ext. hoc tit. Vide de his latius Nauarr. in Manuali cap. 27. nu. 16. cum ſeq.

r ſecundum prædicta iura.

Extrauagans Martini V. quâ & alij excuſantur.

SANE & ex Martini V. conſtitutione nemini interdictum eſt, communicare excommunicato, antequam hic ſpecialitèr & expreſsè denunciatus ſit à iudice; vel manifeſtè conſtet, cum incurriſſe excommunicationem, ita quod nullo modo tergiuerſari poſſit. Verba conſtitutionis, cùm prætereà aliud contineant, hîc à nobis referenda ſunt: Ad euitanda multa ſcandala & multa pericula, & " ſubueniendum conſcientiis timoratis, conſtitui- "

» mus; vt nemo poſthac teneatur abſtinere & ſepa-
» rare ſe, neq; euitare communicationem alicuius
» in adminiſtrando aut recipiendo Sacramenta, aut
» in aliis diuinis officiis, aut extra illa, ratione alicui-
» us ſententiæ, aut cenſuræ Eccleſiaſticæ, aut ſuſ-
» penſionis, aut prohibitionis ab homine aut à iure
» generalitèr promulgatę: neq; ſeruare inter dictum
» Eccleſiaſticum, ſi illa talis ſententia, prohibitio,
» ſuſpenſio, aut cenſura non fuerit promulgata aut
» denunciata ſpecialitèr & expreſsè à iudice contra
» certam aliquam perſonam, collegium, vniuerſita-
» tem, Eccleſiam aut locum certum aut certam: ne-
» que manifeſtò conſtet incurriſſe in ſententiam
» excommunicationis, quod nullo modo poteſt oc-
» cultari, aut per aliquod remedium iuris excuſari:
» quia à communione huius vult, quòd ſe ſeparent,
» iuxta Canonicas conſtitutiones. Per hoc tamen
» non intendimus releuare neq; iuuare ſic excom-
» municatos, ſuſpenſos, interdictos aut prohibitos [s].

[s] extat apud Martinum Nauarrũ in Manuali cap. 27. nu. 35. vide et Did. Couarr. ad c. alma mater de ſent. excom. in 6. parte 1. §. 2. nu. 7.

Suſpenſio quid; eaq́ duplex.

SVSPENSIO eſt cenſura Eccleſiaſtica [t], quâ perſonæ Eccleſiaſticæ interdicitur exercitium ſui officij vel beneficij, vel vtriuſq; ſimul, in totum vel pro parte, ad certum tempus vel in perpetuum [u]. Idq; interdum à iure fit, interdum à iudice Eccleſiaſtico [x]. Vnde ſuſpenſio alia Canonis eſt, alia iudicis; ſicut & de excommunicatione ſuprà diximus [y].

[t] nam de hac loquimur. Alioqui enim & res aliæ ſuſpendi dicuntur. vt notum eſt.

[u] c. tuarum. 11. ext. de priuileg. & colligitur. ex exemplis à gloſſa adductis ad d. c. 3. in verb. ſuſpenſi. de pœnis in Clement.

[x] c. reprehẽſibilis. 26. ext. de appellatio.

[y] tit eod. §. infertur.

Suſpenſio quibus ex cauſis, & quâ formâ fiat.

A iure variis ex cauſis ſuſpenſio fit, vti videre eſt,

eſt, apud alios qui eas congeſſerunt[z]. A iudice; quando is culpa exigente ſuſpenſionẽ in aliquem profert; quod tamen ſcripto facere debet expreſſâ causâ & præcedente monitione[a].

z gloſſ. d. loco. Sylueſtrum in verb. ſuſpenſio. nu. 6. Nauarrum in Manuali. cap. 27. nu. 154. & ſ ſuis locis meminimus.

a c. 1. de ſent. excom. in 6. iuncto d. c. reprehenſibilis. de quo latius Nauarr. d. cap. 27. nu. 159.

Suſpenſus irregularitatem incurrit ſi exerceat interdictum officium.

Is autem, qui aliquem actum officij Eccleſiaſtici à quo ſuſpenſus eſt, exercet; irregularitatem incurrit, quâ non niſi per Summum Pontificem liberatur[b]. Niſi quod hodiè ex conceſſione Concilij Tridentini, etiam Epiſcopis permiſſum ſit in „ irregularitatibus omnibus & ſuſpẽſionibus ex de- „ licto occulto prouenientibus; exceptâ eâ, quæ ori- „ tur ex homicidio voluntario & exceptis aliis de- „ ductis ad forum contentioſum; diſpenſare[c]. „

b c. 1. de ſent. et re iud. in 6. c. 1. c. ſi qui. 18. §. fi. c. ſi cui. 20. de ſent. excom. lib. 6. latè Couarru. ad c. ſi furioſus. parte. 2. §. 1. de homicid. in Clemẽt. & Nauarr. d. nu. 159. cum ſeqq.

c tex. eſt in c. 6. Seſſ. 24. de reformat.

Irregularitas quid.

Est autem irregularitas (vt hîc obiter inſeramus) impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur ordinem Eccleſiaſticum ſuſcipere, aut in ſuſcepto miniſtrare[d].

d de qua fusè apud Nauarr. d. cap. 27. nu. 191. cum ſeqq. Couarr. ad d. c. ſi furioſus. in prin. plura exẽpla extant ſ. lib. 1. Tit. 7.

Interdictum quid & quotuplex ſit.

Interdictvm eſt cenſura Eccleſiaſtica[e], quâ certis perſonis aut loco, diuinis officiis & ſepulturâ ſacramentorumque adminiſtratione aut perceptione interdicitur à iure vel à iudice Eccleſiaſtico[f]. Vnde & interdictum aliud eſt iuris: aliud iudicis[g]. Item aliud perſonale aliud locale[h].

e Nam de hoc interdicto hic loquimur, quod idcircò eccleſiaſticum dicitur: alioqui interdictũ latius patet, vt teſtantur Tituli iuris ciuilis, de interdictis.

f hæc deſcriptio interdicti, colligitur ex c. ſi. c. ſi ſentẽtia. 16. cũ ſeqq. de ſent. excom. lib. 6. & ex ſ. citandis.

g d. c. ſi.

h d. c. ſi ſententia.

Quibus caſibus ipſo iure interdictum fertur.

INTERDICTVM à iure profertur in ciuitatem, ſiue aliam vniuerſitatem vel etiam in ſingularem perſonam cuiuſcunq; ſit dignitatis, conditionis aut ſtatus, ſi portorium ex rebus Eccleſiarum vel Eccleſiaſticorum, quas negotiationis cauſa non deferunt; exegerit vel extorſerit[i]; vel ſi repreſſalias aduerſus Eccleſiaſticas perſonas côceſſerit[k]; vel ſi ciuitas hoſtilitèr inſecuta fuerit aut ceperit Cardinalē Romanę Eccleſię, vel Epiſcopum ſuum, ſiue aliis facientibus opem tulerit, ſuaſerit, vel ratum habuerit[l], vel ſi ciuitas in electione Romani Pontificis (cùm eo mortuo apud ſe electio celebranda eſt) non obſeruauerit, quæ ſeruanda iubet c. vbi periculum de electio. lib. 6. Item ſi dominus territorij, Legatum vel Nuncium Apoſtolicum non admiſerit[m]. His enim caſibus interdictum Eccleſiaſticum ipſo iure infertur[n].

i c. penult. de cenſibus in 6.
k c. 1. de iniuriis. eod. lib. 6.
l c. fi. de pœnis. lib. 6. c. 1. de pœnis. in Clem.
m c. 1. de conſuet. in extrauag. commu.
n dictis iurib. quæ vide, & quidem latius.

De interdicto iudicis.

INTERDICTVM verò à iudice Eccleſiaſtico, non niſi ex causâ, eaq; ſcripto interdicti comprehenſa ferri debet[o]; non tamen ex cauſa pecuniaria[p]; aut ob culpam priuati alicuius hominis[q]; ſed propter culpam eius, qui loci dominus eſt, aut in eo iuriſdictionem habet[r].

o c. 1. de ſent. excom. in 6.
p c. 2. de ſent. excom. in extrauag. commu.
q ex decreto Concilij Baſileenſis, relato à Couarru. ad c. alma mater. in parte. 2. §. 1. nu. 5. de ſent. excom. in 6. quē omnino vide.
r c. non eſt. 11. ext. de ſponſal. c. ſi ſententia. 16. de ſent. excom. lib. 6.

Interdictum in perſonas vel in locum quouſque ſe extendat.

CVM igitur interdictum aliquando in perſonas,

nas, aliquando in locum proferatur; videndum hîc eſt, quouſq; ſe vtrunque extendat. Et extat duplex conſtitutio Bonifacij VIII. rem luculentèr explicans. Prioris verba hæc ſunt. Si ſententia interdicti proferatur in clerum, non intelligitur, (niſi aliud ſit expreſſum in ea) interdictus populus, nec etiam è conuerſo; vnde vno interdicto ipſorum, alius licitè admittitur ad diuina. Cæterùm cùm propter delictum domini vel rectoris, eſt ciuitas interdicta: ciues eiuſdem (qui culpabiles non exiſtunt, dummodo & ipſi propter dominum vel rectorem puniendum in eis non fuerint interdicti) poſſunt extra ipſam licitè intereſſe diuinis. Cùm verò alicuius terræ populus interdicto nodatur, ſingulares ex eo perſonæ, quas interdictas eſſe conſtat (ne ſentẽtia effectu careat, cùm diuinorum auditio & Sacramentorum perceptio populo vt vniuerſis non competant) non debent alicubi (caſibus expreſſis à iure duntaxat exceptis) audire diuina, vel Eccleſiaſtica recipere Sacramenta[s].

[s] *textus eſt in c. ſi ſententia. 16. De ſentent. excom. lib. 6.*

Poſterioris conſtitutionis verba hæc ſunt: Si ciuitas, caſtrum, aut villa ſubiiciantur Eccleſiaſtico interdicto; illorum ſuburbia & continentia ædificia eo ipſo intelligi volumus interdicta. Nam licèt prædicta videantur aliâs murorum ambitu terminari: hoc tamẽ caſu ne vilipendi valeat ſententia interdicti (quod fieret, ſi poſſet in ipſorum ſuburbiis vel continentibus ædificiis licitè celebrari, vt prius) expedit interpretationem fieri latiorem. Ratione quoq; ſimili, ſi ſit Eccleſia interdicto

» dicto ſuppoſita, vel ſubiecta; nec in capella eius ce-
» lebrari, nec in cæmiterio ipſius, eidem Eccleſiæ
» contiguis poterit ſepeliri: ſecus ſi ei contigua non
» exiſtant [t].

[t] *tex. in c. ſicuti-tu. 17. de ſent. ex-com. lib. 6.*

Tempore interdicti quæ Sacramenta; & qualitèr officia Eccleſiaſtica adminiſtrari poßint.

NON tamen interdicti tempore omnia Sacramenta & diuina officia interdicta ſunt; ſed permittitur Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia (ſed hæc duntaxat morientibus [u]) item Miſſæ aliorumq; officiorum diuinorum celebratio [x]; dummodo ſubmiſſa voce, ianuis clauſis & campanis non pulſatis, dicantur [y]: præterquam in feſtiuitatibus Natalis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes & Aſſumptionis D. Virginis, quibus diuinorum officiorum celebratio etiam pulſatis campanis, apertis ianuis, altaq; voce admittitur: ſicut latius eiuſdem Bonifacij VIII. conſtitutione continetur [z].

[u] *c. quoniam. 19. eod. in 6. c. reſponſo. 43. ext. eod.*

[x] *c. quod te. 11. ext. de pœnit. & remiſſ. d. c. reſponſo. c. fi. verſ. concedimus. eod. in 6.*

[y] *d. c. fi.*

[z] *in d. c. fi. Adde & ſolemnitatem Corporis Christi et eius octauam. per extrauag. Martini V. & Eugenij IV. teſte Syluestro in verb. interdictum. nu. 5. Vide de his omnibus Couarru. ad c. alma mater. de ſent. excom. lib. 6.*

De pœna interdicti violati.

» Is verò, qui ſcientèr in loco celebrat ſuppoſito
» interdicto (niſi ſuper hoc priuilegiatus exiſtat, aut
» à iure ſit conceſſum eidem [a]) irregularitatem in-
» currit; à quâ nequit per alium, quàm per Roma-
» num Pontificem liberari: & adeò efficitur ineligi-
» bilis, quod nec ad eligendum cum aliis debebit
» admitti [b]. Et Religioſi tam exempti quàm non
exempti [c]; item domini locorum interdictum vio-

[a] *vt s. in §. proximo.*

[b] *tex. eſt in c. is qui. 18. §. fi. eod. tit. lib. 6.*

[c] *iuxta c. 1. c. 3. eod. tit. in Clement. iuncto cap. 12. Concil. Trid. Seſſ. 25. de regularib.*

lantes

lantes, excommunicationis ſententia perſtringuntur[d]; Salua tamen conſtitutione Martini V. quàm ſupra recitauimus[e].

d *iuxta c. 2. eod in Clement.*
e *eod. §. ſanè.*

Ratio ordinis ad ſequentes titulos.

ET hæc hactenus de duabus Iuris Canonici partibus, videlicet, de perſonis & de rebus: proximum erat, vt de tertia parte, quæ eſt de iudiciis, conſequentèr videremus; ſed quia ſæpè accidit, vt litigaturi metu iudiciorum ad pacta vel tranſactiones tranſeant, aut in arbitros compromittant; idcircò de his prius diſpiciamus.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBVS.

TITVLVS XXIV.

Pactum quid, & in quo diſtet à tranſactione.

PACTVM, eſt duorum pluriumuè in idem, placitum & conſenſus[a]. Diſtat autē à tranſactione in eo; quod qui paciſcitur, donationis cauſa rem certam & indubitatā liberalitate remittit. Qui verò tranſigit, quaſi de re dubia & lite incertâ neq; finita, tranſigit[b]; non gratuitò ſed dato aliquo, vel retento, vel promiſſo[c].

a *l. 1. in prin. ff. de pact. licèt ibi pactio definiatur: eadem tamen eſt definitio pacti in l. 3. ff. de pollicitatio.*
b *l. 1. ff. de tranſactio.*
c *l. tranſactio. 38. C. de tranſactio.*

Pactum & tranſactio ſeruanda eſſe.

VTRIQVE hoc commune eſt, quod tam pa-

 ctum

ctum quàm tranſactio ſemel inita ſeruanda ſint[d]: ſiquidem graue eſt fidem fallere[e]. Adeò quod & priuilegio Principis per pactū aut tranſactionem derogetur[f].

d d.l.1.ff.de pact c.1.et c.2.ext.eod.l.cauſas 36. l.non minorem. 20. C. de tranſact.

e l.1.in prin.ff.de conſtitut.pecun. & d.l. non minorem.

f c.1. de pact. lib. 6. c. 1. ext. de tranſact.

Pactum, ne bonis moribus aut iuri aduerſetur: quamuis quod iuri tantum aduerſum eſt, iuramento confirmetur.

In pacto, id perpetuò retinendum eſt, ne bonis moribus aut iuri aduerſetur[g]. Neq; enim hæc pacta valent; ne dolus præſtetur: ne furti agatur vel iniuriarum, ſi furtum vel iniuria fiat[h]. Item vt beneficium Eccleſiaſticum accepta pecunia reſignetur[i]: Item, pactum cum filiâ initum, vt dote contenta hæreditate patris abſtineat[k], aut cum vxore, vt marito liceat alienare rem dotalem aut donatā propter nuptias[l]. Cum tria priora pacta turpia ſint: poſteriora verò iuri aduerſa. Quamuis in his poſterioribus receptum ſit, quod iuriſiurandi acceſſione confirmentur[m]; propter iuris regulam, quâ iubetur, omne iuramentum ſeruari, quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, neq; redundat in alterius præiudicium[n].

g c.ſi.ext.de pact.l pactum. 6. C. de pact.

h l.ſi vnus.17.§.illud. cum §.ſeq ff.de pact.

i c.4. ext. de pact.

k l.pactum dotal.3. C. de collatio.

l auth. ſiue à me. C.ad SC.Velleı.l. vnica. §. penult.C.de rei vxor. act.

m c.quamuis.de pact. lib. 6. c.cum cōtingat. 28. ext.de iureiur.c.2. de iureiurando.lib. 6.

n quæ extat in d. c. quamuis & d.c.cùm contingat. in fi.

Idem in tranſactione veluti in cauſa beneficiali aut matrimoniali.

In tranſactione ſimilitèr animaduertendum eſt; ne hæc contra bonos mores, aut de re, quæ tranſactionem non admittit, interponatur: veluti, in cauſa ſpirituali, in qua tranſactio ſpeciem ſimoniæ

niæ continet [o], licèt in ea amicabilis & gratuita compoſitio non improbetur [p]. At in matrimonio, nulla tranſactio, nullaq; compoſitio admittitur [q]. Si enim legitimè ſemel contractum eſt, matrimonium amplius diſſolui non poteſt [r]: ſin illegitimè contra ſacros Canones initum, reconciliari nō poteſt tranſactione vel compoſitione partium [s].

o c. 4. c. 7. c. 9. c. 10. ext. de tranſactio.
p d. c. 7. in fi.
q c. fi. ext. de tranſact.
r c. præcepit. c. præceptum. 32. q. 5.
s c. non debet. 8. in fi. ext. de conſang. & affin.

DE ARBITRIS.

TITVLVS XXV.

Arbitri qui.

ARBITRI hoc loco dicuntur, qui ex conuentione partium ſumuntur ad dirimendam controuerſiam [a]; qui in Digeſtis & in Codice vocantur arbitri recepti [b], quòd ex recepto, id eſt, ex compromiſſo aſſumantur [c]. Quo factum eſt, vt & hi arbitri compromiſſarij appellentur.

a ita & ſub Tit. Decretal. eodem. aliàs & iudices quādoq; arbitri dicuntur. l. arbitro. 9 ff. qui ſatiſd. cog. l. vi. ff de collat. dotis. oēsq; illi quorū arbitrio aliquid cōmiſſum eſt, vt in cōtractibus. l. fi. C. de contract. empt. &c.
b Tit. de recep. arbit.
c Iuſtiniano interprete in l. rem nō nouā. 12. circa prin. C. de iudic.

Quo numero aſſumi poſſint arbitri.

ASSVMI autem poſſunt, vnus vel plures; pari vel impari numero [d]: quamuis expeditius ſit, impari numero eos ſumi; vt ſi omnes non conſentiant, inueniatur ſaltem maior pars, cuius arbitrio ſtetur: in paribus ferè res ſine exitu eſt, propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem [e].

d c. nec paſſim. ext. hoc tit.
e l. item ſi vnus. 19. §. principaliter ff. h. tit.

Arbitri, vbi in ſententia non conueniant.

HINC ſi ex tribus arbitris duo in decem, &

tertius in quinque condemnent, prævalet ſententia duorum: licèt ſi vnus in quindecim, alter in decem, & tertius in quinque pronuncient; huius ſententia præferatur; cùm & alij duo in hanc ſummam, quæ maiori ineſt, vnà concurrant[f].

f c. 1. de arbitris lib. 6.

Præſentia arbitrorum an neceſſaria.

DEBENT autem omnes arbitri adeſſe, alioqui vno abſente, ſententia aliorum licèt conſentientium non valet; cùm in omnes compromiſſum ſit[g], niſi in compromiſſo adiectum eſſet, vt ſi vnus vel alter abeſſet, reliqui nihilominus procederent[h]; aut niſi abſens legitimè requiſitus nolit adeſſe cauſæ cognitioni vel definitioni: Nam his caſibus cæteri præſentes poterunt cauſam cognoſcere & decidere; cum huius abſentia per præſentiam diuinam repleatur. Quod poſterius ex benignitate iuris Canonici receptum eſt[i], contra ius Ciuile[k].

g l. ſi in tres 20. ff. hoc tit.
h l. non diſtinguemus. 37. §. cum in plures. ff. eod.
i c. 2. eod. in 6.
k in d. l. ſi in tres.

Qui arbitri eligendi.

NIHIL autem intereſt, qui arbitri eligantur; dummodò à iure non ſint improbati: Quales ſunt ſerui[i], mulieres[k], (niſi tamen hæ iuriſdictionem habeant ex conſuetudine loci[l]) item furioſi, ſurdi, muti[m], minores 20. annis[n], excommunicati[o]. Alij verò rectè eliguntur ſiue ingenui ſint, ſiue libertini; ſiue integræ famæ, ſiue ignominioſi[p], ſiue patresfamiliarum, ſiue filiifa. etiam in re patris[q]; item, ſiue Clerici ſint, ſiue laici, etiam inter Clericos; dum tamen inter Clericos laici in causâ ciuili ſumantur[r]. Nam in laicos de re ſpirituali compro-

i l. pedius. 7. §. 1. ff. eod.
k l. fi. C. eod.
l c. dilecti 4. ext. eod.
m l. ſed etſi in ſeruũ. 9. §. 1. ff. eod.
n l. cum lege. 46. ff. eod.
o quòd hi à fidelium communione excluſi ſint. c. penult. ext. de ſent. excom. iuncta tamẽ moderatione §. ſanè, ſ. de ſent. excom.
p d. l. pedius. in prin.
q l. 5. & 6. ff. eod.
r c. 4. ext. eod.

promitti non poteſt[s], niſi coniunctìm cum Clerico ex auctoritate iudicis Eccleſiaſtici[t].

s c.cōtingit.8.ext.eod.
t c.per tuas.19.ext.eod.& ibi Imola.nu.7.

An in iudicem compromitti poſſit.

SED an in iudicem de ea re, in qua iudex eſt, compromitti poſſit? Controuertunt quidem alij[u]. Nobis exploratius eſt, poſſe, ſiue loquamur de delegato iudice ſiue de ordinario[x], dum tamen id ſponte fiat, non iubente iudice[y]. Cuius rei vtilitas in eo vertitur, quod non appelletur à ſententia arbitri[z], & pœnæ petitio detur, ſiqua (vt fieri ſolet) adiecta ſit compromiſſo[a].

u propter tex. in l.ſed etſi.19.§.1.ff.eod. vide Imol.ad c.cū tempore ext.eod & Hoſtienſ.in ſumma.nu 3.
x per tex.in d.c. cum tempore. in c.cùm olī.7.in c.ex parte.10.ext.eod.c.literas.14.ext.de præſumptio.
y quo ſenſu accipiendus eſt tex.in d.§.1.
z l.1.C.de receptis arb.niſi in caſu §.j.adde in fi.de appell.a l.2.ff.eod.c.4.& c.9.ext. hoc tit.

Arbitrorum ſententiæ ſtandum eſt, ſiue æquæ ſiue iniquæ; exceptis caſibus hic relatis

ET quia arbitri ex conſenſu partium ſumuntur, ſtandum eſt eorum ſententię ſiue æquam ſiue iniquam dixerint; cùm ſibi imputare partes debeant, quod meliores non elegerint[c]: niſi fortè arbitri præſcriptam compromiſſi formam exceſſerint[d], aut contra expreſſum ius[e], aut ſordibus vel gratiâ ducti, ſententiam tulerint[f]; aut non obſeruato iudicij ordine proceſſerint: cùm arbitria ad ſimilitudinem iudiciorum redacta ſint[g].

c l.diem proferre.32.§.ſtari,ff.de recep.arb.l.ſocietatem.77.§ fi.ff.pro ſoc. iuncta l. quod quis ex culpa.ff.de reg.iur.
d c.cū dilectus.6.ext.h.tit.l.non diſtinguemus 37 §.de officio.cum §.& l.ſeq.ff.eod.
e l.rem nōn nouam.12.C.de iudic.
f l.3.C.eod.l.ita demū.36.ff.eod. & ibi latius.
g l.1.& ibi gloſſ.ac Dd.ff.eod.iuncta l.prolatam.C.de ſent.& interlocut.

De quibus compromitti non poteſt.

AD extremum, de causâ matrimoniali, liberali & criminali compromitti nō poteſt; cum maiores iudices requirant[h]. Nunc ad iudicia tranſeamus.

h textus in c.cauſa.9.ext.de in integ.reſt.d.l.non diſtinguemus.§.Iulian.vbi additur actio popularis, vt nec de ea compromitti poſſit: quæ autem illa ſit. vide gloſſ.& Dd.ad l.1.ff.de popul.actio.

SVMMÆ IVRIS CANONICI

LIBER QVARTVS, QVI EST DE IVDICIIS.

DE IVDICIIS.

TITVLVS I.

De notione iudicij, & quàm variè intentetur iudicium.

IVDICIVM quaſi iuris dictio eſt, quod in eo ius dicatur vel reddatur à iudice[a]. Quod interdum criminalitèr, interdum ciuilitèr, interdum mixtìm inſtituitur & exercetur: Criminalitèr, veluti de homicidio, adulterio, hæreſi, furto, iniuriâ, aliiſq; delictis tam publicis quàm priuatis, ſi de iis publicæ vindictæ causâ agatur[b]. Ciuilitèr; vt in actionibus rei vindicationis, empti, venditi, locati, conducti, commodati, & ſimilium; quibus ciuilitèr, id eſt, quod noſtra priuatim intereſt, perſequimur[c]. Mixtìm; vt in accuſatione adulterij, quoad ſeparationem tori[d]. Cæterum de iudicio Ciuili prius diſpiciamus.

a c. forus. §. 1. ext. de verb. ſig.

b l. vnica. C. quando ciuilis actio. l. fi. C. ad leg. Cor. de falſ.
c. adde &. ex delictis publicis & priuatis ciuilitèr agi. d l. vnica. l. fi. ff de furtis. l. fi ff. de priuat. delict. l. 6. ff. de iniuriis. iunge §. cæterum. 5. de pœnis.
d c. tuæ. §. ext. de procurator.

Iudi-

Iudicium ex quibus conſtat.

CONSTAT autem iudicium ex quatuor; Iudice, Actore, Reo, & Causâ, quæ in iudicium deducitur[c]. Loquimur autem de iudicio contentioſo, in quo inter duos vel plures de aliqua re cõtentio eſt; Quæ enim voluntariæ ſunt iuriſdictionis; veluti, manumiſſio, adoptio, emancipatio, decreti interpoſitio in rebus minorum alienandis; & id genus alia, ſine vlla iudicij forma, nulloque conflictu partium, expediuntur[f].

Iudicij diuiſiones.

IVDICIVM, ex perſonâ iudicantium; aut eſt Eccleſiaſticum, aut ſeculare: ex re quæ in iudicium venit; aut eſt poſſeſſorium, aut petitorium: ex modo procedendi; aut eſt ordinarium, aut extraordinarium.

De iudicio Eccleſiaſtico.

IVDICIVM Eccleſiaſticum eſt; quod coram iudice Eccleſiaſtico agitatur de rebus Eccleſiaſticis, præcipuè ſpiritualibus; veluti, de matrimonio, de beneficiis Eccleſiaſticis, & his annexo iure patronatus[g]. Nam explorati iuris eſt; ſolùm Eccleſiaſticis iudicibus non laicis harum rerum & ſimilium cognitionem competere[h]. Adde & Clericorum ciuiles cauſas, vbi conueniuntur, ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere. Idq; ſingulari priuilegio Clericis conceſſo, tam ex conſtitutionibus Ciuilibus[i], quàm ex SS. Canonibus[k]: adeo quòd huic priuilegio Clerici renunciare, etiã iurató nõ poſſint[l]: Præterquã, ſi de feudo controuerſia ſit; nam hac ſpecie Clerici ad notionẽ Dñi feudi etiam ſecularis, reuocantur[m]. Iu-

c *d. c. forus. §. conſtat: iuncto §. in omni quoq.*

f *§. ſerui. Inſt. de libertinu. l. 3 ff. de adop. Varias ſignificationes iudicij vide in gloſſa ad §. præterea. Inſt. Quibus nõ eſt permiſſ. fac. teſt.*

g *c. 2. c. 3. ext. hoc tit.*

h *d. c. 2. & c. 3. c. contingit. 8. ext. de arbitru. c. Eccleſia 10. ext. de conſtitutio.*

i *auth. Clericus auth. ſtatuimus. C. de epiſ. & cler.*

k *c. 1. c. 2. c. 4. & c. ſi diligenti. 12. ext. de foro comp.*

l *d. c. ſi diligenti.*

m *c. ex transmiſſa. 6. cum c. ſeq. ext. de foro comp.*

Iudex Eccleſiaſticus quis adeundus: & de ſeculari iudice.

IVDEX autem Eccleſiaſticus non quiuis adeundus eſt; ſed is duntaxat, in cuius territorio Clericus qui conuenitur, vel domicilium fouet, vel contraxit, vel deliquit, vel vbi res, de qua controuertitur, ſita eſt: His enim modis Clericus forum Eccleſiaſticum ſortitur[n], quemadmodum & laicus forum ſeculare[o], quando, ſcilicet, de re ciuili, non Eccleſiaſtica (nam hæc ad iudicem Eccleſiaſticum pertinet[p]) inter laicos, vel inter Clericum actorem & laicum reum, contentio eſt. Etenim in cauſa ciuili generalitèr receptum eſt; Actorem forum rei ſequi oportere[q].

n c. fi. & c. poſtulâſti. 14. ext. de foro comp.
o auth. qua in prouincia C. ubi de criminib. l. fi. C. vbi in rem act. l. hæres abſens. 19. § 1. ff. de iudic. vbi idem ſtatuitur in quaſi contractibus.
p ſ § proximo.
q c. ſi clericus. 5. c. cùm ſit 8. ext. de iudic. l. 2. C. de iuriſdict. om. iud.

De aliis modis prorogandi iuriſdictionem.

SED & Clerici & laici iuriſdictionem alterius iudicis aliis modis prorogare poſſunt; veluti, per reconuentionem, per conſenſum, per admiſſionem in Collegium ſiue Vniuerſitatem aliquam.

De reconuentione.

PER reconuentionem; ſi in eodem iudicio reus actorem ſuum reconueniat; Nam actor ex alia etiam cauſa in eodem iudicio, reo reſpondere cogitur, licèt actor aliàs alterius fori ſit[r].

r l. penult. cum auth. ſeq. C. de ſent. & interlocut. c. 1. c. 2. ext. de mutuis petit. vbi et in delegato iudice id locum habet.

De prorogatione per conſenſum.

PER conſenſum; ſi vterq; actor & reus alteri iudici ſe ſpontè ſubiiciant[s]: Quod & quandoque tacitè fit; veluti in eo, qui vocatus ad alium iudicem coram illo ſe ſiſtit & reſpondet, non ignorans

s l. 1. l. 2. ff. de iudic. l. 1. C. de iuriſd. om. iud. l. eſt receptum. ff. eod.

rans eum eſſe iudicem non ſuum[t]. Secus, ſi per errorem alius pro alio iudex aditus ſit; cùm nulla hoc caſu iudicis prorogatio fiat[u]; & ſubſequentèr iudicium nullum eſt, quòd coram eo inſtituitur[x].

t l. fi. C. de exceptio. et ibi Bart. l. ſed etſi ſuſceperit. 52. ff. de iudic. c. cùm monaſterium. & ibi latè Dd. ext. de ſent. & reiud.

u l. ſi per errorem. 14. ff. de iuriſd. om. iud. x l. 1. & l. fi. C. Si à non comp. iud. c. at ſi clerici. 4. in princ. ext. de iudic.

Clericus iuriſdictionem prorogare non poteſt abſque conſenſu Epiſcopi.

NISI, quòd in Clerico ſingularitèr conſtitutum ſit; quòd hic in alium iudicem Eccleſiaſticum conſentire non poſſit, ſine conſenſu ſui Epiſcopi[y].

y c. ſignificâſti. 18. iuncto c. ſi diligenti. 12 ext. de foro comp.

De prorogatione per Collegium, &c.

PER admiſſionem in Collegium vel Vniuerſitatem aliquam iuriſdictionis prorogatio fit; ideo quòd is qui admittitur, notioni Præfecti Collegij vel Vniuerſitatis ſubiiciatur[z]: Dummodo hæc Corpora auctoritate Principis coierint[a].

z l. fin. C. de iuriſdict. om. iud. auth. habita. C. Ne filius pro patre.

a l. 3. ff de colleg. illicit.

Pœna vocantis ad iudicem alienum.

PORRÒ, qui aduerſarium ſuum temerè ad alienum iudicem vocat, amiſſione cauſæ mulctatur[b]. Præterea, iudex ſecularis ſi Clericum per ſe diſtringere aut condemnare præſumpſerit, ex Concilio Pariſienſi, tamdiu ab Eccleſia Dei, cui iniuriam irrogauit, ſubmouetur, quouſque emendationem reatus ſui intulerit[c].

b l. in criminali. § C. de iuriſ. om. iud. adde d. c. ſi diligenti.

c c. 2. ext. de foro comp.

In obſcuro quilibet vocatus comparere tenetur.

VBI tamen dubium eſt, an vocatus de iuriſ-

diction e vocantis ſit; tenetur vocatus comparere, ipſeq́; iudex ęſtimabit, an ſuæ ſit iuriſdictionis[d].

d l. ſi quis ex aliena. ff. de iudic. De Clerico malefactore per ſecularẽ iudicẽ cõprehẽſo, vide tex. ſing. in c. ſi iudex. 12. de ſent. excom. lib. 6.

De altera diuiſione iudicij poſſeſſorij & petitorij.

IVDICIVM verò poſſeſſorium eſt, in quo de ſola poſſeſſione, vel quaſi, contenditur, ſiue adipiſcenda, ſiue retinenda, ſiue recuperanda. Poſſeſſio propriè eſt rerum corporalium[e]: quaſi poſſeſſio, rerum incorporalium[f]; quamuis, quoad hoc iudicium, vtręque rectè dicantur venire in poſſeſſorium iudicium[g]. Petitorium iudicium eſt; in quo de rei controuerſæ proprietate, vel de alio iure agitur extra poſſeſſionem vel quaſi; puta, ſi res vindicetur[h], hæreditas petatur[i], actio empti, venditi, locati, conducti, depoſiti, aliauè intentetur; vel ſi contendat quis, ius eligendi, præſentandi, conferendi ſibi competere[k]; vel matrimonium inter ſe & Titiam contractum legitimè eſſe[l]. His enim & ſimilibus caſibus, petitorium iudicium exercetur. Vtro autem iudicio, poſſeſſorio an petitorio agatur, ex concluſione libelli ſiue narrationis; potiſſimum intelligitur.

e §. ſequens diuiſio Inſtit. de interdict. iuncto cap. 5. ext. de cauſa poſſ. & propr.
f l. 3. ff. de adquir. vel am. poſſ. l. ſi quis diuturno. 10 in princ ff. Si ſeruit. vind. c. 3. ext. de cauſ. poſſ. & prop.
g d. c. 3. & c. 4. ext. de cauſ. poſſ. c. vnico eod. tit. in Clement.
h l. qui petitorio. 37. ff. de rei vind.
i toto tit. ff. de petitio. hæred.
k d. c. 3. c. 4.
l c. 1. ext. de ord. cognitionum.

Iudicium poſſeſſorium & petitorium ſimul proponi poſſunt: & ab vno ad alterum recurſus datur.

POTEST autem vtrunq; iudicium ſimul coniungi & cumulari vno eodemq́; libello ſiue narratione[m]: quod & eo caſu fieri intelligitur, quando ſimpliciter res petitur reſtitui[n]. Quin & iure obtentum

m c. 3. c. 4. c. 6. ext. de cauſa poſſ.
n d. c. 3.

tentum eſt, vt ſi ſeparatìm petitorio actum ſit, & nondum renunciatum vel concluſum in causâ: recùrri poſſit ad poſſeſſorium[o]: Nec enim agendo petitorio, videtur poſſeſſorio quis renunciaſſe; cùm nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione[p].

Conſultius eſt intentare poſſeſſorium, & quare.

CONSVLTIVS tamen fecerit, qui petitoriò iudicio experturus eſt, ſi prius diſpiciat, an poſſeſſorio iudicio nanciſci poſſit poſſeſſionem, propter commodum poſſeſſionis; quod in eo vertitur, quòd adeptâ poſſeſſione cogetur aduerſarius ad onera petitoris, id eſt, probare rem ad ſe titulo aliquo pertinere[q]; & ſi hic probatione defecerit, remanebit apud alium poſſeſſio: Cùm enim obſcura ſunt vtriuſq; iura, contra petitorem iudicari ſolet[r].

De iudicio ordinario & extraordinario.

DENIQVE, iudicium ordinarium vocamus, in quo ſolenniter ſeruato iudicij ordine proceditur*; puta, cum reo in ius vocato libellus, hoc eſt, actoris intentio ſcripto editur; Deinde, litis conteſtatio fit, iuramentum calumniæ præſtatur, probatione res docetur, & excutitur, ſententia in ſcriptis fertur à ſedente iudice; poſtremò, ſententia executioni mandatur; niſi ea per appellationem vel reſtitutionem in integrum, vel ſupplicationem ſuſpendatur aut reſcindatur[s], vel nulla declaretur, de quibus ſigillatìm à nobis diſſeretur[t].

o c. paſtoralis. §. ext. de cauſa poſſ. & d. c. vnico. in Clement. l. naturalitèr. 12. §. 1. ff. de adquir. poſſ.

p d. §. 1.

q l. ii qui deſtinauit. 25. ff. de rei vind.

r §. commodum poſſeſſionis. Inſtit. de interdict. & l. ſi. C. de rei vind.

* ac proinde ſolemne vocari ſolet.

s l. prolatam 4. & ibi Dd. C. de ſent. & interlocutio. & cap. in cauſis. 19. ext. de ſent. & re iud.

t ſeqq. titulis. Atq; hic ſolemnis procedendi modus obſeruatur in iudicio, alioqui ſententia nulla eſt d. l. prolatam. Idq; regulariter, propter § ſeq.

Quod iudicium extraordinarium, & quæ cauſæ in hoc iudicium veniant.

IVDICIVM verò extraordinarium dicimus; in quo omiſſo ſolemni iudicij ordine, ſimplicitèr & de plano, ac ſine ſtrepitu & figura iudicij proceditur; veluti, in cauſis electionum, poſtulationum, vel prouiſionum; item, dignitatum, perſonatuum, officiorum, canonicatuum vel præbendarum, ſeu quorumcunque beneficiorum, Eccleſiaſticorum; item, decimarum; nec non matrimoniorum, vel vſurarum, & quæ quoquo modo eas concernunt: Quæ ex Clementina conſtitutione, omiſsâ ſolemnitate iudicij, expediri poſſunt à iudice; Sic tamen, vt probationes neceſſariæ & defenſiones legitimæ, citatio, præſtatio iuramenti de calumnia vel malitia, ſiue de veritate dicenda, non excludantur, & ſententia definitiua in ſcriptis feratur à iudice ſiue ſedente ſiue ſtante [u]. In leuibus quoque cauſis & vilibus, ſummariæ & ſemiplenæ probationes, quæ iudicem in ſuſpitionem inducunt, ſufficiunt [x].

u c. ſæpe. de verb. ſign. in Clem. iuncto c. 2. de iudic. ibi. adde & cauſā hæreſis et maieſtatis; in quib etiā ordo ſolemnis iudicij non ſeruatur. c. fi. de hæret. in 6. & extrauag. Henr. VII. Quomodo in læſæ maieſt. & ibi latius.

x l. 3. §. ſciendum. & ibi gloſſ Bald. & Petr. Coſtalius. ff. ad exhibend. Adde Bartol. in extrauag. Quomodo in læſæ maieſt. crim. extat in lib. feud.

Iudex ad concordiam partes reuocet.

ILLVD meminerit iudex, vt litigantes, ſi poſſit, ad concordiam reuocet, etiam pendente iudicio: ſin minus (cùm nemini inuito ius ſuum auferre liceat [y]) notionem ſuam interponat, & litem dirimat [z]. Cùm ad eius officium pertineat lites, quantum fieri poteſt, diminuere [a]. Sed ſolemnia iudiciorum, vt antè præmiſimus, breuitèr explicemus.

y l 4 ſi quis condemnatus. ff. de re iud.

z c. fin. ext. de tranſactio. c. 1. ext. de mutuis petit. An autem perfecta cauſa poßit iudex. vide Panor. ad d. c. fi.

a l. quidam. 21. in fi. ff. de reb. cred.

DE IN IVS VOCANDO.

TITVLVS II.

Principium inſtituendi iudicij, citatio eſt.

PRINCIPIVM inſtituendi iudicij citatio eſt; quâ quis in iudicium vocatur, experiundi iuris causâ[a]. Eaque omiſſâ, iudicium redditur ipſo iure nullum[b].

Citatio non impunè negligitur: niſi &c.

EMISSA verò, non impunè negligitur, pœna in contumacẽ conſtituta[c]: niſi incompetentis iudicis aut alia iuſta exceptione vocatus ſe purgauerit; Certa enim iuris ſententia eſt: « Extra territorium ius dicenti, impunè non paretur; idem « eſt, & ſi ſupra iuriſdictionem ſuam velit ius dicere[d]. Exceptiones verò iuſtæ ſunt, ſi vocatus magiſtratum gerat & coërcendi ius habeat, vel aliàs judex ſit, dum de re cognoſcit; vel vocatus, parens ſit, vel patronus vel patrona, quos ſine permiſſu Prætoris in ius vocare non licet. Præterea, ſi vocatus, propter loci religionem inde ſe mouere non poſſit; vel funus ducat, iuſtaué mortuo perſoluat; vel litigandi cauſa neceſſe habeat in iure vel certo loco ſiſti; vel nuptiis ſuis, vel valetudine, vel alia ſimili cauſa præpediatur[e]. Eodem numero & locus minus ſecurus aut incommodus continetur[f].

a §. fi. Inſtit. de pena tem. litig. iuncta l. 1. ff. de in ius voc.

b l. 1. § itẽ ex edicto. ff. q̃ ſent. ſine appell. c. eccleſia. 10 ext. de cõſtit. c. 8. ext. de maior. et ob.

c vt ĩ. tit. de dolo & contum.

d in l. fi. ff. de iuriſd. om. iud. adde ibi gloſſ. & Dd. in l fi. C. Si à nõ comp. iud. coniunge §. at ſi ĩ. de iudic.

e de quib. latius in l. 2. l. 3. cum ſeqq. ff. de in ius voc. & in l. 2. cum l. ſeqq. ff. ſi quis cautio

f per tex. in c. 4. ext. vt lite non conteſt in c. ex parte. 47. ext. de appel. in c. paſtoralis. de ſent. & re iud. in Clem. in l. ſi locus. 59. ff. de iud.

Impedimento ceſſante citatum comparere oportere.

VBI tamen impedimentum ceſſauerit, tenetur nihilominus citatus adire iudicem, neq; priſtinâ excuſatione ſe amplius tueri poterit. Siquidem mandato iudicis, quo quis ad certam diem adeſſe iubetur, duo continentur; vnum, vt ad eum veniat; alterum, vt ad diem præfixum veniat: vnde ſi venire non poſſit ſtatuto die, alteri nihilominus parêre cogetur[g].

[g] *c. cum dilecti. 6 ext. de dolo & contum. fac. l. Celſus. 27. §. 1. ff. de recep. arb.*

Sola citatione continuatur iuriſdictio.

» SI QVIS, poſteaquam in ius vocatus eſt, alte-
» rius fori eſſe cœperit, in ea cauſa ius reuocandi
» forum non habet, quaſi præuentus[h].

[h] *l. ſi quis poſtea. 7. ff. de iudic. l. penult. ff. de iuriſd. om. iud. c. propoſuiſti. 19. ext. de foro comp. c. gratum. 20. ext. de off & pot. iud. deleg.*

De citatione ad diem feriatam.

AD hæc, citatio ad diem feriatam facta nullius momenti eſt; veluti, ad diem feſtum, vindemiarũ vel meſſium, quibus ex iuris præſcripto iudicium non exercetur[i]; præterquam ſi neceſſitas vel pietas aliud ſuaſerit[k], aut ab vtraq; parte renunciatũ ſit feriis vindemiarum vel meſſium; quæ in fauorem hominum introductæ ſunt. Nam feriis in honorẽ Dei, nequaquã renunciari poteſt[l]: cum pactis priuatorum iuri publico minimè derogetur[m].

[i] *l. 2. l. 3. & l. fi. C. de feriis. l. 1. ff. eod. & c. fi. ext. eod.*
[k] *d. c. fi. exempla ſunt in l. 1. §. fi. cum 2. ll. ſeqq. ff. de feriis.*
[l] *d. c. fi. & l. 1. ff. eod.*
[m] *l. ius publicum. ff. de pact. c. ſi diligenti. ext. de foro comp.*

Citatio vbi & quoties inſinuanda.

CITARI autem reus præſens debet, aut eo abſente procurator eius, ſi quem reliquit: alioqui domi ſuæ, vel apud Eccleſiam citatio inſinuanda eſt.

eſt [n]. Neq; ad conuincendam citati contumaciam vna citatio ſufficit, ſed trina requiritur, interiecto iuſto dierum ſpacio; vel ſaltem vna peremptoria, quæ tantùm temporis contineat, quantum trina citatio [o].

n c.3. & ibi Panor. & c.fi.ext.de dolo et contum.l.4.§ prætor ait.ff.de dam.infect. In citationibus S. Pontificis vide ſingularia in c.1 de iudic.in Clem.

o l.ad peremptorium.68.cum aliquot ll.ſeqq.ff.de iudic.l.conſentaneũ. 8.cum l.ſeq. C. Quomodo & quando iudex.

DE PROCVRATORIBVS ET DEFENSORIBVS.

TITVLVS III.

LIBERVM eſt verò reo, vel per ſe, vel per procuratorem ſe defendere [a]: imò & quilibet alius abſque mandato, rei defenſionem rectè in ſe ſuſcipit; dummodo defenſor ſatiſdet iudicatum ſolui [b]. Cæterum de procuratoribus, qui & pro actoribus interuenire poſſunt [c], hîc generalitèr tractemus.

a l.1.ff.h.tit.et tit.Inſtit. De iis,per quos ag. poſſ. An quis teneatur per procuratorem litigare, vide Panor.ad c. cum dilecti. nu.12.ext. de dolo & contum.

b §.fi. Inſtit. de ſatiſdat.l.qui proprio.46.§. 2.ff. h.tit.

c d.l.1. et d. tit. Inſtit.

Procurator quis.

PROCVRATOR eſt; qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat; Ita Vlpianus [d]. Verùm de iure Canonico latius patet nomen procuratoris, quo & à non domino procurator conſtituitur; veluti, à Prælato, vel ab alio Clerico in cauſis Eccleſiaſticis [e]. Sed & ab Vniuerſitate vel Collegio, rectè procurator datur, qui propriè nomine Syndicus, vel actor appellari ſolet [f]. Verùm hi, cùm propè domini ſint, propter adminiſtrationem quam habent, non omnino reiici poſſunt â definitione Vlpiani.

d d.l.1.in prin.

e c.1. & paſſim toto tit. ext.de procurator. c.olim.12.ext.de reſtit. ſpol. Idq; alienum non eſt, à iure Nouell. in §. ſi quando. No. de ſanctiſſ. epiſ.

f c.vnico.ext. de Syndico.l.1.§. quibus. & l.item 6.§ 2.ff. Quod cuiuſque vniuerſit.

Tutor

Tutor & Curator quando procuratorem conſtituant: item quando ipſe procurator alium ſibi ſubſtituere poſſit.

NON idem eſt in tutore & curatore minorum, quibus procuratoris conſtituendi ius non eſt, ſed ipſis minoribus cum auctoritate eorum [g]: niſi antea tutor vel curator litem per ſe conteſtatus fuerit; Hac enim ſpecie procuratorem, & ipſi conſtituunt, tanquam iam domini litis facti [h]. Quod & receptum eſt in procuratore, vt & is alium ſibi procuratorem ſubſtituere poſſit, lite prius à ſe conteſtata; vel ſi mandato ſuo ius ſubſtituendi habeat [i].

g *l. neg. 11. C. h. tit.*

h *d. l. neg. & l. quod qun. 8. l. nulla. 23. C. eod.*

i *c. ſi qui. 3. eod. in. 6.*

Duplex procuratorum genus: & eorum differentia.

LOQVIMVR autem de procuratoribus iudicialibus. Etenim duplex procuratorum genus eſt; vnum eorum, qui conſtituuntur ad negotia extra iudicium explicanda [k]: alterum, qui ad iudicialia tractanda [l]. Vterque ad vnum vel plura negotia, in præſentia, vel in abſentia per epiſtolam, aut per nuncium, rectè conſtituitur [m]. In hoc tamen vnus ab altero diſtat: quod licèt poſt decimumſeptimum ætatis annum procurator ad negotia dari poſſit; non tamen ad iudicia. Nam hunc maiorem vigintiquinque annis eſſe oportet [n]. Item procurator ad negotia, liberè quandocunq; alium ſubſtituere poteſt [o]. ad iudicia non item; niſi lis ab eo conteſtata fuerit, vel id mandato ſuo contineatur; vt iam antè dictum eſt [p]: vel niſi in rem ſuam procurator datus ſit [q].

k *de quib. ſub tit. de mandato. in ff. C. & Inſtit.*

l *de quib. paſſim. h. tit. ext. in ff. & C.*

m *l. 1. §. 1. cum §. ſeq. ff. h. tit. l. 1. & l. ſi verò non. 12. §. contrario. ff. mandati.*

n *c. qui generalitèr 5. §. fi. eod. tit. in 6.*

o *c. 1. §. fi. eod. in 6.*

p *in §. non idem h. tit.*

q *d. c. 1. §. 1.*

Plures

Plures procuratores ſimul conſtitui poſſe, ad iudicia.

NIHIL verò impedit; vnus vel plures ad litem inſtituendam vel perſequendã procuratores conſtituantur, vt tamẽ non ſeorsìm ſinguli, ſed omnes ſimul gerant, præterquam ſi in ſolidum dati ſint. Quâ ſpecie melior conditio erit occupantis, lite, ſcilicet, per eum conteſtatâ[r].

Caſus excepti, quibus ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis, vnus rectè agit.

SINGVLARITER verò obſeruatur in cauſis electionum, poſtulationum, prouiſionum aliiſq; ſpiritualibus (cùm hæ celeriorem expeditionem deſiderent) vt ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis iudex poſſit magis idoneum ſeligere, nè res, concurſu eorum implicetur[s].

De procuratoribus diuerſo tempore datis.

VBI autem duo procuratores diuerſis temporibus dati ſunt, poſterioris datione prior tacitè reuocatus intelligitur[t]; niſi à priore lis iam antè conteſtata fuerit[u].

Qui procuratores dari poſſunt: & vt mandati fines ab eis cuſtodiantur.

OMNES procuratores dari poſſunt, qui à iure non prohibentur[x], adeò vt & laicus ad cauſas ſpirituales[y]: item filiusfamilias licet patre diſſentiente[z]. Mandati tamen fines diligentèr ab eis

r c. ſi duo. 6. eod. lib. 6. l. pluribus. 32 ff. eod.

s d. c. ſi duo. §. fi.

t c. penult. ext. eod. l. ſi quis. 31. §. fi ff. eod.

u vt j. eod. §. procurator.

x c. 1. in fi. prin. eod. in 6. de quo latè Hoſtienſ. in ſũmabuius tit. nu. 8.

y d. c. 1. in prin.

z c. qui ad agendum. 5. §. 1. eod. in 6. & l. ſi-

ſiusfamilias. 8 §. ipſe quoque. ff. eod.
a *l. ſi procurator. 10. C. mandati.*
b *c. 9. ext. de arbitris.*

cuſtodiendi ſunt: alioqui non tam danti[a], quàm ſibi nocebunt[b].

De mandato generali.

SED etſi quis generalitèr procurator conſtitutus ad negotia, etiam ad iudicia datus intelligatur; non tamen ad ea, quæ ſpeciale mandatum requirunt: adeò licèt expreſsè ad agendum & defendendũ ac generalibus verbis ad omnia etiamſi mandatum exigant ſpeciale, quis procurator conſtitutus fuerit: nec enim ex vi generalitatis huiuſmodi ad aliquem articulum, in quo ſpeciale mandatum requiritur (vt eſt, iuramentum deferre aduerſario, vel cum eo tranſigere, vel paciſci) admitti debet; ſed ita demùm vbi, is ſigillatìm expreſſus eſt; aut ſi vno vel altero ex his, quæ ſpeciale mandatum exigunt, expreſſo, ſubiecta fuerit, clauſula generalis; quâtum & non expreſſa continebuntur[d]; dummodo hæc grauiora non ſint expreſſis; vt ſunt, matrimonij contractus, & exceptiones, quæ in electi, vel eius, cui prouiſio facienda, vel facta eſt, perſonam obiiciuntur: hæc enim propter ſui momentum, expreſſum mandatum deſiderant[e].

d *c. 4. c. 5. eod. in 6. l. procurator cui. 58. cum l. ſeq. ff. eod. de quibus lati9 apud Speculator. in tit. de procurator.*
e *c. fi. iuncta ibid. gloſſ. eod. in 6. c. 2. eod. in Clement. facit c. ſedes. 15. ext. de reſcrip. l. generali. 34. ff. de ritu nup.*

An in criminali cauſa procurator admittatur.

QVÆSITVM eſt, an etiam in criminali causâ procurator admittatur? Et certum eſt, non admitti[f]: præterquam ad allegandam abſentiæ cauſam[g]; aut vbi abſens propter crimen ſiue delictum damnari poteſt pecuniaritèr, vel relegationis pœna[h]. Vbicunq;, *ait Vlpianus*, abſens quis damnari po-

f *per tex. in c. 18 abſẽs. 3. q. 9. in c. veniens. 15. ext. de accuſatio. in c. 5. ext. de procurator. & in l. penult. §. 1. ff. de publ. iud.*
g *d. §. 1. & l. abſens. 71. ff. de procuratorib.*
h *l. abſentem. 5 ff. de pœnn. & l. 1. ff. An per alium cauſæ appell. l. 3. C. de accuſatio.*

ri poteſt, ibi quemuis verba pro eo facientem & innocentiam excuſantem audiri æquum eſt & ordinarium, admittere[i].

De reuocatione procuratoris.

PROCVRATOR ante litis conteſtationem ſemper reuocari poteſt; poſteà verò inuitus non poteſt, cùm iam dominus factus ſit litis. Niſi iuſta cauſa reuocationem ſuadeat; vt puta, ſi procurator ſuſpectus ſit domino, vel ſi affinis vel hæres aduerſarij; vel ſi valetudine aut alia re impediatur: Idque æſtimabit iudex[k].

Dominus procuratori adeſſe non prohibetur in iudicio.

NON tamen prohibetur dominus ipſi procuratori quandocunque adſiſtere in iudicio[l]. Et ſi cauſam per ſe tractet dominus tacitè videtur procuratorem reuocare; niſi ex proteſtatione aut aliis coniecturis, contrarium appareat[m].

Reuocatio procuratoris, iudici vel aduerſario inſinuanda eſt.

VBI verò procurator, extra iudicium reuocatus eſt; id inſinuari debet iudici vel aduerſario. Aliàs, quod his ignorantibus ab eo geſtum erit, ratum habendum eſt[n]. At reuocationem ſcientibus, iudicium nullius momenti erit, tanquam cum falſo procuratore geſtum[o].

Qui pro alio agit, non ſemper mandato opus habet.

POSTREMO ſciendum eſt; quòd etſi alius

 pro

i *l. ſeruum. 33. §. penult. ff. de procurat.*

k *l. poſt litem. 17. cum aliquot ll. ſeqq. ff. eod. & c. 2. eod. in 6. Excipe ſubſtitutum à procuratore, qui non reuocatur à ſubſtituente, niſi poteſtatem habeat reuocandi. c. 3. eod. in 6.*

l *d. c. 2 in fi.*

m *c. ſi quẽ. 8. eod. in 6.*

n *c. mãdato. 13. c. in noſtra. 4. ext. eod. adde vtrobiq; Dd.*

o *d. c. in noſtra. l. licet. 24. C. eod.*

pro alio ad agendum abſque mandato non admittatur[p]; receptum tamen eſt in coniunctis perſonis (quales ſunt parentes, liberi, fratres, affines, liberti[q];) vt pro ſe inuicem agere poſſint abſque mandato. Idem receptum eſt in marito in causâ vxoris[r]; dummodò hi omnes de rato caueant[s]. In reo indifferentèr admiſſum eſt, vt quilibet pro eo defenſor abſque mandato interuenire poſſit, cum ſatiſdatione de iudicato ſoluendo[t].

p l. 1. ff. eod. iuncta l. nemo. 123. ff. de reg. iur.

q l. ſed & hæ. 35. l. fæminis. 41. ff. de procurator. l. exigendi. 12. C. eod.

r l. maritus. 21. C. eod.

s l. Pomponius. 4. §. fi. ff. eod. l. ſi cum. 9. circà fi. ff. de compenſ. Adde his alios ex l. 1. §. fi. cum l. ſeq. ff. de poſtulando. gloſſ. & Bart. ad d. l. ſed & hæ.

t §. fi. Inſtit. de ſatiſdat. & l. qui proprio. 46. §. 2. ff. de procurat.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

TITVLVS IV.

De pœnis in contumaces.

CITATIONE legitimè factâ, ſi reus per ſe aut per procuratorem non comparet, aut defenſorem non habet[a], nullâ iuſta causâ impeditus[b]; contumacia eius variè punitur. Nam aut multa illi infligitur à iudice[c], aut actori in expenſas condemnatur[d], aut inuitus ad iudicium ducitur[e], aut excommunicatur[f], aut miſſionem bonorum patitur[g]. Neq; enim lite nondum

a iuxta princ. tit. proximè præced.

b de qua ſ. de in ius vocando. §. 1. quam inſinuare debet iudici p excuſatorem; alioqui contrà eum rectè procedit iudex tanquam contrà contumacem, licèt poſtea propter iuſtâ cauſam audiatur. l. cōtumacia. 53. l. quæſitum. 60. ff. de re iud. Adde Panor. ad c. 2. ext. de procurat.

c l. 2. ff. Siquis in ius voc. iuncta l. vnica. ff. Siquis ius dicenti.

d l. ſancimus. C. de iudic. idq; pro prima & ſecunda citatione, quia abfuit. Nam poſt tertiam citationem proceditur admiſſionem bonorum, vt ſeqq §§. Vide latius gloſſ. Panor. & alios ad d. c. 2. ext. de procurator.

e l. conſentaneũ. 8. C. quom. & quando. Panor. ad c. 4. circa fi. ext. h. tit.

f c. fi. §. fi. ext. vt lite non conteſt. Hodiè tamen ad pœnâ excommunicationis non deuenitur, quando poteſt aduerſus eum realis vel perſonalis executio fieri. vt per Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 3. de reform.

g vt iam dicetur.

con-

conteſtatâ ad merita cauſæ definiri poteſt[h]: niſi paucis caſibus, qui infra referuntur[i]. Eſt autem contumax, qui tribus edictis propoſitis vel denunciationibus ex more conuentus, aut vno edicto pro tribus (quod vulgò peremptorium appellatur) literis euocatus, præſentiam ſui facere contemnit[k]. Cæterùm de miſſione bonorum hîc latius diſpiciamus.

h tit. vt lite non conteſt. ext.

i in §. Hinc tamẽ, eod. tit. Obſerua ex Ordinatione Cameræ Imperialis parte 3. tit. 43. §. 1. contra reũ contumacẽ trib. modu procedi; vel ad pœnã banni, vel ad immiſſionem bonorũ, vel in cauſa principali vſq; ad definitiuam ſententiam; pro arbitrio actorũ. adde et Andr. Geil lib. 1. obſ. 60.

k l. contumacia. 53. ff. de re iud. l. tres. 9. C. quomodo & quando iud. adde l. ad peremptorium. 68. cum §. ll. ſeqq. ff. de iudic.

De miſſione in bona rei contumacis.

In decernendâ miſſione in bona rei contumacis; diſtinguendum eſt, vtrum actio realis, an perſonalis intentetur: vt priori ſpecie, mittatur actor in poſſeſſionem rei petitæ; vt hac ratione tædio affectus reus, actori tandem reſpondeat: quam tamen poſſeſſionem recuperat reus, ſi intra annum veniens cautionem præſtet, *iudicio ſiſti*, & offerat ſatisfactionem expenſarum: Alioqui elapſo anno, actor verus poſſeſſor conſtituitur; ſaluâ tamen reo proprietatis quæſtione[l]. Idque expediti iuris eſt in eo, qui ſuo nomine poſſidens reali actione conuenitur.

l c. 3. c. quoniam frequentèr. 5. §. in aliũ. ext. vt lite nõ conteſt. c. 1. & ibi gloſſ. ext. de eo qui mittitur in poſſ. l ſiquis emptionũ. § penult. C. De præſcrip. 30. vel 40. annor.

Alieno nomine poſſidente, quomodo in poſſeſſionem miſſio fit.

At in poſſeſſore alieno (qualis eſt, colonus, commodatarius, & ſimiles; qui licèt alieno nomine poſſideant, rectè tamen reali actione conueniuntur[m]) eo iure vtimur; vt poſt nominationem

m l. officium. 9. ff. de rei vind.

domini & inſinuationem eidem domino intra præſcriptum à iudice terminum factam; ſi ipſe dominus per ſe vel per procuratorem non compareat, & tribus edictis legitimè euocatus in eadem contumacia perſiſtat; actor poſt ſummariam cognitionem in poſſeſſionem rei mittatur: reſeruatâ ſimilitèr abſenti proprietatis quæſtione [n].

n d. §. in aliis. verſ. quod ſi. & l. 2. C. vbi in rem act.

De pœna contumacis rei in perſonali actione.

POSTERIORI verò ſpecie, vbi perſonalis actio intentatur; Si reus contumacitèr abſit, mittitur actor in poſſeſſionem bonorum ipſius mobilium, vel immobilium, ſi fortè mobilia non habet, pro modo debiti declarati; aut cenſura eccleſiaſtica perſtringitur; pro arbitrio iudicis [o]. Qui & intra annum, vel poſt annum veniens auditur, prout in reali actione iam antè dictum fuit [p].

o d. c. quoniam frequentèr. §. fi. auth. & qui iurat. C. de bo auctor. iud. poſſid. iunge omninò Concil. Trid. Seſſ. 25. cap. 3. de reformat. vt & ſ. ad princip. huius tit. notauimus. in verb. aut excommunicatur.

p per tex. in d. §. fi.

Pœna in non admittentem miſſionem.

QVID autem; ſi cùm actori propter contumaciam rei adiudicata eſſet poſſeſſio, reus verò impediat, ne eam actor conſequatur, vel ſi acquiſitam poſſeſſionem actori interuertat? Et ſancitum eſt, nihilominus actorem decurſo anno verum poſſeſſorem conſtitui [q].

q in c. cōtingat. 9. extr. de dolo & contum.

Caſus quibus abſq; conteſtatione litis in cauſa principali proceditur.

HINC tamen eximuntur cauſæ dignitatum, perſonatuum, aliorumq; beneficiorum Eccleſiaſticorum, in quibus hæc miſſio ceſſat ad euitandum

dum vitioſum ingreſſum. Quippe beneficium Eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione Canonica obtineri[r]: Sed hæc cognoſcuntur & dirimuntur, etiam lite non conteſtata[s]. Idem euenit in cauſa matrimoniali, vbi alter coniugum ita abeſt, quòd peremptoriè citatus venire contemnat, vel malitioſè ſe occultet, vel impediat, ne ad ſe perueniat citatio. Nam & hoc caſu (ne viro vel mulieri fornicandi occaſio præbeatur) teſtes quoque lite non conteſtata admittuntur; & ſi de cauſa liquet, definitiua ſententia profertur[t].

r c. beneficium. de reg. iur. in 6.

s c. vnico. de eo qui mittitur in poſſ. in 6. c. fi. §. porrò. ext. vt lite non conteſt.

t d. §. porrò. adde & §. penult. ē. de iudic.

De pœnis actoris abſentis.

Porrò quod attinet ad actorem abſentem; is ſi conſtituto tempore ad iudicium non venerit; inſtare poteſt reus præſens, vt in expenſas condemnetur[u], imò & in omnia damna[x]; ad aliam citationem non admittendus, niſi præſtita cautione, iudicio ſiſti[y]. Vel petere poteſt reus, vt legitimè citato actore & non comparente, ad probationem admittatur; vt eo modo ab intentatā actione planè abſoluatur[z]: Vt hinc conſtet, diuerſam eſſe rationem in actore, quàm in reo contumace.

u c. 1. de dolo & contum. in 6, l. cum qui. 79. ff. de iudic.

x l. ſancimus. 8. C. de iudic.

y d. c. 1. de dolo. in 6.

z per tex. in c. 3. ext. de dolo & contum. §. omnem verò cauſam. Nouel. de litigioſ. de quo apud And. Gail lib. 1. obſ. 59.

De contumacia rei poſt litem conteſtatam.

Vbi verò lis conteſtata eſt, reo contumaciter abſente; iudex ex iis, quæ probata ſunt, vel adhuc probari poſſunt ab actore præſente; procedit, vel ad condemnandum vel ad abſoluendum reum: aut ſi minus probatum fuerit, poſſeſſio-

in iudiciũ declarationem eius expectabit[f]. Quam ſi & ineptam animaduerterit, reum à iudicii inſtantia abſoluet; actori interim poteſtate relicta petitionis ſuæ denuò repetendæ & rectè inſtituendæ[g].

Libellorum duplex genus.

LIBELLVS; alius ciuilis eſt, alius criminalis. Ciuilis eſt (qui & conuentionis ſiue conuentionalis dicitur[h]) qui in rem ciuilem, id eſt, in id quod priuatim actoris intereſt, conceptus eſt: Criminalis, qui criminis accuſationem continet[i]. Sed de hoc infra ſuo loco[k].

Libellus actionis nomen an continere debeat; item an petitionis cauſam.

IN libello ciuili, licèt hodiè non ſit neceſſe, conceptis verbis actionis nomen exprimere (alitèr enim olim obtinebat[l]) ſed ſufficiat factum narrare, vt inde ius agentis elici poſſit[m]; nihilominus, ſi perſonali actione agatur, cauſa obligationis in libello exprimenda eſt: veluti; peto centum ex mutuo, ex vendito, aut ex ſimili cauſa. Neque enim alitèr deliberare poterit reus, contendere an cedere debeat[n]. Sin actione reali; puta, rei vindicatoriâ, ſatis eſt dominium libello inſeruiſſe; videlicet, peto rem quia mea eſt, id eſt, iure dominij ad me pertinet[o]: Quia ex eo certior fit reus, cedere an iudicio experiri velit. Quippe duo eiuſdem rei dominium in ſolidum habere non poſſunt[p], neq; eandem rem ex pluribus cauſis obtinere[q]: licet non prohibeatur actor & cau-

f l. fi. C. de annali excep. c. 3. §. ſecus autem. de ſent. & re iud. in 6. iuncta l. inter ſtipulātē. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. l. ſi quis intentione. 66. ff. de iudic.

g c. examinata. 15. ext. de iudic.

h c fi. ext. hoc tit. l. fi. C. de annali excep.

i huius forma extat in l. libellorum. 3. ff. de accuſatio.

k ſub tit. de accuſatio.

l l. 1. l. 2. C. de formul. & impetrat.

m c. dilecti. 6. ext. de iudic.

n d. c. fi. ext. hoc tit. c. peruenit. 5. ext. de cenſibus.

o §. 1. in fi. Inſtit. de actio. adde And. Gail lib. 1. obſ. 61. nu. 4.

p l. ſi vt certo §. ſi duobus. ff. Commod.

q l. nõ vt ex pluribus. 159. ff. de reg. iur. l. 3. §. ex plurib. ff. de acq. vel omitt. poſſ.

cauſam dominij libello ſimul comprehendere; aſſerendo rem ſuam eſſe, quia ſibi legata, vel donata eſt, vel alio titulo adquiſita[r].

r l. ſi mater. 11. ff. de excep. rei iud. d. c. 3. de ſent. in 6.

Reus an cogendus ſtatim libello reſpondere.

NON tamen cogitur reus ſtatim libello actoris reſpondere; ſed ipſi induciæ permittendæ ſunt ad deliberandum[s]: niſi fortè ex ipſa citatione didicerit, qua de cauſa conueniatur. Nam hoc caſu reiectis induciis deliberatoriis, reſpondere cogitur reus; vel ad cauſæ ipſius cognitionem & definitionem proceditur[t].

s auth. offeratur. C. De litis conteſt. c. dilectis. 11. & ibi Dd. ext. de procurator.

t c. 2. ext. de dilatio.

Plures actiones eodem libello cumulari poſſe.

NEQVE tantùm vna actio, ſed & plures ſimul eodem libello proponi & cumulari poſſunt ab actore[u], quibus & à reo ſigillatim reſpondendum eſt, & à iudice totidem proferendæ ſententiæ in eodem iudicio[x].

u l. ſi idem cum eodē 11. ff. de iuriſd. om. iud. c. querelam. 24. ext. de electio. c. 3. ext. de cauſ. poſſ.

x d. c. 3. adde Andr. Gail lib. 1. obſ. 63.

De reconuentione rei.

E diuerſo quoque reo permiſſum eſt, actorem ſuum reconuenire etiam ex alia cauſa, durāte eodem iudicio, ſiue iudex ordinarius ſiue delegatus ſit, etiamſi aliàs is proprius iudex non ſit ipſius actoris[y]. » Cuius enim in agendo, *inquit Iuſtinianus,* » obſeruat arbitriū, eum habere & contra ſe iudicē » in eodem negotio non dedignetur[z]. Hac tamen adhibitâ moderatione; vt ſi ante vel nō multò poſt litem conteſtatam, actio à reo relata fuerit actori,

y l. penult. auth. & conſequenter. C. de ſent. & interlocut. §. fi. Nouel. de executor. d. l ſi idem cum eodem. §. 1. c. 1. c. 2. ext. de mutuis petitionib. c. 3. §. fi. de reſcrip. in 6. & ī de iudiciis. §. per reconuentionem. *z tex. eſt in d. l. penult. vbi per verbum, negotium, intellige iudicium.*

vtra-

vtraque conuentionis, & reconuentionis cauſa ſimul expediatur: alioqui ſingulæ per ſe & ſeparatìm perorandæ erunt[a].

Sed ex ordinationibus Cameræ Imperij, res ita intemperata eſt. Vide in 3 parte.

a *Id quidem prolixè diſputat Panor. ad c. 1. ext. de mutuis petit. Ord. Cameræ tit. 30.*

DE EXCEPTIONIBVS.

TITVLVS VI.

Cur inuentæ exceptiones.

SEQVITVR, vt de exceptionibus diſpiciamus, quæ reorum cauſa comparatæ ſunt ad elidendam vel ſuſpendendam intentionem actoris[a].

a *eod. tit. Inſtitut. in princip. iuncta l. 2. in verbis, in intentionē. ff. h. tit.*

De duplici genere exceptionum.

AC proinde duplicis generis ſunt exceptiones; aut enim ſunt temporales & dilatoriæ, aut perpetuæ & peremptoriæ[b]. Temporales & dilatoriæ, ad tempus actori nocent, & reo temporis dilationem tribuunt[c]. Quæ rurſus duplices ſunt, Vel enim ſunt dilatoriæ ſolutionis; qualis eſt pacti conuenti, nè intra certum tempus petatur[d]. Vel ſunt dilatoriæ iudicij, quæ & præſcriptiones fori appellantur[e]; obiiciunturq; vel in perſonam ipſius iudicis, vel in perſonam actoris ſiue eius procuratoris, vel in ipſam cauſam de qua controuerſia eſt. Quæ hìc ſigillatìm perſequamur.

b *l. 3. ff. eod. & §. appellantur. Inſtit. eod.*

c *d. §. appellantur.*

d *d. §. appellantur. verſ. temporales.*

e *l. fi. C. hoc tit.*

Exceptiones recuſatoriæ iudicis.

EXCEPTIONES in perſonā iudicis, ex duobus capitibus potiſſimum naſcuntur: aut quia iudex incompetens eſt, aut quia ſuſpectus. Iudex incompetens eſt, qui inter non ſubditos ſuos, vel inter ſubditos quidem ſuos, ſed extra territorium ſuum, ius dicit; vel qui iuriſdictionis ſuæ modum excedit [f]. Suſpectus verò dicitur; qui cognatione, affinitate, neceſſitudine domeſtica aut familiaritate, actorem contingit [g]; vel qui eſt inimicus reo [h], vel qui in eadem cauſa aduocatum egit [i], vel eiuſdē ferè generis litem habet [k]; vel aliter iuſtā ſuſpicionem mouet reo [l]. Etenim periculoſum eſt ſub ſuſpecto iudice litigare [m]; propter affectionem, quæ ſolet peruertere humanū iudicium [n].

f hæc probantur. tit. C. Si à non comp. iud. & l. fi. ff. de iuriſdict. om. iud. & l. 3. ff. de offic. præſid.

g l. qui iuriſdictione. 10 ff de iuriſd om. iud. l. lex Cornelia. 5. circa princ. ff. de iniur. c. poſtremò. 36. ext. de appellatio. c. inſinuante. 25. ext. de off. & poteſt. iud. deleg.

h l. ſi paritèr. 9. ff. de liberali cauſa. *i d. c. poſtremò.* *k c. cauſam quæ 18. ext. de iudic.* *l d. c. poſtremò. Vide latiùs c. cauſam quæ. & ibid. Dd. ext. de off & poteſt. indic. deleg. Hoſtienſem in ſumma. de recuſatione iudicu nu. 3. And. Gail lib. 1. obſ. 33. nu. 9.* *m c. fi. 3. q. 5. c. 5. ext. de excep. c. ſecundo. 41. in fi. ext. de appell. l. apertiſſimi. 14. C. de iudic.* *n c. quatuor. 11. q. 3.*

Quando opponendæ recuſatoriæ iudicis.

HÆ autem exceptiones, quæ ex perſona iudicis ſumuntur; opponendæ ſunt in principio litis, id eſt, antè omnem actum iudicialem: aliàs videbitur reus conſentire in iudicem & prorogare ipſius iuriſdictionem; vbi ſcilicet, iudex incompetens eſt; ſin ſuſpectus, ſuſpicionis cauſam nequaquam curare [o]: niſi fortè ſuſpicio poſteà emergeret, aut in ipſius cognitionē veniret reus: Nam & tunc recuſandi iudicis poteſtas ſupereſt reo [p].

o l. fi. C. hoc tit. c. inter monaſterium. 24. de ſent. & re iud. c. poſtremò & ibi Dd. ext. de appellatio. c. 4. ext. hoc tit. coniunge §. per conſenſum. 5. de iudic.

p d. c. inſinuante.

Cauſa

Cauſa ſuſpicionis ex perſona iudicis, coràm quo proponenda & cognoſcenda.

PROPONENDA verò eſt hęc ſuſpicionis cauſa coràm eodem iudice; & coràm arbitris vtrinque electis probanda. Quæ ſi probata fuerit, iudex cognitionem cauſæ alteri demandat, ex conſenſu ipſius recuſatoris; vel ad ſuperiorem iudicem refert: non probatâ, idem perſeuerat iudex[q].

[q] *c. cum ſpeciali. 61. & d. c. ſecundo. §. fi. ext. de appellatio. iuncto c. 4. ext de foro comp. & c. 2. de appell. in 6.*

De exceptionibus in perſonam actoris.

Ex perſonâ actoris variæ exceptiones deducuntur. Si enim actor vel filiusfamilias ſit, vel minor 25. annis, vel ſeruus, vel religioſus, vel excommunicatus, vel furioſus, vel aliàs mente captus, iuſtè refutatur à reo.

Filiusfamilias quatenus in iudicio conſiſtere poteſt.

ETENIM in filiofamilias conſtituti iuris eſt; cum in iudicio conſiſtere non poſſe abſq; aſſenſu patris ſui[r]. præterquam in cauſis caſtrenſibus vel quaſi[s] (in quibus vice patrisfamilias fungitur[t]) item in ſpiritualibus[u], in dote aduentitia[x], vel ſi alieno nomine, veluti, procuratorio, in iudicio experiatur[y], aut patris abſentis aſſenſus ſine incommodo filij expectari non poſſit[z]. His etenim caſibus filiofa. petendi conſenſus paterni neceſſitas, à iure remiſſa eſt[a].

[r] *c. fi. in fi. de iudic. lib. 6. l fi. circa princ. verſ. neceſſitate. C. de bon. quæ lib. Quamuis non inſcitè Bartol. ibid. intelligat d. verſ. neceſſitate, de his rebus, in quibus pater repudiat vſumfructum, qui ſibi alioqui debetur in bonis filij; vt in his tantùm conſenſus patris requiratur.*

[s] *l. lis nulla. 4. iuncta ibid gloſſa. ff. de iudic.* [t] *l. 2. ff. ad SC. Maced.* [u] *c. 3. in fi. de iud. in 6.* [x] *iuxta auth. quod locum. C. de collatio.* [y] *c. qui generalitèr 6. § 1 de procurator. in 6. l. filiusfamilias. §. ipſe quoque filius. ff. de procurat.* [z] *l. ſi longius. 18. §. 1. ff. de iu[illegible] & l. cum filiusfamilias. 17. ff. Si cert. pet.* [a] *vt dd. iurib.*

De minore 25. annis.

NEC de minore 25. annis addubitatio eſt; cum neque litem intendere neque excipere poſſe abſque tutoris vel curatoris auctoritate[b], etiam in cauſa criminali; veluti, homicidij, adulterij, furti, aut alterius generis[c].

b l. 1 l. 2. C. qui legit. perſon. l. 1. §. initium. ff. de poſtul.
c textus expreſſus in l. clarum. 4. C. de auctor. præſt. Quod attendant iudices.

De ſeruo & Religioſo.

SED & de ſeruo explorati iuris eſt; ab eo neq; iudicium poſſe inſtitui, neq; ſuſcipi[d]: cùm mortuo comparetur à iure ciuili[e]; niſi certis caſibus, qui alibi referuntur[f]. Cui hac in re non diſſimilis eſt Religioſus[g]; præterquàm, quod hic cauſas Monaſterij rectè agat ex voluntate Superioris ſui[h].

d l. ſeruum. 6. cum l. ſeq. C. de iudic.
e l. ſeruitutem. ff. de reg. iur.
f in l. vix. 53. & ibi gloſſ. & Dd. ff. de iud.
g propter rationẽ tex. in c. fi. in princ. de teſtament. lib. 6.
h c. monachi. 16. q. 1. adde c. vnicum & ibi Dd. ext. de Syndico.

De excommunicato, furioſo, & mente capto.

EXCOMMVNICATO, cùm communione fidelium ipſi interdictum ſit, agere non licet in iudicio[i], quamuis hic ab alio conuentus, iure ſe defendat[k]. Furioſi verò & amentes; cùm iudicio animi careant; ab agendo & excipiendo, rectè ſubmouentur: ſed eorum loco ſunt curatores eorum[l].

i c. 2. c. exceptionem. 12. ext. de exceptio.
k c. intelleximus 7. et ibi gloſſ. & de iudic. c. dilectæ. 10. ext. de exceptio. c. ſi verè 34. ext. de ſent. excom. Excõmunicato aſſimilatur bannitus, qui licet & hic agere non poſſit, tamen ab alio conuentus poteſt ſe defendere. per ea q̃ tradit And. Gail. de pace publica lib. 2. cap. 12.
l l. fi. C. de curat. furioſi.

De exceptionibus ex perſona procuratoris.

QVÒD attinet ad exceptiones in perſonam procuratoris: hæ in actoris procuratorem iuſtè intor-

intorquentur: quòd is miles ſit[m], quòd fœmina[n], quòd mutus & ſurdus[o], quòd accuſatus de crimine[p], quòd minor 25. annis[q], quòd mandato careat[r], quòd non legitimè conſtitutus ſit; veluti, à minore XXV. annis ſine auctoritate tutoris vel curatoris[s]; aut à procuratore, qui ſubſtituendi ius non habuit[t]. Quæ ſimiliter & in procuratorem rei conuenti rectè obiici poterunt; niſi quòd hic abſq; mandato defenſionem rei legitimè in ſe ſuſcipiat[u].

m l. militem. l. ita demum. C. de procurator.
n l. fœminæ. ff. de reg. iur.
o l. 2. §. furioſus & l. mutus & ſurdus. 43. ff. de procurat.
p l. reum. 6. C. de procurator. & ibi gloſſ.
q c. qui generaliter. 5. §. fi. de procur. in 6. l. minor. ff. eod.
r l. licet. 24. C. de procur. c. in noſtra. in fin. ext. eod.
s l. neque. 11. §. 1. C. de procur.
t l. quod qun. 8. C. de procur. iunge quæ diximus 5. de procur.
u de quibus egimus 5. tit. prox. in princ.

De exceptionibus dilatoriis ratione cauſæ.

EXCEPTIONES verò, quæ ratione cauſæ controuerſæ, aſſumuntur, ſunt potiſſimum hæ; libelli ineptitudo vel obſcuritas, citatio tempore feriarum vel ad locum non tutum facta[x]. Item ſpoliatio; in qua hoc ſingulare eſt, quod ſpoliatus exceptionem ſpoliationis obiiciens ſpoliatori ſuo etiam de alia re, quàm de qua controuerſia eſt; antè audiri & reſtitui debeat, quàm cogi poſſit ad reſpondendum[y].

x de quibus egimus 5. tit. prox. in princ.
y c. 2. c. fi. ext. de ord. cognitio.

Mulier eiecta à marito etiam ex cauſa, prius reſtitui debet.

NAM & hinc mulier à marito ſuo priuatâ auctoritate eiecta vel dimiſſa obtentu conſanguinitatis; rectè reſtitutionem petit mariti ſui, etiam ante cognitionẽ cauſæ conſanguinitatis[z]. Quod & in adultera vxore obſeruatur: niſi huius adulterium notorium ſit; quo caſu petenti vxori reſtitutio denegatur[a].

z c. ex cõqueſtione. 10. ext. de reſt. ſpol. c. 2. ext. de diuort. adhibito tamen temperamento c. literas. 13 et c. ex tranſmiſſa. 8. ex. de reſt. ſpol.
a c. ſignificâſti. 4. et ibi gloſſ. ext. de diuort. vide Couarru. in 4. ext. in parte 2 cap. 7. §. 4. nu. 14. cum ſeq.

De

De perpetuis & peremptoriis exceptionibus.

PERPETVÆ autem & peremptoriæ exceptiones dicuntur, quæ non ad tempus, ſed perpetuò agentibus obſtant, & rem, de quâ agitur, perimunt. Quales ſunt, exceptiones doli mali, metus, pacti conuenti perpetui, tranſactionis, iuriſiurandi, præſcriptionis, Senatuſconſultorum Velleiani & Macedoniani, item rei iudicatæ[b].

Exceptio doli mali.

EXCEPTIO doli mali competit, vbi dolus rei geſtæ interuenit: ideò introducta eſt, ne cui dolus ſuus proſit, alteri verò noceat contra naturalem æquitatem[c]. Nihilominus concurrit hæc exceptio cum alia qualibet exceptione: Cùm etſi à principio dolus ex parte actoris non interuenerit; tamen dolo facit actor, quòd id petat, quod qualibet exceptione elidi poteſt: niſi talis ſit ignorantia actoris quòd dolo careat[d].

Exceptio doli boni non nocet.

HVIC diſſimilis eſt, exceptio doli boni, quæ agenti non nocet: vt in eo, qui dolo inductus eſt ad profeſſionem Monaſticæ vitæ[e].

Exceptio metus.

EXCEPTIO metus, locum habet, vbi quis metu inductus eſt ad agendum aliquid vel permittendum[f]. Metum autem interpretamur, non timorem quemlibet ſed maioris mali, qui & in homi-

nem

b §. appellantur. & paſſim. Inſt. hoc tit. l. 3. ff. eod. c. 1. de litis conteſt. in 6.

c l. 1. ff. de doli mali & met. excep.

d l. 2. §. et generaliter. ff. d. tit. de doli excep.

e c. penult. ext. de iis quæ vi. c. ſi 20. q. 3. Idē videtur intelligendū eſſe de matrimonio doloſo de quo vide gloſſ. & Dd. ad d. c. penult.

f l. 4. §. penult. ff. de doli mali & met. exceptio. iuncta l. metum autem. & paſſim toto tit. ff. de eo quod met. cauſ.

nem conſtantem cadit[g]: qualis eſt metus mortis, cruciatus corporis, carceris, vinculorum, ſeruitutis, ſtupri[h]. Nam vani timoris iuſta excuſatio non eſt[i].

g *l. metū. §. cum l. ſeqq. ff. d. tit.*

h *l. 3. in fi. cum aliquot ll. ſeqq. l. nec timorem 10. §. 1. verſ. timuit. ff. eod. de eo quod met. cauſ. l. 4. & 7. C. eod.*

i *l. vani. 184. ff. de reg. iur. d. c. penult. ẽ. de iis quæ. &c.*

Exceptiones pacti conuenti & tranſactionis.

EXCEPTIO pacti conuenti perpetui, illi datur; qui pactus eſt cum creditore ſuo, nè peteret, aut cum eo cui faciendi ius eſt, ne faceret[k]. Itaq; hæc exceptio contrà rem certam pactione remiſſam obiicitur. Sin de re dubiâ liteq; incertâ tranſactum ſit; competit exceptio tranſactionis[l].

k *l. 1. & paſſim. ff. de pact. & tit. Inſtit. de exceptio. in princ.*

l *l. cauſas. 16. C. de tranſactio. Adde hic tit. de pact. & tranſactio. 3.*

Exceptio iuriſiurandi.

EXCEPTIO iuriſiurandi tunc rectè opponitur, vbi quis deferente aduerſario ſuo iurauit ſe illi nihil debere, aut rem, de qua controuerſia eſt, ſuam eſſe[m]: Vel ſi parato iurare remiſſum ſit iuſiurandum ab aduerſario[n]. Itaq; iureiurando præſtito aut remiſſo, de causâ quæ in controuerſiam venit, non amplius quæritur[o]; quia hæc res tranſactionis & ſolutionis inſtar eſt[p].

m *§. æquè. Inſtit. de exceptio.*

n *l. non erit. in fi. ff. de iureiur. l. 8. C. eod.*

o *d. l. non erit. cum l. ſeq. ff. de iureiur §. itẽ ſi quis. Inſtit. de actio.*

p *l. 2. l. iuſiurandum. 27. ff. de iureiur.*

*Exceptio præſcriptionis.**

EXCEPTIO præſcriptionis ex lapſu temporis ſumitur; cùm quis certo temporis ſpacio à iure definito, rem poſſedit; aut cùm debitor eſſet, interpellatus non eſt à creditore ſuo[q]. Variè autem hoc ſpacium à iure circumſcriptum eſt.

* *Quãuis præſcriptio et exceptio ſæpè pro eodem ſumantur, præcipuè in iure ciuili. l. nihil intereſt. 12. ff. de inoff. teſta. l. quicum. 9. ff. de tranſactio. l. 8. & l. fi. C. de exceptio. Hic tamen, vti ſpecies ab aliis exceptionibus ſeparatur. vt & C. de præſcrip. longi tempo. cum aliquot tit. ſeqq.*

q *vt iam dicetur.*

De præſcriptione rei corporalis: & quid ſit titulus in præſcriptione.

Etenim in re corporali; ſiquis rem mobilem bona fide & iuſto titulo per triennium, aut immobilem per longum tempus (id eſt, inter præſentes per decennium; inter abſentes verò, per viginti annos) poſſederit, exceptione temporis legitimè ſe tueri poteſt[r]: Appellamus autem titulum, cauſam adquirendi dominij, vt ſunt, emptio, donatio, legatum, permutatio: quibus rei dominium, ſi tradens dominus ſit; ſin minus vſucapiendi ſiue præſcribendi conditio, in accipientem tranſit[s]

r l. vnica. C. de vſucap. transfor. l. ſuper. 11. & l. fin. C. de præſcriptio. longi temp. & tit. Inſt. de vſucapio. in prin.

s l. 1. ff. pro ſuo. l. 3. §. generali. ff. de adq. vel amiss. poſſ.

De præſcriptione rei incorporalis.

Idem eſt in re in corporali; vt eſt vſusfructus, ſeruitus tàm vrbana quàm ruſtica: quibus ſimilitèr longo tempore præſcribitur[t]. At in actionibus, opus eſt 30. vel 40. annis, vt præſciptioni locus ſit[u]. In querela verò inofficioſi teſtamenti[x], & inofficioſæ donationis quinquennium[y]: in petenda reſtitutione in integrum quadriennium, ſpectanrur[z].

t l. penult. C. de vſufruct. l. penult. C. de ſeruit. l. fi. C. de præſcrip. longi temp.

u l. 3. l. 4. C. de præſcripƚ. 30. vel 40. annor. Id q́ ordinarè. Cũ ſint quæ & minore tẽpore præſcribantur. de quibus in l. in honorariis. & ibi Dd. ff. de actio. & oblig. *x l. ſiquis filiũ. 34. C. de inoff. teſt.* *y l. fi. C. de inoff. don.* *z l. fi. C. de temp in integ reſt. coniunge tit. 3. de de reſt. in integ.*

Ius ſingulare in rebus Eccleſiæ præſcribendis.

Porro in rebus Eccleſiarum ſingulari iure vtimur; vt contra eam non currat præſcriptio, niſi quadragenaria[a], præcipuè contra Eccleſiam Romanam, vbi centenaria præſcriptio exigitur[b]: Subducto tamen tempore, quo fortè Eccleſiæ vacârunt,

a c. 4. c. 6. c. 8. ext. de præſcriptio.

b c. ad audientiam. 13. cum c. ſeq. ext. de præſcriptio.

cârunt, id eſt, Prælato caruerunt, quod in præſcriptionem non imputatur[c].

De bona fide & titulo præſcriptionis.

Et licèt in qualibet præſcriptione, bona fides, hoc eſt, illæſa conſcientia, quâ putat præſcribens rem, quam poſſidet ſuam non alienam eſſe; totoq́ præſcriptionis tempore, requiratur; ſecundum iuris regulam: Poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit[e]; non tamen ſemper titulo opus eſt, veluti in præſcriptione 40. annorum, in qua bona fides ſufficit; præterquàm ſi ius commune, aut præſumptio præſcribenti aduerſetur: Nam hac ſpecie, titulo opus eſſet, aut immemoriali præſcriptione: ſicut diſertè conſtitutum eſt à Bonifacio VIII. cuius reſcripti verba hîc libet adſcribere: Epiſcopum qui Eccleſias & decimas, quas ab eo repetis, proponit (licèt in tuâ ſint conſtitutæ diœceſi) ſe legitimè præſcripſiſſe, allegare oportet (cùm ius commune contra ipſum faciat) huiuſmodi præſcriptionis titulũ & probare. Nam licèt ei, qui rem præſcribit Eccleſiaſticam, ſi ſibi non eſt contrariũ ius commune, vel contra eum præſumptio non habeatur; ſufficiat bona fides: vbi tamen eſt ei ius commune contrarium, vel habetur præſumptio contra ipſum, bona fides non ſufficit, ſed eſt neceſſarius titulus, qui poſſeſſori cauſam tribuat præſcribendi: niſi tanti temporis allegetur præſcriptio, cuius contrarij memoria non exiſtat[f].

c c. 1. c. auditis. 15. c. cum vobis. 14. ext. de præſcriptio. facit l. 1. §. fi. C. de annali except.

e c. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. iuncto c. fi. de præſcriptio.

f sex. eſt in c. 1. de præſcriptio. li. 6. Vide Couarru. var. reſol. lib. 1. cap. 17. nu. 7. Adde de iure ciuili in præſcriptione 30. annorum etiam non requiri titulum. l. ſi quis emptionis. §. quod ſi quis. C. de præſcrip. 30. vel 40. annor.

Exceptio SC. Velleiani.

EXCEPTIONE SC. Velleiani vtitur mulier, quæ pro alio, etiam filio, interceſſit vel fideiubendo, vel mandando, vel conſtituendo, vel rem ſuam oppignorando, vel alterius obligationem in ſe recipiendo [g]; idq́; fragilitati eius tributum eſt, quæ multis huiuſmodi caſibus obiecta eſt [h]. Ac proinde ſi decipiendi animo, vel cum ſciret ſe non teneri mulier, pro aliquo interceſſerit, ceſſat hæc exceptio [i]. Idem eſt, ſi in iudicio huic exceptioni renunciauerit [k].

g l. 1. & paſſim. ff. & C. ad SC. Velleian.

h l. 2. ff. d. tit.

i l. ſi decipiendi. 30. ff. d. tit.

k l. fi. §. fi. ff. eod Adde Anton. Gemez. var. reſol. tom. 2. cap. 13. Reliquas exceptiones vide in gloſſa ad d. l. 1 in fi. & ad l. fi. C. eod. Coniunge l. antiquæ. 23. §. fi. d. tit. vbi ex Iuſtiniani conſtitutione non aliter opus habet hac exceptione, niſi in inſtrumento publico à tribus teſtibus conſignato interceſſerit, aliàs ipſo iure tuta eſt. Similitèr ſi interceſſit pro marito ſuo, ipſo iure tuta eſt, niſi probetur aliquid verſum in mulieris vtilitatem.

Exceptio SC. Macedoniani.

EXCEPTIONE SC. Macedoniani iuuatur filiusfamilias, qui pecuniam mutuò accepit: Nam ex SC. Macedoniano nec ipſe filius nec pater eius tenetur eam reddere [m]. Quod ideò proſpectum eſt, quòd ſæpè filiifamilias onerati ære alieno, vitæ parentum inſidiabantur [n]. Quæ tamen exceptio ceſſat, ſi voluntate patris contraxit, vel ſaltem eo ſciente, & non contra dicente vel poſteà ratũ habente [o], aut in eam rem accepit, quæ patris onerib. incumbebat [p], vel in cauſam ſtudiorum [q]; aut creditor iuſto errore ductus ipſi tanquàm patrifamilias pecuniam numerauit [r], aut ſi ipſe filius poſtea ſui iuris factus debitum agnouit [s].

m l. 1. & paſſim. ad SC. Macedo.

n §. penult. Inſt. Quod cum eo, qui in alie. poteſt.

o l. 2. l. fin. C. ad SC. Macedon. l. ſi tamen. 14. l. ſi filiusfam. abſente. 18. ff. eod. tit.

p d. l. 2.

q l. 5. C. d. tit.

r l. 1. & l. 2. C. eod.

s d. l. 2. l. ſed Iulianus. 9. ff. eod.

Exce-

Exceptio rei iudicatæ.

DENIQVE exceptio rei iudicatæ illi competit, cum quo ſemel in iudicio actum fuit, & per ſententiam iudicis abſolutus eſt[t]: ſi enim rurſus aduerſus eum inſtituatur iudicium, repellit agentem hac exceptione. Neq; intereſt, in Eccleſiaſtico iudicio, an ſeculari anteà actum fuerit: Cum ſententia in altero iudicio lata, in altero quoque exceptionem rei iudicatæ pariat[u]; dum tamen de eadem re, ex eadem cauſa, & inter eoſdem ſiue ſucceſſores eorum, contentio ſit; alioqui rei iudicatæ exceptio agenti nihil oberit[x].

t *toto tit. ff. de except. rei iud. & §. item ſi. Inſt. hoc. tit.*

u *c. 2. de exceptio. in 6.*

x *l. cùm quæritur. 12. cum ll. ſeqq. ff. d. tit. de except. rei iud.*

Perpetuæ & peremptoriæ exceptiones quando opponi poſſint.

HÆ autem perpetuæ & peremptoriæ exceptiones, opponi poſſunt in quauis iudicij parte, modò ante ſententiam[y]: exceptis quibuſdam caſibus, quibus & poſt ſententiam licitè obiiciuntur: qui alibi recenſentur[z].

y *l. 2. C. Sentent. reſcindi non poſſe. l. præſcriptionem. 8. C. de exceptio.*

z *in gloſſa ad l. 1. C. de iuri & fa. ignor.*

De replicationibus, duplicationibus &c.

ATQVE hæc quoad exceptiones rei conuenti; quæ nonnunquàm contrariis exceptionibus rurſus ab ipſo actore retunduntur; quæ proprio nomine vocantur replicationes, quaſi per eas replicentur, id eſt, reſoluantur exceptiones rei. Quę ſi rurſus aliis exceptionibus à reo impugnentur, vocantur duplicationes; & contra has ſolent dari triplicationes, rurſus contra triplicationes, quadruplicationes; & ita deinceps[a]. Quæ tamē multipli-

a *l. 2. ff. de except. & tit. Inſt. de replicationibus.*

tiplicatio de Iure Canonico non admittitur, ſaltem quòd ad teſtes anteà productos attinet, quos tertiò refutare non licet; nè nimium extrahatur iudicium [b].

b c.licet.49.ext. de teſtibus vbi quoad alia latè Panor.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS VII.

Conteſtatio litis neceſſaria eſt ad conſtituendum iudicium.

LITIS conteſtatio, baſis quodammodo eſt, conſtituendi iudicij ordinarij [a]. Neq; enim ea omiſſa, teſtes recipi aut ad ſententiam definitiuã deueniri poteſt, adeoq; corruit proceſſus iudicij [b].

Intellige autem quò ad cauſæ deciſionem: Contumacia interim punitur ipſius rei citati, vt latius ſ. tit. de dolo & contumacia.

a l. amplius.15.ff. rem rat.hab. In iudicio extraordinario litis conteſtatio non exigitur, ſicut diximus §. iudicium verò. ſ. de iudic.
b toto tit. Vt lite non conteſt. c. dudum.54. § licet. ext. de electio.

Litis conteſtatio quando inducatur.

FIT autem litis conteſtatio per petitionem in iure, id eſt, in iudicio propoſitam & reſponſionem ſubſecutam animo confligendi [c]. Vnde per nudã narrationem facti & reſponſionẽ, litis conteſtatio non inducitur [d]; & ne quidẽ, ſi peremptoria exceptio cõtra intentionẽ actoris obiecta fuerit à reo [e].

c d. §. licet. & c. vnico. ext. h. tit. l. 1. C. eod. adde Hoſtienſ. in ſum. h. tit. nu. 1. & 2.
d iam dd. iurib.
e c. 2. h. tit. in 6. de peremptoria except. vid ſ. tit. prox. §. perpetua.

Peremptoria exceptio, an impediat litis conteſtationem.

SED an ſaltem peremptoria exceptio impediet litis conteſtationẽ? Minimè. Nam nihilominus eã non obſtante, lis cõteſtanda erit, præterquàm ſi ſit exceptio litis finitæ, puta, rei iudicatæ, tranſactionis, iuriſiurandi; quę ante litis conteſtationem cognoſcenda eſt [f].

f c 1. eod. tit. in 6. adde ibid. Dd latius.

Caſus,

Caſus, quibus ante litis conteſtationem receptio teſtium admittitur.

SED quod dictum eſt, omiſsâ conteſtatione litis, teſtes non poſſe recipi perpetuum non eſt. Si enim inter moras conteſtandæ litis periculum ſit, nè teſtes, quibus cauſa probari poteſt, moriantur, aut diu abfuturi ſint; poſſunt teſtes, vbi ciuilitèr agitur, interìm audiri & recipi, ſiue reus ſit contumax, ſiue abſens abſq; malitia, vt conueniri non poſſit; dummodo teſtibus eo modo receptis, actor intra annum, ſi poteſt, agat, aut ſaltem receptionem huiuſmodi teſtium reo denunciet: Alitèr enim atteſtationes receptæ nullius momenti ſunt [g]. Quâ ratione & actor memoriæ conſeruandæ cauſa eius, quod ſibi ſub conditione debetur, teſtes audiri rectè deſiderat: ne fortè pendente conditione teſtes rebus humanis eximantur [h]. At verò reus cùm non ſit in eius poteſtate, quando conueniatur [i]; iuſtè ſemper deſiderat teſtes ſuos produci & audiri, denũciatione factâ aduerſario [k].

g c. fi. in prin. ext. Vt lite non conteſt.

h l. in lege Aquilia. 40. ff. ad leg. aquil. l. quidam. 32. §. 1. ff. de furtu. adde auth. ſed etſi. C. de teſtib.

i l. purè. 5. §. fi. ff. de doli mali excep.

k c. ſignificauit. 41. ext. de teſtib. & atteſtationib. l. fi. C. de vſuru pupillo. l. 3 § duæ. ff. de Carb. edict.

Lite pendente nihil innouandum.

ET quamuis per litis conteſtationem propriè iudicium conſtituatur, vt iam antè meminimus: ad perpetuandam tamen iuriſdictionem iudicis delegati (eo ſcilicet caſu, quo aliâs morte delegantis expiraret eius iuriſdictio) & ad impediendum, nequid in cauſa innouetur; ſufficit vel ſola citatio, quæ in notitiam rei deuenit aut per eum facta eſt, ne veniret [l].

l c. gratum. 20. ext. de off. & poteſt. iud. deleg. iuncta l. & quia 6. ff. de iuriſdict. Clement. 2. Vt lite pend. adde & tit. C. Vt lite pend.

DE

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

TITVLVS VII.

Iuramentum calumniæ quando & à quibus præſtandum.

LITE conteſtatâ, aut etiam non conteſtatâ, iis, ſcilicet, caſibus quib. conteſtatio litis non reqritur, quos ſuprà recenſuimus[a]; deuenitur ad iuramentum calumniæ, non ſolum ab actore & reo, ſed & ab eorum procuratoribus præſtandum[b].

a in §. iudicium verò. Tit. de iudic.

b l. 2. C. hoc. tit. & c. penult. ext. eod. c. 2. §. 1. eod. in 6. Imo & ab ipſis aduocatis. d. l. 2. & l. 12. C. de iudiciis: Sed hoc de aduocatis hodie fortaſſè non amplius vſu frequentatur.

Quæ contineantur iuramento calumniæ.

QVOD hac forma præſtatur ab actore; vt iuret ſe non animo calumniandi litem intendere, ſed quod exiſtimet ſe bonam cauſam habere. A reo verò; quòd putet ſe iuſtè reſiſtere, opinione iuris ſui[c]. Ab vtroque; quod nihil penitus patrocinij gratia, iudicibus aut alteri cuicunque, in cauſa vel dederit vel promiſerit, vel etiam daturus ſit per ſe ſiue per alium; præterquàm aduocatis honoraria, cæteriſq; quibus à iure dari permittitur[d]. Item quod neuter exiget vllam probationem, quã non exiſtimauerit neceſſariam[e].

c d. l. 2. in princ.

d auth. principales. C. eod. iuncta l. plebeſcito 18 ff. de offic. præſid. l. ſolet 6. in fi. ff. de offic. pconſul. c. ſtatutũ 11. §. inſuper de reſcriptis lib. 6. l. cum Clericis 25. auth. ſed hodie & auth. generaliter. C. de Epiſ. & Cler. Quibus locis exprimuntur illi, quibus & quid dari permittitur.

e auth. in iſto. C. eod.

Etiam per procuratorem iuramentum calumniæ præſtari poſſe.

NEQVE intereſt; actor vel reus per ſe an per pro-

procuratorem hoc iuramentum præſtet, dummodo id ſpecialiter procuratori demãdatum ſit[f]. Proinde hic procurator & in animam domini, & in ſuam hoc iuramentum calumniæ præſtabit[g].

f c.fi.eod.in 6.
g Io. Andreæ in additio. ad c. 3. ext. h. tit. Adde And. Gail lib. 1. obſ. 89. et probat tex. in c. 2. de teſtib. lib. 6.

Calumniæ iuramentum & de veritate dicenda in appellationis cauſa & in quauis iudicij parte præſtari.

ADDE & iuramentum calumniæ in cauſa appellationis repeti debere[h]: imò & in quauis iudicij parte præſtari poſſe[i]. Quod & obſeruandum eſt in iuramento de veritate dicenda[k]: Iuramentum verò malitiæ poteſt iudex exigere, à partibus, quoties expedire viderit; etiamſi anteà de calumnia vel veritate iuratum ſit[l].

h c. 2. in prin. eod. in 6.
i c. 1. c. 2 in fi eod. in 6.
k d. c. 1. & c. 2.
l iuxta tex. in d. c. 2. §. fi. vt in c. 4. ext. de exceptio. in c. penult. ext. de teſtib. & atteſtationib. in l. fi. C. de fide inſtru.

Calumniæ iuramentum tacitè omitti poſſe.

ET licèt conſuetudo ſiue conuentio nõ valeat, nè iuramentum calumniæ præſtetur[m]: attamen obtinuit, vt iuramentum calumniæ tacitè in tota cauſa omitti poſſit; neque ob id proceſſus iudiciarius infirmetur[n].

m c. cæterùm. §. ext. eod & d. l. 2. §. ſed quia C. eo.
n c. 1. §. 1. eod. in 6.

Pœna recuſantium iuramentum calumniæ.

POENA detrectantis iuramentum calumniæ; ſi actor eſt, ab inſtituta actione cadit: ſin reus, pro confeſſo habetur[o].

o c. fi. § 1. ext. eod. & d. l. 2. §. quod ſi actor. & vtrobique Dd. coniunctè & d. auth. principales. Vide quæ de hac materia habet And. Gail lib. 1. obſ. 83. cum obſer. ſeqq.

DE PROBATIONIBVS, ET DEPOSITIONIBVS.

TITVLVS VIIII.

HINC ad probationes decurritur: quibus rei in controuerſiam deductæ fides adſtruitur[a]. Variæque inducuntur probationes; aut per teſtes; aut per inſtrumenta, aut per iuſiurandum; aut per præſumptiones; aut per ocularem inſpectionem; aut per famam publicam concurrentibus aliis indiciis[b].

Poſitiones in ſubſidium probationis introductæ ſunt.

SED quia confeſſio aduerſarij in iudicio facta, agentem onere probationis releuat (ſiquidem confeſſi in iure pro iudicatis habentur[c]) idcircò vſu forenſi receptum eſt ad faciliorem expeditionem litium, vt poſitiones ab actore præmittantur, quibus nuda facti narratio articulatìm proponitur ad eliciendam veritatem ex reo[d]. Siquidem tenetur reus vel procurator ipſius, interrogatus iuſſusq; à iudice iis reſpondere: alioqui ſi abſque rationabili cauſa recuſauerit, aut noluerit, ſeu contumacitèr ſe abſentauerit; pro confeſſo habetur, quo ad illos articulos, de quibus interrogatus fuit[e]. Vſque adeò, licet poſitiones ſint facti negatiui, quod probari alitèr non poteſt, quàm per con-

a *l. duo ſunt Titij. ff. de teſtam. tut. c. penult. 30. q. 5.*

b *l. 3. §. eiuſdem. ff. de teſtib. c. cum cauſam. 13. ext. de probatio.*

c *l. vnica. C. de confeſſ. l. poſt rem. 56. ff. de re iud.*

d *c. ſæpe. §. & quia poſitiones. de verb ſig. in Clem. vide ibid. gloſſ.*

e *c. 2. de confeſſ. lib. 6.*

confeſſionem aduerſarij; idq́; ſi ſuaſerit æquitas iudici[f].

Poſitiones non admiſſæ probandæ ſunt.

QVAS verò poſitiones reus inficiatur, aut ſaltem non admittit: illæ in modum articulorum ab actore comprobandæ ſunt, vel teſtibus, vel inſtrumentis, vel alio genere probationis; ſicut initio huius Tituli monuimus[g].

Reus, an ad editionem inſtrumentorum teneatur.

CÆTERVM addubitari poſſet, an ſicut reus poſitionibus actoris reſpondere cogitur; ita quoque ad editionem inſtrumentorum vel teſtium, quibus inſtruatur actor, conſtringi poſſit? Et magis eſt non poſſe[h]. Cum nimis graue eſſet reo, arma quibus oppugnaretur, à ſe adminiſtrari actori[i]. Niſi inſtrumenta eſſent actori propria, aut vtriq; tam actori quam reo communia. Nam his caſibus reus ad exhibendum & ad communicandum inſtrumenta cogendus eſt[k]. Sed ad probationum genera iam deſcendamus.

f tex. eſt in c. 1. eod. de confeſſ. in 6.

g Vide latius de hac materia And. Gail. lib. 1. obſ. 79. & Specular. de poſitionib.

h c. 1. ext. de probatio. l. 1. l. 4. & l. fi. C. de edendo. & l. nimis graue. 6. C. de teſtib.

i d. l. nimis.

k c. G. perpetuus. 18. ext. de fide inſtru. l. ſi quæ ſunt. 5. ff. famil. erciſ. l. procurator. 7. C. de edendo.

DE TESTIBVS ET ATTESTATIONIBVS.

TITVLVS IX.

De vſu teſtium: & duos teſtes in quauis cauſa vt minimùm requiri.

TESTIVM vſus omnium frequentiſſimus eſt, non ſolùm in ciuilibus, ſed & in criminalibus iudiciis[a]: vt tamen ad probandam cauſam, duo, vt minimùm, teſtes adhibeantur[b]. Quia licèt quædam cauſæ ſint, quæ plures quàm duos teſtes deſiderant[c]; nulla tamen eſt, quæ vnius teſtimonio (quamuis probatiſſimo) decîdi poſſit[d].

a *l. 1. in princ. ff. de teſtib. l. fi. C. de probatio. c. ſuper. 13. c. teſtimonium. 54. ext. hoc tit.*
b *c. licet. 23. ext. eod.*
c *quæ recenſentur à gloſſ. & ab aliis ad d. c. licet.*
d *d. c. licet. c. veniens 10. c. cum à nobis, 28. ext. eod. c. placuit. 2. q. 4. l. iuriſiurandi. 8. C. h. tit.*

Teſtimonij dictio eſt edicti prohibitorij.

AD perſonas teſtium quod attinet; cum edictum de teſtibus prohibitorium ſit, omnes in teſtes rectè adhibentur, quibus non eſt interdictum teſtimonium[e].

e *l. 1. in fi. ff. eod.*

Qui non poßint eſſe teſtes.

INTERDICTVM eſt autem ſeruis[f], impuberibus[g] (non item puberibus, præterquàm in causâ criminali antè vigeſimum annum[h]) furioſis[i], liberis & parentibus pro vel aduerſus ſe inuicem, etiam volentibus[l]; Item de crimine conuictis

f *c. forus 10. §. teſtes. ext. de verb. ſig. l. ſerui. 7. ff. h. tit. vbi latius.*
g *l. 3. §. lege Iulia. l. inuiti. 19. ff. eod.*
h *l. in teſtimonium. 20. ff. eod.*
i *§. furioſus. Inſtit. de inutil. ſtipul.*
l *l. parentes. 5. C. eod. l. teſtis. 9. ff. eod.*

aut

aut confeſſis[m], infamibus[n], domeſticis[o], hæreticis aduerſus orthodoxum[p]; Item mulieribus[q], in cauſa teſtamentariâ[r], & in publico iudicio per accuſationem inſtituto[s]: In reliquis enim cauſis rectè admittitur in teſtem mulier[t].

m c. ſuper. 13 ext. eod. iunge omnino c. teſtimonium. 54. ext. eod.
n l 3. §. lege Iulia. in fi. ff. eod. & d. c. teſtimonium.
o l penult. ff. eod. l. 2. C. eod. c. in literis, 24 ext. eod.
p c. ſi hæreticus. 2. q. 7.
q d. c. form.
r §. teſtes. Inſtit. de teſtam.
s d c. form. vide ibid. gloſſ. & alios. iuncto c. mulierem. 33. q. 5.
t c. 3. c. tam literis. 33. ext. eod. c. 2. de iudic. lib. 6. l. ex eo 18 ff. eod. Vide Dec. ad d. c. 3.

In matrimoniali cauſa admittuntur parentes & conſanguinei.

IN matrimoniali tamen cauſa, vbi de conſanguinitate quæſtio eſt, parentes, & his deficientibus, proximiores cognati rectè in teſtes adſciſcuntur: cum hi genealogiam ſuam magis quàm alij extranei perſpectam habeant: adeò quòd non obſtet ipſis iuris regula; qua pater in cauſa filij & filius in cauſa patris prohibetur eſſe teſtis; quæ ad alios caſus pertinet[u].

u c. 3. ext. qui matrimo. accuſ. poſſ. c. 1. c. 2. 35. q. 6 iuncta d. l. parẽtes. & l. teſtiu & c. 5. c. licet ex quadam 47. ext. h. tit.

Socij teſtimonium in cauſa ſocij reiicitur, item aduocati & procuratoris: ſecus eius qui eſt eiuſdem vniuerſitatis.

SED & ſocij teſtimonium in causâ ſocij refutatur, ſiue ſit ſocius eiuſdem criminis[x], ſiue contractus[y]: & multò magis ſi quis in re propria teſtis audiri velit[z]. Vnde neque aduocatus, neque procurator in eâ causâ, in quâ patrocinium præſtant, teſtes audiuntur[a], ne quidem in appellationis iudicio[b]. Diuerſum eſt in iis, qui eiuſdem Collegij vel Vniuerſitatis ſunt, qui in cauſa Collegij vel Vniuerſitatis rectè adhibentur teſtes, ſi aliud

x l. quoniam. 11. C. hoc tit. c. veniens. 10. c. perſonas. 20. ext. eod. excipe caſum cõiurationum, de quo in c. 11. ext. de teſtib. cog.
y l. 3. ff. eod. c. ſi teſtiu. §. in teſtibus. cum c. ſeq. 4. q. 3.
z l. nullus. 10. ff. eod. l. omnibus. 10. C. eod.
a l. fi. C. eod. c. inſuper. 6. ext. eod.
b c. 3. eod. tit. in 6.

aliud non obſiſtat[c]: Siquidem quæ Collegij aut Vniuerſitatis ſunt, ſingulorum minimè cenſentur[d].

c d.c. inſuper. c. cum nuncius. 12. c. tuu. 39. ext. eod. c. tertio loco. 5. ext. de probatio. c. etſi Chriſtus. 26. ext. de iureiur. *d l. in tantum. 6. §. 1. & ibi vide latius Bartol. ff. de rer. diuiſio. l. ſicut. 7. ff. Quod quiſque vniuerſ. adde & Felin. ad d. c. inſuper.*

Qualitates teſtium conſiderandæ.

In cæteris quoq;, cùm tota teſtimonij vis ex perſona teſtis pendeat; examinabit iudex fidem, mores & grauitatem teſtis; an, ſcilicet, honeſtæ & inculpatæ vitæ ſit, an verò notatus & reprehenſibilis, an locuples vel egenus, vt lucri cauſa quid facilè admittat; vel ei pro quo teſtimonium dicit, amicus ſit, vel ipſi inimicus aduerſus quem teſtimonium fert: neq; eum audiat, qui aduerſus fidem teſtationis ſuæ vacillat[e]: niſi fortè teſtis incontinenti quaſi memoria lapſus, errorem ſuum correxerit; quod in teſte admittitur[f].

e l. 2. & l. 3. ff. eod.

f c. præterea. 7. ext. de teſtib. cogend.

Teſtes plures producti ſi variè inter ſe teſtificentur.

In pluribus teſtibus ab eodem productis, ſi quidam diuerſum ab aliis teſtificentur; hi præferendi erunt, licèt impares numero, qui digniores ſunt, quiuè naturæ negotij aptiora & vero proximiora dixerint: Non enim ad multitudinem teſtium reſpici oportet, ſed ad ſynceram teſtimoniorũ fidem, & quibus potius lux veritatis adſiſtit[g]. Quare idem quoque in teſtibus ab vtraque parte productis obſeruari conuenit[h].

g l. ob carmen. 21. §. ſi teſtes. ff. de teſtib.

h c. in noſtra. 32. ext. eod. & quæ vtrobique tradunt Dd.

Teſtes

Teſtes quot & quoties ab eodem produci poſſunt.

Et quamuis liberum ſit vtriq; tam actori quàm reo, tot, quot voluerit, teſtes in eâdem causâ ad eundem articulum producere; iudicis tamen officium erit, effrenatam multitudinem teſtium coërcere, & illum ſolùm numerum admittere, quem ſufficientem putauerit[i]. Idem faciet in dandis dilationibus ad producendos teſtes, vt poſt primam dilationem, ſecũdam & tertiam ex cauſa tribuat[k], nunquam verò quartam; niſi præſtito ab eo, qui hoc poſtulat, iuramento; quod neq; per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit percũctatus; nec per dolum aut artẽ aliquam, quartam productionem expoſcat: ſed quia quos deſiderat de nouo producere, prius habere nequiuit[l].

i *l. 1. §. 2. ff. eod. & l. cum cauſam. 37. ext. eod.*

k *c. in cauſis. 15. & ibi gloſſ. c. de teſtib. 29. c. ſignificauerunt. 36. ext. de teſtib.*

l *c. penult. ext. eod. §. quia verò. Nouel. de teſtib.*

Poſt terminum ſiue cognitionem vel renunciationem teſtium, nulla amplius teſtium productio admittitur ad eundem articulum: ſecus ad diuerſum.

Igitur elapſis dilationibus, quæ ad producẽdos teſtes datæ ſunt, aut poſtquã vlteriori teſtium productioni renunciatũ eſt à partibꝰ, aut publicata ſiue alitèr cognita ſint teſtium dicta; non licebit ad eundẽ articulum, vel alium ipſi directò contrariũ; eoſdẽ vel alios teſtes producere tam in priori iudicio, quã in iudicio apppellationis, ꝓpter timorẽ ſubornationis[m]. Aliud verò eſt in nouo articulo, qui ad probandum in eadem cauſa ſumitur, cui hæc renũciatio ſiue cognitio nihil officit.[n]. Si quis enim V. G. conuentus ex cauſa mutui, dicat ſe ſoluiſſe, teſtibusq; productis probare conatus eſt;

m *c. 2. eod. in Clementi. c. de teſtibus. 29. in fin. ext. eod. auth. at qui ſemel. C. de probatio. §. quia verò. Nouel. de teſtib.* Adde *And. Gail li. 1. obſ. 105.*

n *c. fraternitatis. 15. ext. eod. l. per hanc. C. de temp. appell.*

eſt; poteſt nihilominus in eâdem vel appellationis inſtantia, exceptionem pacti de non petendo, vel iuriſiurandi obiicere, eamq; iiſdem vel aliis teſtibus confirmare, non obſtante publicatione vel cognitione priorum teſtium [o].

Teſtis obſcurior repeti poteſt.

QVOD ſi iudici obſcurior videbitur depoſitio teſtis; non prohibetur eundem teſtem ad examen iterum reuocare [p]. Generalitèr enim receptum eſt, vt poſſit iudex, vbi æquitas eum mouerit antè definitiuam ſententiam interrogare, donec veritatem rei exploratam habeat [q].

De iuramento teſtium, & citatione partis ad audiendum.

CÆTERVM vt fides teſtis integrè conſtet, neceſsè eſt, antequàm audiatur, conceptis verbis religione iuriſiurandi ſe obſtringat: Nullius e-
" nim teſtimonio, *ait disertè Honorius*, quantumcun-
" que religioſus exiſtat, niſi iuratus depoſuerit, in
" alterius præiudicium debet credi [r]; niſi fortè ab aduerſa parte, cuius intereſt, remiſſum fuerit iuramentum [s]. Quin & ad audiendum teſtem, aduerſam partem citari oportet [t].

Teſtes vtroque iure quando cogantur.

IN cogendis teſtibus hoc diſcriminis eſt inter ius Ciuile & Canonicum: quod de iure Ciuili omnes ad dicendum teſtimonium compelli poſſint.

o c. cum cauſa. 42. ext. eod. c. cum Iohannes. ext. de fid. inſt.

p c. cum clamor. 53. ext. eod.

q l. vbicunq. 21. ff. de interrog. actio. c. iudicantem. 30. q. 5.

r c. nuper 51. ext. eod. confirmat l. iuriſiurādi. 8 C. eod.

s c. tua. 39. ext. eod.

t c. 2. ext eod. l. ſi quādo. 15. & auth. ſed & ſi. C. eod. Quod intelligendum eſt, quoad audiendum teſtem iurantem, non quoad depoſitionē teſtu, vt in gloſſ. ibid.

ſint[u], paucis exceptis[x]. De iure verò Canonico, moneri prius & induci debent; & demùm, ſi odio, gratiâ, vel timore impediantur & inopia probationis dictet; diſtrictione Eccleſiaſtica conſtringi[y].

Ad quos teſtes mittatur pro teſtimonio.

PARCITVR tamen valetudinariis, ſenibus, debilitate vel paupertate depreſſis[z], mulieribus[a], & qui ſine dedecore in publico comparere non poſſunt[b]; item egregiis perſonis: His etenim ad domum eorum mittitur, recipiendi teſtimonij cauſa[c]. In extraneis teſtibus, qui iuriſdictioni iudicis ſubiecti non ſunt; committitur examinatio teſtium iudici eiuſdem loci; deſtinatis eò partibus vel procuratoribus earum[d].

u d. l. ſi quando. l. 1. §. fin.

x de quibus in l. 4. l. 5. l. 8. l. 19. ff. eod. Sed hoc iure videntur, ſecundùm §. seq.]. eod. & quæ ibi annotauimus.

y c. 1. c. 2. & paſſim ext. de teſtib. cog.

z c. ſi qui. 8. ext. hoc tit.

a c. 2. de iudic. lib. 6.

b per l. in eadem. 10. in fi. ff. Ex quib. cauſ. maior.

c l. ad perſonas. 15. ff. De iureiur. Quo numero & Doctores intelliguntur. l. 6. C. de profeſſ. & med. Quare ita exaudiendus eſt tex. in l. inuiti. 8. ff. de teſtibus vel illi derogatum eſt per ius Canonicum, ne ob defectum probationis alteri iniuria fiat.

d l. iudices. 17. C. de fide inſtru. Quod an in criminalibus cauſis obtineat, vide auth. apud eloquentiſſimum. & ibi Dd. C. eod. de fid. inſtru.

DE FIDE INSTRVMENTORVM.

TITVLVS X.

De notione, & vi inſtrumentorum.

INSTRVMEMTORVM nomine etſi teſtes, aliaq; quibus cauſa inſtrui poteſt, continentur[a]; Viſitatius tamen, & hoc quidem loco intelliguntur ſcripturæ, quæ ad probationem rei cuiuſque adhibentur[b]. Quibus in exercendis litibus eadem, quæ teſtibus fides tribuitur[c].

a l. 1. ff. h. tit. c. peruenit. 4. ext. de teſtib. cog.

b ita enim ſub hoc tit. ext. & paſſi. in ff. et C.

c l. in exercendis. 15. C. h. tit. c. cum Ioannes. 10 verſ. porrò. ext. eod. c. forus. 10. §. cauſa. ext. de verb. ſig.

Q q Inſtru-

Inſtrumentorum duplex genus.

SVNT autem inſtrumenta duplicis generis: Alia enim publica ſunt, alia priuata [d]. Publicum inſtrumentum eſt, quod per publicam manum, id eſt, per tabellionem ritè confectum eſt [e]. De cuius fide addubitare non oportet [f]. Neq; intereſt, hoc inſtrumentum originale ſit ſiue eius exemplar, hoc eſt, ex originali ipſo deſumptum, dummodò iuſſu iudicis [g]. Similitèr & illud, quod ex notis tabellionis præmortui, ab alio auctoritate iudicis in publicam formam redactum eſt, plenam fidem meretur [h].

d Nouel. de inſtru. caut. l. ſcriptur. 11. C. Qui potior. in pig. c. c. 2. ext. h. tit. ī verb. niſi per manum pub. iuncto §. ſed etſi. cum. § ſeq. d. Nou. de inſtru. caut.

f d. c. 2. & d §. ſed etſi. cum §. ſeq. c. ad audientiam. 13. circa fi. ext. de præſcriptio.

g c. fi. ext. hoc tit. iuncta l. 2. ff. eod. auth. ſi quis in aliquo. C. de edendo. c. 1. ext. h. tit.

h c. penult. ext. eod.

Inſtrumentum publicum quomodo probetur.

SI de inſtrumento, an publicâ manu confectum ſit, dubitatio inciderit; recurrendum erit ad ipſum tabellionem, vel ad teſtes inſcriptos inſtrumento, vel ad comparationem literarum [i].

i §. ſi verò moriantur. cum §. ſeq. d. Nou. de inſtru.

Quid ſit inſtrumentum priuatum, & quanta eius fides.

PRIVATVM inſtrumentum eſt; quod à priuato homine, nulla auctoritate publica, conſcriptum eſt; quod quandoq; appellatur chirographum [k], cautio [l], epiſtola [m]; nonnunquam rationes [n]. Quod certè contra non inficiantem rectè probat [o]: contra negantem verò minimè: niſi teſtibus legitimè ſuffultum ſit, iiſq; ſuperſtitibus &

k l. comparationes. 19. C. h. tit. l. ſi chirographum. 24. ff. de probatio. l. pecuniæ. 14. ff. de ſolutio.

l l. cùm de indebito. 25. §. fi. ff. de probatio.

m l. Publia. 26 §. Titius. ff. depoſ.

n l. rationes. 6. C. de probatio. 13. C. de non num. pecu. §. ſi tamen quiſquam. cum §. hæc dicimus. Nou.

o d. §. Tit. l. generalit. de inſtru. caut.

teſti-

teſtificantibus; aut habeat authenticum ſigillum, quo eius fides adſtruatur[p]. Si autem teſtes non ſuperſint, aut ſigillum authenticum non habeat; comparatione literarum, vel delatione iuramenti, res explicanda erit[q].

Inſtrumentum contrario inſtrumento, aut teſtibus refelli poteſt.

RECEPTVM tamen eſt; vt inſtrumentum licèt publicum, contrariis teſtibus vel inſtrumentis refelli poſſit[r]. Interim enim inſtrumento ſtatur, donec contrarium probetur[s]. Quin & inſtrumenta à ſe inuicem diſſidentia ab vna eademq; parte producta mutuò ſibi fidem derogant, & neutrum ratum eſt[t].

De cautione ſine cauſâ emiſſa.

PORRO in cautione illud animaduertendum eſt; vt ſi indeterminatè, id eſt, nulla adiecta cauſa (veluti ex mutuo, ex vendito, ex depoſitio, vel ſimili) emiſſa fuerit à debitore; nullam vim habeat ad perſequendum debitum: ſin cauſa adiecta fuerit; confeſſioni interim ſtetur, donec probauerit debitor ſe indebitè id quod cautione continetur, promiſiſſe[u].

p c. 2. ext. h. tit §. ſi. quis igitur. d. Nou. de inſtru. caut. adde ibid. Dd.

q de qua vide §. ſed et ſi qs. cũ §. ſeq. d No. l. cõparationes. 19. cũ auth. 2. ſeqq. C. hoc tit.

r c. cum Iohannes. 10. ext hoc tit. l. optimam. 14. C. de contrah. & com. ſtip. & vtrobique vide Dd. quot teſtibus opus ſit ad refellendũ teſtimonium.

s l. cum precibus. 18. C. de probatio.

t l. ſcripturæ. 14. C. hoc tit. c. imputari. 13. ext. eod.

u c. ſi cautio. 14. ext. h. tit. l. cum de indebito. §. ſi. ff. de probatio.

DE IVRE IVRANDO.

TITVLVS XI.

Iuſiurandum probationis ſpecies eſt; & quid ſit.

QVIA per iuſiurandum nonnunquàm rei dubiæ fides inducitur; idcircò inter probationum ſpecies non immeritò numeratur[a]. Eſt autem iuſiurandum Ciceroni, affirmatio religioſa[b]: Et quidem elegantèr, ſi ſub affirmatione & negationem complectamur, ſaltem indirectè: qui enim negat eſſe, indirectè quoque affirmat, ita eſſe, quod negat[c].

a probat latius Decius ext. de probatio ad rubr. nu. 11. circa med.
b lib. 3. officior.
c vide Nauar. in Manuali cap. 12. nu. 1. vbi iuramenti definitionẽ pluribus verbis tradit & explicat.

Iuſiurandum duplex.

IVSIVRANDVM duplex à Doctoribus, doctrinæ cauſa, conſtituitur: Aliud enim promiſſorium eſt, aliud aſſertorium[d]. Promiſſorium dicitur, quod contractui vel alteri actui adiicitur confirmandi ſiue non retractandi eius causâ[e]. Aſſertorium, quo rei præſentis vel præteritæ veritas, aſſeritur: quale præſtant teſtes in dicendo teſtimonio[f]: item pars, ex delatione aduerſarij vel iudicis ad decidendam litem[g]. Quod poſterius deciſorium vulgò appellatur: atq; hoc ad præſens argumentum pertinet.

d de quib. latius apud Hoſtienſ. in ſum. huius tituli. nu. 3. & Sarmient. ſelect. interpret. lib. 1 cap. 3.
e vt in c. cum contingat. ext. de iureiur. in c. quamuis. de pact. in 6. l. vt iuriſiurandi. 7. ff. de oper. libert.
f c. nuper. ext. de teſtib.
g l. 1. & paſſim. ff. & C. hoc tit.

Deciſorij iuramenti ſpecies tres.

DECISORII iuramenti tres ſpecies ſunt; volunta-

luntarium, iudiciale & neceſſarium[h]. Voluntarium iuramentum eſt, quod ex conuentione per modum tranſactionis extra iudicium pars parti defert: dictum voluntarium quòd ſponte deferatur, & ſuſcipiatur ab altero[i], paritq; exceptionem reo, ſi is iurauerit[k]; ſin actor, actionem in factum[l], aut actionem ex ipſo contractu, vbi de contractu iurauit actor[m]. Iudiciale iuramentum eſt, quod in iudicio à parte parti defertur, ſed approbante iudice[n]: quod recuſari ab eo, cui delatum eſt, non poteſt, licèt iuſtè ipſe alteri parti referat, vt ea potius iuret[o]. Etenim manifeſtæ turpitudinis eſt & confeſſionis, nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre[p]: niſi iuſta cauſa eſſet recuſandi iuramenti; veluti, ſi petatur iurari de facto alieno, cuius probabilis ignorantia eſt[q]. Iuramentum neceſſarium eſt, quod in cauſa dubia à iudice defertur reo vel actori ob inopiam plenæ probationis[r]: ideò neceſſarium dictum, quod neceſſario à iudice deferendum ſit[s], & ab eo cui delatum eſt, ſubeundum; niſi & hîc ſubſit iuſta recuſationis cauſa[t]. Sane, *inquit Gregorius IX.* ſi actor omninò in probatione defecerit, reus debet (etſi nihil præſtiterit) obtinere: Præſumptione verò faciente pro illo, reo deferri poteſt ad oſtendendam ſuam innocentiam iuramentum; niſi iudex (inſpectis perſonarum & cauſæ circumſtantiis) illud actori videat deferendum[u].

h ſicut patet ex Rubr. huius tit. in ff.
i d. l. 1. l. 2. l. 3. l. iuſiurandum. 17. ff. h. tit.
k §. exceptio iuriſiurandi. Inſt. de exceptio.
l l. actori. 8. C. de reb. cred.
m l. ſi duo. 13. §. ſiquis iurauerit. ff. h. tit.
n l. penult. §. ſed iuramento. C. de reb. cred. iuncta l. delata. 9. C. eod. tit.
o c. fi. ext. h. tit. l. 3. §. quacunque. cum §. ſeq. ff. h. tit. §. ſi tamen quiſquam & §. hæc dicimus. Nou. de inſtru. caut.
p tex eſt in l. manifeſtæ. 38 ff. h. tit.
q l. Marcellus. 11. §. 1. ff. Rerum amotar. & d. l. penult. & d. c. fi in prin. An verò deficiente actore omninò in probatione, hoc iuramentum deferri poſsit, vide gloſſ. & Bart. ad l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. Panor. ad d. c. fi. nu. 6.
r l. admonẽdi. 31. ff. eod. l. in bonæ fidei. 3. C. de reb. cred.

s d. l in bonæ fidei. t c. fin. in princ. ext. hoc tit. & l. penult. §. ſed iuramento. C. de reb. cred. u tex. eſt in d. c. fi. §. ſanè.

Neceſſarium iuramentum in quo diſtet ab aliis.

ILLVD ſingulare eſt, in hoc iuramento neceſſario; quòd ſententia ex eo lata, propter inſtrumenta de nouo reperta, retractari poſſit, & cauſa ex integro agi[x]: Secus in aliis iuramentis; quia hæc tranſactionis & ſolutionis ſpeciem continẽt[y]: præterquàm ſi legatum aut fideicommiſſum ſibi deberi à legatario iuratum ſit, quod tamen poſteà falſum producto teſtamento demonſtratur: Idq; ob fauorem vltimæ voluntatis[z], cui alitèr præiudicari non poteſt, quàm inſpectis cognitisq; verbis teſtamenti[a].

x d. l admonendi.

y d. l. admsonendi. iuncta l. 1. l. 2. & l. iniurandum. 27. ff. h. tit.

z l. fi. C. d. tit.

a l. de hù. 6. ff. de tranſact.

Iuſiurandum peieraturo non deferendum.

DEFERENTEM vel referentem iuramentum meminiſſe oportet, quod grauitèr monet D. Auguſtinus: Ille, *inquiens*, qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum eſſe iuraturum; vincit homicidam; quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam; imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit & ſuam. Scis verum eſſe quod dicis, & falſum eſſe quod ille dicit; iurare compellis? Ecce iurat, ecce peierat, ecce perit. Tu quid inueniſti? imò & tu periſti, qui de illius morte te ſatiare voluiſti[b].

b tex. eſt in c. ille qui hominem. 22. q. 5.

DE

DE PRÆSVMPTIONIBVS, INSPECTIONE OCVLORVM ET DE FAMA.

TITVLVS XII.

SED & ex præſumptionibus interdum probationes deducuntur: quæ nihil aliud ſunt, quàm coniecturæ ad aſtruendam rei dubiæ fidem. Quas quandoq; ius, quandoq; iudex ex perſonarum & rerum circumſtantiis elicit. Vt hinc natum ſit duplex genus præſumptionum apud Doctores; quòd quædam iuris ſint; quædam hominis, ſiue rectiùs, iudicis[a].

a *patet ex iis quæ ſequuntur.*

Præſumptionum iuris duplex genus.

QVÆ iuris ſunt, rurſus duplex genus conſtituunt: aut enim ſunt præſumptiones iuris & de iure (vt loquuntur Doctores noſtri,) aut præſumptiones iuris tantùm: illę probationem contrariā non admittunt; veluti eſt præſumptio matrimonij, quæ oritur ex concubitu ſponſi cum ſponſa[b]: aliæque nonnullæ[c].

b *c. is qui fidem. 30 ext. de ſponſalib.*
c *quæ extant in l. fi. §. fi. C. ad SC. Macedo in l. antiquæ. 23 in princ. C. ad SC. Velleian. et in l. fi. circà prin. C. arbitr. tut.*

Præſumptio iuris tantùm, contrariis probationibus refellitur.

QVÆ verò ſunt præſumptiones iuris tantùm; fidem quidem faciunt, ſed contraria probatione refelli poſſunt; ſicut eſt præſumptio ſolutionis, quæ ex cancellato chirographo oritur[d]: item, quâ præſumimus patrem ante filium puberem diſceſ-

d *l. ſi chirographum. 24. ff. de probatio.*

diſceſſiſſe, vbi vterq; vno caſu extinctus eſt[e]: item, quâ credimus filium domi ex vxore natum, ex marito eius conceptum fuiſſe[f]; & Prælatum Eccleſiæ, illa quæ habet, proſpectu Eccleſiæ, adquiſiuiſſe[g]. Hæc enim, & id genus aliæ præſumptiones iuris, contrariis probationibus eliduntur & ſubuertuntur[h].

e *l. qui duos. 10. §. cum in bello. & §. fi. ff. de reb. dub.*
f *l. filium. 6. ff. de his qui ſunt ſui vel al. iur.*
g *de quo latius in c. requiſiſti. 15. iuncto. c. ganos. ext. de teſtam.*
h *vt dictis & ſimilib. iuribus ſub tit. ext. de præſumptio. & tit. ff. de probatio. & præſumptio.*

De præſumptionibus hominis.

QVOAD præſumptiones hominis; illæ nullo iure conſignatæ ſunt, ſed iudicis cognitioni & arbitrio relinquũtur, propter perſonarum & rerum varietates quæ quotidiè incidunt[i], adeò quòd ex his iudex quandoque ad definitiuam ſententiam progrediatur[k], ſicut docet illuſtre exemplum Salomonis de duabus mulieribus de eodem partu contendentibus[l].

i *l. non omnes. 5. §. à barbaris. ff. de re milit. adde l. 3. §. eiuſdẽ. ff. de teſtib.*
k *l. fi. in verb. vel indiciis. C. de probatio.*
l *c. 2. ext. de præſumptio. extat hiſtoria. 3. Reg. 3. cap.*

De oculari inſpectione.

SED & oculari inſpectione nonnunquàm controuerſia dirimitur; veluti matronarum in exploranda muliere, virgo ſit[m], vel vterum geſtet; necnè[n]: & in agrorum finibus diſcernendis agrimenſor oculis ſuis & admenſione, litem adiudicatione iudicis remouet[o].

m *c. cauſam. 14. c. propoſuiſti. 4. ext. de probatio.*
n *l. 1 ff. de ventre inſpic.*
o *c. quia indicante. 9. ext. de præſcriptio. l. 3. C. fin. regund. l. ſi irruptione. §. fi. ff. eod. tit. fin. regund.*

De famâ an probet.

SOLET etiam fama momentum adferre rei probandæ, ſed coniuncta cum aliis adminiculis[p]. Alioqui per ſe fama non ſufficit ad condemnandum: cum vnius dictum, teſte Innocentio, facilè mul-

p *c. præterea. 27. ext. de teſtib. c. quia. 10. cũ c. ſeq. ext. de præſump.*

multitudo ſequatur[q]. Infamato tamen vbi aliis argumentis conuinci non poteſt, purgatio criminis indicenda eſt[r].

Iudicis officium in cognoſcendo & iudicando.

ATQVE hæc de probationum generibus, in quibus recipiendis, diſquirendis & indagandis, meminiſſe debet iudex illud Eleutherij Papæ: Iudicantem, *inquit*, oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plenâ inquiſitione diſcutere, interrogandi, reſpondendi, obiiciendiq; præbita patientiâ ab eo, vt ibi actio ambarum partium illuminata ſit plenitèr: nec litigantibus iudex prius velit ſua ſententia obuiare, niſi quando ipſi iam peractis omnibus nihil habeāt in quæſtione quod proponant; & tamdiu actio ventiletur, quouſque ad rei veritatem perueniatur: frequentèr interrogare oportet, nè aliquid prætermiſſum fortè remaneat, quod annecti conueniat[s].

q in c. cùm in iuuentute. 12. ext. de purg. canon.

r de quo j. de purga-tio. cano.

s tex. eſt. in c. ſi. 30. q. 5. coniunge & l. iudices. 9. et auth. iubemus C. de iudic.

DE SENTENTIA ET RE IVDICATA.

TITVLVS XIII.

Quid ſententia, quid res iudicata.

SENTENTIAM vocamus pronunciationem iudicis; rem iudicatam, ipſam cauſam quæ finem controuerſiæ pronunciatione iudicis accepit; quod vel abſolutione vel condemnatione fit[a]. Idque ſi loquamur de ſententia defi-

a l. 1 ff de re iud Quã- uis vulgò rem iudicatam appellemus ſententiam, à qua appellatum nõ eſt: hinc ſententia in rem iudicatam tranſiit. c. penult. in Clement. h. tit.

definitiua, quæ propriè ſententiæ appellatione venit[b]. Nihilominus receptum eſt, vt & quæuis interlocutio iudicis, ſententia nominetur; veluti, ſi iudex interloquendo concedat vel deneget parti petenti dilationem, aut teſtium productionem[c]; ſiue alitèr inter principium & finem cauſæ de re incidente pronuntiet[d]: Vnde & hæc ſententia, interlocutoria appellatur.

b *l. quod iuſsit. 14 ff. d. tit. c. vt debitum. 59. ext. de appell.*

c *l. à procedente. 4. C. de dilatio. c ſignificauerunt. 36. ext. de teſtib.*

d *d. c. vt debitum. cùm c. ſeq. l. 2. ff. de appell. recip.*

Diſcrimen inter ſententiam interlocutoriam, & definitiuam.

INTER vtramq; ſententiam hoc diſcriminis eſt; quod interlocutoria quandocunq antè ſententiam reuocari poſſit ab eodem iudice, licèt ab eâ appellatū non ſit[e]: Secus eſt in ſententiâ definitiua, quæ retractari aut corrigi non poteſt ab eodem iudice[f]. Iudex, *inquit Vlpianus,* poſteaquam ſemel dixit ſententiam, iudex eſſe definit. Et hoc iure vtimur, vt iudex, qui ſemel vel pluris vel minoris condemnauit, amplius corrigere ſententiam ſuam non poſſit: ſemel enim, malè ſeu benè functus eſt officio[g]. Item interlocutoriam ſententiam ſcribi & ſcriptò recitari neceſsè non eſt[h]. At contra eſt in definitiua ſententia[i].

e *d. l. quod iuſsit. & c. cum ceſſante. 60. ext. de appellatio.*

f *l. Paulus. 42. l. iudex. 55. ff. de re iud. l. diui fratres. 27. ff. de pæn. & l. 1. §. ſi ff. de quæſtio.*

g *tex. eſt in d. l. iudex. iuncta tamen d. l. Paulus. et quæ ibi tradunt Dd.*

h *neq enim expreſsè iure id cautum reperitur: quamuis melius ſit, eam ſcripto comprehēdi & ferri c. quoniā. ext. de probatio.* i *toto tit. C. de ſent. ex breuiculo. coniunge §. iudicium verò extraord. ī. de iudic.*

Sententia contra ius expreſſum lata non valet.

DEBET autem iudicis ſententia iuri eſſe conformis,

formis, ita vt expreſſo iuri non repugnet; alioqui non ſubſiſtit ſententia, etiamſi ab ea prouocatum non ſit[k]. Ius autem interpretamur, Canones, leges, conſuetudines[l].

k c. 1. ext h. tit. l. ſi expreſſim. 19. ff. de appell. l. 2 & l. 5. Cod. Quando prouoc. non eſt neceſſ l. 1. §. item cum contra. ff. Quæ ſent. ſine appell.

l Tit. Inſtit. in princ. de off. iud. auth. iubemus. C. de iudic. iuncto §. 1. ē. de iure cano.

Sententia contra ius litigatoris lata valet: niſi &c.

QVOD ſi ſententia contra ius litigatoris lata fuerit; valet quidem ipſo iure ſententia; ſed per appellationem ſuſpendi[m], vel per reſtitutionem in integrum, ſiue alio extraordinario remedio reſcindi poterit[n]; niſi corruptus pecunia iudex ſententiam tulerit. Nam hac ſpecie ſententia nullius momenti eſt, ita vt ab eâ prouocare non ſit neceſſe[o]. Quamuis & aliis pœnis corruptus iudex coërceatur à iure[p].

m d. l. 2. C. Quando prouoc. non eſt neceſſ.

n de quib. ī. tit. de in integ. reſt. & tit. ſeq.

o l. venales. 7. C. Quādo prouoc. non eſt neceſſ.

p de quib. in l. 1. & l. fi. C. de pœna iud. qui male iud. & in §. ſi qui ex litigatoribus. Nouell. Vt litigantes iurent.

De pœna iudicis per gratiam aut imperitiam malè iudicantis.

SIN iudex gratiâ ductus, alteri rem malè adiudicauerit, præter infamiæ notam, tenetur parti læſæ in æſtimationem litis[q]: at imperitia lapſus, in factum actione conuenitur, & in quantum religioni iudicantis viſum fuerit, pœnam ſuſtinet[r].

q d. l. fi. poteſt & contra ſententiam peti reſtitutio in integrū ex ſententia gloſſ & Salicet. ibid. adde & Caſtrenſ. ad d. l. venales.

r l. ſi iudex. 6. ff. de var. & extraord. cog. l. ſi filiusfamilias. 15 ff. de iudic. & Tit. Inſtit. in princ. de oblig. quæ ex q. delicto.

Pœna iuris Canonici in malè iudicantem.

SED ex conſtitutione Innocentij IV. in Concil. Lugdunenſi alia præterea pœna in iudicem Ec-

cleſiaſticum ſtatuta eſt, quam hic libet ſuis verbis
» adſcribere. Cum æterni, *inquit*, tribunal iudicis
» illũ reum non habeat, quẽ iniuſtè iudex condem-
» nat, *& paucis, interiectis.* Siquis autem iudex Eccle-
» ſiaſticus ordinarius, aut etiam delegatus famæ ſuę
» prodigus, & proprij perſecutor honoris, contra
» conſcientiam, & contra iuſtitiam in grauamen
» partis alterius in iudicio quicquã fecerit per gra-
» tiam vel per ſordes, ab executione officij per an-
» num nouerit ſe ſuſpenſum, ad æſtimationem litis
» parti quam læſerit, nihilominus condemnandus.
» Sciturus, quòd ſi ſuſpenſione durante damnabi-
» liter ingeſſerit ſe diuinis, irregularitatis laqueo
» ſe inuoluet, ſecundũm Canonicas ſanctiones; à
» quâ non niſi per Summum Pontificem poterit li-
» berari: ſaluis aliis conſtitutionibus, quæ iudici-
» bus malè iudicãtibus pœnas ingerunt & infligunt:
» Dignum eſt enim, vt qui in tot præſumit offen-
» dere, pœnã multiplici caſtigetur[s].

s textus eſt in c. 1. hoc tit. lib. 6.

De ſententia ex falſis teſtimoniis vel inſtrumentis latâ; & de inſtrumento poſtea reperto.

QVOD ſi iudex ſecutus falſa teſtimonia, vel inſtrumenta ſententiam tulerit; etſi ſummo iure valeat ſententia, tamen per in integrum reſtitutionem reſcindi & ex integro cauſa agi poterit[t]. Prætextu verò inſtrumenti poſteà reperti, ſententia non retractatur[u].

t l. diuus. 33. ff. eod. et toto tit. C. Si ex falſis inſtru. l. ſi prætor. 75. ff. de iud. l. qui agnitiũ. 11. ff. de exceptio. Vide latius Tit. 7. de in integ. reſt.

u c. inter. 20. cũ c ſeq. ext. h. tit. l. 4. C. de re ind. l. Imperatores. 35. & ibi latius. ff. eod.

De

De ſolemnitatibus ferendæ ſententiæ.

SED & illud animaduertat iudex, nè abſentibus partibus vel etiam alterâ tantùm, ſententiam ferat[x] (niſi forte pars altera abeſſet per contumaciam: de quo ſupra egimus[y]) neq; alitèr quàm ſedens ſententiam ipſe ex ſcripto recitet; alioqui iudicatum non ſubſiſtet[z]; exceptis Epiſcopis & illuſtribus perſonis, quibus & per alium ſententiam recitare licet[a]. Non infirmabitur tamen ſententia, ſi cauſa, qua inductus iudex ſententiam tulit, inſerta non fuerit[b].

x l.de vnoquoque 47. ff. de re ind.

y Tit. de dolo & contum.

z Tit. C.de ſentent.ex breuicolo recit.

a l.2.C.de tit. & d.c. ſi. Adde & in caſibus beneficialibus, matrimonialibus, decimalibus, vſurarijs, etiam à ſtante iudice ſententiam recitari poſſe. §. iudicium verò extraord. 3. de iudic.

b per tex. in ſicut.16. ext. hoc tit. vide ibid. Panor.

De diuerſis ſententiis à pluribus ſimul latis.

CÆTERVM, ſi à duobus iudicibus, diuerſæ de eâdem re ſententiæ proferantur, ea præfertur, quæ pro reo facit[c]. Cùm enim ſunt partium iura obſcura; reo potius fauendum eſt, quàm actori[d]. Excepta causâ fauorabili; puta, ſi pro matrimonio, pro dote, pro libertate, vel pro teſtamento; altera ſententia lata fuerit, quæ actori magis proficiet, pro quo lata fuit; non obſtante alterâ contraria pro reo[d]. Atque hæc in iudicibus ordinariis. At in delegatis vtriuſq; ſententia ex arbitrio delegantis pendet, qui alteram prout ſibi videbitur, eliget & confirmabit[e]. Arbitrorum verò diſſentientium ſententiæ, nullius momenti ſunt[f]. Quod ſi impari numero iudices vel arbitri ſumpti fuerint; maior pars minori præualet[g].

c c. ſi. ext. hoc tit.

d iuxtà iuris regulã in c. cùm ſunt. de reg. iur. lib. 6. in l. fauorabiliores. ff. eod. tit.

d d.c. ſi. l. inter pares. 38. ff. De re ind. l. ſi pars. 10 ff. de inoſ. teſt.

e d. c. ſi. & l. duo iudices. 28. ff. de re iudic.

f d. c. fin. l. diem. §. ſi plures. ff. de recep. arb.

g l. Pomponius. 36. l. duo. 39. ff. de re ind. et d. §. ſi plures. c. 1. diſt. 63.

DE APPELLATIONIBVS, ET NE PENDENTE APPELLATIONE ALIQVID INNOUETUR.

TITVLVS XIV.

Appellationis vſus.

TAMETSI res iudicata pro veritate habeatur, propter auctoritatem iudicantis[a]: nihilominus vtroq; iure receptum eſt; vt à ſententia appellari, id eſt, ad ſuperiorem iudicem, corrigendæ eius cauſa prouocari poſſit[b]. Imò & eò decurſum eſt; vt etiam à quouis grauamine tam extraiudiciali quàm iudiciali appellare liceat[c].

a l. res iudicata. 207. ff. de reg. iur. c ſicut. 16. ext. de ſent. & re iud.

b ſicut videre ſub Tit. vtriuſque iuris de appellatio.

c c. cùm ſit. 5. ext. h. tit. c. 3. eod. in Clement. d. c. concertationi. l. 4. C. h. tit.

Duplex genus appellationum.

VT hinc rectè diuidantur appellationes, in extraiudiciales & iudiciales[d]. Extraiudicialis appellatio illa dicitur, quæ extrà iudiciũ interponitur à grauamine illato vel inferendo; veluti, ſi beneficiũ alteri collatũ ſit in præiudicium meum, & idcircò appellem[e]; quod exemplum illati grauaminis eſt: futuri verò, nè fiat electio, poſtulatio, vel collatio beneficij[f]; aut nè in poſſeſſione mea turber[g]. Iudicialis appellatio de his inſtituitur, quę in iudiciũ veniunt, vel circà iudicium accidunt; idq; vel antè vel poſt definitiuã ſententiam[h]. Antè ſententiam

d c. 3. h. tit. in Clem.

e c. concertationi. 8. eod. in 6.

f c. conſideramus. 10. c. cum nobis. 19. c. auditis. 29. ext. de electio.

g c. bonæ. 51. ext. de appellatio. & ibid. apud Panor. vide aliquot differẽtias inter extraiudicialẽ & iudicialem appellationẽ. & quod hoc remediũ plenius ſit, quàm interdicti. Vnde vi.

h c. cùm ſit. 5. c. ſuper eo. 12. ext. h. tit.

definitiuam; puta, ſi quis citetur ad locum non tutum[i]; vel ad diem, conſtituto breuiori termino[k]; aut ſi iudex interloquendo reiiciat exceptionem[l]; aut aliud quid parti deneget: Siquidem ab omni onere appellari poteſt hoc iure Canonico[m]. Quippe appellatio defenſionis ſpecies eſt, & in præſidium innocentiæ comparata[n]. Aliter de iure ciuili, quo ante definitiuam ſententiam appellatio inhibetur[o]: niſi certis caſibus, qui alibi extant[p], & vnâ hac regula comprehendi poſſunt: Quod vbicunque interlocutoria ſententia vim definitiuæ habet, & grauamen eius per appellationem à definitiua reſarciri nequit, toties appellari poſſit etiam de iure ciuili. Quam regulam & ad forum Eccleſiaſticum traduxit Cõcilium Tridentinum[q], vt in eo à veteribus Canonibus multùm hodiè diſceſſum videatur.

i *c. ex parte. 47. ext. hoc tit. c. 4. ext. Vt lite non conteſt.*
k *c. 1. ext. de dilatio.*
l *c. ſignificante. 34. cũ c. ſeq. ext. de reſcrip.*
m *d. c. ſuper eo.*
n *c. cum ſpeciali. 61. ſi porrò. ext. h. tit.*
o *l. ante. 7. C. Quor. appellat. non recip. l. fi. C. de ſent. & interloc.*
p *in l. intra. 35. ff. de minorib. in l. 2. ff. de appellatio. recip. in l. arbitro 9. ff. Qui ſatis da. cog. Vide latius apud Hoſtienſ. in ſum. huius tit. nu. 5.*
q *Vide Seſſ. 24. cap. 20. de reformat. adde & Seſſ. 13 cap. 1. de reforma.*

De iudiciali appellatione poſt ſententiam.

PORRÒ iudicialis appellatio poſt ſententiam definitiuam, ex duplici capite inſtituitur: vel ab ipſa ſententia definitiua, vel ab eius executione. De priori, conſtituti iuris eſt; & in maioribus & in leuioribus cauſis tam criminalibus quàm ciuilibus à definitiua ſententia appellari poſſe[r]. Ab executione tum demùm appellatur; vbi modus executionis exceditur: aliàs nulla datur appellatio ab executione[s].

r *l. & in maioribus. 20. l. litigatoribus. 14. C. hoc tit. c. de appellationibus. 11. c. cùm ſit. 5. ext. h. tit.*

s *l. ab executione. 5. C. quorũ appell. non recip. c. quoad conſultationem. 15. ext. de ſent. & re iudic.*

Caſus

Caſus quibus appellare non licet, à definitiua ſententia.

PRIORE tamen capite non continentur damnati ob manifeſtum crimen[t]; item, confeſſi & conuicti ſimul de crimine[u]: & qui ob veram contumaciam abſentes, contrariam ſententiam tulerunt[x]. His etenim denegatur appellationis remedium; eò quod non ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ comparatum ſit[y].

t c. cùm ſit 5. §. fi. & c. peruenit. 13 ext. h. tit.
u l. 2. C. quor. appell. non recip. adde ſing. tex. in l. non tantum. ff. eod. & in l. 1. §. dium. & §. ſiquis vltrò: ff. de quæſtio.
x l. 1. C. quor. appell. non recip. l. properandum. 11. § cum autem. C. de iudic. adde caſũ in l. 3 4. 5. 6. 8. C. d. tit. quor. appell. non recip. in l. vnica C. Si de moment. poſſ. in c. 18. de hæreticis in 6. in l. 2. C. de fal. mo l. vnica. C. de raptu virg. l. 6. C ad l. Iul. de vi publ. l. 16. ff. de appellat.
y c. cum ſpeciali. 61. §. porrò. ext. h. tit.

Alij caſus.

ADDE neque appellationi locum eſſe à ſententia S. Principis; cùm hic ſuperiorem non habeat, qui prouocetur[z]; neque à ſententia Præfecti Prætorio, aut Senatus Romani; quibus hoc ſingulariter tributum eſt[a]; neque ſi à partibus renunciatum ſit aut conuentum, nè appellaretur[b]; vel à S. Principe cauſa appellatione remota delegata ſit[c]; vel ſi iam antè bis appellatum ſit in eâdem cauſâ[d]. A ſententia arbitrorum etſi nulla appellatio detur[e]; tamen ſi arbitri iuris ſint, hoc eſt, ex neceſſitate iuris ſumpti; quales ſunt, qui de ſuſpecto iudice cognoſcunt, aut de reuocatione literarum Apoſtolicarum; ab horum ſententiâ rectè prouocatur[f].

z l. 1. ff. à quib. appell.
a l. vnica. C. de ſent. præfecti prætor. & d l. 1. §. 1.
b d. l. 1. §. 2.
c d. l. 1. §. fi. c. ſuper. 15 ext. de offic. & pot. iud. deleg.
d l. vnica. C. Ne liceat in vna c. directæ. 39. c. ſua. 65. ext. hoc tit. iunge §. meminiſ. j. eod.
e l. 1. C. de arbitris.
f c. ab arbitris. 11. de off. & pot. iud. deleg. in 6. l. fi. C. de indic.

De modo appellationis.

SED de modo appellationis videamus; qui hic eſt, vt intra decendium, id eſt, decem dierum ſpacium, à lata ſententia definitiua vel interlocutoria ſiue alio grauamine, appelletur [g]. Ita tamen vt ſi ab interlocutoria vel ab alio grauamine extraiudiciali appelletur, cauſa appellationis inſeratur [h]. Sin à definitiua ſententia; ſufficiat vel nudè prouocaſſe, ſolâ emiſſa voce, *appello*; dummodò id poſt latam ſententiam ſedente adhuc iudice pro tribunali, fiat [i]; aliâs ex interuallo, ſcripto opus eſt ad appellandum [k].

g per tex. in §. 1. Nouel. de appellatio. c. quod ad conſultationem. 15. ext de ſent. & re iud. c. cùm dilectus. 32. §. fi. ext. de electio. c. ſignificauerunt. 36. ext. de teſtib. c. concertationi. 8. & ibi gloſſ. h. tit. in 6. vide latius Henricum Boich. ad c. cùm ſit. ext. h. t. & And. Gail lib. 1 obſ. 139.

h c. 1. hoc tit. in 6. c. vt debitus. 59. ext. eod. c. 1. ext. de his quæ fiu. à maio. part.

i l. 2. l. 5. § fi. ff. de appella & l. litigatoribus. C. eod.

k l. eos 6. §. penult. iũcta auth. hodiè. C. h. tit. & l. 3. circa fi ff. eod.

De cauſâ inſertâ appellationi.

SI tamen à definitiuâ prouocans, cauſam certã appellationi inſerat, non ideò magis ad eam cauſam proſequendam conſtringetur, ſed liberum erit ei, etiam aliam prouocationis cauſam reddere & proſequi [l]: Quod contrà obtinet in appellatione ab interlocutoria vel ab alio grauamine, in qua non licet aliam cauſam proſequi, quàm quæ in appellando nominatim expreſſa eſt [m].

l d. l. 3. circà fi.

m c. 5. eod. in Clem. c. interpoſita. 69. in prin. ext. eod.

Cauſa appellationis ab interlocutoria iuſta eſſe debet, non friuola; & ſi deferatur huic, quid iuris.

SANE appellationis cauſa ab interlocutoria iuſta reddi debet, non friuola [n]; alioqui illi minimè deferendum eſt à iudice [o]. Si tamen delatũ fuerit

n c. vt debitus. 59. ext h. tit.

o c. cum appellationibus. 5. eod. in 6. iunge § 1. circa fi. ĩ. eod.

rit appellationi, hoc eſt, recepta vel admiſſa fuerit appellatio; licèt hac ſpecie tam appellatio, quàm ipſius iudicis delatio à Superiori iudice, ad quem prouocatum eſt, refutari poſſint; quia tamẽ inferior iudex, quantùm in ſe fuit, iuriſdictionem à ſe abdicauit, appellationi deferens minùs iuſtæ; totius cauſæ deciſio in Superioris poteſtatem transfuſa intelligitur, neq; ab eo ad inferiorem iudicem ex neceſſitate remittenda eſt [p]. Alitèr, ſi ab eo delatum non fuerit appellationi friuolæ; Nam nihilominus appellatore eam proſequente (datis illi apoſtolis refutatoriis) Superior de appellatione cognoſcens, cauſam ad priorem iudicem remittet; appellatore in expenſas condemnato [q]. Quod idem obſeruatur, & ſi ex iuſta cauſa appellatum fuiſſet, ſed ea non probata apud iudicem appellationis: Si enim probata eſſet; tũc principalis cauſa eiuſdem iudicis Superioris notioni relinquitur [r].

p *d. c. cum appellationibus. verſ. ſi verò.*

q *d. c. cum appellationibus. in prin.*

r *d. c. vt debitus. adde And. Gail li. 1. obſ. 131.*

De apoſtolis, id eſt, literis dimiſſoriis ad Superiorem iudicem.

VBI itaque intra præſcriptum à iure decendium appellatum eſt; literæ dimiſſoriæ, quibus, ſcilicet, cauſa ad eum, qui appellatus eſt, dimittitur (quæ vulgò apoſtoli dicuntur) petẽdæ ſunt inſtantèr & ſæpius, ſaltem vno contextu, ab eo, à quo appellatum eſt, ad eum, qui de appellatione cogniturus eſt: idque intra triginta dies, à die ſententiæ. Alioqui non petitis apoſtolis intra hoc

tem-

tempus; cenſetur appellator appellationi ſuæ renunciaſſe [s]. Idem eſt, ſi intra præfixum à iudice terminum apoſtoli petiti non ſint [t]. Quamuis & de iure Ciuili poſt interpoſitam prouocationem, etiam non petente appellatore ſine aliqua dilatione apoſtoli dandi ſint à iudice [u].

s c. ab eo 6. hoc tit. in 6. c. 2 eod. in Clement. l. iudicibus. 24. C. eod. l. vnica. ff. de libell. dimiſſ. & l. dimiſſoriæ. 106. ff. de verb. ſignif.

t d. c. 2. verſ. verum ſi iudex.

u in l. eos 6. §. fi. C. eod. iunge his §. illas verò. Nouel. vt nulli iud. & d. c. 2. §. fin. & c. 4. c. 6. eod. in 6. Et de variis inſcriptionibus apoſtolorum, quibus alij apoſtoli dimiſſorij; alij reuerentiales, alij refutatorij; alij extraiudiciales, &c. dicuntur vide Panor. ad c. bonæ memoriæ. num. 9. ext. eod. Hoſtienſ. in ſum & Speculator. h. tit. §. ſequitur. In Camera Imperiali, apoſtoli non ſunt neceſſarij, teſte Gail lib. 1. obſ. 139 in fi.

De tempore perſequendæ appellationis.

INTRODVCTA appellatione coram Superiore iudice; tempus perſequendæ & finiendæ appellationis, annus eſt, aut ex neceſſaria & euidenti cauſâ biennium: niſi fortè iudex, à quo appellatum eſt, ſecundum locorum diſtantiam, & perſonarum ac negotij qualitatem; recißius tempus ſtatuerit [x], aut etiam ipſe appellans breuius tempus ſibiipſe iniecerit proſequendæ appellationis [y]. Currit autem hoc tempus appellationi præſtitutum à die interpoſitionis eius, aut à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatum eſt [z].

x c. cùm ſit Romana. 5. ext. h. tit. c. ſicut. 3. eod. in Clement. §. 1. Nouel. de his qui ingredi. ad appell. l. fi. §. illud C. de tempor. & reparatio appell.

y c. perſonas. 4. c. oblatæ. 57. §. licet ext. h. tit.

z d. c. ſicut. Et ex his nota, in triplici differentia eſſe appellationum fatalia, vt vocant. Quædam enim ad interponẽdam appellationem, quædam ad introducendam coram iudice appellationem, quædam ad finiendã appellationem pertinent. latius Gail lib. 1. obſ. 139.

Quibus caſibus ceſſat fatale tempus perſequendæ appellationis.

Ex hoc tamen tempore perſequendæ appellationis, ſubducitur compromiſſi tempus, ſi quod inter partes intereà interceſſit [a]. Nec nocere de-

a c. quamdiu. 4. eod. in Clem. §. 1. Nouel. de appellatio. Vide latius And. Gailli. 1. obſ. 141.

bet appellanti, ſi fortè mora iudicis biennium extractum ſit[b], aut ipſe iuſta cauſa impeditus appellationem perſequi non potuerit[c]; quamuis ſint qui beneficio reſtitutionis in integrum, ipſi ſuccurrendum cenſeant[d]. Neq; dubium eſt expreſſo conſenſu partium idem tempus prorogari poſſe: niſi ob periculum moræ iudex aliud ſtatuiſſet[e].

b §. hoc quoq. No. vt ſponſal. larg.
c ex ratione 8. ext. hoc tit.
d vide Nouel. de his qui ingrediũtur. et ibi Doct. Panor. & alios ad d. c. ex ratione.
e d. c. quamdiu. Nouel. de appellatio §. 1. vide latius And. Gail lib. 1. obſ. 141.

Quis, & quoties appelletur.

MEMINISSE autem oportet, ad proximè Superiorem ſemper appellandum eſſe[f]; idq; bis de eâdem re permittitur, non amplius[g]. Vt V. G. à ſententia Archidiaconi appellandum eſt ad Epiſcopum: ab Epiſcopi ſententia ad Archiepiſcopum[h]. Niſi fortè conſuetudo loci ferret, vt relicto Epiſcopo, vel alio iudice intermedio, alius Superior prouocaretur[i], vel ipſe Summus Pontifex; ad quem à quouis iudice Eccleſiaſtico rectè apellatur: cùm is propter Sedis Apoſtolicæ prærogatiuam, cum quouis Ordinario iudice concurrat[k]. A delegato verò ad delegantem tanquam immediatè Superiorem ſuum, appellatur[l]: præterquàm ſi delegans totius cauſæ iuriſdictionem ſubdelegato mandâſſet; hac enim ſpecie, cùm ipſe nihil iuriſdictionis ſibi reſeruârit, non ad eum, ſed ad delegantis Superiorem prouocatio fit[m].

f c. dilecti. 66. ext. h. tit. l. imperatores. 21. ff. eod.
g l. vnica. C. Ne liceat in vna ead. cauſ.
h c. 3. §. ab archidiacono. h. tit. in 6.
i d. §. ab archidiacono. Quia cõſuetudo iuriſdictionem dat. c. cum contingat. ext. de foro comp. l. fi. C. de emancip. lib.
k c. ſi duobus. 7. ext. h. tit. c. ſiquis putauerit. cum c. ſeq. c. ideò. 2. q. 6. iunctoc. cuncta per 9. q. 3. adde Concil. Trid. Seſſ. 24. c. 20. de reforma.
l l. 1. ff. quis & à quo appell. c. ſuper quæſtionum. 27. §. porrò. ext. de off. & pot. iud. deleg.
m d. §. porrò. & d. l. 1. §. fin.

Ab Officiali Epiſcopi ad quem appelletur.

QVÆSITVM eſt; Ab Officiali Epiſcopi quis prouocetur? Et reſcriptum eſt ab Innocentio III.[n] Archi-

n in c. 3. in priu. h. tit. in 6.

Archiepiſcopus, non Epiſcopus, cùm Epiſcopi & Officialis eius, ſit idem auditorium. At abſurdum eſſet, eundem ab eodem prouocari; vnde & conſuetudo hac in re contraria meritò reiicitur[o].

De effectu appellationis à definitiua ſententia.

Effectvs appellationis vel hic præcipuus eſt; quòd per eam definitiua ſententia ſuſpendatur[p], & quodammodo extinguatur[q]. Neque enim interim ſententia, tanquam lata non eſſet, executioni mandari poteſt. Quare & vtriq; parti copia fit in appellationis iudicio, ea probare, quæ antea probata non fuerunt, & producere, quæ antea producta nō fuerunt[r], adeoq; ea quę in priori iudicio reiecta fuerunt, repetere & probare[s]; ſi tamen principali cauſæ præiudicent, aut iudicium retrò nullum reddant. Aliâs ſecus eſt: Nec enim dilationes denegatæ, condemnationes expenſarum, aliaq; huiuſmodi prioris iudicij, hîc repeti poſſunt[t].

Pendente appellatione nihil innouandum.

Cvm itaq; per appellationem ſententia definitiua ſuſpendatur, & iudicium prius cum poſteriori appellationis, quodammodò continuetur; fit, vt ſicut lite in priori iudicio pendente nihil innouari potuit[u]; ita neque pendente appellationis iudicio: vſq; adeò, vt innouata non ſolùm pendente appellatione, ſed & decendij tempore, quod inter ſententiam & appellationem interceſſit; ante omnia reuocari debeant per iudicem appellatio-

o c. 2. de conſuetud. in 6.

p l. furti 6. in prin. ff. de hiis qui not. infam.

q l. 1. §. fi. ff. ad Turpillian.

r c. cum Iohannes. 10. ext. de fide inſtru. c. fraternitatis. 17. ext. de teſtib. l. eos. 6. §. ſiquid autem. C. de appellatio. l. per hanc. 4. C. de tempor. & reparat. appell.

s c. fi. h. tit. in 6. iuncto c. cùm à repulſione. 7. eod. in Clement.

t d. c. fi. verſ. vbi verò l. ita demum. 13. C. de procurator. ibid. vide Bart.

u toto tit. ext. & in 6. Vt lite pend. nihil innouet.

nis[x]. Pendente verò appellatione ab interlocutoria; ſiquæ inuocata fuerint per iudicem à quo appellatum eſt, reuocari non poſſunt, priuſquàm appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit[y]. Niſi delatum fuiſſet appellationi à iudice à quo appellatum eſt: Nam iudex deferendo appellationi à ſe interpoſitæ, cenſetur à ſe abdicare iuriſdictionem quam in cauſa habet[z]: Aut ipſi iudici, nè in cauſa procederet, inhibitio facta eſſet, à iudice appellationis, poſtquàm iam cœpit cognoſcere de appellatione tanquàm ex cauſa probabili emiſſa[a]: Aut articulus, de quo appellatum eſt, ita connexus eſſet cauſæ principali, vt hæc ſine illo decîdi non poſſet[b]. His certè caſibus pincipalis cauſæ cognitio differenda erit à iudice; donec appellationis iudicium apud Superiorem finitum ſit[c].

De appellante vno ex pluribus condemnatis.

POSTREMO: pluribus vnâ ſententia cōdemnatis, ſi vnus ex iis appellauerit, eiuſque prouocatio iuſta pronunciata fuerit; id & reliquis non appellantibus proderit[d]; licèt diuerſum obtineat in reſtitutionis beneficio, in quo vnius reſtitutio alteri non prodeſt[e].

x c. nō ſolùm 7. de appellatio. in 6 l. vnica. ff Nihil nouari appel interpoſ. l. conſtitutiones. 16. ff hoc tit exci pe caſum in c. ſi ext. de ſequeſt. poſſ.

y iuxta tex. in d. c. non ſolùm. c. Romana. 3 §. quod ſi. hoc tit. in 6.

z c. cum appellationibus 5 eod. in 6. adde §. ſanè 7 eod. Tamen in Camera Imp ad maiorem cautelam inhibitio hoc caſu conceditur ad petitionē partiū: cùm abundās cautela non noceat. l. non ſolent ff. de reg. iur. l. teſtamentū. C. de teſtam.

a d. c. non ſolùm & d. c. Romana. §. cùm autem. cum 2. §§. ſeqq.

b c. ſuper eo. 10 ext. hoc tit.

c dictis iuribus.

d c. vna. 72. ext. hoc tit. l. 1. l. 2. C. Si vnus ex plurib. appell.

e d. l. 2. & l. 1. C. Si in comm. eademq; cauſa.

DE

DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE.

TITVLVS XV.

De remediis extraordinariis contra ſententiam.

SED & ſiquis appelationis beneficio omninò deſtitutus ſit, nihilominus illi ſuccurritur, vel per reſtitutionem in integrum, vel per ſupplicationem, vel per reuiſionem; vel per ſyndicatum: de quibus & ex ordine & breuitèr diſſeramus*.

** Omiſimus remediũ nullitatis ſententiæ; quo petit is qui ſuccubuit ſententiam, declarari nullam eſſe; ex hoc capite, vel quia contra expreſſum ius lata eſt cap. 1. ext. de ſent. & re iud. l. ſi expreſſim 19. ff. de appellat: vel quia per ſordes l. 7. C. quando prouo. non eſt neceſſe: Vel non obſeruato iudicij ordine l. prolatam. C. de ſent. & interlocutio. Quorum ſuis locis meminimus: & videatur And. Gail lib. 1. obſer. 127.*

Reſtitutio in integrum quid ſit: quibus, & quando competat.

EST autem in integrum reſtitutio, in priſtinum ſtatum reductio[a]; daturque non quidem omnibus, ſed certis perſonis, cognitâ causâ & probatâ, & intra præſcriptum à iure tempus, quo peti eam neceſſe eſt. Et inprimis datur minoribus 25. annis, vbi ex ſententia iudicis, vel alio iudiciali actu læſi ſunt[b]: Deinde minorũ exemplo, Reipublicæ[c], & Eccleſiæ[d], etiã contra aliam Eccleſiam[e]: Tertiò & maioribus 25. annis; ſed his non niſi ob iuſtã abſentiæ[f], vel erroris cauſam[g].

a l. quod ſi minor. 24. §. reſtitutio. ff. de minorib. l. vnica. C. de reputatio. quæ fiunt. et l. 1. C. de ſent. paſſ.

b l. 1. & toto tit. C. Si aduerſ. rem iud. l. pen. C. ſentent. reſcindi nõ poſ. l. ait prætor. 7. §. ſed & in iudicin. & §. penult. ff de minorib.

c l. 4 C. ex quib. cauſ. maior. l. 3. C. de iure Reip. An verò aliis Vniuerſitatib & Corporibus hæc reſtitutio in integrum competat, vide Oddum in tract. de reſtit. in integ.

d c. 1. c. 2. de reſtitutio. in integ. lib. 6.

e c. 3. c. 6. ext. h. tit.

f l. 1. l. 2. C. ex quib. cau. maior. l. nec non. 28. ff. eod.

g l. 1. §. fi. ff. quod falſo tut.

Adeo-

Adeoque & contra ſententiam Summi Pontificis[h], aut Principis[i], hæc in integrũ reſtitutio conceditur. Non minus & in contractibus aliiſq; caſibus, quibus ſuprà dicti ſe læſos conqueruntur; huius reſtitutionis ratio habetur[k].

h c. cùm ex literis. 5. cum c. ſeq. ext. hoc tit. noſt. c. ſententiam. 35. q. 9. adde c. veniam. ead. q. 9.

i l. minor. 19. §. ff. de minorib.

k l. 1. & paßim. ff de minor. toto tit. ff. & C. quib. ex cauſ. maior. c. 1. c. 8. ext. h. tit. c. 1. eod. in 6. c. vnico. eod. in Clement.

Iudicium reſtitutionis quando incboandum & peragendum.

PETI verò & peragi debet hoc reſtitutionis iudicium, intra quadriennium continuum à tempore læſionis[*][l]. Idq; cognitâ causâ & præſente aduerſario[m], aut per contumaciam abſente[n]. Si tamen rationabilis cauſa ſubſit; poterit iudex etiam hoc tempus excedere in dandâ reſtitutione[o].

* Iuſtinianus verò ex die, ex quo annus vtilis antea currebat. l. fi. C. de tempor. in integ.

l c. 1. c. 2. hoc tit. in 6. c. vnico. eod. in Clement. d. l. fin. Cod. de temporib.

m l. 3. ff. de reſtit. in integ. l. 3. ff. ex quib. cauſ. maio.

n l. in cauſæ. 24. §. cauſa ff. de minorib. Vnde licèt præſente aduerſario lis conteſtari debeat. c. fi. ext. de off. iud. non autem quando per contumaciam abeſt, ſed nihilominus in cauſa proceditur §. adhæc. Non. Vt ſponſal. largitur.

o d. c. 1. & c. 2. eod in 6. & d. l. fin. adde caſum in l. penult. C. d. tit. de tempor.

Pendente reſtitutionis iudicio nihil innouandum, niſi caſu hic expreſſo.

ET pendente iudicio reſtitutionis in integrum, nihil innouandum eſt, ſed omnia in ſtatu ſuo manere debent donec eius cognitio finita ſit[p]: niſi ad extrahendam executionem ſententiæ vehemens ſuſpicio calumniæ ſit contra petentem reſtitutionem: quâ ſpecie ſententia quidem executioni mandatur ſed præſtitâ cautione idonea ab aduerſario, ſi ſuperatus fuerit, de reſtituendo eo quod medio tempore, ſententiæ ipſius occaſione percipiet[q].

p l. vnica. C. in integ. reſt. poſtul.

q c. ſuſcitata. 6. ext. de in integ. reſt.

De

De effectu reſtitutionis obtentæ.

VBI igitur reſtitutio in integrum à iudice obtenta eſt; ſi aduerſus ſententiam, cauſa ex integro agitur[r]; ſin contra contractum aut alium actum, res retractatur & in priſtinũ ſtatum reponitur; ita vt vnuſquiſq; ius ſuum integrum recipiat[s]. Quare ſicut is, qui reſtituitur, in damno morari non debet; ita nec in lucro: ac proinde quicquid ad eum peruenit, reſtituere & refundere tenetur aduerſario ſuo[t].

r *l. 1. C. Si aduerſ. rem ind.*

s *l. quod ſi minor. 25. §. penult. ff. de minorib.*

t *l. vnica. C. de reputatio. quæ fiunt. l. 1. l. 2. C. ſi aduerſ. tranſact. & d. §. penult.*

De iudice reſtitutionis in integrum.

QVOD attinet ad iudicem reſtitutionis in integrum: is adeundus eſt, qui eſt ipſius rei, contra quem petitur reſtitutio[u], propter iuris regulam, quâ actor forum rei ſequi tenetur[x]; Vt tamen hic iudex adminiſtrationem coniunctam habeat, vel alius ab eodem delegatus ad Vniuerſitatem cauſarum, vel ſpecialitèr ad hoc iudicium exercendum. Delegati enim ab Ordinariis, qui adminiſtrationem non habent, ſed tantum iudicandi facultatem; & arbitri compromiſſarij, reſtitutionis cauſam tractare non poſſunt, niſi incidenter coram eis mota fuerit[y]. Minor tamen magiſtratus contra ſententiam maioris non reſtituit.[z], licèt idem magiſtratus aduerſus ſuam poſſit[a]. Aduerſus ſententiam delegati à Principe, nemo alius præter Principem reſtituit; quemadmodum contra ſententiam Principis, ſolus ipſe Princeps[b].

u *l. in cauſæ. 17. §. fin. cum l. ſeq. ff. de minorib. l. fi. C. Vbi & apud quem. c. cauſa. 9. ext. h. noſtro tit.*

x *c. ſi clericus. 5. c. cum ſit generale. 8. ext. de foro compet.*

y *d. c. cauſa. & d. l. fi.*

z *l. minor. 19. in princ. ff. de minorib.*

a *l. in cauſæ. 17. § fi. et d. l. minor. §. 1. ff. de minorib.*

b *d. l. minor. §. penult. & l. 3. C. Si aduerſ. rem ind.*

DE SVPPLICATIONE CONTRA SENTENTIAM; ITEM DE REVISIONE, ET DE SYNDICATU.

TITVLVS XVI.

INTERDVM & per ſupplicationem retractari petitur ſententia definitiua; cùm ea ſcilicet, à Præfecto Prætorio lata eſt. Nam cùm ab ea appellatio non detur; in ſubſidium introductum fuit, vt imperatori [a], vel ipſi Præfecto Prætorio ſiue Conſiliariis vel Referendariis ipſius, ſupplicare liceat pro retractandâ ſententiâ [b]. Quamuis & aduerſus eam rectè in integrum reſtitutio petatur [c]: quæ in hoc diſtat à ſupplicatione, quòd petita reſtitutio, ſententiæ executionem differat [d]; ſupplicatio non item [e].

a l. vnica. C. de ſent. præf prætor.
b §. aliud adhuc. Nouel. 12. Vt ſponſal. larg. auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imp. off.
c per tex. in l. præfecti. 18. ff. de minor.
d §. & pendente. 5. tit. prox.
e d. §. aliud quoque. Sunt qui addunt, quòd reſtitutio petatur ex cauſa iuſta: ſupplicatio ex ſola benignitate admittatur. vide Panorm. ad cap. 4. ext. de in integ. reſt. And. Gail lib. 1. obſ. 111.

Supplicatio contra ſententias inferiorum iudicum non admittitur.

CONTRA ſententias verò inferiorum iudicum, ſupplicatio non admittitur; ne quidem ad ipſum Principem; ſed vel ab eis appellandum eſt, vel petenda in integrum reſtitutio [f]; ſecundum ea, quæ ſupra diximus [g].

f l. 1. l. 2. l. 3. C. Vt lite pend. vel poſt. l. 1. l. fi. C. ſent. reſcindi non poſſe. l. 3. C. de errore aduocat.
g duob. titul. prox.

De Reuiſione.

His accedat beneficium Reuiſionis, quod ad exemplum Supplicationis introductum eſt ex poſterioribus conſtitutionibus Imperij, contra ſententias Cameræ Imperialis; à quibus cum appellare non liceat veluti à Prætorio ipſius Principis; permiſſum eſt ei, qui ſe grauatum putat, petere acta iudicij reuideri, id eſt, recognoſci ab aliis, & retractari ſententiam, ſi actis conformis non ſit: prout latius Ordinationibus Cameræ Imperialis continetur [h]: Interim executio in ſuſpenſo manet, donec Reuiſio peracta fuerit [i] Et in hoc diſtat Reuiſio à ſupplicatione [k].

[h] *parte. 3. tit. 53. ſub Ferdinando Imp. anno 1555. Auguſtæ.*

[i] *probat And. Gail. lib. 1. obſ. 153.*

[k] *vt dictũ eſt de Supplicatione. ſ. eod. §. in fi. prim.*

De remedio Syndicatus.

Neqve hîc prætereundum eſt remedium Syndicatus, quod aduerſus ipſos iudices inſtituitur, qui corrupti precio aut gratiâ, malè iudicârunt: qui idcircò ad Syndicatum, id eſt, cauſæ dictionem, ab iis, quibus nocitum eſt, reuocantur; & conuicti in litis æſtimationem læſæ parti condemnantur [l].

[l] *l. 2. C. de pœna iudicũ, qui malè. adde & §. quòd ſi ſententia. cũ §. ſeq. ſ. de ſent. & re iud. & ordin. Imperij iam cit.*

DE EXECVTIONE REI IVDICATÆ.

TITVLVS XVII.

AD extremum, vbi ſententia definitiua nullo iuris remedio retractaa eſt; ſupereſt vt ea executioni mandetur; ne iudicatum illuſorium ſit[a]: hoc adhibito temperamento.

a *l. ſi prætor. 75. in prin. ff. de iudic.*

De executione in actione perſonali.

VT ſi actum ſit actione perſonali, quadrimeſtre tempus condemnato ad ſoluendum detur[b]; niſi iudex pro cauſæ qualitate & quantitate, vel perſonarum obſequio vel contumacia; tempus hoc vel prorogauerit, vel coarctauerit[c]: aliàs ſine iuſta cauſa iudex tempus quadrimeſtre à iure indultum reſtringere non poteſt, & ſi fortè fecerit, ſuppletur à iure, quod quadrimeſtri deeſt[d]. Non enim ſine cauſa iudex beneficium iuris parti auferre debet[e]: Sin iudex quadrineſtre tempus ſine cauſa exceſſerit; puta, permittendo reo ſemeſtre; valebit quidem prorogatio; ita tamen, vt & quadrimeſtre à lege datum in ſemeſtre imputetur[f]. Eadem obſeruanda ſunt in confeſſo in iure[g]: cùm hic iudicato ſimilis ſit[h]. Ordo verò executionis in actione perſonali, hic eſt; vt primò mobilia, deinde immobilia, poſtremò nomina ſumantur; quæ

b *l. 2. l. 3. C. de vſur. rei iud. c. quærenti. 26. ext. de offic. & pot. iud. deleg.*

c *l. 2. l. debitoribus. 31. ff. de re iud. c. quod ad conſultationem. 15. ext. de ſent. & re iud.*

d *l. 4. §. ſiquis. ff. iam d. tit.*

e *c. indultum. de reg. iur. in 6.*

f *d. §. ſiquis. & ibid. gloſſ.*

g *l. debitoribus. 31. ff. de re iud. l. ſi debitorib. 21. ff. de iudic. l. fi. C. de execut. rei iud.*

h *l. poſt rem iudicatam. 56. ff. de re iud. hac tamen ſpecie cautio requiritur. d. l. ſi debitori,*

quæ in cauſam pignoris capta, poſt duos menſes vendantur[i].

De exetutione in reali actione.

Si verò in rem actum ſit; nulla dilatio condemnato datur: niſi poſſeſſor neget in præſenti ſe poſſe reſtituere; & ſi ſine fruſtratione tempus reſtituendi cauſa petat, indulgendum erit ei; vt tamen de litis æſtimatione caueat cum fideiuſſore, ſi intra tempus, quod ei datum erit, non reſtituerit[k].

De executore ſententiæ.

Convenit autem, eum ſententiam ſuam exequi, qui eā tulit, ſi iudex ordinarius ſit[l]. Quod ſi in res condemnati extra territorium ſitas, executionem fieri neceſſe ſit; iudex eius loci pro executione adiri debet[m]. Delegati verò ſententiam, ordinarius iudex, à quo delegatus eſt, exequitur[n]. Excepto delegato Summi Pontificis, qui integrum annum habet ad exequendum ſententiam ſuam[o], aut ſi vult, executionem ad loci Ordinarium refert[p].

i l. à diuo Pio 15. ff. de re iud. l. Ciuitates. 8 ff. quod cuiuſq. vniuerſitatis nomine d. l. debitoribus. l. cum propon. 9. & ibi not. C. de bonis auctori. iud. poſſ.

k §. 1. Inſt. de off. iud. adde l. qui reſtituere. 68. ff. de rei vindicat.

l alioqui fruſtrà iudicaſſet. Et cum delegati à ſe ſententiā exequatur, multò magis ſuā; vt in hoc §.

m d. l. à diuo Pio §. 1. c. poſtulâſti. 14. ext. de foro comp.

n d. l. à D. Pio. in prin. c. ſiquis contrà. 4. ext. de foro comp. & ibi vide latius Panor. & alios.

o c. quærenti. 26. ext. de off. iud. deleg.

p c. ſignificâſti. 7. c. paſtoralis. 28. §. quia verò. ext. iam d. tit.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISITIONIBVS, ET DENVNCIATIONIBVS.

TITVLVS XVIII.

Tres modi inſtituendi iudicium criminale.

HACTENVS de iudicio Ciuili; nunc ad criminale iudicium digrediamur, in quo de crimine ſiue delicto, publicæ diſciplinæ causâ agitur. Huius autem inſtituendi triplex modus eſt; aut per accuſationem, aut per inquiſitionem, aut per denunciationem [a]: Addunt alij per exceptionem, & per notorium; ſed minus rectè: vti infra ſuo loco dicetur [b].

a c. qualitèr. 24. ext. hoc tit. c. licet Heli. 31. circa princip. ext. de Simonia. Extrauag. Ad reprimendum. Quomodo in crimine læſæ maieſt.

b j. eod. §. illim verò cũ §. ſeq.

Accuſatio quid, & quæ eius formula.

ACCVSATIO, eſt criminis delatio apud iudicem cum legitima inſcriptione [c]: Huius formula hæc extat apud Paulum. IC. [d]. Ego Lucius Titius profiteor me Mæuiam lege Iulia de adulteriis ream deferre, quòd cum Caio Seio in loco illo N. in tali domo N. menſe illo N. Conſulibus illis NN. adulterium commiſerit, cuius profeſſionis causâ me ſubſcribo, vel, alius meo nomine, quia literas neſcio. Similis in aliorum criminum accuſatione formula ſeruanda eſt [e]. Quæ ſi legitimè con-

c hæc deſcriptio partĩ deſumpta eſt ex l. qui cum. 14. §. accusâſſe ff. de bonis lib. & ex l. fi. C. de accuſatio. & cõuenit cum definitione Hoſtienſ. in ſum. huius tit. circa princip.

d l. libellorum. 3. ff. de accuſatio. c. tuæ. ext. de procurator.

e d. l. libellorum. §. penult.

conceptanon fuerit, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum poteſtas fit[f].

f d.l.libellorum.§.1.et §.fi. pleraq; in hac formula hodiè non ſeruantur; præcipuè quod ad Conſules attinet, qui hodiè nō extant amplius. Vide Caſtrenſ. ad d.l. libellorum et Salic. ad l.penult.C.de accuſ. Et cōſuetudinem loci quoad formam & procedendi ordinem in cauſis criminalibus tutius eſt obſeruare, dummodo quò ad inſtructionem cauſæ et defenſionē rei, nihil omninò omittatur. l. de quibus ff. de legib. c.fi. ext. de conſuetud.

De inſcriptione & pœna calumniantis accuſatoris.

ITAQVE inſcriptionem legitimam hîc vocamus, accuſationem præſcriptâ forma inſtitutam ad terrendum accuſatorem, ſi fortè calumnioſè agat[g]. Quiſquis ille eſt, *inquit disertè textus*, qui crimen intendit, in iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inſcriptionis arripiat, cuſtodiæ ſimilitudinem (habitâ tamen dignitatis æſtimatione) patiatur; nec impunitam fore nouerit licentiam mentiendi: cum calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij[h].

Accuſator quando calumniari dicitur.

DICITVR autem calumniari accuſator, quando falſum crimen intendit per fraudem[i]; quod eo ipſo præſumitur, ſi intentatum crimē non probauerit[k]. Cùm enim is, qui alium ad iudicium prouocat, probationes ſuas paratas habere debeat[l]; profectò ſi probatione defecerit, videtur ſine causâ, id eſt, calumnioſè litem mouiſſe; cuius tamen diſquiſitio à iudicis cognitione pendet, qui reo prius abſoluto, de accuſatoris incipiet cōſilio quærere; quâ is mente ad accuſationem proceſſerit[m]. Et ſi iuſto errore ductum[n], vel inconſulto calore[o], vel immenſo dolore[p], vel cùm tutor eſſet, officij neceſſitate coactum[q], vel aliâ iuſta ratione modum repererit[r]; abſoluet eum. Sin in cui-

g per textum in c.tuæ 3.ext.de procurator. l penult. & ibi gloſſ. & Salycetum. C. de accuſatio.

h tex. eſt in l.fi. verſ ſed quiſquis C.de accuſatio et in C.q.ſ quū.2.q.8.

i l.1.§.1.ff ad SC.Turpil. iuncta l.ſi calumnietur. ff. de verb. ſig.

k c.2.ext.de calumniatorib. c.qui non probauerit 2.q 3.l.1.C.de ad uoc.diuerſ.iudic. adde Panor.ad d.c 2.

l l.qui accuſare.4.C de edendo.

m d.l.1.§ ſed nō vtiq.

n d.§.ſed non vtiq. verſ.& ſiquidem.

o d.l.1 §.quæri poteſt.

p l quamuis.30. C.ad leg.Iul de adult.l.2 & l.calumniæ.4.C.de calumniator.

q l.tutorem 12.ff.de his quib. vt indig.

r d.l. 2.l. miles.§ mulier ff.ad leg. Iul de adult. Ratio omnium eſt in l.igitur.12.verſ & generalis ir. ff. de liberal cauſa.iuncta l.ſi calumnietur.233.ff.de verb ſig.

euidenti calumnia deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogabit[s].

s *d. l. 1. §. ſed non vtiq.*

Et in delictis priuatis inſcriptionem requiri; & de pœna calumniantis in his delictis.

Et hæc inſcriptionis neceſſitas, non tantùm in publicis criminibus, ſed & in priuatis exigitur: vbi ſcilicet criminalitèr intenduntur[t]: adeò vt & in his accuſator calumnioſus coërceatur; ſed pro æſtimatione ipſius iudicis[u]: ſiquidem & ipſa delicta priuata nullam certam pœnam à iure conſtitutam habent, ſed arbitrio iudicis vindicantur[x].

t *l. fi. ff. de priuat. delict. l. fi. ff. de furt. c. tuæ. 5. (ī quo c. tamē talionis pœna ceſſat) ext. de procurator.*

u *l. 3. & l. ſiquis. 7. §. ſi ſtellionat⁹. ff. ad SC. Turpillia. & d. l. qui iniuriarum. 43. ff. de iniur.*

x *d. l. fi. ff. de priuat. delict. l. fi. ff. de furt. & l. fi ff. de iniuriis.*

Qui accuſare prohibentur.

Cæterum qui accuſare poſſint, videamus. Et certè Marcellus IC. omnes poſſe reſpondit, quibus à iure non eſt interdictum. Itaq; hæc res Edicti prohibitorij eſt. Interdictum eſt autem, pupillo, mulieri, magiſtratui, militi, infami, & qui duo iudicia aduerſus duos reos ſubſcripta habet, nummoſuè ob accuſandum vel non accuſandum accepit: item filio parentē, liberto & alumno patronum ſuum, ſuſpecto de calumniâ, pauperi qui minus quàm 50. aureos habet[y]: cum aliis pauciſſimis[z]: Niſi tamen hi ſuam iniuriam exequantur, mortemq; propinquorum defendant; Nam tunc ab accuſatione non repelluntur[a]: exceptis tamen liberis, libertis & alumnis, quibus, nè his quidem caſibus parentem patronumuè accuſare licèt, ſed tantùm ciuilitèr conuenire[b].

y *hi traduntur in l. qui accuſare. 8 cum 2. ll. ſeqq. ff. hoc tit.*

z *quos plenius vide in gloſſ. & aliis in d. l. qui accuſare.*

a *l. hi tamen. 11. ff. hoc tit. l. 8. l. 12. C. de his qui accuſ. poſſ.*

b *d. l. hi tamen. verſ. liberi. l. iniquum. 17. C. de his qui accuſ. poſſ.*

An

An frater fratrem vel ſororem accuſare poſſit.

QVÆSITVM eſt de fratribus; Sed certius eſt, hos inuicem accuſare non poſſe [c]; niſi in leuioribus criminibus [d]: aut ſi alter alterius vitæ inſidiatus fuerit [e]. Nam & idem in matre contra filium admiſſum eſt [f].

c l. ſi magnam. C. d. tit.
d l. ſi ſororem. 18. C. eod. tit.
e gloſſ. & Salic. quem vide latius ad d. l. ſi magnam. arg. l. pro-
f d. l. propter.
pter. 14. Cod. de iis, qui accuſ. non poſſunt.

De iure Canonico alij quoq; prohibentur.

SANE & hoc amplius eſt de iure Canonico; vt nec inimicus aut eius domeſticus, contra inimicum ſuum [g], nec alius criminoſus ad accuſandum alium admittatur [h]. Item nec laicus contra Clericum [i]; ſicut è diuerſo, neq; Clericus contra laicum [k], niſi ille ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur contra Clericum [l]: quemadmodum & Clericus malefactorem ſuum laicum rectè defert apud iudicem ſecularem; vt tamen conteſtetur Clericus expreſsè, quod non intendat ad vindictam ſiue pœnam ſanguinis: ex conſtitutione Bonifacij VIII. [m]: Eodem iure Canonico, neque recipiuntur viles aliæque non probatæ perſonæ contra Clericos [n], dummodò reus harum conſuetudine antea vſus non fuerit [o].

g c. repelluntur. 7. c. cum P. 10. c. meminerimus. 13. ext. hoc tit.
h c. quærendum. 2. q. 7. c. qui ſine c. poſtulatim. 3. q. 7. c. qui crimen. 6. q. 1.
i d. c. cum P. c. 2. c. 3. c. ſicut. 2. q. 7.
k d. c. ſicut.
l c. de cætero. 14. ext. de teſtib. vide & ibidẽ gloſſ.
m in c. 2. de homicid. lib. 6. adde c. poſtulâſti. 21. ext. eo. de homicid. et quæ ibid. tradit Panor. num. 3.
n d. c. quærendũ. & c. nulli. 5. ext. hoc tit.
o d. c. nulli.

Crimina in quibus omnes admittuntur ad accuſandum.

SANE in atrocioribus criminibus; puta, læſæ maieſtatis, hæreſis, ſimoniæ [p]; item in crimine annonæ defraudatæ [q]; quilibet ad accuſandum admittitur.

p l. penul. C. De iis qui accuſ. c. tanta. 7. c. licet Heli. ext. de Simon.
q l. mulierem. 13. ff. de accuſ. vbi latius vide

Vu

Qui gl. ſſ & Dd.

Qui accuſari non poſſunt.

Qvi verò accuſari non poſſunt; ſunt, Legati, Præſides, Magiſtratus populi Romani [r], cæteri-que qui honore miniſteriouè publico funguntur, differtur enim eorum accuſatio, cautione iudicio ſiſtendi causâ facta, in finem honoris [s]: Item ſemel abſoluti ſiue liberati à crimine, qui de eodem crimine amplius rei poſtulari non poſſunt ab eodem accuſatore, vel etiam ab alio; niſi hic ſuum dolorem perſequatur, doceatque ſe ignoraſſe ab alio accuſationẽ inſtitutam [t], aut eum præuaricatum fuiſſe [u]. Sed neq; abſentes accuſari poſſunt, multò minus damnari [x]; etiamſi procuratorem habeant [y]: ſiquidem certius iudex ex rei præſentiâ, vultu, aſpectu, qualitate, perſonæ conſtantia, trepidatione, ex oculorum ſermoniſq; indiciis in criminis cognitionem deducitur [z]: Si tamen tale crimen ſit ex quo pœna corporalis, vel in metallum, vel ſimilis infligenda venit [a]. Cæterum ſi pecuniariam pænã aut quæ exiſtimationem contingit, crimen meretur, poteſt ea quoq; in abſentem, ſi ſæpius admonitus per contumaciam abſit, ſtatui, & vſq; ad relegationem procedi [b]. Adde neq; infantes & furioſos accuſari poſſe [c]: Minores verò 25. annis tunc rectè accuſantur, ſi puberes deliquerint, aut pubertati proximi; ita vt doli capaces fuerint [d]: quamuis in his pœna propter ætatem lenienda ſit à iudice [e].

r l. hos accuſare. 12. ff. hoc tit.

s l. ſi adulterium. 38. in fi. ff. ad leg. Iul. de adult.

t l. ſicut. 7. §. iiſdem. ff. hoc tit.

u iuxtà tex. in l. qui homicidij. 11. C. eod. iuncta l. 3. in princ. ff. de præuaricat.

x l. abſentem. 6. C. de accuſatio. l. abſentem. 5. ff. de pœnis. Quãuis abſentis bona annotari poſſint. iuxtà l. 1. ff. de requirend. reis. & quæ ibi tradunt Dd.

y l. penult. §. 1. ff. de publ. iud. c. veniens. 15. ext. de accuſatio. c. tuæ. 5. ext. de procurator. c. abſens verò. 3. q. 9 iunge §. quæſitum. 5. de procurator.

z arg. l. 2. l. 3. ff. de teſtib. l. de more. 10. §. tormenta. ff. de quæſt.

a d. l. abſentem. ff. de pœnis. & d. c. veniẽs. vbi pœna ſimilis eſt capitali. Excipe crimẽ læſæ maieſtatis, vt in Extrauag. Henrici VII. Quomodo in læſæ maieſt.

b d. l abſentem. ff. de pœnis.

c l. infans. 12. ff. ad leg. Cornel. de ſicar. l. diuus. 14. ff. de off. præſid.

d l. pupillum. 111. ff. de reg. iur.

e l. auxilium. 38. ff. de minorib.

De

De ſeruis reis.

OMNIBVS verò legibus ſerui rei poſtulantur; exceptâ pœnâ pecuniaria vel etiam capitis, id eſt, amiſſionis ciuitatis, quæ ſeruo non competit[f]: Ex ciuilibus cauſis eorum domini noxalitèr conueniuntur[g]. Atq; hæc quo ad accuſationem eiuſque perſonas.

De Inquiſitione.

NE autem accuſatore non extante, delicta impunita maneant cum grauiſſimo Reipub. detrimento: receptum eſt à iure, vt iudex ex officio ſuo poſſit in nocentes; veluti, ſacrilegos, latrones, plagiarios, homicidas, fures, aliosque delinquentes, inquirere, & prout quiſq; peccauerit, in eum animaduertere[h].

Ad inquiſitionem, vt deſcendere oportet iudicem.

QVAM tamen inquiſitionem iudex non alitèr inſtituet, quàm ſi publica fama eum permouerit ad inquirendum contra eum, qui reus eſſe dicitur[i]; nè temerè in aliquem cum periculo exiſtimationis ſuæ graſſetur[k]. Quare reus contra inquirentem iudicem rectè prius excipit de publica delicti fama, quòd ea non reſperſus ſit[l]: Si enim hanc exceptionem omiſerit reus, ſuſtinebitur contra eum inquiſitio, tanquam huic exceptioni ipſe tacitè renunciauerit[m]. In Prælato tamen hoc amplius eſt, vt priuſquàm in eum de crimine inquiri poſſit, præter diffamationem, etiam ſcandalum ſiue periculum ſubeſſe debeat[n]. Ab his tamen excipiuntur crimina, læſæ maieſtatis,

f l. hos accuſare. 12. §. ſi. ff. de accuſatio.

g l. penult. & ult. C. de noxalib. actio. adde & §. quod ſi animal. I. de furto.

h l. congruit. 13. ff de off. præſid. §. iubemus. Nouel. de Collatorib.

i c. cùm oportet 19. & inquiſitionis. 21. §. tertiæ. c. qualitèr. 24. ext. hoc tit.

k arg. l. prætor. 7 ff. de iniur. & c. 2. ext. de off. iud. ord.

l gloſſ ad c. 1. in verb. fuerunt. hoc tit. in 6.

m c. 1. c. 2. hoc tit. in 6. iuncta l. penult. C. de pact.

n d. c. qualiter. verſ. ſed cùm ſuper. adde Clarum in pract. crimin. q. 6. verſ. item quæro.

falſæ monetæ, latrocinij; in quibus etiam ex ſola confeſſione ſocij in alium inquiritur[o].

Generalis inquiſitio ſemper permiſſa eſt Magiſtratui.

QVÆ certè obtinent, vbi inquiſitio contra certam perſonam; puta, Mæuium vel Titiam, aut in alium inſtituitur. Cæterùm non prohibetur iudex de quolibet delicto generalitèr inquirere, vt hac ratione ad ſpecialẽ inquiſitionem contra certam perſonam deueniat[p].

Inquiſito quæ edenda.

PORRO in ſpeciali inquiſitione, reo edendi ſunt articuli, de quibus inquirendus eſt; item, nomina & dicta teſtium, nec non exceptiones & replicationes illi permittendæ[q].

De denunciatione; quæ triplex eſt.

QVOD ad denunciationem attinet; ea triplex eſt: Alia enim eſt Ciuilis, alia Canonica, alia Euangelica. Ciuilis, quæ à iure Ciuili introducta eſt; veluti, quæ fit per miniſtrum publicum ad hoc conſtitutum, vt delicta admiſſa renunciet Magiſtratui, eorumq; auctores prodat; in quos deinde inquiſitio fit[r]. Et ſi quem fortè perperàm denunciatum compererit Magiſtratus; non ideò tamen in miniſtrum animaduertet, ſed excuſatum dimittet propter officij neceſſitatem: Sin per iniuriam, factum vindicabit[s]. Priuatus autem ad denunciationem criminis non admittitur, cùm is,

o vt videre eſt in l. quiſquis. 5. §. fin. C. ad leg. Iul. Maieſt. l. 1. C. de falſa moneta. l. diuus. 6. ff. de cuſtod. reorum. l. 9. C. de feriis.

p elegantèr Innocent. quem vide ad c. bonæ. 23. nu. 5. ext. de electio. & facit l. 1. §. qui quæſtionem. ff. de quæſtio. iuncta l. congruit. ff. de off. præſid.

q d. c. qualitèr. §. debet igitur.

r l. ea quidem 7. iuncta l. ſinguli 14. C. de accuſatio. l. diuus. 6. ff. de cuſtod. & exhib. reo. l. 1. §. & ſanè. ff. de officio præf. vrbi.

s d. l. diu°. Vide proſp. ſarinaceum in criminalib. q. 16. de accuſat. nu. 15. cum ſeq.

is, ſi velit, accuſationem poſſit inſtituere[t]. Denunciatio Canonica, à SS. Canonibus prodita eſt contra Prælatos Eccleſiarum & Monaſteriorum, quos ſubditi Clerici vel Monachi delinquentes, ſi monitioni non adquieuerint, deferre poſſunt ad Superiorem ſuum[u]; cùm eorum interſit habere bonum Prælatum[x]. In matrimonio quoque permiſſum eſt cuilibet, impedimentum Canonicum, ſi quod eſt inter contrahentes; veluti, conſanguinitatis, affinitatis, vel ſimile; denunciare iudici Eccleſiaſtico[y]. Denunciatio verò Euangelica, inducta eſt ex lege Euangelica[z], in quâ hic ordo ſeruatur; vt delinquens primùm priuatim corripiatur, deinde ſi correptioni non paruerit, iterum moneatur, adhibito vno vel duobus teſtibus; demum, ſi contumax perſtiterit, denuncietur Eccleſiæ[a]. Cuius vſum Doctores iis caſibus accommodant, quibus iuris remedio deſtituti ſumus: atq; ita aduerſarium noſtrum ad conſcientiam ſuam reuocamus[b].

t l. fi. C. de accuſat. c. quiſquis. 2. q. 8.

u per tex. in c. 2. c. 3. c. cùm dilectus. 20. ext. hoc tit. c. 2. ext. de calumniatorib.

x arg. c. audactèr. 8. q. 1. Qua ratione & patronus eccleſiarum & ſubditis parochorum hæc denunciatio etiã conceditur. per gloſſ. ad d. c. 3. in verb. de monaſterio. quam cõmendat Panor. ad c. ex parte. nu. 5. in fin: ext. de teſtib. adde tex. in c. filiis. 16. q. 7.

y c. tua nos. 7. iuncta ibid. gloſſa. ext. de cognatio ſpirit. c. 1. 35. q. 6.

z Matthæi. 18. cap.

a d. cap. 18. c. ſi peccauerit. 2. q. 1. c. licet Heli. 31. ext. de Simon. huius exemplum extat. in c. nouis. ext. de iud.

b declarat Bartol. ad d. extrauag Quomodo in læſæ maieſt. in verb. denunciationem. & Maranta de ord. iud. parte. 6. de denunciationib.

Ordo procedendi in criminali iudicio.

IN criminali iudicio & ordo iuris ſeruatur[c], exceptis criminibus, leuioribus; item læſæ maieſtatis & hæreſis: quæ & de plano cognoſcuntur[d]. Et reus non antè condemnandus eſt, quàm ſi liquidiſſimis teſtibus conuictus fuerit[e], aut propria confeſſione[f]; quam & à reo extorquere poterit

c c. penult. ext. de purgat. canon.

d iuxta tex. & quæ latim tradunt Doctores in l. leuia. 6. ff. de accuſ. et ĩ extrau. Quomodo in læſæ maieſt. in c fi. de hæret. lib. 6.

e l. fi. C. de probatio. iuncta l. qui ſententiam. 16. C. de pœn.

f d. l. qui ſententiam. l. ſeruos. 8. C. ad leg. Iul. de vi publ. l. 5 ff. de cuſtod. & exhib. reo. iunctis iis, quæ elegantèr tradit Vlp. in l. 1. ff. de quæſtio.

iudex quæſtionibus adhibitis, ſi argumentis veriſimilibus probabilibuſque, veluti certis indiciis, reus oppreſſus fuerit[g]. Quò fit, vt nemo ex ſuſpicionibus damnari debeat. Hinc illa Conſtantini conſtitutio: Qui ſententiam laturus eſt, *inquit*, temperamentum hoc teneat, vt non prius capitalem in quempiam promat ſeueramq́; ſententiam, quàm in adulterij, vel homicidij, vel maleficij crimine, aut ſuâ confeſſione, aut certè omnium, qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conſpirantes concordanteſq́; rei finem, conuictus ſit; & ſic in obiecto flagitio deprehenſus, vt vix etiam ipſe ea, quæ commiſerit, negare ſufficiat[h]. De appellatione à ſententia alibi retulimus[i].

g *l. milites 8. §. 1. C. de quæſtionib. l. vnius. 18. §. 1. & §. 2 ff eod. tit. de quæſtio.*

h *tex. eſt in d. l. qui ſententiam. C. de pœn.*

i *§. porrò cum §. ſeq. ſ. de appellatio.*

De executione ſententiæ in criminalibus.

ITAQVE legitimè conuicto reo; ſententia ſine morâ in eum ferenda eſt, & executioni mandāda[k], ſed interiecto ſpacio illius temporis, quod condemnatis conceditur ad appellandum[l]; aut ſi ipſe Princeps quempiam ſeueriùs contra conſuetudinem ſuam, pro cauſæ intuitu puniri iuſſerit: qua ſpecie, ſententia aut pœnæ executio differtur per 30. dies[m]: Similitèr, ſi mulier prægnans ſit, ſuſpenditur pœna, quoad pepererit; Cùm nec quæſtio, quandiu prægnans eſt, de eâ haberi poſſit[n].

k *l. cum reū. C. de pœnis.*

l *l. addictos. 29. C. de appellatio. vide ibid. Bartol. & l. vnic ff. Nihil nouari appell. interpoſ.*

m *l. ſi vendicari. 20. C. de pœnis adde omninò tex: in c. cùm apud 17. q. 3.*

n *l. prægnans. 3. ff. de pœnis.*

De pœna criminis per modum exceptionis.

ILLIVS verò criminis, quod per exceptionem teſti vel accuſatori obiicitur & probatur, nulla pœna eſt

na eſt[o]; cùm ad eam actum non fuerit, ſed tantùm vt iudicio ſubmoueretur[p]: niſi fortè crimen principali cauſæ cohæreret[q].

o c. 1. ext. de exceptio. c. 2. circa fi. ext de ord. cognit. l. Lucius. 21. ff. de his qui not. infam. l. penult. C. ad leg. Cor. de falſ.   *p d. c. 1*   *q vt in l. 2. §. ſi publico. ff. ad leg. Iul. de adul. & in c. ſuper his. 16. ext. de accuſ. adde Felin. ad d. c. 1. nu. 9. & 10.*

De notorio crimine.

SCIENDVM quoque eſt; in notorio crimine, nulla alia probatione nulloque ordine iudiciario opus eſſe[r]. Non tamen antè, hoc crimen coërcebitur, quàm ſi iudici ipſius delicti circumſtantiæ plenè perſpectæ ſint. Nec enim ſufficit Ex. G. Titium publicè omnibus ſpectantibus hominem occidiſſe; vt in eum pœna legis Corneliæ animaduerti poſſit; ſed neceſſe eſt ſcire, annè defendendi ſui cauſa aut alia iuſta ratione motus hominem occiderit, ob quam pœna vel omninò remittenda eſſet, vel mitiganda[s]. Cui conſequens eſt; vt tantiſper Titio dilatio danda ſit, donec exceptiones ſuas propoſuerit & probauerit; niſi fortè criminis qualitas aliud poſtularet, vt ad condemnandum & puniendum properari debeat[t]. Dicitur autem crimen notorium, quod nulla tergiuerſatione celari poteſt; vtpote quod fit coram populo, vel maiore eius parte[u].

r c. ſuper eo. 3. ext. de teſtib. cog. c. ad noſtrã. 21. ext. de iureiur. c. tua nos. 8. ext. de cohab. cler. c. manifeſta. c. de manifeſta 2. q. 1.

s l. aut facta. 16. ff. de pœan. c. ſicut dignum. 6. in princ. ext. de homicid. adde Clarum in pract. crim. § fi. q. 9.

t c. fi. 2. q. 1 c. quoniam 10. ext. de filiis presb. tex. ſingul. in l ſi quis filio. 6. §. hi autẽ omnes. ff. de iniuſto rup. Vide quæ tradit Anto. Gomez. var. reſol. tomo 3. cap 1. nu. 43.

u 43. Iul. Clarum in d. §. fi. q. 9. & probat tex. in c. penult. circa fi. ext. de purg. canon. d. c. de manifeſta. in c. tua. 8. ext. de cohab. cler.

DE

DE PVRGATIONE CANONICA.

TITVLVS XIX.

QVOD ſi reus propria confeſſione, vel teſtibus, vel facti ipſius euidentia, de crimine conuinci non poſſit, non idcircò ſtatim abſoluendus eſt; ſed ſi laboret infamia aut veriſimili ſuſpicione criminis indicenda erit illi purgatio, quâ iureiurando innocentiam ſuam teſtetur[a]: quam ſi non præſtiterit, tanquam conuictus de crimine pœnæ ſubiicitur[b]. Vocatur autẽ hæc purgatio canonica: eò quod à SS. Canonibus inuenta & prodita ſit[c] contra purgationem vulgarem, quâ vulgus vti ſolebat, vel per duellum, vel per ferri candentis contactum, vel per ſumptionem aquæ calidæ vel frigidæ: quæ purgatio meritò ſublata eſt per SS. Canones, quòd per eam Deus tentari videatur[d].

a c. 3 c. 4. et paßim ext. hoc tit. c. tua 8. ext. de cohab. clerico. c. omnibus. 2. q. 5.

b c. de hoc. 11. c. inſinuatum. 13. ext. de Simonia. c. cum P. 7. c. inter. 10. ext. h. tit. Panor. ad d. c. inter. nu. 5. circà fi.

c vt toto hoc tit. ext.

d patet ex tit. ext. de purgatione vulgari. ex c. cõſuluiſti. c. Mennã. 2. q. 5. c. 8. ext. hoc tit.

Vſus huius purgationis Canonicæ, etiam iure ciuili cognitus.

HVIVS purgationis vſus etiam iure Ciuili cognitus videtur: ſed in certis criminibus, veluti læſæ maieſtatis, oppugnatæ vel proditæ patriæ, peculatus, deſertæ militiæ, falſi[e]; Imò & in aliis criminibus apud ſecularia tribunalia quandoque frequentatur[f].

e vt eſt tex. in l. fi. C. de abolitio. in l. vbi 22. et ibi Salic. nu. 2. C. ad legem Cor. de fall. & in § ſiquis autem. Nouel. Vt litigantes iurent.

f de quo apud Damhouderium in Enchir. rerum criminaliũ. cap. 44. & Iuli. Clar. in pract. crimi. § fi q. 63. verſ. licet. facit textus optimus in c. ſi in fi. extra. de iureiurando. Vbi in cauſis etiam ciuilibus præſumptione faciente pro actore defertur reo iuramentum ad oſtendendam ſuam innocentiam, &c.

Non fide digno hæc purgatio indicenda.

NON tamen cuilibet reo hæc purgatio indicenda eſt; ſed tantummodò fide digno, quem veriſimile eſt, non facilè peieraturum. Vnde qui antea in furto, aut periurio, aut falſo teſtimonio deprehenſus vel alitèr notatus eſt: ad hanc purgationem admitti non debet, propter metum periurij, ſed alitèr pro arbitrio iudicis ſe purgabit[g].

g c.1.ext. hoc tit. adde ibid. Panor.

De compurgatoribus; & iuramenti forma.

REO purganti & alij compurgatores adhibendi ſunt, vicini ipſi reo & honeſti, quiuè eius vitam exploratam habent; qui & iuramento ſuo confirment purgationem rei. Atq; horum interdum duodecim, interdum ſeptem, interdum pauciores pluresuè ſunt[h], pro arbitrio ipſius iudicis; qui pro qualitate delicti, perſonæ ipſius rei & compurgatorum, numerum eorũ æſtimabit, vel etiam vbi ita videbitur, compurgatores omittet[i]: imò & quandoq; ipſius rei, ſi leuior diffamatio ſit, ſimplici negatione contentus erit[k]; Iuramento autem rei id continebitur, vt iuret ſe non feciſſe aut alienum eſſe à crimine quod ipſi obiicitur[l]: Compurgatorum verò; quod credant reum verum iuràſſe, vel (quod in idem recidit) iurant ſecundum conſcientiam & opinionem ſuam, reum immunem eſſe à crimine[m]. Vnde iuramentum illius veritatis, horum credulitatis eſt.

h c. 2. c. 8. c. 10. ext. hoc tit. & paßim. 2. q. 5.

i c. 8. in verb. ſicut expedire magũ. c. ſignificâſti. 5. in verb. iuxtà arbitrium tuum. ext. de adult.

k ita ex Archidiacono Marianus Socinus facit l. qui accuſare. C. de edendo. c. 1. c. accuſator. 6. q. 5.

l c. presbyter vel quilibet. c. quanto. 2. q. 5. c. de crimine. 15. q. 5.

m c. 5. c. 9. c. fi. ext. hoc tit. c. quoties. 2. q. 5.

FINIS SVMMÆ IVRIS CANONICI.

AD LECTOREM.

ADiunximus huic Summæ noſtræ Concordata Germaniæ, in quibus ſingularitèr agitur de Eccleſiis & beneficiis vacantibus in Germania. Et quia illa obſcuriora ſunt, adiecimus notas noſtras, illuſtrandæ rei gratiâ. Prætereà addidimus conſtitutionem Clementis VII. in violatores, & Gregorij XIII. declaratoriam, Concordatorum. In deſcribendo ſecuti ſumus Bullarium editum Romæ apud hæredes Antonij Bladij Typographos, Anno 1586. quod tamen contulimus quoad Concordata cum duobus èxemplaribus vetuſtis èx Bibliotheca Academ. Ingolſtad. quorum vnum impreſſum, alterum manuſcriptum eſt. Laborem candidè accipiat & boni conſulat lector.

CON.

CONCORDATA INTER LEGATVM SEDIS APOSTOLICÆ, ET IMPERATOREM FRIDERICVM III. AC PRINCIPES Germaniæ, ratione Eccleſiarum, Monaſteriorum, aliorumque beneficiorum Eccleſiaſticorum: approbata per Nicolaum V. S. Pontif. Anno 1447. Kal. April.

NICOLAVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, ad perpetuam rei memoriam.

AD ſacram Petri Sedem, diuina diſpoſitione ſublimati, ſingulis, quæ pro vniuerſalis Eccleſiæ vnione ac pace & tranquillitate, profutura conſpicimus, Apoſtolicæ prouidentiæ ſolicitudine libentèr intendimus, & ad felicem illorum proſecutionem & conſummationem, opem & operam impendimus efficaces.

Huius generis exordium in iuu conſtitutionib. ſolent præmittere Summi Pontifices ad comparandam attentionẽ lectoru, ſiue ad quos res pertinet.

NVPER ſiquidem chariſſimus in Chriſto filius noſter, Fridericus Romanorum Rex illuſtris, & nonnulli alij dilecti filij, Eccleſiaſtici, & ſeculares Principes inclitæ nationis Germanicæ, ex vna; ac dilectus filius noſter, Ioannes ſancti Angeli Diaconus Cardinalis, in partibus illis Apoſtolicæ Sedis de latere Legatus, per nos ad dictas partes

Narratio; qua & huius approbationis petitio continetur.

tes miſſus, ſufficienti deſuper à nobis, & Sede A postolica auctoritate ſuffultus; ex alia, partibus: Rom. Eccleſiæ & dictæ Nationis nominibus, pro ipſius Eccleſiæ vnione, pace & tranquillitate, inter Eccleſiam & Nationem prædictas, perpetuò ſolidandis & confouendis, diuerſa rationabilia & vtilia, ordinationes & ſtatuta à Partibus ipſis hinc inde approbata, laudata, concluſa, acceptata & concordata fecerunt ac ediderunt, nobiſq; humilitèr ſupplicari fecerunt; vt illis pro firmiori eorum ſubſiſtentia, robur Apoſtolicæ firmitatis adiicere, nec non auctoritatem potiorem, & decretum interponere dignaremur.

Approbantur Concordata per Nicolaum V. cum conſilio & aſſenſu Cardinalium.

Nos itaque, qui ſtatuta, ordinationes & Concordata prædicta, per nonnullos ex venerabilibus fratribus noſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, magnarum maturitatis, auctoritatis & literaturæ viros; dilgentèr examinari & diſcuti fecimus, eaq; rationabilia & ſalubria tam Eccleſiæ quàm Nationi præfatæ comperimus; de dictorum & aliorum venerabilium fratrum noſtrorum prædictæ Eccleſiæ Cardinalium conſilio & aſſenſu, Apoſtolica auctoritate, & ex certa ſcientia approbamus, ratificamus, laudamus & acceptamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus, iuxtà modum & formam ſubſequentes.

Hic approbationē ſuā explicat Nicolaus V. et dicit ſibi placere, quæ in his Concordatis mo-

Placet nobis ſuper Eccleſiarum & beneficiorum Eccleſiaſticorum quorumcunque prouiſionibus, vti iuris ſcripti reſeruationibus, & Execrabi-

crabilis & Ad regimen, conſtitutionibus modificatis; vt ſequitur.

dificata ſũt, id eſt, certum modum acceperunt ſuper prouiſionibus Eccleſiarum & beneficiorum Eccleſiaſticorum; item ſuper eorum reſeruationibus tã ex iure ſcripto (quo pleraq; Eccleſiæ & beneficia Eccleſiaſtica Sede Apoſtolicæ reſeruata ſunt, vt in c. 2. de præbend. lib. 6. in c. quanquam. 18. de electio. lib. 6.) quàm ex conſtitutionibus extrauagantibus Execrabilis, & Ad regimen, quarum hoc §. fit mentio, & extant inter extrauag. communes (quibus & Eccleſiæ & beneficia Eccleſiaſtica recenſentur, quorum prouiſio ſiue collatio Sedi Apoſtolicæ reſeruata eſt.) Igitur in his Concordatis certus modus adhibetur, ſuper prouiſionibus & reſeruationibus Eccleſiarum, & beneficiorum Eccleſiaſticorum quoad Germaniam.

A D regimen Eccleſiæ generalis, quanquam immeriti ſuperna diſpoſitione vocati, gerimus in noſtris deſideriis, vt debemus; quòd per noſtræ diligentiæ ſtudium, ad quarumlibet Eccleſiarum & Monaſteriorum regimina, & alia beneficia Eccleſiaſtica, iuxta diuinum beneplacitum, & noſtræ intentionis affectum; viri aſſumantur idonei, qui præſint & proſint committendis eis Eccleſiis, Monaſteriis, & beneficiis prælibatis.

Quales ad regimina Eccelſiarum, monaſteriorum et aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum aſſumi debeãt. Deſumptum eſt ex d. extrauag. Ad regimẽ.

P RÆMISSORVM itaque conſideratione inducti, & ſuadẽtibus nobis aliis rationabilibus cauſis, nonnullorum prædeceſſorum noſtrorum Ro. Pont. veſtigiis inhærentes; omnes Patriarchales, Archiepiſcopales, Epiſcopales Eccleſias, Monaſteria, Prioratus, dignitates, perſonatus, & officia, nec non canonicatus & præbendas & Eccleſias, cæteraq; beneficia Eccleſiaſtica cum curâ, vel ſine curâ, ſecularia & regularia, quæcunq; & qualiacunq; fuerint, etiamſi ad illa perſonæ conſueuerint, ſeu debuerint, per electionẽ, ſeu quemuis alium modum aſſumi; nunc apud Sedem Apoſtolicam quocunque modo vacantia, & in po-

Hoc §. agitur de Eccleſiis, Monaſteriis, dignitatibus, aliisq; beneficiis Eccleſiaſticis Sedi Apoſtolicæ reſeruatis. Confer cum c. 2. iuncto c. præſenti. 34. de præbẽd. in 6. c. quãquam. 18. de electio lib. 6. cum dictis extrauagantib. Ad regimen, & Execrabilis.

ſterum vacatura[a]; nec non per depoſitionem ſeu priuationem ſeu translationem per nos ſeu auctoritate noſtra factas, & in antea faciendas vbilibet; nec non ad quæ alioqui in concordia vel diſcordia electi ſiue poſtulati fuerint, quorum electio caſſata, ſeu poſtulatio repulſa, vel per eos facta renunciatio, & admiſſa auctoritate noſtra extiterit; ſeu quorum electorum, vel poſtulatorum, & in antea eligendorum ſeu poſtulandorum electionem caſſari, ſeu poſtulationem repelli, aut renunciationem admitti per nos, aut auctoritate noſtra continget apud Sedem prædictam, vel alibi vbicunque; & etiam per obitum Cardinalium eiuſdem Eccleſiæ Romanæ, aut Officialium dictæ Sedis, quamdiu ipſa officia actualitèr tenebunt (videlicet Vicecancellarij, Camerarij, ſeptem Notariorum Auditoris literarum contradictarum, & Apoſtolici palatij cauſarum Auditorum, Correctorum, centum & vnius Scriptorum literarum Apoſtolicarum, & viginti quatuor Pœnitentiariæ præfatæ Sedis; & viginti quinque Abbreuiatorum, necnon verorum Commenſalium noſtrorum, & aliorum viginti quinque Capellanorum Sedis eiuſdem in epitaphio deſcriptorum) & etiam quorumcunque Legatorum, ſeu Collectorum, ac in terris Romanæ Eccleſiæ Rectorum, ac Theſaurariorum deputatorum, ſeu miſſorum hactenus, vel deputandorum aut mittendorum in poſterum; vacantia, & in antea vacatura, vbicunque dictos Legatos vel Collectores, ſeu Rectores & Theſaurarios, antequam ad Romanam curiam redie-

a Subaudi; reſeruamus auctoritate Apoſtolica ordinationi, diſpoſitioni ac prouiſioni noſtræ, prout habetur in fi. huius §. quā clauſulam hic libet ſubinde repetere, ne nimiū ſuſpenſus maneat lector, donec ad generalem illam clauſulam deueniatur.

redierint ſeu venerint rebus eximi contigerit ab humanis[b]; nec non quorumlibet pro quibuſcunque negotiis ad Romanam curiam venientium, ſeu etiam recedentium ab eadem, ſi in locis à dicta curia vltra duas dietas legales[c] non diſtantibus iam forſan obierint, vel eos in antea ab hac luce tranſire contigerit; etiam ſimili modo quorumcunq; Curialiũ peregrinationis, infirmitatis, ſeu recreationis, vel alia quacunq; causâ ad quæuis loca ſecedentium, ſi eos antequàm ad dictam curiam redierint in locis vltra duas dietas ab eadem curia, vt præmittitur, non remotis, (dummodo eorum proprium domicilium non exiſtat ibidem) iam forſan deceſſerint, vel in poſterum eos contigerit de medio ſubmoueri, & nunc per obitum huiuſmodi vacantia, vel in poſterum vacatura[d]; Rurſus Monaſteria, prioratus, & dignitates, decanatus, perſonatus, adminiſtrationes, officia, canonicatus, præbendas, & Eccleſias, cæteraq; beneficia Eccleſiaſtica, ſecularia & regularia, cum cura vel ſine cura, quæcunque & qualiacunque fuerint, etiamſi ad illa perſonæ conſueuerint ſeu debuerint per electionem, ſeu quemuis alium modum aſſumi, quæ promoti per nos ſeu auctoritate noſtra ad Patriarchalium, Archiepiſcopalium, Epiſcopalium Eccleſiarum, nec non Monaſteriorum regimina obtinebant tempore promotionum de ipſis factarum; nunc quocunq; modo vacantia, aut in poſterum vacatura[e]; nec non etiam per aſſecutionem pacificam quorum-

b *Subandi; reſeruamus auctoritate apoſtolicâ; vt in fi. huius §.*

c *dieta legalis dicitur iter vnius diei, quod continet vicena milia paſſuum, id eſt, viginti milliaria Italica. l. 1. & ibi gloſſa. ff. Si quis cautionibus. l. itinere. 3 ff. de verb. ſig.*

d *Subandi; reſeruamus auctoritate apoſtolica; vt in fi. §. huius*

e *Repetendum hic; reſeruamus auctoritate apoſtolica, vt in fi. §. huius.*

rumcunque Prioratuum, perſonatuum, officiorum, canonicatuum, præbendarum, Eccleſiarum, aut beneficiorum aliorum per nos, ſeu auctoritate noſtrarum literarum immediatè collatorum, ſeu conferendorum in poſterum; præterquàm ſi virtute gratiæ expectatiuæ aſſecutio fiet; nunc vacantia & in antea vacatura; plena ſuper præmiſſis omnibus, & ſingulis cum fratribus noſtris collatione præhabita, & matura deliberatione ſecuta: ordinationi, diſpoſitioni ac prouiſioni noſtræ, de ipſorum fratrum conſilio, auctoritate Apoſtolica reſeruamus. Decernentes ex nunc irritum & inane, ſi ſecus ſuper præmiſſis & quolibet eorum, per quoſcunque, quauis auctoritate, ſcientèr vel ignorantèr, contigerit attentari.

Clauſula irritans.

Prælati in Metropolitanis & Cathedralib. etiam immediatè non ſubiectis Eccleſiis, & in Monaſteriis immediatè ſubiectis, canonicè electi (iuxtà formã in c. quia propter. 42. ext. de electio. iuncto c. cùm expediat. 29. eod. tit. in 6.) confirmandi ſunt à Sede Apoſtolica. In quo diſceſſum eſt à iure communi, quo Epiſcopus ab Archiepiſcopo confirmatur. c. cùm dilectus. 32. ext. de electio.

ITEM placet nobis, quod in Metropolitanis & Cathedralibus etiam immediatè non ſubiectis Eccleſiis, & Monaſteriis immediatè ſubiectis Sedi Apoſtolicæ, fiant electiones canonicè, quæ ad dictam Sedem deferantur, quas etiam ad tempus conſtitutum in conſtit. fel. record. Nicolai Papæ III. quæ incipit, Cupientes[f]; expectabimus: & lapſo dicto tempore ſi non præſentatæ, vel ſi præſentatæ, minus canonicæ fuerint; prouidebimus; & ſi canonicæ fuerint, eas confirmabimus; niſi ex rationabili, & euidenti cauſa, ac de dictorum fratrum conſilio, de digniori & vtiliori perſona duxerimus prouidendum: prouiſo, quòd confirma-

f extat in c. cupientes. 16. de electio. li. 6. vbi electo ſtatuitur menſis poſt conſenſum vel habitã de electione notitiam, ad arripiendum iter, & quàm citò commodè poteſt ad comparendum corã Sede apoſtolica: prout latius ibid. continetur.

ti præ-

ti prædicti, & per nos prouiſi, Metropolitanis ſuis & aliis præſtent debita iuramenta, & alia, ad quæ de iure tenentur. Et in Monaſteriis dictæ Sedi immediatè non ſubiectis, & aliis regularibus beneficiis; ſuper quibus pro confirmatione, vel prouiſione ad dictam Sedem non conſueuit haberi recurſus; electi, ſeu illi, quibus prouidendum eſt, pro confirmatione & prouiſione huiuſmodi ad curiam Romanam venire non tenebuntur: ipſaq; regularia beneficia ſub expectatiuis gratiis non cadant. Vbi autem pro monaſteriis ad dictam curiam venire ſeu mittere conſueuerint; non alitèr confirmabimus vel prouidebimus, quàm ſuperius de Cathedralibus Eccleſiis eſt expreſſum. Et de Monaſteriis Monialium non diſponemus, niſi ſint exempta & tunc per commiſſionem ad partes.

Hoc §. agitur de dignitatibus, aliisq; beneficiis Eccleſiaſticis non reſeruatis Sedi Apoſtolicæ; vt ſunt, quæ vacãt, mẽſibus Febru. April. Iunij, Auguſti, Octob. & Decembris. Nam quæ reliquis menſibus vacant; videlicet, in Ianuario, Martio, Maio, Iulio, Septembre & Nouembre; reſeruata ſunt Sedi Apoſtolicæ, vſque ad tres menſes à die notæ vacationis, &c.

De cæteris verò dignitatibus & beneficiis quibuſcunque, ſecularibus & regularibus vacaturis; vltra reſeruationes prædictas; maioribus dignitatibus poſt Pontificales in Cathedralibus, & principalibus in Collegiatis Eccleſiis exceptis; iure ordinario prouideatur per illos inferiores, ad quos aliàs pertinet. Placet etiã nobis, quod per quamcunq; aliam reſeruationem, gratiam expectatiuam, aut quamuis aliam diſpoſitionem, ſub quacunq; verborum forma, per nos vel auctoritate noſtra factam vel faciendam, non impediemus nos, quò minùs de illis, cum vacabunt de Februarij, Aprilis, Iunij, Auguſti, Octobris, & Decembris menſibus, liberè diſponatur per illos, ad quos eorum collatio, prouiſio, præſentatio, electio, ſeu

quæuis alia diſpoſitio pertinebat: reſeruationibus, aliis à præmiſſis aut diſpoſitionibus, auctoritate noſtrà factis vel faciendis, non obſtantibus quibuſcunque: Quoties verò aliquo vacante beneficio de Ianuarij, Martij, Maij, Iulij, Septembris & Nouembris mẽſibus ſpecialitèr diſpoſitioni dictæ Sedis, reſeruatis; non apparuerit infra tres mẽſes à die notæ vacationis in loco beneficij, quod alicui de illo Apoſtolica auctoritate prouiſum fuerit; ex tunc & non antea, Ordinarius vel alius, ad quem illius diſpoſitio pertinebit, de illo liberè diſponere poterit. [g]

[g] Quo ſenſu hæc verba, de tribus menſibus à die notæ vacationis, &c. accipienda ſunt. Vide declarationem Gregorij XIII. hic quoq; adiunctam.

Et ad finem, vt hæc ordinatio collationum beneficiorum non reſeruatorum, per alternos menſes, poſſit per dictam Nationem publicari, & omnes, qui eâ gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi; tunc quoad dictam Sedem, à Kalendis Iunij proximè futuris, ipſa currere incipiet, & durabit deinceps; niſi in futuro Concilio de conſenſu dictæ Nationis aliter fuerit ordinatum.

De Annatarum ſolutione.

Placet ſimilitèr nobis, quod circa prouiſionem dictæ Sedis ordinandam; modus annatarum hoc modo currat: De Eccleſiis Cathedralibus omnibus & Monaſteriis virorum duntaxat, vacantibus & vacaturis; ſoluantur pro fructibus primi anni à die vacationis, ſummæ pecuniarum in libris Cam. Apoſt. taxatæ, quæ communia ſeruitia nuncupantur; & ſi quæ exceſſiuè taxatæ ſint, retaxentur: Et quod prouideatur ſpecialitèr in grauatis regionibus, ſecundum qualitatem rerum,

rum, temporum, & regionum, nè nimium prægrauentur; ad quod petentibus dabimus commiſſiones in partibus, qui diligentèr inquirant & retaxent. Taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ poſſeſſionis pacificæ totius vel maioris partis, ſoluantur; & pro alia media parte, infra annum ſequentem; Et ſi infra annum bis vel pluries vacauerint, ſemel tantùm ſoluatur; nec debitum huiuſmodi in ſucceſſorem in Eccleſia vel Monaſterio tranſeat.

De cæteris verò dignitatibus, perſonatibus, officiis, & beneficiis ſecularibus ac regularibus quibuſcunq;, quæ auctoritate dictæ Sedis conferentur, vel de quibus prouidebitur (præterquàm vigore gratiarum expectatiuarum, aut causâ permutationis) ſoluantur annatæ ſeu medij fructus, iuxta taxam ſolitam à tempore poſſeſſionis infra annum, & debitum huiuſmodi ſimilitèr in ſucceſſorem in beneficio non tranſeat.

Sed de beneficiis, quæ valorem vigintiquatuor florenorum auri de camera non excedunt; nihil ſoluatur: curratque hæc obſeruantia deinceps, niſi eam ſimilitèr in futuro Concilio de ipſius Nationis conſenſu contingat immutari. In aliis autem quæ per fe. re. Eugenium Papam IIII. etiam prædeceſſorem noſtrum pro dicta Natione vſq; ad tempus futuri generalis Concilij permiſſa, conceſſa, indulta, & decreta, ac per nos confirmata fuerunt; in quantum illa concordiæ præſenti non obuiant; iſta vice nihil eſſe volumus immutatum: Et per hoc, quòd in Concordatis

huiuſmodi, ſiue quibuſuis aliis eorum occaſione conficiendis literis, propter competenſiorem deſcriptionem, Alamania ſpecialitèr appellatur, Natio ipſa cenſeri non debet à Germanica Natione diſtincta, ſeu quomodolibet ſeparata.

PRÆTEREA quia difficilè foret præſentes literas ad ſingula, in quibus de eis forſitan fides facienda fuerit, loca deferri; eâdem Apoſtolica auctoritate decernimus, quod ipſarum tranſumpto Metropolitanorum dictæ Nationis ſigillo munito, tanquàm præſentibus ſi exiberentur, literis plena fides adhibeatur, & perinde ſtetur ac ſi dictæ præſentes literæ forēt exhibitæ, vel oſtenſæ; Et inſuper quoq; irritū & inane, ſi ſecùs ſuper his à quoquā quauis auctoritate ſcientèr vel ignorantèr cōtigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, ratificationis, laudationis, acceptationis, commutationis*, reſeruationis, conſtitutionis, & voluntatis, infringere, vel ei auſu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum.

Clauſulæ irritantes et comminatoriæ.

* *alias, communicationis.*

Dat. Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſeptimo. Kal. Aprilis * Pontif. noſtri anno ſecundo.

* *alias, quarto decimo Kal. Aprilis.*

CLEMENS

BVLLA CLEMEN. VII. DE PRÆLATIS ET PRINCIPIBVS VSVRPANTIBVS DISPOSITIONES BENEFICIORVM SEDI APOSTOLICÆ REſeruatorum, aut impedientibus Sedis Apoſt. prouiſiones, contra formam Concordatorum inter eandem Sedem Apoſt. & Nationem Germaniæ.

CLEMENS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, AD FVTVRAM REI MEMORIAM.

ADMONET nos incumbentis nobis paſtoralis officij cura, vt non ſolùm nobis, ſed etiam cunctorum Chriſti fidelium, & præſertim Eccleſiaſticarum perſonarum profectibus diligenter intenti, illorum occurramus diſpendiis, & quæ in cuiuſq; ipſorum præiudicium ſiue noxam quauis etiam auctoritate prodiiſſe comperimus, ſalubritèr reformemus.

SANE dudum ad noſtram peruenit notitiam, qualitèr nonnulli Archiepiſcopi, & Epiſcopi, ac Eccleſiarum Prælati, nonnulli etiam Principes, & Domini temporales inclytæ Nationis Germanicæ, poſt miſerabilem Vrbis direptionem colla-

tiones & diſpoſitiones beneficiorum Eccleſiaſticorum nobis, & Sedi Apoſtolicæ, etiam virtute Concordatorum, inter Sedem & Nationem præfatas reſeruatorum, temerè vſurpare præſumſerunt, ac collationes & diſpoſitiones noſtras, & dictæ Sedis de illis factas admittere cõtempſerunt, nedum in noſtrum, & ipſius Sedis vilipendium, ſed etiam in iurium noſtrorum, & eiuſdem Sedis, ac illorum, quibus de ipſis beneficiis prouidimus, aut in quorum fauorem aliâs diſpoſuimus, ſeu prouideri & diſponi mandauimus, graue præiudicium. Et quamuis contra præſumptores & contemptores huiuſmodi in Bulla, quæ quotannis in die Cænæ Domini de more lecta fuit, declarauimus, & proteſtati fuerimus, quod in pręmiſſis, & aliis quibuſcunque iuribus dictę Sedi, & ſanctæ Romanæ Eccleſię vndecunq; & quomodocunque quæſitis, ſeu quærendis per quoſcunq; actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, tacitos, vel expreſſos à nobis, vel ab eadem Sede quomodolibet factos vel faciendos, aut quemcunq; temporis fluxum, vel patientiam, vel tolerantiam noſtram, nobis aut eidem Sedi nullatenus pręiudicari debere, aut quomodolibet poſſe; tamen, ſicut non ſine animi noſtri mœrore intelleximus, nonnulli ex Archiepiſcopis, Epiſcopis, Prælatis, Principibus, & Dominis prædictis, adhuc à præmiſſis deſiſtere non curârunt, nec de præſenti curant; quinimò quod deteri⁹ eſt, ne prouiſiones Apoſtolicæ admittantur, per ſua mandata etiam pœnalia prohibere nõ verentur, in animarum ſuarum gra-

ue pe-

ue periculum, & aliorum Prælatorum, ac Principum Catholicorum dictæ Nationis pernicioſum exemplum & ſcandalum plurimorum.

Nos igitur, qui à dictis Concordatis, quæ olim Romanæ Eccleſiæ, & dictæ Nationis hominibus, pro ipſius Eccleſiæ vnione, ac pace & tranquillitate inter Eccleſiam, & Nationem prædictas, perpetuò ſolidandis & conſeruandis, laudata, concluſa, & accepta fuerunt; nullatenus recedere intendimus, ne dicti præſumptores & contemptores, aut per eos, in dictis beneficiis intruſi ex huiuſmodi temerariâ præſumptione gloriari valeant, neuè ipſi intruſi ex adulterinis eorum titulis aliquem fructum reportent, nec illis quibus de beneficiis prædictis per nos aut dictam Sedem, ſeu eius auctoritate prouiſum extitit, & in futurum prouidebitur, per alicuius temporis fluxum, ſeu aliquam patientiam, vel tolerantiam pręiudicium fiat, aut factum cenſeatur; ex paſtoralis officij debito prouidere volentes ac Concordatis prædictis firmitèr inhærentes: Motu proprio, & ex noſtra matura deliberatione, ac certâ ſcientia, auctoritate Apoſtolica, de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, tenore preſentium declaramus; prætenſas collationes & alias diſpoſitiones de quibuſcunque beneficiis Eccleſiaſticis cum cura, & ſine cura, nobis & dictæ Sedi, vt præfertur, reſeruatis, per Archiepiſcopos, Epiſcopos, Prælatos, ac ſeculares Principes, & Dominos quoſcunq; dictæ Nationis, ſeu ad eorum præſentationem, vel nominationem, etiam per Ordinarios ipſorum bene-

neficiorum collatores à tempore dictæ direptionis citrà, contra tenorem, & formam dictorum Concordatorum quomodolibet factas, & in poſterum faciendas, perſonis, quibus aut in quarum fauorem factæ ſunt, aut in poſterum fient; niſi ſint per nos, aut noſtra, vel dictæ Sedis auctoritate approbatæ; nullum titulum vel colorem ipſa beneficia poſſidendi tribuiſſe, aut in futurum tribuere, ſed & illos pro malæ fidei poſſeſſoribus & merè intruſis ab omnibus haberi & cenſeri, ac fructus per eos ex beneficiis huiuſmodi perceptos & percipiendos, nullo vnquam tempore ſuos facere, ſed ad illorum reſtitutionem in vtroque foro efficacitèr obligatos eſſe, & ad illorum reſtitutionem, ad eorum, quorum intereſt, ſeu etiam fiſci noſtri inſtantiam, omnibus viis iuris & remediis compelli poſſe & debere; & eos nullo vnquam tempore beneficio regularum de annali & triennali pacifico poſſeſſore, gaudere potuiſſe, aut poſſe. Illis verò quibus eadem beneficia per nos, aut auctoritate noſtra, vel dictæ Sedis tenore & forma Concordatorum huiuſmodi ſeruatis, collata ſeu commendata ſunt, aut in futurum conferentur, vel commendabuntur, nec non Eccleſiis & locis Eccleſiaſticis, ac Collegiis, quibus perpetuò, vel ad tempus eâdem auctoritate vnita ſunt, aut in poſterum vnientur, ac omnibus illis, qui in executione literarum Apoſtolicarum eis conceſſarum per conſtitutiones, ſeu mandata Archiepiſcoporũ, Epiſcoporum, Prælatorum, Principum, vel Dominorum prædictorum, hactenus

quomo-

quomodolibet impediti fuerunt, aut in poſterum impedientur; dictas regulas, & quemcunq; temporis fluxum ſeu patientiam, vel tolerantiam minimè obſtare debere, quo minus contra dictos intruſos, & intrudentos quocunq; tempore iudicialitèr experiri valeant.

DECERNENTES ſic per quoſcunq; iudices & Commiſſarios, quauis auctoritate fungentes, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, & Palatij apoſtolici cauſarum Auditores ſententiari, interpretari, & iudicari debere, ſublata eis & eorum cuilibet quauis alitèr ſententiandi, interpretandi, & iudicandi facultate & poteſtate; acirritum & inane, ſi ſecùs ſuper iis ab eis, vel quibuſuis aliis quauis auctoritate, ſcientèr, vel ignorantèr attentum forſan eſt hactenus, aut in poſterum contigerit attentari. Non obſtantibus regulis & aliis præmiſſis, aliisq; conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, cæterisq; contrariis quibuſcunque. Vt autem præmiſſa ad omnium notitiam deducantur; volumus & mandamus præſentes in Cancellaria Apoſtolica more ſolito publicari, & in quinterno eiuſdem Cancellariæ deſcribi. Præterea quia difficilè foret præſentes literas ad ſingula loca, in quibus de eis forſitan fides facienda foret deferre; eadem Apoſtolica auctoritate decernimus, quod ipſarum tranſumptis, manu alicuius Notarij publici inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius perſonæ Eccleſiaſticæ in dignitate conſtitutæ, munitis; ea prorſus in iudicio, & ex-

trà, & aliàs vbilibet fides indubitata adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quingenteſimo trigeſimo quarto. Cal. Iulij, Pontif. noſtri anno vndecimo.

GREGORII DECIMI TERTII.

DECLARATIO CONSTITVTIONIS A NICOLAO V. EDITÆ, CIRCA COLLATIONES BENEFICIORVM VACANtium in menſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis: iuxtà formam Concordatorum cum Natione Germanica.

GREGORIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, AD FVTVRAM REI MEMORIAM.

QVAE in Eccleſiam Dei incommoda inferunt, noſtra nos expedit animaduerſione remouere. Cùm itaque per literas fel. record. Nicolai Papæ V. Nationi Germaniæ pro illius virtute, & concordia cum Sede Apoſtolica, inter alia concedatur, vt quoties aliquo vacante beneficio Eccleſiaſtico, in menſibus Ianuarij, Martij, Maij, Iulij, Septembris, & Nouembris, in quibus vacantium Germaniæ beneficiorum Eccleſiaſticorum diſpoſitio dictæ Sedi ſpecialitèr reſeruata eſt; non apparuerit intrà tres menſes à die notæ vacationis, in loco beneficij,

quòd alicui de illo Apoſtolica auctoritate prouiſum fuerit, ex tunc & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius diſpoſitio pertinet, de illo diſponere poſſit, & ſæpenumerò contingat, vt antequàm inquiſitio, quam plerunq; etiam in concurſu plurium, ſiue in partibus, ſiue apud dictam Sedem fieri oportet, in vitam, mores, & doctrinam eorum, quibus de dictis beneficiis per Sedem eandem prouidendum eſt; compleri poſſit, aut antequàm de ipſis prouiſionibus, ſeu de mandatis, quæ ad inquiſitiones, & prouiſiones huiuſmodi faciendas ab eadem Sede impetrantur, vel Motu proprio procedunt, literæ Apoſtolicæ conficiantur vel etiam antequàm mandata ipſa à iudicibus, ad quos directa ſunt, recipiantur, vel recepta expediantur; interdum quoque literis Apoſtolicis expeditis, & gratia purificatâ, ſeu mandatis prædictis receptis, & inquiſitione completa, antequàm omnimoda executio perficiatur, propter diuerſa impedimenta, quæ frequentèr ſuccedunt; tempus trium menſium, ex quo vacatio beneficij in loco ipſius nota eſt, expiret, ac proinde Ordinarij locorum, aut alij ad quos talium beneficiorum diſpoſitio, ceſſantibus Apoſtolicis reſeruationibus, pertinet; ab ipſo tempore prædicto, licèt priuſquam illud laberetur, prouiſionis ſiue alterius diſpoſitionis de illis à dicta Sede iam gratia facta fuerit (quod ipſum ad tribuendum, & quærendum ius ſatis ſuperq; eſſe certa iuris interpretatione frequentèr declaratum eſt) illa tamen conferre contendant: Qua de cauſa multis religione

&

& pietate inſignibus, quando ij poſt oſtenſum virtutis & doctrinæ ſuæ ſpecimen, atq; inde ementos labores & ſumptus, beneficiis potiri deberent, alij præoccupatores obtentu ordinariæ collationis huiuſmodi contrà aduerſantur: Nos indignum rati, quòd temporis mora; quam ad perſcrutandum accuratius talium probitatem, induſtriam & alia requiſita intercedere, pro vtilitate Eccleſiæ neceſſe eſt, locum iniuriis aperiat, attendentesque verba prędictá (in loco beneficij) cum verbis (notæ vacationis) quæ protinus antecedunt coniungi, & ad illa duntaxat referri, ac voluntatem concedentis ſenſumq; conceſſionis & literarum prædictarum ſic eſſe, vt diſpoſitio beneficij intra tres menſes à die notæ vacationis à Sede prædicta fieri, deq; gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter vtriuſque iuris Interpretes iampridem controuerſa, ſumma ratione iudicatum apparet: vix enim eſt, vt itineribus non modò infeſtis, aut prohibitis, quòd ferè ſemper aliquo contingit, ſed etiam expeditis quis ex tam longinquis regionibus ad dictam Sedem profectus, & in ea ad expediendum negotium vel pauliſper moratus, in eaſdem ſe recipere tanta temporis anguſtia poſſit.

QVOCIRCA æquitate & iuſtitia ſuadentibus, præſentium auctoritate declaramus; conceſſionem Nicolai Papæ, & literas prædictas, locum omninò non habere, quod Ordinarij aut alij collatores prædicti, poſt lapſum trium menſium ex

die notæ vacationis in loco beneficij diſponere poſſint de vllis beneficiis prædictis, aliàs ſub conceſſione, & literis prædictis comprehenſis, extra Ro. Cu: in menſibus prædictis quoquo modo vacantibus, vel vacaturis; de quibus intra dictum tempus trium menſium per Romanum Pontificem ac dictam Sedem, qualiſcunq; gratia, vel diſpoſitio, aut conceſſio facta fuerit: Ne tamen cuiquam licitum ſit factam à Sede prædicta diſpoſitionem huiuſmodi, in longum obtegere; illi quibus deinceps gratiæ huiuſmodi concedentur, earum conceſſionum, fidem, & teſtimonium; intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficij huiuſmodi, vel dictis collatoribus ſignificare, vel in ipſo beneficij loco publicare quoquomodo teneātur. Decernentes omnes & quaſcunq; diſpoſitiones de dictis beneficiis ab eiſdem collatoribus poſt ſignificationem, ſeu publicationem huiuſmodi pro tempore factas; nullas & inualidas, nulliusque roboris, vel momenti fore: Sicq; in quibuſuis cauſis pendentibus & futuris, iudicari debere. Nec non irritum & mane, quicquid ſecùs ſuper his ab eiſdem collatoribus, aut quibuſcunq; aliis ſcientèr, vel ignorantèr contigerit attentari. Quod ſi fortè quiſquam collatorum prædictorum fuerit præſentium violator, eum à beneficiorum, & officiorum collatione tandiu ſuſpendimus, donec ipſe veniam petens reſtitutionis gratiam à Sede prædicta meruerit obtinere.

Cæterum volumus, vt præſentium tranſumptis

ſumptis, etiam impreſſis Notarij publici manu, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ, obſignatis; eadem prorſus fides in iudicio, & extra illud, vbique locorum adhibeatur, quæ adhiberetur ipſis præſentibus, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, decreti, ſuſpenſionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum; Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Kal. Nouembris, Pontificatus noſtri anno quinto.

COMMENTARIVS
IN REGVLAS IV-
RIS LIBRI VI. DE-
CRETALIVM.

EIVSDEM HENRICI CA-
NISII NOVIOMAGI ET
IVRISCONSVLTI.

AD SERENISSIMVM ET
REVERENDISSIMVM PRINCIPEM
ac Dominum, Dominum FERDINANDVM,
Comitem Palatinum Rheni, V. Bauariæ
Ducem, & Coadiutorem Ele-
ctoratus Colonien-
ſis, &c.

IN TITVLVM DE REGVLIS IVRIS LIB. VI. DECRETALIVM.

HVIVS Tituli auctor eſt Bonifacius VIII. Summus Pont. quem ideo poſtremo loco ſubiecit, vt ea, quæ prioribus titulis ſparsim per ſingulas ſpecies tradita ſunt, in regulas quaſdam, veluti breuiſſimas notas, coniiceret: imitatus nimirum libros Pandectarum, in quibus & poſt omnium tractationem, Titulus de Regulis iuris, vltimus annectitur, tanquam priora omnia in breuiſſima capita conferens. Vnde & regula à Paulo IC. ita deſcribitur: *quod rem, quæ eſt, breuitèr enarret, non vt ex regula ius ſumatur, ſed vt ex iure, quod eſt, regula fiat* [a]. Per regulam igitur breuem rerum narrationem in vnum coactam intelligimus, vt quod in ſingulis rebus iuris eſt, per eam breuitèr demonſtretur. Vt exempli gratia; Cùm alibi traditum eſſet: Periurum ad dicendum teſtimonium minimè admittendum eſſe, propter ſuſpicionem periurij [b]: item marito ſæuienti non eſſe facilè reſtituendam vxorem ab eo digreſſam propter metum ſæuitiæ [c]: item ſemel negligenti non poſſe rem tutò iterum committi [d]; Bonifacius huius Tituli author, occaſionem ſumpſit huius regulæ condendæ: *Semel malus ſemper præſumitur eſſe malus* [e]. Idem in aliis regulis accidit.

a *l. 1. ff. hoc tit.*

b *c. teſtimonium. 54. ibi: præterquam pro reatu periurij. ext. de teſtib. iuncto c. paruuli. 22. q. 5. & c. non poteſt. 2. q. 7.*

c *c. literas 13. in fi. ext. de reſtitu. ſpoliator.*

d *c. ſcribam. 9. ext. de præſumptio.*

e *c. ſemel malus. 3. h. tit.*

QVÆ tamen non eò dicuntur, quaſi Regula ſit nuda tantùm narratio ſeu coniectio multarum rerum, ita quod nulla inde iuris deciſio depromi poſſit; ſed vt oſtendatur, regulam ex conſtituto antea iure, tanquam ex præexiſtenti (vt ita loquar.) materia ſua, non verò è contrà, ius ex regula natum & profectum eſſe[f]. Nec enim negatur, eam ad alias ſpecies iure nõ expreſſas traduci poſſe. Imò rectè ad has regulas confugitur, quòd multorum iurium, ex quibus deſumptæ ſunt, apertam ſententiam exprimant, quæ æquè valere debet, in caſibus non deciſis, ob eandem æquitatem[g]. *Non poſſunt*, inquit Iulianus, *omnes articuli ſigillatìm aut legibus aut Senatuſconſultis comprehendi, ſed cùm in aliquâ cauſâ ſententia eorum manifeſta eſt, is, qui iuriſdictioni præeſt, ad ſimilia procedere, atque ita ius dicere debet*[h].

QVARE cùm multi variiq; caſus quotidiè incidere ſolent, qui diſertis verbis à iure deciſi non ſunt; licebit in hac multitudine & varietate rerum, ad has iuris regulas, tanquam ad communia quædam capita recurrere. Eſt enim hic Titulus, velnti penus quędam, in quâ totius quaſi iuris theſaurus deliteſcit; adeoque viam aperit de quauis cauſa confeſtim & ex tempore reſpondendi[i]. Neque enim aſſentiendum eſt Iacobo Cuiacio in Poſthumo, qui eius nómine circũfertur; aſſerenti, ex regulâ leuia & pernicioſa argumenta deduci[k]: quod duobus allatis exemplis ita comprobat; Regula eſt (inquit) inuito beneficium non datur; At libertas beneficium eſt, & tamen inuito datur.

f *gloſſa ad d. l. 1. ff. hoc tit.*

g *l. illud quæſitum. 32. in princ. ff. ad leg. aquil.*

h *textus in l. non poſſunt. 12. cum l. ſeq: ff. de legib. c. inter cæteras 4. ext. de reſcrip. c. 2. circa med. ext. de translatio. Epiſ.*

i *Videatur eleganter D. Peckius præceptor olim meus obſeruandus, ad Rubr. huius tit. Panor. ad rub. ext. eod.*

k *ad l. 1. in fi. ff. hoc tit.*

l. vlt.

l. vlt. C. De teſtam. manumiſſ. Item regula eſt: deteriorem conditionem per ſeruum fieri non poſſe. l. melior. ff. De reg. iur. Sed ſeruus delinquendo poteſt; quia Dominus ſeruum noxæ dedere cogitur. l. 1. §. quod igitur. ff. De vi & vi arm. Sed non videt ipſe, nos eo caſu non loqui, vbi contra regulam expreſſum ius vrget, vt in exemplis ab eo allatis, aut aperta ratio contrarium euincit; quibus caſibus officium ſuum perdit regula, vt vtar verbis d. l. 1. ff. hoc tit. Verùm loquimur in caſu non deciſo à iure, aut vbi ratio quæ diuerſum ſuadet, nulla ſubeſt, cur à regula diſcedendum ſit. Hinc gloſſa noſtra[1]; potior eſt eius cauſa, inquit, pro quo facit regula; habet enim aduerſarius oſtendere rationem, quare in illo caſu regula non loquatur. Et hæc ita eſſe, conuincit vel ſecunda regula Digeſtorum: *Fœmina*, inquit Vlpianus, *ab omnibus officiis ciuilibus & publicis remotæ ſunt; & ideò nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere, &c.* Nonnè ex præmiſſa regula: *fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus & publicis remotæ ſunt*: infert apertè Vlpianus eas nec iudices eſſe poſſe, nec magiſtratum gerere? Cæterùm ipſas regulas ex ordine & quantùm fieri poteſt, breuiſſimè, explicemus.

[1] *hic ad Rubr. circa fi.*

REGVLA I.

BENEFICIVM ECCLESIASTICVM NON POTEST licitè ſine inſtitutione canonica obtineri.

BENEFICIVM Eccleſiaſticum, eſt ius percipiendi reditus ſiue obuentiones Eccleſiaſticas; quale habent Epiſcopi, Abbates, Decani, Præpoſiti, Parochi, Canonici, aliiq; Clerici diuinis miniſteriis ſiue officiis adſcripti[a]: Inſtitutio verò Canonica, dicitur receptio ad ipſum beneficium Eccleſiaſticum, iuxtà præſcriptum ſacrorum canonum; veluti, quæ fit per legitimam electionem vel poſtulationem & confirmationem; per collationem ſimplicem, ſiue ad præſentationem patroni Eccleſiæ ſiue Eccleſiaſtici beneficij. Hæc enim nomine inſtitutionis canonicæ veniunt[b]. Ex quibus conſequens eſt; cum qui alitèr ad beneficium Eccleſiaſticum electus eſt; vel quia non ſeruata forma electionis[c]; vel ab eo electus eſt, cui eligendi ius non erat[d], vel ſimoniacè[e], vel alitèr indignus electus eſt[f], non poſſe dici canonicè inſtitutum[g]. Similitèr qui obtinuit à laico Eccleſiam vel Eccleſiaſticum beneficium (etiamſi laicus eiuſdem Eccleſiæ vel beneficij patronus ſit) abſq; auctoritate Epiſcopi, vel alterius Superioris[h]; ſiue alicui collatum eſt beneficium nondum vacans[i], vel ſi ipſe cui collatum eſt, laicus[k], vel clericus coniugatus ſit[l]; Nam hi omnes canonicè inſtitui non poſſunt[m]. Huius regulæ ratio-

a c. 1 ext. de maledicu c. quanto. 7. ext de offic. iud. ord. c. ad decorem. 5. ext. de inſtitutio.
b vt toto tit. ext. de inſtitutio. c. 4. c 6. ext. de his quæ fi. à præla. c. cum eccleſia. 31. ext. de electio.
c de qua in c. quia propter. 42. ext. de electio. c. cum expediat. 29. eod. in 6.
d c. maſſana. 56. c. ſacroſancta. 51. ext. de elect. c. 8. ext. de conſuetud.
e c 2 in extrauag. com.
f c. quanquam. 18. de electio. in 6.
g dictis iurib.
h c. 4. c 8. c. 10 c. 15. ext. de iure patro.
i c. 2 ext. de conceſſ. prebend.
k c. 2. ext. de inſtitutio. c. cùm adeò. 17. ext. de reſcrip.
l c. 5. ext. de cler. cõiug.
m vt iam dd. iurib.

rationem reddit D. Peckius hîc; quòd in Eccleſiam Dei non debet alius eſſe ingreſſus, quàm per oſtium, cuius claues præfectis Eccleſiarum committuntur, qui eiſdem clauibus & Canonicis regulis inſtituendos in eandem Eccleſiam Dei intromittunt. Nam & hûc ſpectat Innocentij IV. conſtitutio in Concilio Lugdunenſi, quâ duobus de dignitate, perſonatu vel alio beneficio Eccleſiaſtico contendentibus, & altero per contumaciam abſente; prohibet miſſionem fieri in poſſeſſionem beneficij, causâ rei ſeruandæ (quæ alioqui ſolet fieri in aliis cauſis, vbi reus ante litis conteſtationem contumaciter abeſt[n]) ſed titulus, quo nititur actor præſens examinari debet; Idque vt vitetur ingreſſus vitioſus in beneficium, hoc eſt, qui abſque titulo eſt, ſiue canonica inſtitutione[o]: Quare & qui longo tempore beneficium poſſedit abſq; inſtitutione canonicâ, ſe defendere non poterit temporis præſcriptione: cùm id quod ab initio nullum eſt, tractu temporis non conualeſcat[p].

[n] c. 3. c. 5. §. in aliis. ext. vt lite non conteſt.

[o] c. vnico. de eo qui mittitur in poſſ.

[p] c. non firmatur, & ibi latius dicemus. ȷ. eod.

Cvi certè aduerſari videtur textus in c. cura. 11. ext. de iure patron. Quo loco Eccleſiæ à laicis acceptæ præſcriptione acquiruntur per Clericum, quaſi nullo titulo præcedente. Textus verba hæc ſunt: *Mandamus, quatenus ex donatione laicorum, niſi auctoritas Diœceſani Epiſcopi & conſenſus adſit, nullus veſtrum aliquas ſibi Eccleſias vendicare præſumat, vel retinere talitèr acquiſitas: Niſi legitima fuerit præſcriptione munitus, aut Diœceſani Epiſcopi habuerit poſteà conſenſum.* Ex quibus verbis conſtat donationem

tionem Eccleſiarum à laicis factam tunc valere, ſi auctoritas & conſenſus Epiſcopi interuenerit, aut ex poſt facto conſenſus eius acceſſerit; aut ſi Clericus legitimâ præſcriptione munitus ſit. Sed reſpondetur, eam legitimam præſcriptionem in d. c. cura. intelligi, quæ & bonæ fidei eſt: malæ enim fidei poſſeſſor nunquàm præſcribit [q]. Vnde conſtituendum eſt, textum eâ ſpecie loqui, quando poſſeſſor bonæ fidei eſt, hoc eſt, quando credit Epiſcopum (qui ſuæ diœceſeos curam & inſpectionem gerit) conniuere, & quaſi videntibus oculis diſſimulare donationem Clerico à laico factam; & ſubſequentèr conſenſum ſuum, licet tacitum, accommodaſſe, qui loco tituli eſt [r].

q vt regula ſeq. vbi & dicam latius.

r vide gloſſ. & Pano. ad d. c. cura. & quæ habet Couarru. ad c. poſſeſſor. in 2 parte relectio. §. 10. nu. 1. ĩ. hoc tit.

REGVLA II.

POSSESSOR MALÆ FIDEI VLLO TEMPORE NON præſcribit.

HÆc regula deſumpta eſt ex c. 5. c. 17. in fi. c. 19. in fi. & c. fi. ext. de præſcriptio. Eſt autem præſcribere, rem aliquam adquirere per continuationem poſſeſſionis temporis à iure definiti [a]. Vt autem præſcriptioni locus ſit, requirit hæc regula noſtra, vt poſſeſſor bonæ, non malæ fidei ſit, hoc eſt, quod exiſtimet rem quam poſſidet ſuam non alienam eſſe; nam fidem hîc pro conſcientia accipimus [b]. Et ratio regulæ eſt; quia is qui malæ fidei eſt, peccat ex D. Pauli ſententia, dum id quod ex fide non eſt, peccatum

a vt liquet ex tit. Decretal. de præſcriptio. ext & in 6. ex tit. C. De præſcrip. longi temp. 10. vel 20. annor. cum aliquot titulis ſeqq. Vide latius in Summa noſtra ſub tit. de exceptionib.

b c. fi. ext. de pſcriptio. c. ſi virgo. 34 q. 2. l. bonæ fidei. 109. ff. De verb. ſignif.

catum eſſe aſſerit[c]: Nec minùs in præceptum Decalogi incidit, quo alienæ rei votum ſiue affe-ctatio interdicta eſt[d]. Non igitur malæ fidei poſ-ſeſſor præſcribit quantocunque etiam tempore, licèt immemoriali, poſſideat[e]. *Cùm tanto ſint grauiora peccata*, inquit alibi textus, *quantò diutius infelicem animam detinent alligatam*[f]. Et hæc adeò obtinent, vt neceſsè ſit non tantùm in initio præſcriptionis bonam fidem poſſeſſorem habuiſſe, verumetiã in progreſſu & toto præſcriptionis tempore; ob eandem rationem[g]. Quamuis aliud iure ciuili receptum ſit; quo ſufficit à principio bonam fidem habuiſſe, non autem ea neceſſaria eſt ad perficiendam ſiue complendam præſcriptionem[h]. Sed hoc iure non vtimur, propter peccatum, quod prouenit ex conſcientia rei alienæ; *Cùm generalitèr*, ait Innocentius III. in generali Concilio Lateranenſi, *ſit omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari*[i]. Vt hinc in Camera Imperiali hæc regula noſtra multis præiudiciis comprobata ſit, contrà ius ciuile[k].

c *ad Roma. 14. in fin. iuncto §. illud. circa med. de pœnit. diſt. 3.*

d *præceptum vltimũ Decalogi: Non domũ, non agrum, &c.*

e *c. 5. & c. fi. ext. de præſcriptio.*

f *in c. fin. ext. de conſuetud. c. penult. ext. de cõnſang.*

g *& per tex. in d. c. fi. ext. de præſcrip.*

h *l. vnica. C. De vſucap. transfor. l. ſi aliena. 10. in princ. ff. De vſurp. & vſucap. §. diutina. Inſt. De vſucap.*

i *c. fi. ext. de præſcrip.*

k *teſte And. Gail lib. 2. obſ. 18. nu. 7.*

Ab hac tamen regula excipitur caſus in c. 1. ext. de præſcriptionib. vbi Epiſcopus cõntra alium Epiſcopum triennio præſcribit locum à ſe conuerſum ad Catholicam vnitatem, cùm tamen non ignoret eum eſſe alterius: Verùm id fit au-ctoritate ſacrorum Canonum, quibus cùm omnes Eccleſiæ ſubiectæ ſint, & ab iis certam legem accipiant; id certè conſtituere potuerunt, vt res vnius Eccleſiæ, alteri ex iuſta cauſa adquiri poſſit.

Itaque rei alienæ fidem ſuſtinent hoc caſu ſacri Canones in fauorem Catholicæ religionis.

QVA ratione, etiam hoc iure rectè defendi poterunt præſcriptiones earum rerum, quæ ob non ſolutum vectigal, vel aliud delictum in commiſſum ceciderunt, etiamſi is, qui poſſidet, intelligat eas ad fiſcum ſpectare[1]. Quid enim prohibet Principem rebus in fiſcum ſuum illatis vel inferendis propter delictum, hanc præſcriptionem imponere? aut pœnam, quam ipſe ſtatuit, certo modo abolere? Niſi de cōtraria eius mente aliunde conſtaret, vt in ſpecie c. 2. de præſcriptio. lib. 6. qua in bonis hæreticorum bona fides requiritur; quia id diſertè cauet ibidem S. Pontifex.

[1] *l. 2. C. De vectig. & commiſſ. c. cum ſecundum. 19. de hæret. lib. 6.*

REGVLA III.

SINE POSSESSIONE PRÆSCRIPTIO NON procedit.

DEDVCTA videtur hæc regula ex c. cauſam. 7. ext. de præſcriptio. ex c. 3. in fi. ext. de probationib. Cui ſimilis extat textus in l. ſine poſſeſſione. 25. ff. de vſurp. & vſucap.

HAC itaq; regulâ docemur, poſſeſſionem planè neceſſariam eſſe ad præſcriptionem, non tantùm inchoandam, verumetiam eandem continuandam & perficiendam. Si enim medio tempore, id eſt, ante completam præſcriptionem, poſ-

ſeſſio interrupta fuerit, ceſſat præſcriptio [a]: Quod duobus modis contingere poteſt, aut naturalitèr, aut ciuilitèr. Naturalitèr, cùm quis de poſſeſſione ſua vi deiicitur, vel poſſeſſori res mobilis eripitur [b]. Item, ſi res à mari vel à flumine occupetur [c]. Ciuilitèr, hoc eſt, iuris ciuilis auctoritate, cum poſſeſſor in ius vocatur, vel cum eo litis conteſtatio fit. Nam per ſolam etiam citationem interrumpitur præſcriptio 30. annorum [d]; per litis verò conteſtationem ea, quæ longi temporis eſt [e]. Præſcriptio verò triennalis neq; citatione, neq; litis conteſtatione impeditur, licet cœpto iudicio ſine effectu currat [f]: exceptis quatuor caſibus, qui alibi recenſentur [g].

Is autem poſſidere dicitur, qui alicui rei ſuo nomine inſiſtit [h], idq; etiam ſolo animo: Nam licèt ad adquirendam poſſeſſionem corpus & animus ſimul requirantur [i]; ad poſſeſſionem tamen retinendam ſufficit vel ſolus animus; veluti, in eo, qui peregrè profectus res ſuas domi reliquit; retinet enim hic animo poſſeſſionem [k]. Addidi, *ſuo nomine*. Etenim colonus, inquilinus, procurator, depoſitarius, commodatarius, & ſimiles; ideò poſſidere non dicuntur, quod non ſuo ſed alieno nomine in poſſeſſione ſint [l]; ac proinde non præſcribunt [m].

Porro verbum, *inſiſtendi*, in hac materia etiã ad res incorporales referri debet; vt ſunt, actiones, ius decimandi, eligendi, conferendi beneficia Eccleſiaſtica, aliaque huiuſmodi incorporalia, quæ & poſſideri (licèt impropriè) & præſcribi dicuntur [n].

a *c. illud. 8. & c. audituis. 15. ext. de præſcrip. l. naturaliter. 5. ff. de vſurp. & vſucap.*

b *d. l. naturaliter.*

c *l. 3. §. Labeo. l. Pomponius. 13. in princ. ff. de acq. vel om. poſſ.*

d *l. 3. & l. cum notiſſimi. 7. in princ. C. de præſcrip. 30. vel 40. annor.*

e *l. moræ. 26. C. de rei vind.*

f *l. ſi poſt acceptum. 18. ff de rei vind. l. 2. §. fi. ff. Pro emptore.*

g *in l. 2. C. de annali excep. adde gloſſ. & Dd. ad d. c. illud & Balbum in tract. ſuo de præſcrip.*

h *l. 1. in princ. ff. de adq. vel amitt. poſſ.*

i *l. 3. in princip. & l. quemadmodum. 8. ff. eiam d. tit.*

k *l. clàm. 6. §. qui ad nundinas. l. ſi quis id. 25 §. fi. & d. l. 3. §. in amittenda ff. d. tit. §. poſſidere. Inſt. de interd.*

l *d. §. poſſidere. l. fi. C. De acquir. poſſ. l. 1. C. Si per vi vel alio modo. l. ex meo. 18 ff. de adquir. vel amitt. poſſ.*

m *l. 2. l. 7. in fi. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.*

n *c. ad aures. 6. c. de quarta 4. cum ſimilib. ext. de præſcrip. c. 1. & c. 2. in 6. eod. tit. c. 3. ext. de cauſa poſſ &*

 ILLVD

Illvd quòd antè diximus, de continuatione poſſeſſionis; non tantùm locum habet in eodem poſſeſſore, verumetiam in eius ſucceſſore, ſiue is vniuerſalis ſit, veluti hæres; ſiue ſingularis, vt emptor, legatarius, aut ſimilis[o]; dummodò perſona media non interceſſerit, quæ continuationem interruperit[p]. Quin & præſcriptio à defunćto cœpta, ante hæreditatis aditionem rectè impletur[q]; eò quod hæreditas antequàm adeatur, perſonam defunćti ſuſtineat[r]. Vnde & vacuum tempus antè hæreditatis aditionem & nactam poſſeſſionem, prodeſt hæredi iam poſſidenti, ad complendam præſcriptionem[s].

prop. c. cum Eccleſia. 31. ext. de electio. l. 1. & l. 2. C. de ſeruitut. l. 1. in fi. C de præſcrip. longi temp. 10. vel 20. cum ſimil.

o §. diutina. cũ §. ſeq. Inſt. de vſucap. & d. l. Pomponius. 13. §. ſed & legatario. ff. de acquir. vel amitt. poſſ.

p d. l. Pomponius. §. quæſitum.

q l. cæptam. 40. ff. De vſucap.

r l. hæres. 22 ff. iam d. tit. l. hæreditas. 34. ff. de adq. rer. do.

s l. nunquam 31. §. vacuum. ff. de vſucap.

Non obſtat textus in l. rerum mixtura. 30. §. Labeo. ff. De vſurp. & vſucap. quo ait Labeo: *Si is cui ad tegularum vel columnarum vſucapionem decem dies ſupereſſent, in ædificium eas conieciſſet: nihilominus eum vſucapturum, ſi ædificium poſſediſſet.* At ex Iauoleno conſtat, ſingulas ædium partes non poſſideri, ſed ipſas ædes[t]. Qua ergò ratione in hoc exemplo vſucapio procedit abſq; poſſeſſione? Reſpondet Bartol. [u] hoc ſingulare eſſe in reſponſo Labeonis, propter modicum tempus quod ſupereſt ad complendam vſucapionem. Verum hæc reſponſio, cùm mera coniećtura ſit, & pugnet cum l. in omnibus 15. & quæ ibi notant Dd. ff. de diuerſis & temporal. præſ: puto rećtiùs nos poſſe dicere; tegulas & columnas per ſe poſſideri, licèt ædificio implicatæ ſint, ſiquidem mobiles & per ſe permanent in ædificio, vt in annulo & gemma, in quo verum eſt, aurum & gemmam poſſideri & vſuca-

t in l. eum qui. 23. ff. eod. tit. de vſucap.

u ad d. §. Labeo.

ſucapi; cum vtrunque maneat integrum[x]. Hinc columna alienis ædibus iuncta, vindicari poteſt à domino[y]. Diuerſum eſt in tignis & lapidibus, quæ cum vniuerſitate domus poſſidētur & vſucapiūtur, nec eos vindicari permittitur[z]. Nec mouet, quòd in actionibus aliisq; iuribus incorporalibus nulla poſſeſſio detur[a], & tamen vſucapi ſiue præſcribi dicantur[b]: Quia id verum eſt, ſi de poſſeſſionē propriè dicta loquamur, quæ tantùm eſt rerum corporalium; at cùm rerum incorporalium quaſi poſſeſſio ſit[c]; admiſſum quoq; eſt, vt ad ſimilitudinem corporalium, etiam hæ quaſi vſucapiantur ſiue præſcribantur[d].

x d. §. Labeo. verſ. quid ergo.
y d. l. eum qui. verſ. ſin autem columna.
z §. cum in ſuo. Inſt. de rer. diuiſ.
a l. ſequitur. 4 § ſi viam. ff. d. tit. l. ſeruus. 43. §. incorporales. ff. de acquir. rer. dom.
b l. 1. l. 2. C. De ſeruitutib. & aq. l. ſiquis diuturno. 10 ff. Si ſeruit. vind. l ſi. C. de præſcr. longi temp. l. 4. C. de præſcrip. 30. vel 40. an. c. 1. de præſcrip. in 6.
c c. 3. ext. de cauſa poſ. c. ſi diligenti. 7. ext. de præſcrip. d. l. ſiquis diuturno. & l. penult. ff. de ſeruitutib.
d d. l. 1. C. de ſeruitutib. cum aliis s. alleg.

REGVLA IV.

PECCATVM NON DIMITTITVR, NISI RESTITVATVR ABLATUM.

tuatur ablatum.

SENTENTIA D. Auguſtini eſt ex decretalibus vbi extat[a], hûc traducta. Eaq; pertinet non ſolùm ad res furto vel vi ablatas, ſed etiam ad damnum dolo vel culpa datum[b]: Cum his caſibus ablata dicatur ipſius rei commoditas[c].

a in c. cum tu. 5. ext. de vſur.
b c. fi. ext. de iniuriis. c. ſiquis de clericis, 12. q. 2.
c l. cùm prætor. 81. ff. de verb. ſignif.

QVARE etiam iudex, qui precio vel precibus ductus, aut per imperitiam malè iudicauit; hac regula continebitur[d]: Sicut & is, qui alium ſine iuſta cauſa vulnerauit; Nam & hic ad reſtitutionem damni tenetur, id eſt, ad expenſas in curatione

d per tex. in l. fi. C. de pœna iud. l fi. ff. de variis & ext. cog.

vulneris factas, operasq́; quibus caruit cariturusue eſt, quòd inutilis factus ſit[e]. Non enim debet alteri per alterum iniqua conditio inferri[f], & factum cuiq; ſuum, non alteri nocere debet[g].

QVARE & hoc iure receptum eſt, vt hæres ex delicto defuncti conueniri poſſit ad reſtitutionem damni à defuncto illati, vt eò citius peccatum defuncti expietur[h], contra ſententiam iuris ciuilis; quo hæres ex delicto defuncti non conuenitur, niſi aliquid ex delicto ad eum peruenerit: nè alieno ſcelere diteſcat hæres[i].

ITAQVE certa iuris regula eſt; *peccatum non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum*; videlicet, idem reſtituendo aut eius æſtimationem, ſi res ablata non extet. Adeò etiamſi res ipſa ſine culpa auferentis perierit; cùm ſemper fur in mora reſtituend intelligatur[k]; mora autem ſua cuilibet nociua eſt[l].

SED quid ſi ſoluendo non ſit? Parcitur ei propter inopiam[m]; donec ad meliorem fortunam peruenerit.[n] Quid ſi res ablata illi donata aut damnum ab aduerſario remiſſum ſit? Licèt ſint, qui remiſſionem non valere contendant, propter expreſſa huius regulæ verba, quæ tantùm reſtitutionis meminit[o]; & quod alibi de reſtitutione vſurarum conſtitutum eſt[p]: Verius tamen eſt, remiſſionem valere; quia nihil intereſt, ſoluatur creditori à debitore, an voluntate eius alitèr ſatiſfiat[q]. Niſi quibus caſibus ius reſiſtit remiſſioni[r].

e *l. 3. ff. Si quadrupes. & l. fi. ff. de hu qui deiecer.*
f *l. non debet. 74. ff. de reg. iur.*
g *l. factum. 155. ff. eod.*
h *c. fi. ext de ſepultur. c. in literis. 5. ext. de raptorib.*
i *l vnica. C. ex delict. defunct. §. non autem. Inſt. de perp. & temp. actio.*
k *l. fi. ff. de condict. furt.*
l *c. mora. j. eod.*
m *c. ſi res. 14. q. 6. & c. cum tu. 5. ext. de vſur.*
n *c. Odoardus. 2. ext. de ſolutio. facit l. ſi debitores. 7. ff. de ceſſio. bono.*
o *arg. l. non aliter. ff. de leg. 3.*
p *in c. debitores. 6. cū c. ſeq. ext. de iureiur.*
q *l. ſolutionū. 176. ff. de verb ſignif. l. ſolutur. 5. cum l. ſeq ff. quibus mod. p'g. vel hypoth. ſol.*
r *vt in c. ſtatutum. 11. §. inſuper. iuncto §. penult. de reſcrip. lib. 6. & in c. 2. in fi. de cenſib. eod. lib. 6.*

CÆ-

CÆTERVM huic obſtare videtur textus in c. officij. 9. ext. de pœnitentiis & rem: quo reſcriptum eſt à S. Pontifice, eam mulierem quæ falſum partum ſibi ſubiecit, aut ex adultero concepit, eo animo, vt mariti ſui bona ad eum tanquam ad verum filium, excluſis legitimis hæredibus, peruenirent; nihilominus ad pœnitentiæ Sacramentum admittendam eſſe: dimittitur igitur mulieri peccatum, quæ non reſtituit. Verùm hîc ſingularis ratio ſubeſt, videlicet, metus mariti, ſi ipſi rem proderet mulier; Timebat enim, (vt ipſe textus indicat) ſi maritus reſciſceret, vel mortem, vel lethale in ſe odium mariti; non quod reſtitutum ius ſuccedendi non cuperet legitimis hæredibus mariti. Quare in caſu propoſito mulieris factum ſuſtinetur vitandi maioris mali cauſa, iuxtà illud ab omnibus iactitatum: *Ex duobus malis, minus eligendum eſt* [s].

[s] *ex c. duo mala diſt. 13. Vide de hoc caſu latiùs Nauarrũ in Manuali cap. 16. num. 43. cum ſeqq.*

REGVLA V.

PECCATI VENIA NON DATVR, NISI CORrecto.

REGVLA plana eſt, ſi per correctum accipiamus contritum, ad ſaniorem mentem reuerſum; nõ verò punitũ, vt quidam perperàm interpretãtur. Quæ enim delinquenti gratia fit, ſi is pœnam à iure conſtitutam iam ſubiit? Sum-

Sumpta videtur regula ex c. vnico de ſchiſmaticis lib. 6. Cuius & inſignis locus extat in c. legatur. 24. q. 2.

NON tamen inde concludendum eſt: cuilibet corrigenti ſe, veniam dandam eſſe, in foro exteriori [a]; id enim Reip. pernicioſum eſſet, cui expedit delicta puniri [b]: ſed ſi quando delinquenti ignoſci conuenit, id fiat dolenti de admiſſo [c]. Itaque vſus huius regulæ & in foro conſcientiæ cernitur. *Nouit*, inquit Ambroſius [d], *Dominus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delictum.* Sed audiamus, quid de perſeuerantibus in peccato Gregorius diſſerat; *Voluiſſent*, ait ipſe, *iniqui ſi potuiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendunt enim quia in peccato ſemper viuere cupiunt, qui nunquam deſinunt peccare dum viuunt: Ad magnam ergò iuſtitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant ſupplicio, qui in hac vita nunquàm voluerunt carere peccato* [e].

a contrà textum in l. qui ea mente. 67. ff. de furt.

b l. licitatio. 9. §. quod illicitè ff. de publican. l. ita vulneratus. 51. circa fi. ff. ad leg Aquil.

c vt in l. Manicheos. 4 verſ. delicti. C. de hæreticis.

d citatus in Decreto Gratiani in c. nouit. de pœnitent. diſt. 1.

e extat in c. voluiſſent. d. diſt. 1,

NEQVE mouet textus in c. quod quidam. 5. ext. de pœnitent, quo iubetur eorum confeſſio recipi, qui negant ſe à peccatis abſtinere poſſe. Non enim idcircò peccatum illis dimittitur, ſed eatenus ad confeſſionem admittuntur, quòd ſperet Eccleſia crebris & ſalutaribus admonitionibus Confeſſarij tandem eos ad veram pœnitentiam redituros [f].

Vide Panor. ibid.

RE

REGVLA VI.

NEMO POTEST AD IMPOSSIBILE OBligari.

SIMILIS regula eſt in l. impoſſibilium. 185. ff. eod. tit. Deſumpta videtur ex c. fi. ext. de pact. & c. fi. ext. de conditio. appoſ. ex c. 1. de iureiur. lib. 6. Et locum habet non tantùm ſi impoſſibile in obligationē deducatur; veluti, hodiè Romæ dabis, cum vterque Ingolſtadij ſit; verumetiam ſi id quod poſſibile eſt, promittatur ſub conditione impoſſibili, vt in exemplo Iuſtiniani: Si cœlum digito tetigero, dare ſpondes[a]? Prioris hæc ratio eſt; quòd omnis obligatio, aut in dando, aut in faciendo conſiſtat[b], ſed quod non eſt, aut eſſe, ſiue fieri non poteſt, fruſtrà petitur: Non igitur eius obligatio vlla oriri poteſt. Quæ ratio eadem militat, etiamſi ignorauerint contrahentes ſe rem impoſſibilem in obligationem deduxiſſe: Non enim opinione noſtrâ rei natura vel immutatur vel noua conſtituitur. Poſterioris rationem hanc tradit Martianus Iuriſconſultus: *quia in ea re*, inquit, *quæ ex duorum pluriumuè conſenſu agitur, omnium voluntas ſpectatur, quorum proculdubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment, appoſitâ eâ conditione quam ſciant eſſe impoſſibilem.* Hæc Martianus[c]. Itaque appoſitâ cōditione impoſſibili, videntur contrahentes non ſeriò ſed iocosè egiſſe. Impoſſibilitas verò duplici ex capite oriri ſolet, aut quia natura impedi-

a §. ſi impoſſibilis. Inſt. de inutil. ſtip.

b l. 2. in princ. ff. de verb. oblig.

c textus in l. non ſolū. 30. ff. de actio. & oblig.

pedimento eſt, vt in ſuprà allatis & ſimilibus exemplis: aut quia ius vel boni mores vetant[d], veluti, rem ſacram vel religioſam dari[e]: aut ſi furti vel alterius delicti nomine promiſſio fiat[f]: aut ſi hæredis inſtitutio aut legatum à teſtatore ita relictum ſit, ſi parentibus alimenta non præſtiterit; ſi ab hoſtibus patrem non redemerit[g]. *Quæ facta*, inquit eleganter Papinianus, *lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & (vt generalitèr dixerim) quæ contrà bonos mores fiunt; nec facere nos poſſe credendum eſt*[h]. Sed hoc intereſt inter conditiones impoſſibiles, quæ vltimis voluntatibus adiiciuntur, & quæ contractibus: vt illæ inſtitutionibus, legatis, fideicommiſſis adiectæ, pro non ſcriptis habeantur, in fauorem vltimæ voluntatis[i]; ſiquidem in teſtamentis plenior interpretatio adhibetur[k]; cùm non facilè credendum ſit, aliquem teſtamento ſuo aliquid adiecisse ad impugnandum idem iudicium ſuum[l]. In contractibus verò, impoſſibiles conditiones adiectæ, infirmant ipſum contractum; cùm contractus non eandem benignitatis interpretationem à iure recipiant, vtpotè minùs fauorabiles[m]. Excepto matrimonio; cui ſi turpis vel alia conditio impoſſibilis adiiciatur, habetur ea pro non adiecta, & matrimonium purè contractum intelligitur; idque in fauorem ipſius matrimonij: Niſi fortè adiecta conditio, eſſet contra ſubſtantiam matrimonij; puta, ſi alter dixerit contrahentium: contraho tecum, ſi generationem prolis euitaueris; vel donec inueniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem;

aut

d *l. continuus. 137. §. illud inſpiciendum. iuncto §. cum quis. ff. de verb oblig.*
e *d. §. cum quis.*
f *l. ſi plagij. 123. de verb. oblig.*
g *l. conditiones. 9. ff. de conditio. inſtitut.*
h *tex. eſt in l. filius. 15. ff. de condit. inſtitutio. iunge & l. nepos Proculo. 125. ff. de verb. ſignif.*
i *l. 1. & l. conditiones. 9. ff. de condit. inſtitu.*
k *l. in teſtamentis. 12. ff. de reg. iur.*
l *l. 3. ff. de teſtam. milit.*
m *c. cum dilecti. 6. in fi. ext. de donatio.*

aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradideris: Etenim hæ conditiones matrimonio prorsùs aduerſantur[n]. Vbi tamen teſtator conditionem impoſſibilem, poſſibilem exiſtimauit; legatum vel fideicommiſſum non valebit[o]. Cùm in teſtamentis voluntatem teſtatoris ante omnia ſpectemus[p]; in certis autē nullus eſt coniecturæ locus[q]: Quod & in contractibus retinendum eſt[r].

n per tex. in c. fi. ext. de condit. appoſ. de quo aliter diſputat D. Peckius hic ſub nu 10. in fi. & nu. ſeq.

o l. ſeruo manumiſſo. 58. ff. de cōdict. indeb. Vide ibid. Iaſonem.

p l. fideicommiſſa 11. §. item ſi quis. & l. non aliter 69 ff. de legatis. 3.

q l. continuum. 137. §. 2. in fi. ff. de verb. oblig.

r l. ſemper in cōtractibus. ff. de regulis iuris. Vide ad reg. inſpicim*. j. eod.

REGVLA VII.

PRIVILEGIVM PERSONALE PERSONAM SEQVItur, & extinguitur cum perſona.

EXEMPLA huius regulæ extant in cap. 2. ext. de auctor. & vſu pallij. in c. mandata. 6. ext. de præſump. in c. ſanè. ext. de priuileg. Eſt autem priuilegium, priuata quædam lex[a]; vt & nominis etymologia indicat. Paulo IC. ius ſingulare eſt, eò quod contra rationem iuris communis concedatur[b]. Et quidem ſi in gratiam perſonæ eiusque tantùm proſpectu, perſonale priuilegium dicitur; ſin reſpectu rei vel cauſæ, reale[c]. Igitur perſonale priuilegium perſonæ cohæret, & cum eadem extinguitur[d]; non alitèr quam vſusfructus[e], qui & idcircò perſonalis dicitur. Cæterùm iuuat hanc regulam iuris ciuilis exemplis illuſtrare. Ecce maritus, dotis nomine vel alitèr conuentus ab vxore, & è contrà vxor à marito; item ſocius vniuerſorumbo-

a c. priuilegia. diſt. 3.

b l. ius ſingulare. 16. ff. de legib.

c ſicut videre eſt in l. 3. ff. de cenſibus. in l. priuilegia. 196. ff. de reg. iur.

d per hanc regulam.

e §. finitur. Inſtit. de vſufructu.

 norum,

norum, vel etiam vnius rei, parens, patronus, patrona, liberiq; eorum & parentes, donator, miles; eatenus condemnantur, quatenus facere poſſunt[f], ſcilicet, ne egeant[g]. At hoc beneficium cum perſonale ſit, non producitur ad fideiuſſores ipſorum vel hæredes[h]. Exceptis tamen filiis mulieris, qui patri hæredes extiterunt, quibus idem beneficium à iure communicatur, vt ſcilicet & hi non niſi in id quod facere poſſunt, condemnentur[i]: Nec mirum; ſi enim id receptum eſt inter ſocios, propter ius quoddam fraternitatis, quod inter ſocios intercedit; profectò multo magis recipiendum eſt inter matrem & filios, propter ius neceſſitudinis naturale. Sic priuilegium immunitatis perſonæ conceſſum, cum eâdem expirat[l]; & de non ſoluendo vectigali de rebus ſuis, ad emptorem earundem rerum non porrigitur[m]. Huius regulæ ratio ex eo perſpicitur, quod dici ſolet: Ceſſante cauſa, id eſt, perſona quæ cauſa fuit priuilegij, ceſſat quoq; effectus, id eſt, ipſum priuilegium[n]. Et quod alibi elegantèr tradit Paulus IC. *In omnibus*, inquiens, *cauſis id obſeruatur vt vbi perſonæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoq; deficiat*[o].

Hvic regulæ obiicitur, beneficium reſtitutionis in integrum, & SC. Velleiani; quod licèt perſonale ſit, tamen ad hæredes tranſit[p]. Sed reſpondetur, vtrunq; hoc beneficium non eſſe merè perſonale, ſed & rei nomine concedi propter læſionem[q]; vnde vtrumq; ad hæredes rectè tranſfunditur[r].

RE-

f *l. ſunt qui. 16. cum aliquot ll. ſeqq. ff. de re iud. iunge & l. maritum. 54. ff. ſolu. matrimon.*

g *l. in condemnatione 173. ff. h. tit. §. præterea. Inſt. de actio.*

h *l. maritum. 12. cum l. ſeq. ff. Sol. matrimo. l. verũ. 63. circà princ. ff. pro ſoc. & l. & ſi fideiuſſor. 24. cum l. ſeq. ff. de re iud.*

i *l. etiam: 18. ff. Sol. matrimo.*

k *d. l. verum:*

l *l. 3. in fi. ff. de cenſib.*

m *l. licitatio. 9. §. fi. ff. de publica. vide ibid. Dd.*

n *ex c. cum ceſſante. in princ. ext. de appellat.*

o *l. in omnibus. 68 ff. hoc tit.*

p *l. non ſolum. 6. ff. de in integ. reſt. & l. hæredes. 20. C. ad SC. Velleian.*

q *l. 1. ff. de in integ. reſt. l. 1. ff. ad SC. Velleian. l. exceptiones. 7. ff. de exceptio.*

r *d. l. 3. in fi. & d. l. priuilegia.*

REGVLA VIII.

SEMEL MALVS SEMPER PRÆSVMITVR ESſe malus.

HVIVS regulæ ſupra meminimus[a]. Intellige autem hanc regulam, de eodem genere mali. Nec enim is, qui ſemel adulter eſt, ſtatī homicida, fur, vel alio crimine obſtrictus, præſumi debet; præcipuè ſi de vitiis oppoſitis agatur; veluti ſunt, auaritia & prodigalitas, audacia & timiditas ſiue nimia animi abiectio. Vnde quod alia iuris regula dicitur. *Defleat peccator; quia offendens in vno, factus eſt omnium reus,* ad ipſa peccata referendum non eſt, *ſed,* interprete Innocentio II. *quantum ad vitam æternam: Sicut enim, ſi peccatis omnibus eſſet inuolutus; ita ſi in vno tantùm maneat, æternæ vitæ ianuam non intrabit*[b]

ET cum hæc regula, ſolâ iuris præſumptione nitatur, facilè refellitur adhibita probatioue in contrarium; comprobando ſcilicet, eum, qui ſemel malus fuit, ſe emendâſſe, iuſtoque dolore peccatum ſuum eluiſſe: vlterius enim malus dici non debet[c]. Excepto periuro, cui etiam poſt emendationem amplius non creditur[d]: Ratio huius regulæ eſt; quod animi mutatio non præſumatur: cum mutare, ſit quid facti; & idcirco probandum eſt[e]: E contrà is, qui ſemel bonus fuit, ſemper præſumitur bonus[f], ob eandem rationem. Hûc ſpectat reſponſum Menandri IC. *A*

a *ad rubri. huius tit.*

b *in c. fi. de pœnitent. diſt. 5.*

c *c. ferrum. cum c. ſeq. diſt. 50.*

d *c. teſtimonium. 54. ext. de teſtib.*

e *l. 2. ff. de iur. & fa. ignor.*

f *c. mandata. 6. ext. de præſcriptio.*

barbaris, inquit, *remiſſos milites ita reſtitui oportere Hadrianus reſcripſit ſi probabunt ſe captos euaſiſſe non transfugiſſe; ſed hoc licet liquidò conſtare non poſſit, argumentis tamen cognoſcendum eſt; & ſi bonus miles antea æſtimatus fuit, propè eſt, vt eius affirmationi credatur: ſi remanſor aut negligens ſuorum, aut ſegnis, aut extra contubernium agens; non credetur ei*[g].

g l. non omnes. 5. §. à barbaris. ff. de re milit.

REGVLA IX.

RATVM QVIS HABERE NON POTEST, QVOD IPSIVS nomine non eſt geſtum.

HÆc regula deſumpta eſt ex c. penult. de ſentent. excom. lib. 6. Conuenit cum l. ſi pupilli. 6. §. ſed ſi ego. ff. de negotiis geſt.

RATVM autem habere dicimur; cum approbamus quod noſtro nomine geſtum eſt[a]: Quod enim noſtro nomine actum non eſt, ratum habere non poſſumus, quoad hunc effectum vt noſtrum fiat[b]. Fingamus Titium comparâſſe ædes à Sempronio, aut alium contractum cum eo iniuiſſe, nulla alia quàm vtriuſque contrahentium contemplatione; profectò fieri non poteſt, vt ego ratum habendo factum ipſius Titij, obligatum habeam Sempronium, propterea quòd contrahentes ſe inuicem tantùm obligare voluerint[c]. At ſi mei contemplatione contractus celebratus fuerit, iam ratihabitione meâ quodammodo meus contractus fit; eò quod Sempronius non Titium ſed

a l. quo enī. 12 in princ. ff. rem rat. hab.

b iuxtà hanc regulā.

c per tex. in l. ſi pupilli. 6. §. 1 ff. de negot. geſt. in l. ſi ſeruus. 13. ff. de precario. iuncta l. non omniū. 19. ff. Si cert. pet.

ſed me obligatum ſibi voluerit, ex ſubſequenti ratihabitione mea[d].

CÆTERVM obtinuit quoad iacturã rei meæ vel alterius iuris, me ratum habere poſſe, etiam quod meo nomine geſtum non eſt, vt in ſpecie l. 3 C. de rei vind. l. aliena. 20. in princ. ff. de pignor. act. l. 1. §. fi. ff. depoſiti. l. fi. C. ad SC. Macedo. & c. cura. 11. ext. de iure patro. vel ſi æquitas aliud ſuggerat; veluti, ſi res mea ab alio vendita ſine mandato meo, apud emptorem perierit, aut ab eo præſcripta ſit; poſſum enim ratam habere hanc venditionem, vt ita à venditore precium eius conſequar[e]: vnde non oberit regulæ noſtræ textus in l. ei qui. 7. §. fi. C. Quod cum eo qui in alie. poteſt. Quia & ibi recipitur ratihabitio in præiudicium ratum habentis; quod fieri poſſe iam monuimus.

d *iuxta regulam. ſeq. & quæ ibi dicentur.*

e *d. l. 3. l. ſi. C. de negot. geſt. & l. ſi eum ſeruum. 23. ff. ſi cert. petat.*

REGVLA X.

RATIHABITIONEM RETROTRAHI, ET MANDATO non eſſe dubium comparari.

HÆc regula hûc translata eſt ex c. penult. de ſentent. excom. lib. 6. ex c. fi. de iureiur. eod. lib. & c. ſi tibi. 17. de præbend. eod. Conuenit cum l. hoc iure. 195. ff. hoc tit. & l. vero. 12. in fi. ff. de ſolutionib. Eſt autem accipienda ſi nomine ratum habentis negotium geſtum ſit: ſicut latius dictum eſt ad præcedentem regulam.

Et

Et non tantùm in contractibus[a], ſed & in actibus iudicialibus[b], adeoq; in maleficiis locum habet[c]: Neq; intereſt, ratihabitio à præſente vel ab abſente facta ſit, iuxtà doctrinam à Bartolo traditam; Quod in iis, quæ ex mera voluntate alicuius pendent, non requiratur partis præſentia[d], & in propoſito argumento probat textus in l. ſi filiusfamilias. 18. ff. ad SC. Macedo. in l. fi. C. eod. tit.

a *l. ſi fundus. 16. §. 1. ff. de pignorib. l. fi. C. ad SC. Macedo. l. ſemper qui 61. §. 1. ff. de reg. iur.*
b *l. licet. 56. ff. de iudic.*
c *c. penult. ext. de ſen. excom. l. ex hoc iure. ff. de reg. iur.*
d *Bartol. ad l. Pomponius. nu. 1. ff. de negot. geſt.*

Hæc autem ratihabitio non tantùm verbis fit, verumetiam re ipſa, ex reſponſo IC. Pauli[e]. De verbis, res inconfeſſo eſt. Re ipſa, veluti ſi dominus à procuratore falſo inchoatam litem perſequatur[f]; vel ſiquis ex contractu ſuo nomine ab alio inito ipſe experiatur; cenſetur enim eo ipſo contractum agnouiſſe & approbâſſe[g]; vel ſi pater receptis à filio literis ratione pecuniæ à filio mutuò acceptæ, cotinuò conteſtationem non interponat contrariæ voluntatis[h].

e *in l. Paulus. 5. ff. rem rat. hab.*
f *d. l. Paulus. §. 1.*
g *l. ſi ſeruus alienus. 67. ff. de fideiuſſ.*
h *l. ſi filius familias 18. ff. ad SC. Macedo.*

Qvod autem inquit regula noſtra: *Ratihabitionem retrotrahi*; accipiendum eſt, iuris fictione, ad id, ſcilicet, tempus, quo negotium geſtum eſt[i]. Vnde & obligationem & actionem ad idem tempus referimus, non ad tempus ratihabitionis[k]: Atq; hæc adeò obtinent; etiamſi is, qui geſſit, vel mortuus ſit vel furere cœperit, aut eum geſſiſſe pœnituerit; adhuc enim ratũ haberi poteſt, quod geſtum eſt: niſi tempus, quo ratihabitio interponenda eſt, iam effluxerit[l]; nec enim quod lapſu temporis amiſſum eſt, ſolâ ratihabitione reſtitui poteſt[m]: Qui vnus caſus eſt, quo ratihabitio nihil

i *d. l. ſi fundus. §. 1. l. fi. C. ad SC. Macedon. l. donationes. 25. C. de donatio. int. vir. & vx.*
k *l. 3. §. hæc autem actio. ff. de negot. geſt.*
l *l. penult. & vlt. §. 1. ff rem rat. hab.*
m *d. l. penult. & vlt.*

hil operatur. Alter eſt, ſi certam formam in negotio gerendo lex requirat, vt in ſpeciebus c. nonnulli. 28. ext. de reſcrip. §. tutor autem. Inſt. de auctor. tut. l. quid ergo. 13. ff. de his qui not. infam.

REGVLA XI.
CVM SVNT PARTIVM IVRA OBSCVRA, REO FAuendum eſt potius quàm actori.

VNDE hæc regula eruta ſit, habes in c. inter dilectos. 6. in fi. ext. de fide inſtru. in c. 3. ext. de probatio. & in c. cùm ad ſedem. 15. ext. de reſtitu. ſpol. Inquit, *Cùm partium iura obſcura ſunt.* Quod duobus modis contingit; vel quia actor nihil probauit; vel quia vtrinq; probationes æquales ſunt. Ad priorem modum pertinet illa Iuris ſententia: Actore nõ probante reus abſoluitur, etiamſi nihil præſtiterit [a], & nullã in re ius habeat, ſolaq; poſſeſſione ſe tueatur [b]. Quippè ius agendi metimur non ex perſona ipſius rei ſed actoris [c]: Vſque adeò, licèt reus onus probandi in ſe receperit & probatione defecerit; nihilo enim magis actori adiudicatio fit [d]. Semper enim illud remanet: *Actore non probante, reus abſoluitur.*

a *l. 4. C. de edẽdo. c. fi. §. fi. ext. de iureiur.*
b *l. fi. C. de rei vind.*
c *l. 1. §. fi. ff. Si pars hæred. pet.*
d *l. circa. 14. ff. de probatio. & ibi gloſſ. & Bartol.*

QVÒ ad poſteriorem modum, vbi æqualis vtrinq; probatio eſt; ſequi ſolemus quod alibi tradit textus: *promptiora ſunt iura ad abſoluendum quàm ad condemnandum* [e]: Et, *fauorabiliores rei potiùs quàm actoribus*

e *c. 3. verſ quod ſi ambarum. ext. de probatio. l. Arrianus. 46. ff. de oblig. & act.*

actores habentur[f]. Præterquàm ſi de re fauorabili controuerſia ſit, qua ſpecie actori magis fauetur; puta, ſi agatur pro libertate[g], pro dote[h], pro teſtamento[i], pro matrimonio[k].

f i. fauorabiliores. 125. ff. de reg. iur.
g d. c. 3. l. Titia. 59. ff. de manu. teſtam.
h l. in ambiguu. ff. de reg. iur.
i l. ſi part. 10. ff. de inoff. teſtam.
k c. penult. 33. q. 1. c. continebatur. 6. ext. de deſponſ. impub. adde hic c. fin. ext. de ſent. & re iud.

VNDE neque obſtat tex. in l. inter ſtipulantem. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. vbi in obſcuro magis creditur actori quàm reo: Quia & id accidit ob fauorem iudicij; ne in poteſtate ſit ipſius rei, tergiuerſandoq́ eludere iudicium. Eadem ſolutio adhibetur ad l. de die. 8. in princ. ff. Qui ſatiſd. cog. Nec mouet exemplum Salomonis, qui orta quæſtione de partu inter duas mulieres, in obſcuro non adiudicauit reæ partum, ſed eum diuidi iuſſerit[l]; Quia id non tàm iudicando, quàm veritatis explorandæ cauſâ fecit: argumento eſt, quòd non permiſerit infantem diuidi. Sed neque impedit, quòd interdùm iudex neutri litigantium faueat, ſed vtrique partem rei attribuit[m], aut rem ſorti committit[n]: Id enim fit; non quod vtriuſq; partis iura obſcura ſint, ſed vt ea, quæ alioqui certa ſunt, certo modo explicentur vel dirimantur. Regula autem noſtra loquitur, vbi partium iura obſcura ſunt, in quibus ordinarium eſt, vt reus abſoluatur ſi in probatione actor defecerit: niſi fortè præſumptio eſſet pro actore: *Sanè ſi actor*, inquit Gregorius IX. *omninò in probatione defecerit, reus debet (etſi nihil præſtiterit) obtinere: præſumptione verò faciente pro illo, reo deferri poteſt, ad oſtendendam ſuam innocentiam, iuramentum; niſi iudex (inſpectis perſona-*

l tex. in c. afferte. ext. de præſumptio.
m vt l. 4. ff. Commu. diuid.
n vt l. ſed cum ambo. 14. ff. de iudic. l. 5. ff. famil. erciſ. l. ſi in prin.

rum

rum & cauſæ circumſtantiis) illud actori videat deferendum [o].

REGVLA XII.

IN IVDICIIS NON EST ACCEPTIO PERSONARVM habenda.

HÆc regula iudicem monet, nè in adminiſtranda iuſticia, perſonarum, quibus ius dicit, rationem habeat, ſed depoſito omni affectu, odij, fauoris, præmij, timoris, cauſam ex æquo cognoſcat [a]. *Quicunq;*, ait Hieronymus, *aut conſanguinitate, aut amicitia; & è contrario, hoſtili odio vel inimicitiis, in iudicando ducitur, peruertit iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia, & fructum illius vertit in amaritudinem* [b]. Regula autem hûc traducta videtur ex c. nouit. 13. poſt med. ext. de iudic. ex c. ſtatutum. 11. §. inſuper. cum §. ſeq. de reſcrip. lib. 6. ex c. 1. de ſent. & re iud. in 6.

CÆTERVM non prohibetur iudex remoto affectu (quod vnicum hac regula continetur) interdum perſonarum habere rationem in iudicio, ſi ita lex iubeat; veluti, in minoribus 25. annis, quos pronunciat ex ſuis cõtractibus, ſine auctoritate iudex rectè tutoris vel curatoris initis, nõ obligari [c]: imò & eos reſtituit, vbi auctoritate tutoris vel curatoris in contrahendo læſi ſunt; quod non æquè eſt in maioribus [d], item admittit exceptionem SC. Velleiani in muliere, quæ pro alio interceſſit [e]; & exceptionẽ SC. Macedoniani in filiofamilias, qui

o *tex. eſt in c. fi. §. fi. ext. de iureiur.*

a *c. 1. de ſent. et re iud. in 6. c. quatuor. 78. c. quiſquis 80. 11. q. 3.*

b *tex. eſt in c. 79 quicunq. 11. q. 3.*

c *tit. Inſtit. de auctor. tut. in princ. l. 3. C. de in integ. reſtitu.*

d *d. l. 3. & toto tit. ff. De minorib.*

e *Tit. ff. & C. ad SC. Velleian.*

pecuniam numeratam mutuam accepit[f]: aliiſq; perſonis ex aliis cauſis ſuccurrit;adeò quòd vnum ex eadem cauſa abſoluat,alium verò condemnet. Et rectè;cum lex ita ex cauſa iubeat.

Idem & in delictis euenit,in quibus ex iiſdem facinoribus nonnunquam alij aliter puniuntur; vt puta, aliter ſerui, alitèr liberi[g]: furioſis delicti pœna remittitur, non qui ſanæ mentis ſunt[h]; de quibus latè Tiraquellus[i]. Sed hæc,vti diximus, auctoritate iuris fiunt, non ex priuato affectu iudicis; qui hac regula inhibetur.

His obiicitur tex. in c. Clerico. diſt. 50. in c. 3. ext. de off. legati. Quibus locis Pontifex iuſtam pœnam remittit delinquenti, propter affectionem ſuam. Verùm reſpondetur, in ſummo Principe hoc reprehendi non debere, in cuius arbitrio omnes pœnæ reſident. At in inferiore iudice non admittitur, vt is pœnæ à iure conſtitutæ gratiam facere poſſit[k]; cùm non debeat eſſe clementior lege[l], ſed pœnam potius ex præſcripto legis exequi[m]. Niſi fortè iuſta cauſa iudicem permoueret ad augendam vel diminuendam pœnam,quod illi permiſſum eſt[n].

f Tit. ff. & C. ad SC. Macedon.

g l. aut facta. 16. §. perſona. ff. de pœnis.

h l. diuus. 14. ff. de off. præſid.

i in Tractatu de pœnis.

k l. ſi qua pœna. 244. ff. de verb. ſignif.

l §. oportet. Nouel. de iudicib.

m l. 1. §. 1. in fin. ff. ad SC. Turpil. c. 1. & c. 5. ext. de conſtitutio.

n l. 3. & l. 4. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. l. quid ergo. 13. §. pœna grauior ff. de his qui not. infam. l. hodiè. 13. l. in metallum 22. ff. de pœnis. Vide omninò Tiraquell. in d. tract.

RE-

REGVLA XIII.

IGNORANTIA FACTI, NON IVRIS EXCVSAT.

FACTI ignorantia dicitur, cum quis ignorat id, quod factum eſt. Iuris verò ignorantia, cùm ignorat, quod à iure conſtitutum vel comprehenſum eſt. Exempla huius regulæ extant in c. 1. c. 2. ext. de ordin. ab Epiſcopo. in c. 2. ext. de cogna. ſpirit. in c. penult. ext. de clerico excommu. in c. ſi beneficia. 20. in c. eum qui. 18. de præbend. lib. 6. adde & l. 1. ff. de iur. & fa. ignor. vbi hæc regula multis exemplis illuſtratur.

INTELLIGIMVS autem hoc loco ignorantiam facti, non proprij ſed alieni; ſiquidem ignorantia proprij facti veniam non meretur [a]. Niſi vbi ignorans de damno vitando, alter verò de lucro captando certaret; veluti in condictione indebiti [b]: neq; enim natura æquum eſt, locupletari cum alterius iniuriâ [c]: Aut vbi factum proprium antiquum eſt, cuius memoriam non ita facilè repetimus [d]. His enim caſibus nihil officit ignorantia etiam facti proprij.

RATIO autem Regulæ ex eo pendet, quod facta aliena infinita ſint, & plerunque etiam prudentiſſimos fallant; proinde nulla culpa ignoranti adſcribi debet: At ius finitum eſt, & eſſe debet, adeoq; ab omnibus intelligi, aut ſaltem de eo alij peritiores conſuli [e]; ita quod ius ignorans, propter culpam ſuam minimè excuſetur, locusq; ſit

Ddd 3 Regu-

a *per tex. in l. quanquam. 7. ff ad SC Velleian. in l. item quæritur. 13. §. Si fullo. in l. ſed addes. §. 1. ff. Locati.*

b *l. 1. l. ſed & ſi me 22. & paßim. ff. de condict. indeb.*

c *l. nam hoc natura. 14. ff. d. tit. de condict. indeb. c. locupletari. de reg. iur. lib. 6.*

d *l. peregrè. 44. ff. de adq. vel om poſſ. Couarru. ad c. poſſeſſor. in parte. 2. relect. §. 8. nu. 2. ē. hoc titulo.*

e *l. 2. l regula. 9. §. ſed facti. ff de iur. & fa. ignor. iūcta l. leges. 9. C. de legibus. & l. in bonorum 10. ff. de bonor. poſſeſſ.*

Regulæ iuris ciuilis: *Quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire*[f].

SED ſententiam huius regulæ latius expendamus; Nec enim perpetua eſt. Quod enim dicitur; ignorantiam facti excuſare, tum demùm verum eſt, vbi ignorantia probabilis eſt, non ſupini aut nimiùm ſecuri hominis[g]. Etenim non excuſatur is, qui quod omnes in ciuitate vel in vicinia ſciunt, ipſe ſolus ignoret[h]; vel eius ignorantiam obtendit, quod publicè & ſolenniter denunciatum aut ſcripto propoſitum eſt[i]. Itaq; probabilis alieni facti ignorantia eſſe debet.

NEQVE huic aduerſatur tex. in l. cum putarem. 36. ff. famil. ercis. quo error facti nocet ei, qui alium tanquàm cohæredem ſuum, cùm nõ eſſet, in diuiſionem hæreditatis admiſit. Quia id accidit propter ſententiam iudicis, quæ inter litigantes ius facit[k], nec enim ex iudicati cauſa ſoluti repetitio datur[l]: Cæterum vbi diuiſio ſine iudice facta eſt, nihil impedit illud repeti, quód alter ex diuiſione iniuſtè accepit[m]: Non mouet quoq; textus in c. in lectum. 34. q. 2. quo pœnitentia indicitur illi, qui errore lapſus cum vxoris ſuæ ſorore, putans eam vxorem eſſe, concubuit. Nam id fit ad maiorem cautelam[n]; fortè enim conſenſus aliquis irrepſit[o]. Neq; præiudicat; quod hæres ex contractu defuncti, tanquàm ex alieno facto conueniatur[p]; ideo quod, hæres fingatur eadem perſona cum defuncto[q], cui & meritò imputatur, quod omiſſa deliberatione ſiue inuentario, hæreditatem defuncti inconſultò adierit[r].

IAM

f *l. quod quis ex culpa. ff. hoc tit.*

g *l. 3. & l. 6 & l. penult §. ſed facti. ff. de iur. et fa. ignor. l. ſi. in fi ff. pro ſuo. c. 2. in fi. ext. de ord. ab Epiſ.*

h *d. §. ſed facti. c. quanto. 8. ext. de præſump.*

i *c. 1. ext. de poſtul. prælat. c. fi. ext qui matrimon. accuſat. poſſ. l. ſed etſi pupillus 9. §. 1. ff. de inſtit. actio.*

k *l. ingenium, ff. de ſtatu hom.*

l *l. 1. C. de condict. indeb.*

m *ex hac regula noſtra, & ex. d. l. cum putarem in fin. & l ſi poſt. 4. C. de iur. et fa. ignor.*

n *vt gloſſ. ibid. annotauit.*

o *facit c. excommunicatorum. 23. q. 5 & c. ſiquis inſaniens. 15. q. 1.*

p *toto tit. C. de hæredit. actio.*

q *Nouel. de iureiur. à morien. præſt. circa princ.*

r *l. fi. C. de iure delib.*

IAM quod attinet ad alterum membrum huius Regulæ, de iuris ignorantia. Hanc, ait Regula, non excuſare ignorantem; Intellige quoad adquirendum; non quoad damnum amittendæ rei ſuæ, in quo ignorantia iuris excuſat, id eſt, non nocet. Ita enim attemperat Papinianus IC. *Iuris ignorantia*, inquit, *non prodeſt adquirere volentibus; ſuum verò petentibus non nocet*[s]. Iterum; *Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendiis obeſt: Iuris autem error nec fœminis in compendiis prodeſt. Cæterùm omnibus iuris error in damnis amittendæ rei ſuæ non nocet*[t]. Ecce, hæres qui iuris ignorantia ductus, ſoluit integrum legatum vel fideicommiſſum, perdit Falcidiam[u]. Item qui bonorum poſſeſſionem intra legitimum tempus non agnouit iuris errore lapſus, à petitione eius excluditur[x]; eò quòd vtroque caſu de compendio agatur. Sin autem per iuris ignorantiam indebitum alicui ſolutum ſit; quia hîc damnum vnius, & alterius lucrum vertitur; vtrique ſoluti repeditio conceditur[y]: Necenim obeſt ſoluenti ignorantia iuris, etiamſi ea culpâ non careat; cùm naturalis æquitas hac in re præponderet, quæ prohibet, locupletari cum alterius detrimento[z]. Quò referendum eſt legatum ſiue fideicommiſſum in non ſolenni teſtamēto, vel codicillis non ritè ordinatis, relictum, vt & illud per iuris errorem ſolutum ab hærede, condici poſſit[a]. Cùm & hoc caſu agatur de amittenda re, iam antè quæſita hæredi per aditionem hæreditatis: quamuis ſint, qui huic ſententiæ reluctentur[b]. Hinc tamen excipiuntur legata & fidei-

s *l. iuris. 7 ff. De iur. et fa. ignor.*

t *l. error. 8. ff. d. tit.*

u *l. error. 9. C. ad leg. Falcid.*

x *l. 1. ff. de iur. & fa. ignor.*

y *Tit. ff. & C. de condict. indeb.*

z *l. nam hoc natura. 14. ff. de condict. indeb.*

a *per tex. in l. ſi veritas. 23. C. de fideicommiſſ. & in l. nō dubiū. 16. C. de teſtam.*

b *Vide Bartol. ad l. cū quis. 10. C. de iur. & fa. ignor.*

deicommiſſa, quæ ſacroſanctis Eccleſiis, & cæteris venerabilibus locis relicta ſunt; vel vbi ad reſtitutionem damni ex lege Aquilia actum eſt: Nã cùm ex his cauſis inficiando lis creſcat, indebitum per errorem ſolutum non repetitur: eò quòd tranſactum videatur, ne inficiatus ſubiiciatur periculo dupli[c]. Singularitèr receptum eſt in militibus, & minoribus 25. annis, vt nec in compendio faciendo his obſit ignorantia iuris[d]; propterea, quod illi magis arma quàm leges tractent[e]; hi verò propter imbecillitatem iudicij, venia digni ſint[f]. Adde, & ignorantiam iuris in compendiis tunc demùm obeſſe, ſi ignorans Iuriſconſulti copiam habuerit, quem potuerit conſulere: vel ſua prudẽtia ita inſtructus fuerit, vt facilè ſcire potuerit, ignorantiam iuris ſibi detrimento futuram[g]. quæ inſignis hac in re limitatio eſt.

c §. fi. Inſtitu. de obligatio. quæ ex quaſi cõt. l. 4. C. de condict. indeb. l. 4. C. de lege Aquil. adde ibid. Dd.

d l. regula. 9. §. 1. ff. De iur. & fa. ignor.

e l. fi. C. de iure delib.

f l. quamuis. 11. C. de iur. & fa. ignor.

g d. l. regula. §. ſed iuris. l. in bonorum. 10. ff. de bonor. poſſ.

CÆTERVM quæſitum eſt, an iuris ignorantia in delictis excuſet. In quo certè prædicta Papiniani moderatio de damno & de compendio adhiberi non poteſt. Verius tamen eſt; delinquentem excuſare, ſaltem vt mitius puniatur[h]:

h per tex. in §. ita, tamen. Inſtit. de vi bon. raptor. l. quæ adulterium. 38. §. 1. in verſ. nam ſi ſola. ff. ad leg. Iul. de adult. l. diuus. 15. §. penult. ff. ad leg. Cornel. de falſ.

QVIA error iuris, dolum non continet[i], qui in delictis, præcipuè publicis, ſpectatur[k]: dum tamen delictum non ſit contra ius naturale, vel rationem iuris naturalis[l], aut contra ius ciuile notorium & indubitatum; de quibus fuſiùs apud Andream Tiraquellum[m].

i l. igitur. 12. verſ. & generalitèr. ff. de liberali cauſa.

k l penult. ff. ad leg. Iul. de adult. cum iurib. in gloſſ. alleg.

l d. l. quæ adulterium. §. 1. & l. 2. C. de in ius voc.

m in Tracta. de pœnis, cauſa 11.

Qvo-

Qvocirca non obſtat tex. in l. qui commeatum. 14. in fi. ff. de re milit. vbi propter ignorata iura tyroni parcitur.

Vtrvm verò contra ius delinquens peccet in foro animæ, alij conſulantur [n]. Quamuis alicui fortaſſè videri poſſet, eum qui contra ius Ciuile facit nullam noxam contrahere, dùmmodò contemptus & ſcandalum abſint; ex eo, quòd alienatio rei dotalis & renuntiatio hæreditatis, alioquin à iure Ciuili improbatæ, iuramento confirmentur [o]. At verò rei turpi, vt eſt peccatum, iuramentum accedere non poteſt, propter iuris regulam: *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum* [p]. Verùm hæc ſententia D. Thomæ cæteriſq; Theologis non probatur [q].

n *Nauarrus fusè in Manuali. cap. 23. nu. 40. cum ſeqq. Syluester in ſumma, in verbo, ignorantia.*

o *c. cum contingat. 28. extra de iureiurando, c. 2. de pactis in 6.*

p *c. non eſt obligatorium, eod.*

q *D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. et Gregorius de Valentia tomo 2. diſp. 7. q. 6. puncto 6. Vbi ex communi Catholicorũ ſententia contrarium tradunt.*

REGVLA XIV.

CVM QVIS IN IVS SVCCEDIT ALTERIVS, IVSTAM ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

Similis ferè regula extat in ff. hoc tit. in l. qui in alterius. Si enim alieni facti ignorantia iuſta eſt, vt ſupra ad præcedentem regulam diximus, ergo & eius in cuius hæreditatem vel locum ſucceditur; nam & huius factum alienum eſt. Quò fit, vt hæres vel alias ſucceſſor cogi nõ poſſit iurare de facto defuncti vel alterius propter iuſtam ignorantiæ cauſam [a]. Niſi, vbi quis tanquàm teſtis alieni facti adhibetur; qua tamen

a *l. Marcellus. 11. §. 1. ff. rerum amota. l. videamus. 4. in prin. ff. de in litem iurando.*

ſpecie, non tàm de facto alieno, quàm de proprio, iuratus deponit, quòd, ſcilicet, vel viderit, vel audiuerit, vel alio corporis ſenſu defuncti factum vel alterius perceperit[b]. Atq; idcircò ad præſentem regulam hoc non pertinet. Neque his obſtat regula: is qui in ius. infra eod. Nam illa non de facto (de quo hîc agitur) ſed de iure defuncti loquitur.

b *l. fi. C. de fideicommiſſis.*

REGVLA XV.

ODIA RESTRINGI, ET FAVORES CONVENIT *ampliari.*

ODIA fauoribus opponũtur: qualia ſunt, quæ iuri conmmuni derogant, vel alteri præiudicium adferunt. Iuri communi: vt ſunt ſtatuta illi contraria. Cùm enim ius commune ideò fauorabile ſit, quòd publicæ tranquillitatis causâ in commune ſit conſtitutum, neceſſe eſt, vt ſtatuta, quæ huic aduerſantur, ſtrictè accipienda ſint, & redigenda, quantum fieri poteſt, ad ius commune[a]. Nam & ſi quid in ſtatutis deſideratur, à iure cõmuni ſuppleri ſolet[b]. Idem eſt in diſpenſationibus, quæ & odioſæ ſunt, quòd aduerſus ius commune concedantur; ac proinde ſtrictam quoq; interpretationem recipiunt[c]. Qua ratione & decimæ in feudum olim laicis conceſſæ, ad decimas noualiũ non producuntur[d]; Quippè iuri communi aduerſum eſt, vt laici decimas poſſideant[e]. Similitèr, omnia priuilegia & reſcri-

a *c. cum dilectus. 8. circà fi. ext. de conſuetud.*
b *per tex. in l. 2. C. de noxal. actio.*
c *c. per tex. in c. 1. c. 2. de filiis presbyt. in 6. c. 3. ext. de conſang. & affin.*
d *c. tua. 25. §. fi. ext. de decimis.*
e *c. cauſam. 7. ext. de præſcriptionib. c. prohibemus. 5. ext. de decimis.*

pta odioſa dicuntur, quæ tendunt in præiudicium alterius, atque idcircò hoc ſenſu accipienda ſunt, vt quàm minimùm alteri noceant[f]. Neque mouet SC. Macedonianum, quod licèt odioſum ſit, & tantùm de numerata pecunia loquatur; interpretatione tamen iuris porrigitur ad frumentum, vinum & oleum, mutuò datum filiofam.[g] Quia id accidit, nè fraus fiat SC. Macedoniano; facilè enim creditores hac arte eludere poſſent SC. authoritatem, ſubmittendo huiuſmodi merces, quæ poſtea à filiofamilias redigerentur in pecuniam numeratam; ſic ſine effectu eſſet SC. Macedonianum. Adde quæ de pœnis dicam ad c. in pœnis. infra eod. Atque hæc de odioſis.

f c. quamuis. 8. de reſcrip. in 6. l. 2. §. ſiquis à Principe. ff. Nequid in loco pub. l. reſcripta 7. C. de precib. Imper. offerend.

g l. item: §. mutui. ff. ad SC. Macedo.

Qvæ autem fauorabilia ſunt, interpretatione iuuantur & extenduntur; vt ſunt beneficia Principis, quæ, vt inquit Iauolenus, quam pleniſſimè interpretari debemus[h]. Quô fit, vt ſi cui tempore Interdicti permiſſum eſt celebrare vel audire diuina officia; idem permiſſum intelligatur & eius domeſticis[i]; & conceſſio decimarum alicuius parochiæ, comprehendat etiam noualium decimas[k]. Et ſic de cæteris beneficiis Principis; quatenus ſcilicet, concernunt ius Principis concedentis: nam quoad ius tertij, ſtrictiſſimè accipienda ſunt; cùm huius proſpectu beneficia odioſa ſint: Semper enim illud in beneficiis Principum tacitè ineſt, vt ita proſint, dummodò aliis non noceant; vt iam antè declarauimus. Vbi tamen beneficia Principum ambitioſa ſunt; etiamſi alteri non noceant, nihilominus receptum eſt,

h l. 3 ff. de conſtit. Princip. & tex. in c. olim. 16. ext. de verb. ſignif. in c. cum dilecti. 6. in fi. ext. de donatio.

i c. licet. 11. de priuileg. lib. 6.

k c. ex parte. 27. ext. de decimis.

vt in his ſtricta interpretatio adhibeatur, in odium impetrantis; veluti, ſi cui prouideri mandatum eſt de beneficio Eccleſiaſtico; Nam huic de penſione prouideri non poterit[l]: Et impetratio beneficij Eccleſiaſtici, ſuppreſſo alio quod poſſidetur ab impetrante, nullius momenti eſt: niſi fortè motu proprio diſertè, emiſſa eſſet[m].

l c. 4. de præbend. lib. 6.

m c. ſi motu. 23. de præbend. lib. 6.

REGVLA XVI.

DECET CONCESSVM A PRINCIPE BENEFICIVM eſſe manſurum.

QVID beneficium ſit, per ſe planum eſt: modo hic meminerimus beneficij nomine, & priuilegium contineri[a]. Videtur hæc regula deſumpta ex c. ſi cui. 36. de præbend. lib. 6. ex c. 1. in princ. de priuileg. eod. lib. Atq; adeò obtinet, vt etiam per generalem legem poſteà latam[b], aut per conceſſionem generalitèr vel ſpecialitèr factam[c]: nihilo magis beneficio derogetur. Quia non præſumitur Princeps ius alteri conceſſum auferre velle, niſi id expreſsè conteſtetur[d].

a per tex. in l. 3. ff. de conſtitu. Princip. in l. ex facto. 43. circa princ. ff. de vulg. & pupil.

b l. 3. C. de ſilentiariis & decurio.

c tex. optimus in c. ſi propter. 10. de reſcrip. lib. 6. c. veniens. 19. extr. de præſcriptio.

d c. quamuis. 8. de reſcrip. in 6.

SED an rectè à Principe, expreſſis verbis priuilegium reuocari poſſit, dubitationis eſt. Et licèt ſint, qui diſtinguant priuilegium, conceſſum ſubdito ab eo quòd non ſubdito conceſſum eſt; quod illud regularitèr reuocari poſſit; hoc verò minimè[e]: Mihi tamen probabilius videtur, Principem beneficium à ſe ſemel datum, etiam ſubdito

e And. Gail lib. 2. obſ. 60. in fi. D. Peckius hic, quem vide & Felin. ad c. nouit. nu. 7. cum ſeqq. ff. de iudic.

to ſuo, reuocare non poſſe: quippe Princeps ex conſenſu ſuo non minus obligatur, quàm priuatus, propter naturalem æquitatem, quæ dictat, ea quæ ſemel placuerunt, ſeruanda eſſe [f]: At quis dubitat, naturali æquitati ſubiectum eſſe Principem? Quâ ratione non abſurdè dicitur, Principem, etiamſi ob ſummam eius auctoritatem legibus ſolutus ſit; tamen ideò legibus alligatum eſſe, quòd ſe ſponte legibus ſubiecerit [g].

f l. 1. in princ. ff. de pact.

g per tex. in l. digna vox. 4. C. de legib. l. 3. C. de teſtament iuncta l. eſt receptum. 14. ff. de iuriſd. om. iud.

NIHILOMINVS dubitandum non eſt, quin Princeps ex cauſa poſſit ſe eximere legibus, cùm & ex cauſa poſſit condere nouam legem; item priuilegium ex cauſa poſſe alteri auferre; puta, ſi priuilegiatus abutatur priuilegio [h], vel in Principem ingratus ſit [i]; vel aliis ſcandalo, propter priuilegium [k]; vel ſi Reipub. vtilius ſit ceſſare priuilegium, aut potius in alium transferri [l].

h c. priuilegia. 11. q. 3. c. tuarum. 11. ext. de priuileg. c. contingit. 45. ext. de ſent. excom.

i ex l. fi. C. de reuoc. donatio. Vide Felin. ad c. 1. nu. 6. ext. de probatio. ad c. nouit. ext. de indic.

k c. ſuggeſtum. 9. ext. de decimis.

l arg. l. item ſi verberatum. 15. §. 2. ff. de rei vind. l. Lutius. 11. ff. de euictio. l. 2. & l. 3 Quibus ex cauſ. ſerui.

REGVLA XVII.

INDVLTVM A IVRE BENEFICIVM NON EST ALICVI AUFERENDUM.

HÆc regula ſuperiori non valdè diſſimilis eſt, hûc coniecta ex c. commiſſa. 15. de electio. lib. 6. ex c. penult. & vlt. ext. de ſecund. nup. Eundem enim effectum beneficium habet ſiue à Principe, ſiue à iure (cuius author Princeps eſt [a]) conceſſum ſit. Et ſicut Prin-

a l. fi. C. de legib.

ceps interdùm ex cauſa beneficium ſuum reuocat; prout præcedenti regula dictum eſt; ita & iuris beneficium nonnunquam aufert, nonnunquam moderatur, vti videre eſt in beneficiis SC. Macedoniani & Velleiani, quæ licèt iuris beneficia ſint, multis tamen caſibus reſtringuntur, ex cauſa[b]. Nunquam tamen iudex poteſt iuris beneficium alteri auferre aut denegare; cùm hic iuris miniſter ſit, & à præſcripto iuris eum recedere non oporteat[c]: niſi quatenus lex ipſi permittit[d].

b l.2.l.5.C.ad SC.Macedo. l. fæminis. 8.;l. ſi mulier. 22. cum legib. ſeqq. C.ad SC. Velleia.
c l. nemo. 23 de ſent. et interlocu. l ſi. in ſi. C. ſi contrà ius vel vtil. c. 1. ext. de ſent. & re iud.
d vt in l. 3. l. 4. §. ſiquis condemnatus. ff. de re iudic.

REGVLA XVIII.

NON FIRMATVR TRACTV TEMPORIS, QVOD DE *iure ab initio non ſubſiſtit.*

CONVENIT cum l. quod initio. 29. ff. hoc eod. tit. Extant huius regulæ exempla in c. ſi eo. 9. ext. de reſcrip. lib. 6. in c. licet. 14. de ſent. excom. eod. lib. 6. Eiusq; vſus latiſſimè patet. Nam non ſolùm locum habet in vltimis voluntatibus[a]; verùm etiam in contractibus[b], in iudiciis[c]; in reſcriptis Principum[d], cæteriſq; actionibus: cùm id, quod vitioſum eſt, id eſt, perperàm factum, pro infecto habeatur, iuris interpretatione[e]. Vnde impoſſibile eſt, ex eo vllum effectum ſubſequi, etiam accedente diuturnitate temporis; Quippè tempus non eſt modus inducendæ vel tollendæ obligationis[f]. Quò accidit,

a l. penul. ff. eod. § præterea. Inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt. cum ſimil.
b l. inter ſtipulantem 83. §. ſacrã. ff. de verb. oblig. l à marito. 18. C. de donat. inter vir. & vxor.
c c. 1. ext. de ſent. & re iud. l. ſi expreßim. 19. ff. de appellatio.
d c. 1. de reſcrip. lib. 6.
e l quoties. 6. ff. qui ſatiſd. cogantur. c. quæ contra. 1 hoc tit.
f l. obligationum ferè. 43. §. placet. ff. de oblig. & act.

cidit, vt & ſponſalia à minoribus ſeptennio, vel matrimonium ab impuberibus contractum, tractu temporis non cõualeſcant: eò quòd inutilitèr ea ætate contrahantur[g]. Niſi fortaſsè ſuperueniente legitima ætate, per nouum conſenſum, ſponſalia vel matrimonium confirmentur expreſsè vel tacitè[h]: vel niſi ratihabitione mea, quod malè ab alio geſtum eſt, à me comprobetur[i]. Verum hæc nouo conſenſu, non tractu temporis firmantur.

g c. 1. de deſponſ. impub. lib. 6.

h d. c. 1.

i de quo ad c. ratum, cum c. ſeq. ẽod.

His obiicitur tex. in l. penult. & vlt. C. Si maior fact. alien. & in l. vnica. C. de contractib. iud. Quibus locis alienatio inutilis, temporis curſu confirmari videtur. Sed reſpõdetur; alienationem illis textibus, non tàm curſu temporis, quàm tacito conſenſu ipſius domini, qui ex lapſu tanti temporis præſumitur, confirmari. Nam & idem euenit in vſucapione rei alienæ, cuius dominium, ſi res mobilis ſit, triennio: ſi immobilis, longo tempore adquiritur[k]: *Vix eſt enim,* inquit Paulus, *vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi*[l].

k Tit. Inſtit. de vſucap.

l alienationis. 28. ff. de verb. ſignif.

REGVLA XIX.

NON EST SINE CVLPA QVI REI, QVÆ AD EVM non pertinet, ſe immiſcet.

ET hæc regula conuenit cum l. culpa. ff. hoc tit. & huc traducta videtur ex c. tua. 19. ext. de homicid. Quò pertinere arbitror, etiam

iam eum, qui artem, quam ignorat, cum damno alterius profitetur[a]: Neq; obſtat Tit. ff. & C. de negot. geſt. Nam quod abſentis negotia ab aliis rectè gerantur; id propter vtilitatem abſentium receptum eſt: cùm beneficio affici hominem, interſit hominis[b]. Quare neq; negotiorum geſtori alitèr competit actio ad repetēdos ſumptus; quàm ſi vtilitèr negotium geſſerit[c]. Vbi tamen quis prohibente Domino negotia eius geſſit; ſumptus factos non repetit[d]. Eſtq; hoc caſu huic regulæ locus.

a *l. idem iurū. 8. §. mulionem. cum l. ſeq. ff. ad leg. Aquil. l. illicitas. 6. §. ſicuti ff. de off. præſi.*
b *l. ſeruus. 7. in fi. ff. de ſeruu export.*
c *l. ſed an vltrò. 10. ff. de nego. geſt.*
d *l. fi. C. de negot. geſt.*

REGVLA XX.

NVLLVS PLVRIBVS VTI DEFENSIONIBVS probibetur.

SIMILIS iuris ciuilis regula eſt: *Nemo ex his, qui negant ſe debere, probibetur etiam alia defenſione vti; niſi lex impediat*[a]. Vt ecce debitor, qui ex delatione creditoris iurauit ſe nihil debere, & exceptione iuriſiurandi vſus eſt, non tamen eam probauit, poteſt relicta ea ad exceptionem pacti conuenti, tranſactionis, ſolutionis, rei iudicatæ confugere, vel etiam ſimul eas proponere; *pluribus enim defenſionibus*, inquit Paulus, *vti permittitur*[b], etiamſi exceptiones inter ſe contrariæ ſint[c]. Eoque accidit, vt is, qui hominem à ſe occiſum negauit, poſſit de eo conuictus, recurrere ad hanc exceptionem, quòd ob tutelam corporis ſui eum occiderit[d]. Ad probandum tamen exceptiones con-

a *l. nemo ex his. 43. ff. hoc tit.*
b *l. si qui. 5. ff. de excep tio.*
c *l. nemo probibetur. 8 ff. d. tit. de except.*
d *Decim ad c paſtoralis. nu. 15. ext. de excep.*

contrarias ſimul, reus minimè admitti debet (quia hoc impoſſibile foret) ſed ſucceſſiuè. Cæterum hæc clauſula, *niſi lex impediat*, adiecta regulæ iuris ciuilis hûc transferenda vel potiùs ſubaudienda eſt, vt perdat officium ſuum & hæc regula iis caſibus, quibus iure cautum eſt, ne alia exceptio obiiciatur, qui recenſentur hîc in gloſſa, & ad d. l. nemo ex iis. Diuerſum obtinet in actore, cui vnam tantùm actionem vnius rei nomine intentare licet[e]; in qua & ad finem vſq; perſiſtere debet[f]. Cuius diuerſitatis hæc ratio eſt: quòd in actoris poteſtate ſit, quando & qua actione experiri velit, quiuè ius ſuum antè diligentèr explorare poſſit. Quod non æquè in reo eſt, qui ſæpe imparatus ad iudicium prouocatur: vndè benigniùs cùm reo, quàm cum actore agitur[g].

e d. l. nemo ex iis. §. 1. vide latius Petr. Caſtal. ad l. quod in herede. §. eligere. ff. De tribut. act.

f auth. qui ſemel. C. Quomodo & quando iudex.

g l. qui in alterius. 42. ff. hoc tit. l. purè. 5. §. fi. ff. de doli ma. & met. exceptio.

Nec mouet textus in c. veniens. 19. ext. de præſcriptio. Nam quòd ibi exceptio præſcriptionis poſt exceptionem priuilegij prius obiectam, non admittatur; hoc ideò accidit, quòd præſcriptioni, per impetrationem priuilegij renunciatum præſumatur; fruſtrà igitur præſcriptionis exceptio obtenditur; alioqui abſurdum non eſt, exceptiones priuilegij & præſcriptionis ſimul, vel ſeparatìm poſſe obiici[h].

h c. cùm perſonæ. 7. de priuileg. lib. 6. c. auditis. 15. ext. de præſcriptio.

REGVLA XXI.

QVOD SEMEL PLACVIT, AMPLIVS DISPLICERE non poteſt.

HÆc regula mutationem voluntatis deteſtatur. Eruta vidêtur ex c. nulli. 8. de electio. lib. 6. ex c. per tuas. 10. ext. de probatio. aliiſq; locis. Præcipuus eius vſus eſt in contractibus & cæteris conuentionibus [a]; *Quid enim tàm congruum humanæ fidei, quàm ea ſeruare, quæ inter eos placuerunt* [b] *? & graue eſt fidem fallere*, inquit Vlpianus [c]. Hûc ſpectat illa Iuris regula: *Mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimentum* [d].

VARIE autem attemperâtur hæc regula: Inprimis locum non habet, vbi vtriuſq; partis conſenſu à placito diſceſſum eſt [e], excepto matrimonio, quod ſemel contractum, mutuo conſenſu coniugum non diſſoluitur [f]: Deinde ceſſat in contractibus innominatis, in quibus ante impletionem, pœnitentia etiam vnius, admittitur [g], eò quod horum vſus in commerciis hominum non tàm frequens & neceſſarius ſit, quàm contractuum nominatorum, in quibus pœnitentiæ alterius locus non eſt [h], præter depoſitum [i], mandatum [k]; ſocietatem [l]; in quibus, licèt contractus nominati ſint, tamen pœnitentia admittitur, re adhuc integrâ, id eſt, antequàm alterius intereſſe cœperit [m]. Tertiò, locum non habet in ſponſalibus, vbi in diſſentiente cauſa ſubeſt, aut nolit omni-

a l. ſicut. 5. C. de oblig. & actio. l. 1. ff. de pact. c. 1. c. 3. ext. de pact.
b d. l. 1. princ.
c in l. in princ. ff. de conſtitu. pecu.
d c. mutare. 7 eod. l. nemo poteſt mutare. ff. eod. tit.
e l. nihil tam naturale. ff. h. tit. §. fi. Inſtit. Quib. mod. toll. oblig. c. 2. ext. de ſponſal.
f c. 1. c. 4. ext. de conuerſ. coniug. cũ ſimil.
g per tex. in l. ſi pecuniam. 5. ff. de condict. cauſa data.
h d. l. ſicut. l. rat. u. 7. C. de reſcind. vend.
i l. 1. §. eſt autem. ff. depoſ.
k §. mandatum. Inſt. de mandato.
l §. manet. Inſt. de ſocietate.
m dd. iurib.

omninò conſentire in matrimonium; cùm coactæ nuptiæ ſoleāt habere difficiles exitus[n]. Quartò, neq; in vltimis voluntatibus: quia hæ ambulatoriæ ſunt ad vitæ ſupremum exitum[o]; adeò, quod teſtator ſibi legem iniicere non poſſit, nè à priore voluntate ſibi recedere non liceat[p]. Illud ſingulari iure receptum eſt in ſuo hærede, vt is recuſationem hæreditatis paternæ reuocare poſſit intra triennium; dummodò res hæreditariæ alienatæ non fuerint[q]; idque propter reliquias illius iuris, quo ſtatim à morte ipſius patris defuncti, hæres fuerat[r], item in iudice, qui & ſententiam ſuam interlocutoriam reuocare poteſt[s]: cùm per interlocutionem ſuam non deſinat eſſe iudex, in eodem negotio.

n *Vide Summam Tit. de ſponſalib.*

o *l. 4. in fi. ff. de adim. & transfer. leg. l. cùm hic 32. §. ait oratio. ff. de donat. inter vir. & vxor.*

p *l. ſi quis. 22. in princ. ff. de leg.*

q *l. fi. C. de repud. vel abſtin. hered.*

r *§. ſui Inſt. de heredi. qual. & diff. l. in ſuis. ff. de lib. & poſthu.*

s *l. quod iuſsit. 14. ff. de re iudic. c. cum ceſſante. 60. ext. de appellatio.*

REGVLA XXII.

NON DEBET ALIQVIS ALTERIVS ODIO PRÆgrauari.

EXEMPLA huius regulæ require ex c. vnico. de iniuriis lib. 6. in c. nobis. 27. in c. ſicut. 33. ext. de ſimonia. in c. ſi compromiſſarius. 37. §. porrò de electio. lib. 6. Huius regulæ æquitate nititur Tit. C. Ne vxor pro marito. cum Tit. ſeq. & illa Iuris regula: *Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare*[a]. Hinc in feudo Eccleſiaſtico receptum eſt, nè propter culpam Prælati vaſalli, feudum committatur, niſi quoad vitam ipſius Prælati; poſteà enim ſuc-

a *c. delictum. 7. eod.*

ceſſori eius, feudum reſtituendum eſt[b]. Facit pro hac regula, textus elegans in l. ſancimus. 22. C. de pœnis. in l. crimen. 26. ff. eod. tit. de pœnis. Quæ enim iuſticia eſt, quod innocentiæ præſidium, ſi alius ex facto alterius conueniatur vel puniatur? Exiſtunt tamen caſus, quibus ob cauſam, ab hac regula receditur; veluti, in crimine læſæ maieſtatis tam humanæ[c], quàm diuinæ, in quo & filij, etiam innocentes, propter delictum patris puniuntur[d]. Item propter incontinentiæ vitium parentum arcentur, filij ab ordinibus Eccleſiaſticis[e]: Cùm in filiis paterni, hoc eſt, hæreditarij criminis exempla metuantur[f]. Et ſic hæc regula, ex alia iuris regula attemperatur: *ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus*[g]. Vide fuſius D. Peckium[h].

b c. 1. in fi. de capitul. Corradi. in fe.

c l. quiſquis. 5. C. ad leg. Iul. maieſt.

d auth. Gazaros. C. de hæretic. c. vergentis. 10. ext. de hæreti. c. ſtatutū. 13. de hæret. lib. 6.

e tit. ext. & in 6. de filiis presbyt.

f d. l. quiſquis. §. filij.

g c. ſine culpa. 23. hoc tit.

h ad præſentem regulam.

REGVLA XXIII.

SINE CVLPA, NISI SVBSIT CAVSA, NON EST ALIquis puniendus.

HÆC regula, ſimul & exceptionem continet: generalitèr enim tradit, neminem ſine culpa ſua puniendum eſſe; quod & confirmant textus in c. 2. ext. de conſtitutio. in cap. 2. ext. de his quæ fiunt à maio. part. & in c. 5. §. fi. de ſent. excom. lib. 6. & quæ ad ſuperiorem regulam diximus.

EXCEPTIO eſt: *niſi ſubſit cauſa*, quæ innoxium puniendum ſuadeat, ſicut de filiis reorum Maie-

ſtatis

ſtatis & Clericorum, iam antè meminimus. Quibus addere licet, receptos in Monaſterium vel ad beneficium Eccleſiaſticum per ſimoniam, qui licet ignorantes, aliorum vitio admiſſi ſint; nihilominus in his & ſimoniæ ſcelus vindicatur, in maiorem deteſtationem eius[a]. Item, Sacerdotem leprâ diuinitùs percuſſum; qui & ſine culpa ſua ab Eccleſiæ adminiſtratione remouetur, ſed non ſine cauſa, videlicet, propter horrorem & ſcãdalum populi[b]: His igitur caſibus pœna quidèm in innocentes porrigitur, ſed non ſine cauſa. Quò ſpectat quod apud ſacros Canones receptiſſimum eſt, quod abſente altero coniuge, vel adultero vel in furorem aliamuè infirmitatem acto; nihilominus alteri abſtinendum ſit àb aliis nuptiis. Cauſa enim & hîc ſubeſt, videlicet, prioris matrimonij nexus indiſſolubilis[c].

a c. de regularibus. 25. cum c. ſeq. ext. de ſimonia. c. quicunq. 1. q. 5.

b c. 4. ext. de clerico ægrot.

c c. hi qui cum 3. capp. ſequentib. 32. q. 7. c. fi. §. ſi autem de carnali. in fi. & ibi gloſſa. ext. Vt lite non conteſtata.

REGVLA XXIV.

QVOD QVIS MANDATO FACIT IVDICIS, DOLO FACERE non videtur, cùm habeat parere neceſſe.

EADEM regula iiſdem ferè verbis prodita eſt à Paulo IC. in l. non videntur. §. 1. ff. eod. tit. Contrà verò inquit alia iuris regula: *Non poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit*[a]. Exemplum regulæ noſtræ adferri poteſt, ex c. ſi clericos. 15. de ſent. excom. lib. 6. & quod magis regulam illuſtrat, ex c. paſtoralis. 28. §. quia

a l. non poteſt dolo. ff. eod.

verò ſæpè. ext. de off. & pot. iud. deleg. Vbi Ordinarius iudex, iuſſus à delegato iudice tenetur eius ſententiam exequi, licèt ſciat eam eſſe iniuſtam; quia neceſsè habet parêre[b]. Sic & debitor compulſus à iudice, vt minori abſq; curatoris authoritate ſoluat excuſatur; adeò vt ne quidem aduerſus hanc ſolutionem minor reſtitutionem petere poſſit[c]. Imò potius in dolo eſſe præſumitur, qui mandatum iudicis non exequitur, iuxta alteram iuris regulam: *non poteſt*, iam antè citatam. Quæ tamen ita exaudienda eſt, niſi iuſta cauſa ſit non parendi iudici; puta, ſi iuberet iudex contra diuinum præceptum: *Obedire enim oportet* DEO *magis quàm hominibus*[d]; aut ſi contra conſcientiam[e]: *quicquid enim fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam*[f]; Aut ſi contra expreſſum ius mandet; cùm iudicis factum iuri derogare non poſſit[g]; aut quod ad officium eius non pertinet; nam *factum à iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non eſt*[h]; aut quòd iuriſdictionis ſuæ limitibus nō continetur; *Extrà enim territorium ius dicenti impunè non paretur: idem eſt, & ſi ſupra iuriſdictionem ſuam velit ius dicere*[i]; His certè caſibus mandatum iudicis rectè negligitur[k]: alioqui ei parendum eſt, propter publicam auctoritatem[l].

b *facit & tex in l ſi prætor. 75. in princ ff. de iudic.*

c *l. ait prætor. 7. § permittitur. ff. de minorib.*

d *c. ſi dominus. c. Iulianus. et c. qui reſiſtit. 11. q. 3.*

e *c. inquiſitioni. 44. ext. de ſent. excom. adhibita ibidem diſtinctione & c quid culpatur. 23. q. 1.*

f *c. literas. 13. circà med. ext. de reſtitu. ſpoliator.*

g *l. 1. in fi. princ. ff. de ſeruit. l. nemo. 13. C. de ſent. & interlocu.*

h *inquit Paul. in l. factum à iudice. 170. ff. hoc tit. c. ea quæ fiunt. infra eod.*

i *idem Paulus in l. fin. ff. de iuriſd. om. iud.*

k *iuxta alleg iura.*

l *c. 2. c. 4. c. 5. c. 6. ext. de maior. & obed.*

REGVLA XXV.

MORA SVA CVILIBET EST NOCIVA.

CONCORDAT Iuris ciuilis regula in l. in condemnatione. §. vnicuiq;. ff. eod. tit. Exempla extant in c. vnico. ext. de commod. in c. 2. ext. de depoſ. quibus locis commendatario & depoſitario mora ſua nocet. Quando autem mora committatur, anxiè à Dd. diſquiritur. Nobis autem ſufficiat tunc moram cōmitti, quando quis interpellatus oportuno loco non ſoluit: vt tamen illud apud iudicem examinetur[a], qui & eius rationem habiturus eſt, an interpellatus poſteà ſui copiam fecerit, & creditor inſtantiam omiſerit, & minimè in propoſito perſeuerauerit: Nam omiſſa inſtantia creditor cenſetur à priore interpellatione receſſiſſe[b]. Sicut, & ſi debitore offerente debitum, recuſet creditor recipere; nam & hâc ratione mora prior, ſi qua fuit, ipſius debitoris, purgatur per moram ſubſequentem creditoris[c]. Et hanc moram, quæ ex perſona ſumitur, regularem Interpretes appellant; ad differentiam alterius moræ, quæ re ipſa contrahitur abſq; aliqua denunciatione creditoris; vt in fure & raptore, qui à tempore delicti ſemper in mora eſſe cenſentur[d]. Item in debitore minoris 25. annis, qui & abſque interpellatione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fideicommiſſis & in legatis[e]; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi,

a l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.

b iuxta d. l. mora in princ.

c l. illud. 17. ff. de periculo & com. rei vend.

d l. 1. C. de his quæ vi metuſuè cauſa. l. fi. ff. de condict. furt. l. 1. §. rectiſſimè & l. penult. ff. de vi & vi arm.

e l. 3. C. In quib. cauſ. in integ. reſt. non eſt neceſſ.

ſibi, fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt[f]. Hanc itaq; moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cùm regulariter mora non niſi per interpellationem committatur[g].

f l. curabit. 5. C. de actio. emp.

g d. l. mora. in princip.

OBSERVANDVM tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus[h], vel ab ipſa lege, adiicitur[i], moram ſtatim per lapſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in condicionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neq; in mora conſtituit debitorem: cùm æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur[k]. Neq; mutat, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt[l]. Quia id acceſſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis*[m].

h l. magna. 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. § fi. ff. de lege com.

i c fi. ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphit.

k ex l. quod dicimus. ff. de ſolutio. vide Coſtal. ad l. pecuniæ. §. vſurarum. ff. de vſur.

l l. mora. 88. ff. de verb. oblig.

m c. acceſſorium. infra eod.

REGVLA XXVI.

EA QVÆ FIVNT A IVDICE, SI AD EIVS NON SPEctant officium, viribus non ſubſiſtunt.

Vide, quæ ſupra diximus[a].

a ad c. quod quis mandato. eod.

RE-

REGVLA XXVII.

SCIENTI ET CONSENTIENTI NON FIT INIVRIA, neque dolus.

CONVENIT cum regula Iuris Ciuilis, in l. nemo videtur fraudare. ff. eod. Rectè inquit, *ſcienti & conſentienti*, copulatiuè. Nec enim huic regulæ locus eſt, niſi hæc duo ſimul coniungantur; quia quandoq; ſcienti iniuria fit, ſed non conſentienti, quia reclamat, vel non audet contradicere aduerſario, propter metum vel verecundiam[a]; quandoq; fit conſentienti, ſed non ſcienti, id eſt, verè intelligenti, veluti pupillo, furioſo[b]. Non obſtat tex. in c. contingit. 36. ext. de ſent. excom. vbi is, qui ſcientem & conſentientem Clericum percuſſit, nihilominus excommunicatur, tanquàm manus iniurioſas Clerico intulerit. Quia Clericum percutiens non tàm ipſi Clerico, quàm Ordini clericali iniuriam infert, cuius hoc priuilegium eſt[c], cuique Clericus renunciare non poteſt[d]. Nec impedit textus in l. vnica. C. de rap. virg. quò & raptores puniuntur, etiamſi volentem mulierem honeſtam abduxerint. Sed id accidit, quòd lex præſumat mulierem non liberè abductam, ſed doloſa perſuaſione ipſius raptoris: perſuadere autẽ plus eſt, quàm compellere aut cogi ſibi parêre, inquit Vlpianus[e]. Sed neque mouet l. ſiquis ſeruo. 20. C. de furt. & ſer. corrup. Quia licèt ibi reuerà neque ſeruus corruptus, neque inuito Domino res ablatæ ſint;

a *l. penult. ff. de furt.*

b *l. 1. in §. impuberes. C. de falſa moneta.*

c *d. c. contingit. ext. de ſent. excom.*

d *c. ſi diligenti. ext. de foro comp. l. ius publicum ff. de pact.*

e *in l. 1. §. perſuadere. ff. de ſeruo corrup.*

tamen ideò placuit, actionem furti & ſerui corrupti dari, propter dolum ipſius inducentis & corrumpentis ſeruum, & ne huiuſmodi impunitas in conſequentiam trahatur. Itaque ſingularis caſus eſt.

REGVLA XXVIII.

QVÆ A IVRE COMMVNI EXORBITANT, NEQVAquam ad conſequentia ſunt trahenda.

PAVLVS IC. *Quòd contra rationem iuris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia*[a]. Eadem vtriuſque regulæ ſententia eſt. Ea autem exorbitare dicuntur, quæ ab orbita, id eſt, à via communi deflectunt; qualia ſunt diſpenſationes, priuilegia, ſtatuta, iuri communi contraria, quæ in conſequentiam, hoc eſt, ad alias perſonas ſiue cauſas non ſunt producenda, ſed ſuis terminis conſtringenda[b]. Cùm enim ius commune fauorabile ſit, vtpote, ab omnibus ob publicam vtilitatem receptum; certè quæ iuri communi refragantur, tanquam odioſa reſtringenda ſunt, & quantùm fieri poteſt, interpretatione reuocanda ad ius commune: ſicut latius ſupra explicauimus[c].

a *l. quod contrà. ff. h. tit.*

b *c. ſanè. 9. ext. de priuileg. c. conſtitutus. 11. ext. de conceſſ. præb. c. cui. 27. de præbend. lib. 6. c. 3. ext. de conſang. & affin.*

c *ad c. priuilegia, & ad c. odia.*

Ex æquitate huius regulæ profectum eſt; quòd licèt mulieri liberiſq; ſuis priuilegium competat, vt in dote repetenda, præferantur creditoribus, etiam anteriorem hypothecam habentibus:

tibus: non tamen idem communiceturaliis hæredibus mulieris[d]; ſiquidem illud priuilegium iuri communi derogat, quo is, qui prior eſt tempore, potior eſt iure[e]: Et cui diſpenſatio facta eſt ad dignitatem vel beneficium Eccleſiaſticum, nulla mentione facta curati beneficij, non poteſt ad curatũ admitti[f]; nec ad plura beneficia, quàm vnum[g]: diſpenſatio enim vtroq; caſu lædit ius commune.

d *l. vnica. C. de priuileg. dot.*

e *l. potior. 11 ff. Qui potior. in pig. l. ſi generaliter. 6. C. d. eu. c. qui prior. j. hoc tit.*

f *c. in illu. 16. de præbend. in 6.*

g *c. 1. ſ. illa verò. de fil. presbyt. in 6.*

Qvo ſpectat, quòd à Pomponio IC. reſponſum eſt in l. patri. 20. ff. ad leg. Iul. de adult. *Patri*, inquit, *datur ius occidendi adulterum ſimul cum filia, quam in poteſtate habet. Itaq; nemo alius ex parentibus idem iure faciet, ſed nec filiusfamilias pater.* Cùm enim Iuri communi aduerſum ſit, vt pater filiam vel alium quemlibet occidat, certè lex Iulia quæ facultatem dat patri occidendi adulterum vnà cum filia, quam in poteſtate habet: meritò ad alios parentes non transfertur. ex ratione huius regulæ noſtræ. Tametſi ſi veritatem ipſam ſpectemus; nè quidem ipſi patri filiam in poteſtate ſua conſtitutam adulteram, occidere liceat[h].

h *per tex. in c. ſi quod verum. 33. q. 2.*

REGVLA XXIX.

QVOD OMNES TANGIT, DEBET AB OMNIBUS approbari.

EADEM regula apud Iuſtinianum extat in l. fi. C. de auctoritate præſt. Neq; enim alteri per alterum iniqua conditio, inferri de-

bet[a]; neq; id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri[b]: Ad hanc regulam pertinet reſponſum Vlpiani; *In concedendo iure*, inquit, ***aquæ ducendæ, non tantùm eorum, in quorum loco aqua oritur, verumetiam eorum, ad quos eius aquæ vſus pertinet, voluntas exquiritur, id eſt, eorum, quibus ſeruitus aquæ debebatur: nec immeritò; cùm enim minuatur ius eorum, conſequens fuit exquiri, an conſentiant***[c]. Et quod Accurſius annotauit: ſcholarem inuito ſocio non poſſe inducere inhoneſtam mulierem in communem domum[d]. Hinc Capitulares & alij quorum intereſt; ad electionem Prælati vocandi ſunt[e]. Vbi tamen res Capituli vel Collegij tractantur, ſufficit maiorem partem conſentire, reliquis licèt diſſentientibus[f]; Quæ eſt vna limitatio huius regulæ noſtræ; vt, ſcilicet, non obtineat in rebus Collegij, ſed quæ ad ſingulos priuatìm pertinent. Altera eſt in l. & ſuum. 8. §. Marcellus. cum 3. ll. ſeqq. ff. de pactis. vbi conuentio maioris partis creditorum de remiſſione debiti hæredi facienda, nocet reliquis creditoribus. Sed id fit liberationis fauore. Tertia eſt, in l. fi. C. Qui bonis ced. poſſ. vbi & ſtatur maiori parti creditorum aduerſus reliquos. Verùm id, nè ad flebilem bonorum ceſſionem debitor vrgeatur. Singulare quoquè eſt in fiſco; vt is inuito ſocio poſſit rem communem alienare[g]: Quod & in fauorem fiſci receptum eſt.

RE-

a *l. non debet alteri. 74. ff. hac tit.*
b *l. id quod noſtrum. 11. ff. eod.*
c *textus in l. in concedendo. 8 ff. de aq. plu. arc.*
d *ad l. non alitèr 7. ff. de vſu & habita.*
e *c. quia propter. 42. c. quod ſint. 28. in fi. ext. de electio.*
f *d. c. quia propter & c. 1. c fi ext. de his quæ fiunt à maio. part. cap. & l. quod maior. 19 ff. ad municipal.*
g *l. vnica. C. de vend. rer. fiſcal.*

REGVLA XXX.

IN OBSCVRIS, MINIMVM EST SEQVENDVM.

NON diſſentit regula iuris Ciuilis: ***Semper in obſcuris***, inquit, ***quod minimum eſt, ſequimur***[a]. Obſcura hîc dicuntur, quorum ſententia incerta eſt, quæq́; nunc in hanc, nunc in aliam partem pertrahi poſſunt. Nè igitur res propter obſcuritatem pereat, benignè receptum eſt, vt ſaltem id quod in ſententia minimum eſt, hoc eſt, minus nocet reo, ſequamur: Quippè procliuiores eſſe debemus ad liberandum quàm ad condemnandum[b]; & fauorabiliores ſunt partes rei quàm actoris[c].

a *l. ſemper in obſcuris. 9. ff. h. tit.*

b *l. Arrianus. 46. ff. de oblig. & actio. c. 3. §. penult. ext. de probat.*

c *l. fauorabiliores. ff. hoc titulo.*

LATISSIME hæc regula ſe diffundit; ad contractus, ad vltimas voluntates, ad ſententias iudicum & arbitrorum, ad pœnales conſtitutiones; vt in progreſſu declarabitur. Vt autem plenius hæc regula cognoſcatur, præmittenda eſt alia iuris regula ab Vlpiano tradita, his verbis: ***Semper in ſtipulationibus & in cæteris contractibus, id ſequimur quod actum eſt: aut ſi non pareat, quod actum eſt: erit conſequens, vt id ſequamur, quòd in regione, in quâ actum eſt, frequentatur. Quid ergò, ſi neq; regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id quod minimum eſt, redigenda ſumma eſt.*** Ita Vlpianus[d], qui quo ordine in interpretatione cõtractus procedendum ſit, elegantèr explicat. Et quidem ante omnia id ſpectandum & ſequendum cenſet, quod intèr

d *in l. ſemper in ſtipulationibus. 34. ff. hoc tit.*

con-

contrahentes actum fuit, etiamſi fortè proprietate verborum abuſi ſint[e].

ETENIM contractum potiſſimùm ex mente contrahentium metimur[f], quemadmodum & ea, quæ vltimæ diſpoſitionis ſunt, ex voluntate ipſius defuncti[g]. Dum tamen meminerimus non tantùm eam voluntatem contrahentium & teſtantium intelligi, quę ex perſpicuis eorum verbis colligitur; ſed & quæ ex coniecturis; vt puta, ex more loquendi, ex orationis contextu[h], ex dignitate, qualitate vel affectu perſonarum[i], ex eo quod plerunq; fieri ſolet[k]. Nam hûc ſpectat illa iuris regula: *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerunq; fieri conſueuit*[l]. Deficiente autem voluntate, tandem fit locus regulæ noſtræ, vt in obſcuris id ſequamur, quod minimum eſt; In obſcuris, inquam, quorum ſententia neque ex verbis ipſis, neque ex alia coniectura colligi poteſt; ne huic aduerſetur citata regula: *Inſpicimus*, &c.

ADDE, & ad ſententias Iudicum & arbitrorum, ſi inter ſe diſcrepantes ſint, regulam noſtram pertinere, vt ſi in condemnatione diſſideant, minimam ſummam ſequamur[m].

NON minus & ad pœnales conſtitutiones hęc regula producitur; quæ quandoque dubiam interpretatiqnem habent, nunc ſeueriorem, nunc mitiorem: vt ea, quæ mitior, id eſt, minima eſt; à iudice eligatur[n]. Cui conſequens eſt; vt ſi in delinquentem ſimpliciter pœna capitalis ſiue capitis à lege conſtituta ſit, non mortem, ſed exilium, hoc eſt, aquæ & ignis interdictionem intelligamus;

e *l. inſulam 6 ff. de præſcrip. verb. toto tit. C. Plus valere quod agitur. l. in venditionibus. 9. verſ. planè ſi in nomine. ff. de contrah. emp.*

f *l. 1. §. conuentionum. ff. de pact.*

g *l. non aliter. 69, in princ. ff. de leg. 3.*

h *l. ſi ſeruum plurium. 50. §. vlt. ff. de leg. 1. l. nummis. 75. ff de leg. 3. l. Titia. 134. §. 1. & §. fi. ff. de verb. oblig.*

i *d. §. vlt. & l. ſi cui. 14. ff. de annuis lega. l. 3. C. de dotis promiſſ. l. cùm poſt. 69. §. gener. ff. de iure dot. l. capienda. 129 ff. h. tit. de reg. iur.*

k *d. §. vlt & d. l. nummis. l. in obſcuris. 114. ff. h. tit.*

l *in c. inſpicimus. ĩ. eod.*

m *l. inter 38. ff. de re iud. l. diem proferre. 27. §. ſi plures. ff. de recep. arb.*

n *iuxtà c. in pœnis. ĩ. eod. & l. interpretatione. 43. ff. de pœnis.*

mus; nam vtraq; pœna capitalis eſt, eò quòd eximat caput, id eſt, ciuem de ciuitate [o].

Adversvs regulam noſtram obiicitur textus in l. etiam. 43. ff. De vſufruct. vbi bonorum vſusfructus parte legata, intelligitur in dubio dimidia pars. At iuxa regulam noſtram non dimidia, ſed minima pars accipienda eſſet. Sed non difficilis reſponſio eſt; quia pars ex propriâ ſignificatione ſua æqualem partem deſignat; igitur dimidiam: niſi vbi ſpecialitèr certæ partis mentio facta eſt [p].

Item obiicitur textus in l. legato generalitèr. 37. ff. de lega. I. quo legato hominis relicto nō optimus, neq; peſſimus, ſed mediocris præſtatur. Sed hoc euenit, nè ſi legatario peſſimus detur, non tam afficiatur commodo, quàm incommodo, contrà voluntatem defuncti, quàm plenius interpretari ſolemus [q]. Cætera hîc perſequere apud D. Peckium. & quæ infra eod. dicam, ad c. contra eum. 57. quod huic coniungendum eſt.

o *l. 2. ff. de publ. iud. Vide Iul. Clarum in pract. crim. q. 67. in princ.*

p *l. nomen. 164. §. 1. ff. de verb ſignif.*

q *l. in teſtamentū. ff. h. tit.*

REGVLA XXXI.

EVM QVI CERTVS EST, CERTIORARI VLTERIVS non oportet.

Exempla hûc accerſe ex c. ſi duobus. 7. ext. de appellatio. ex c. fi. ext. de locato. ex l. 1. in fi. ff. de actio. emp. Et aperta ratio eſt. Quia id fruſtrà fieret. Vbi tamen ad alium effectum principalitèr, quàm ſcientiæ agitur, alia certio-

certioratio requiritur: veluti, ad inducendam contumaciam contra reum abſentem tribus edictis opus eſt; niſi fortè vno peremptorio citetur, quod iudex poteſt[a]: Item contra Clericum delinquentem, antequàm is Clericali priuilegio exui poſſit, trina monitio exigitur[b]. Item, qui à iudice Eccleſiaſtico excommunicandus eſt, tertiò quoq; præmoneri debet[c]: ſiquidem ad conuincendam contumaciam hæc toties repetuntur, non verò, vt qui ex primo vel ſecundo edicto ſiue monitione, iam certiores facti ſunt, iterum certiorentur. Pari ratione vbi pro ſolennitate certioratio requiritur, non ſufficit ſcientia; vt in teſtamentariis teſtibus, qui nõ niſi rogati in teſtamentus adhibentur[d]: & in venditore, qui euictionis nomine non tenetur, niſi antè emptor intentatam ſibi litem illi denunciauerit[e].

a *l. contumacia. 53. ff. de re iud. iuncta l. ad peremptorium. 68. cũ aliquot ll. ſeqq. ff. de iudic.*
b *c. contingit. 45. ext. de ſent. excom. iuncto c. conſtitutionem. 10. eod. tit. in 6.*
c *c. ſacro. 48. ext. de ſent. excom. iuncto c. cõſtitutionem. 10. eod. tit. in 6.*
d *l. hæredes. 21 §. penult. ff de teſt. ĩ. Auth rogati. C. de teſtib.*
e *l. Emptor fundi 8 cũ l ſeq. C. de euictio. c. fi. ext. de emptio.*

REGVLA XXXII.

NON LICET ACTORI, QVOD REO LICITVM NON exiſtit.

Eiuſdem ſententiæ eſt regula Vlpiani: *Non debet actori licere, quod reo non permittitur*[a]. Si enim fauorabiliores ſunt partes ipſius rei, quàm actoris[b]; profectò actori minimè permittendum eſt, quod reo non permittitur. Cuius rei elegans reſcriptum extat in c. 2. ext. de mutuis petitio. quo reſponſum eſt, à Cœleſtino III. vt ſi inſtituta cauſâ, quæ remota appellatio-

a *in l. non debet acto ri ff h. tit.*
b *l. fauorabiliores. 125. ff. h. tit.*

ne

ne delegata eſt, reus eundem actorem coram eodem iudice reconueniat; hanc reconuentionem ſimiliter peragendam eſſe, vt neque actori in cauſa reconuentionis appellare liceat, *Cùm actoris & rei*, inquit, *eadem ſit conditio*; *& ſicut deſiderat actor, vt ſibi iuxta mandatoris reſcriptum, iuſtitia fiat appellatione remota*; *eodem modo reconuenienti debeat in ſua iuſtitia reſpondere*. Qua ratione Vlpianus, cùm antea in reo reſpondiſſet, nè is poſt litem conteſtatam mutare procuratorem, vel in ſe litem transferre poſſit inuito procuratore, præterquàm cauſa cognita[c]; hoc idem paulò poſt traducit ad actorẽ[d]. Similia breuitatis ſtudio omittimus.

c *in l. poſt litem. 17. cum aliquot ll. ſeqq. ff. de procurator.*

d *l. in l. quæ omnia. 25. ff. eod.*

Qvæ tamen ita accipienda ſunt, niſi maior ratio ſit in actore, vt ab hac regula diſcedendum ſit. Vt ecce; Reo permiſſum non eſt, vt rem, quæ in iudicio obſcurè petita eſt ab actore, ipſe deſignet vel explicet, ſed actori[e]. Ratio; nè reus actionem propoſitam interpretando pro ſuo arbitrio, eludat iudicium & actorem circumducat[f]. Hinc quoque, ſi reus plures iudices ordinarios habeat, non eſt in electione ipſius, coram quo conueniatur, ſed in arbitrio actoris[g]. Præterquam ſi reus Studioſus ſit; cui ex Friderici conſtitutione ex tribus iudicibus, Magiſtro, ſcilicet, Domino & Epiſcopo, quos Ordinarios habet; electio permittitur: idque in fauorem ſtudiorum[h]. Quo tamen iure in hac Academia Ingolſtadienſi, non vtimur, ſed omnes ſtudioſi vnum tantùm agnoſcunt iudicem, Magnificum D. Rectorem Academicum.

e *inter ſtipulantem. 83. §. 1. ff. de verb. oblig.*

f *d. §. 1.*

g *l. fi. C. Vbi in rẽ actio. l. quod legatur. 38. ff. de iudic.*

h *Auth. habita. C. ne filius pro patre.*

REGVLA XXXIII.

MVTARE CONSILIVM QVIS NON POTEST IN ALterius detrimentum.

PERTINET ad regulam: Quod ſemel placuit, ſupra eod. vbi latius vide. A contrario verò ſenſu huius regulæ, elegantèr infertur; Si nullum detrimentum ſit, nulla captio alterius; mutationem conſilij impunè fieri poſſe[a]; veluti in depoſito, mandato, ſocietate, quæ pro arbitrio eius, qui depoſuit, mandauit, vel ſocietatem coiit, reuocantur, re adhuc integra; ſicut ibid. diximus.

a *l. de ætate. 12. ff. de interrog. in iure faciend.*

REGVLA XXXIV.

GENERI PER SPECIEM DEROGATVR.

GENVS hoc loco, vt & paſsim apud ICos. nō accipitur pro genere logico ſiue dialectico; ſed pro eo, quod plura ſingularia nomine ſuo complectitur, ſiue ſit ſpecies logica; veluti, homo, equus, & ſimilia; ſiue aliud æquè latè patens; vt ſunt, veſtis, triticum, pecunia numerata, reſcriptum, mandatum. Species verò dicitur, quod ſub hoc genere tanquam indiuiduum ſiue ſingulare, continetur[a]. Itaque de his dicitur; generi per ſpeciem derogari. Explicatiùs Pomponius: *In toto iure*, inquit, *generi per ſpeciem derogatur; & illud potiſsimùm habetur, quod ad ſpeciem dire-*

a *l. 2. l. 3. ff. Si cert. petat. l. in naue. 31. ff. locati.*

directum eſt[b]. Exempla huius regulæ, petenda ſunt ex c. 1. in fi. ex c. paſtoralis. 14. §. 1. ext. de reſcrip. ex c. 2. ext. de offic. leg. ex c. dudum. 14. de præbend. lib. 6.

QVO fit, vt ſi vni penus legata ſit, alteri vinum; quod ex penu legata vinum eximatur[c]; cum alioqui vinum ſub penu tanquã ſub genere ſuo contineatur[d]. Item, ſi vni veſtimenta, alteri veſtis muliebris ſeperatím ſint legata: quòd detractis muliebribus ab eo, cui ſpecialitèr ea legata ſunt; reliquum alteri cedat[e].

NEQVE intereſt, ſpecies præcedat, an ſubſequatur genus[f]. Licèt enim aliâs ſpecialia generalibus ineſſe dicantur[g]; id tamen non tam ex diſpoſitione loquentis, quàm vi verborum fit, quæ generalitèr prolata generalitèr accipi ſolent[h]. At ſecùs eſt, vbi expreſsè ſpecies à genere eximitur, quo caſu generi quoad ſpeciem derogatur, & res in ſpeciem dirigitur[i].

NEC mouet textus in l. ſi generalitèr. 6. C. qui potio. in pig. Nam ideò pignori generali per ſpeciale non derogatur; quòd ius pignoris generalis iam antè adquiſitum ſit creditori priori. At certè iniquum eſſet, ius alteri quæſitum, illi auferri: per hanc regulam noſtram, quæ de iure nondùm quæſito alteri, exaudienda eſt[k].

b *l. in toto iure. ff. h. tit.*

c *l. 2. ff. de tritico, vino, &c.*

d *l. 3. ff. de penu. leg.*

e *l. 1. ff. de auro arg. leg.*

f *iam dd. iurib. & c. abbatem. 40. ext. de reſcrip. l. vxorem. 41. §. codicillis. cum §. ſeq. ff. de leg. 3. tex. elegans. in l. ſanctio. 41. ff. de pœnis.*

g *l. ſemper ſpecialia. 147. ff. h. tit.*

h *l. 1. §. generalitèr. ff. de leg. præſt. l. 14. C. de vſufruct.*

i *iuxta hanc regulam noſtram.*

k *vti conſtat ex iurib. anteà alleg.*

REGVLA XXXV.

PLVS SEMPER IN SE CONTINET QVOD EST minus.

HVIC regulæ ſimilis illa eſt: *In toto partem non eſt dubium contineri*[a]. Ex quibus tandem tertia regula exurgit: *Cui licet quod, eſt plus, licet vtique quod eſt minus*[b]. Nec enim plus & minus, totum & ſua pars, ſeperatìm quid à ſe inuicem conſtituunt, ſed vnum ab alio continetur. Vt hinc rectè ab Vlp. reſponſum ſit: Si ſtipulanti decem, ego viginti reſpondeam, quòd obligatio in decem contrahatur, quod manifeſtiſſimum ſit viginti & decem ineſſe[c]: Idem & in fideiuſſore rectiſſimè dicitur, vt ſi is in maiorem ſummam rogatus, in minorem fideiubeat quòd in minore ſummâ conſiſtat fideiuſſio, ſicut aperta eſt Iuliani ſententia[d], & confirmat reſponſum Vlp. iam iam allatum. Inde quoq; eſt, ſi debitoris gratia debiti ſolutio prorogata fuerit ad certum tempus; nihilominus à debitore rectè ſolui poſſit ante tempus[e]. *Cui enim licet quod plus eſt*, &c. Sic Papinianus inquit: *Qui occidere poteſt adulterum, multò magis contumelia poterit iure afficere*[f]: Cæterùm hæc aliaq; ſimilia accipienda ſunt; niſi diuerſa ratio ſubſit in eo quod minus eſt. Vt ecce; Mulieri quidem permiſſum eſt, vt res ſuas donare, vel altèr diſtrahere poſſit[g], non tamen pro alio obligare; eò quod hoc mulieri facilius ſit, & idcircò magis nociuum, quàm alterum[h]. Item permiſſa eſt hære-

a c. in toto.] eod.

b c. cui licet.]. eod.

c l. 1. §. ſi ſtipulanti ff. de verb. oblig.

d in l. rogatus. 33. ff. mandati.

e l. eum qui. 15. ff. de annu. leg.

f l. nec in ea. 22. verſ. ſed qui. ff. ad leg. Iul. de adult.

g l. 4. ff. ad SC. Velleian. l. 2. C. eod.

h d. l. 4. in fi.

hæredi totius hæreditatis aditio vel repudiatio, non autem huius aut alterius partis hæreditariæ[i]: Idq; facit ſuccedendi ius, quod pro parte agnoſci vel refutari non poteſt; præcipuè ex teſtamento: ne defunctus pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus deceſſiſſe dicatur, contra iuris regulas[k]. Item, mandatum de fundo emendo centum, ſatiſfit quidem, ſi etiam minoris fundus ematur[l]; attamen ſi mandatum ſit, vt alicui non Sacerdotalis præbenda, vel integra præbenda, vel certi valoris conferatur, non poterit illi Sacerdotalis, nec dimidia, non minoris valoris, etiam volenti, præbenda conferri; cum hâc in re diligentèr mandati fines obſeruandi ſint, propter perſonam eius, cui conferri mandatum fuit, quem, alio modo honorari noluit mandator[m]. Quare vbi diuerſa ratio in minori ſubeſt, diſceditur à regula noſtra.

i *l. 1. & l. 2. ff. de acq. vel omitt. hæred.*

k *in l. ius noſtrum. ff. hoc tit. & §. non autẽ. Inſt. de hæred. inſtit.*

l *l. diligentèr. 5. § fi. ff. mandati.*

m *c. cui. 27. de præbend. lib. 6.*

REGVLA XXXVI.

PRO POSSESSORE HABETVR, QVI DOLO DESIIT poſſidere.

PLENIVS Paulus. *Qui dolo*, inquit, *deſierit poſſidere, pro poſſidente damnatur, quia pro poſſeſſione dolus eſt*[a]. Et Vlpian. *Parem eſſe conditionem oportet eius, qui quid poſſideat vel habeat, atq; eius, cuius dolo factum ſit, quò minus poſſideret vel haberet*[b]: Et rurſus. *Semper qui dolo fecit, quò minus haberet, pro eo habendus eſt, ac ſi haberet*[c]: Vſum huius regulæ cernere eſt, in rei vindicatione[d], in petitione hæ-

a *in l. qui dolo. ff. eod.*

b *l. parem. ff. h. tit.*

c *l. ad ea quæ. §. 1. ff. eod.*

d *l. quod ſi dolo. 22. cũ l. præced. & l. ſin antem. 27. §. ſed & ſi. ff. de rei vind.*

reditatis[e], in actionibus, ad exhibendum[f], noxâli[g], rerum amotarum[h]; in interdictis, quorum bonorum[i], quorum legatorùm[k], & ne quid in loco publico[l]. Et ratio regulæ eſt: ne doloſo ſuus dolus proſit & alteri incommodum adferat[m]: Ex quo ſequitur, eodē modo eum condemnandum eſſe, ac ſi verè poſſideret[n], licèt æſtimatio in rei executionem veniat[o].

Amplius; qui dolo poſſidere deſiit, tenetur actione in factum ex edicto de alienatione iudicij mutandi causâ facta; in id, ſcilicet, quanti intereſt actoris, rem alienatam non fuiſſe[p]: Sed id non alitèr, quàm ſi reus difficiliorem aduerſarium ſibi ſubſtituerit, vt potius actor cum eo litem incipiat & experiatur[q]. Nihilominus & is, in quem res alienata eſt, rectè conuenitur rei vindicatione propter dominium, quod ſibi actor in re alienata retinuit[r]. Quod enim noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt[s].

e *l. item veniunt. 20. §. item eoſ. l. ſed et ſi. 25. §. perinde. ff. de petitio. hæred.*
f *l. 3. § ſi mecum. & l. Celſus. 5. §. idem Iulianus ff. ad exhibend.*
g *l. ſi bonæ fidei. 12. ff. de noxal. actio.*
h *l. 3. in fi. cum l. ſeq. ff. rerum amot.*
i *l. 1 ff. quor. bonor.*
k *l. 1. §. quod ait prætor. ff. Quor. legat.*
l *l. 2. §. locum habere. ff. nequid in loco publ.*
m *l. 1. §. 1. ff. de doli mali & met. excep.*
n *d. l. qui dolo.*
o *l. qui reſtituere. 68. et quæ ibi tradunt Dd. ff. de rei vind.*
p *toto tit. ff. & C. de aliena. iud. mutandi cauſa facta.*
q *l. 1. cum ll. ſeqq. ff. d. tit. de aliena. iud. mut.*
r *l. vnica. C. d. tit. de alienatio.*
s *l. id quod noſtrum. ff. h. tit.*

REGVLA XXXVII.

VTILE NON DEBET PER INVTILE VITIARI.

HVc refert textum in c. 5. ext. de arbitris. & in c. dilectus. 19. ext. de præbend. Et quod à Iuſtiniano diſertè conſtitutum eſt in donatione, quæ legitimum modum excedit; vt, ſcilicet, quòad exceſſum tantùm donatio, quæ inſinuata non eſt, vitietur[a]. Et quod Paulus IC. reſpondit de illicitis vſuris ſorti mixtis; quod

a *in l. ſancimus. 34. iūcta l. penult. C. de donatio.*

quod vſuræ quidem improbatæ ſint, ſed non ipſa ſors ſiue contractus principalis[b]. Similitèr, vbi illegitimæ vſuræ legitimis permiſtæ ſunt, ſuſtinentur quidem legitimę, ſed detractis ſuperfluis vſuris, ex Papiniani reſponſo[c]. Quo licèt non vtamur; eò quòd omnes vſuræ ex præſcripto SS. Canonum illicitæ ſint[d]; non tamen inutilitèr hęc res accommodatur ad emptionem redituum ſiue cenſuum, quę à Iure Canonico permiſſa eſt[e]; Vt ſi reditus vel cenſus, conſtitutum modum excedat, non in totum vitietur, ſed ad iuſtum modum reducatur[f]. Quæ omnia & alia eiuſdem generis, æquitate huius regulæ nituntur. Semper enim interpretatio ea adhibenda eſt, vt actus potiùs valeat, quàm pereat[g]. Si tamen vtile ab inutili ſeparari poſſit. Nam quæ ſeparationem non admittunt, in totum vitiantur; vt in exemplo Vlpiani[h]. Idem eſt, & ſi contra formam vtilis, inutile admixtum ſit; vt in electione Epiſcopi, vbi ad eam laici admittuntur[i]; aut ſi natura vtilis, inutilis adiectionem omninò reſpuat; veluti, in emancipatione, acceptilatione, hæreditatis aditione, datione tutoris; quibus ſi dies vel conditio adiiciatur, inutilitèr fiunt[k]. Aut ſi inutilis adiectio interpretatur id quod alioqui per ſe vtile eſt, inutilitèr fieri ex mente contrahentium, ſicut videre eſt in reſponſo Martiani IC. cuius verba hîc libet ſubiicere: *Non ſolum*, inquit Martianus, *ſtipulationes impoßibili conditioni applicatæ, nullius momenti ſunt; ſed etiam cæteri quoque contractus: veluti emptiones, locationes impoßibili conditione interpoſita æquè nullius momenti ſunt:*

b *l. vſuras. 20. ff. de vſuris.*

c *in l. pecuniæ. 9. ff. d. tit.*

d *Tit. de vſur. ext. et in 6.*

e *per tex. in c. 1. & c. 2. de emptio. in extraua. commu.*

f *arg. d. l. pecuniæ. Adde And. Gail lib. 2. obſ. 5.*

g *l. quoties in actionibus. 13. ff. de reb. dub.*

h *in l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quoti.*

i *c. Maſſana. 56. ext. de electio.*

k *l. actus legitimi. 77. ff. h. tit. Vide latius, quæ j. dicam ad c. actus legitimi.*

ſunt: quia in ea re, quæ ex duorum pluriumuè conſenſu agitur, omnium voluntas ſpectatur: Quorum procul dubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment, appoſita ea conditione, quam ſciunt eſſe impoſſibilem[l].

l *textus in l. non ſolũ. 30. ff. de oblig. et act.*

REGVLA XXXVIII.

EX EO NON DEBET QVIS FRVCTVM CONSEqui, quod niſus extitit impugnare.

EXEMPLVM eſt: Si quis inſtrumentum aliquod impugnauerit, non poterit eodem vti pro ſe[a]. Nec is, qui fidem vtrinq; datam rupit, aduerſarium ſuum adigere poterit, vt eam ſeruet[b]: *Fruſtrà*, inquit, alia iuris regula, *ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat*[c]: In teſtamentis vſus huius regulæ vel præcipuè ſpectatur: Qui enim teſtamentum falſum aut inofficioſum dixit, non tantùm repellitur ab eo, quod in eodẽ teſtamento ipſi relictum eſt; verumetiam ſi fortè idipſum conſecutus ſit, ipſi aufertur & fiſco applicatur[d]. Eo enim ipſo, quòd quis impugnat fundamentum iuris ſui, videtur illi tacitè renunciâſſe[e]. Non tamen idem obtinet, vbi quis non iure factum teſtamentum contendit, ſed non obtinuit: ſiquidem non cenſetur ideo defuncti voluntatem impugnaſſe, ſed de iure teſtamenti contendiſſe[f]: aut ſi neceſſitate officij coactus quis, teſtamentum alterius oppugnauerit; vt in tutore & curatore[g].

a *c. cum olim. 19. ext. de cenſib.*
b *l. penult. ff. de trãſactio. l. cum proponas inter. 21. C. de pact.*
c *c. fruſtra. j. eod.*
d *l. Papinianus. 8. §. meminiſſe. ff. de inoff. teſt. l. poſt legatum. 5. §. 1. ff. de in quibus vt indig. l. qui falſus. 6. C. ad leg. Cornel. de falſ.*
e *d. c. cùm olim circà fi.*
f *d l. poſt legatum. §. 1. & l. penult. ff. de in quib. vt indig.*
g *§. ſi inter. Inſt. de inoff. teſtam. l. aduerſus. 30. §. 1 ff. eod. de inoff. teſtam. l. cum quædam 26. C. de admin. tutor.*

ADDE

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant [h].

h d. §. meminiſſe. & l. alia 8. C. de hu quib. vt indig.

REGVLA XXXIX.

CVM QVID PROHIBETVR, PROHIBENTVR omnia, quæ ſequuntur ex illo.

Theodosivs & Valentin. Impp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente.* Et paucis interiectis. *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoq; caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti* [a]. Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

a in l. non dubium. 51. C. de legib.

Et ſecundum hanc regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem causâ transfertur [b].

b c. ſi quis. 6 ext. de rebus eccleſ. non alie. l. iubemus. 14. §. ſanè. C. de SS. Eccleſiu. l. 4. l. 8. C. de prædiu & al. reb. min.

Nec in diuerſum mouet textus in l. 2. C. de condict. ob turp. cauſ. in l. ſi ob turpem. 8. ff. eod. vbi ex contractu turpi & ſubſequentèr nullo, res

in accipientem ita tranſit, vt eius repetitio ceſſet. Quia id accidit propter aliam iuris regulam: *In pari delicto vel cauſa potior eſt conditio poſſidentis*[c]. Adeóq; turpitudo efficit, nè res data repeti poſſit[d]. Sic & poſſeſſio rei à marito donatæ vxori, tranſit in vxorem, non quidem ratione contractus donationis, qui à iure improbatus eſt[e]; ſed ex eo capite, quòd maritus vxori rem tradendo, abdicauerit à ſe poſſeſſionem rei, & vxori permiſerit[f]; ſiquidem ex ſe pendet poſſeſſio, non verè ex contractu.

c c. in pari. 1. eod. l. in pari. & l. cum par. ff. h. tit.
d l. 2. & l. 8. ff. de cond. ob turp. cauſ.
e Tit. ff. & C. de donat. inter vir. & vx.
f l. 1. §. ſi vir. ff. de adq. vel om. poſſ.

NEQVE impedit textus in l. multùm intereſt. 6. C. Siquis alteri vel ſibi: vbi ex præcedente contractu emptionis à marito, nomine vxoris perperàm initò, dominum transfertur in recipientem, ſiue is maritus ſit, ſiue vxor. Nam id fit, non tàm vigore præcedentis contractus, quàm ex nouo conſenſu, qui tempore traditionis tacitè interceſſiſſe intelligitur[g].

g Bartol. ad l. non dubium. C. de legib.

REGVLA XL.
PLVRALIS LOCVTIO, DVORVM NVMERO EST contenta.

HÆc regula iiſdem verbis extat in l. vbi numerus 12. ff. de teſtib. Exempla require ex c. is cui. 19. circà fi. de præbend. lib. 6. ex c. 61. hoc quoq;. de conſecratio. diſt. 1. ex l. inter illam. 217. in fi. ff. de verb. ſignif. ex l. libertas, 17. §. fi. ff. de manu. teſta. Idq; ideò; quòd in obſcuris

ſcuris id quod minimũ eſt, ſequamur, vt ſupra expoſitum eſt[a]. Neq; enim regula noſtra ad illas ſpecies pertinet, quæ certum numerum teſtium expreſsè requirunt; veluti in teſtamentis, in quibus regularitèr ſeptem teſtes, in codicillis & donationibus causâ mortis quinq;, exiguntur[b]; & aliis quibuſdam caſibus; de quibus apud gloſſ. & Dd. hîc.

a *ad c. in obſcuris. eod.*

b *l. hac conſultiſſima. 21. C. de teſtam. l. vlt. circà fi. C. de codicill. l. vlt. C. de donat. cauſ. mort.*

VBI itaq; lex vel conuentio partium, pluralis numeri meminit: in dubio, ad hanc regulam confugitur, vt ſcilicet, duo ſufficiant[c]. Neq; enim hæc pluralitas ad Græcorum loquendi vſum reuocari debet, qui, ſi de duobus ſermo eſt, duali; ſi de tribus vel pluribus, plurali numero regularitèr vti ſolent.

c *iurib. antè alleg.*

SED neq; ad pronomina pertrahenda eſt; vt ſunt, nos, vos, noſtrum, veſtrum; quæ etſi naturâ ſua plura denotent; in Pontificibus tamen & Principibus, aliiſq; inſignioris notæ viris, vbi vel ipſi loquuntur, vel ad eos ſermo eſt, non pluralitatem deſignant, ſed maieſtatem ſiue dignitatem.

REGVLA XLI.

IMPVTARI NON DEBET EI, PER QVEM NON ſtat ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

SVMATVR exemplum ex c. 1. ext. de clerico ægrot. quo Clericus ægritudine impeditus, beneficij ſui fructus percipit; quia per eum non ſtat, quò minus Eccleſiæ inſeruiat. Et ex reſponſo Pauli IC. de ſeruo, cui libertas legata eſt, ſi vno anno hæredi inſeruiiſſet; Si enim is propter valetudinem aut aliam iuſtam ob cauſam ſeruire non poſſit, quòd nihilominùs hoc tempus anno imputetur[a]. Similitèr is, cui parochialis Eccleſia collata eſt, licèt intra annum adeptæ poſſeſſionis cogatur ordinem presbyterij ſuſcipere; excuſatur tamen ſi iuſta ratione præpediatur[b]: Hinc rectè quoque dicimus: non valenti agere non currere præſcriptionem[c]. Hæc enim & id genus alia, ad hanc regulam pertinent. Quæ tamen ſi facto tertij euenerint, magis eſt vt impedito imputentur[d]; licèt in integrum reſtitui poſſit[e]. Quod ſi ipſe hoc affectauit aut cauſam præſtitit, non eſt, quod illi ſuccurratur, propter iuris ſententiam, quâ caſus illi adſcribitur, cuius culpa accidit[f]: neq; excuſari meretur, qui ſibi neceſſitatem iniecit[g].

a *tex. eſt in l. 4. §. Stichus ſi hæredi. ff. de ſta tu lib.*

b *commiſſa 25. §. 1. de electio. lib. 6.*

c *ex l. 1. § fi. C. de annali præſ. rip adde & l. & Atilicinus. 35. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.*

d *l. 2. §. fi. ff. Siquis cautio. vide ibid. Caſtrēſ. & alios.*

e *l. 1. & paßim. ff. Ex quib. cauſ. maio.*

f *c. vnico. ext. de com mod. c. 2. ext. de depoſ. in verbo, culpa. adde gloſſ. ad l. 5. §. ſed interdum ff. Commod.*

g *l ſi fideiuſſor. 7. §. 1 in fi. ff qui ſatiſd. cog. adde & l. 2. §. ſiquis tamen. ff. ſiquis cautio.*

REGVLA XLII.

ACCESSORIVM NATVRAM SEQVI CONGRVIT principalis.

PRINCIPALE appellamus, quod in re præcipuum eſt, & quaſi cauſa illius quod accedit. Horum itaq; ea inter ſe connexio eſt, vt principali poſito vel infirmato, itidem acceſſorium ponatur vel infirmetur. Varia huius regulæ exempla vtroq; iure extant. Vt ecce: Gratia Summi Pontificis, ſicut eius morte non exſpirat, ita neque executorum in eam rem datorum poteſtas, quæ acceſſoria eſt[a]. Item mandata cauſæ cognitione, & citatio partium & coërcitio contumacis, aliaq; quæ ad ipſam cauſam ſpectant, tacitè continentur[b]. Item prædio legato vel vendito, comitantur & hortus, ſeruitutes, reliquaq; ad prædium pertinentia[c]. Neque intereſt, quanti ſit acceſſoriũ; ſiue plus in eo ſit, quàm in principali, ſiue minus[d]. Exceptâ tamen fideiuſſione, quę in maiorem ſummã ſiue cauſam duriorem, quàm eſt obligatio principalis, contrahi non poteſt[e].

a c. ſi ſuper. 9. ext. de off. & pot. iud. deleg.

b c. 5. ext. de off. & pot. iud. deleg.

c l. prædiũ. 91 circa fi. ff. de legat. 3. l. penult. §. 1. ff. Si ſeruit. vind. l. ſi aquæductus. 47. in fi. cum 2. ll. ſeqq. ff. de contrah. emptio. l. creditor. 52. §. fi. ff de actio. emp.

d l. cum aurũ 19. aliâs incipit, etſi non ſunt. § perueniam. ff. de auro & arg leg. iuncta l. ſi in emptione. 34. circà princip. ff. de contrah. emp.*

e §. fideiuſſores. Inſt. de fideiuſſor. l. græcè. § illud. ff. eod. tit.

EXEMPLA de ſublato vel vitiato principali, hæc adferri poſſunt; Liberato reo liberantur & fideiuſſor[f] & pignora[g]. Rupto paterno teſtamẽto, quod principale eſt, concidunt & pupillares

f Tit. Inſt. quib. mod. toll. oblig. in princ. l. fi. ff. de pact.

g l. acceptam. 19 C. de vſuriũ. l. item liberatur. 6. §. 1. ff. Quib. mod. pig. vel hypoth. ſol.

tabulæ, quæ acceſſoriæ ſunt [h]. Et matrimonium ſi non ſubſiſtit, nec dos nec donatio propter nuptias, intelliguntur [i]. Aliaq; ad illuſtrandam hanc regulam adferri poſſunt, quæ conſultò breuitatis causâ omittimus.

QVÆ tamen ita exaudienda ſunt; niſi & ipſum acceſſorium, certâ quadam ratione principale ſit, vt in ſpecie c. debitores. 6. ext. de iureiur. vbi iuramentum de ſoluendis vſuris impleri iubetur, etiamſi ipſa obligatio vſurarum, cui accedit, non ſubſiſtat. Quia id euenit, quòd ex iuramento propria obligatio naſcatur inter Deum & iurantem [k]. Idem accidit in alienatione dotis, & renunciatione paternæ hæreditatis; quæ etſi ipſo iure nullæ ſint, ſuſtinentur tamen propter acceſſionem iuramenti [l]: quia, vti dixi, ex iuramento propria obligatio naſcitur. Hinc generalitèr à SS. Canonibus ſeruari iubetur iuramentum; quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, nec redundat in alterius detrimentum [m]. In ſtipulatione factâ alteri, idem videmus; quæ licèt per ſe non valeat, vbi tamen ſtipulatio pœnæ illi adiicitur, ſtatur priori ſtipulationi metu pœnæ adiectæ; ſiquidem pœnalis hæc ſtipulatio quamuis acceſſoria videatur, verè tamen principalis eſt, cui altera, quæ ipſo iure non valet, per modum conditionis ineſt [n]. Illud Doctorum ingenia fatigat, cur contractibus à minoribus 25. annis ſine tutoris vel curatoris auctoritate celebratis, fideiuſſor [o], & pignus accedere poſſint [p]? Rationem verò ego hâc

h Papinianus. 8. §. ſed nec impuberi ff. de in off. teſta. & §. libert. Inſt. de pupill. ſubſtit.

i c. 5. ext. de donatio. inter vir. & vx. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nup. l. 3 ff. de iure dot.

k ſicut indicat d. c. debitores. in verb. domino reddere iuramentum. c. ſi peccatum. 22. q. 1. Matthæi 5. paulò poſt med.

l c. cum contingat. 28. ext. de iureiur. c. 2. de pact. lib. 6.

m in d. c. cum contingat. in fi. & in d. c. 2. in fi. adde c. 2. de iureiur. in 6.

n §. alteri. Inſtit. de inutil. ſtipul.

o l. ſi pupillus. 127. ff. de verb. oblig. iuncta l. quod pupillus. 41. ff. de condict. indeb.

p l. etſi n. 9. Cod. de præd. & al. reb. min.

videoꝫ

videο; quod minores ex ſuo contractu naturalitèr ſaltem obligentur[q]: at naturali obligationi fideiuſſor rectè accedit[r], quemadmodum & pignus[s]. Neque refragatur textus in l. quòd pupillus. 41. ff. de condict. indebiti: vbi dicitur; pupillum promittentem ſine tutoris auctoritate, nè naturâ quidem debere. Quia hoc verum eſt, quoad pupilli perſonam, quam lex obligationi naturali eximit; ſiue vt rectiùs dicam, effectum naturalis obligationis quoad pupillum impedit, non verò quoad interceſſorem pupilli, cuius reſpectu naturalis obligatio ex contractu pupilli, effectum ſuum retinet; Cùm lex tantùm liberare velit pupillum, non interceſſorem eius. Sic omnis difficultas, quæ contra hanc regulam ex l. ſi pupillus. ff. de verb. oblig. iuncta d. l. quod pupillus & l. etſi is. C. de præd. & al. reb. minor. concitatur, facilè ſubmouetur. Adde quæ ſupra retulimus[t].

q l. 1. ff. de nouatio. r Tit. Inſtit. in princ. de fideiuſſor. s l. res hypothecæ. 5. l. quæſitum. 14. ff. de pignorib. t ad. c. cum quid prohibetur. eod.

REGVLA XLIII.

QVI TACET, CONSENTIRE VIDETVR.

HÆc regula ſi nudè inſpiciatur, defendi non poteſt; igitur ad certas ſpecies coarctanda eſt. Etenim multis caſibus accidit, vt ſciens & tacens non cenſeatur conſentire, qui alibi recenſentur[a]. Quorum ea ratio eſt: quòd nemo in dubio præſumatur taciturnitate ſua ſe obligare velle, vel alitèr ſibi obeſſe[b]. Itaq; vt huic regu-

a in l. ſicut. 8 §. non videtur. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. ſol. in l. filiusfamilias. 8. §. mutuus. ff. de procur. in l. 4. ff. de ſeruit. vrb. in l. penult. ff. de furt. adde & c. 77. de conſec. diſt. 4. b arg. l. cum de indebito. 25. ff. de probatio. & l. fi. C. Vnde vi.

regulæ locus ſit, neceſsè eſt in tacente & coniecturam aliquam concurrere, quæ conſenſum ſuadeat; veluti eſt, inter coniunctos[c]: Item, cùm de tacentis vtilitate agitur[d]; vel de fauore rei, qui abſens conſtituit procuratorem, datis ad eum literis. Nam hic ſciens prudensq; literas recipiens, neq; proteſtans, cenſetur tacitè in ſe ſuſcipere defenſionem rei abſentis[e]. Quibus caſibus tacens pro conſentiente habetur.

c vt in l. ſi filiusfamilias. 16. ff. ad SC. Macedo. in l. 2 ff. ad municipal. in l. 1. C. de Decurio. in c. vnico §. porro. de deſponſa. impub. lib. 6.

d vt in l. ſi remunerandi 6. §. ſi paſſus. ff. mandati.

e iuxtà c. 1. de procurator. in Clement.

REGVLA XLIV.

IS QVI TACET, NON FATETVR; SED NEC VTIque negare videtur.

PAVLVS: *Qui tacet*, inquit, *non vtiq; fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare*[a] Hæc regula pertinet ad interrogationes, quæ fiunt ad eliciendam reſponſionem; vt ſi rogatus quis taceat, non ideò pro conſentiente vel pro inficiante habendus ſit: vt in debitore qui interrogatus à creditore ſuo extra iudicium, an debeat, vel an ſoluerit; vel etiam in iudicio, antequàm iudex iuſſerit non reſponderit[b]: Cæterùm, ſi iubente iudice tacuerit, diuerſum eſt; cùm hoc caſu pro confeſſo habeatur[c]: Sic cùm reus ex parte hæres eſt, & interrogatus in iudició, vtrùm hæres ſit, ipſe taceat; negantis loco habetur, & in ſolidum conuenitur[d]. Vtrunq; fit in pœnam contumaciæ non reſpondentis; ac proinde ab hac regula noſtra rectè diſceditur, nè lucro illi cedat contuma-

a l. qui tacet. 142. ff. h. tit.

b c. 2. verſ. verùm ſi. de confeſſ. lib. 6.

c iuxta d. c. 2. in princ.

d l. de ætate. 11. §. qui tacuit. ff. de interrog. in iure faciend.

tumacia ſua. Neque turbare nos debet ſuperior regula, quâ tacens pro cõſentiente habetur. Nam hac regula non agitur de conſenſu tacito, ſed illud tantummodò dicitur, tacentem neque fateri neque negare. Quippe confeſſio & negatio expreſsè fiunt.

REGVLA XLV.

JNSPICIMVS IN OBSCVRIS QVOD EST VERISIMILius, vel quod plerunque fieri conſueuit.

Vide quæ ſcripſimus ad c. in obſcuris. ſupra eod.

REGVLA XLVI.

JS, QVI IN IVS SVCCEDIT ALTERIVS, EO IVRE, quo ille, vti debebit.

SIMILIS eſt iuris ciuilis regula: *Qui in ius dominiumuè alterius ſuccedit, iure eius vti debet* [a].

PORRO in ius ſuccedere dicitur hæres [b], bonorum poſſeſſor [c]; fiſcus, quòad bona fiſco illata [d]. In dominium verò, puta, rerum ſingularium; donatarius, legatarius, emptor & ſimiles. In illis hæc ratio eſt, quòd in vniuerſum ius ſuccedant alteri vicemq; eius ſuſtineant [e]: Vnde & omnes actiones, tam actiuè quam paſſiuè in ipſos tranſeunt; & quod defuncto profuit, vel nocuit, ſimilitèr & ipſis prodeſt vel nocet [f]. Exceptis tamen

a *extat in l. qui in ius ff. eod.*
b *l. hæres 37. ff. de adq. vel om. hæred.*
c *l. 3. ff. de bonor. poſſeſſ.*
d *l. 2. C. ad leg Iul. de vi publ.*
e *d. l. hæres. d. l. 3 iuncta l. nihil. 24. ff. de verb. ſignif.*
f *l. cùm hæres. 11 ff. de diuerſ. et tẽp. præſcrip.*

men perſonalibus, id eſt, quæ perſonæ defuncti cohærebant, vt ſunt priuilegia perſonalia [g], vſuſfructus, vſus, habitatio [h], actiones pœnales necdum motæ à defuncto [i]; reuocationes donationum propter ingratitudinem [k]; & ſimilia, quæ ad alium non tranſeunt. Quoad ſingularum rerum ſucceſſores; eadem ſuccedendi ratio eſt in iiſdem rebus, vt cum cauſa ſua tranſeant in ſucceſſorem, ſicut Pomponius his verbis indicat: *Alienatio cùm fit*, inquit, *cum ſua cauſa dominium ad alium transferimus, quæ eſſet futura, ſi apud nos ea res manſiſſet* [l]. Idem ſed explicatius Vlpianus. *Traditio*, inquit, *nihil amplius transferre debet, vel poteſt ad eum, qui accipit, quàm quod eſt apud eum qui tradit: ſi igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert: ſi non habuit, ad eum qui accipit nihil transfert; quoties autem dominium transfertur ad eum qui accipit tale transfertur, quale fuit apud eum qui tradidit. Si ſeruus fuit fundus, cum ſeruitutibus tranſit; ſi liber, vti fuit, &c.* [m]. Atque hinc fit, vt quæ auctori circa eandem rem petendam vel defendendam competebant, eadem competant & eius ſucceſſori [n].

g *de quibus ad c. priuilegium. 3. eod. vbi & latius vide.*
h *§. finitur. Inſtitu. de vſufructu. l. ſi habitatio. 10. l. vſus. 21. ff. de vſu & hab.*
i *§. non autem omnes. Inſtit. de perpet. & temp. actio.*
k *l. fi. C. de reuoc. donat.*
l *in l. alienatio. 67. ff. de contrah. emp.*
m *textus eſt in l. traditio. 20 ff. de adquir. rer. domi.*
n *l. inuitus. 156. §. cum quis. cum §. ſeq. ff. h. noſtro tit.*

REGVLA XLVII.

PRÆSVMITVR IGNORANTIA, VBI SCIENTIA non probatur.

CONIVNGANTVR hîc, quæ diximus ad c. ignorantia ſupra eod. Etenim ſcientia nobis innata non eſt, ſed extrinſecùs accêdit

cêdit

cēdit; proinde alleganti incumbit probatio ſcientiæ[a]. Niſi de eo quæſtio verteretur, quod vel publicè actum eſt[b], vel proprium factum concernit[c]; vel ex officio incumbebat[d]. Quò ſpectat illud Gregorij: *Non poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit & paſtor neſcit*[e]. His igitur caſibus non ignorantia ſed ſcientia præſumitur: adeoq; ignorantia probanda eſt, ſaltem per iuramentum; cùm in animo conſiſtat[f].

a *l. 1. l. 2. & l. verius 21. ff. de probatio.*
b *c. 1. ext. de poſtul. prælа. c. fi. ext. qui matrimo. accuſ. poſſ.*
c *l. quanquam. ff. ad SC. Velleian. l. item quæritur. 13. §. item ſi fullo. verſ. & ſi palliũ. ff. locati.*
d *c. innotuit. 20. ext. de electio.*
e *in c. quamuis. ext. de regul. iur.*
f *c. nulli. 8 de electio. lib. 6. c. 4. ext. de ſent. excom.*

REGVLA XLVIII.

LOCVPLETARI NON DEBET ALIQVIS CVM ALterius iniuria vel iactura.

HÆc regula naturali æquitati prorſus conſentanea eſt, vt Pomponij locus indicat[a]. Ad hanc illuſtrandam iuuat hîc adferre illud Ciceronis: *Detrahere igitur aliquid alteri, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ poſſunt aut corpori accidere, aut rebus externis*, &c.[b]. Videtur hæc regula hûc traducta ex c. ſuam. 49. circa fi. ext. de pœnis. Ex qua fit; vt & prædo neceſſarias & vtiles expenſas à ſe factas in re aliena retineat doli mali exceptione, vel recuperet officio iudicis[c]; licèt alioqui ipſi ſummo iure nō debeantur, quod ſciens prudenſque illas in alienam rem contulerit[d]: Sic hæres ex delicto defuncti, in quantum

a *in l. nam hoc natura 14. ff. de condict. indeb. in l. iure naturæ. ff. h. noſtro tit.*
b *lib. 3 officior.*
c *l. planè. 38. ff. de petitio. hæred. l. Paulus. 14. ff. de doli mali & met. excep.*
d *§. ex diuerſo. cum §. ſeq. Inſt. de rerum diuiſ. l. 5. C. de rei vind. l. Iulianus. 36. ff. eod. tit.*

ad eum peruenit, rectè conuenitur, ne, vt inquit lex, alieno ſcelere ditetur hæres[e]. Plura exempla pete ex gloſſa & aliis hîc & ad l. iure naturæ ff. hoc tit. Cæterùm huic regulæ obiicitur vſucapio ſiue præſcriptio, quâ quis rei ſuæ dominium amittit & alteri applicatur[f]: Item bonorum publicatio in reo Maieſtatis; quæ & cum iactura filiorum fit etiam innocentium[g]. Et quod reſpondit IC. in l. cum putarem. 36. ff. famil. herciſ. eum qui ex ſententia iudicis ad diuiſionem hæreditatis admiſſus eſt, cùm reuera hæres non eſſet, ad reſtituendam partem ſuam non teneri. His gloſſa[h], ita occurrit; quòd licèt hæc fiant cum aliena iactura, fiunt tamen ſine aliena iniuria, vtpotè iuris auctoritate[i]. At regula noſtra diſiunctìm loquitur de iniuria, vel iacturâ; igitur alterum ſufficit, vt huic regulæ locus ſit, ob naturam diſiunctorum, quorum ſatis eſt, alterum euenire[k]. Itaq; alitèr hæc res diſcernenda eſt. Quod enim ad duo priora argumenta attinet de vſucapione & publicatione bonorum; vtrunque publici boni causâ receptum eſt: Vſucapio ſiue præſcriptio, nè rerum dominia in incerto vagarentur[l]; & vt aliquis litium finis eſſet[m]: bonorum verò publicatio; vt materia ſubtrahatur filiis idem ſcelus paternum repetendi & committendi, qui alioqui ſolent eſſe imitatores paterni criminis[n]. *Multa autem*, inquit elegantèr Iulianus, *iure ciuili contra rationem diſputandi pro vtilitate communi recepta eſſe, innumerabilibus rebus probari poteſt*[o]. Tertium verò argumentum de cohærede per errorem admiſſo in diuiſionem hære-

e in l. vnica. C. ex delict. defunct.

f l. 3. & paſſim ff. de vſurp. & vſucap.

g l. quiſquis. 5. §. filij. C. ad leg. Iul. maieſt. auth. Gazaros. C. de hæretic. c. vergentis. ext. eod. tit.

h ad d. l. iure naturæ.

i facit l. iuſtè. 11. ff. de adq. vel om. poſſ.

k §. ſed plures. Inſtit. de hæred. inſtit. & in c. in alternatiuis. ✝. eod. vbi latius.

l l. 1. ff. de vſucapio.

m l. fi. ff. pro ſuo.

n d. §. filij.

o l. ita vulneratus. 52. ff. ad leg. Aquil. adde l. bona fides. ff. depoſ.

hæreditatis; ideò procedit, quòd ſententia iudicis pro veritate habeatur[p]. Si tamen poſtea doceatur, ex falſis inſtrumentis vel teſtibus ſententiam latam fuiſſe; per in integrum reſtitutionem, cohæredi conſulitur[q]: ex æquitate huius regulæ noſtræ.

p *l. res iudicata. ff. de reg. iur.*

q *toto tit. C. Si ex falſ. inſtru.*

REGVLA XLIX.

IN POENIS BENIGNIOR EST INTERPRETATIO FACIENDA.

CONSENTIT & Pauli regula. *In pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt*[a]: Intellige autem, quando obſcurum eſt, quę pœna delinquenti infligenda ſit, durior an leuior: cùm in dubiis ſemper benigniora præferenda ſint[b]. Vbi enim certa à iure pœna præſcripta eſt, non eſt licitum ab ea recedere. Nec enim in certis vllus coniecturæ aut interprætationi locus eſt[c]. Quanquam, ſi cauſa ſubſit, lex permittat etiam iudici à ſtatuta pœna diſcedere eam vel minuendo vel augendo[d]. Igitur, vbi obſcurum eſt, qua pœna reus affici debeat, in mitiorem pœnam declinamus: Cùm, *interpretatione legum pœnæ, molliendæ ſint potiùs quàm exaſperandæ*[e]: *& rapienda ſit occaſio, quæ præbet benignius reſponſum*[f]: Vnde ſi in ipſis verbis legis ambigüitas inſit, quæ & in leuiorem, & in ſeuiorem ſenſum rapi poſſit; leuiorem magis interpretationem ſequemur; cùm hoc humanius ſit[g]. Quod & in ſententiis iudicum obſeruabimus[h]: Quòd ſi variis pœnis idem delictum le-

a *in l. factum cuiq. §. fi. ff. eod. tit.*

b *l. ſemper in dubiis. 56. ff. hoc tit.*

c *l. continuum. 137. §. 2. in fi. ff. de verb. oblig.*

d *per tex. in l. 3. l. 4. C. ex quib. cauſ. infa. irrog. in l. quid ergo. 13. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. in l. reſpiciendum. 11. in l. hodiè. 13. in l. aut facta. 16. ff. de pœnis. & in c. fi. ext. de transactionib.*

e *l interpretatione. 42. ff. de pœnis.*

f *l. rapienda. 168 ff. h. noſtro tit.*

g *c. ex literis. 13 ext. de conſtitutio. & ĩ. attingi ad c. in obſcuris.*

h *l. ſi præſes. 32. ff. de pœnis.*

 ges

ges perſequantur; eâdem ratione mitiorem pœnam amplectemur[i]. Quid autem, ſi nulla pœna in delinquentem à iure ſtatuta ſit, annè ſimilis delicti pœna in hunc traduci poterit? Minimè[k]; Sed pœna arbitrio & humanitate iudicis conſtituetur[l]. Niſi viua & expreſſa ratio dictaret, delinquentem eâdem pœna coërcendum eſſe; Nam hoc caſu pœna vnius delicti ad aliud rectè producitur[m]. Neq; mouet textus in c. penult. ext. de ſent. excom. Quo verbum, *excommunicationis*, in dubio de maiori excommunicatione intelligitur, non de minori; at verò minoris excommunicationis pœna mitior eſt, quàm maioris[n]. Quia alia ratio ſubeſt in excommunicatione, quæ ideò in dubio de maiore intelligitur, quòd hæc magis ſaluti expediat ad continendos homines in officio Chriſtiani hominis (nam & idcircò medicinalis dicitur[o].) Quod non eſt in excommunicatione minore. Sed de hoc argumento fuſiùs agit Did. Couarru. quem vide[p]. Coniunge ad hanc regulam, quæ retulimus ad c. in obſcuris, ſuprà eod.

i per tex. in c. ſiquis dederit. in verb. humanius. iuncta ibid. gloſſ. 24. q. 1.
k c. ſtatutum. 22. de electio. in 6. iuncta hac regula.
l c. ſi. in ſi. ext. de tränſactio. l. 1. §. 1 ff. de effractorib.
m per tex. in c. 1. §. porrò, cum §. ſed quia. Quæ fuit prima cauſa beneſ. amit. in feud. iuncta l. non poſſunt. 12. cũ l. ſeq. ff. de legib.
n vt in d. c. penult.
o c. 1. de ſent. excom. lib. 6.
p ad c. alma mater. §. 8. nu. 5.

REGVLA L.

ACTVS LEGITIMI CONDITIONEM NON RECIpiunt neque diem.

ACTVM legitimum vocamus, qui à lege vel introductus eſt; vt ſunt hæredis inſtitutio[a], adoptio[b], emancipatio, hæreditatis

a l. verbũ legũ. 120. ff. de verb ſignif.
b l. ſi tibi. 24 ff. de adoptio.

tatis aditio, & ſimilia[c]; vel à lege certam formam recepit; veluti ſtipulatio[d]; vel denique, à lege approbatus eſt, vt emptio, venditio, locatio aliique contractus iuriſgentium[e]. Non tamen omnes hi actus hac regula noſtra comprehenduntur; ſiquidem maxima eorum pars conditionem & diem recipiunt[f]. Quare hûc accerſenda eſt Pomponij regula, ad quam accommodanda erit hæc regula noſtra: *Actus legitimi*, inquit Pomponius, *qui non recipiunt diem vel conditionem; veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, ſerui optio, datio tutoris; in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem. Nonnunquam tamen actus ſupraſcripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehenſa vitium adferunt. Nam ſi acceptum feratur ei, qui ſub conditione promiſit, ita demum egiſſe aliquid acceptilatio intelligitur, ſi obligationis conditio extiterit: quæ ſi verbis nominatim acceptilationis comprehendatur; nullius momenti faciet actum*[g]. Non igitur nudè & ſimplicitèr de omnibus actibus legitimis hæc regula accipienda eſt, ſed quorum naturæ ſiue inſtitutioni repugnat diei vel conditionis adiectio, vt in exemplis à Pomponio allatis: Quibus adde adoptionem, quæ omiſſa eſt à Pomponio; & diei adiectione[h], ſicut electio, poſtulatio conditionis adiectione vitiantur[i]. Item matrimonij contractum, vbi ei conditio contra ſubſtantiã adiecta eſt; puta, ſi generationẽ prolis euitaueris, vel ſi adulterandam te tradideris: vel donec inuenero

aliam

c *vt in l. actus legitimi. ff. hoc noſtro tit.*

d *l. 1. ff. de verbo. obligatio.*

e *l. legitima. 6. ff. de pact.*

f *probant tituli, ff. de conditio. inſtit. de conditio. et demõſtra. ext. de condit. appoſ. & §. omnis ſtipulatio. Inſt. de verb. oblig. & alia loca quamplurima.*

g *tex. eſt in d. l. actus legitimi.*

h *d. l. ſi tibi.*

i *c. 2. de electio. lib. 6.*

aliam ditiorem[k]. Neque abſurdum eſt hanc regulam noſtram ita fusè loquentem, ad dictam Pomponij regulam reſtringere; cùm alibi apertiſſimis verbis dicat S. Pontifex: *Quia verò ſicut leges, non dedignantur ſacros Canones imitari; ita & ſacrorum ſtatuta canonum Principum conſtitutionibus adiuuantur*[l].

k c. fi. ext. de condit. appoſ.

l in c. 1. verſ. quia. ext. de no. oper. nunc.

REGVLA LI.

SEMEL DEO DICATVM, NON EST AD VSVS HVMANOS vlteriùs transferendum.

DEo dicata dicuntur; ædes ſacræ, altaria, cœmiteria diuino cultui vel religioni conſecrata; quæ & idcircò humano commercio exempta ſunt[a]; ac nullius in nobis eſſe dicuntur[b]: adeò, vt nè quidem ligna Eccleſiæ dirutæ vel collapſæ, in vſum laicorum transferri poſſint, ſed vel alteri Eccleſiæ ſiue Monaſterio applicanda, vel igne exurenda ſunt[c]. Continentur & hac regula noſtra, Monaſteria & hoſpitalia Epiſcopi auctoritate erecta[d]: item calices, patenæ, veſtes, libri, aliaque inſtrumenta Eccleſiaſtica[e]. Imò & prædia, vineæ, & reliquæ res Eccleſię; quæ & Deo conſecratæ dicuntur[f].

a c. 2. de immun. Eccleſ. lib. 6.

b § nullius. cũ §§. ſeqq. Inſtit. de rerum diuiſ.

c c. ligna. de conſecra. diſt. 1.

d c. quæ ſemel. 19 q. 3. c. adhæc. 4. ext. de religioſ domib.

e c. altaru. cũ 4. capp. ſeqq. de conſecra. diſt. 1. & d. c. adhæc. c. 1. ext. de pignorib.

f c. nulli liceat. c. prædia. 12 q. 2.

RE-

REGVLA LII.

NON PRÆSTAT IMPEDIMENTVM, QVOD DE IVRE nonſortitur effectum.

EXEMPLVM require ex c. 4. & c. 5. ext. de deſponſ. impub. Vbi ſpecies talis refertur. Contracta ſunt ſponſalia à Caio cum puella minore ſeptennio: poſteà idem Caius conſenſit in matrimonium cum matre eiuſdem puellæ; qua de re conſultus S. Pontifex reſcribit, matrimonium hoc cum matre initum non impediri propter ſponſalia præcedentia cum filiâ; cùm ſpōſalia ipſo iure, vtpotè à minore ſeptennio contracta, non conſtiterint; ac proinde nullam publicæ honeſtatis iuſtitiam induxerint, ob quam aliâs inhibetur matrimonij contractus. Alterum exemplum iuris ciuilis ſit. Si quis poſt primum teſtamentum, alterum facere cœperit, ſed mortalitate præuentus, aut quia eius rei eum pœnituerit, id non perfecit; non ideò infirmantur priores tabulæ; cùm poſteriores effectum non habuerint[a]: Quæ ad illuſtrationem huius regulæ ſufficiant,

a §. ex eo autem. Inſt. quib. mod. teſtam. in fir.

PERDIT autem officium ſuum hæc regula iis caſibus, in quibus vel ſola voluntas ſufficit ad producendum effectum; veluti in legato, quod & ademptum cenſetur priori legatario; etiamſi poſterior legatarius talis ſit, in cuius perſona legatum conſiſtere non poſſit[b]: vel ſi poſteriori teſtamen-

b l. planè vbi 34. in princ. ff. de leg. 1. l. etſi 20. ff. de adim. vel transf. leg.

to, licèt imperfecto, legatum reuocatum fuerit: cùm hac in re ſola voluntas ſufficiat[e].

e l. ex parte 22. ff. eod.

Nec in delictis hæc regula obtinet; quæ licèt effectu careant, eò quòd contra iura admittantur[d]; hoc tamen nō alitèr accipiendum eſt, quàm quod attinet ad delinquentis commodum, nè ipſe ex delicto ſuo prœmium vel impunitatem ferat; Secùs quoad ipſius incommodum, quo plectitur vel mulctatur reus ob delictum ſuum. Neq; huic regulæ obſtat textus in c. vnico. in princ. de ſponſalib. lib. 6. vbi ex ſponſalibus inualidis publica honeſtas oritur matrimonium ſubſequens impediens & contractum dirimens. Nam tametſi huiuſmodi ſponſalia ipſo iure nulla ſint; non tamen effectu carent, quoad opinionem vulgi, fortè exiſtimantis ea valida eſſe: vt meritò & in his ſponſalibus, publicæ honeſtatis tuendæ & conſeruandæ causâ, receptum fuerit, ea non minus impedimento eſſe iuſtis nuptiis quàm ſi legitimè contracta eſſent. *Semper in coniunctionibus*, inquit Modeſtinus, *non ſolum quid liceat, conſiderandum eſt; ſed & quid honeſtum ſit*[e]. Verùm cum hodiè diſceſſum ſit ab hac ſententia d. c. vnici, per Concilium Tridentinum[f]; non eſt, quod longiùs inſiſtamus.

d iuxtà c. quæ contrà. ↄ. eod.

e l. ſemper in coniunctionib. 42. ff. de ritu nup.

f Seſſ. 24. cap. 3. in decreto de refor. Matri.

RE-

REGVLA LIII.

CVI LICET QVOD EST PLVS, LICET VTIQVE QVOD eſt minus.

IN eandem ſententiam Vlpiani regula eſt in l. non debet. 21. ff. h. eod. tit. Pertinet verò ad ea, quæ ſupra retulimus ad c. plus ſemper. Ibi latius vide, & Accurſ. ad d. l. non debet.

REGVLA LIV.

QVI PRIOR EST TEMPORE, POTIOR EST IVRE.

HÆc regula latè ſe diffundit. Pertinet enim ad collationes beneficiorum Eccleſiaſticorum; vt ſi cui beneficij collatio prior facta eſt, poſteriori præferatur[a]: ad collegia; vt quo tempore quis in collegium receptus eſt, eo ordine conſideat & ſententiam dicat[b]; ad hypothecas & pignora; vt & in his ſemper eius cauſa potior ſit, qui tempore anteceſſit[c]: adeò licèt is, qui prior eſt, generalem hypothecam habeat omnium bonorum, poſterior verò ſpecialem vnius rei; nihilominus ille & in hac re præferatur alteri, etiamſi ex bonis aliis pecuniam ſuam redigere poſſit[d]. Nec refert, poſteriori creditori pignus traditum ſit, à debitore: adhuc enim potiores partes erunt prioris creditoris[e]; cùm res cum ſuo onere tranſierit ad poſteriorem creditorem[f]. Horum omnium ratio eſt; quòd ius quæ-

a c. ei cui. 7. et c. ſi poſtquam. 13. & c. ſi tibi abſenti. 17. de præb. lib. 6.

b c. 1. ext. de maior. et obed. l. 1. ff. de albo ſcrib.

c l. prior. ff. qui potior. in pig.

d l. 2. ff. d. tit. & l. ſi generalitèr. 6. C. eod.

e l. creditor. 12. §. fi. ff. d. tit.

f c. ex literis. §. circa fi. ext. de pignorib. l. alienatio. ff. de contrah. emp.

ſitum alteri, inuito auferri non poſſit[g]. Vbi verò nullum ius alteri quæſitum eſt, nihil impedit, poſteriorem priori præferri in iure adquirendo; veluti, in re duobus ſeperatìm venditâ vel donatâ; is enim, cui poſſeſſio prior tradita eſt, alteri licèt in contrahendo priori, præfertur; propterea quòd ex traditione poſterior rei dominium iam nactus ſit[h]: Sic & creditor poſterior, cui pignori res obligata eſt, antefertur omnibus perſonalibus creditoribus etiam prioribus, propter ius in re ſibi conſtitutum à debitore[i]. Alitèr ſi nulla omnino res in pignus data eſſet: Nam hac ſpecie omnium creditorum æqualis eſſet conditio; ita quòd is, cui prior ſolutio facta eſt, rem rectè retineat[k]. Quia vigilantibus iura ſuccurrunt, non negligentibus[l]: præterquàm ſi vnus vel plures creditores miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris latitantis; nam nihil præiudicat horum diligentia cæteris creditoribus abſentibus, quin ſi poſteà veniant, concurrant ſimul cum in poſſeſſionem miſſis: ex Iuſtiniani conſtitutione[m]. Singularitèr quoque receptum eſt in pignore in inſtrumento publico contracto; vt hoc præferatur, alteri priuatâ manu conſcripto; niſi priuatum trium teſtium ſubſcriptione munitum ſit[n].

g *l. id quod noſtrum. & l. non debet alteri. ff. h. noſtro tit.*

h *l. quoties. 15. C. de rei vind.*

i *l. eoſ. 9. C. qui potior. in pig. d. l. creditor. §. ſi primus.*

k *l. priuilegia. 16. ff. de priuileg. cred. vide ibi Interp.*

l *l. pupillus. 24. circa fi. & l. qui autem. 6. §. ſciendum. ff. quæ in fraud. cred.*

m *in l ſi. C. de bonis auctor. iud poßid.*

n *vide l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pig.*

RE-

REGVLA LV.

QVI SENTIT ONVS, SENTIRE DEBET COMmodum, & è contrà.

HÆc regula bimenbris eſt, ſeu potius duas regulas in ſe continet. Prior eſt: Qui ſentit onus, ſentire debet commodum. Altera: Qui ſentit commodum, ſentire debet onus. Priorem Paulus ad naturalem æquitatem reuocat: *Secundum naturam eſt*, inquiens, *commoda cuiuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda* [a]: Sed neq; altera à ratione naturali aliena eſt: *Nec enim ferendus eſt*, inquit Iuſtinianus, *qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit* [b]. Prioris exemplum videre eſt in emptore, qui quemadmodùm poſt contractam emptionem, traditione nondum factâ, omne periculum emptæ rei ſuſtinet; ita & commodum ſentiat, quod interim rei emptæ per alluuionem, aut alia ratione acceſſit [c]. Et in vſufructuario, cui arbores demortuæ ideò cedunt, quòd in locum earum alias ſubſtituere tenetur [d]: Poſterioris regulæ hæc exempla adferri poſſunt: Sicut inteſtati hæreditas ad legitimas hæredes venit, ita & tutela legitima [e]: Et Clericus, ſicut beneficij Eccleſiaſtici fructus percipit, ita & ad Eccleſiæ ſuæ refectionem [f], adeòque ad peragendum officium tenetur [g]. Hùc ſpectare videtur, quod contra paſtores, quærentes quæ ſua ſunt, non quæ gregis, comminatur per Ezechielem Dominus: *Væ paſtoribus Iſra-*

a *l. ſecundum naturã. ff. hoc tit.*

b *in l. vnica. §. proſecundo in fi. C. de caducis toll.*

c *§. cùm autem Inſt. de emptio. l. 1. C. de periculo & com. rei vend.*

d *l. agri. 18. ff. de vſufructu.*

e *Tit. Inſtit. de legitima patro. tut. & §. ex his autem. Nouel. de hæredib. ab inteſt.*

f *c. 1. ext. de ædific. eccleſ.*

g *c. ſignificatum ext. de prabend.*

Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos: nonnè greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Et paulò poſt: *Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos, vt vltrà non paſcant gregem, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos, & liberabo gregem meum de ore eorum & non erit vltrà eis in eſcam*[h].

h *Ezechiel. 34. cap. citat & D. Peckius hunc locum, ad hanc regul. nu. 12.*

REGVLA LVI.

IN RE COMMVNI POTIOR EST CONDITIO prohibentis.

QVIA iniquum eſt, alieno facto quemquam lædi, aut ius ſuum diminui[a]: Cum & præcepto iuris inter alia, id diſertè caueatur; *honeſtè viuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere*[b]. Hinc Caius, *parietem,* inquit, *qui naturali ratione communis eſt, alterutri vicinorum demoliendi eum & reficiendi ius non eſt, quia non ſolus dominus eſt*[c]. Idq́; adeò, etiamſi meliorem repoſiturus eſſet; ob eandem rationem, quia non ſolus dominus eſt, & alteri inuito beneficium facere non poteſt[d]. Incruſtare tamen communem parietem, vel pretioſiſſimis picturis exornare[e], vel ſcalas quæ remoueri poſſunt, ad parietem communem habere ſocio permiſſum eſt[f]. Quia hæc ſocij alterius ius non lædunt. Quòd ſi vtatur ſocius re communi ad deſtinatum vſum, dubium non eſt, quin ab altero ſocio prohiberi non poſſit; velu-

a *l. non debet alteri, & l. factum cuiq. ff. h. tit. l. cum. 23. ff. de ſeruit. vrb. præd.*
b *hæc præcepta iuris extant in l. iuſtitia. 10. ff. de iuſtit. & iure in §. iuris præcepta. eod. tit. in Inſtit. in præmio decretaliũ Greg. 9.*
c *textus eſt in l. parietem. 7. ff. de ſeruitut. vrb. præd.*
d *l. inuito. ff. hoc tit.*
e *l. quidam. 12. §. fi. ff. de ſeruit. vrb. præd.*
f *l. fiſtulam. 18. §. fi. ff. iam d. tit.*

veluti, ſi in commune ſepulchrum ſocius inferatur[g]. Porrò ſingulari iure receptum eſt in fiſco, vt is communem rem poſſit diuendere inuito ſocio[h]; idq; fauore fiſci, cùm pluris vendatur res tota quàm pars. Item receptum eſt à iure, quòd ſocius alterum inuitum prouocare poſſit ad diuiſionem[i]; ad euitandas diſcordias, quas cõmunio ſolet excitare[k]. Itaq; regulare eſt: In re communi potiorem eſſe conditionem prohibentis. Quid ſi non prohibeat ſocius? Exiſtimat Peckius[l], ſocium qui ſcit & patitur, nec contradicit, mandare & permittere[m]. Alitèr Papinianus, qui ex Sabino (cuius integrum reſponſum hîc ſubiiciam) ita cenſet: *Sabinus, ait, in re communi neminem dominorum iure facere quicquam inuito altero poſſe: vnde manifeſtum eſt, prohibendi ius eſſe: In re enim pari potiorem cauſam eſſe prohibentis conſtat. Sed & ſi in communi prohiberi ſocius à ſocio, ne quid faciat, poteſt; vt tamen factum opus tollat, cogi non poteſt, ſi cùm prohibere poterat, hoc prætermiſit; & ideò per communi diuidundo actionem damnum reſarciri poterit. Sin autem facienti conſenſit; nec pro damno habet actionem; quòd ſi quid abſente ſocio ad læſionem eius fecit; tunc etiam tollere cogitur*[n].

g §. in communem Inſtit. de rer. diuiſ.

h l. 2. C. de comm. rer. alienatio. l. 1. Cod. de vend. rer. fiſcal.

i l. fi. C. Commu. diuid.

k l. cùm pater. 77. §. dulciſſimis. in fi. ff. de legat. 2. l. ſancimus. 34. §. ne autem. C. de donatio. vbi & caſus ſingularis.

l hîc nu. 2. in fi.

m per l. qui patitur. ff. mandati.

n textus in l. Sabinus. 28. ff. Commu. diuid.

RE-

REGVLA LVII.

CONTRA EVM, QVI LEGEM DICERE POTVIT APERtius, eſt interpretatio facienda.

PER legem, intellige pactum à contrahentibus adiectum[a]; quod ſi dubium eſt, ea interpretatio ſumitur, quæ eſt contra proferentem; cùm illi imputandum ſit, quare non apertius legem dixerit. Quò fit, vt interdùm pro emptore contra venditorem, & pro conductore contra locatorem[b]; interdùm verò contrà, interpretatio adhibeatur[c]. Quo modo exaudienda eſt iuris regula in l. in contrahenda. ff. hoc tit. de venditore, qui ambiguum pactum venditioni adiecit, vt illi potius interpretatio noceat. Quare ſi proferens aliter rem intellexerit, id probare debet: qui enim aliquid pro ſe allegat, probare tenetur[d]; Quòd ſi non probauerit, culpæ ſuæ adſcribat, quod legem, cùm in poteſtate ſua eſſet, apertius non dixerit[e]. Sed cur non potius in obſcuro, quod minimum eſt ſequimur, iuxta regulam, *In obſcuris*, ſuprà à nobis explicatam? Idcircò: quòd hîc alia cauſa ſubſit, cur minimum non ſequamur, vt iam dictum eſt; alioqui ſtamus dictæ regulæ, *In obſcuris*; quod ibi annotandum eſt. Quod verò contra hãc regulam adfertur ex l. inter ſtipulantem. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. & ex l. de die 8. in princip. ff. qui ſatiſd. cog. Id fauore iudicij introductum eſt; ſicut ſuprà meminimus[f]. Ad l. cum qui. 41. ff. de verb. oblig. rectè reſpondet gloſſa[g], ideò pro-

a *vt & in l. legem. 10. C. de pact. in l. ſi pro emptore. 31. §. fi. ff. de actio. emp. in l. contractus. 23. verſ. nam hoc ſeruabitur. ff. hoc tit. & alibi ſæpius.*

b *l. veteribus. 30. ff. de pact. l. ſi arborem. 16. §. fin. ff. de ſeruit. vrb. præd. l. cum in lege. 33. ff. de contrah. emp.*

c *l. ſi in emptione. 34. in princ ff. de contrah. emp.*

d *l. 1. & l. 2. ff. de probatio.*

e *d. l. veteribus.*

f *s. eod. ad c. cùm ſunt partium.*

g *hîc.*

promiſſionem in calendas Ianuarias, de primis intelligi, nè actus corruat; fortè enim promiſſor ad vltimas calendas huius mundi, rem reiiceret.

REGVLA LVIII.

NON EST OBLIGATORIVM CONTRA BONOS mores præſtitum iuramentum.

EXPRESSA iuris ſententia eſt; iuramentum toties ſeruandum eſſe, quoties non vergit in æternæ ſalutis diſpendium, nec redundat in alterius præiudicium[a]. Vbi ergo vergit in æternæ ſalutis diſpendium, ſeruandum non eſt; argumento ducto à contrario ſenſu, quod à iure receptum eſt[b]. Veluti eſt iuramentum contra bonos mores præſtitum; puta, de non alendo patre, vel eo non redimendo ab hoſtibus[c], de adulterio, homicidio, ſiue alio delicto committendo[d]. Nec enim iuramentum inuentum eſt, vt ſit vinculum iniquitatis[e]. Neque in aduerſum vrget textus in c. debitores. 6. ext. de iureiur. quo iuramentum de ſoluendis vſuris ſeruari iubetur: At vſuræ bonis moribus repugnant; cùm ſint iure diuino interdictæ[f]. Quia reſpondetur, in vſuris quidem peccatum verſari ex parte vſurarij, non autem ex parte promittentis vſuras[g]: vnde ex parte promittentis iuramentum ſeruandum eſt, & promiſſæ vſuræ ſoluendæ; licèt ſolutæ rurſus condicantur à creditore[h]. Idem trahendum eſt ad

a *extat in c. 2. de pact. in 6. in c. cùm contingat. 28. ext. de iureiur. in fi.*

b *per tex. in l. 1. circa princ. ff. de offic. eius cui mand.*

c *l. conditiones 9. ff. de condit. inſtit. c. cùm quidam. 12. §. fi. ext. de iureiur.*

d *c. 1. c. non eſt obſeruandum. c. inter cætera. 22. q. 4. c. 1. verſ. & talia iuramenta. de iureiur. lib. 6*

e *c. quanto. 18. verſ. ſi falſam. ext. de iureiur. & d. c. inter cætera.*

f *c. 3. c. 4. ext. de vſur.*

g *docet S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 4.*

h *d. c. debitores. ext. de iureiur.*

pactum legis commiſſoriæ iuramento confirmatum[i]. Igitur regula noſtra de bonis moribus exaudienda eſt, quorum cõtrarij turpes ſunt & peccatum continent. Cæterùm ſi boni mores ciuiles ſint, id eſt, à iure Ciuili introducti; nihil impedit, contrarium his iuramenro confirmari poſſe; vti videre eſt in alienatione dotis, & renunciatione hæreditatis paternæ, quæ licèt iure Ciuili interdictæ ſint, iuramento tamen confirmantur, & obligationem inducunt[k].

i de quo in c. ſignifican te. 7. ext. de pignorib. & in l. fi. C. de pactis pignor.

k in c. cùm contingat. ext. de iureiur. in c. 2. eod. tit. in 6. & in c. 2. de pactis lib. 6.

REGVLA LIX.

DOLO FACIT, QVI PETIT QVOD RESTITVERE oportet eundem.

PAVLVS in eandem ſententiam: *dolo facit qui petit, quod redditurus eſt*[a]: Exemplum adferri poteſt in vſurario, qui meritò exceptione doli repelllitur; cùm etſi exactas vſuras recepiſſet, eaſdem tamen refundere teneretur[b]. Cui enim datur actio, eidem multò magis exceptio competit[c]: Sed cur non idem, vbi iuramentum promiſſioni vſurarum acceſſit, cùm hac ſpecie antè ſoluendæ ſint vſuræ & pòſt reſtituendæ à creditore[d]? Id facit vis iuramenti, quod propriam obligationem parit inter Deum & iurantem, quæ prius per ſolutionem diſſoluenda eſt: quamuis & agere poſſit debitor contra creditorem, vt ipſi remittat iuramentum[e], quo remiſſo, tum locus erit huic regulæ. Ad hanc regulam pertinet,

a l. in condemnatione. §. fi. ff. eod.

b c. cùm tu. & c. tua. 13. ext. de vſuris.

c l. inuitum. 156. §. 1. ff. hoc tit. l. 1. §. quod ait prætor. ff. de ſuperficieb.

d vt ad præced regul. dictum eſt ex. c. debitores. ext. de iureiur.

e c. 1. ext. d. tit. de iuramento.

quod IC. reſpondet in l. dolo. 8. ff. de doli mali & met. excep. de hærede damnato à teſtatore, ne à debitore peteret; nam exceptione doli mali hæres rectè reiicitur ſi petat; cùm etiam ea non oppoſita teneretur hæres ex teſtamento debitorem liberare. Exaudienda autem eſt hæc regula; vbi eidem, qui ſoluit, res reſtituenda eſt, ſecùs ſi alteri tertio, vt in ſpecie l. ſi ſocer. 44. §. Lucius. ff. Sol. matrimo. Item: niſi cauſa diuerſa ſit petitionis & reſtitutionis; Veluti, ſi poſſeſſio rei petatur à proprietario, vt in l. 1. §. 1. ff. Quor. legator [f].

[f] *adde & c. 3. ext. de cauſa poſſ. & propriet.*

REGVLA LX.

NON EST IN MORA, QVI POTEST EXCEPTIONE legitima ſe tueri.

QVID mora ſit, ſupra explicauimus [a]. Exceptio legitima eſt, pacti de non petendo, doli mali, metus, iuriſiuradi, & ſimilium [b]: Item ſi quis valetudine, tempeſtate, vi fluminis, vel aliâs iuſtè impeditus fuerit [c]: Hæc enim à mora excuſant, & ſubſequentèr etiam à pœna vel damno [d]. Quò ſpectat Iuris ciuilis regula: *Nihil intereſt, ipſo iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur* [e]: ſcilicet, quòd ad effectum attinet: nam actio per exceptionem oppoſitam eliditur [f].

[a] *ad c. mora ſua. 5. eod.*

[b] *de quib. ſub tit. Inſtit. & ff. de exceptio.*

[c] *l. 2. §. 1. cum ſeqq. ff. Siquis cautionib.*

[d] *d. l. 2. & c. penult. circa fi. ext. de pignor.*

[e] *l. nihil intereſt. ff. hoc tit.*

[f] *l. 2. ff. de exceptionib. l. ſi index. 41 ff. de minorib.*

REGVLA LXI.

QVOD OB GRATIAM ALICVIVS CONCEDITVR, non eſt in eius diſpendium retorquendum.

EADEM ſententia eſt l.quod fauore 6. C.de legibus. Exempla require, in c.ad apoſtolicam 16.ext.de regularibus in l.non eo minus 14.C.de procuratoribus, in l.ſi iudex 42.ff.de minorib.

REGVLA LXII.

NVLLVS EX CONSILIO DVMMODO FRAVDVLENtum non fuerit, obligatur.

CONVENIT cum l. conſilij. 47. ff. h. tit. Et ratio eſt: nam liberum cuiq; eſt, apud ſe explorare, an expediat ſibi conſilium[a]: Deinde iniquum eſſet conſultori damnoſum eſſe officium ſuum[b]. Præterquam, ſi ego alteri conſulerem, vt Titio (& ſic certæ pœnæ) pecuniam crederet, aliâs non facturo; tenebor enim mandati actione[c]: ad ſimilitudinem fideiuſſionis[d]: Vel ſi fradulentum conſilium alteri ſubmitterem; in me competet actio de dolo, iuxta hanc regulam[e]. Planè & in Aſſeſſore receptum eſt, vt ſi is per imperitiam Magiſtratui alitèr conſulat quàm oportet, ipſe teneatur[f]; quemadmodum & medicus ſi per imperitiam peccauerit[g]. Sed hoc ideò

a l.2 in fi. ff. mandati.
b l. ſed ſi quis.7. ff. quē-ad. teſt. aper.
c §. tua tantùm. verſ. & adeo. Inſt. de mandato. & l ſi remunerandi.6. §. ſi tibi mandauero. ff. manditi.
d Contius ad d. §. tua tantum. in notis.
e & in d. l. conſilij. ff. eod.
f per tex. in l.2. ff quod quiſque iuris.
g l. illicitas. 6. §. ſicuti. ff. de offic. præſid. l. idē. 8. in princ. ff. ad leg. Aquil.

ideò, quòd vterq; in culpa ſit: Quippe nemo affectare debet id, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alij periculoſam futuram[b].

b *d. l. idem. circà fi.*

REGVLA LXIII.

EXCEPTIONEM OBIICIENS NON VIDETVR DE intentione aduerſarij confiteri.

REGVLA hûc tranſlata eſt ex c. 6. ext. de exceptio. & conſentit cum Marcelli reſponſo in l. non vtiq;. 9. ff. de exceptio. Exempli loco ſit, ſi petenti debitum reus conuentus obiiciat ſolutionem, vel pactum de non petendo, vel aliam exceptionem: non enim idcircò reus confitetur debitum præceſſiſſe: aut ſi rei vendicatione conuentus, excipiat ſe eandem rem ab actore, donationis, permutationis, aut ſimili titulo accepiſſe; Nec enim inde inferendum eſt, actorem anteà dominum fuiſſe[a]: Ratio in eo conſiſtit: quòd exceptio non alai mente obiicitur à reo, quàm ad excludendam actoris intentionem, non ad eam fundandam. Non igitur contrarium effectum operari debet exceptio: actus enim noſtri (dici ſolet) non operantur vltra intentionem noſtram[b]: Neque in dubio credendus eſt reus, eam viam ſibi eligere voluiſſe vt ſeipſum impugnaret & aduerſarium iuuaret[c]. Hûc reuocatur illa quæſtio; an qui hominem defendendi ſui cauſa ſe occidiſſe fatetur; homicidium eo ipſo con-

a *per hanc regulam noſtram.*

b *ex l. non omnis 19. in princ. ff. Si cert. petat.*

c *arg. l. 3. ff. de milit. teſtam.*

fitcatur, & tanquam homicida plectendus ſit, ſi defenſionem non probet? Quod certè non videtur, ſi æquitatem regulæ noſtræ ſequamur[d]: Omnium tamen tutiſſimum erit, ſi reus exceptionem ſuam conditionalitèr obiiciat, dicendo: Nego me tibi debere, ſed ſi debui ſolui tibi; & ita in cæteris; vt hac ratione oneretur aduerſarius ad probandam intentionem ſuam[e].

d Vide Dec. & alios ad c. 6. ext. de excep.

e per tex. in l. ſiquidē. 9, C. de excep.

REGVLA LXIV.

QVÆ CONTRA IVS FIVNT, DEBENT VTIque pro infectis haberi.

HVc pertinent, quæ ſupra retulimus[a]. Adeoq; obtinet hæc regula; etiamſi ſimpliciterà iure quid prohibitum ſit, nullâ adiecta clauſula (vt loquimur) derogatoriâ vel annullatiuâ actus[b]: Nec enim iuris prohibitio licèt ſimplex, effectu carere debet[c].

INTERIM nonnullis caſibus ab hac regula diſceditur; veluti in matrimonio contracto poſt ſimplex continentiæ votum[d]: vel contra interdictum Eccleſiæ[e]: vel cum neophyta, id eſt, cum ea, quam quis ante Baptiſmum in fidei Chriſtianæ articulis inſtituit[f]: item in ordinatione Clericorum g, & conſecratione Eccleſiæ ab alieno Epiſcopo facta[h]: item in ſententia iudicis, duriùs[i], vel ſub conditione lata[k]: Hæc & ſi quæ alia ſint,

a ad c. non firmatur. & ad c. non præſtat. ē. eod.

b per tex. in l. non dubium. 5. C. de legib & quæ ibid. tradit Iaſon. nu. 17.

c c. videt. diſt. 10.

d c. rurſus. 6. ext. qui Cler. vel vouent. & c. vnico. de voto & voti redemp. in 6.

e tit. ext. de matrimo. contracto contra interdict.

f c. 2. de cognatio. ſpiritu. lib. 6.

g c. ſi. 9. q. 2.

h c. Epiſcopus in diœceſin. 7. q. 1.

i vt in l. moris. 9. ſed enim ff. de pœnis. in l. relegatorum. 7. §. ad tempus. ff. de interdict. & releg. k l. 1. §. biduum. ff. quando appell. ſit. adde caſum in l. 3. ff. de offic. prætoris.

licèt

licèt prohibente iure fiant, non tamen pro infectis habentur; eò quod ius expreſsè illa ſuſtineat ex certis cauſis, non perſeuerando intra limites prohibitionis[l]: Alitèr in cæteris caſibus, qui prohibiti ſunt, ſed non permiſſi à iure; in quibus ſtatur regulæ noſtræ.

l facit tex. in c. ad apoſtolicam. 16. circà fi. ext. de regularib.

REGVLA LXV.

IN PARI DELICTO VEL CAVSA POTIOR EST CONDItio poſſidentis.

EX hac regula efficitur: Si pecunia alicui data ſit, ſtupri, homicidij, vel alterius delicti cauſa; ea repeti non poſſit, quia vtriuſq; turpitudo tàm dantis quàm accipientis verſatur[a]: Secùs, ſi tantùm turpitudo ſit ex parte recipientis; vt puta, dedi tibi, ne furtum faceres, ne hominē occideres, vel vt depoſitum vel commodatum reſtitueres; Nam his & ſimilibus ſpeciebus repetitioni locus eſt[b]; ſi tamen priuſquàm delinqueres, dederim. Nam quod poſt delictum admiſſum datum eſt, non repetitur; cùm ſolutio ſubſequens aboleat & purget turpitudinem præcedentem[c]: Idem enim ſeruatur in metu, quem & expellit ſubſequens ſpontanea ſolutio[d]. Adde quæ diximus alibi[e].

a l. 3. l. 4. C. de condict. ob turp. cauſ. & l. 2. C. d. tit.

b l. 2. ff. d. tit.

c l. penult. ff eod.

d l. 2. C. de his quæ vi metuſuè cauſa.

e ad c. cum ſunt partium. 5. eod.

RE-

REGVLA LXVI.

CVM NON STAT PER EVM, AD QVEM PERTINET, quò minus conditio impleatur, haberi debet perinde ac ſi impleta fuiſſet.

Vide quæ tradidimus ad c.imputari.ſupra eod.

REGVLA LXVII.

QVOD ALICVI SVO NON LICET NOMINE, NEC ALIEno licebit.

HVIC conſequens eſt: ſicut prohibemur noſtro nomine exercere vſuras, ita & alieno nomine, etiam pro redimenda vita captiui[a]: Parens quoq; qui ſibi teſtamentum facere non poteſt, nec liberis ſuis poteſt[b]: Aliaq; exempla breuitatis ſtudio omittimus. Sed reſtringenda eſt hæc regula: niſi ratio prohibitionis ex perſona mea proueniens, ceſſet in perſona alterius: Vt ecce, certum eſt me non poſſe meo nomine conſentire in matrimonium cum mea conſanguinea vel affine intra quartum gradum[c]: at non prohibeor extranei nomine, tanquam procurator cum eadem matrimonium contrahere[d]: Quia in extraneo ceſſat impedimentum, quod ex parte mea ſubeſt. Item filiusfamilias in iudicio, ſine conſenſu patris agere vel conueniri non poteſt[e]: at alieno nomine poteſt[f]; quia nullum hîc

a c. 4. ext. de vſuri.
b §. liberis. Inſtit. de pupill. ſubſtitu.
c c non debet. ext. de conſang. & affin.
d c fi. de procurator. lib. 6.
e c. 3. de iudicijs. lib. 6. l. fi. §. 1. C. de bonis quæ lib.
f c. qui generaliter §. §. 1. de procurat. lib. 6.

hîc periculum filio vel patri vertitur: cùm ſi cauſâ cadat filius, executio ſententiæ in principalem dirigatur[g]. Sic licèt per alienum fundum inuito domino, ire, agere meo nomine non poſſim; tamen alieno nomine poſſum, qui ſeruitutem eundi vel agendi habet[h]. Et qui aliâs iudex non eſt, ex delegatione iudicis ordinarij rectè iudicat[i]: Verùm hæc & ſimilia, ex perſona alterius fiunt, cui ea licent.

g *l. Plautius. 61. ff. de procuratorib. vide tamen Barthol. ad d. §. 1.*

h *l. ſi ſtipulatus fuero. 111. ff. de verbor oblig.*

i *toto tit. decretal. de off. & pot. iud. deleg.*

REGVLA LXVIII.

POTEST QVIS PER ALIVM QVOD POTEST FACERE per ſeipſum.

HÆc regula ſuperiorem non malè ſequitur. Illa negatiua eſt; hæc affirmatiua, in eodem argumenti genere. Quò ſpectat Titulus vtriuſque iuris de procuratoribus: *Vſus procuratorum*, inquit IC. *perquàm neceſſarius eſt; vt qui rebus ſuis ſupereſſe vel nolunt, vel non poſſunt, ſaltem per alios poſſint vel agere vel conueniri*[a]: Idem, in aliis obligationibus facti, receptum eſt[b]: Qui enim per alium facit, per ſeipſum facere videtur[c]: niſi vbi perſonæ induſtria electa eſt; puta, ſi ſpecialitèr actum ſit, vt quis ſuis operis factum præſtet[d], aut perſonalitèr negotium exequatur[e]. vel pro forma introductum ſit à lege, vt res nõ per alium ſed per ſeipſum explicetur; ſicut in recitatione ſententiæ, quæ ab ipſo iudice facienda eſt[f] (exceptis tamen illuſtribus perſonis, quibus etiam id

a *l. 1. §. penul. ff. de procurator.*

b *per tex. in l. veterum. 13. circà fi. C. de cõtrah. vel committ. ſtipulat. l. continuus. 137. §. ſi ab eo. ff. de verb. oblig.*

c *c. qui facit. 5. eod.*

d *l. inter artifices. 31. ff. de ſolutio.*

e *c. ſi. & ibi latius. ext. de off. et pot. iud. deleg.*

f *l. 1. 2. & 3. C. de ſent. ex breuic. recit.*

Nnn per

per alios licet [g]) Item in teſtamenti factione, quam per ſe præſtare debet teſtator, non permittere voluntati alterius [h]: Vel aliâs factum proprium requirit lex; vt in confeſſione peccatorum, quæ ab ipſo pœnitente coram Sacerdote explicanda eſt [i]: in tutore, curatore & procuratore, qui antequam per alium in iudicio agere poſſunt, lis antè ab ipſis conteſtanda eſt [k]: Tum criminales cauſæ per ſe, non per procuratorem agitantur [l]. In ſumma vbi lex vel conuentio partium proprium factum deſiderat, ceſſat hæc regula noſtra.

g *d. l. 2.*

h *l. illis institutio. 32. l. ſiquis Sempronium 68. ff. de hæred. instit. vide quæ tradunt Dd. ad c. cum tibi. 13. ext. de teſtam.*

i *c. 88. quam pœnitet. de pœnit. diſt. 1.*

k *l. neq. 11. l. procuratoribus. 22. cum l. ſeq. C. de procuratorib.*

l *l. penult. § 1. ff. de publ. iudic. c. veniens. 15 ext. de accuſ.*

REGVLA LXIX.

IN MALIS PROMISSIS FIDEM NON EXPEDIT obſeruari.

ELEGANTER Iſidorus: *In malis*, promiſſis inquit, *reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum, quod incautè vouiſti, ne facias, impia enim eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur* [a]: Quare ex huiuſmodi promiſſione nulla naſcitur obligatio [b]; ne quidem ſi iuramentum acceſſerit [c]: Imò mala promiſſa à iure inter impoſſibilia recenſentur. Nã vt ſcitè ait Papinianus: *quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & (vt generalitèr dixerim) quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt* [d]. Quare verbum, *expedit*, in regula noſtra, ad neceſſitatem trahendum eſt.

NEQVE his aduerſantur Tituli iuris, de dolo malo, & de eo quod metus cauſa; quibus id quod dolo

a *textus eſt in c. in malis. 22. q. 4.*

b *l. generalitèr. 26. ff. de verb. oblig.*

c *c. non eſt obligatorium. ẽ. eod.*

d *tex. eſt in l. filius. 15 ff. de condit. inſtit.*

dolo vel metu geſtum eſt, ipſo iure valet, ſed ex edicto prætoris reſcinditur: at dolus malus & metus, per ſe turpes ſunt. Quia reſpondetur; etiamſi per ſe turpes ſint, non tamen res ipſa quæ promittitur vel geritur per dolum vel per metum, in ſe turpis eſt; Quâ ſpecie loquũtur dicti tituli: Regula verò noſtra exaudienda eſt de re turpi: inquit enim, *in malis promiſſis*; non verò in malè promiſſis; quæ diuerſa ſunt.

REGVLA LXX.

IN ALTERNATIVIS DEBITORIS EST ELECTIO: & ſufficit alterum adimpleri.

ALTERNATIVA dicere ſolemus illa, quæ cum diſiunctione efferuntur, interiectâ, videlicet, voculâ, *aut, vel, ſiue*, aut ſimili. Item, ſi duo aut plura abſq; diſiunctione proferantur[a]: Quamuis Paulus, & rectè, hoc non tam ex verbis, quàm ex re æſtimandum cenſeat: *Cùm ſæpè coniuncta pro diſiunctis accipiantur, & diſiuncta pro coniunctis*[b]. In iis igitur quæ re ipſa alternatiua ſunt, locum ſibi vendicat regula noſtra. Itaq; alternatiuorum ea conditio eſt, vt debitori poteſtatem faciant, alterum ex iis eligendi vel implendi, tam in contractibus, quàm in vltimis voluntatibus. In contractibus exempla extant in l. ſi in emptione 34. §. ſi emptio. ff. de contrah. emp. in l. 2. §. Scæuola aliâs, incipit l. non vtiq;. ff. de eo quod certo lo. In vltimis voluntatibus pulchrè

a *l in eo. 11. §. penult. ff. h. eod. tit. l ſæpè. 53. ff. de verb. ſignif.*

b *d. l. ſæpè.*

rem explicat Iuſtinianus: *Si plures conditiones*, inquit, *in inſtitutionibus adſcriptæ ſunt, ſi quidem coniunctim, vt puta, ſi illud & illud factum fuerit, omnibus parendum eſt; ſi ſeparatim, veluti, ſi illud aut illud factum erit; cui libet conditioni obtemperare ſatis eſt*[c]. Vbi obſerua diuerſum eſſe in coniunctis, in quibus omnium concurſus & impletio requiritur, quia cõiuncta vnius loco habentur, ex ſentẽtia Pauli IC.[d] Idem iudicium eſt, de mandato Principis[e], & decreto iudicis alternatiuè, conceptis; vt & in his ſufficiat alterutri diſiunctorum paruiſſe[f].

c textus eſt in §. ſi plures. Inſt. de hæred. inſtituend.
d in l. ſi hæredi. 5. ff. de conditio inſtit.
e c. 4. ext. de reſcrip.
f l. ſi pupillorum. 7. §. ſi prætor. ff. de rebus eorum quæ ſub tut.

ATQVE adeò regulæ noſtræ locus eſt; vt etiam liceat debitori alternatiuo, toties quoties voluerit, mutare voluntatem ſuam, nunc hanc, nunc illam rem ex alternatiuis eligendo[g]; Cùm & repetere poſſit alteram quam maluerit, ſi fortè errore ductus vtramque ſoluerit[h].

g l. eum qui. 138 §. 1. ff. de verb. oblig. iuncta l. qui ex pluribus. 106. ff. eod.
h l. penult. C. de condict. indeb.

SED quæſtionis eſt; ſi ex alternatiuis vna res ante præſtationem perierit? Nihilominus altera, quæ ſupereſt, præſtabitur, tanquam ea ſola ſit in obligatione; nè in arbitrio ſit debitoris, vtrùm debeat[i]. Rectè tamen exiſtimat Iaſon, ſi res abſque dolo & culpa debitoris perierit, præſtando æſtimationem peremptæ rei, debitorem liberari[k]: nec enim mortalitas rei nocere debet debitori[l]. Adde, vbi in recipiendo rem oblatam, moram fecit creditor, debitorem quoque rei interitu liberari[m]; mora enim cuilibet ſua nociua eſt non alteri[n].

i l. 2. §. Scæuola. alias incipit l. non vtiq; ff. de eo quod certo lo. & l. Stichum. 95 § 1 ff. de ſolutio.
k Iaſon ad d. l. non vtique per tex. in l. cùm res. 47. §. ſed ſi Stichus aut Pamphilus. ff. de legat. 1.
l l. illud. 40. verſ. nec enim debet ff. de petitio. hæred.
m l. ſtipulatus ſum damnam. 105. ff. de verb. oblig.
n c. mora. ſupra eod.

HIS obſtare videtur textus in l. Lucio Titio. 23. ff. de

ff. de legat. 2. vbi legato fundo Seiano, vel eius vſufructu, electio legatarij eſt, non hæredis. Sed Bartol. ibidem ex gloſſæ & aliorum ſententia, ita rem conciliat: Aut verba executiua, hoc eſt, quæ denotant executionem legati, ad legatarium diriguntur, veluti fundum Seianum vel vſumfructum eius, ſibi habeto legatarius: & ſine dubio, inquit, electio eſt legatarij[o], propter probabilem mentis teſtatoris coniecturam, quæ ex ipſis verbis eruitur: Aut referuntur ad hæredem; vt, hæres dato fundum Seianum vel eius vſumfructum: & hæredis electio eſt[p], ob eandem rationem: Sin verba relicti dubia ſint, ad quem potiſſimum legati executio referri debeat; veluti, fundum vel eius vſumfructum do, lego; magis eſt, vt legatarij electio ſit[q]; cùm id benignius ſit in vltima voluntate, cuius interpretatio plenior eſſe debet[r]. Aliter in contractibus, in quibus in obſcuro debitoris electio eſt, cùm hi non ita fauorabiles ſint[s]; ſibiq; imputare debet creditor, quòd legem conuentionis non apertiùs dixerit[t]: Quò tamen ad duo præcedentia membra diſtinctionis de verbis executiuis, idem cenſet Bartol. in contractibus[u]; quòd contrahentium mens ex iis facilè eliciatur. Et rectè.

ATQVE hæc de alternatiuis rerum. Cæterùm in alternatiuis locorum; veluti, Ingolſtadij vel Monachij dabo vel ſoluam; ſemper electio eſt creditoris, nè ſi in altero loco conuentus debitor ad alterum prouocans, eludat ſemper creditorem[x]. Quod & in pluribus iudicibus eiuſ-

o probat l. planè. 34. §. penult. ff. de legat. 1.

p l. ſi ita. 46. ff de legat. 2.

q iuxta d. l. Lucio Titio ff. de legat. 2.

r l. in teſtamentis. 12. ff. de reg. iur.

s c. 6. in fi. ext. de donatio.

t c. contrà eum 5. eod

u per l. ſi ſic ſtipulatus fuero. 93 l. ſi quis ſtipulatus 112 ff. de verb. oblig.

x d. §. Scæuola. aliàs, l. non vtique. ff. de eo quod certo loco.

dem debitoris recipiendum eſt, eadem ratione y. Vide latius Iaſonem ad d. l. non vtique.

y per tex. in l. fi. C. de iuriſd. om. iud.

REGVLA LXXI.

QVI AD AGENDVM ADMITTITVR, EST AD EXCIpiendum multò magis admittendus.

SIMILIS ſententia extat in l. inuitus. §. 1. ff. h. eod. tit. & in l. 1. §. quod autem ait Prætor. ff. de ſuperficieb. Et hinc rectè, maritus vxorem ſuam adulteram ad ſe redeuntem non recipit[a]; eò quòd ſi nunquàm ab eo digreſſa fuiſſet, agere poſſet maritus vt ab ea ſepararetur[b]. Singulare eſt, in depoſito, quòd etſi depoſitarius rei depoſitæ dominus ſit, ac proinde habeat actionem ad eam vindicandam[c]; non tamen exceptione ſe tueri poteſt contra deponentem, ſed ante omnia reſtituere tenetur depoſitum; idque ob bonam fidem, quæ vberior eſt in depoſito[d]. Idem eſt in re conducta, cuius conductor prætendit ſe eſſe dominum; nam neq; hic exceptione dominij iuuatur aduerſus locatorem[e]. Ratio eſt, quia conductor negando reſtitutionem locatori, cenſetur ei interuertere poſſeſſionem, quæ hactenus apud locatorem remanſit[f]: At ſpoliatus poſſeſſione ſua, licèt prædo, ante proprietatis quæſtionem reſtituendus eſt[g]: Hæc itaque cum ſingularia ſint, hac regula noſtra non continentur.

a per tex. in c. 4. ext. de diuort.
b c. 5. ext. d. tit. de diuort.
c l. officium. 9. ff. de rei vindica.
d l. penult. C. depoſ.
e l. ſiquis conductionis 23. C. de locato.
f l. colonus. 12. iuncta l. 1. § ſine autem. ff. de vi & vi arm.
g c. in literis. 5. ext. de reſtitu. ſpol. §. rei recuperandæ. Inſt. de interd.

RE-

REGVLA LXXII.

QVI FACIT PER ALIVM, EST PERINDE AC SI FACIAT per ſeipſum.

HVIVS regulæ ſupra meminimus[a]; eiuſque vſus latiſſimè patet, etiam in delictis: *Illi verò*, inquit Alexander III. *qui non per ſe ipſos, ſed eorum auctoritate vel mandato alij violentèr iniiciunt manus in Clericos, ad Sedem Apoſtolicam ſunt mittendi: cùm is committat verè cuius auctoritate vel mandato delictum committi probatur*[b]. Et Vlpian. *Deieciſſe*, ait, *etiam is videtur, qui mandauit vel iuſſit, vt aliquis deiiceretur: parui enim referre viſum eſt, ſuis manibus quis deiiciat, an verò per alium*[c]; Idem Vlpian. *Non ſolùm autem is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, hoc eſt, qui percuſſit: verùm ille quoq; continetur, qui dolo fecit, vel qui curauit, vt cui mala pugno percuteretur*[d]. Et Gordianus Imp. *Non ideò minùs crimine*, inquit, *ſiue atrocium iniuriarum iudicio tenetur is, qui in iuſtam accuſationem incidit, quia dicit alium ſe huiuſmodi facti mandatorem habuiſſe: namque hoc caſu præter principalem reum, mandatorem quoq; ex ſua perſona conueniri poſſe ignotum non eſt*[e]. Quibus tamen caſibus facto proprio opus eſt, nihil proficit per alium feciſſe[f].

a *ad c. poteſt quis.*

b *c. mulieres 6. §. fi. ext. de ſentent. excom. adde & tex. in c. vt famæ. 35 §. fi. ext. eod. tit.*

c *l. 1. §. deieciſſe ff. de vi & vi arm.*

d *l. non ſolum. n. ff. de iniur.*

e *l. non ideò. 5. C. de accuſ.*

f *Vide quæ fuſius diximus ſ. ad c. poteſt quis.*

RE-

REGVLA LXXIII.

FACTVM LEGITIME RETRACTARI NON DEBET,
licèt caſus poſteà eueniat, à quo non potuit inchoari.

NON diſſentit Paulus in l. in ambiguis. §. 1. ff. hoc eod. tit. Exempla peti poſsũt ex c. diſcretionem 6. ex c. penult. & c. vlt. ext. de eo qui cognouit conſang. vx. Matrimonium enim legitimè contractum non diſſoluitur propter ſuperuenientem affinitatem [a]; vel cognationem ſpiritualem [b], vel furorem, aut ſimile impedimentum [c]: quamuis à principio matrimonium ſubſiſtente huiuſmodi impedimento, contrahi non potuerit. Sic præſentatus ad Eccleſiam ab eo, qui in poſſeſſione erat iuris patronatus, non remouetur, licet præſentans poſtea iure patronatus cadat [d]. Videmus & teſtamentum iure factum, non ob id infirmari, quòd teſtator poſtea in furorem actus ſit [e].

a iam dd. iurib.
b c. 2. ext. de cogna. ſpiritu.
c c. hi qui matrimonium. cum c. ſeq. 32. q. 7. l. patre furioſo 8. ff. de his qui ſunt ſui vel al. iur.
d c. conſultationibus. 19. ext. de iure patron. c. querelam. 24. ext. de electio.
e §. preterea. Inſtitu. Quib. non eſt permiſſ. fac. teſta.

EXAVDIENDA autem hæc regula eſt; niſi effectus eius, quod legitimè factum eſt, ad impoſſibile redigatur. Qua ratione extinguitur ſtipulatio, ſi res, quæ vtilitèr in ſtipulationem deducta eſt, ſacra vel religioſa fiat, vel alitèr commercio hominum eximatur ſine facto promiſſoris [f]. Item euaneſcit ſtipulatio ſeruitutis ad fundum meum, ſi priuſquam reipſa conſtituatur ſeruitus, alienauero fundum, vel etiam partem fundi mei pro indiuiſo: eò quod ſeruitus ſine fundo, vel pro parte fun-

f §. item contrà. Inſt. de inutilib. ſtipul. l. ſi ex legati. 23. ff. de verbor. oblig.

te ſundi mei, quam pro indiuiſo retineo, conſtitui non poſſit[g]. Simile eſt in ſponſalibus, quæ licèt legitimè contracta ſint, diſtrahuntur tamen per ſubſequens cùm alia matrimonium[h]; nec non propter affinitatem[i]; religionis ingreſſum[k]. Quia his ſpeciebus, ſponſalia in eum caſum deueniunt, quo effectum ſortiri non poſſunt. Coniunge, quæ ſupra diximus[l].

g l. pro parte. 11. ff. de ſeruitu. l. plurib. 140. §. fi. ff. de verb. oblig.
h c. ſicut. 22. c. penult. ext. de ſponſalib.
i c. ex literis. 8. cum c. ſeq. ext. de eo qui cogn. conſang.
k c. 2. c. ex publico ext. de conuerſ. coniug. de quibus latius in ſumma de ſponſalib.
l ad c. non firmatur. ſ eod.

REGVLA LXXIV.

QVOD ALICVI GRATIOSE CONCEDITVR, TRAHI non debet ab aliis in exemplum.

Recvrre ad ea, quæ tradidimus ad c. priuilegium. & ad c. quæ à iure. ſupra eod.

REGVLA LXXV.

FRVSTRA SIBI FIDEM QVIS POSTVLAT AB EO SERuari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.

Adeo, licèt fides ab altero addicta iureiurando firmata ſit; adhuc enim fidem frangenti, fides impunè non ſeruatur[a]; cùm ſemper tacitè ineſſe intelligatur, ſi modò alter fidem à ſe promiſſam ſeruauerit. Vnde in locatione, ſi conuentum ſit inter locatorem & conductorem, nè intra certa tempora conductor è re conductâ inuitus expellatur; & ſi contrà fa-

a c. 3. ext. de iureiur.

ctum fuerit, decem pœnæ nomine præſtarentur; non committetur ſtipulatio pœnæ, ſi penſionem non ſoluerit conductor, & rem, vt oportebat, non coluerit; cùm hæc tacitè inſint conductioni[b]. Similitèr in ſocietate, vbi ea ad certum tempus contracta eſt, & lex ei adiecta: vt ſi legi non paruerit ſocius, alter rectè ante tempus renunciet Societati[c]: Qua ratione & in feudo receptum eſt, vt ſi dominus feloniam, id eſt, perfidiam vel improbitatem commiſerit in vaſallum ſuum; vaſallus iuſtè illi deneget ſeruitia feudalia: ſiquidem naturæ feudi ineſt fides mutua, ſiue, vt appellant, reciproca domini & vaſalli[d]: Atq; hæc & ſimilia dubitationem non habent, vbi culpâ alterius fides non ſeruatur. At ſi caſu vel neceſſitate quis impeditus ſit; maioris quæſtionis eſt: Et puto nihilominus magis illi fidem ſeruari oportere[e], præſertim in contractibus innominatis, in quibus pœnitentiæ locus eſt[f]. Non obſtat textus in l. inciuile. 12. C. de rei vind. quo loco venditor pretio non ſoluto ab emptore, agere non poteſt, vt res vendita & tradita, ſibi reſtituatur, ſed agit ad pretium. Quia id fit, quòd venditor fidem emptoris ſecutus, per traditionem abdicauerit à ſe dominium rei & in emptorem tranſtulerit[g]; vnde ſupereſt tantùm, vt ad pretium agat.

b *l. quæro. 54. § inter locatorem. ff. locati. iuncta l. 5. C. eod. tit.*

c *l. ſi conuenerit. 14. ff. pro ſocio.*

d *c. vnico. §. domino cõmittente. Si de feudo defuncti contentio. c. vnico in fi. de forma fidel in lib. feud.*

e *per tex. in l. ex conducto. 16. aliàs incipit l. ſi vno. §. item cùm quidam ff. locati.*

f *l. ſi pecuniam. 5. in princ. ff. de condict. cauſa. adde Bartol. ad l. penult. C. de condict. ob cauſ.*

g *§. venditæ. Inſt. de rerum diuiſ.*

RE-

REGVLA LXXVI.

DELICTVM PERSONÆ NON DEBET IN DETRIMENtum Eccleſiæ redundare.

SI nemo alterius odio prægrauari debet[a]; ſi delicta ſuos tenent auctores[b]; ſi ratio non patitur, vt alteri per alterum iniqua conditio inferatur[c]: profectò nec delictum perſonæ detrimento eſſe debet Eccleſiæ[d]. Per perſonam intellige quamcunque, etiam Epiſcopum ſiue alium Prælatum Eccleſiæ. *Cùm enim*, vt diſertè ait Alexand. III. *Epiſcopus & quilibet Prælatus Eccleſiaſticarum rerum ſit procurator non dominus; conditionem Eccleſiæ meliorare poteſt, facere verò deteriorem non debet*[e]. Hinc ob delictum Epiſcopi vel alterius Clerici iubentur bona Eccleſiæ illæſa ſeruari[f]; etiamſi bona feudalia ſint, & ob feloniam in commiſſum ceciderint[g]. Quò pertinet quod eleganter poſt gloſſ. tradit Panormitanus[h]; quòd & ipſe Prælatus Eccleſiæ rem malè à ſe alienatam poſſit Eccleſiæ nomine repetere, etiam allegando propriam turpitudinem[i]. Neq; obſtat huic regulæ, titulus decretal. de præſcriptionibus; quò propter negligentiam Prælati contra Eccleſiam ſuam currit præſcriptio. Quia hoc publicæ vtilitatis cauſâ receptum eſt in præſcriptione, nè dominia rerum in incerto ſint[k], & vt aliquis ſit litiū finis[l]. Porrò & in rebus nondum acquiſitis Eccleſiæ, poteſt Prælatus nocere Eccleſiæ, puta, non agnoſcendo legatum vel hæreditatem delatam Eccleſiæ: ita

a c. non debet. ṽ. eod. l. ſiquis. 33. §. legu. C. de inoff. teſtam.
b l. ſancimus. 22. C. de pœnis.
c l. non debet alteri. ff. hoc noſtro tit.
d iuxtà hanc regulam noſtram.
e c. 2. ext. de donatio.
f c. ſi Epiſcopum. 16. q. 6. c. 2. de hæret. in Clemens.
g c. 1. in fi. de cap. Corradi. In lib. feud.
h ad c. ſiquis. nu. 4. & nu. 12. ext. de reb. Eccleſ. alien.
i probatur per d. c. ſiquis. iuncta l. 1. C. de liberali cauſa.
k l. 1. ff. de vſurp. & vſucap.
l l. fi. ff. pro ſuo. Huius meminimus. ṽ. ad ſ. locupletari.

Panormit[m]. Siquidem aliud eſt nocere, aliud non prodeſſe[n]: Nam & Iuſtinianus illam iuris regulam, quæ definit; deteriorem conditionem per ſeruum domino nullo modo fieri poſſe; in eum caſum accipit, cùm dominus de damno periclitatur, non cùm ſibi lucrum per ſeruum adquiri deſiderat[o]. Nec mutat; quòd hæreditas & legatum ipſo iure in Eccleſiam tranſeant abſque vlla agnitione Prælati[p]. Quia nihilominus acceptatione Prælati ſiue Eccleſiæ opus eſt, antequam eius dominium planè tranſeat in Eccleſiam. Iuuat & hanc ſententiam textus in l. qui. 6. aliàs incipit l. quod autem. §. 1. & §. 2. ff. quæ in fraud. cred. & in c. quoniam. 13. ext. de decimis. Non tamen difficultate caret, adeò vt & ipſe non omninò ſibi conſtet Panormitanus[q]. Illud certius eſt, Prælatum, qui vel præſcriptione paſſus eſt rem auferri Eccleſiæ, vel non adquiſiuit, conueniri poſſe in id, quanti intereſt Eccleſiæ[r].

OBIICITVR contra hanc regulam textus in l. iubemus nullam. 10. C. de SS. Eccleſ. Sed hæc lex Eccleſiæ rebus nihil præiudicat, cum ſacris canonibus aduerſa ſit[s].

m ad c. 1. nu. 9. ext. de in integ. reſtit.
n l. ſi ſponſus. 5. §. ſi maritus. ff. de donatio. inter vir. & vxor.
o tex. in l. fi. C. de adquir. & retin. poſſeſſ.
p l. fi. C. de SS. Eccleſ. l. à Titio. ff. de furt.
q ad c. tua nuper. nu. 9. ext. de his quæ fiunt à Prælato. Nam & contra vrget tex. in d. l. fi. C. de SS. Eccleſ. iũ. Ga l. ſicut. 43. in fi. ff. de religioſ. & ſump. fun. Vide Roman. conſil. 214. Petr. de Ancor. conſil. 135.
r arg. l. quicquid. 7. C. arb. tut. adde Panor. ad c. 1. nu. 9 ext. de in integ. reſtit.
s in c. Eccleſia S. Mariæ. ext. de conſtitut.

REGVLA LXXVII.

RATIONI CONGRVIT, VT SVCCEDAT IN ONERE, QVI *ſubſtituitur in honore.*

PERTINET ad ea quæ diximus ad c. qui ſentit. ſupra eod.

REGVLA LXXVIII.

IN ARGVMENTVM TRAHI NEQVEVNT, quæ propter neceſſitatem aliquando ſunt conceſſa.

Huius regulæ explicatio pendet ex iis, quæ retulimus ad c. priuilegium & ad c. quæ à iure, ſupra eod.

REGVLA LXXIX.

NEMO POTEST PLVS IVRIS TRANSFERRE IN alium, quàm ſibi competere dinoſcatur.

CONVENIT cum l. nemo plus iuris. ff. hoc tit. Exemplum require in c. nuper. 6. ext. de donatio. inter vir. & vx. vnde & hæc regula deſumpta videtur. Et hinc traditio nihil amplius transfert in alium, quàm eſt apud eum, qui tradit; puta, ſi dominus ſit, transfert dominium, præcedente ſcilicet iuſto titulo [a], alioqui vſucapiendi ſiue præſcribendi conditionem [b]. Quod ſi res onere affecta fuerit apud auctorem idem onus reſidebit & apud ſucceſſorem [c]: *Non debeo,* inquit Vlpianus, *melioris conditionis eſſe, quàm auctor meus, à quo ius in me tranſit* [d]. Quò etiam fit; vt ſi fundo vendito, ea lex adiecta ſit, vt ſi certo tempore precium vel penſio ſoluta non fuerit; idem fundus ad venditorem redeat, & poſteà ab

a *l. traditio 20. iuncta l. unda. 31. ff. de adquir. rer. dom.*
b *l. clauibus. 74. ff. de contrah. emp.*
c *d. l. traditio. c. ex literis. 5. circa fi. ext. de pignorib. c. paſtoralis. 28. ext. de decimis.*
d *l. in ius. 175. §. 1. ff. hoc noſtro tit.*

emptore fundus pignori datus ſit, euaneſcat ius pignoris, ſi ſolutioni ſatisfactum non fuerit ab emptore[e]: reſoluto enim iure auctoris reſoluitur & ius ſucceſſoris[f].

NEQVE huic regulæ aduerſatur idem Vlpianus, dum ait: *Non eſt nouum, vt qui dominium non habeat, alij dominium præbeat; nam & creditor pignus vendendo, cauſam dominij præſtat, quam ipſe non habuit*[g]. Non, inquam, aduerſatur. Quia id voluntate debitoris fit, qui ita pactus eſt, vt pecunia ſuo die non ſoluta, creditori liceret pignus vendere: at nihil intereſt, ſuam rem quis vendat, an alienam voluntate domini[h]; quod enim quis per alium facit, per ſe ipſum facere videtur[i]: Idem eſt, ſi legis auctoritate dominium transferatur; veluti, cùm à tutore, vel curatore res minoris[k], & à Prælato res Eccleſiæ, alienantur, ſeruata iuris forma[l].

e l. lex vectigali. 31. l. grege. 13. §. 1. ff. de pignorib.
f d. l. lex vectigali. & d. c. nuper. ext. de donatio. int. vir. & vx.
g textus eſt in l. non eſt nouũ. 46. ff. de adquir. rer.
h l. qua ratione. 9. §. nihil autem intereſt. ff. d. tit. de adq. rer. dom.
i c. qui facit ē. eod.
k l. lex quæ. 22. C. de adminiſt. tut.
l in c. ſine exceptione. 12. q. 2.

REGVLA LXXX.

IN TOTO PARTEM NON EST DVBIVM CONTINERI.

Vide, quæ diximus ad c. plus ſemper. ſupra eod.

REGVLA LXXXI.

IN GENERALI CONCESSIONE NON VENIVNT EA, quæ quis non eſſet veriſimilitèr in ſpecie conceſſurus.

SVMANTVR exempla ex c. fi. de off. Vicarij lib. 6. & ex c. 2. de pœnitent. & remiſſ. eod. lib. vnde hæc ſententia hûc traducta videtur. Item ex l. filiusfamilias. 7. ff. de donatio. & ex l. obligatione. 6. ff. de pignoribus. Adeoq; obtinet hæc regula, etiamſi conceſſio generalis iureiurando confirmata ſit[a]. Neque enim iuramentum defectum conſenſus ſupplet[b]. Cæterùm, vndè hanc veriſimilitudinem colligemus? Reſpondet gloſſa[c]; ex impoſſibili, vel inhumana vel dura ſeparatione, vt in d. l. obligatione. cum 3. ll. ſeqq. *Obligatione generali rerum* inquit tex. *quas quis habuit habiturusuè ſit, ea non continebuntur quæ veriſimile eſt quenquam ſpecialitèr obligaturum non fuiſſe: vt puta ſupellex: item veſtis relinquenda eſt debitori, & ex mancipiis, quæ in eo vſu habebit, vt certum ſit eum pignori daturum non fuiſſe. Proinde de miniſteriis eius perquàm ei neceſſariis, vel quæ ad affectionem eius pertineant, vel quæ in vſum quotidianum habentur, &c.*[d]. Item ex eo, ſi alicui tertio præiudicent[e], vel turpia, inhoneſta ſiue impoſſibilia ſint[f], vel ſalua dignitate fieri non poſſint[g]; vel ſi maioris momenti ſint[h]: Quò ſpectat reſponſum Caij IC. *Si cui, inquit, ſimpliciter via per fundum cuiuſpiam cedatur vel relinquatur, in infinito, videlicet per quamlibet eius partem*

a c. quemadmodum. 21. ext. de iureiur. l. ſi libertus. 30 ff. de oper. libertor.

b l. fi. C. de non num. pecu.

c hic.

d adde l. 1. C. quæ res pig. oblig. & l. poſſeſſionum. 11. C. Com. vtriuſq; iud.

e l. 1. §. meritò. & § ſi quis ff. Ne quid in loco publ. c. 1. de capitai qui cur. vend.

f c. 1. de iureiur. lib 6. c. quintauallu. 25. ext. eod. adde & c. quanto. 18. ext eod. tit.

g l. nepos Proculo. 125. ff. de verb. ſignif.

h vt in c. fi. de off. Vicarij. lib. 6. c. 2. de pœnit. & remiſſ. eod. lib 6. & l. filiusfamilias 7. ff. de donatio.

tem ire, agere licebit; ciuili tamen modo. Nam quædam in ſermone tacitè excipiuntur: Non enim per villam ipſam, nec per medias vineas ire, agere ſinendus eſt; cùm id æquè commodè per alteram partem facere poßit minore ſeruientis fundi detrimento[i]. Neq; mouet, quòd generalia generalitèr ſint accipienda[k]; & quòd ſpecialia generalibus inſint[l], item, contra eum debet fieri interpretatio, qui legem dicere potuit apertius[m]. Non, inquam hæc mouent; quia reſtringenda ſunt, niſi ex veriſimili coniectura loquentis vel diſponentis aliud colligatur, de qua re fuſiùs egimus ad c. in obſcuris. & ad c. contra eum ſupra eod.

i textus eſt in l. ſi cui 9. ff. de ſeruitut.
k l. 1. §. generaliter. ff. de leg. præſt. l. item apud. 15. §. generalitèr. ff. de iniur.
l ſemper ſpecialia. 174 ff. de reg. iur.
m c. contrà eum. ſ. eod.

REGVLA LXXXII.

QVI CONTRA IVRA MERCATVR, BONAM FIdem præſumitur non habere.

HANC regulã confirmat textus in l. quemadmodum. 7. in fi. C. de agricol. & cenſ. Fidei autem nomine hîc intelligimus conſcientiam; vt & alibi[a]: ita quod bona fides, idem ſit quod bona ſiue illæſa conſcientia, quam vtique habere non præſumitur is, qui iure prohibente mercatur[b]. Ratio eſt: quia cùm quilibet actiones ſuas, ad normam iuris dirigere teneatur, præſumitur non ignorare ius, vel ſaltem peritiores antea conſuluiſſe[c]: vnde neceſſe eſt eum non bona fide agere, ſaltem præſumptiuè[d]. His coniunge, quæ diximus ad c. ignorantia ſupra eod.

a in c. fi. ext. de præſcriptio. & in c. 2. ſ. eod.
b facit l. bonæ fidei. 109. ff. de verb. ſignif. l. 3 ff. ad leg. Fab. de plag.
c l. leges ſacratiſſimæ. 9. C. de legib. c. 1. & ſi. ext. de conſtitutio.
d per tex. in l. dolus. 44. ff. mandati.

RE-

REGVLA LXXXIII.

BONA FIDES NON PATITVR, VT SEMEL EXACTUM ITERUM EXIGATUR.

LOCVPLETARETVR enim cum alterius detrimento, contra naturalem æquitatem[a]. Quare is, qui iterum exigit, modò repellitur ipſo iure, modò oppoſita doli mali exceptione. Ipſo iure; ſi ſolutio eius, quod debetur facta eſt: nam ſolutione tollitur obligatio[b], etiamſi illa ignorante, vel inuito etiam debitore, ab alio facta ſit[c]: Doli mali exceptione; puta, ſi ſolutio facta ſit pupillo, abſq; tutoris authoritate. Nam licet debitor hac ſolutione non liberetur à pupillo; tamen ſi pecunia ſoluta adhuc extet apud pupillum, aut ex eâ locupletior facta ſit, tuêtur ſe debitor iterum conuentus doli mali exceptione[d]. Quandoque tamen ſemel ſoluti exactio iterum conceditur; veluti in eo, qui ex chirographo ſuo conuentus, negat ſuum eſſe chirographum, aut ſibi numeratam eſſe pecuniam; nam conuictus mendacij ſoluere cogitur, etiamſi anteà ſoluerit[e]. idq; propter inficiationem ſuam, & ſic ex noua cauſa. Interdum & in diuerſis perſonis duplex exactio admittitur; puta, ſi vna res duorum teſtamentis eidem legata ſit: etenim legatarius æſtimationem rei ex vno teſtamento conſecutus, ex altero nihilominùs rectè agit ad ipſam rem conſequendam[f]: Et qui rei vindicationem intentauit, contra eum, qui dolo deſiit poſſidere (cum

a *l. iure naturali. 206. ff. hoc tit. & l. nam hoc natura. 14. ff. de condict. indeb. dixi latius ad c. locupletari. ſupra eod.*

b *Inſt. quib. mod. toll. oblig. in princ.*

c *Inſtit. d. loco. l. ſoluendo. 40. ff. Neg. geſtor. l. ſolutionem. 23. & l. ſoluere. 53. ff. de ſolutio.*

d *§. penult. Inſt. quib. alien. licet.*

e *auth. contra. C. de non num. pecun. ſumpta ex § ſtudiũ. Nouel. de triente & ſemiſſe.*

f *§ ſi res aliena. verſ. hac ratione. Inſt. de legat.*

hic pro poſſeſſore habeatur) & æſtimationem recepit, non prohibetur etiam ipſam rem à nouo poſſeſſore vindicare[g]: Idem eſt in interdicto de tabulis exhibendis[h].

NON minus hæc regula transferri poteſt ad pœnas; vt ſi cui delicti nomine ſemel pœna inflicta eſt; amplius eâdem vel aliâ affici non poſſit[i]. Contra diuerſos verò eiuſdem delicti nomine, eadem pœna rectè repetitur; vt in cauſa iniuriarum[k], furti[l]; legis Aquiliæ[m]. Illud addubitari poſſet, an cùm vnum idemque delictum tàm iure Canonicum quàm Ciuili coërcetur, vnius coërcitio alteram aboleat? Quod certè non videtur[n]: Cùm iuriſdictio Eccleſiaſtica ſeculari non deroget, neque è diuerſo ſecularis Eccleſiaſticæ[o], de quo latiùs Couarruuias conſulatur[p].

g l. Stichum. 95. §. dolo ff. de ſolutio.
h l. 3. §. condemnatio. ff. de tabul. exhib.
i c. 4. in fi. ext. de iudic. l. ſanctio. 41. in fi. ff. de pœnu. l. omnes. 23. cum l. ſeq. C. eod.
k l. 1. §. fi. ff. de iniur.
l l. vulgaru. 21. §. penult. ff. de furt.
m l. ita vulneratus. 51. ff. ad leg. Aquil.
n per tex. in c. fin. de pæn. lib. 6. ex c. 2. ext. de maledicu.
o c. per venerabilem. 13. ext. qui filij ſint leg. c. cùm ad verum. diſt. 96.
p lib 2. var. reſol. c. 10.

REGVLA LXXXIV.

CVM QVID VNA VIA PROHIBETVR ALICVI, AD id aliâ non debet admitti.

NE ſcilicet fraus fiat legi. Vt ecce, qui in Prælatum electus eſt, ſicut ante confirmationem ſuam, Eccleſiæ res adminiſtrare tanquàm Prælatus non poteſt, ita neq; nomine procuratorio vel Oeconomi[a]: & maritus qui ob adulterium vxoris ad diuiſionem thori agit, licet nomen, locum & tempus, aliaq; ſolemnia libello comprehendere teneatur[b]: non tamen ad pœnam talionis, ſi probatione defecerit, ſe ob-

a c. auaritiæ. 5. de electio. lib. 6.
b de quibus in l. 3. ff. de accuſ.

ſe obſtringere poterit, nè hac ſaltem via ſeparationem impetret[c]. Aliiſque exmplis, ſi opus eſſet, hæc regula illuſtrari poſſet.

Est autem exaudienda, quòad id, quod principalitèr lege prohibetur. Secus, ſi in modo aut in via prohibitio ſit: tunc enim interdictum non eſt, alio modo aut via legitimè rem explicari. Licet enim illegitimus in Epiſcopum eligi non poſſit, poſtulari tamen poterit[d]: Hæreditas pactionibus relinqui quidem non poteſt, teſtamento tamen poteſt[e]. Qui iurauit ſe non accuſaturum vxorem ſuam adulterij, etſi accuſare eam non poſſit, denunciare tamen non prohibetur[f]. Idem euenit in actionibus, vt exempli gratiâ; ad rem emptam malè agitur actione locati, vel depoſiti: rectè tamen empti actione agitur. Eò quod his & ſimilibus ſpeciebus, non res ipſa, de qua quæritur, ſed modus vel via agendi ad rem, tantùm prohibeatur.

Altera huius regulæ declaratio eſt, ſi vtraque via ad eundem effectum directò tendat, vt in exemplis priùs adductis: perſæpe enim in conſequentiam alterius rei idem effectus ſequitur, ſicut elegantèr oſtendit Vlpin. in tutore, qui licèt in rem ſuam pupillo auctor eſſe non poſſit, vt pupillus ſibi obligetur; poteſt tamen ſui debitoris hæreditatem adeunti pupillo, auctoritatem ſuam accommodare, vt ſic per conſequentiam pupillus ſibi obligetur[g]. Sic ius patronatus, etſi per ſe, id eſt, ſeparatìm emi non poſſit[h], rectè tamen ſequitur emptionem vniuerſitatis, in qua

c *c. tuæ. 5. ext. de procurat.*

d *c. innotuit. 20. ext. de electio.*

e *l. hæreditas 5. C. de pact. conuent. l. licet. 19. C. de pact.*

f *c. quemadmodum: 25. § fi. ext. de iureiur.*

g *l. 1. & l. quod dicimus. 7. ff. de auctor. & conſ. tut.*

h *c. de iure. 16. ext. de iure patron.*

ineſt[i]. Quâ ratione & ſtipulatio alteri facta, tametſi inutilis ſit, pœnæ tamen adiectione in conſequentiam ſuſtinetur[k].

i c. cùm ſeculã. 13. ext. eod. de iure patro.
k §. alteri. Inſtit. de inutil. ſtipul.

REGVLA LXXXV.

CONTRACTVS EX CONVENTIONE LEGEM ACCIPEre dignoſcuntur.

ASSENTITVR iuris Ciuilis regula, in l. contractus. ff. eod. tit. in l. 1. §. ſi conueniat. ff. depoſ. Lex, etſi idem ſit quod pactum adiectum in contractibus, ſicut ſupra expoſuimus[a]: meliùs tamen eſt hîc legem accipere pro forma contractus, vtpote quòd ex conuentione, propria contractus natura alitèr formetur[b]; actioq; eo nomine vel ex ipſo contractu, vel præſcriptis verbis[c]; vel certè condiicto detur[d]. Præterquàm, ſi conuentio ſit rei turpis, aut impoſſibilis, aut contra ius[e], aut ad delinquendum inuitet; qualis eſt, nè dolus præſtetur[f]; nè ob res amotas agatur[g]. Quòd ſi delictum ſiue dolus admiſſus ſit; nihil prohibet delictum vel dolum conuentione remitti[h]. Ex hac regula efficitur, quòd etſi depoſitarius ex natura contractus, tantùm teneatur de dolo & latâ culpa, quæ dolus præſumptus dicitur[i]: rectè tamen conuenitur & de omni culpa & de caſu fortuito, ſi ita conuentum ſit[k]. Quòd & in cæteris contractibus euenit; ſi quidem contractus ex conuentione legem accipiunt; ex hac regula noſtra.

a ad c. contrà eum. ſupra eod.
b l. iurù gentium. 7. §. quinimo. ff. de pact.
c l. 2. C. de pact. inter emp. & vend. l. 6. C. de rer. permut.
d l. legẽ. 10. C. de pact.
e c. fi. ext de pact. l. pacta. 6. C. eod. de pact.
f l. ſi vnus. 27. §. illud. ff. de pact.
g l. conueniri. 5. ff. de pact. dotalib.
h d. l. ſi vnus. §. pacta.
i l. 1. §. in conducto. in fi. et §. vlt. l. quod Nerua. 32. ff. depoſ.
k d. l. 1. §. ſi conueniat. l. contractus. ff. h. noſtro tit. c. 2. ext. de depoſ.

RE-

REGVLA LXXXVI.

DAMNVM QVOD QVIS SVA CVLPA SENTIT, SIBI debet, non aliis imputare.

NON minùs elegantèr Pomponius: *Quod quis*, inquit, *ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire* [a]. Videlicet iuris interpretatione, quia ius huic damno non patrocinatur: Quò ſpectat illud Iuſtiniani. *Qui parùm diligentem ſocium ſibi aſſumit, de ſe queri, hoc eſt, ſibi imputare debet* [b]. Et quod Vlpianus reſpondit: *Stari autem debet ſententiæ arbitri quam de re dixerit, ſiue æqua ſiue iniqua ſit, & ſibi imputet qui compromiſit* [c]: Pete aliud exemplum ex c. ſi Clericus. 11. de præbend. lib. 6.

a l. quod quis ex ff. hoc tit.

b §. fi. Inſtit. de ſocietate.

c l. diem. 27. §. ſtari. de recep. arb.

REGVLA LXXXVII.

INFAMIBVS PORTÆ NON PATEANT DIGNITATVM.

IDEM conſtitutum eſt ab Alexandro Imp. his verbis: *Neque famoſis & notatis, & quos ſcelus aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cætu ſegregat, dignitatis portæ patebunt* [a]: Eſt autem infamia, diminutio exiſtimationis, quæ quandoq; auctoritate iuris fit [b]; quandoq; bonorum & grauiorum virorum iudicio [c]: Illam vulgò infamiam iuris, hanc facti vocant: vtraq; hac regulâ continetur. *Quis*, inquit Eccleſiaſticus [d], *honorificabit ex honorantem animam ſuam?* Quocirca infamia nedum à dignitate obtinenda, verumetiam ab

a textus eſt in l. 2. C. de dignitat.

b vt in exemplis l. 1. cum ll. ſeqq. ff. de his qui not. infa. l. infamem. 7. ff. de publ. iud. c. infames. 6. q. 1. c. teſtimonium. 54. ext. de teſtib.

c exempla ſunt in l. 2. ff. de obſeq. à libertu. l. ea quæ. 13. l. verbū. 17. C. ex quib. cauſ. infa. d. c. 10. circa fi.

e l. infamia. 8. C. de decurio. l. 12. C. de dignitat.

ab obtenta remouet[e]: Adde textum in c. inter dilectos, 11. ext. de exceſſ. prælator.

REGVLA VLTIMA.

CERTVM EST, QVOD IS COMMITTIT IN LEGEM, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.

ADDENDVM hîc eſt, ex conſtitutione Impp. Theodoſij & Valentini, quâ hæc eadem regula continetur. *Nec pœnas legibus inſertas euitabit, qui ſe contra iuris ſententiam ſaua prærogatiua verborum fraudulentèr excuſat*[a]: Vt hinc intelligamus, non minus eum pœna legis dignum eſſe, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit. Ratio ex eo pendet, quod reſpondit IC. *Scire leges, non eſt verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem*[b]. Ita vt rectè poſt Accurſium dixerit Bartol.[c] Quod quis poſſit offendere verba legis, dummodò mentem legis non offendat, vbi ſcilicet, mens legis certa eſt[d]: at in obſcuro, magis adhærendum eſt verbis legis[e].

a in l. non dubium. 5. C. de legibus.

b l. ſcire. 17. ff. de legib.

c ad l. contra. 29. ff. eod.

d per l. adigere. 6. §. quamuis ff. de iure patron.

e arg. l. non alitèr. ff. de legat. 3.

FINIS.

Laus DEO, Virginiq; matri MARIÆ.

IN-

INDEX ALPHABETICVS REGVLARVM LIBRI VI. DECRETALIVM.

ACceſſorium. 435
Actus legitimi. 444
Beneficium. 372
Bona fides. 479
Certum eſt. 484
Contrà eum. 454
Contractus. 482
Cui licet. 449
Cùm non ſtat. 462
Cùm quid probib. 431
Cum quid vna. 480
Cùm quis in ius. 399
Cùm ſunt partium. 391
Damnum quodquis. 483
Decet conceſſum. 402
Delictum perſonæ. 473
Dolo facit. 456
Ea quæ fiunt. 414
Eum qui certus. 421
Ex eo non debet. 430
Exceptionem obiiciens. 459
Factum legitimè. 470
Fruſtrà ſibi. 471
Generi per ſpeciem. 424
Ignorantia. 395
Imputari. 434
In alternatiuis. 465
In argumentum. 475
In generali. 477
In iudiciis. 393
In malis. 464
In obſcuris. 419
In pari. 461
In pœnis. 443
In re communi. 452
In toto. 476
Indultum. 403
Infamibus. 473
Inſpicimus. 439
Is qui in ius. 439
Is qui tacet. 438
Locupletari. 441
Mora ſua. 413
Mutare conſilium. 424
Nemo poteſt ad impoſſ. 383
Nemo poteſt plus. 475
Non debet aliquis. 409
Non eſt in mora. 457
Non eſt obligatorium. 455
Non eſt ſine culpa. 405

Non

Non firmatur. 404
Non licet actori. 422
Non præſtat. 447
Nullus ex conſilio. 458
Nullus pluribus. 406
Odia reſtringi. 400
Peccatum non dimittitur. 379
Peccati venia. 381
Pluralis locutio. 432
Plus ſemper. 426
Poſſeſſor. 374
Poteſt quis. 463
Præſumitur ignor. 440
Priuilegium. 385
Pro poſſeſſore. 427
Quæ à iure. 416
Quæ contra ius. 460
Qui ad agendum. 468
Qui contra iura. 478
Qui facit per alium. 469
Qui prior. 449
Qui ſentit. 451
Qui tacet. 437
Quod alicui gratioſè. 471
Quod alicui ſuo. 462
Quod ob gratiam. 458
Quod omnes. 417
Quod quis mandato. 411
Quod ſemel placuit. 408
Ratihabitionem. 389
Rationi congruit. 474
Ratum quis. 388
Scienti. 415
Semel DEO. 446
Semel malus. 387
Sine culpa. 410
Sine poſſeſſione. 376
Vtile non debet. 428

INDEX RERVM ET VERBORVM IN SVMMAM ET REGVLAS IVRIS.

A.

Abbas vnus diuerſis monaſteriis præſidere non poteſt. 75
Abbates an & quatenus poſsint ordinare. 19. an dignitatibus ſuis poſſint renunciare. 47
Abbatiſſa quæ rectè eligatur. 39
Abſens impeditus an eligere poſsit per literas. 34. an per procuratorem. ibid.
Abſentes an ad electionē vocandi. ibid.
Abſentes accuſari aut damnari non poſſunt, niſi certis caſibus. 338
Abſente altero coniuge, vel adultero, vel in furorem acto, alter matrimonium contrahere non poteſt. 411. 131. quid ſi nihilominus contraxerit? 132. & an omni caſu, quo pſens matrimonium contrahit, abſente redeunte prius matrimoniū reſtituatur. ibid.
Abſentiæ ſpacium cõceſſum Prelatis & aliis beneficiatis. 172
Abſoluti à crimine, an & quomodo de eodem amplius poſsint poſtulari. 338
Acceſſorium ſequitur naturam principalis. 435
Accuſare qui prohibeantur. 336. 337. & qui accuſari. 338
Accuſatio quid, & quæ eius forma. 334
Accuſatoris inſcriptio. 335. calumniantis pœna, & calumniari quádo dicatur. ibid.
Acolyti officium. 30
Actio cui datur, eidē multò magis competit exceptio. 456
Actionis nomen in libello exprimi an debeat. 281.
Actiones plures eodē libello cumulari an poſſint. 282
Actor ſequitur forum rei. 264
Actoris cōtumacitèr abſentis pœna. 279
Actori quando magis fauetur quàm reo. 391 & ſeq.
Actori vnam tantùm actionē vnius rei nomine licet intentare. 407
Actori nō licet, quod reo licitum nō eſt, niſi, &c. 422, 423
Actus legitimi qui dicantur. 444. qui conditionem vel diem non recipiunt. ibid.
Actus non operantur vltrà intentionem agentis. 459
Adminiſtrator Eccleſiæ Cathedralis quando conſtituendus. 70
Aduocatus, in cauſâ, in qua patrocinatur, teſtis eſſe nequit. 301
Adulterâ vxore, maritus monaſterium ingredi poteſt. 231
Adultera digreſſa à marito, ſi redeat, repelli poteſt. 468
Adulterium quid, quãdo committatur, & quæ eius pœna. 230
Adulterij cauſâ, quibus caſibus ſeparatio non fit. 231
Affectare quis non debet id, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, imperitiam ſuam alij periculoſam futuram. 240. 459.
Affectio ſolet peruertere humanū iudiciū. 284
Affines qui. 120. quoto gradu prohibeātur cōtrahere matrimoniū. ibid. & ſeq.

Affinitas ſuperueniens ſponſalia ſoluit. 107. contrahitur etiam ex illicito concubitu. 120. correctio Cōcilij Tridentini. 121
Affinitatis varia genera. ibid.
Agere nō valenti nō currit præſcriptio. 434
Alienatio rei eccleſiaſticæ ipſo iure nulla eſt. 176. niſi, &c. 177. & alienationis huius ſolennitates. ibid. & ſeq.
Alienationis nomine qd veniat. 176
Alieno nomine non licet, quod nō licet ſuo. 462. niſi, &c. ibid.
Alternatiua quæ, & ad quem ſpectet eorū electio. 465. cum 2. ſeqq.
Angariæ, perangariç, prçſtationes, &c. pugnant cum SS. canonib. 145
Annus probatiōis in Religioſis. 73, 74
Antichreſis eſt pactum vſurarium. 203
Apoſtatæ vnde dicti, & quæ eorum pœna. 226. & ab ordinibus remouentur. 24
Apoſtoli quando, & intrà quod tempus petendi. 322
Appellationis vſus. 318. modus. 321. tempus perſequendæ 323. effectus. 325. duplex genus. 318
Appellatio iudicialis poſt ſentētiam definitiuam inſtituitur ex duplici capite. 319
Appellationi renunciari poteſt à partibus. 32
Appellationi cauſam inſertam an & quando quis cogatur proſequi. 321
Appellationis cauſa ab interlocutoriâ iuſta eſſe debet. & quid ſi iniuſtæ appellationi fuerit delatum. ibid.
Appellatione pendēte nihil innouandum. 325
Appellante vno ex pluribus condemnatis, an reliquis non appellantibus proſit, ſi eius prouocatio iuſta fuerit, pnunciata. 326
Appellare à ſententiâ definitiuâ quibus caſibus non liceat. 320
Appellari quoties & quis poſsit. 324
Appellari poteſt ab omni onere, & interlocutoria iure canonico, non verò ciuili. 319
Arbitri qui. 259. quo numero aſſumendi. ibid. qui eligendi. 260. quid ſi in ſententia diſcrepent. 259. 317. reſtitutionis in integrū cauſam tractare an poſſint. 329
Arbitrorum omniū præſentia an neceſſaria 260 ab eorum ſententia an & quando appellandum. 320. ſententiæ iniquę an ſtandum. 261
Archidiaconus quis rectè eligatur. 39. dicitur oculus Epiſcopi. 60. ꝙ eius officium. ibid.
Archiepiſcopi poteſtas in ſubditos. 50
Archipreſbyt. officiū. 61
Archipreſbyterorū duplex genus, & de officio vtriuſque. ibid.
Aſſaſsinij pœna in Clericis. 248
Aſſeſſor per imperitiam magiſtratui malè conſulens, ad damnum tenetur. 458

B.

Baptiſmus eſt aliorum Sacramentorum fundamentum & ianua. 20
Baptiſmus quid. 89 eius materia, forma. ibid. Miniſter. 91 neceſsitas. 90. vicem eius ſupplent Martyriū & votum. ibid. & eſt. triplex. 91
Baptiſmo non officit error ſyllabarum. 89. an ſufficiat in eo ablutio vnica. 90
Baptiſmo nōdum initiati fruſtrà ordinantur. 20
Baptiſmatis locus. 92
Baptizādus quomodo ſit, is, quem incertum eſt

eſſe baptizatum. 91

Baptizare ſeipſum nemo poteſt. 89

Baptizati in ægritudine an ordinari poſsint. 25

Baptizati iterum, ab ordinibus remouentur. 24 item baptizati apud hæreticos, dummodò adulti fuerint. ibid.

Beneficiũ Eccleſiaſticum quid. 372

Beneficia apud Sedem Apoſtolicam quæ dicantur vacare 162. antequã vacent, non conferenda. 160. vacantia quando conferenda. ibid. ex cauſâ pmutationis vacantia, tertio conferri non debent. 201

Beneficia plura incõpatibilia quibus, & ob quas cauſas poſsint concedi. 164

Beneficij Eccleſiaſt. impetratio, ſuppreſſo alio, quod poſsidetur, nullius momenti eſt. niſi, &c. 402. 164

Beneficij collatio facta à S. Pontifice & à Legato, in quo diſtet ab aliis collatoribus. 163

Beneficiorum permutatio quomodo permiſſa. 201

Beneficiorũ vacatio nulla datur, vbi nõ eſt certus numerus beneficiatorum. 161

Beneficium quo iure cõferatur ab Epiſcopo, à Capitulo. 160. à Sum. Pontifice. 162. à Legato Sedis Apoſtolicæ. 163.

Beneficium quod vacat, per aliud beneficiũ incompatibile, reſeruatum eſt Sedi Apoſtolicæ. 163

Beneficium poſsidens lõgo tempore ſine inſtitutione canonica, ſe defendere non poteſt temporis præſcriptione. 373

Beneficio dignus non eſt, qui officium exercere non poteſt. 196

Beneficiũ Principis quãdo pleniſsimè interpretandũ. 401. à Principe cõceſſum an perpetuum. 402

Beneficium à iure indultum nemini eſt auferẽdum. 403

Beneficiũ inuito fieri non poteſt. 452

Beneficio affici hominẽ, hominis intereſt. 406

Bigami qui, & ab ordinibus remouentur. 22

Biguinæ Monialium numero non cenſentur. 78

Blaſphemi q, & quomodo coërceantur. 227

Bona fides accipitur pro conſcientia. 374. requiritur in qualibet præſcriptione, 291. & toto eius tempore. 375

Boni mores qui dicantur. 456

Brachij ſecularis imploratio. 49

C.

Calumniantis accuſatoris pœna in criminibus publicis, & priuatis. 335. 336

Canonici regulares in quo à Monachis diſtẽt. 78

Canonicorum Cathedralis Eccleſiæ exceſſus à quo debeat corrigi. 50

Canonica portio ex decimis perceptis debetur Epiſcopo, niſi præſcripta ſit. 155

Canonicam ſuam portionem detrahit ex legatis Eccleſia parochialis. & in quibus legatis ea ceſſet. 218. quid de canonica portione Epiſcopali. ibid.

Capitulares & alij quorũ intereſt, ad electionem Prælati ſunt vocandi. 418.

Capitulum vacante Sede conſtituit Oeconomũ, vnum vel plures: item officialem ſiue Vicarium. 70. mortuo vel capto Epiſcopo intereà ſuccedit, niſi. &c. 69. quo iure beneficium conferat. 160. ſede vacante non ſuccedit in colla-

collatione beneficiorũ ad Epiſcopum ſpectantium. 161
Cardinales qui, & eorum officium. 15
Caſtratus matrimonium contrahere nõ poteſt. 127.
Caſuum reſeruatio. 98
Cautio debitoris ſine cauſâ emiſſa an probet 307
Cenſura Eccleſiaſtica quę & quotuplex. 249
Cenſus quid. & qualis debeatur Epiſcopo. 146
Cenſus noui impoſitio an & quãdo permiſſa. 147
Certiorari nõ oportet eũ, qui iam certus eſt niſi ad aliũ effectum principalitèr agatur quàm ſcientiæ. 421
Ceſſante causâ ceſſat effectus. 386
Chirographum cancellatũ parit præſumptionem iuris tantùm. 311
Chirographum ſuum negãtis, aut ſibi numeratam pecuniã, quæ pœna. 479
Citari debet pars aduerſa ad audiendum teſtem iurantem. 304
Citatio eſt principiũ inſtituendi iudicij. 269. impunè nõ negligitur, niſi &c. ibid.
Citatio vbi & quoties inſinuanda. 270
Citatio facta ad diem feriatam an valeat. 270
Citatione ſolâ continuatur iuriſdictio. 270. interrũpitur præſcriptio 30. annorum. 377
Citatus ad iudicẽ in dubio tenetur comparere. 265
Citatus quando comparere non cogitur. 269. tenetur cõparere impedimento ceſſante. 270
Claudi ordinari poſſunt &c. 24
Clerici qui, & de eorum bonis. 11. vnde dicti. 79. an beneficiis ſuis renunciare poſsint. 47. an teſtari 208. 209 an in feudo ſuccedere. 192. an foro ſuo renunciare. 263. 265. an eſſe arbitri. 260
Clerici qui eligere non poſsint, etiam eiuſdem Collegij. 34. & ad quæ onera teneantur. 145. an Eccleſiam ſuam cẽſualem facere poſſint. 148
Clerici depoſitarij vel mutuũ accipientis nomine, Eccleſia an poſſit conueniri. 188
Clerici à ſuſpectâ muliere abſtinere debent 81. & concubinam abiurare non ſunt cogendi. ibid.
Clericis an permiſſum ſit audire Leges & Medicinam. 84
Clerico inteſtato qui ſuccedant. 212
à Clerico facta melioramenta, cuius ſint. 175
Clericorum vita ac mores in genere. 79. in ſpecie. 80
Clericorum habitus. ibid. concubinariorum pœna ex Concil. Trident. 81. hæreticorum pœna. 225. adulterorum. 231. falſariorum. 235. 237
Clericorũ depoſitio duplex. 246. peculiũ triplex. 173
Clericorum cauſæ ciuiles, vbi conueniuntur, ad iudicem eccleſiaſticum pertinent, niſi in feudo. 263
Clericum percutientis quæ pœna. 238
Clericus abſens à ſuo beneficio, quomodo excuſetur. 172
Clericus concubinarius an in officio ſit vitandus. 83
Clericus ægrotans, beneficij ſui fructus nihilominus percipit. 434. ad Eccleſiæ ſuæ refectionem tenetur. 451
Clericus an laicum accuſare poſsit, & è contrà. 337. an fideiuſſor eſſe. 205.
Clericus ordinari nõ debet abſque beneficio. 158
Coadiutor quis dicatur, & qui-

& quibus ex cauſis, quâ formâ detur Epiſcopo. 66. & aliis Clericis. 68. an cum futurâ ſucceſſione. 68
Codicilli inter vltimas voluntates referuntur, & minùs perfecti ſunt, quam teſtamentũ. 205
Cognati vnde dicti. 115. Cognatio triplex. ibid. naturalis inter quos, & eius triplex ordo. ibid. ſpiritualis vnde dicta. 118. inter quos contrahatur, & hac in re correctio Concilij Tridẽt. ibid. legalis quæ. 119
Collatio beneficij eccleſiaſtici per Legatũ aut alium Ordinarium facta, habenti aliud beneficium, an valeat. 53
Collatio beneficij poſt tẽpus facta quando ſuſtineatur. 162
Collegium, Vniuerſitatẽ, &c. ingrediens prorogat iuriſdictionem. 265
Colonus remiſsionẽ penſionis propter ſterilitatem petere quãdo poſſit. 185
Colonus nõ poſsidet. 377
Commodatum vnde dictum. 187. eius differentia à locatione & precario, & quid in id veniat. ibid.
Commodatarius nõ poſſidet. 377
Compromitti an poſsit in iudicem. 261
Compromitti de quibus non poteſt. ibid.
Concilia vniuerſalia, Prouincialia, & Epiſcopalia ſiue Diœceſana quę. & eorũ vis ac effectus. 2. & 3.
Concubinarius ad ordines admittitur. 23
Cõditio impoſsibilis adiecta vltimis voluntatibus habetur pro non ſcriptâ. 384. quid autem ſi teſtator putauit eſſe poſsibilem. 385 adiecta contractibus, eos infirmat. ibid. & quid ſi appoſita ſit Matrimonio. ibid.
Conductor etſi rei dominus ſit, tamen reſtituere tenetur. 468
Confeſſarij peccatum reuelantis pœna. 99
Cõfeſsi de crimine teſtes eſſe non poſſunt. 301
Confeſsio eorum, qui negant ſe à peccatis poſſe abſtinere, eſt recipienda, & cur. 382
Confeſsio peccatorum ꝑ ſe explicanda eſt. 464
Confirmationis neceſsitas. 42. ordo petendæ. 43. citatio quæ præmittenda. 44
Confirmationis Sacramenti materia & forma. 92. effectus. 93. Miniſter. ibid.
Coniecturæ locus non eſt in certis. 443
Coniugati, aliud matrimoniũ contrahere nõ poſſunt. 131. etiamſi prius ſit inutile. ibid.
Coniunctæ perſonæ pro ſe inuicem ad agendũ admittuntur etiam ſine mandato. 275
Cõſanguinei in cauſa matrimoniali teſtes eſſe poſſunt. 301
Conſecratio Epiſcopi intrà quod tempus adhibenda. 44. à quo explicanda & qua forma. 45. ea peracta. beneficia conſecrati ipſo iure vacant. ibid.
Conſecratio Eccleſiæ an repeti poſsit. 139
Conſecratio altaris quãdo repetenda. 140
Conſenſus partium prorogat iuriſdictionem. 264
Conſenſus in matrimonio qualis eſſe debet. 111. & quomodo exprimi. 112
Conſilium nõ obligat niſi fraudulentum, &c. 458
Conſuetudo quid ſit, & de eius vi. 9. debet eſſe legitimè præſcripta & rationabilis. 10
Cõſuetudo indiuidua in matrimonio quæ intelligatur. 108
Conſtitutiones, ſtatuta, & conſuetudines de eadẽ re, quãdo ſibi inuicem

derogant. 5
Contrà ius quæ fiunt, habentur pro infectis. niſi, &c. 460
Contractus quid, & quotuplex 180. re contrahi qui dicantur. 186. ex mente contrahentium metiendi ſunt. 420
in Contractibus innominatis, antè impletionẽ, pœnitẽtia etiam vnius admittitur. 408. non verò in contractib. nominatis, niſi &c. ibid.
Contractui à minore 25. annis, ſine tutoris vel curatoris authoritate inito, fideiuſſor & pignus accedere cur poſſint. 430
Contumaciũ pœnæ. 276
Contumax quis dicatur. 277
Contumace reo poſt litẽ conteſtatam quid fiat 279. & quid contumace actore. 280
Contumacitèr abſentis actoris pœna. 279
Conuicti de crimine teſtes eſſe non poſſunt. 300
Creditor, debitore offerente debitum recipere recuſans, eſt in mora. 413
Creditor poſterior, cui pignori res obligata eſt, antefertur perſonalib. creditoribus etiam prioribus. 450
Crimen per modum exceptionis teſti vel accuſatori obiectum & probatum, non punitur. 342
ob Crimen occultum nemo ab ordinib. arcendus, exceptis homicidis & ſimoniacis. 21
Crimina occulta publicè vindicanda non ſunt. ibid.
Crimina, in quibus omnes ad accuſandũ admittuntur. 337
Criminalis iudicij inſtituendi tres modi. 334
Cuiacianus poſthumus refellitur. 370
Culpa eſt, rei quæ ad eum nõ pertinet, ſe immiſcere. 405. 434
Curiales ordinari non poſſunt, & qui ſint, in margine. 20
Cuſtodis officium. 62

D.

Damnum ab animali datum quomodo reparetur. 240
Damnum culpâ datũ reſarciri debet. ibid.
Damnũ culpâ ſuâ datum cur ſentire non dicatur quis. 483
Debitor interpellatus opportuno loco non ſoluens, eſt in mora. 413
Decanus quis rectè eligatur. 39
Decimæ de omnibus rebus pendendæ ſunt. 152. & cui. 153. 154. earumduplex genus. 152 & ſeq.
Decimandi ius an laico competere poſſit. 153
Decimæ noualiũ cui pendendæ. 154 ad eas præſcriptio & priuilegium non extendenda. ibid.
Decimæ in feudum olìm laicis conceſſæ, ad decimas noualium non producuntur. 400
Decimarum conceſsio alicuius parochię, comprehendit etiam decimas noualium. 401
Decimas ſoluere qui tenentur. 155. ex Decimis perceptis canonica portio debetur Epiſcopo. niſi ea præſcripta ſit. 155
Decreta Cõciliorum triplicis generis. 2
Defenſionem Rei, quilibet ſuſcipere poteſt, etiã ſine mandato, dummodò ſatisdet. 271
Defenſionibus pluribus nullus vti prohibetur, etiam contrariis. 406
Deformitas magna corporis ab ordinibus remouet. 24
Deformitatis in libero homine an ratio habẽda. 241
Degradatio Clericorum vide in verbo, Depoſitio.

tio.
Delegati iudices qui. 54
an reſtitntionis in integrum cauſam tractare poſsint. 329
Delegati à iure conſtituti. 59
Delegati ſententiam exequitur Ordinarius, fallit in delegato S. Pontificis. 333
Delegati à S. Pōtifice ſubdelegare poſſunt, exceptis aliquot caſibus. 57
Delegās à delegato quando appelletur. 324
Delegata cauſa ſimplicitèr, quæ veniant. 54
Delegari poteſt vna, vel etiam plures res, vni vel pluribus. 55. item omnes actus iudiciales &c. ibid. ſed an ea quæ ſunt meri Imperij ibid.
Delegationis variæ formulæ. 56
Delegatorum à S. Pontif. & ab alio Ordinario differentia. 57.58
Delegatorum iuriſdictio quibus modis expiret. 59
Delicti nomine quid veniat. 219
Delictorū diuiſio alia ciuilis, alia canonica. ibid.
Delicta mutua compenſatione tollantur. 231
Delicta puniri intereſt Reipub. 382
Delicti mandator, ipſi delinquenti par eſt. 469
Delictum qnoties repetitur, toties punitur. 245
Delictum quodlibet, duplex parit iudiciū. ibid.
Delictum perſonæ, non debet in Eccleſiæ detrimentum redūdare. 409
Delinquens cōtrà ius, an peccet in foro animæ remiſsiuè. 399
Denunciatio triplex eſt. 240
Deo dicatū, non eſt amplius ad humanos vſus transferendum. 445
Depoſitio Clericorū duplex. 246. actualis quibus caſibus locum habet. 247. fit præſente magiſtratu ciuili. ibid. verbalis quibus caſib. 248
Depoſitarius quando tenetur de culpa aut caſu fortuito 187. 482 nō poſsidet 377. etſi rei dominus ſit, tamen reſtituere tenetur. 468
Depoſitum vnde dictum & quid in id veniat 187 ſemper repeti poteſt. 188
Diaconi officium. 31
Diaconatus quomodo conferatur. 101
Dicta legalis quæ. 162
Digito carentes qui ab ordinibus remoueantur. 23.24
Dilationes ad teſtes producēdos quot dari debeant à iudice. 303
Dimiſſoriæ quando & ab alio quàm à ſuperiore dentur. 17
Diſpenſari an & quomodo poſsit in contrahēdis matrimoniis. 125
Diſpēſationes ſunt odioſæ, & ſtrictè accipiendæ. 400.416
Diſpenſationis cauſæ, ſuper pluralitate beneficiorum incompatibilium. 164
Diuortium quid, & quibus ex cauſis permittatur. 136
Dolus alterius alteri nocere non debet. 182
Dolo facit, qui petit, quod reſtituere oportet eundem. 456
Dolo vel metu geſtum ipſo iure valet regularitèr, ſed reſcindi poteſt. 465
Domeſticus, teſtis eſſe nō poteſt. 301. neque domeſticū accuſare. 337
Donare quibus ſit prohibitum. 198
Donatio ſola liberalitate conſtat. 197. nonnunquam præſumitur, & quando. ibid. inſinuari debet. ibid. legitimū modum excedens, vitiatur tantùm quoad exceſſum. 428 quibus caſibus reuocetur. 198

remu-

remuneratoria irreuocabilis eſt. 200
Donatio facta Eccleſiæ, non reuocatur ob modum nõ impletum, ſed ad eius impletionem agitur. niſi &c. 198
Donatio propter nuptias cui conſtituatur. 200
Donatio mortis cauſa quomodo fiat, & quot modis reuocetur. 199. inter vltimas voluntates refertur. 205
Donator eatenus condemnatur, quatenus facere poteſt. 386
Dos conſtante matrimonio repeti non poteſt. 199
Dos & donatio propter nuptias non intelligũtur, vbi matrimonium eſt nullum. 436 quibus caſibus redeant, aut lucro cedant alteri coniugum. 200
Dubius euentus excuſat vſuram. 242

E.

ECcleſię nomine quid intelligatur. 138. quibus ſolennitatibus extruenda. 139. dos eidem à quo conſtituenda. ibid. polluta quomodo reconcilietur. 140
Eccleſia polluta polluitur etiam cœmiterium: nõ è contrà. ibid.
Eccleſiæ refectio à quo præſtanda, & dedicatio annuatim recolẽda. 140. eius coſecratio an poſsit repeti. 139
Eccleſiæ cui ſubſint. 141
Eccleſia nomine Clerici depoſitarij vel mutuũ accipientis an poſsit conueniri. 188
Eccleſiaſticarũ rerũ diuiſio. 85. præſcriptione legitimè alienãtur. 179. quanto tempore præſcribantur. 290. alienari non poſſunt. 176. exceptis quibuſdã caſibus, & cum ſolennitatibus. 177. 178
Eccleſiaſticæ perſonæ & res ab omnibus oneribus ſunt immunes. 145 immunitate tamẽ prędia aliquando nõ gaudent. ibid.
Eccleſiaſtica res antea feudalis, rurſus in feudũ dari poteſt, idẽ de emphyteuſi 178
Eccleſiaſticus Iudex à ſanguinis iudicio abſtinere debet. 245
Eccleſiaſticorum principum placita quæ & eorum duplex genus. 4
Electionis notio. 32
Electio S. Pontificis. 38. aliorum Prælatorum. 37
Epiſcopi. 32. 33. in electione maior & ſanior pars Capituli quæ dicatur. 36
Electi vel poſtulati conſenſus quando interponi debet. 41. 43
Electus confirmari debet & à quo. 42
Emphiteuſis à locatione quomodo differat. 184
Emphiteuſis noua prædij Eccleſiaſtici quo caſu pmiſſa. & quid de veteri. 178
Emphiteuta quibus caſibus iure ſuo priuetur. 185
Emptio & venditio quomodo contrahatur. 181 quando reſcindatur. 182
Emptio redituũ iure canonico pmiſſa eſt. 429
Emptor cõtracta emptione, omne periculum & commodum ſuſtinet. 451
Epileptici ab ordinib. remouentur. 24
Epiſcopi eligendi forma triplex, per ſcrutiniũ, per compromiſſum, & per quaſi inſpirationẽ. 33 & de concurſu ſcrutinij cum compromiſſo. 37
Epiſcopus quis rectè eligatur. 38
Epiſcopi officium. 31. poteſtas in ſubditos. 50
Epiſcopi à Rom. Pontif. in partem ſolicitudinis, non in plenitudinẽ poteſta-

teſtatis vocantur. 15
Epiſcopi Germaniæ ab ipſo S. Pontifice confirmandi. 42
Epiſcopi confirmatione matrimoniū ſpirituale perficitur. 44
Epiſcopi, authoritate S. Pontificis aſſumpti. 38
Epiſcopi, alienæ diœceſis ſubditum abſq; ſui ſuperioris licētia ordinare non poſſunt. 16. & quis ille ſuperior. ibid.
Epiſcopi, Decani, &c. an ſubditos exactionibus onerare poſsint. 148
Epiſcopo an & quādo liceat exercere Pontificalia aliena diœceſi. 18
Epiſcopo capto vel mortuo, intereà ſuccedit Capitulum. 69
Epiſcoporum & Presbyterorum nomina olim communia, nunc diſtincta. 13
Epiſcoporū quatuor genera. 14
Epiſcoporum depoſitio à ſolo Ro. Pontifice fit. 248
Epiſcopus quo iure beneficia conferat. 160. ad aliam Eccleſiam tranſire non poteſt. 46. & de pœna eius, qui ſua ſponte tranſit. ibid.
Epiſcopus vnius loci, ad alium poſtulari poteſt, non eligi. 40. ex quib. cauſis poſsit renunciare. 42. admiſſa renunciatione amplius pœnitere non poteſt. 48. qui renunciauit Epiſcopatui, an & quales clericos poſsit ordinare. 18. legitimè impeditus Vicariū ſibi ſubſtituere poteſt. 64. ab Officiali eius quis appelletur. 324
Error qualis vitiet matrimonium. 113
Error iuris & facti an & quando excuſet. 395. & ſeqq.
Euangelica denunciatio quæ dicatur. 341. & quis eius vſus, ibid.
Euchariſtia quid, quæ eius forma & materia. 94 Miniſter. vſus. 95.
ab Euchariſtiæ perceptione an quis reiici poſsit. 96
Euchariſtia aſſeruāda pro infirmis. ibid. ſub vnà ſpecie laicis diſtribuitur. ibid.
Euictio rei alienæ venditæ quando præſtanda. 183
Eunuchi qui ab ordinib. remouentur. 23. & 24
Exceptiones cur inuentę. 283. earum duplex genus. ibid.
Exceptiones recuſatoriæ iudicis vnde naſcantur. 284. quando opponendæ. ibid.
Exceptiones in perſonā actoris. 285. procuratoris. 286. dilatoriæ ratione cauſæ. 287. perpetuæ ſiue peremptoriæ. 288. quando opponendæ. 293. an impediant litis conteſtationem. 294
Exceptio doli mali. 288. metus. ibid. pacti conuenti & tranſactionis. 289. iuriſiurandi. ibid. præſcriptionis. ibid. SC. Velleiani. 292. SC. Macedoniani. ibid. rei iudicatæ. 293
Exceptionibus pluribus quis vti poteſt. 406. etiam contrariis. ibid.
Exceptionem habens lelegitimam, non eſt in mora. 457. & quæ dicatur exceptio legitima, ibid.
Exceptionem obiiciens non videtur de intentione aduerſarij confiteri. 459
Excommunicatio quid, & quotuplex. 249. infertur vel à iure, vel ab homine. 250. in dubio intelligitur de maiori. 444
Excommunicati arbitri eſſe non poſſunt. 260. an in iudicio agere & excipere poſsint. 286
Excommunicato cōmunicantes qui excuſentur. 250. & ſeq.
Excommunicandus à iudice

dice eccleſiaſtico, tertiò præmonendus eſt. 422.
Excuſationem non meretur, qui ſibi ipſe neceſſitatē iniecit. 405. 434
Executio quando facienda, & quo ordine, in actione perſonali. 332. in actione reali. 333. in criminalibus. 342
Executor ſententiæ quis ſit. 333
Executores vt prohibentur ordinari. 20
Exemptio à decimis, quibus ex cauſis fieri poſſit. 156
Exemptio monaſterij, eccleſiæ, &c. quouſque ſe extendat. 141
Exorciſtæ officium. 30
Expēſas neceſſarias & vtiles à ſe factas in re aliena, prædo vel retinet, vel recuperat officio iudicis. 441
Extrema vnctio dicitur Sacramentum exeuntium. 100 eius materia, forma, miniſter. ibid. eam Religioſi conferre non poſſunt. ibid.

F.

Facta, quę lædunt pietatem, bonos mores &c: nec facere nos poſſe credendum eſt. 384
Facta plerunq; etiam prudentiſsimos fallūt. 395
Facti obligatio per alium explicari poteſt, & quādo non. 463
Factum ſuum improbare nemo poteſt. 176. fallit in caſu ſingulari. ibid.
Factum cuiq; ſuum, non alteri nocere debet 380
Factum ſemel legitimè nō retractatur, niſi effectus eius ad impoſsibile redigatur. 470
Falcidia detrahitur ex legatis, exceptis quibuſdam. 210
Falſarij qui ordinari prohibentur. 21
Falſum quid ſit. 234 quibus modis incurratur. ibid. eius pœna ex iure ciuili, item canonico. 235
Fama an probet. 312
Fauores ſunt ampliandi. 400.
Fauore alicuius introductum; non eſt in eius diſpendium retorquēdum. 458
Fauorabiliores rei partes quàm actoris, quibus caſibus. 391. & ſeq. & quare 407
Feriis an, & quibus renūciari poſsit à partibus. 270
Feudum quid, & eius diuiſio. 191
Feudum proprium quid, & eius qualitates. 192. improprium. 193. nouum, antiquum ſeu paternum. 193
Feudū quibus modis extinguatur & amittatur. 194. 196
Feudum Eccleſiaſticum quatenus propter culpam amittitur. 196. ob culpam Prælati vaſalli, non committitur, niſi ad eius vitam. 409
Fideiubere clericus non debet, valet tamen fideiuſsio. 205
Fideiuſsio eſt contractus acceſſorius. 203. quib. obligationib. adhiberi poſsit. 204
Fideiuſſorum duplex genus. ibid.
Fideiuſſor quando liberetur, aut agere poſsit ad liberationem. ibid. in maiorem ſummam, quàm reus, obligari nō poteſt. 435. in maiorem ſummam rogatus, ſi fideiubeat in minorem, conſiſtit fideiuſsio in minore ſumma. 426
Fidē frangenti, fides quoque ſeruanda non eſt. 430
Filij propter delictum patris interdum puniuntur. 410
Filio inſtituto hæredi & grauato, competit duplex detractio, legitimę & Trebellianicę 208. idē in parente. ibid.
Filius domi ex vxore natus, præſumitur conceptus

ptus ex marito. 312
Filiusfamilias quatenus in iudicio cōſiſtere poſſit. 285. ſine conſenſu patris in iudicio agere vel conueniri, ſuo nomine non poteſt. 462. alieno & procuratorio nomine poteſt. ibid.
Fiſcus inuito ſocio poteſt rem communem alienare. 419. 453
Fornicatio ſubſequens ſponſalia ſoluit. 106
Forum quot modis ſortimur. 264
Frigidi qui, matrimonium cōtrahere non poſſunt. 126. eis cohabitatio permittitur. 128
Frigiditas triennio exploranda. 127
Fur ſemper intelligitur eſſe in mora. 380
Fures vt ab ordinibus arcentur 21. & à ſepultura Eccleſiaſtica. 216
Furtum, quid, & quæ eius pœna. 237
Furioſi olim, ab ordinibus remouentur. 24. in iudicio conſiſtere non poſſunt. 286, neq; accuſari. 338

G.

Generi per ſpeciē derogatur. 424
Gradus quid, & graduum ſubductio in linea recta. 116. in collateralibus 117. in affinibus. 121

H.

Hæredi permiſſa eſt totius hæreditatis aditio vel repudiatio, non autem partis. 427
Hæreditas iacens ſuſtinet perſonā defuncti. 378
Hæres ex delicto defuncti conueniri poteſt ad reparationem damni à defuncto illati. 380. 396 441
Hæres iuris ignorantia ductus, ſoluens integrū legatum vel fideicommiſſum, perdit falcidiam. 397
Hæres aut alius ſucceſſor, non cogitur iurare de facto defuncti. 399
Hæres ſuus, recuſatiōnem hæreditatis paternæ reuocare poteſt intrà triennium. 409
Hæretici vnde dicti. 224. eorum pœnæ. 225. à ſepultura eccleſiaſtica arcentur. 215. aduerſus orthodoxum teſtes eſſe non poſſunt. 301
Homicida voluntarius, item qui mandat, conſulit, aut cauſam præſtat homicidij, irregularis eſt. 22
Homicidæ qui remouentur à ſuſceptione ordinum eccleſiaſticorū. 21. qui à matrimonio. 129
Homicidij nomine quæ contineantur. 228. eius duplex genus. ibid.
Homicidij volūtarij pœna. 229
Homicidium caſuale eſt extrà noxam, niſi vno caſu. 229
Hoſpitalarij, ſiue milites Melitenſes. 79
Hoſpitalia cui ſubſint. 142

I.

Ignorans id, quod omnes ſciūt, vel quod publicè & ſolenniter denunciatum aut propoſitum eſt, non excuſatur. 396
Ignorātia iuris an & quādo excuſat. 395. 397. & quid in delictis. 389
Ignorantia facti proprij veniam non meretur. fallit in damno vitando. ibid.
Ignorantia præſumitur, vbi ſcientia non probatur. 440
Illegitimi ab ordinib. remouentur. 22. niſi per diſpenſationem. ibid.
Immunitas Eccleſiaſtica cur introducta. 143. triplex eſt. ibid.
Impedimenta matrimonium contractum non dirimentia quæ ſint. 135
Impedimentum nō præſtat, quod de iure non ſortitur effectum. niſi, &c. 447. & ſeq.

Imperitia culpę adnumeratur. 240
Impoſsibilium nulla eſt obligatio. 383
Impoſsibilitas duplex. ibid.
Impoſsibilis conditio. Vide conditio.
Initio inualidum tractu temporis nō firmatur. 404
Impuberes matrimoniū contrahere nō poſſunt, niſi vno caſu.110. in aliis reſoluitur in ſponſalia. ibid.
Impuberi libera ſepulturę electio denegatur. 213
Imputari nō debet ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum. 434
Inceſtus quid, & eius pœna. 233
Incorporalia dicūtur impropriè poſsideri & præſcribi. 377. 379
Infamia quid & quotuplex. 483. ab honore remouet. ibid.
Infamato, vbi aliis argumentis conuinci non poteſt, purgatio criminis indicitur. 313
Infames teſtes eſſe nō poſſunt. 301
Infante in lecto reperto mortuo, quâ pœna parentes puniantur. 229
Infantes accuſari nō poſſunt. 338
Infideles verū matrimonium contrahunt. 128
Infidelis conuerſus matrimonium diſſoluere poteſt. 136
Ingreſſus religionis matrimonium nondum conſummatum ſoluit. ibid.
Inimicus inimicum accuſare non poteſt. 337
Iniuria vnde dicta. 238
Iniuriarum vltores non ordinandi. 21
Inquilinus non poſsidet. 377. quibus caſibus è domo rectè eiiciatur. 184
Inquiſitio à iudice quando inſtituenda. 339. generalis magiſtratui ſéper permiſſa eſt. 340
Inquiſito quæ edenda. ibid.
Inſcriptio requiritur in criminibus publicis, & priuatis. 335. & 336
Inſtitutio variè accipitur. 165. canonica quæ. 372 ad quem pertineat inſtitutio clerici præſentati. 167
Inſtrumentorū vis & notio. 305. duplex genus. 306
Inſtrumentum publicum quomodo probetur: ibid. priuatum quid ſit, & quanta eius fides. ibid.
Inſtrumēta edere an reus teneatur. 299
Inſtrumentum contrario inſtrumēto aut teſtib. refelli poteſt. 307
Inſtrumentū impugnans, eo pro ſe vti non poteſt. 430
Interdictum Eccleſiaſticum quid, & quotuplex. 253. & 254
Interdictum in perſonam vel in locum quouſq; ſe extendat. ibid.
Interdicti tempore quæ Sacramenta, & qualitèr officia Eccleſiaſtica adminiſtrari poſsint. 256
Interdicti violati pœna. ibid.
Interfecti in duello, à ſepultura Eccleſiaſtica arcentur. 215
Interlocutio iudicis appellatur ſententia. 314
Interpretatio quæ facienda in obſcuris. 419. ea ſemper eſt adhibenda, vt actus potius valeat, quàm pereat. 429. facienda eſt contrà eum, qui legem dicere potuit apertius. 454. benignior fieri debet in pœnis. 443
Inteſtatus quis dicatur. 219. q ei ſuccedant. ibid.
Inuitus electioni intereſſe nemo cogitur. 35
Irregularitas quid. 253
Iudæi à ſepultura Eccleſiaſtica arcentur. 216
Iudex eccleſiaſticus à pœna & iudicio ſanguinis abſtinere debet. 245.

quis contrà clericum adeundus. 264
Iudex incompetens quis dicatur. 284. quis ſuſpectus. ibid.
Iudex per gratiam aut imperitiam malè iudicans qua pœna puniatur. 315 379.
Iudex nunquã poteſt beneficiũ iuris alteri auferre aut denegare. 404 ſentẽtiam ſuam interlocutoriam reuocare poteſt. 409. an in re, in qua iudex eſt, etiã poſſit eſſe arbiter. 261
Iudicij notio, & quot modis intentetur. 262. ex quibus conſtet. 263. eius diuiſiones. ibid.
Iudicij criminalis inſtituendi tres modi. 334
Iudicis officium eſt in cognoſcendo & iudicando. 313. item partes ad concordiam reuocando, etiam pendente iudicio. 268. eius mandatum non excuſat à dolo. 411. fallit, ſi iuſta ſit cauſa non parendi. 412.
Iudicium eccleſiaſticum quid, & quæ cauſæ in id veniant. 263. ordinarium quid. 267. extraordinarium. 268. poſſeſſorium. 266. petitorium. ibid. an hæc duo in vno eodemq́ libello ſimul proponi ſiue cumulari poſsint. ibid. an ab vno ad alterum detur regreſſus. ibid.
Iura ſuccurrunt vigilantibus, non negligentibus. 450
Iuramentum eſt ſpecies probationis. 308. quid ſit, & quotuplex. ibid.
Iuramenti deciſorij tres ſpecies. ibid.
Iuramentum voluntariũ quid ſit. 309. iudiciale quid. ibid. item neceſſarium quid. ibid. & in quo diſtet ab aliis. 310
Iuramentum calumniæ quando & à quib. præſtandum. 296. eo quæ contineantur. ibid. prę ſtari poteſt etiam per procuratorem. ibid. repeti debet in cauſa appellationis. 297. præſtari poteſt in quauis iudicij parte. ibid. tacitè omitti poteſt. ibid. pœna id recuſãtium. ibid.
Iuramentũ malitiæ iudex exigere poteſt à partibus, quoties viderit expedire. 297
Iuramentum peieraturo non deferendum. 310
Iuramentum teſtis, à parte aduerſa poteſt remitti. 304
Iuramentum propriã parit obligationem inter Deum & iurantem. 436 456
Iuramentum omne ſeruandum eſt, quod non vergit in diſpẽdium ſalutis æternæ, nec redũdat in alterius detrimentum. 436. contrà bonos mores præſtitũ non eſt obligatorium 455. non debet eſſe vinculum iniquitatis. ibid.
Iuramentũ confirmat pactum iuri aduerſum. 258
Iurare nemo cogitur de facto alieno. 399.
Iuris Canonici inſcriptio & notio. 1. ex quib. conſtet. 2. eius materia circà quam verſatur. 10
Iuriſdictio iudicis quomodo prorogetur. 264
Iuriſdictio Eccleſiaſtica ſeculari non derogat & è contrà. 480
Ius diuinum quid ſit. 2
Ius commune eſt fauorabile. 400. 416
Ius Patronatus, vide Patronatus.
Iuſiurandum, vide Iuramentum.
Iuſticia publicæ honeſtatis quæ, & vnde oriatur 122. & ſeq. huius impedimenti gradus. ibid. in quibus ſponſalib. locum habeat. ibid. & 124

L.

LAici qui. 11. eligere nõ poſſunt. 34. nec cle-

ricum accuſare. 237
Lectoris officium. 30
Legati S. Pōtificis cur introducti. 52
Legatorum triplex genus Officium differentia. ibid.
Legati Sedis Apoſtolicæ poteſtas in conferendis beneficiis. 163
Legatus cauſam ſpecialitèr à S. Pontifice alteri demandatam, cognoſcere non poteſt. 54. accuſari non poteſt. 338
Legatum relictum Eccleſiæ coràm duobus vel tribus teſtibus valet. 206
Legata vel fideicommiſſa in non ſolenni teſtamento, &c. relicta, per iuris errorem ſoluta ab hærede, condici poſſunt. 397. fallit in legatis piis. ibid.
Legato homine, non optimus neq; peſsimus intelligitur. 421
Legitimati reſcripto Principis, in feudum non ſuccedunt. 192
Lepra, paralyſis, &c. ſubſequens, ſponſalia ſoluit. 106
Libellus reo offerendus, & qualis. 280. quotuplex. 281. actionis nomen, & cauſam petitionis exprimere an debeat. ibid.
Libelli famoſi auctor quâ pœnâ puniatur. 239
Liber homo vulneratus aut læſus an recipiat æſtimationem. 241
Liberato reo, liberantur & fideiuſſores & pignora. 435
Liberi ſunt inſtituēdi vel exhæredandi. 207. inſtituendi in legitima, in qua grauari non poſſunt. ibid. ex iniuſtis nuptiis procreati quādo habeantur legitimi, vel non. 125
Literæ dimiſſoriæ quando & intra quod tempus petendæ. 322
Literarum ignari ab ordinibus remouentur. 25
Literarum cognitio in ordinandis quæ & quanta requiritur. ibid.
Literis de promouendo, à quocunque legitima cauſa inferenda eſt. 17
Litis conteſtatio neceſſaria eſt ad conſtituendū iudicium. 294. quando inducatur ibid. interrumpit præſcriptionem longi temporis. 377. eâ omiſsâ, in quibus cauſis procedatur. 278
Lite pendente nihil innouandum. 295
Locatio & conductio q̄d. & quot modis contrahatur. ab emphiteuſi quid differat. 184
Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. 441

M.

Magiſtratus accuſari non poſſunt. 338
Maleficiati qui. 126. matrimonium contrahere non poſſunt. 127
Maleficium, vt impedimentū matrimonij eſt, triēnio probari debet. ibid.
Malus ſemel, ſemper præſumitur malus, niſi ꝓbetur contrarium, &c. 387
Mandati fines diligentèr cuſtodiendi. 273
Mandatum habens generale, an poſsit ea facere, quæ requirunt mandatum ſpeciale. 274
Maritus in cauſâ vxoris agere poteſt abſq; mādato. 276. dotis nomine vel alitèr conuentus ab vxore, eatenus condēnatur, quatenus facere poteſt. 385
Martyrium ſupplet vicem baptiſmi. 90
Matrimonij definitio, & varia inſcriptio. 108. materia & forma. 102. tria bona ſubſtantialia. 113. eius ꝓhibitio perpetua eſt inter aſcendētes & deſcendentes. 116 & inter tranſuerſales quouſq; ſe extēdat. ibi.

Matrimonium edicti prohibitorij eſt. 109. tria potiſsimum in eo ſpectanda; perſonæ, ætas, & conſenſus cõtrahentium. ibid ob quem errorem vitietur. 113. ex quibus cauſis diſſoluatur. 136. & ſeq. & an mutuo coniugum conſenſu. 408. an propter cõſanguinitatem, affinitatem &c. propriè diſſolui dicatur. 137. inter raptorem & raptam an conſiſtat. 130. ob crimẽ non ſoluitur. 137. ab impuberib. contractũ temporis tractu non conualeſcit. 405. per procuratorẽ iniri poteſt. 112. & 462. item & purè & ſub conditione, & ſub qua. ibid. nullam recipit tranſactionem. 259. diſſolui ab infideli conuerſo poteſt. 136. clandeſtinũ hodiè non valet. 133. & ſeq. ob impedimentum ſubſequens non diſſoluitur. 470. contrahere qui impediantur. 114. in gradibus prohibitis contrahentium pœnæ. 124. contrahitur inter infideles. 128. non autẽ inter fidelem & infidelem. ibid. non vitiatur adiectâ conditione turpi vel impoſsibili. 384. niſi eſſet contrà eius ſubſtantiam. ibid. & 445

Matrimonium ſubſequẽs cum alio, ſponſalia ſoluit, etiam iurata. 106

Matrimonio obeſt metus iuſtus, non vanus, non reuerentialis. 111. & iuſtus metus quis dicatur qui & purgatur duob. modis. ibid.

Matrimonio non ſubſiſtente, nec dos nec donatio propter nuptias intelliguntur. 436

in Matrimonio cõſenſus parentum an neceſſarius. 113

Medicus deſerẽs curationem ægroti, ad damnũ tenetur. 240. per imperitiam peccans ad damnum tenetur. 458

Metus iuſtus quis. 111

Metus præcedens purgatur per ſolutionẽ ſpontaneã ſubſequentẽ. 461

Militi nec in compendio faciẽdo iuris ignorantia obeſt. 398

Mimi, ſcurræ, ſcenici ludicri, nõ ordinandi. 21

Minor 25. annis in iudicio conſiſtere an poſsit. 286 an accuſari. 338. an arbiter. 260

Minori nec in compẽdio faciendo iuris ignorãtia obeſt. 398

Miſſæ ſacrificium vbi peragendum. 138

Miſsio in bona rei contumacis, quomodo decernatur. 277. & ſeq. non habet locum in duobus de beneficio contendentibus, & altero per contumaciam abſente. 373. eam non admittentis pœna. 278

Monachi vnde dicti. qui & fiunt duobus modis. 72. in feudo non ſuccedunt. 172. ad quas decimas non teneantur. 155. locum in diuerſis monaſteriis habere non poſſunt. 75. ab vno monaſterio ad aliud commigrare an & quando poſsint. ibid. aliquid proprij ſibi vſurpare non poſſunt, niſi in communi. ibid. & 76

Monaſteria cui ſubſint. 141

Monaſteria Monialium ingredi nulli licet. 77. neque monialibus egredi. ibid. niſi vno caſu. 78

Mora ſua cuilibet nociua eſt. 380. 413. quando dicatur commiti, & quotuplex. ibid. prior purgatur per ſubſequentẽ ibid.

Mora rei, nocet quoq; fideiuſſori. 414

Mortem ſibi conſciſcentes à ſepultura Eccleſiaſtica arcentur. 216

Mulier

Mulier ab ordinibus Eccleſiaſticis remouetur. 20. in quibus cauſis teſtis eſſe poſsit. 301. in arbitrum aſſumi non poteſt, niſi in caſu. 260.
Mulier obſtructa matrimoniũ cõtrahere non poteſt. 127. & quando ſeparanda. ibid. ei cohabitatio permittitur, 128
Mulieri liberiſq; ſuis competit priuilegium, vt in dote repetenda præferantur creditoribus etiam anteriorem hypothecam habentibus. 416. non tamen alij hæredes. 417
Mutare conſiliũ quis non poteſt in alterius detrimentum. 424. 408
Mutatio animi non præſumitur. 387
Mutuum quomodo contrahatur, & quibus in rebus conſiſtat. 188. & de pacto, vel ſtipulatione mutuo adiecta. 189

N.

NEgotiorum geſtori quando ad repetendos ſumptus actio competat, vel non. 406
Neophyti ab ordinibus remouentur. 24
Noſtrum quod eſt, ſine facto noſtro auferri non debet. 418. 428
Notarius, cuius negligentia error in inſtrumento admiſſus eſt, ad dãnum tenetur. 240
Notorium crimen probationem aut ordinem iudicij non requirit, & quod dicatur notoriũ. 343
Nouale quid. 154
Noui operis nũciatio fieri poteſt in Eccleſiæ extructione. 139
Nuptiæ coactæ difficiles ſolẽt habere exitus 409. Vide Matrimonium.

O.

OBligatio ad impoſsibile nulla eſt. 383
Obſcura quæ dicantur, & in eis interpretatio quæ facienda. 419
Oculari inſpectione quãdoq; controuerſiæ dirimuntur. 312
Odia reſtringuntur. 400
Odio alterius prægrauari nemo debet. 409. fallit quibuſdam caſib. 410
Offenſa duplex oritur ex quolibet delicto. 245
Officia ordinũ maiorum. 30. minorum. ibid
Officialis Epiſcopi quis, & ad quẽ ab eo fit prouocatio. 65. 324. conſtituitur ſede vacãte à Capitulo. 70
Onus qui ſentit, ſentire quoq; debet commodum, & è contrà. 451
Ordinari non debet clericus abſque beneficio. 158
Ordinandi diligentèr examinandi. 27
Ordinati furtiuè vel per ſaltum quæ pœna. 29
non Ordinatus baptizans aut diuinum miniſterium exercens, abiicitur ab Eccleſia & nunquam ordinatur. 25
Ordines alij minores, alij maiores. 12. qua ſolennitate ſinguli cõferantur. 13. qua ætate recipiendi. 28
Ordine ſacro inſigniti matrimonium contrahere prohibentur. 125
Ordinatio ſimoniaca prohibetur. 223
Ordinibus conferendis quæ tempora præſtituta. 27 & ſeq.
Ordinis Sacramenti materia, forma, Miniſter, effectus. 101. eius ſuſceptio ſpõſalia ſoluit. 106. non verò matrimoniũ. 136
ad Ordines aſſumẽdi quales eſſe debent. 19. & quibus iis interdicitur. 20. & ſeq.
Ordinarius quis intelligatur, quod eius officiũ. 49. cogitur exequi ſententiam delegati, licèt ſciat eſſe iniuſtam. 58. 412
Originarij ordinari non poſſunt,

poſſunt, & qui ſint, in margine. 20

P.

PActũ quid. & in quo differat à tranſacti, one. 257. bonis moribus aut iuri non debet aduerſari. 258. iuri aduerſum iuraměto confirmatur. ibid.
Pactum legis commiſſoriæ eſt improbatum in pignoribus. 203. confirmatũ iuramento ſernandum &c. 456
Pallij vſus. 46
Parentes in cauſa liberorum teſtes eſſe nõ poſſunt. 300. niſi in cauſa matrimoniali. 301
Pars ex propria ſignificatione, dimidiam ſignificat. 421
Pater præſumitur ante filium puberem deceſſiſſe in dubio. 312
Patri datur ius occidendi adulterum ſimul cum filia, de iure Ciuili, non canonico. 417
Paterni criminis exempla metuuntur in filiis. 410
Patronatus ius quid. & quibus modis inducatur. 167. tranſit ad hæredes. 168. quomodo trãſferatur. 169. amittatur. 171. & de eius iudice. ibid.
Patronus quis, & quot eſſe poſsint. 169. eius cura circa Eccleſiam vel beneficium. 170. poteſt ei penſio conſtitui tempore fundationis. 147
Peccatum nõ dimittitur, niſi reſtituatur ablatũ. 379. vbi vide plura.
Peccatum diuturnitas tẽporis nõ diminuit, ſed auget potius. 220. 375.
Peccati venia non datur, niſi correcto. 381
Peculium Clericorũ triplex. 137
Periuri qui ordinari prohibentur. 21. ad teſtimonium dicendũ non admittendi. 369. 387.
Permutatio beneficiorũ quomodo permiſſa. 201
Perſonalia perſonam nõ egrediuntur. 385. 440
Perſonarum de iure canonico diuiſio. 11. earum acceptio in iudiciis non habenda. 393
Perſuadere plus eſt quàm cogere. 415
Pignus quomodo cõtrahatur. 202. pignori dari poteſt. 203
Pluralis locutio duorum numero contenta eſt. 432. niſi, &c. 433
Plus ſemper in ſe continet, quod eſt minus. 426
Pœnæ duplices. 244. quãdoque augentur, quãdoq; minuuntur. ibid.
Pœna capitalis, in dubio quæ intelligatur. 420
in Pœnis benignior interpretatio facienda. 443
Pœnitentiæ Sacramenti materia, forma, miniſter, vſus. 97. & ſeq.
Pœnitenti iura ignoſcunt quandoq;. 431
Pœnitentes publicè & ſolennitèr, ordinari prohibentur. 24
Pœnitentia in quibus cõtractibus admittatur & quando. 408
Poſitiones in ſubſidium probationis introductæ ſunt. 298. non admiſſæ ſunt probandæ. 299. reus iis non reſpõdens quando habetur pro confeſſo. 298
Poſſeſſorium quid, & an concurrat cum petitorio. 266
Poſſeſsio neceſſaria eſt tã ad inchoandam, quàm continuãdam præſcriptionem. 376. interrumpitur duobus modis. 377
Poſſeſſor habetur qui dolo deſiit poſsidere. 427
Poſsidente alieno nomine, quomodo fiat miſſio in bona. 277
Poſsidentis conditio potior eſt in pari cauſa. 432. 460.
Poſtulatio quare introducta, & qui rectè poſtulen-

ſtulentur. 40
Præbenda quid. 157. eius diuiſio. 158. à quibus conferatur. 160
Prædo quas expenſas in re aliena factas recuperat. 441
Prælatus ea quæ habet, præſumitur proſpectu Eccleſiæ acquiſiuiſſe. 312. rem vnius Eccleſiæ cum alia permutare poteſt conſenſu vtriuſque. 179
Præſentatio ad beneficiũ quo tempore debeat fieri. 169. facta ab eo, qui erat in poſſeſsione iuris patronatus, valet. 470
Præſcribere quid ſit. 374
Præſcribi poſſunt res, quę ob non ſolutum vectigal vel aliud delictum in commiſſum ceciderunt. niſi, &c. 376
Præſcriptio boni publici cauſa recepta eſt. 442 requirit bonam fidem. ibid. quanti temporis requiratur contra Eccleſiam. 290. à defuncto cœpta, ante hæreditatis aditionem rectè impletur. 378. nõ currit agere non valenti. 434. triginta annorum, interrumpitur ſolâ citatione. 377. longi tẽporis interrumpitur litis conteſtatione ibid. triennalis neque citatione neque litis conteſtatione. ibid.
Præſumptio quid & quotuplex. 311. iuris & de contrariam probationem nõ admittit. ibid. iuris tantùm, admittit. ibid.
Precarium quid, & in quo conueniat cum commodato, aut diſtet ab eo. 189. ei certum tempus adiectum, reiicitur ibid.
Precariæ contractus qualis. 190
Presbyteri officium. 31
Presbyteratus quomodo conferatur. 101
Prior tempore, potior eſt iure. 416. 449
Primicerij officium 62
Princeps legibus ſolutus eſſe quando dicatur. 403
Principis beneficium decet eſſe perpetuũ. 402
Principum ſecularium placita quatenus iuris canonici auctoritatẽ habeant. 7
Prioriſſa quæ rectè eligatur. 39
Priuilegiũ perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona 385. quod cẽdit in præiudicium tertij, eſt reſtringendum. 400. à Principe cõceſſum decet eſſe perpetuũ. 402. & an aliquando ab eo poſsit reuocari. ibid
Priuilegium de non ſoluendo vectigali de rebus ſuis, ad emptorem non tranſit. 386
Probationis ſpecies quæ 298
Procurator quis. 271. dari quis poſsit. 273. & quo ætatis anno. 272. an admittatur in cauſa criminali. 274. quando poſsit reuocari. 275. in causâ quam agit, teſtis eſſe non poteſt. 301. quando ſibi alium poſſit ſubſtituere. 272.
Procuratores vt prohibentur ordinari. 20. plures ad iudicia ſimul conſtitui poſſunt. 273. plurib. in ſolidum datis, quando vnus rectè agit. ibid. poſterioris datione, an prior cenſeatur reuocatus. ibid. quæ eis exceptiones obiiciantur. 286
Procuratio quæ dicatur. 148. ab eâ nulla Eccleſ. vel Monaſteriũ. excuſatur. ibid. eius mod⁹. 149
Proditores qui non ordinandi. 21
Profeſsi qui matrimoniũ contrahere prohibentur. 125
Profeſsio vitæ Monaſticæ duplex. 73. tacita quomodo inducatur. 74. ſponſalia ſoluit. 106
Prohibentis conditio in

re com-

re cõmuni eſt potior, niſi. 452
Prohibito aliquo, prohibentur omnia quæ ex illo ſequuntur. 431
Prorogatio iudicis quib. modis fiat. 264
Publicè admiſſa, publicè ſunt expianda, niſi, &c. 99.
Purgatio canonica quando habet locum. 344. eius vſus etiam iure ciuili cognitus. ibid. fide non digno non indicenda. 345. purganti reo etiam alij compurgatores adhibendi, & quales, &c. ibid.

Q.

QVerelæ inofficioſi teſtamenti, & inofficioſæ donationis præſcribitur quinquẽnio. 290

R.

RApina quid. & quæ eius pœna. 237
Raptor punitur, etiamſi volentem mulierem honeſtam abduxerit. 415. cum rapta matrimonium cõtrahere an poſsit. 130. à ſepultura Eccleſiaſtica arcetur. 216
Rati habitio poteſt fieri ab abſente, item & verbis, & re ipſa. 389. retrotrahitur in contractibus, actibus iudicialibus. item delictis, niſi duobus caſibus. ibid. & ſeq.
Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum. 388.
Reconuentio prorogat iuriſdictionem. 264. quomodo expediatur. 283
Reditus annui emptio valet. 181
Regula iuris quæ. 369
Regulares qui. 12. 72
Religio noua inſtitui inſtitui vel aſſummi non debet. 75
Religioſæ domus quæ. 141
Religioſi milites qui. 79 Societatis Ieſu. ibid. extremam vnctionem Religioſi an conferre poſsint. 100. teſtari nõ poſſunt 208. ſed an in iudicio conſiſtere. 286
Religioſo propria eſt abdicatio proprietatis. 76 electio liberæ ſepulturę denegatur. 214
Remedia extraordinaria contrà ſententiam. 327
Renunciatione Eccleſiæ admiſſa locus non ſupereſt pœnitentiæ. 48
Renunciari poteſt appellationi. 320
Reſcripta ad lites & beneficia, quando valeant & quatenus. 5. & ſeq. quæ tendunt in præiudicium tertij, ſunt reſtringenda. 400
Res tranſit cum ſuo onere. 145. 440. 449
Res iudicata quid. 313
Reſidentia Clerici neceſſaria eſt. 171. & quibus ex cauſis remittatur. 172
Reſtitutio vnius, alteri nõ prodeſt. 326
Reſtitutio in integrũ quid ſit. 327. quibus & quando competat. ibid. quãdo inchoanda & peragenda. 328. eius effectus. 329. in quo differat à ſupplicatione. 330. præſcribitur quadriennio. 290. tranſit ad hæredes. 386. eius iudex. 329
Reuiſio quando detur, & in quo differat à ſupplicatione. 331
Reus criminis ab Eccleſia extrahi non poteſt niſi. 144. an reus ſtatim cogẽdus libello reſpõdere. 282. an ad editionem inſtrumentorum teneatur. 299. poſitionibus non reſpondens, habetur pro confeſſo. 298. non antè condemnandus, quàm conuictus aut confeſſus. 341. ſi plures habeat iudices ordinarios, in eius electione non eſt, coram quo conueniatur, ſed in arbitrio actoris. 423. fallit in Studioſo, ibid.

Reo quãdo potius fauendum quam actori. 317. 391.& ſeq.
Reo contumace poſt litem conteſtatam, quid fiat. 279
Romani Pontificis dignitas & auctoritas.14.electio.38. poteſtas.51. 162 renunciare poteſt Pontificatui. 48. eius gratia an morte expiret. 435

S.

SAcerdos leprâ percuſſus ab Eccleſiæ adminiſtratione remouetur. 411. reuelans peccatũ, quâ penâ puniatur. 99
Sacerdoti,inchoato ſacrificio,morbo impedito, alius Sacerdos ſuccedere debet. 96
Sacramenti notio & definitio. 86
Sacramenta ſeptem nouæ legis.ibid. eorum quædã ſunt neceſſaria, quędam arbitraria. ibid.ad quid ordinata ; & eorũ eſſentialia. 87
Sacrilegi qui, & de eorum pœnis. 227
Sacrilegium committitur triplicitèr. ibid.
Sacriſtæ officium. 62
Sanguine Chriſti è calice effuſo quid faciendũ. 96
Schiſmatici vnde dicti,& eorum pœnæ. 225
Scholaris,vide Studioſus.
Scienti & conſẽtienti non fit iniuria neque dolus. 415
Serutinij ordo in electione. 35
Sede vacante non ſuccedit Capitulum in collatione beneficiorũ ad Epiſcopũ ſpectantium. 69.161
Seditioſi non ordinandi. 21
Sententiæ patrum quatenus iuris auctoritatem habeant. 8
Sentẽtiæ definitiuæ & interlocutoriæ diſcrimẽ. 314
Sententia contrà ius expreſſum lata non valet.ibid. contrà ius litigatoris. valet.315. inter litigantes ius facit. 396. pro veritate habetur. 443. lata ſub conditione valet. 460. lata ex falſis inſtrumentis aut teſtimoniis poteſt reſcindi.316. non tamen prætextu inſtrumenti poſtea reperti. ibid. eius ferendæ ſolennitas. 317
Separatio tori quando fit. 137
Sepeliendus vbi is,qui ſepulturam ſibi non elegit. 215. & qui mortuus ruri eſt. ibid.
Sepulturæ electio cuilibet libera, niſi &c. 213.in loco etiã minus religioſo permiſſa. 214
Sepultura Eccleſiaſtica quibus interdicitur 215 reſtituitur reconciliatis Eccleſiæ 217.eius ratione nihil exigendum niſi &c. ibid. caſu ſublato non deneganda. ibid.
Serui ordinari non poſſunt. 20. niſi ſcientibus neq; contradicentibus dominis. 21. neq; arbitri eſſe. 260. neq; in iudicio conſiſtere. 286. neq; teſtes eſſe.300. neque de quibuſuis criminibus poſtulari poſſunt. 339
Seruitus prædialis abſque fundo conſtitui nõ poteſt. 470
Simonia quomodo committatur. 220. an eã excuſet conſuetudo ibid. quibus caſibus ceſſet. 222. mentalis an puniatur. 223
Simoniacorũ pœnæ. 222 & ſeq.
Simoniacè admiſsi in monaſterium,aut ad beneficium Eccleſiaſticum etiam ignorantes, tanquam Simoniaci puniuntur. 411
Societatis Ieſu religioſi. 79
Socius ſocio condemnatur eatenus, quatenus facere poteſt.385. inuitum ſocium ad diuiſionem

nem ,puocare poteſt. 453. in cauſa ſocij teſtis eſſe non poteſt. 301
Solutio ſpontanea purgat metum precedentem. 461
Sors an licita. 227
Sortilegi qui. 226. eorum pœnæ. 227
Spado matrimonium cōtrahere non poteſt. 127
Spiritualis cauſa tranſactionem non recipit. 258
Spoliatus obiiciens exceptionem ſpoliationis ſuo ſpoliatori etiam de alia re, quā de qua controuerſia eſt, antè reſtitui debet, quàm cogi poſsit ad reſpondendum. 287. 468
Sponſalia vnde dicta. 102. quotuplicia. 103. & 107. inter abſentes cōtrahi poſſunt. 103. quibus caſibus impunè diſſoluūtur. 104. & ſequētibus. duorum infantium vel alterutrius, quomodo valeant. 104. etiam inualida impedimento sūt nuptiis niſi &c. 448 diſſenſu alterius diſſolui poſſunt, vbi in diſſentiente ſubeſt cauſa. 408. contrahentium ſponſalia ætas. 103
Statuta iuri cōmuni aduerſantia ſunt odioſa, & ſtrictè interpretāda. 400. 416.
Studioſus inuito ſocio nō poteſt inducere inhoneſtam mulierē in domum cōmunē. 418
Studioſo, plures iudices ordinarios habenti electio permittitur, coram quo conueniatur. 423. & quid in Academia Ingolſtadiēſi ibid.
Stuprū quid, & eius pœna. 232
Subdiaconi officium. 30
Subdiaconatus quomodo conferatur. 101
Subdiaconus alteram vxorem, vel viduā ducens de facto; ab ordinibus remouetur. 23
Subſtitutionum ſpecies. 210
Succedens in ius alterius, iuſtam ignorantiæ cauſam cēſetur habere. 399 439
Succeſſores iuris qui dicantur. 439
Succeſſori eadem competunt, quæ auctori. 440
Summus Pontifex, vide Romanus Pontifex.
Summus Princeps gratiam pœnæ facere poteſt. non inferior, & ratio. 394
Supplicatio cōtrà ſententiam à quo fiat, & contrà quem. 330. in quo differat à reſtitutione in integrum. ibid.
Surdi et muti arbitri eſſe non poſſunt. 260
Suſpectus iudex quis dicatur. 284
Suſpicionis cauſa ex perſona iudicis corā quo cognoſcenda. ibid.
Suſpenſio quid, & quotuplex. 252. quibus ex cauſis & quâ formâ fiat. ibid.
Suſpenſus exercens officium interdictum, incurrit irregularitatem. 253
Syndicatus remedium, quale. 331

T.

Tacens iudice interrogante, habetur pro confeſſo. 438
Tempus non eſt modus inducendæ vel tollendæ obligationis. 404
Teſtamentum quid. 205 & quotuplex. 206. ipſius baſis eſt hæredis inſtitutio. 205
Teſtamentum corā Preſbytero & duobus vel tribus teſtibus factum valet. 206
Teſtamentum falſum aut inofficioſum dicens, perdit ſibi relictum in eo. 430. ſecus ſi dicat non iure factum. ibid.
Teſtes ad minimum duo in quauis cauſa requiruntur. 300. qui eſſe poſsint. ibid. & ſeq. eorum qualitas examināda. 302. ante litem cō-

teſtatam non recipiuntur. 294. niſi &c. 295. in continenti errorem ſuum corrigere poſſunt. 302 quot & quoties ab eodem poſsint produci. 302. ad teſtificãdum vtroque iure quando cogantur. 305. eorum publicatione, aut productioni renunciatione factâ, an amplius eorum productio admittatur. 303. extraneorũ teſtiũ examinatio cõmittitur iudici eius territorij, in quo degunt, 305

Teſtis obſcurior repeti poteſt. 304. iurare debet, niſi illi remittatur à parte aduerſa. ibid. nõ punitur, cũ ei per modum exceptionis crimen obiectum & probatum eſt. 342

Teſtimonij dictio eſt edicti prohibitorij. 300

Titulus in præſcriptione qd ſit. 290. an eo ſemper ad præſcriptionem opus. 291

Traditione quę conſtent, & de eius vi ac effectu. 9

Tranſactio in quo differat à pacto. 257. non debet eſſe contra bonos mores, aut de re, quæ tranſactionem nõ admittit. 258

Trebellianicæ detractio præter legitimam, cõpetit filio hæredi inſtituto. 208

Triplicatio de iure canõ. non admittitur. 294

Turpia nõ obligant. 464

Tutores & curatores vt prohibentur à ſuſceptione ordinũ Eccleſiaſticorum. 20. an & quãdo procuratorem conſtituant. 272

V.

VAſallus feudum ſuũ alteri poteſt ſubinfeudare. 192. de feudo tranſigere poteſt. ibid.

Vaſallo tenetur dominus euictionis nomine pro feudo euicto. ibid.

Vendi res quæ prohibentur. 182

Venditę rei alienę euictio, quando præſtanda. 183

Venditor euictionis nomine non tenetur, niſi antè emptor intentatã ſibi litem denunciauerit. 422

Verba generalitèr prolata, generalitèr accipi ſolent. 425

Vicarius quis dicatur. 63

Vicariorum triplex genus. 63. & ſeq.

Vim vi repellere omni iure conceſſum eſt. 229

Vltima voluntas eſt ambulatoria ad ſupremũ vitæ exitum. 211 409. cùm Vniuerſitate, transfertur ius patronatus. 169.

Vniuerſitatis quę ſunt, nõ cenſentur eſſe ſingulorum. 302

Voluntas etiã ex coniecturis intelligitur. 420

Votum ſimplex an impediat matrimonium. 126.

Vſucapio vide, Præſcriptio.

Vſura quando committitur. 241. excuſatur propter dubium euentum. 242. illicita ſortem non vitiat. 428

Vſuras exercere non licet etiam pro redimenda vita captiui. 462

Vſuraria conuentio eſt, vt tamdiu creditor fructus pignoris lucretur, donec debitum exſoluatur. exceptis tribus caſibus. 242

Vſurarij ordinari prohibentur. 21. item ſepeliri. 216

Vſurariorum, & vſurarios admittentium pœnæ. 243

Vſusfructus bonorũ parte legatâ, intelligitur in dubio dimidia pars. 421

Vtile per inutile an & quando vitiatur. 428. & ſeq.

Vulnerans alium ſine iuſta cauſa, ad reſtitutionem dãni tenetur. 379

vxor

Vxor defunĉti mariti ſepulturam ſequitur, & ſi plures habuerit, mariti vltimi. 215

Vxor eiecta à marito, etiam ex cauſa, prius reſtitui debet. 287. à marito digreſſa propter metum ſæuitiei, nō facilè reſtituenda. 369

Vxore adultera, maritus Monaſteriū ingredi poteſt. 231

Vxorati ab ordinibus remouentur, niſi &c. 25

Errata ſic corrigantur.

Folio 8. verſu 13. lege ſortitæ. 12. 14. ceroferarium. 20. 30. executores. 64. 6. ſuo. 80. 25. minù. 113. 12. quæritur. 134. 12. in. 148. 7. charitatiuo. 197. 18. inſinuandum eſt. 222. 2. quæ. 225. 15. iure. 227. 4. exerceri. 228. 20. quod. 238. 11. lugubri. 239. 24. qui. 257. 24. ſunt. 302. 22. impari. 332. 6. retractata. 345. 1. non inducenda. 413. 7. commodatario. 427. 7. mandato. 459. 20. alia. 479, 16. factum. 320 in margine. 8. c. 2. Cætera lector ſi quæ erunt, per ſe corrigat.